

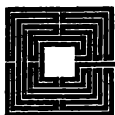
IUSTINIANI
INSTITUTIONES
JUSTINIÁNSKÉ
INSTITUCE

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2010

FONTES IURIS ROMANI
REDIGUJE MICHAL SKŘEJPEK

Z LATINY PŘELOŽIL, ÚVOD NAPSAL,
POZNÁMKAMI OPATŘIL, VĚCNÝ REJSTŘÍK
A BIBLIOGRAFII SESTAVIL PETER BLAHO

ZE SLOVENŠTINY PŘELOŽIL, PŘEDMLUVU NAPSAL,
POZNÁMKY DOPLNIL, JMENNÝ A MÍSTNÍ REJSTŘÍK
SESTAVIL A REVIZI TEXTU PROVEDL
MICHAL SKŘEJPEK

CÍSAŘ, ČEŠKA, SMUTNÝ A SPOL.

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

Translation © Peter Blaho, 2010

Translation © Michal Skřejpek, 2010

ISBN 978-80-246-1749-7

ÚVOD

Východořímský (byzantský) císař *Iustinianus* publikoval dne 21. listopadu roku 529 učebnici platného římského práva. Vzletnými slovy ji adresoval „mládeži dychtící po poznání práva“ (*cupidae legum iuventuti*). Latinsky psaný text byl tedy určen pro didaktické účely, konkrétně k používání na školách v Konstantinopoli a v Berytu. Císař své dílo nazval *Institute* – učebnice pro začátečníky – tedy stejně, jak již dávno před ním označovali spisy tohoto druhu klasičtí římstí právníci.

Přestože *Iustinianus* plánoval používání této učebnice „na věčné časy“, brzy po jeho smrti, pod tlakem velkého stěhování národů, antická právní tradice středomořské oblasti zanikla a zároveň upadly do zapomenutí také *Institute*. O pět set let později došlo v severní Itálii k překvapivé renesanci římského práva (*ius commune*). Kontinentální Evropa prožívala neobyčejný jev – pronikání římského práva (někde se dokonce jednalo o jeho recepci) do domácích právních řádů. S renesancí římského práva se na univerzity vrátily také justiniánské *Institute*, a to jako učebnice vhodná k získání elementárních poznatků o základech a institutech římského práva, které subsidiárně platilo v jižní a západní Evropě. *Institute* získaly postupně takovou autoritu a uznání, že se běžně říkalo *bonus Institutista* – *bonus iurista* (dobrý znalec *Institut* je také dobrým právníkem).

Teprve koncem 18. století, když profesori na univerzitách začali prosazovat vlastní koncepci výuky, ztratily justiniánské *Institute* podruhé na významu.

I. IUSTINIANUS A CORPUS IURIS CIVILIS

Byzanc dosáhla největšího hospodářského, kulturního i územního rozmachu za vlády císaře *Iustiniana*. Ten se narodil 11. května roku 482 v Tauresiu poblíž Skopje (v dnešní Makedonii) jako syn rolníka. Byl synovcem a později adoptivním synem císaře *Iustina* a jeho celý titul zněl *Imperator Caesar Flavius Iustinianus Alamannicus Gothicus Francicus Germanicus Antius Alanicus Africanus Vandalicus Pius Felix Inclitus Victor ac Triumphator Semper Augustus*.

V zahraniční politice se snažil o obnovu nedělitelného římského impéria, avšak jeho vojevůdci (*Belisar* a *Narses*) získali pouze některá území od *Vandalů* v severní Africe, v Itálii od *Ostrogótů*, v Hispánii (Španělsko) od *Vizigótů* a část Gallie (Francie) od *Franků*. Ve vnitřní politice upravil *Iustinianus* vztah církve a státu novým způsobem (*caesaropapismus*) a zejména se úspěšně pokusil kodifikovat římské právo.

1. V duchu reformních představ na poli práva *Iustinianus* ustanovil 13. února roku 528 komisi, v níž pracoval také *Tribonianus*, a pověřil ji vypracováním sbírky základních a aktuálních císařských nařízení. Toto dílo, jako první *Codex* (tzv. *Codex vetus*), bylo pod názvem *Codex Iustinianus* publikováno dne 7. dubna roku 529. Celý jeho text se nedochoval.

2. Pod tlakem právních znalců rozhodl *Iustinianus* upravit nejen císařské právo (*leges*), ale také právo právníků (*ius*). Dne 15. prosince roku 530 pověřil komisi, v jejímž čele stál *quaestor sacri palatii Tribonianus*, kodifikovat právo zachycené ve spisech těch klasických římských právníků (1. století př. n. l. – 3. století n. l.), kteří obdrželi *ius publicae respondendi ex auctoritate principis* (právo veřejně podávat dobrozdání o právních otázkách jménem císaře). Komise měla tuto práci provést do deseti let, ukončila ji však v rekordních třech letech, a tak *Iustinianus* mohl 30. prosince roku 533 tuto sbírku publikovat. Dostala název *Digesta* (řecky *Pandectai*) a je nejrozsáhlejší a také nejvýznamnější částí kodifikačního úsilí císaře Iustiniana.

3. Zatímní zpracování práva (*Codex, Digesta*) vyvolalo potřebu provést reformu také právnických studií. Proto byl *Tribonianus*, spolu s dvěma profesory práva *Theophilem* a *Dorotheem*, pověřen vypracováním učebnice. Tato učebnice, kterou *Iustinianus* publikoval 21. listopadu roku 533, nabyla účinnosti zároveň s *Digesty* 31. prosince téhož roku.

4. Vytvoření *Digest* vyvolalo potřebu revidovat *Codex*. Bylo totiž třeba do něj začlenit mnohá císařská nařízení, která byla přijata po roce 529 a zároveň bylo nezbytné přizpůsobit jiné císařské zákony obsahu *Digest*. V lednu roku 534 pověřil *Iustinianus* touto úlohou opět *Triboniana*. Dne 16. listopadu roku 534 publikoval *Iustinianus* novou sbírku císařských nařízení, která pod názvem *Codex Iustinianus repetitae praelectionis* nabyla účinnosti dne 19. prosince roku 534.

5. Uvedenými díly byla ukončena velká zákonodárná aktivita císaře Iustiniana. Avšak císař pokračoval v reformování práva také po roce 534, a to pomocí vydávání nových zákonů (*novellae leges*), kterými upravoval zejména otázky manželského a dědického práva. Tyto zákony však již nebyly soustředěny v oficiální sbírce a zachovala se pouze jejich soukromá sepsání (*Authentica, Epitome Iuliani*).

Překvapující je, že *Iustinianus* kodifikoval klasické právníké spisy a vydal oficiální učebnici římského práva v úzké návaznosti na Instituce *Gaiovy*. Křesťanský císař, sídlící v byzantském městě Konstantinopol, se rozhodl pro právo pohanských římských právníků, z nichž navíc nejmladší žil před více než dvěma sty lety. Oživení klasického práva bylo možná potřebné a právě toto Iustinianovo *opus operarum*, které francouzský humanista *Dionysius Gothofredus* roku 1583 poprvé vydal pod souhrnným názvem *Corpus iuris civilis*, mělo spolu s Biblí (zejména v západní Evropě) obrovský význam pro rozvoj právní teorie i praxe.

II. TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ ŘÍMSKÉHO PRÁVA A ŘÍMSKOPRÁVNÍ ŠKOLY

Pro porozumění římskému právu a jeho další studium měly zpočátku mimořádný význam práce italských glosátorů a komentátorů.

ŠKOLA GLOSÁTORŮ

Prvním, kdo se začal zabývat výkladem *Corpus iuris civilis*, byl učenec – neprávnický *Irnerius* (asi 1050–1130) na univerzitě v Bologni, která byla založena roku 1119. Původně byl učitelem *in artibus*, tedy dialektiky a řečnictví, přičemž právě tyto obory vyvolaly potřebu pěstovat také právní vědu, a stal se prvním středověkým významným učitelem práva. Stejněho vědeckého zaměření jako *Irnerius* (nazýván byl *lucerna iuris*) byli také tzv. čtyři doktoři (*quattuor doctores*) *Bulgarus*, *Martinus*, *Jacobus* a *Hugo*, kteří byli také označováni jako *lilia iuris* (první dva uvedení byli poradci císaře Fridricha I.). Po nich později vynikli také *Rogerus*, *Placentinus* nebo *Bassianus* a především *Azo*, jehož spisy byly užívány i po jeho smrti. Z glos a dalších spisů svých předchůdců i současníků vytvořil poslední glosátor *Franciscus Accursius* (asi 1182 – asi 1263) velké dílo *Glossa ordinaria* – obsáhlý výklad k celému *Corpus iuris civilis*.

Irnerius a jeho následovníci používali exegetickou metodu. Na přednáškách vysvětlovali *Corpus iuris civilis* titul po titulu, přičemž literární formou jim byla glosa, tj. vysvětlení pomocí krátkých poznámek k jednotlivým slovům. Tyto poznámky byly napsány buď mezi řádky (interlineární glosa), nebo na okraj textu (marginální glosa). Vědecké zpracovávání římského práva touto metodou získalo takovou vážnost, že se v praxi (zejména v Německu) prosadila zásada *quidquid non agnoscit glossa, non agnoscit curia* (to, co nezná glosa, nezná ani soud).

Přínos glosátorské školy je sice nepopiratelný, avšak z druhé strany, vedle mnohých kladů, byl jejím představitelům cizí například kritický vztah ke komentovanému dílu. Také se podrobněji nezabývali nedostatky a nepřesnostmi, na něž v obecné rovině upozornil již samotný *Iustinianus*.

ŠKOLA KOMENTÁTORŮ

Bezprostředními pokračovateli boloňské školy byli od konce 13. století komentátoři (někdy jsou nesprávně označováni jako postglosátoři, jako kdyby se jednalo o epigony glosátorů), kteří působili v Itálii do první poloviny 15. století. Komentátoři se především snažili přizpůsobit *Corpus iuris civilis* naléhavým praktickým potřebám. Tvořivou prací, které vděčíme také za základy moderního obchodního práva a mezinárodního práva soukromého, přetvořili dědictví klasického římského práva, a tím ho udrželi životaschopným nejen ve své době, ale také pro následující generace.

Komentátoři nepsali ke *Corpus iuris civilis* krátká vysvětlení, ale obšírné komentáře a prostřednictvím dobrozdání (*consilia*) měli vliv na soudní praxi. Mezi nejvýznam-

nější reprezentanty patří *Cinus da Pistoia* (1270–1336), ale stejně tak *Bartolus de Saxoferrato* (1314–1357) a jeho žák *Baldus de Ubaldis* (1327–1400). Především Bartolova bezmezná autorita v právní vědě vedla k rozšíření okřídlené paremie *nemo iurista nisi bartolista* (nikdo není právníkem, pokud není bartolistou). Italská právní věda (*mos italicus*), obohacená výsledky práce komentátorů, významně dále ovlivnila evropský právní vývoj. Za nejdůležitější výsledek práce komentátorů můžeme považovat jimi vytvořené evropské *ius commune*. V této době přicházely do Itálie celé zástupy studentů ze západní a střední Evropy, aby na tamních univerzitách studovali novou vědu římského práva.

HUMANISTÉ A ELEGANTNÍ JURISPRUDENCE

Nepřekvapuje, že rozvoj studia justiniánské kodifikace začal právě v Itálii. Kromě jiného k tomu přispěly především univerzity, které vznikaly ve 12. až 15. století (Padova, Bologna, Neapol, Siena, Perugia, Řím, Pisa, Pavia, Turín, Parma, Catania). Teprve poté se začalo univerzitní vzdělávání rozšiřovat také na sever od Alp (zejména Paříž, Orléans, Vídeň, Praha, Krakov, ale i další) a centra evropské právní vědy se postupně přesunula do západní Evropy (zejména do Francie, Německa a Holandska).

K všeobecnému nástupu humanismu v období vrcholného středověku se připojila také věda o římském právu. Právě tehdy vznikla humanistická, nebo také elegantní jurisprudence. Nazývána tak byla proto, neboť ideálem při textové interpretaci římskoprávních textů, prováděné pomocí poznatků z klasické filologie, byla elegance. Průkopníky této elegantní jurisprudence, mezi něž patřili historici starověku, klasičtí filologové, právní historici i praktici, byl v Itálii především *Andreas Alciatus* (1492–1550), v Německu praktik, právní historik i zákonodárce zároveň *Ulrich Zasius* (1461–1535) a první editor Digest na základě Florentiny *Gregor Haloander* (1501–1531).

Humanistická jurisprudence dosáhla největšího rozkvětu ve Francii (*mos gallicus*). Jejím centrem se stala univerzita v Bourges, na níž vyučoval *Jacobus Cuiacius* (1522–1590) nebo *Hugo Donellus* (1527–1591). Jako největší francouzský právník-humanista a důsledný zastánce historického způsobu zkoumání *Corpus iuris civilis* ovládal *Cuiacius* všechny vědy o starověku. Byl mistrem exegeze pramenů a jeho rozsáhlé vědecké dílo je základem také pro moderní právně romanistické bádání. *Donellus* pak vynikal v dogmatice a v systematice francouzských právních dějin.

Mezi přední francouzské humanisty se řadí také soudní prezident v Chambéry *Antonius Faber* (1557–1624), který se jako první kriticky věnoval justiniánským interpolacím. Dále to je *Dionysius Gothofredus* (1549–1622) – první vydavatel *Corpus iuris civilis* (Genève, 1583). Roku 1665 vydal v Lyonu s velkým a dodnes aktuálním komentářem *Codex Theodosianus* (předjustiniánskou kodifikaci římského práva).

Většina právníků-humanistů patřila k reformované konfesi, a když došlo ve Francii k pronásledování hugenotů, byli roku 1573 nuceni opustit svou vlast. Hugenotští

emigranti, k nimž patřil například také *Donellus*, vytvořili v hospodářsky rozkvétajícím Holandsku nové centrum humanistické právní vědy. Humanistická jurisprudence se pak v 16. a 17. století spolu s holandskou školou zaměřovala na praxi. Tuto skutečnost můžeme pozorovat u takových právníků, jakými byli například *Johannis De Voet* (1647–1714) či *Cornelis van Bynkershoek* (1673–1743), jejichž dílo našlo ohlas také za hranicemi Holandska.

PŘIROZENOPRÁVNÍ ŠKOLA

A USUS MODERNUS PANDECTARUM

V 17. a 18. století vznikly podmínky umožňující zrod nového směru v právní vědě, jejímž zakladatelem se stal holandský právník *Hugo Grotius* (1583–1645). Tato škola, navazující na tradice řecko-helénisticko-římské filozofie, způsobila v právním myšlení doslova revoluci. I když se teorie přirozeného práva chtěla osvobodit od vlivu římského práva, přece jen z něho čerpala a inspirovala se jím. Hlásala ideu práva lidského rozumu a lidské přirozenosti (*ratio*), přičemž vycházela z názoru, že je nezbytné všimnout si jen toho z římského práva, co platí v soudní praxi, podle toho byla označována jako *usus modernus pandectarum*.

Toto moderní užívání římského (pandektního) práva mělo později, na začátku 19. století, přímý vliv na vytváření velkých soukromoprávních kodifikací v západní Evropě, konkrétně na francouzský *Code civil* (1804), rakouský *Všeobecný občanský zákoník* (1811) a pravděpodobně také na pruský *Landrecht* (1794).

HISTORICKOPRÁVNÍ ŠKOLA

Vývoj vědy o římském právu je v 19. století, tedy v době, kdy v Evropě vítězila Francouzská revoluce a její ideje pronikaly do všech evropských států i na americký kontinent, spojen s takovými osobnostmi, jako jsou *Friedrich Karl von Savigny* (1779–1861) a *Gustav Hugo* (1764–1844). *Savigny* viděl v návratu k antickému (justiniánskému) právu uskutečnění svého západoevropského ideálu. Právní vědě připisoval dvojí úlohu: jednak spojení platného práva s jeho historickými kořeny, jednak vytvoření logicko-systematické struktury práva. Obdobně chápal úkoly právní vědy také jeho žák a následovník *Georg Friedrich Puchta* (1789–1846).

Historickoprávní škola použila římského práva k vypracování uzavřeného, nemeze-rovitého právního systému, pomocí kterého se za použití subsumpce na individuální konkrétní kauzu hledalo právní řešení s nárokem na logické (a také spravedlivé?) odůvodnění daného případu. Je však smutnou historickou skutečností, že *Savignyho* škola byla konzervativním směrem zaměřeným proti kodifikacím a unifikaci práva vůbec a v Německu obzvláště. *Savignyho* koncepce práva jako výtvoru „ducha národa“, který může zákonodárce svými nedokonalými zásahy pouze „pokazit“ a zabránit tak dalšímu plynulému a přirozenému vývoji, vedla k jeho velkému omylu.

Uvedený vědecký pohyb, který ve druhé polovině 19. století proběhl v Německu a ve větší nebo menší míře ovlivnil vývoj také v dalších evropských státech, měl však pro vědu římského práva přece jen nesmírný význam:

a) obohatil právní romanistiku po metodologické stránce o historické traktování římského práva;

b) vědecké výsledky této školy umožnily kritické vydání textu *Corpus iuris civilis* (P. Krüger a Th. Mommsen);

c) pandektní právní věda měla nakonec bezprostřední vliv na obsah i pojetí německého *Občanského zákoníku* (1900).

Na vědeckém zpracování římského práva se rozhodující měrou podíleli, jak lze očekávat, právní romanisté jižní a západní Evropy. V těchto zemích totiž ve středověku došlo k silnému působení *Corpus iuris civilis* na tvorbu, aplikaci a interpretaci domácího práva. Římské právo zde s určitými odchylkami platilo subsidiárně až do konce 19. století, a proto právníci tyto sbírky analyzovali do značné hloubky a velkých podrobností.

Ve státech střední Evropy se sice vliv římského práva někde projevoval ve stejné míře jako v západoevropských zemích (Rakousko, Čechy, Polsko), anebo skromněji (Uhry), avšak rozvoj právní romanistiky se zde výrazněji neprojevil. I přesto se zde objevili někteří vynikající badatelé, například v Čechách *Kryštof Kyblín* (17. století) nebo *F. J. Gross* (18. století), na Slovensku *Ján Jozef Rendek* z Rovného (první polovina 18. století). Jako důsledek germanizačního tlaku a repolonizačního ohlasu vznikla v 18. a 19. století silná romanistická škola v Polsku. Do ní patří *W. Bandtkie* (1783–1846), *F. Maciejowski* (1798–1873), *J. Zielonacki* (1818–1884), *F. Zoll* starší (1834–1917), *L. Piętak* (1841–1909), *F. Żródłowski* (1843–1894), *I. Koschembahr-Łyskowski* (1864–1945), *L. Piniński* (1857–1938), *M. Chłamtacz* (1865–1948) a *S. Wróblewski* (1868–1938).

III. CHARAKTER A VÝZNAM INSTITUCÍ

O justiniánských Institucích je možné říci, že jsou knihou, s níž byli učitelé a studenti v každodenním kontaktu po mnoho století. Až do nástupu přirozenoprávních a národních myšlenek byly Instituce považovány za základní evropskou učebnici pomáhající pochopit právní pojmy a systematiku římského práva a i dnes mohou být vzorem nebo inspirací pro vytvoření moderní učebnice všeobecného evropského práva pro začátečníky (*J. P. Meincke*).

EDICE

Původní text z justiniánské doby, pravděpodobně to byl rukopis na pergamenu, se nedochoval. Dokonce se ztratily také úplné přepisy z konce antiky a ze začátku středověku. Nejstarší z několika dochovaných rukopisů pochází z 9. nebo 10. století a je uložen ve státní knihovně v Bamberku. Poprvé byly Instituce tiskem vydány v Mni-

chově roku 1468 zásluhou *P. Schoffera*. Počínaje 16. stoletím byly Instituce mnohokrát bez větších změn vydány (až do první poloviny 19. století) v rámci *Corpus iuris civilis*, a to na základě Cuiaciovy edice. Po objevení veronského rukopisu Gaiových Institucí vydal roku 1832 samostatně justiniánské Instituce *E. Schraeder*. Později, v roce 1867, to byl *P. Krüger* a pak v roce 1868 *F. E. Huschke*. O nejobsáhlejší edici tohoto díla, která se používá od začátku 20. století, se zasloužil *P. Krüger* a je zahrnuta do stereotypního vydání *Corpus iuris civilis* berlínského vydavatelství Weidmann.

Rovněž bylo vydáno množství překladů této učebnice – například ve Francii již ve 13. století. První překlad vydaný tiskem pochází rovněž z Francie, pravděpodobně z roku 1485. Od té doby byly Instituce přeloženy do všech světových jazyků (viz výběrová bibliografie 3. B.).

SYSTÉM INSTITUCÍ

Justiniánská komise čerpala z Gaiova systému nejen z hlediska obsahu, ale také po formální stránce. Obsah Institucí rozdělila na tři základní části – osoby (*personae*), věci (*res*) a žaloby (*actiones*). Tomuto rozdělení předchází úvod (právo, spravedlnost, prameny práva) a následuje ho krátký výklad o trestním právu hmotném i procesním (*publica iudicia*). Systém Institucí je tedy následující:

- I. Úvod (kniha 1., titul 1 a 2)
- II. Právo osob (1, 3-1, 26)
- III. Právo majetkové (2, 1-4, 17)
 - a) věcná práva (2, 1-2, 9)
 - b) dědické právo (2, 10-2, 25; 3, 1-3, 12)
 - ba) dědění ze závěti (2, 10-2, 25)
 - bb) dědění ze zákona (3, 1-3, 8)
 - bc) další případy dědění (3, 9-3, 12)
 - c) závazkové právo (3, 13-3, 29; 4, 1-4, 5)
 - ca) závazky ze smluv (3, 15-3, 26)
 - cb) závazky jakoby ze smluv (3, 27)
 - cc) závazky z deliktů (4, 1-4, 4)
 - cd) závazky jakoby z deliktu (4, 5)
 - ce) vznik a zánik závazků (3, 13-3, 14; 3, 29)
- IV. Procesní právo (4, 6-4, 17)
- V. Trestní právo (4, 18).

IV. SVĚT JUSTINIÁNSKÝCH INSTITUCÍ

Instituce jsou především učebnicí pro právníky a také pramenem římského práva v jeho poslední vývojové etapě. Zároveň představují rovněž dokument vypovídající o době svého vzniku, a proto odrážejí realie života Středomoří na sklonku starověku.

Lze z nich čerpat zajímavé informace o obchodní, řemeslné a kulturní činnosti, ale také o státnické moudrosti Římanů, o sociálním složení státu, stejně jako o tom, jakým právem se spravoval. V Institucích najdeme zmínky o římských císařích a právnících, o zákonech i usneseních senátu, o řeckém vlivu na římské právnícké myšlení, o úsilí císaře Iustiniana nastolit spravedlivé a humánní právo a mnoho dalších poznatků. Před naším zrakem však nedefiluje pouze tehdejší právní život. Dozvíme se zde mnohé také například o výrobě vína, medoviny, oleje, purpuru, o pěstování obilí, o obchodních a úvěrových vztazích, o řemeslné zručnosti valchářů a krejčích, o architektuře a jejích hmotných projevech (náměstí, lázně, divadla, chrámy, vodovody, silnice), o velkém významu rybolovu a námořní dopravy. Získáme poznatky o společenském postavení občanů (Titius, Maevius, Seius), otroků (Stichus, Pamphilus, Eros) a žen, stejně jako o rodině a manželství, o rodičích a dětech i významu příbuzenských vztahů, jakož i o adopci, závěti apod. Všechny tyto i mnohé další „starožitnosti“ nebo údaje o životě a kultuře římského národa najdeme v následujícím textu.

V. PROBLÉMY ZPŘÍSTUPNĚNÍ LATINSKÉHO TEXTU

Justiniánské Instituce vycházejí ve slovenském překladu poprvé. Při jejich převodu jsme se opírali o dnes nejpoužívanější edici německého právního romanisty P. Krügera. Ve většině civilizovaných států je přitom toto klasické dílo světové literatury, které je v originálu dostupné pouze úzkému okruhu specialistů, již do mateřského jazyka přeloženo. Také my dnes pocítujeme potřebu připojit se k těm, kteří již Instituce zpřístupnili budoucím generacím.

Jestliže je překlad právníckého textu určen odborníkům, musí být doslovný (integrální). Pokud je určen širšímu okruhu čtenářů, může být volnější (adaptabilní). Náš překlad je orientován na právníky a vůbec na zájemce o právo a jeho historii, a proto je zaměřen spíše na volnější postihnoutí původního smyslu a významu originálního textu. Při překladu se vyskytlo mnoho úskalí, neboť původní text je na mnoha místech buď rozvláčný a těžkopádný, anebo naopak příliš kusý a tedy těžko srozumitelný. Pro některé výrazy neexistuje odpovídající ekvivalent ve slovenštině, a tak jsme byli nuceni je buď opsat, anebo je zachovat v původní podobě (*peculium*, *custodia*, *antiquitas*, *adulescens* apod.). Vzhledem k odbornému charakteru originálu se někdy překlad odklání od doslovného nebo běžného významu určitého slova, například místo použitého tvaru „otec rodiny“ (*pater familias*) by bylo správnější „hlava rodiny“, místo „vlastník“ (*dominus*) lépe „pán“ nebo místo „moc nad manželkou“ (*manus*) přesněji „ruka“ apod.

K překladu jsou připojeny nejnutnější vysvětlující poznámky a kromě jmenného rejstříku a bibliografie týkající se Institucí také rozsáhlý a podrobný věcný rejstřík. Inspirovali jsme se tak obdobnými kroky jiných překladatelů, především P. Birkse, G. McLeoda (New York, 1987), ale zejména A. Romace (Zagreb, 1994). Při práci na

překladu jsme přihlédlí také k některým moderním překladům, zejména polským a německým.

Nakonec bych rád vyslovil co nejupřímnější poděkování všem, kteří se ve větší či menší míře zasloužili o vydání tohoto díla. Srdečné poděkování patří prof. Dr. Dr. h. c. D. Simonovi, řediteli Ústavu pro evropské právní dějiny ve Frankfurtu n./M., a prof. Dr. H. Hausmaningerovi z katedry římského práva ve Vídni za to, že laskavě poskytli možnost studovat na uvedených pracovištích, stejně jako prof. Dr. H. Ankumovi z Amsterdamu za spontánní pomoc při přípravě výběrové bibliografie.

Trnava, únor 2000

Peter Blaho

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Není zcela obvyklé a běžné překládat latinský, a nadto ještě právní pramen z již realizovaného překladu do jiného jazyka. Spíše než o překlad se pak nutně musí jednat o převod textu. Pokud pak jde o překlad ze slovenštiny do češtiny, tedy o tak blízké jazyky, může se to zdát být přímo zbytečným. O to složitější je však zachovat charakter onoho adaptabilního překladu, který není nezbytný pouze z důvodů čtivosti textu, ale stejně tak i s ohledem na jazykovou strukturu originálu. Bez toho, že by byl text volněji překládán, by totiž byl dnešnímu čtenáři někdy jen obtížně srozumitelný. Při překladu Institucí ze slovenštiny tedy bylo třeba držet se nejen ducha překladu, ale zároveň také odolát návratům k původní dikci textu.

Při překladu bylo přihlédnuto nejen k již uvedené klasické Krügerově edici, ale také k některým starším vydáním, například E. Schradera (Berolini, 1851). Důsledně bylo vycházeno z Blahova překladu, a to včetně použité terminologie, ovšem s tím, že byla přizpůsobena zvyklostem běžným při výuce římského práva na právnických fakultách v České republice. Poněkud byl doplněn poznámkový aparát, a to zejména o vysvětlení některých reálií. Citace pramenů pak byla revidována v souladu se zvyklostmi běžnými v současné italské právně romanistické literatuře.

Čtenář si právem může klást otázku, proč vlastně bylo toto české vydání pořízeno. Vždyť pro případné zájemce jsou *Institutiones Iustiniani* přístupny v překladu předního slovenského romanisty profesora Petera Blaha (Iura Edition s. r. o., Bratislava–Trnava, 2000). Nadto byl již do češtiny Jaromírem Kinclem přeložen vzor této právní sbírky – Instituce Gaiovy, jejichž 1. vydání je datováno rokem 1977 a zatím poslední vyšlo v Plzni v roce 2007.

I přes velkou příbuznost obou jazyků však existují některé odchylky, které zejména v odborné právní terminologii mohou působit značné obtíže. Nejedná se pouze o odlišná slova (např. hnutelnost – movitost), ale zejména o přímo zavádějící pojmy, jako je pôžička – zápůjčka nebo vypožičanie – půjčka. A tak bychom mohli pokračovat dále. Aby tento klíčový římskoprávní text mohl být plnohodnotně a přímo používán studenty práv i dalšími zájemci, jevílo se proto jako nezbytné provést jeho převod do češtiny.

Jistě se nabízí námitka, proč tedy nebyl pořízen překlad původní. Odpověď je snadná a zřejmá. Tento projekt je totiž výsledkem dlouhodobé a úzké spolupráce českých a slovenských právních romanistů, jejíž součástí je mimo jiné také dohoda o vzájemné koordinaci vědecké práce, počítaje v to také překladatelské aktivity. Tato spolupráce má nejen dlouhou tradici, ale vzhledem ke skutečně velmi malému počtu odborníků, kteří se v obou zemích věnují římskému právu, je přímo nezbytná.

A tak nezbyvá než popřát uživateli či jen čtenáři jednoho z nejslavnějších legislativních počínů starověkého Říma i celé evropské právní historie, aby v něm našel poučení a inspiraci.

Praha, říjen 2009

Michal Skřejpek

ZKRATKY

a. (annus) rok

Alf. (Alfenus) Publius Alfenus Varus, klasický římský právník, 1. století př. n. l.

C. (Codex Iustinianus) část kodifikace císaře Iustiniana (Corpus iuris civilis) z r. 529 n. l. obsahující císařské konstituce od císaře Hadriana do Iustiniana. Číslo označuje knihu, titul a konstituci a případně také její začátek (pr.) nebo následující paragraf

Calistr. (Callistratus) klasický římský právník, 1. století n. l.

Cels. (Celsus) Publius Iuventius Celsus, klasický římský právník, 2. století n. l.

Cic. (Cicero) Marcus Tullius Cicero (106–44 př. n. l.), vynikající soudní řečník a eklektický filozof

Coll. (Collatio legum Mosaicarum et Romanarum) sbírka vybraných norem židovského a římského práva z let 390–438 n. l.

CTh. (Codex Theodosianus) kodifikace římského práva z r. 438 n. l., zpracována byla komisí zřízenou na příkaz císaře Theodosia II., obsahuje císařské konstituce počínaje dobou císaře Konstantina Velikého

D. (Digesta seu Pandectae) nejvýznamnější část kodifikace císaře Iustiniana (Corpus iuris civilis) z r. 529 n. l. obsahující vybrané fragmenty ze spisů římských právníků klasického období. Číslo označuje knihu, titul, fragment a případně také jeho začátek (pr.) nebo následující paragraf

De ling. (De lingua latina) (O latinském jazyce), spis významného římského polyhistora Marka Terentia Varrona (116–27 př. n. l.)

Edictum perpetuum „věčný edikt“, kodifikace praetorského práva, jejíž závěrečnou redakci svěřil císař Hadrianus právníku Salviovi Iulianovi okolo r. 130 n. l.

Festus (Sextus Pompeius Festus) římský gramatik z přelomu 2. a 3. století n. l., který pořídil dnes jen zčásti dochovaný výtah z díla Verria Flacca „De verborum significatu“ (O významu slov)

Flor. (Florentinus) klasický římský právník, 2. století n. l.

Frg. Vat. (Fragmenta Vaticana) soukromá sbírka římského práva pocházející pravděpodobně ze 4. století n. l. Obsahuje císařské konstituce od císaře Diocletiana a také úryvky ze spisů Papiniana, Ulpiana a Paula; roku 1821 byla objevena ve vatikánské knihovně (odtud její název)

Gai. (Gaii Institutiones) učebnice římského práva ve čtyřech knihách ze druhé poloviny 2. století n. l.

Gai. D. (Gaius) klasický římský právník, 2. století n. l.

Gell. (Gellius) Aulus Gellius, který žil v první polovině 2. století n. l., je autorem sbírky komentovaných výpisků z děl různých starověkých autorů nazvané „Noctes Atticae“ (Attické noci)

Herm. (Hermogenianus) poklasický římský právník, poč. 4. století n. l.

I. (Institutiones seu Elementa) učebnice římského práva čerpající zejména z Gaiových Institutiones, část kodifikace císaře Iustiniana (Corpus iuris civilis) z r. 529 n. l.

Il. (Ilias) epos řeckého básníka Homéra

Inst. (Institutiones) název literárních útvarů, které byly zpravidla učebnicemi

Isid. (Isidor ze Sevilie) biskup v Seville, který v 1. polovině 7. století n. l. sepsal encyklopedické dílo „Etymologiae“ zabývající se výkladem jednotlivých slov a jejich původem

Iul. (Iulianus) Lucius Salvius Iulianus, klasický římský právník, 2. století n. l.

lex XII tab. zákon dvanácti desek; soupis římského obyčejového práva z let 450–449 př. n. l.

lib. (liber) kniha

Liv. Titus Livius (59 př. n. l. – 17 n. l.), římský historik, autor ne zcela spolehlivých dějin Říma nazvaných „Ab urbe condita“ (Od založení města)

Marci. (Marcianus) Aelius Marcianus, klasický římský právník, první polovina 3. století n. l.

Nov. (Novellae) nové zákony císaře Iustiniana z let 529–565 n. l., které zaváděly změny především v oblasti manželského a dědického práva

Od. (Odysseia) epos řeckého básníka Homéra

Pap. (Papinianus) Aemilius Papinianus, klasický římský právník, přelom 2. a 3. století n. l.

pr. (principium) začátek, označení úvodní části větších fragmentů v justiniánských zákonících

PS (Pauli Sententiae) sbírka důležitých právních principů vytvořená pravděpodobně koncem 3. století n. l.

rer. cott. (Rerum cottidianum sive Aurea) sbírka právních principů a institutů o sedmi knihách, která je připisována Gaiovi

Serv. (Servius) Servius Sulpicius Rufus, předklasický římský právník, konec 2. století př. n. l. – začátek 1. století př. n. l.

SHA (Scriptores Historiae Augustae) částečně nespolehlivá sbírka životopisů římských císařů od Hadriana do Numeriana, napsána byla na přelomu 4. a 5. století n. l.

sine dato bez udání roku

tab. tabule

Tryph. (Tryphoninus) Claudius Tryphoninus, klasický římský právník, konec 2. století n. l. – počátek 3. století n. l.

Ulp. (Ulpianus) Domitius Ulpianus, klasický římský právník, první polovina 3. století n. l.

Ulp. Reg. (Ulpiani Regulae) poklasická zpracování římského práva ze začátku 4. století n. l. čerpající z Gaiových Institucí a obdobných spisů dalších římských právníků, známa jsou také jako „Epitomae Ulpiani“

**CORPUS
IURIS
CIVILIS**

Editio stereotypa quarta decima

**VOLUMEN PRIMUM
INSTITUTIONES**

recognovit

Paulus KRUEGER

BEROLINI
APUD WEIDMANNOS
MCMXXII

CONSTITUTIO IMPERATORIAM MAIESTATE

IN NOMINE DOMINI NOSTRI JHESU CHRISTI
 CONSTITUTIO IMPERATORIAM IMPERATOR CAESAR
 FLAVIUS IUSTINIANUS ALAMANNICUS GOTHICUS FRANCICUS
 GERMANICUS ANTICUS ALANICUS VANDALICUS AFRICANUS PIUS
 FELIX INCLITUS VICTOR AC TRIUMPHATOR SEMPER AUGUSTUS
 CUPIDAE LEGUM IUVENTUTI

IMPERATORIAM MAIESTATEM NON SOLUM ARMIS DECORATAM, SED ETIAM LEGIBUS OPOR-
 TET ESSE ARMATAM, UT UTRUMQUE TEMPUS ET BELLORUM ET PACIS RECTE POSSIT
 GUBERNARI ET PRINCEPS ROMANUS VICTOR EXISTAT NON SOLUM IN HOSTILIBUS PROELIIS,
 SED ETIAM PER LEGITIMOS TRAMITES CALUMNIANTIIUM INIQUITATES EXPELLENS, ET FIAT
 TAM IURIS RELIGIOSISSIMUS QUAM VICTIS HOSTIBUS TRIUMPHATOR.

1 QUORUM UTRAMQUE VIAM CUM SUMMIS VIGILIIS ET SUMMA PROVIDENTIA ADNUENTE
 DEO PERFECIMUS. ET BELlicos QUIDEM SUDORES NOSTROS BARBARICAE GENTES SUB IUGA
 NOSTRA DEDUCTAE COGNOSCUNT ET TAM AFRICA QUAM ALIAE INNUMEROSAE PROVIN-
 CIAE POST TANTA TEMPORUM SPATIA NOSTRIS VICTORIIS A CAELESTI NUMINE PRAESTITIS
 ITERUM DICIONI ROMANAE NOSTROQUE ADDITAE IMPERIO PROTESTANTUR. OMNES VERO
 POPULI LEGIBUS IAM A NOBIS VEL PROMULGATIS VEL COMPOSITIS REGUNTUR.

2 ET CUM SACRATISSIMAS CONSTITUTIONES ANTEA CONFUSAS IN LUCULENTAM EREXI-
 MUS CONSONANTIAM, TUNC NOSTRAM EXTENDIMUS CURAM ET AD IMMENSA PRUDENTIAE
 VETERIS VOLUMINA, ET OPUS DESPERATUM QUASI PER MEDIUM PROFUNDUM EUNTES
 CAELESTI FAVORE IAM ADIMPLEVIMUS.

3 CUMQUE HOC DEO PROPITIO PERACTUM EST, TRIBONIANO VIRO MAGNIFICO MA-
 GISTRO ET EXQUAESTORE SACRI PALATII NOSTRI NEC NON THEOPHILO ET DOROTHEO
 VIRIS ILLUSTRIBUS ANTECESSORIBUS, QUORUM OMNIUM SOLLERTIAM ET LEGUM SCIENTIAM
 ET CIRCA NOSTRAS IUSSIONES FIDEM IAM EX MULTIS RERUM ARGUMENTIS ACCEPIMUS,
 CONVOCATIS SPECIALITER MANDAVIMUS, UT NOSTRA AUCTORITATE NOSTRISQUE SUASIO-
 NIBUS COMPONANT INSTITUTIONES: UT LICEAT VOBIS PRIMA LEGUM CUNABULA NON AB
 ANTIQUIS FABULIS DISCERE, SED AB IMPERIALI SPLENDORE APPETERE ET TAM AURES QUAM
 ANIMAE VESTRAE NIHIL INUTILE NIHILQUE PERPERAM POSITUM, SED QUOD IN IPSIS RERUM
 OPTINET ARGUMENTIS ACCIPIANT: ET QUOD IN PRIORE TEMPORE VIX POST QUADRIENNIUM
 PRIORIBUS CONTINGEBAT, UT TUNC CONSTITUTIONES IMPERATORIAS LEGERENT, HOC VOS

KONSTITUCE „IMPERATORIAM MAIESTATE“

VE JMÉNU PÁNA NAŠEHO JEŽÍŠE KRISTA
 IMPERATOR CAESAR FLAVIUS IUSTINIANUS,
 VÍTĚZ NAD ALAMANY, GÓTY, FRANKY, GERMÁNY, ANTY,
 ALANY, VANDALY A AFRIČANY, ZBOŽNÝ, ŠŤASTNÝ, SLAVNÝ,
 VÍTĚZ A TRIUMFÁTOR, PROVŽDY VZNEŠENÝ
 PRO MLÁDEŽ DYCHTÍCÍ PO POZNÁNÍ PRÁVA

Císařský majestát nemusí být ozdoben zbraněmi, ale měl by být vyzbrojen zákony. Pak může vždy dobře vládnout, v době války i míru, a římský císař zůstane vítězem nejen v boji proti nepřátelům, ale také proto, že skrze zákony chrání před nespravedlností zlomyslníků a tak se stává nejsvědomitějším ochráncem práva a zároveň i triumfátorem nad nepřáteli.

1. S Božím požehnáním jsme neúnavnou prací a pečlivým plánováním dosáhli obou těchto cílů. Barbarské národy, které byly námi podrobeny, se dozvěděly o našem nesmírném válečném úsilí, a jak Afrika, tak i nespočetné další provincie, které byly díky našemu vítězství znovu po tak dlouhé době začleněny do Římské říše, o tom podávají svědectví. Nyní se budou všechny národy řídit těmi zákony, které jsme vyhlásili anebo uspořádali.

2. A poté, co jsme dřívější, zcela neuspořádaná císařská nařízení uvedli v jasný soulad, rozšířili jsme naše úsilí na nesčetné spisy staré právní vědy a tuto beznadějně vypadající činnost, takřkajíc překročivše hluboké moře, jsme nyní dokončili díky náklonnosti nebe.

3. A když bylo z Boží milosti také toto učiněno, povolali jsme k sobě vznešeného magistra officiorum a dřívějšího quaestora sacri palatii Triboniana,¹ stejně jako osvědčené právní učence Theofila a Dorothea,² o jejichž moudrosti, znalosti zákonů a oddanosti našim příkazům jsme se přesvědčili při mnoha příležitostech, a dali jsme jim zvláštní příkaz, aby z moci naší autority a podle našich pokynů vypracovali tyto Instituce. A tak se již nemusíte učit základům práva ze zastaralých pojednání, ale můžete je získat ze skvělého císařského díla, a vaše uši i váš rozum nebudou muset přijímat nic neužitečné a nic falešné, ale pouze to, co je v právním životě skutečně platné. A to, co se studentům v průběhu čtyř let jen málokdy nabízelo, totiž studium císařských nařízení, s tím

¹ Tribonianus byl jedním z hlavních státních úředníků za císaře Iustiniana. Nejdříve působil jako advokát u nejvyššího císařského soudu, jako představený císařských úřadů (*magister officiorum*) se podílel na vytvoření sbírky císařských nařízení (*Codex Iustinianus*), poté ho Iustinianus jmenoval „ministrem spravedlnosti“ (*quaestor sacri palatii*) a pověřil ho sestavením kodifikace římského práva dochovaného v dílech klasických právníků (*Digesta seu Pandectae*).

² Theophilus byl profesorem práva v Konstantinopoli. Stal se členem komise, které zpracovávaly sbírky tvořící justiniánské kodifikace. Dorotheus byl profesorem práva v Berytu (dnešní Bejrút) a rovněž se účastnil kodifikačních prací.

A PRIMORDIO INGREDIAMINI DIGNI TANTO HONORE TANTAQUE REPERTI FELICITATE, UT ET INITIUM VOBIS ET FINIS LEGUM ERUDITIONIS A VOCE PRINCIPALI PROCEDAT.

4 Igitur post libros quinquaginta digestorum seu pandectarum, in quos omne ius antiquum collatum est (quos per eundem virum excelsum Tribonianum nec non ceteros viros illustres et facundissimos confecimus), in hos quattuor libros easdem institutiones partiri iussimus, ut sint totius legitimae scientiae prima elementa.

5 Quibus breviter expositum est et quod antea optinebat et quod postea desuetudine inumbratum ab imperiali remedio illuminatum est.

6 Quas ex omnibus antiquorum institutionibus et praecipue ex commentariis Gaii nostri tam institutionum quam rerum cottidianarum aliisque multis commentariis compositas cum tres praedicti viri prudentes nobis optulerunt, et legimus et cognovimus et plenissimum nostrarum constitutionum robur eis accommodavimus.

7 Summa itaque ope et alacri studio has leges nostras accipite et vosmet ipsos sic eruditos ostendite, ut spes vos pulcherrima foveat toto legitimo opere perfecto posse etiam nostram rem publicam in partibus eius vobis credendis gubernare.

DATA UNDECIMO KALENDAS DECEMBRES CONSTANTINOPOLI DOMINO NOSTRO IUSTINIANO PERPETUO AUGUSTO TERTIUM CONSULE.

máte začít ihned. Těšíte se velké cti a velkému štěstí, že se vám na začátku i na konci uděluje právnické vzdělání z císařských úst.

4. Proto jsme po padesáti knihách Digest neboli Pandekt,³ v nichž je shrnuto veškeré staré právo (a které jsme rovněž vytvořili prostřednictvím nepřekonatelného a nejvýřečnějšího Triboniana, jakož i dalších osvícených mužů), dali sestavit tyto Instituce v následujících čtyřech knihách, aby se staly základem veškeré právní vědy.

5. V těchto knihách se v krátkosti vykládá to, co platilo odedávna, stejně jako i to, co bylo později zamlženo chybným používáním, ale bylo s císařskou pomocí znovu osvětleno.

6. Byly vypracovány na základě všech učebnic starých právníků, především ale na základě spisů našeho Gaia,⁴ a to jeho Institucí, stejně jako jeho díla Každodenní věci a mnoha dalších spisů; a když nám je uvedení tři učené muži předložili, přečetli jsme je, prozkoumali a opatřili plnou mocí našich nařízení.⁵

7. Přijměte proto přátelsky, s velkou horlivostí a chutí do dalšího studia, tyto naše zákony a dokažte se tak dobře vzdělat, že po ukončení právnického studia vás mohou povznést nejsmělejší naděje, řídit náš stát úřady, které vám svěříme.

Dáno v Konstantinopoli⁶ jedenáctého dne před prosincovými Kalendami za třetího konsulátu našeho císaře Iustiniana, provždy vznešeného.⁷

³ *Digesta iustiniani* (nebo řecky Pandéktai) je jedna ze tří částí rozsáhlé justiniánské kodifikace práva, nazývané od roku 1583 *Corpus iuris civilis* = *Digesta, Institutiones, Codex*. Skládají se z jednotlivých fragmentů ze spisů klasických římských právníků. Sestávají z 50 knih rozdělených do titulů s rubrikami, které označují předmět úpravy, přičemž každý titul zahrnuje fragmenty s uvedením jména právníka a názvu jeho díla. Po smrti Iustiniana upadla Digesta rychle v zapomnění. V 11. století je začal začal *magister artium* Irnerius na univerzitě v Bologni zpracovávat exegetickou metodou a justiniánské právo, které v následujících stoletích proniklo do států západní a střední Evropy, se stalo základem moderních zákonů občanského práva.

⁴ Gaius, klasický římský právník, jehož nikdo z jeho současníků ani následovníků necitoval. Žil ve 2. století n. l. (asi 117–180) a pocházel pravděpodobně z Malé Asie. Z jeho rozsáhlého díla jsou nejznámější dva spisy: „Instituce“ (*Institutionum commentarii quattuor*) a „Každodenní věci aneb zlatá právní pravidla“ (*Res cottidianae sive aurea*). Iustinianus zde Gaia důvěrně nazývá „náš Gaius“ (*Gaius noster*). Obdobně viz také I. 4, 18, 5; Const. Omnem 1 (ze 16. prosince 533).

⁵ Viz C. 1, 17, 2, 11; 19; 23 (a. 533); Const. Cordi 1; 3 (a. 534) jako uvozující zákon ke Kodexu.

⁶ Sídlní město císaře Iustiniana, předtím se nazývalo Byzantion, dnešní Istanbul nebo Cařihrad.

⁷ 2. listopadu 533.

INDEX TITULORUM

LIBER PRIMUS

- I DE IUSTITIA ET IURE
- II DE IURE NATURALI ET GENTIUM ET CIVILI
- III DE IURE PERSONARUM
- IV DE INGENUIS
- V DE LIBERTINIS
- VI QUI EX QUIBUS CAUSIS MANUMITTERE NON POSSUNT
- VII DE LEGE FUFIA CANINIA SUBLATA
- VIII DE HIS QUI SUI VEL ALIENI IURIS SUNT
- IX DE PATRIA POTESTATE
- X DE NUPTIIS
- XI DE ADOPTIONIBUS
- XII QUIBUS MODIS IUS POTESTATIS SOLVITUR
- XIII DE TUTELIS
- XIV QUI DARI TUTORES TESTAMENTO POSSUNT
- XV DE LEGITIMA ADGNATORUM TUTELA
- XVI DE CAPITIS MINUTIONE
- XVII DE LEGITIMA PATRONORUM TUTELA
- XVIII DE LEGITIMA PARENTIUM TUTELA
- XIX DE FIDUCIARIA TUTELA
- XX DE ATILIANO TUTORE VEL EO QUI EX LEGE IULIA ET TITIA DABATUR
- XXI DE AUCTORITATE TUTORUM
- XXII QUIBUS MODIS TUTELA FINITUR
- XXIII DE CURATORIBUS
- XXIV DE SATISDATIONE TUTORUM ET CURATORUM
- XXV DE EXCUSATIONIBUS
- XXVI DE SUSPECTIS TUTORIBUS ET CURATORIBUS

LIBER SECUNDUS

- I DE RERUM DIVISIONE
- II DE REBUS INCORPORALIBUS
- III DE SERVITUTIBUS
- IV DE USU FRUCTU
- V DE USU ET HABITATIONE
- VI DE USUCAPIONIBUS ET LONGI TEMPORIS POSSESSIONIBUS
- VII DE DONATIONIBUS

PŘEHLED TITULŮ

PRVNÍ KNIHA

1. O spravedlnosti a právu
2. O právu přirozeném a právu národů a právu civilním
3. O právu osob
4. O narozených na svobodě
5. O propuštěncích
6. Koho a z jakého důvodu nelze propustit na svobodu
7. O zrušení zákona Fufia a Caninia
8. O těch, kteří jsou svého nebo cizího práva
9. O otcovské moci
10. O manželství
11. O adopcích
12. Jakými způsoby se osvobozuje od otcovské moci
13. O poručenství
14. Kdo může být závětí ustanoven za poručníka
15. O zákonném poručenství agnátů
16. O snížení právního postavení
17. O zákonném poručenství patronů
18. O zákonném poručenství otců rodin
19. O fiduciárním poručenství
20. O Atiliánském poručníkovi a o tom, kdo je určen jako poručník podle zákonů Iulia a Titia
21. O potvrzování poručníky
22. Jakým způsobem zaniká poručenství
23. O opatrovnících
24. O záruce poručníků a opatrovníků
25. O zproštění
26. O podezřelých poručnících a opatrovnících

DRUHÁ KNIHA

1. O rozdělení věcí
2. O nehmotných věcech
3. O služebnostech
4. O právu požívacím
5. O právu užívacím a právu bydlet v cizím domě
6. O vydržení a námitce uplynutí dlouhého času
7. O darováních

VIII QUIBUS ALIENARE LICET VEL NON
IX PER QUAS PERSONAS NOBIS ADQUIRITUR
X DE TESTAMENTIS ORDINANDIS
XI DE MILITARI TESTAMENTO
XII QUIBUS NON EST PERMISSUM TESTAMENTA FACERE
XIII DE EXHEREDATIONE LIBERORUM
XIV DE HEREDIBUS INSTITUENDIS
XV DE VULGARI SUBSTITUTIONE
XVI DE PUPILLARI SUBSTITUTIONE
XVII QUIBUS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTUR
XVIII DE INOFFICIOSO TESTAMENTO
XIX DE HEREDUM QUALITATE ET DIFFERENTIA
XX DE LEGATIS
XXI DE ADEPTIONE LEGATORUM ET TRANSLATIONE
XXII DE LEGE FALCIDIA
XXIII DE FIDEICOMMISSARIIS HEREDITATIBUS
XXIV DE SINGULIS REBUS PER FIDEICOMMISSUM RELICTIS
XXV DE CODICILLIS

LIBER TERTIUS

I DE HEREDITATIBUS QUAE AB INTESTATO DEFERUNTUR
II DE LEGITIMA ADGNATORUM SUCCESSIONE
III DE SENATUS CONSULTO TERTULLIANO
IV DE SENATUS CONSULTO ORFITIANO
V DE SUCCESSIONE COGNATORUM
VI DE GRADIBUS COGNATIONIS
VII DE SUCCESSIONE LIBERTORUM
VIII DE ADSIGNATIONE LIBERTORUM
IX DE BONORUM POSSESSIONIBUS
X DE ADQUISITIONE PER ADROGATIONEM
XI DE EO CUI LIBERTATIS CAUSA BONA ADDICUNTUR
XII DE SUCCESSIONIBUS SUBLATIS, QUAE FIEBANT PER BONORUM VENDITIONEM
ET EX SENATUS CONSULTO CLAUDIANO
XIII DE OBLIGATIONIBUS
XIV QUIBUS MODIS RE CONTRAHITUR OBLIGATIO
XV DE VERBORUM OBLIGATIONE
XVI DE DUOBUS REIS STIPULANDI ET PROMITTENDI
XVII DE STIPULATIONE SERVORUM
XVIII DE DIVISIONE STIPULATIONUM

8. Kteří mohou a kteří nemohou zcizit
9. Prostřednictvím kterých osob můžeme nabývat
10. O zřizování závětí
11. O vojenské závěti
12. Komu není povoleno zřídit závěť
13. O vydědění dětí
14. O ustanovení dědiců
15. O obecném dědickém náhradnictví
16. O pupilárním dědickém náhradnictví
17. Jakým způsobem jsou vyvraceny závěti
18. O nespravedlivé závěti
19. O vlastnostech a rozdílnostech dědiců
20. O odkazech
21. O odvolání odkazů a jejich přenesení
22. O Falcidiovu zákonu
23. O fideikomisární pozůstalosti
24. O jednotlivých věcech přenechaných fideikomisem
25. O kodicilech

TŘETÍ KNIHA

1. O pozůstalostech přenesených ze zákona
2. O zákonné posloupnosti nejbližších agnátů
3. O tertulliánskému usnesení senátu
4. O orfitiánském usnesení senátu
5. O posloupnosti pokrevních příbuzných
6. O stupních pokrevního příbuzenství
7. O posloupnosti propuštěnců
8. O přidělení propuštěnců
9. O držbě pozůstalosti
10. O nabytí adrogací
11. O tom, komu je na základě dědění udělena svoboda
12. O zrušení dědické posloupnosti, která nastala prodejem
a podle claudiánského usnesení senátu
13. O závazcích
14. Jakým způsobem vzniká závazek předáním věci
15. O verbálních závazcích
16. O dvou zavazujících a slibujících
17. O stipulacích otroků
18. O rozdělení stipulací

XIX DE INUTILIBUS STIPULATIONIBUS
XX DE FIDEIUSSORIBUS
XXI DE LITTERARUM OBLIGATIONE
XXII DE CONSENSU OBLIGATIONE
XXIII DE EMPTIONE ET VENDITIONE
XXIV DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE
XXV DE SOCIETATE
XXVI DE MANDATO
XXVII DE OBLIGATIONIBUS QUASI EX CONTRACTU
XXVIII PER QUAS PERSONAS NOBIS OBLIGATIO ADQUIRITUR
XXIX QUIBUS MODIS OBLIGATIO TOLLITUR

LIBER QUARTUS

I DE OBLIGATIONIBUS QUAE EX DELICTO NASCUNTUR
II VI BONORUM RAPTORUM
III DE LEGE AQUILIA
IV DE INIURIIS
V DE OBLIGATIONIBUS QUAE QUASI EX DELICTO NASCUNTUR
VI DE ACTIONIBUS
VII QUOD CUM EO, QUI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIUM GESTUM ESSE DICITUR
VIII DE NOXALIBUS ACTIONIBUS
IX SI QUADRUPES PAUPERIEM FECISSE DICITUR
X DE HIS PER QUOS AGERE POSSUMUS
XI DE SATISDATIONIBUS
XII DE PERPETUIS ET TEMPORALIBUS ACTIONIBUS ET QUAE AD HEREDES VEL
IN HEREDES TRANSEUNT
XIII DE EXCEPTIONIBUS
XIV DE REPLICATIONIBUS
XV DE INTERDICTIS
XVI DE POENA TEMERE LITIGANTIIUM
XVII DE OFFICIO IUDICIS
XVIII DE PUBLICIS IUDICIIS

19. O neplatných stipulacích
20. O rukojmích
21. O literárních závazcích
22. O konsenzuálních závazcích
23. O koupi a prodeji
24. O nájmu a pronájmu
25. O společenské smlouvě
26. O příkazní smlouvě
27. O závazcích jakoby ze smlouvy
28. Prostřednictvím jakých osob se zavazujeme
29. Jakými způsoby zaniká závazek

ČTVRTÁ KNIHA

1. O závazcích, které vznikají z deliktů
2. O loupeži
3. O Aquiliovu zákonu
4. O urážce
5. O závazcích, které vznikají jakoby z deliktu
6. O žalobách
7. Když je uzavřen právní úkon s tím, kdo je pod mocí jiné osoby
8. O noxálních žalobách
9. Když je škoda způsobena čtyřnohým zvířetem
10. O těch, jejichž prostřednictvím je možné podat žalobu
11. O zajištění
12. O věčných a časově omezených žalobách a o těch, které přecházejí na a proti dědicům
13. O námitkách
14. O protinámitkách
15. O interdiktech
16. O pokutách, které hrozí těm, kteří bezdůvodně vedou spory
17. O úřadu soudce
18. O veřejných soudech

INSTITUTIONES SEU ELEMENTA

DOMINI NOSTRI IUSTINIANI PERPETUO AUGUSTI
INSTITUTIONUM SIVE ELEMENTORUM
COMPOSITORUM PER TRIBONIANUM VIRUM EXCELSUM
MAGISTRUM ET EX QUAESTORE SACRI PALATII IURISQUE
DOCTISSIMUM ET THEOPHILUM VIRUM MAGNIFICUM
IURIS PERITUM ET ANTECESSOREM HUIUS ALMAE URBIS ET
DOROTHEUM VIRUM MAGNIFICUM QUAESTORIUM IURIS PERITUM
ET ANTECESSOREM BERYTENSIVM INCLITAE CIVITATIS

LIBER PRIMUS

TITULUS PRIMUS DE IUSTITIA ET IURE

IUSTITIA EST CONSTANS ET PERPETUA VOLUNTAS IUS SUUM CUIQUE TRIBUENS.

1 IURIS PRUDENTIA EST DIVINARUM ATQUE HUMANARUM RERUM NOTITIA, IUSTI ATQUE INIUSTI SCIENTIA.

2 HIS GENERALITER COGNITIS ET INCIPIENTIBUS NOBIS EXPONERE IURA POPULI ROMANI ITA MAXIME VIDENTUR POSSE TRADI COMMODISSIME, SI PRIMO LEVI AC SIMPLICI, POST DEINDE DILIGENTISSIMA ATQUE EXACTISSIMA INTERPRETATIONE SINGULA TRADANTUR. ALIOQUIN SI STATIM AB INITIO RUDEM ADHUC ET INFIRMUM ANIMUM STUDIOSI MULTITUDINE AC VARIETATE RERUM ONERAVERIMUS, DUORUM ALTERUM AUT DESERTOREM STUDIORUM EFFICIEMUS AUT CUM MAGNO LABORE EIUS, SAEPE ETIAM CUM DIFFIDENTIA, QUAE PLERUMQUE IUVENES AVERTIT, SERIUS AD ID PERDUCAMUS, AD QUOD LENIORE VIA DUCTUS SINE MAGNO LABORE ET SINE ULLA DIFFIDENTIA MATURIUS PERDUCI POTUISSET.

3 IURIS PRAECEPTA SUNT HAEC: HONESTE VIVERE, ALTERUM NON LAEDERE SUUM CUIQUE TRIBUERE.

4 HUIUS STUDII DUAЕ SUNT POSITIONES, PUBLICUM ET PRIVATUM. PUBLICUM IUS EST, QUOD AD STATUM REI ROMANAE SPECTAT, PRIVATUM, QUOD AD SINGULORUM UTILITATEM PERTINET. DICENDUM EST IGITUR DE IURE PRIVATO, QUOD EST TRIPERTITUM: COLLECTUM EST ENIM EX NATURALIBUS PRAECEPTIS AUT GENTIUM AUT CIVILIBUS.

INSTITUTE ANEB ZÁKLADY

NAŠEHO PROVŽDY VZNEŠENÉHO CÍSAŘSKÉHO PÁNA IUSTINIANA
ZPRACOVANÉ NEPŘEKONATELNÝM TRIBONIANEM,⁸
MAGISTREM OFFICIORUM, BÝVALÝM QUAESTOREM SACRI
PALATII A VYSOCE UČENÝM ZNALCEM PRÁVA, STEJNĚ JAKO
VELEDŮSTOJNÝM THEOFIEM,⁹ PRÁVNÍM ZNALCEM A UČITELEM
V TOMTO POŽEHNANÉM MĚSTĚ A VELEDŮSTOJNÝM DOROTHEEM,¹⁰
BÝVALÝM QUAESTOREM SACRI PALATII, PRÁVNÍM ZNALCEM
A UČITELEM VE ZNÁMÉM MĚSTĚ BERYTU.¹¹

PRVNÍ KNIHA

PRVNÍ TITUL

O SPRAVEDLNOSTI A PRÁVU¹²

Spravedlnost je stálá a trvalá vůle poskytovat každému jeho právo.¹³

1. Právní věda je znalost věcí božských a lidských, věda o tom, co je a co není spravedlivé.¹⁴

2. Po tomto obecném konstatování začínáme výklad práva národa římského, které se, jak se domníváme, dá nejlépe zprostředkovat takovým způsobem, že se jeho jednotlivé části nejdříve lehce a jednoduše přednesou a pak se velmi pečlivě a přesně vysvětlí. Z druhé strany, pokud hned na začátku neinformovaného a nejistého studenta zatížíme množstvím a pestrostí látky, nabízí se jedno ze dvou: buď způsobíme to, že studium přeruší, anebo s vynaložením veškeré námahy, často i za cenu pochybností, které mladé lidi tak často odradí, ho dovedeme příliš pozdě tam, kam by mohl přijít rychleji pohodlnější cestou, bez velké námahy i pochybností.

3. Příkazy práva jsou následující: počestně žít, nikomu neškodit, poskytnout každému, co mu náleží.¹⁵

4. Předmětem tohoto studia jsou dva druhy práva, právo veřejné a právo soukromé. Veřejné právo je takové, které se vztahuje k římskému státu; soukromé, které se týká prospěchu jednotlivců.¹⁶ O soukromém právu je třeba říci, že má tři části: skládá se z práva přirozeného, práva národů a práva civilního.¹⁷

⁸ Viz pozn. 1.

⁹ Viz pozn. 2.

¹⁰ Viz pozn. 2.

¹¹ Od 3. století př. n. l. se zde nacházelo sídlo vlivné právnické školy, které bylo r. 529 n. l. po zemětřesení přeneseno do Sidonu.

¹² D. 1, 1.

¹³ Ulp. D. 1, 1, 10 pr. (Ulp. lib. 1 inst.).

¹⁴ Ulp. D. 1, 1, 10, 2 (Ulp. lib. 1 inst.).

¹⁵ Ulp. D. 1, 1, 10, 1 (Ulp. lib. 1 inst.).

¹⁶ Ulp. D. 1, 1, 1, 2–4 (Ulp. lib. 1 inst.).

¹⁷ Ulp. D. 1, 1, 1, 3 (Ulp. lib. 1 inst.).

TITULUS SECUNDUS DE IURE NATURALI ET GENTIUM ET CIVILI

IUS NATURALE EST, QUOD NATURA OMNIA ANIMALIA DOCUIT. NAM IUS ISTUD NON HUMANI GENERIS PROPRIUM EST, SED OMNIUM ANIMALIUM, QUAE IN CAELO, QUAE IN TERRA, QUAE IN MARI NASCUNTUR. HINC DESCENDIT MARIS ATQUE FEMINAE CONIUGATIO, QUAM NOS MATRIMONIUM APPELLAMUS, HINC LIBERORUM PROCREATIO ET EDUCATIO: VIDEMUS ETENIM CETERA QUOQUE ANIMALIA ISTIUS IURIS PERITIA CENSERI.

1 IUS AUTEM CIVILE VEL GENTIUM ITA DIVIDITUR: OMNES POPULI, QUI LEGIBUS ET MORIBUS REGUNTUR, PARTIM SUO PROPRIO, PARTIM COMMUNI OMNIUM HOMINUM IURE UTUNTUR: NAM QUOD QUISQUE POPULUS IPSE SIBI IUS CONSTITUIT, ID IPSIUS PROPRIUM CIVITATIS EST VOCATURQUE IUS CIVILE, QUASI IUS PROPRIUM IPSIUS CIVITATIS: QUOD VERO NATURALIS RATIO INTER OMNES HOMINES CONSTITUIT, ID APUD OMNES POPULOS PERAEQUE CUSTODITUR VOCATURQUE IUS GENTIUM, QUASI QUO IURE OMNES GENTES UTUNTUR. ET POPULUS ITAQUE ROMANUS PARTIM SUO PROPRIO, PARTIM COMMUNI OMNIUM HOMINUM IURE UTITUR. QUAE SINGULA QUALIA SUNT, SUIS LOCIS PROPONEMUS.

2 SED IUS QUIDEM CIVILE EX UNAQUAQUE CIVITATE APPELLATUR, VELUTI ATHENIENSIVM: NAM SI QUIS VELIT SOLONIS VEL DRACONIS LEGES APPELLARE IUS CIVILE ATHENIENSIVM, NON ERRAVERIT. SIC ENIM ET IUS, QUO POPULUS ROMANUS UTITUR, IUS CIVILE ROMANORUM APPELLAMUS: VEL IUS QUIRITIUM, QUO QUIRITES UTUNTUR: ROMANI ENIM A QUIRINO QUIRITES APPELLANTUR. SED QUOTIENS NON ADDIMUS, CUIUS SIT CIVITATIS, NOSTRUM IUS SIGNIFICAMUS: SICUTI CUM POETAM DICIMUS NEC ADDIMUS NOMEN, SUBAUDITUR APUD GRAECOS EGREGIVS HOMERVS, APUD NOS VERGILIUS. IUS AUTEM GENTIUM OMNI HUMANO GENERI COMMUNE EST. NAM USU EXIGENTE ET HUMANIS NECESSITATIBUS GENTES HUMANAЕ QUAE DAM SIBI CONSTITUERUNT: BELLA ETENIM ORTA SUNT ET CAPTIVITATES SECUTAE ET SERVITUDES, QUAE SUNT IURI NATURALI CONTRARIAE. IURE ENIM NATURALI AB INITIO OMNES HOMINES LIBERI NASCEBANTUR. EX HOC IURE GENTIUM ET OMNES PAENE CONTRACTUS INTRODUCTI SUNT, UT EMPTIO VENDITIO, LOCATIO CONDUCTIO, SOCIETAS, DEPOSITUM, MUTUUM ET ALII INNUMERABILES.

3 CONSTAT AUTEM IUS NOSTRUM AUT EX SCRIPTO AUT EX NON SCRIPTO UT APUD GRAECOS: τῶν νόμων οἱ μὲν ἐγγράφοι, οἱ δὲ ἀγράφοι. SCRIPTUM IUS EST LEX, PLEBI

DRUHÝ TITUL

O PRÁVU PŘIROZENÉM, PRÁVU NÁRODŮ A PRÁVU CIVILNÍM

Přirozené právo je to, co stanovila příroda – všechno živé tvorstvo. Neboť toto právo nepřísluší pouze lidskému pokolení, ale všemu tvorstvu, které žije ve vzduchu, na zemi a ve vodě. Odtud se odvozuje mužské i ženské pohlaví, které označujeme jako manželství lidí, stejně jako zplození a výchova dětí; je zřejmé, že také ostatní živí tvorové se posuzují podle znalosti tohoto práva.¹⁸

1. Civilní právo a také právo národů jsou odlišné:¹⁹ všechny národy, které se řídí zákony a obyčejem, žijí zčásti podle svého vlastního práva, zčásti podle práva společného všem lidem. Neboť to, co si pro sebe každý národ ustanovil jako právo pro své občany, je jeho vlastním právem a označuje se jako právo civilní, protože je vlastním právem pouze pro tyto občany. Z druhé strany, všechny národy dodržují to, co přirozený rozum nařizuje všem lidem, a tak se nazývá právem národů, neboť se tímto právem řídí všechny národy. A tak římský národ žije zčásti podle svého vlastního práva, zčásti podle práva společného všem lidem. Na příslušných místech nyní budeme srovnávat, jakého druhu jsou jednotlivá ustanovení.

2. Civilní právo se tak bude jmenovat podle dřívějšího občanství, například podle občanství Athéňanů. Neboť jestliže někdo označuje Solonovy nebo Drakonovy zákony civilním právem Athéňanů, nemýlí se. Tak jako právo, podle něhož žije římský národ, označujeme jako civilní právo Římanů anebo jako právo Quiritů, protože ho užívali Quirité. Římané se totiž označují jako Quirites, a to podle Quirina.²⁰ Avšak jestli neuvědomíme, o právo kterých občanů se jedná, vždy máme na mysli naše právo; tak jako když řekneme básník bez toho, aniž bychom použili jméno, tehdy budeme pod tímto slovem rozumět vynikající básník, u Řeků Homér,²¹ u nás Vergilius.²² Naproti tomu právo národů je společné všemu lidstvu. Neboť na základě určitých potřeb a nutností lidského života si národy vytvořily určité úpravy: války vypukají a přinášejí zajetí a otroctví, které odporuje přirozenému právu. Podle přirozeného práva se totiž lidé od počátku narodí jako svobodní. V rámci tohoto práva národů byly zavedeny také všechny smlouvy, jako o koupi a prodeji, o nájmu a pronájmu, společenská smlouva, úschova, zápůjčka a mnohé další.

3. Naše právo sestává z práva psaného a nepsaného, jak rozlišují Řekové: τὸν νόμον

¹⁸ Gai. 1, 1; Gai. D. 1, 1, 9 (Gai. lib. 1 inst.).

¹⁹ Gai. D. 1, 1, 9 (Gai. lib. 1 inst.).

²⁰ *Quirinus* je jméno zakladatele Říma Romula poté, co se stal bohem. *Quirites* je původní označení pro Římany jako členy římské obce. Etymologie tohoto slova není dodnes zcela jasná. Z Quiritů se časem stali občané státu (*civis*), ale označení Quirité se zachovalo a používalo se i nadále. Odtud například výraz *dominium ex iure Quiritium* (vlastnictví podle quiritského práva).

²¹ Homér, nebo Homéros, byl největším starořeckým epickým básníkem. Podle starověké tradice to byl autor eposů *Ilias* a *Odyssea*.

²² Publius Vergilius Maro (70–19 př. n. l.) byl jedním z největších římských básníků, tvůrce hrdinského eposu *Aeneis*.

SCITA, SENATUS CONSULTA, PRINCIPUM PLACITA, MAGISTRATUUM EDICTA, RESPONSA PRUDENTIUM.

4 LEX EST, QUOD POPULUS ROMANUS SENATORE MAGISTRATU INTERROGANTE, VELUTI CONSULE, CONSTITUEBAT. PLEBI SCITUM EST, QUOD PLEBS PLEBEIO MAGISTRATU INTERROGANTE, VELUTI TRIBUNO, CONSTITUEBAT. PLEBS AUTEM A POPULO EO DIFFERT, QUO SPECIES A GENERE: NAM APPELLATIONE POPULI UNIVERSI CIVES SIGNIFICANTUR CONNUMERATIS ETIAM PATRICIIS ET SENATORIBUS: PLEBIS AUTEM APPELLATIONE SINE PATRICIIS ET SENATORIBUS CETERI CIVES SIGNIFICANTUR. SED ET PLEBI SCITA LEGE HORTENSIA LATA NON MINUS VALERE QUAM LEGES COEPERUNT.

5 SENATUS CONSULTUM EST, QUOD SENATUS IUBET ATQUE CONSTITUIT. NAM CUM AUCTUS EST POPULUS ROMANUS IN EUM MODUM, UT DIFFICILE SIT IN UNUM EUM CONVOCARE LEGIS SANCIENDAE CAUSA, AEQUUM VISUM EST SENATUM VICE POPULI CONSULI.

6 SED ET QUOD PRINCIPI PLACUIT, LEGIS HABET VIGOREM, CUM LEGE REGIA, QUAE DE IMPERIO EIUS LATA EST, POPULUS EI ET IN EUM OMNE SUUM IMPERIUM ET POTESTATEM CONCESSIT. QUODCUMQUE IGITUR IMPERATOR PER EPISTULAM CONSTITUIT VEL COGNOSCENS DECREVIT VEL EDICTO PRAECEPIT, LEGEM ESSE CONSTAT: HAEC SUNT, QUAE CONSTITUTIONES APPELLANTUR. PLANE EX HIS QUAEDAM SUNT PERSONALES, QUAE NEC AD EXEMPLUM TRAHUNTUR, QUONIAM NON HOC PRINCEPS VULT: NAM QUOD ALICUI OB MERITA INDULSIT, VEL SI CUI POENAM IRROGAVIT, VEL SI CUI SINE EXEMPLO SUBVENIT, PERSONAM NON EGREDITUR. ALIAE AUTEM, CUM GENERALES SUNT, OMNES PROCUL DUBIO TENENT.

7 PRAETORUM QUOQUE EDICTA NON MODICAM IURIS OPTINENT AUCTORITATEM. HAEC ETIAM IUS HONORARIUM SOLEMUS APPELLARE, QUOD QUI HONORES GERUNT, ID EST MAGISTRATUS, AUCTORITATEM HUIC IURI DEDERUNT. PROPONEBANT ET AEDILES CURULES EDICTUM DE QUIBUSDAM CASIBUS, QUOD EDICTUM IURIS HONORARII PORTIO EST.

8 RESPONSA PRUDENTIUM SUNT SENTENTIAE ET OPINIONES EORUM, QUIBUS PERMISSUM ERAT IURA CONDERE. NAM ANTIQUITUS INSTITUTUM ERAT, UT ESSENT QUI IURA PUBLICE INTERPRETARENTUR, QUIBUS A CAESARE IUS RESPONDENDI DATUM EST, QUI IURIS CONSULTI APPELLABANTUR. QUORUM OMNIUM SENTENTIAE ET OPINIONES EAM AUCTORITATEM TENENT, UT IUDICI RECEDERE A RESPONSO EORUM NON LICEAT, UT EST CONSTITUTUM.

οἱ μὲν ἑγγραφοί, οἱ δὲ ἀγγραφοί.²³ Psané právo je zákon, plebiscitum, usnesení senátu, císařská konstituce, vyhláška úředníků a dobré zdání právníků.²⁴

4. Zákonem²⁵ je to, co ustanovil římský národ na návrh senátorského úředníka, například konsula. Plebiscitum²⁶ je to, co ustanovil lid na návrh plebejského úředníka, například tribuna lidu. Rozlišuje se přitom lid a národ stejně tak, jako zvláštní od obecného. Neboť označení národ zahrnuje všechny obyvatele včetně patricijů a senátorů. Naopak výrazem lid se označují ostatní obyvatelé kromě patricijů a senátorů. Od přijetí Hortensiova zákona²⁷ však mají plebiscita stejnou závaznost jako zákony.

5. Usnesením senátu²⁸ je to, co senát nařídí a ustanoví. Neboť když se římský národ rozrostl natolik, že se stalo obtížným svolat k přijetí všechny na jedno místo, stalo se vhodným, aby se tímto místo národa zabýval senát.

6. Ale také to, co nařídí císař,²⁹ má sílu zákona, neboť národ skrze královský zákon, který vzešel z moci císaře, jemu a na něho přenesl veškerou moc. Vše, co císař určí dopisem, rozhodne na základě soudního řízení, nebo nařídí vyhláškou, se považuje za zákon. Všechno toto označujeme jako císařské konstituce.³⁰ Některé z nich mají především osobní charakter a nevztahují se na obdobné případy, protože si to císař nepřeje. Neboť jestliže on někomu něco udělí za jeho služby, nebo jestli někomu uloží trest, nebo někomu pomůže, aniž by vytvořil příklad, pak se uvedené nevztahuje na jiné osoby. Ostatní nařízení, která mají obecný charakter, jsou bezpochyby závazná pro všechny.

7. Také edikty praetorů jsou právem nikoli nepatrného významu. Obvykle jsou označovány jako úřednické právo, neboť tito, čestní úředníci, to znamená magistráti, propůjčili tomuto právu platnost. Také kurulští aedilové³¹ vyhlásili pro určité případy edikt, který je součástí úřednického práva.

8. Dobrá zdání učených právníků³² jsou myšlenkami a názory právníků, kterým bylo umožněno tvořit právo. Od pradávna to totiž bylo zařízeno tak, že existovali muži, kteří mohli veřejně vykládat právo. Císař jim udělil právo poskytovat dobrá zdání, a ti se pak

²³ Některé právní zásady jsou psané a jiné nepsané. Také Ulp. D. 1, 1, 6, 1 (Ulp. lib. 1 inst.).

²⁴ Gai. 1, 2; Pap. D. 1, 1, 7 pr. (Pap. lib. 2 def.).

²⁵ Gai. 1, 3.

²⁶ Idem.

²⁷ *Lex Hortensia de plebiscitis* z roku 287 př. n. l. sjednotila zákonodárný proces a senát napříště dával svůj souhlas s plebiscity před hlasováním na lidovém shromáždění, stejně jako tomu bylo u zákonů. Gai. 1, 3 in fine.

²⁸ Gai. 1, 4.

²⁹ Gai. 1, 5; Ulp. D. 1, 4, 1 (Ulp. lib. 1 inst.).

³⁰ Císařské konstituce (*constitutiones principum*) je souhrnné označení pro všechny druhy císařských nařízení (zejména *edicta, rescripta, decreta, mandata*), která měla podle jejich adresáta buď speciální, nebo obecnou povahu. V době absolutní monarchie (dominát) se stala výlučným formálním pramenem práva.

³¹ *Aediles curules* byli římskými úředníky (úřad byl zřízen v roce 367 př. n. l.) pro spory z kupní smlouvy uzavřené na trhu týkající se prodeje otroků, dobytka a škody, kterou dobytek způsobil na veřejných cestách. Ve svém ediktu zavedli například žalobu na vrácení kupní ceny (*actio redhibitoria*) v případě neodstranitelných vad předmětu prodeje a žalobu na snížení kupní ceny (*actio quanti minoris*) u odstranitelných vad věci.

³² Gai. 1, 7.

9 EX NON SCRIPTO IUS VENIT, QUOD USUS COMPROBAVIT. NAM DIUTURNI MORES CONSENSU UTENTIUM COMPROBATI LEGEM IMITANTUR.

10 ET NON INELEGANTER IN DUAS SPECIES IUS CIVILE DISTRIBUTUM VIDETUR. NAM ORIGO EIUS AB INSTITUTIS DUARUM CIVITATUM, ATHENARUM SCILICET ET LACEDAEMONIS, FLUXISSE VIDETUR: IN HIS ENIM CIVITATIBUS ITA AGI SOLITUM ERAT, UT LACEDAEMONII QUIDEM MAGIS EA, QUAE PRO LEGIBUS OBSERVARENT, MEMORIAE MANDARENT, ATHENIENSES VERO EA, QUAE IN LEGIBUS SCRIPTA REPREHENDISSENT, CUSTODIRENT.

11 SED NATURALIA QUIDEM IURA, QUAE APUD OMNES GENTES PERAEQUE SERVANTUR, DIVINA QUADAM PROVIDENTIA CONSTITUTA SEMPER FIRMA ATQUE IMMUTABILIA PERMANENT: EA VERO, QUAE IPSA SIBI QUAEQUE CIVITAS CONSTITUIT, SAEPE MUTARI SOLENT VEL TACITO CONSENSU POPULI VEL ALIA POSTEA LEGE LATA.

12 OMNE AUTEM IUS, QUO UTIMUR, VEL AD PERSONAS PERTINET VEL AD RES VEL AD ACTIONES. AC PRIUS DE PERSONIS VIDEAMUS. NAM PARUM EST IUS NOSSE, SI PERSONAE. QUARUM CAUSA STATUTUM EST, IGNORENTUR.

TITULUS TERTIUS DE IURE PERSONARUM

SUMMA ITAQUE DIVISIO DE IURE PERSONARUM HAEC EST QUOD OMNES HOMINES AUT LIBERI SUNT AUT SERVI.

1 ET LIBERTAS QUIDEM EST, EX QUAE ETIAM LIBERI VOCANTUR, NATURALIS FACULTAS EIUS QUOD CUIQUE FACERE LIBET. NISI SI QUID AUT VI AUT IURE PROHIBETUR.

2 SERVITUS AUTEM EST CONSTITUTIO IURIS GENTIUM, QUAE QUIS DOMINIO ALIENO CONTRA NATURAM SUBICITUR.

3 SERVI AUTEM EX EO APPELLATI SUNT, QUOD IMPERATORES CAPTIVOS VENDERE IUBENT AC PER HOC SERVARE NEC OCCIDERE SOLENT. QUI ETIAM MANCIPIA DICTI SUNT, QUOD AB HOSTIBUS MANU CAPIUNTUR.

4 SERVI AUTEM AUT NASCUNTUR AUT FIUNT. NASCUNTUR EX ANCILLIS NOSTRIS: FIUNT AUT IURE GENTIUM, ID EST EX CAPTIVITATE, AUT IURE CIVILI, CUM HOMO LIBER MAIOR VIGINTI ANNIS AD PRETIUM PARTICIPANDUM SESE VENUMDARI PASSUS EST. IN SERVORUM CONDICIONE NULLA DIFFERENTIA EST.

5 IN LIBERIS MULTAE DIFFERENTIAE SUNT. AUT ENIM INGENUI SUNT AUT LIBERTINI.

nazývali právní znalci.³³ Všechny jejich myšlenky a názory měly takovou váhu, jak je to stanoveno v jednom císařském nařízení, že se soudce od nich nesměl odchýlit.³⁴

9. Nepsané právo vzniká tehdy, když je schváleno jeho užíváním. Neboť dlouhodobý obyčej, který vytvářejí ti, co jej souhlasně užívají, je postaven naroveň zákonu.

10. Výrazně tedy rozlišujeme dvě formy vzniku civilního práva. Jeho původ spatřujeme ve dvou občanstvích, a to Athénanů a Sparťanů. Z těchto dvou občanství se Sparťané chovali tak, že se raději přidržovali paměti, a to pak považovali za zákon, zatímco Athénané se řídili tím, co zaznamenali písemně v zákonech.

11. Zásady přirozeného práva, které dodržují všechny národy, však vytvořila skutečná božská prozřetelnost a zůstanou platné a použitelné navždy. Naproti tomu právní zásady, které si stanoví každá obec, se často mění, a to buď mlčky provedeným souhlasem národa, nebo jinými zákony později přijatými.

12. Veškeré právo, které používáme, se však týká osob anebo věcí anebo žalob.³⁵ A nejdříve budeme hovořit o osobách, protože je velmi obtížné pochopit, co to je právo, jestliže pomineme osoby, pro něž je vytvořené.

TŘETÍ TITUL O PRÁVU OSOB³⁶

Největší rozdíl v právu osob je následující: všichni lidé jsou buď svobodní, nebo otroci.³⁷

1. Svoboda pak je, při níž se také nazývají svobodní, přirozená možnost jednat tak, jak je libo, jestliže tomu není zabráněno silou nebo právem.³⁸

2. Otroctví je institutem práva národů, jímž je někdo, v rozporu s přirozeností, podřízen cizí moci.

3. Otroci jsou pak nazýváni podle toho, že císaři přikazují prodávat zajatce, a díky tomu slouží a nejsou zabiti. Jsou také nazýváni *mancipia*,³⁹ protože byli nepřáteli uchopeni rukou.

4. Otroky se pak buď rodí, nebo stávají. Rodí se z našich otrokyň. Stávají se jimi podle práva národů, to je válečným zjetím, a podle práva civilního, jestliže se člověk starší dvaceti let sám prodal do otroctví. V postavení otroků není žádný rozdíl.

5. Mezi svobodnými jsou však mnohé rozdíly: jsou buď zrození na svobodě, nebo propuštěnci.⁴⁰

³³ Od Augustovy vlády udělovali římscí císaři významným právníkům právo veřejně podávat právní rady jménem císaře (*ius publicae respondendi ex auctoritate principis*).

³⁴ Reskript císaře Hadriana (vládl 117–138). Také Cai. 1, 7 in fine.

³⁵ Cai. 1, 8. Rozdělení soukromého práva na tři části (právo osob, majetkové a procesní) převzal nejen Iustinianus, ale také některé novodobé zákoníky občanského práva (ABGB). Viz také Herm. D. 1, 5, 2 (Herm. lib. 1 epit.).

³⁶ D. 1, 5.

³⁷ Cai. 1, 9; Cai. D. 1, 5, 3 (Cai. lib. 1 inst.).

³⁸ Flor. D. 1, 5, 4 (Flor. lib. 9 inst.).

³⁹ Odvozeno od *manus* (ruka) a *capere* (uchopit, přijmout).

⁴⁰ Cai. 1, 10–11.

TITULUS QUARTUS

DE INGENUIS

INGENUUS IS EST, QUI STATIM UT NATUS EST LIBER EST, SIVE EX DUOBUS INGENUIS MATRIMONIO EDITUS, SIVE EX LIBERTINIS, SIVE EX ALTERO LIBERTINO ALTERO INGENUO. SED ET SI QUIS EX MATRE LIBERA NASCATUR, PATRE SERVO, INGENUUS NIHILO MINUS NASCITUR: QUEMADMODUM QUI EX MATRE LIBERA ET INCERTO PATRE NATUS EST, QUONIAM VULGO CONCEPTUS EST. SUFFICIT AUTEM LIBERAM FUISSE MATREM EO TEMPORE QUO NASCITUR, LICET ANCILLA CONCEPERIT. ET EX CONTRARIO SI LIBERA CONCEPERIT, DEINDE ANCILLA FACTA PARIAT, PLACUIT EUM QUI NASCITUR LIBERUM NASCI, QUIA NON DEBET CALAMITAS MATRIS EI NOCERE, QUI IN UTERO EST. EX HIS ET ILLUD QUAESITUM EST, SI ANCILLA PRAEGRANS MANUMISSA SIT, DEINDE ANCILLA POSTEA FACTA PEPERIT, LIBERUM AN SERVUM PARIAT? ET MARCELLUS PROBAT LIBERUM NASCI: SUFFICIT ENIM EI QUI IN VENTRE EST LIBERAM MATREM VEL MEDIO TEMPORE HABUISSE: QUOD ET VERUM EST.

1 CUM AUTEM INGENUUS ALIQUIS NATUS SIT, NON OFFICIT ILLI IN SERVITUTE FUISSE ET POSTEA MANUMISSUM ESSE: SAEPISSIME ENIM CONSTITUTUM EST NATALIBUS NON OFFICERE MANUMISSIONEM.

TITULUS QUINTUS

DE LIBERTINIS

LIBERTINI SUNT, QUI EX IUSTA SERVITUTE MANUMISSI SUNT. MANUMISSIO AUTEM EST DATIO LIBERTATIS: NAM QUAMDIU QUIS IN SERVITUTE EST, MANUI ET POTESTATI SUPPOSITUS EST, ET MANUMISSUS LIBERATUR POTESTATE. QUAE RES A IURE GENTIUM ORIGINEM SUMPSIT, UTPOTE CUM IURE NATURALI OMNES LIBERI NASCERENTUR NEC ESSET NOTA MANUMISSIO, CUM SERVITUS ESSET INCOGNITA: SED POSTEAQUAM IURE GENTIUM SERVITUS INVASIT, SECUTUM EST BENEFICIUM MANUMISSIONIS. ET CUM UNO COMMUNI NOMINE HOMINES APPELLAREMUR, IURE GENTIUM TRIA GENERA HOMINUM ESSE COEPERUNT, LIBERI ET HIS CONTRARIUM SERVI ET TERTIUM GENUS LIBERTINI, QUI DESIERANT ESSE SERVI.

ČTVRTÝ TITUL O NAROZENÝCH NA SVOBODĚ

Narozený na svobodě je ten, kdo je svobodný samotným zrozením bez ohledu na to, jestli pochází z manželství dvou osob narozených na svobodě, anebo od dvou propuštěnců anebo od jedné osoby narozené na svobodě. Pokud se někdo narodil ze svobodné matky a otec je otrokem, není méně svobodným než ten, který se narodil na svobodě, stejně jako ten, který se narodil svobodné matce a má nejistého otce, neboť byl zplozen mimo manželství. Stačí ale, jestliže matka byla v době jeho narození svobodná, i když počala jako otrokyně. Také v opačném případě, jestliže počala jako svobodná a pak porodila jako otrokyně, se prosadil názor, že se dítě narodilo jako svobodné, neboť neštěstí matky nemá být na újmu dítěti v mateřském těle. V této souvislosti byla nastolená následující otázka: jestliže byla těhotná otrokyně propuštěna na svobodu a pak jako znovu zotročená porodila, přivede pak na svět svobodného nebo otroka? A Marcellus⁴¹ se domníval, že se dítě narodilo jako svobodné: pro dítě v matčině těle postačuje, jestliže byla jeho matka alespoň po krátkou dobu svobodná. A tak je to správně.

1. Jestliže se však někdo narodil jako svobodný, tak mu neuškodí, když upadne do otroctví a poté bude propuštěn na svobodu, neboť bylo často rozhodnuto tak,⁴² že propuštění na svobodu nesnižuje postavení v době narození.

PÁTÝ TITUL O PROPUŠTĚNÍCH⁴³

Propuštění na svobodu jsou ti, kteří jsou propuštěni z otroctví uznaného právem.⁴⁴ Propuštění na svobodu je udělením svobody, neboť jestliže je někdo otrokem, nachází se v rukou a moci svého vlastníka, a hned jak bude z těchto rukou propuštěn, bude osvobozen také z jeho moci. Tento institut má svůj původ v právu národů, neboť podle přirozeného práva se všichni rodí jako svobodní,⁴⁵ a když ještě nebylo známé otroctví, nebylo známé ani propuštění na svobodu. Když se však v právu národů rozšířilo otroctví, bylo doprovázeno výhodou propuštění na svobodu. A protože jsme od začátku nazýváni jen jedním společným označením lidé, podle práva národů vznikly tři druhy lidí: svobodní a, jako opak k nim, otroci a jako třetí druh propuštěnci, kteří již více nejsou otroky.

⁴¹ Ulpianus Marcellus, klasický římský právník, který žil ve 2. století n. l. Byl právním poradcem císařů Antonina Pia (vládl 138–161) a Marka Aurelia (vládl 161–180). Jako vynikající právník stál na počátku vzepětí právní vědy od doby M. Aurelia do Septimia Severa (vládl 193–211). Na tomto místě se však jedná o zřejmý omyl; místo Marcellus má být správně Marcianus (D. 1, 5, 5, 3). Aelius Marcianus byl klasický římský právník, žijící v první polovině 3. století n. l. O jeho životních osudech máme jen kusé zprávy. Je představitelem poslední vývojové fáze římského klasického práva.

⁴² C. 7, 14; Ulp. D. 49, 15, 21 pr.-1 (Ulp. lib. 5 opin.); PS 5, 1, 2.

⁴³ Gai. 1, 12–47.

⁴⁴ Gai. 1, 11; C. 1, 32, 2 (a. 321).

⁴⁵ I. 1, 2, 2.

1 MULTIS AUTEM MODIS MANUMISSIO PROCEDIT: AUT ENIM EX SACRIS CONSTITUTIONIBUS IN SACROSANCTIS ECCLESIIS AUT VINDICTA AUT INTER AMICOS AUT PER EPISTULAM AUT PER TESTAMENTUM AUT ALIAM QUAMLIBET ULTIMAM VOLUNTATEM. SED ET ALIIS MULTIS MODIS LIBERTAS SERVO COMPETERE POTEST, QUI TAM EX VETERIBUS QUAM NOSTRIS CONSTITUTIONIBUS INTRODUCTI SUNT.

2 SERVI VERO A DOMINIS SEMPER MANUMITTI SOLENT: ADEO UT VEL IN TRANSITU MANUMITTANTUR, VELUTI CUM PRAETOR AUT PROCONSUL „AUT PRAESES“ IN BALNEUM VEL IN THEATRUM EAT.

3 LIBERTINORUM AUTEM STATUS TRIPERTITUS ANTEA FUERAT: NAM QUI MANUMITTEBANTUR, MODO MAIOREM ET IUSTAM LIBERTATEM CONSEQUEBANTUR ET FIEBANT CIVES ROMANI, MODO MINOREM ET LATINI EX LEGE IUNIA NORBANA FIEBANT, MODO INFERIOREM ET FIEBANT EX LEGE AELIA SENTIA DEDITICIORUM NUMERO. SED DEDITICIORUM QUIDEM PESSIMA CONDICIO IAM EX MULTIS TEMPORIBUS IN DESUETUDINEM ABIIT, LATINORUM VERO NOMEN NON FREQUENTABATUR: IDEOQUE NOSTRA PIETAS OMNIA AUGERE ET IN MELIOREM STATUM REDUCERE DESIDERANS IN DUABUS CONSTITUTIONIBUS HOC EMENDAVIT ET IN PRISTINUM STATUM REDUXIT, QUIA ET A PRIMIS URBIS ROMAE CUNABULIS UNA ATQUE SIMPLEX LIBERTAS COMPETEBAT, ID EST EADEM, QUAM HABEBAT MANUMISSOR, NISI QUOD SCILICET LIBERTINUS FIT QUI MANUMITTITUR, LICET MANUMISSOR INGENUUS SIT. ET DEDITICIOS QUIDEM PER CONSTITUTIONEM EXPULIMUS, QUAM PROMULGAVIMUS INTER NOSTRAS DECISIONES, PER QUAS SUGGERENTE NOBIS TRIBONIANO VIRO EXCELSO QUAESTORE ANTIQUI IURIS ALTERCATIONES PLACAVIMUS: LATINOS AUTEM IUNIANOS ET OMNEM QUAE CIRCA EOS FUERIT OBSERVANTIAM ALIA CONSTITUTIONE PER EIUSDEM QUAESTORIS SUGGESTIONEM CORREXIMUS, QUAE INTER IMPERIALES RADIAT SANCTIONES,

1. Propuštění na svobodu se provádělo více způsoby, a to buď na základě císařských konstitucí v nejposvátnějších chrámech,⁴⁶ hůlkou,⁴⁷ mezi přáteli,⁴⁸ dopisem,⁴⁹ nebo závětí⁵⁰ anebo jakýmkoli jiným vyjádřením v poslední vůli.⁵¹ Otrok však může získat svobodu také mnoha dalšími způsoby, které zavedli předkové, stejně jako námi vydané konstitute.⁵²

2. Otroky mohou jejich vlastníci kdykoli propustit na svobodu, a to i takovým způsobem, že jsou propuštěni cestou, například když praetor, prokonsul nebo jiný správce provincie jde do lázní nebo do divadla.⁵³

3. Zprvu byly tři druhy propuštěnců:⁵⁴ neboť ti, kteří byli propuštěni podle obyčeje a práva, se stali římskými občany; někteří se stali Latiny podle zákona Iunia a Norbana;⁵⁵ jiní pak získali pouze částečnou svobodu a podle zákona Aelia a Sentia⁵⁶ patřili mezi tzv. vzdané cizince.⁵⁷ Ale tento posledně uvedený případ vzdaných cizinců se již delší dobu neobjevoval a také se přestalo užívat označení Latinové. Proto náš smysl pro spravedlnost, usilující vylepšit vše, co je upraveno ve dvou konstitucích⁵⁸ a uvedené do stavu, který panoval dříve, neboť také v začátcích města Říma se nabývala pouze jediná a jednoduchá svoboda, stejná, jakou měl propouštějící na svobodu, ale s tím rozdílem, že ten, kdo bude propuštěn na svobodu, získá pouze postavení propuštěnce, i kdyby byl propouštějící zrozen na svobodě. Ty, kteří se označují jako cizinci vzdaní, jsme zrušili konstitucí,⁵⁹ kterou jsme vyhlásili s dalšími nařízeními, jimiž jsme, podporováni naším nepřekonatelným quaestorem sacri palatii Tribonianem,⁶⁰ ukončili rozpory starého práva. Postavení Latinů podle zákona Iunia a Norbana a všechna pravidla, která se tohoto zákona týkají, jsme s podporou téhož muže zrušili jinou konstitucí;⁶¹ ta je ozdobena císařskou sankcí a všichni propuštěnci, bez ohledu na jakékoli rozdíly,

⁴⁶ C. 1, 13, 1 (a. 316).

⁴⁷ *Vindicta* se užívala ve sporech o svobodu tím způsobem, že ten, kdo před praetorem tvrdil, že otrok je svobodným, se ho dotknul hůlkou. Také C. 7, 1, 4 (a. 319–323).

⁴⁸ C. 7, 6, 1, 2 (a. 531).

⁴⁹ C. 7, 6, 1, 1c (a. 531).

⁵⁰ C. 7, 2.

⁵¹ C. 7, 3, 1 (a. 528).

⁵² C. 7, 6, 1, 3–13 (a. 531); C. 1, 4, 24 (a. 529); C. 4, 57.

⁵³ Gai. 1, 20 in fine.

⁵⁴ Gai. 1, 12.

⁵⁵ *Lex Iunia Norbana de manumissionibus* z roku 19 n. l. byla přijata na návrh konsulů M. Iunia Silana Torquata a L. Norbana Balba a přiznávala propuštěncům podle praetorského práva (nikoli podle *ius civile*) svobodu, ale bez úplného římského občanství.

⁵⁶ *Lex Aelia Sentia de manumissionibus* z roku 4 n. l. byla přijata na návrh konsulů S. Aelia Catona a C. Sentia Saturnina a zakazovala lehkomyšlné propouštění otroků na svobodu. Propouštějící musel mít alespoň dvacet let (nesměl tedy být *pubes minor*, tj. blížící se věku zletilosti) a propouštěný nesměl mít méně než třicet let. V opačném případě se propuštěnci nestali plnoprávními.

⁵⁷ *Peregrini dediticii* sice byli osobně svobodní, ale neměli žádná veřejná práva a také jim nebylo uděleno občanství konstitucí císaře Caracally r. 212 n. l.

⁵⁸ C. 7, 5, 1 (a. 530); C. 7, 6, 1 (a. 531).

⁵⁹ C. 7, 5, 1 (a. 530).

⁶⁰ Viz pozn. 1.

⁶¹ C. 7, 6, 1 (a. 531).

ET OMNES LIBERTOS NULLO NEC AETATIS MANUMISSI NEC DOMINII MANUMISSORIS NEC IN MANUMISSIONIS MODO DISCRIMINE HABITO, SICUTI ANTEA OBSERVABATUR, CIVITATE ROMANA DONAVIMUS: MULTIS ADDITIS MODIS, PER QUOS POSSIT LIBERTAS SERVIS CUM CIVITATE ROMANA, QUAE SOLA IN PRAESENTI EST, PRAESTARI.

TITULUS SEXTUS

QUI EX QUIBUS CAUSIS MANUMITTERE NON POSSUNT

NON TAMEN CUICUMQUE VOLENTI MANUMITTERE LICET. NAM IS QUI IN FRAUDEM CREDITORUM MANUMITTIT NIHIL

1 AGIT, QUIA LEX AELIA SENTIA IMPEDIT LIBERTATEM. LICET AUTEM DOMINO, QUI SOLVENDO NON EST, TESTAMENTO SERVUM SUUM CUM LIBERTATE HEREDEM INSTITUERE, UT FIAT LIBER HERESQUE EI SOLUS ET NECESSARIUS, SI MODO NEMO ALIUS EX EO TESTAMENTO HERES EXTITERIT, AUT QUIA NEMO HERES SCRIPTUS SIT, AUT QUIA IS QUI SCRIPTUS EST QUALIBET EX CAUSA HERES NON EXTITERIT. IDQUE EADEM LEGE AELIA SENTIA PROVISUM EST ET RECTE: VALDE ENIM PROSPICIENDUM ERAT, UT EGENTES HOMINES, QUIBUS ALIUS HERES EXTATURUS NON ESSET, VEL SERVUM SUUM NECESSARIUM HEREDEM HABEANT, QUI SATISFACTURUS ESSET CREDITORIBUS, AUT HOC EO NON FACIENTE CREDITORES RES HEREDITARIAS SERVI NOMINE VENDANT, NE INIURIA DEFUNCTUS AFFICIATUR.

2 IDEMQUE IURIS EST ET SI SINE LIBERTATE SERVUS HERES INSTITUTUS EST. QUOD NOSTRA CONSTITUTIO NON SOLUM IN DOMINO, QUI SOLVENDO NON EST, SED GENERALITER CONSTITUIT NOVA HUMANITATIS RATIONE, UT EX IPSA SCRIPTURA INSTITUTIONIS ETIAM LIBERTAS EI COMPETERE VIDEATUR, CUM NON EST VERISIMILE EUM, QUEM HEREDEM SIBI ELEGIT, SI PRAETERMISERIT LIBERTATIS DATIONEM, SERVUM REMANERE VOLUISSE ET NEMINEM SIBI HEREDEM FORE.

3 IN FRAUDEM AUTEM CREDITORUM MANUMITTERE VIDETUR, QUI VEL IAM EO TEMPORE QUO MANUMITTIT SOLVENDO NON EST, VEL QUI DATIS LIBERTATIBUS DESITURUS EST SOLVENDO ESSE. PRAEVALUISSE TAMEN VIDETUR, NISI ANIMUM QUOQUE FRAUDANDI MANUMISSOR HABUIT, NON IMPEDIRI LIBERTATEM, QUAMVIS BONA EIUS CREDITORIBUS NON SUFFICIENT: SAEPE ENIM DE FACULTATIBUS SUIS AMPLIUS QUAM IN HIS EST SPERANT HOMINES. ITAQUE TUNC INTELLEGIMUS IMPEDIRI LIBERTATEM, CUM UTROQUE MODO FRAUDANTUR CREDITORES, ID EST ET CONSILIO MANUMITTENTIS ET IPSA RE, EO QUOD BONA NON SUFFECTURA SUNT CREDITORIBUS.

ať již věk propuštěnce nebo vlastnické právo propouštějícího nebo formu propuštění, tak jak to kdysi bývalo při nabývání římského občanství, a k tomu jsme připojili mnoho dalších způsobů, jimiž je otrokům možné zajistit svobodu zároveň s římským občanstvím, které dosud existuje.

ŠESTÝ TITUL

KOHO A Z JAKÉHO DŮVODU NELZE PROPUSTIT NA SVOBODU⁶²

Především není dovoleno, aby na svobodu propustil každý, kdo chce. Neboť ten, kdo propustí na svobodu ke škodě věřitelů, nedosáhne ničeho, protože Aeliův a Sentiův zákon⁶³ takto získat svobodu zakazuje.⁶⁴

1. Avšak nezadluženému vlastníkovi je dovoleno ustanovit závětí svého otroka za dědice propuštěním na svobodu tak, že bude svobodným a zároveň bude také jediným a nepominutelným dědicem, ovšem za předpokladu, že na základě této závěti nebude žádný další dědic buď z toho důvodu, že nikdo nebyl za dědice ustanoven, nebo proto, že se někdo, kdo byl povolán k dědické posloupnosti, z nějakého důvodu nestal dědicem. Také toto nařizoval uvedený Aeliův a Sentiův zákon, a to oprávněně; mělo být přece důsledně postaráno buď o to, aby chudí občané, pro něž se jako dědic nenajde nikdo jiný, měli alespoň svého otroka jako nepominutelného dědice, který by uspokojil věřitele, anebo, jestliže se mu to nepodaří, aby zde byl k tomu účelu, že věřitelé jménem tohoto otroka jako dlužníka prodají pozůstalost, aby zemřelý nebyl snížen na cti.

2. Totéž platí také tehdy, jestliže je otrok ustanoven za dědice bez udělení svobody. K tomu naše konstituce⁶⁵ obecně nařídila, a to nejen pro případ, že je vlastník předlužený, ale z nového lidského hlediska, že je třeba uznat, že otrokovi ustanovenému písemně za dědice přísluší také svoboda. Vždyť je jen velmi málo pravděpodobné, aby někdo, kdo si vybere dědice a opomene mu udělit svobodu, chce, aby zůstal otrokem a z tohoto důvodu se nikdo nestal jeho dědicem.

3. Za propuštěného ke škodě věřitelů se jednoznačně považuje ten, kdo je buď již v době propuštění na svobodu zadlužený, anebo ten, který ztratí schopnost plnit své závazky teprve propuštěním na svobodu.⁶⁶ Nakonec však zvítězilo mínění, že není možné zabránit vzniku svobody, jestliže propouštějící neměl úmysl způsobit škodu, a to i tehdy, kdyby jeho majetek nepostačoval k uspokojení věřitelů. Vždyť lidé se přece často o svém majetku domnívají, že má větší hodnotu, než jaká je ve skutečnosti. Přitom předpokládáme, že nabytí svobody je vyloučeno pouze tehdy, když budou věřitelé poškozeni v obou směrech, tedy jak kvůli úmyslu propouštějícího na svobodu, tak i vzhledem ke skutečnosti, že majetek nepostačuje k uspokojení věřitelů.

⁶² Gai. 1, 19-21; 1, 36-47; Marci. D. 40, 2, 9 (Marci. lib. 13 inst.); C. 7, 1, 1 (*sine datis*).

⁶³ Viz pozn. 56.

⁶⁴ Gai. 1, 36-37.

⁶⁵ C. 6, 27, 5, 1a/b (a. 531); k tomu také I. 2, 14 pr.

⁶⁶ Gai. D. 40, 9, 10 (Gai. lib. 1 rer. cott.).

4 EADEM LEGE AELIA SENTIA DOMINO MINORI ANNIS VIGINTI NON ALITER MANUMITTERE PERMITTITUR, QUAM SI VINDICTA APUD CONSILIUM IUSTA CAUSA MANUMISSIONIS ADPROBATA FUERINT MANUMISSI.

5 IUSTAE AUTEM MANUMISSIONIS CAUSAE SUNT, VELUTI SI QUIS PATREM AUT MATREM AUT FILIUM FILIAMVE AUT FRATREM SOROREMVE NATURALES AUT PAEDAGOGUM NUTRICEM EDUCATOREM AUT ALUMNUM ALUMNAMVE AUT COLLECTANEUM MANUMITTAT, AUT SERVUM PROCURATORIS HABENDI GRATIA, AUT ANCILLAM MATRIMONII CAUSA, DUM TAMEN INTRA SEX MENSES Uxor ducatur, NISI IUSTA CAUSA IMPEDIAT, ET QUI MANUMITTITUR PROCURATORIS HABENDI GRATIA NE MINOR SEPTEM ET DECEM ANNIS MANUMITTATUR.

6 SEMEL AUTEM CAUSA ADPROBATA, SIVE VERA SIVE FALSA SIT, NON RETRACTATUR.

7 CUM ERGO CERTUS MODUS MANUMITTENDI MINORIBUS VIGINTI ANNIS DOMINIS PER LEGEM AELIAM SENTIAM CONSTITUTUS SIT, EVENIEBAT, UT, QUI QUATTUORDECIM ANNOS AETATIS EXPLEVERIT, LICET TESTAMENTUM FACERE POSSIT ET IN EO HEREDEM SIBI INSTITUERE LEGATAQUE RELINQUERE POSSIT, TAMEN, SI ADHUC MINOR SIT ANNIS VIGINTI, LIBERTATEM SERVO DARE NON POTERAT. QUOD NON ERAT FERENDUM, SI IS, CUI TOTORUM BONORUM IN TESTAMENTO DISPOSITIO DATA ERAT, UNI SERVO LIBERTATEM DARE NON PERMITTEBATUR. QUARE NOS SIMILITER EI QUEMADMODUM ALIAS RES ITA ET SERVOS SUOS IN ULTIMA VOLUNTATE DISPONERE QUEMADMODUM VOLUERIT PERMITTIMUS, UT ET LIBERTATEM EIS POSSIT PRAESTARE. SED CUM LIBERTAS INAESTIMABILIS EST ET PROPTER HOC ANTE VICESIMUM AETATIS ANNUM ANTIQUITAS LIBERTATEM SERVO DARI PROHIBEBAT: IDEO NOS MEDIAM QUODAMMODO VIAM ELIGENTES NON ALITER MINORI VIGINTI ANNIS LIBERTATEM IN TESTAMENTO DARE SERVO SUO CONCEDIMUS, NISI SEPTIMUM ET DECIMUM ANNUM IMPLEVERIT ET OCTAVUM DECIMUM TETIGERIT. CUM ENIM ANTIQUITAS HUIUSMODI AETATI ET PRO ALIIS POSTULARE CONCESSIT, CUR NON ETIAM SUI IUDICII STABILITAS ITA EOS ADIUVARE CREDATUR, UT ET AD LIBERTATES DANDAS SERVIS SUIS POSSINT PERVENIRE.

4. Podle téhož zákona Aelia a Sentia může vlastník mladší dvaceti let udělit svobodu jen tehdy, jestliže byli otroci propuštěni na svobodu hůlkou,⁶⁷ a to až poté, když právem uznaný důvod propuštění posoudila komise.⁶⁸

5. Právem uznané důvody propuštění na svobodu jsou následující: například jestliže někdo propustí na svobodu otce, matku, syna nebo dceru, bratra nebo sestru jako své pokrevní příbuzné, nebo propustí učitele, kojnou, vychovatele, žáka nebo žačku nebo spolukojeince anebo otroka proto, aby ho pověřil správou majetku, nebo otrokyni, aby s ní uzavřel manželství,⁶⁹ ale jen tehdy, pokud ji, jestliže neexistuje právem uznaný důvod, pojal do šesti měsíců za manželku, a jestliže ten, kdo je propuštěn na svobodu, aby se stal správcem majetku, nebyl v době propuštění na svobodu mladší sedmnácti let.

6. Jednou uznaný důvod propuštění na svobodu, ať je nebo není správný, nemůže být již nikdy zpochybněn.

7. Přestože Aeliův a Sentiův zákon předepisoval pro vlastníky mladší dvaceti let pouze určitý způsob propuštění na svobodu, stávalo se, že někdo, kdo dosáhl čtrnácti let,⁷⁰ i když mohl platně pořídit závěť a tak sobě ustanovit dědice a zanechat odkazy, protože byl mladší dvaceti let, nemohl propustit otroka na svobodu.⁷¹ Bylo však neúnosné, aby se na někoho, kdo má způsobilost disponovat pomocí závěti se svým celým majetkem, vztahovalo omezení udělit, byť jen jedinému, otrokovi svobodu. Z tohoto důvodu jsme mu dovolili, stejně jako v dalších záležitostech, také pokud se jedná o otroky, aby ve své poslední vůli mohl jednat celkem svobodně, takže jim může udělit svobodu. Protože se svoboda nedá ocenit v penězích, a neboť bylo v dávných dobách zakázáno, aby někdo před dosažením dvaceti let mohl propustit otroka na svobodu, dovolili jsme – když jsme si v určitém smyslu vybrali střední cestu, aby ten, kdo je mladší dvaceti let, mohl propustit svého otroka na svobodu pouze tehdy, jestliže již dosáhl sedmnácti let a ještě nedovršil osmnáctý rok svého věku. Protože této věkové kategorii bylo od pradávna povoleno podávat na soudu návrhy za jiné, proč by se jim nemělo zároveň důvěřovat, že jejich rozhodnutí stačí k tomu, aby také svým otrokům mohli udělit svobodu?

⁶⁷ Viz pozn. 47.

⁶⁸ Gai. 1, 38.

⁶⁹ Gai. 1, 39; 1, 19.

⁷⁰ Dověšení čtrnácti let u chlapců znamenalo změnu v jejich způsobilosti k právnímu jednání, to znamená, že se stávali dospělými (*puberes*) a tak získali způsobilost uzavírat právní úkony. K tomu viz I. 1, 22 pr. Jestliže takovýto člověk nebyl podřízen moci otce rodiny (například nemanželské dítě), osvobodil se dosažením dospělosti z moci poručníka (*tutor impuberum*) a až do svých pětadvaceti let přecházel pod moc kurátora (*curator minorum*).

⁷¹ Gai. 1, 40.

TITULUS SEPTIMUS
DE LEGE FUFIA CANINIA SUBLATA

LEGE FUFIA CANINIA, CERTUS MODUS CONSTITUTUS ERAT IN SERVIS TESTAMENTO MANUMITTENDIS. QUAM QUASI LIBERTATIBUS IMPEDIENTEM ET QUODAMMODO INVIDAM TOLLENDAM ESSE CENSUIMUS, CUM SATIS FUERAT INHUMANUM VIVOS QUIDEM LICENTIAM HABERE TOTAM SUAM FAMILIAM LIBERTATE DONARE, NISI ALIA CAUSA IMPEDIAT LIBERTATI, MORIENTIBUS AUTEM HUIUSMODI LICENTIAM ADIMERE.

TITULUS OCTAVUS
DE HIS QUI SUI VEL ALIENI IURIS SUNT

SEQUITUR DE IURE PERSONARUM ALIA DIVISIO. NAM QUAEDAM PERSONAE SUI IURIS SUNT, QUAEDAM ALIENO IURI SUBIECTAE SUNT, RURSUS EARUM, QVAE ALIENO IURI SUBIECTAE SUNT, ALIAE IN POTESTATE PARENTUM, ALIAE IN POTESTATE DOMINORUM SUNT. VIDEAMUS ITAQUE DE HIS QVAE ALIENO IURI SUBIECTAE SUNT: NAM SI COGNOVERIMUS, QVAE ISTAE PERSONAE SINT, SIMUL intellegemus, QVAE SUI IURIS SUNT. AC PRIUS DISPICIAMUS DE HIS QUI IN POTESTATE DOMINORUM SUNT.

1 IN POTESTATE ITAQUE DOMINORUM SUNT SERVI. QVAE QUIDEM POTESTAS IURIS GENTIUM EST: NAM APUD OMNES PERAEQUE GENTES ANIMADVERTERE POSSUMUS DOMINIS IN SERVOS VITAE NECISQUE POTESTATEM ESSE: ET QUODCUMQUE PER SERVUM ADQUIRITUR, ID DOMINO ADQUIRITUR.

2 SED HOC TEMPORE NULLIS HOMINIBUS, QUI SUB IMPERIO NOSTRO SUNT, LICET SINE CAUSA LEGIBUS COGNITA ET SUPRA MODUM IN SERVOS SUOS SAEVIRE. NAM EX CONSTITUTIONE DIVI PII ANTONINI QUI SINE CAUSA SERVUM SUUM OCCIDERIT, NON MINUS PUNIRI IUBETUR, QUAM QUI SERVUM ALIENUM OCCIDERIT. SED ET MAIOR ASPERITAS DOMINORUM EIUSDEM PRINCIPIS CONSTITUTIONE COERCETUR. NAM CONSULTUS A QUIBUSDAM PRAESIDIBUS PROVINCiarUM DE HIS SERVIS, QUI AD AEDem SACRAM VEL AD STATUAS PRINCIPUM CONFUGIUNT, PRAECEPTUM UT, SI INTOLERABILIS VIDEATUR DOMINORUM SAEVITIA, COGANTUR SERVOS BONIS CONDICIONIBUS VENDERE, UT PRETIUM DOMINIS DARETUR, ET RECTE: EXPEDIT ENIM REI PUBLICAE, NE QUIS RE SUA MALE UTATUR. CUIUS RESCRIPTI AD AELIUM MARCIANUM EMISSA VERBA HAEC SUNT: DOMINORUM

SEDMÝ TITUL

O ZRUŠENÍ ZÁKONA FUFIA A CANINIA⁷²

Pokud se týká otroků, kteří mohli být propuštěni na svobodu závětí, ustanovil zákon Fufia a Caninia⁷³ pevné hranice. Tento zákon, překážející svobodě a v jistém ohledu jí nepřející, jsme považovali za nezbytné zrušit,⁷⁴ neboť nebyl dostatečně lidským; živým totiž dával právo darovat svobodu všem svým otrokům, jestliže tomu nepřekážel nějaký důvod, zemřelým však tuto možnost vzal.

OSMÝ TITUL

O TĚCH, KTEŘÍ JSOU SVÉHO NEBO CIZÍHO PRÁVA⁷⁵

Následuje jiné rozdělení práva osob. Některé osoby jsou totiž svého práva, jiné jsou podřízeny cizímu právu.⁷⁶ Z těch, které jsou podřízeny cizímu právu, jsou jedni pod mocí svých rodičů, jiní zase v moci svých pánů.⁷⁷ Pojednejme nyní tedy o těch, kteří jsou podřízeni cizímu právu. Neboť když pochopíme, o které osoby se jedná, porozumíme zároveň tomu, kdo je svého práva. A nejdříve se budeme věnovat těm, kteří se nacházejí v moci svých pánů.⁷⁸

1. V moci svých pánů jsou otroci. Tato moc je beze všech pochyb součástí práva národů, neboť u všech národů můžeme shodně pozorovat, že páni mají nad svými otroky právo nad životem a smrtí: cokoli otrok nabyt, nabyt pro svého pána.⁷⁹

2. Ale v této době není povoleno nikomu, kdo žije pod naší vládou, vylévat si bez právem dovoleného důvodu a nad míru na svých otrocích zlost. Neboť podle konstituce božského Pia⁸⁰ ten, kdo by bezdůvodně usmrtil svého otroka, má být potrestán stejně, jako by usmrtil otroka cizího.⁸¹ A tak konstituce tohoto císaře velkou přísností omezila vlastníky. Na dotazy jednotlivých správců provincií ohledně těch otroků, kteří se uchýlili do posvátného chrámu nebo k soše císaře, byla dána odpověď, že tito páni, jestliže byla jejich surovost nesnesitelná, byli přinuceni prodat otroky za výhodných podmínek a dostali za ně kupní cenu podle práva. Vždyť je prospěšné pro stát, aby nikdo nezneužíval svoji věc. Znění jeho reskriptu, adresovaného Aeliovi Marciano-

⁷² Gai. 1, 42–46; C. 7, 3.

⁷³ *Lex Fufia Caninia de manumissionibus* z r. 2 př. n. l. byla přijata na návrh konsulů C. Fufia Gemina a L. Caninia Galla. Tato norma omezovala počet otroků, které bylo možno propustit závětí na svobodu následovně: jestliže má někdo 4–10 otroků, může propustit nejvíce polovinu; od 11 do 30 nejvíce třetinu; od 31 do 100 nejvíce čtvrtinu; nad 100 nejvíce pětinu; nikdy ne však více než 100 otroků.

⁷⁴ C. 7, 3, 1 (a. 528).

⁷⁵ D. 1, 6.

⁷⁶ Gai. 1, 48.

⁷⁷ Gai. 1, 49.

⁷⁸ Gai. 1, 50–51.

⁷⁹ Gai. 1, 52.

⁸⁰ Ulp. D. 1, 6, 2 (Ulp. lib. 8 de off.); Coll. 3, 3. Římský císař Titus Hadrianus Antoninus Pius (vládl 138–161) je zosobněním zlatého věku římského státu.

⁸¹ Gai. 1, 53.

QUIDEM POTESTATEM IN SUOS SERVOS ILLIBATAM ESSE OPORTET NEC CUIQUAM HOMINUM IUS SUUM DETRAHI. SED DOMINORUM INTEREST, NE AUXILIUM CONTRA SAEVITIAM VEL FAMEM VEL INTOLERABILEM INIURIAM DENEGETUR HIS QUI IUSTE DEPRECANTUR. IDEOQUE COGNOSCE DE QUERELLIS EORUM, QUI EX FAMILIA IULII SABINI AD STATUAM CONFUGERUNT, ET SI VEL DURIUS HABITOS, QUAM AEQUUM EST, VEL INFAMI INIURIA AFFECTOS COGNOVERIS, VENIRI IUBE, ITA UT IN POTESTATE DOMINI NON REVERTANTUR. QUI SABINUS, SI MEAE CONSTITUTIONI FRAUDEM FECERIT, SCIET ME ADMISsum SEVERIUS EXSECUTURUM.

TITULUS NONUS DE PATRIA POTESTATE

IN POTESTATE NOSTRA SUNT LIBERI NOSTRI, QUOS EX IUSTIS NUPTIIS PROCREAVERIMUS.

1 NUPTIAE AUTEM SIVE MATRIMONIUM EST VIRI ET MULIERIS CONIUNCTIO, INDIVIDUAM CONSUEtUDINEM VITAE CONTINENS.

2 IUS AUTEM POTESTATIS, QUOD IN LIBEROS HABEMUS, PROPRIUM EST CIVIUM ROMANORUM: NULLI ENIM ALII SUNT HOMINES, QUI TALEM IN LIBEROS HABEANT POTESTATEM, QUALEM NOS HABEMUS.

3 QUI IGITUR EX TE ET UXORE TUA NASCITUR, IN TUA POTESTATE EST: ITEM QUI EX FILIO TUO ET UXORE EIUS NASCITUR, ID EST NEPOS TUUS ET NEPTIS, AEQUE IN TUA SUNT POTESTATE, ET PRONEPOS ET PRONEPTIS ET DEINCEPS CETERI. QUI TAMEN EX FILIA TUA NASCITUR, IN TUA POTESTATE NON EST, SED IN PATRIS EIUS.

TITULUS DECIMUS DE NUPTIIS

IUSTAS AUTEM NUPTIAS INTER SE CIVES ROMANI CONTRAHUNT, QUI SECUNDUM PRAECEPTA LEGUM COEUNT, MASCULI QUIDEM PUBERES, FEMINAE AUTEM VIRIPOTENTES, SIVE PATRES FAMILIAS SINT SIVE FILII FAMILIAS, DUM TAMEN FILII FAMILIAS ET CONSENSUM HABEANT PARENTUM, QUORUM IN POTESTATE SUNT. NAM HOC FIERI DEBERE ET CIVILIS ET NATURALIS RATIO SUADET IN TANTUM, UT IUSSUM PARENTIS PRAECEDERE DEBEAT UNDE QUAESITUM EST, AN FURIOSI FILIA NUBERE AUT FURIOSI FILIUS UXOREM DUCERE POSSIT? CUMQUE SUPER FILIO VARIABATUR, NOSTRA PROCESSIT DECISIO, QUA PERMISSUM EST AD EXEMPLUM FILIAE FURIOSI FILIUM QUOQUE POSSE ET SINE PATRIS INTERVENTU MATRIMONIUM SIBI COPULARE SECUNDUM DATUM EX CONSTITUTIONE MODUM.

vi,⁸² je následující: „Moc pánů nad jejich otroky sice musí zůstat nezmenšená a nikomu není možné jeho právo odebrat, je však v zájmu pánů, aby pomoc proti surovosti, hladu anebo nesnesitelnému bezpráví nebyla odepřena těm, kteří o ni oprávněně žádají. Z tohoto důvodu prošetřuji stížnosti těch otroků Iulia Sabina, kteří utekli k soše, a jestliže máš za to, že se s nimi zachází tvrději, než je přípustné, nebo že jim byla způsobena újma na cti, pak je příkaz prodat, ovšem pod podmínkou, že se nesmí dostat zpět pod moc svého pána. A tomuto Sabinovi ať je známo, že jeho provinění potrestám ještě přísněji, jestliže bude chtít mou konstituci obejít.“

DEVÁTÝ TITUL O OTCOVSKÉ MOCI⁸³

V naší moci jsou naše děti, které se narodily v řádném manželství.⁸⁴

1. Sňatek, nebo také manželství, je spojením muže a ženy za účelem nerozlučného životního společenství.

2. Moc, kterou máme nad dětmi, je však zvláštností římských občanů. Jinde totiž neexistují lidé, kteří by měli nad dětmi takovou moc, jako my.⁸⁵

3. Ten, kdo se narodí tobě a tvé manželce, je podřízen tvé moci, stejně jako ten, který se narodí tvému synovi a jeho manželce; to znamená že tvůj vnuk a tvoje vnučka jsou podřízeni tvé moci stejně jako také pravnuk a pravnučka, a pak následují také ostatní. Ten, kdo se však narodí tvé dceři, není podřízen tvé moci, ale moci svého otce.⁸⁶

DESÁTÝ TITUL O MANŽELSTVÍ⁸⁷

Řádná manželství spolu uzavírají římstí občané, kteří se zavazují podle práva, muži jen když jsou pohlavně zralí, ženy když jsou dospělé, ať již jsou otci rodin nebo jsou dětmi. Děti jen tehdy, jestliže souhlasí jejich otcové, jejichž moci jsou podřízeny. Aby se tak stalo, požaduje právo i přirozený rozum, aby byl souhlas otce dán dopředu. Z toho je odvozena otázka, jestli se může provdat dcera šílence, nebo se může oženit syn šílence? A protože se objevily různé názory, pokud jde o syna, vydali jsme rozhodnutí,⁸⁸ které povoluje, aby stejně jako v případě dcery šílence mohl také syn vstoupit do manželství bez souhlasu, což vyplývá z této konstituce.

⁸² Aelius Marcianus byl prokonsulem, tj. správcem provincie *Baetica* nebo *Hispania ulterior*. Římská provincie *Baetica* se tak nazývala podle řeky *Baetis* (dnešní Guadalquivir v jižním Španělsku). Po druhé punské válce se stala, zároveň s celým Pyrenejským poloostrovem, kořistí Říma. Viz Ulp. D. 1, 6, 2 (Ulp. lib. 8 de off.); Coll. 3, 3.

⁸³ D. 1, 6; C. 8, 47.

⁸⁴ Gai. 1, 55; Gai. D. 1, 6, 3 (Gai. lib. 1 inst.).

⁸⁵ Idem.

⁸⁶ Ulp. D. 1, 6, 4 (Ulp. lib. 1 inst.).

⁸⁷ Gai. 1, 56; 1, 65; D. 23, 2; C. 5, 4.

⁸⁸ C. 5, 4, 25 (a. 530).

1 ERGO NON OMNES NOBIS UXORES DUCERE LICET: NAM QUARUNDAM NUPTIIS ABSTINENDUM EST. INTER EAS ENIM PERSONAS, QUAE PARENTUM LIBERORUMVE LOCUM INTER SE OPTINENT, NUPTIAE CONTRAHI NON POSSUNT, VELUTI INTER PATREM ET FILIAM VEL AVUM ET NEPTEM VEL MATREM ET FILIUM VEL AVIAM ET NEPOTEM ET USQUE AD INFINITUM: ET SI TALES PERSONAE INTER SE COIERINT, NEFARIAS ATQUE INCESTAS NUPTIAS CONTRAXISSE DICUNTUR. ET HAEC ADEO ITA SUNT, UT, QUAMVIS PER ADOPTIONEM PARENTUM LIBERORUMVE LOCO SIBI ESSE COEPERINT, NON POSSINT INTER SE MATRIMONIO IUNGI IN TANTUM, UT ETIAM DISSOLUTA ADOPTIONE IDEM IURIS MANEAT: ITAQUE EAM, QUAE TIBI PER ADOPTIONEM FILIA AUT NEPTIS ESSE COEPERIT, NON POTERIS UXOREM DUCERE, QUAMVIS EAM EMANCIPAVERIS.

2 INTER EAS QUOQUE PERSONAS, QUAE EX TRANSVERSO GRADU COGNATIONIS IUNGUNTUR, EST QUAEDAM SIMILIS OBSERVATIO, SED NON TANTA. SANE ENIM INTER FRATREM SOROREMQUE NUPTIAE PROHIBITAE SUNT, SIVE AB EODEM PATRE EADEMQUE MATRE NATI FUERINT, SIVE EX ALTERUTRO EORUM. SED SI QUA PER ADOPTIONEM SOROR TIBI ESSE COEPERIT, QUAMDIU QUIDEM CONSTAT ADOPTIO, SANE INTER TE ET EAM NUPTIAE CONSISTERE NON POSSUNT: CUM VERO PER EMANCIPATIONEM ADOPTIO DISSOLUTA SIT, POTERIS EAM UXOREM DUCERE: SED ET SI TU EMANCIPATUS FUERIS, NIHIL EST IMPEDIMENTO NUPTIIS. ET IDEO CONSTAT, SI QUIS GENERUM ADOPTARE VELIT, DEBERE EUM ANTE FILIAM SUAM EMANCIPARE: ET SI QUIS VELIT NURUM ADOPTARE, DEBERE EUM ANTE FILIUM EMANCIPARE.

3 FRATRIS VEL SORORIS. FILIAM UXOREM DUCERE NON LICET. SED NEC NEPTEM FRATRIS VEL SORORIS DUCERE QUIS POTEST, QUAMVIS QUARTO GRADU SINT: CUIUS ENIM FILIAM UXOREM DUCERE NON LICET, EIUS NEQUE NEPTEM PERMITTITUR. EIUS VERO MULIERIS, QUAM PATER TUUS ADOPTAVIT, FILIAM NON VIDERIS IMPEDIRI UXOREM DUCERE, QUIA NEQUE NATURALI NEQUE CIVILI IURE TIBI CONIUNGITUR.

4 DUORUM AUTEM FRATRUM VEL SORORUM LIBERI VEL FRATRIS ET SORORIS IUNGI POSSUNT.

5 ITEM AMITAM LICET ADOPTIVAM UXOREM DUCERE NON LICET, ITEM MATERTERAM, QUIA PARENTUM LOCO HABENTUR. QUA RATIONE VERUM EST MAGNAM QUOQUE AMITAM ET MATERTERAM MAGNAM PROHIBERI UXOREM DUCERE.

1. Jakoukoli ženu si však za manželku vzít nemůžeme, neboť s některými ženami se musíme manželství zdržet.⁸⁹ Nelze totiž uzavřít manželství mezi osobami, které jsou vůči sobě v postavení rodičů a dětí, například mezi otcem a dcerou, nebo dědem a vnučkou, nebo matkou a synem, nebo babičkou a vnukem a tak podobně až do nekonečna. Jestliže se takovéto osoby mezi sebou spojí, říká se, že uzavřely zakázané a krvesmilné manželství.⁹⁰ A jde to až tak daleko, že pak nemohou uzavírat manželství ani manželky, jestliže se pomocí adopce⁹¹ dostaly do postavení rodičů a dětí,⁹² a to dokonce s takovým důsledkem, že to takto zůstane také po zániku adopce. Proto nesmíš tu, která se pomocí adopce stala tvou dcerou nebo vnučkou, pojmout za manželku, i když jsi ji emancipoval.⁹³

2. Obdobná, i když ne až natolik přísná, úprava existuje také mezi osobami, které jsou příbuzné v pobočné linii. Vždyť je přece zcela přirozeně zakázáno manželství mezi bratrem a sestrou, ať již pocházejí ze stejného otce a ze stejné matky, nebo pocházejí od jednoho z obou.⁹⁴ Jestliže se žena stala tvou sestrou na základě adopce, pak dokud adopční vztah trvá, nemůže mezi vámi vzniknout manželství. Pokud je však adopční vztah ukončen emancipací, můžeš si ji vzít za manželku. Ale když jsi emancipovaný, neexistuje překážka manželství. Přitom je zřejmé, že kdo by chtěl adoptovat svého zetě, musí nejdříve emancipovat svou dceru, a kdo by chtěl adoptovat snoubenku svého syna, musí ho nejdříve emancipovat.

3. S dcerou bratra nebo sestry vstoupit do manželství nesmíš. Manželství nelze uzavřít ani s vnučkou svého bratra nebo své sestry, i když jsou příbuznými až ve čtvrtém stupni. Manželství nemůžeš uzavřít také s vnučkou toho, jehož dceru si nemůžeš vzít za manželku. Avšak dceru ženy, kterou adoptoval tvůj otec, si za manželku vzít můžeš, protože s tebou není spojena ani podle přirozeného, ani podle civilního práva.

4. Děti dvou bratrů anebo dvou sester, nebo pocházející od bratra a od sestry, však do manželství vstoupit mohou.

5. Dále není povoleno vzít si za manželku tetu z otcovy strany, jestliže je tetou adoptivní, a stejně tak ani tetu z matčiny strany,⁹⁵ neboť se má za to, že jsou v postavení předků. Ze stejného důvodu není vhodné vzít si za manželku pratetu z otcovy strany ani ze strany matky.

⁸⁹ Gai. 1, 58.

⁹⁰ Gai. 1, 59.

⁹¹ *Adoptio* neboli osvojení je z hlediska práva přijetí nějaké osoby za vlastní dítě. V Římě měla adopce za následek podrobení se adoptovaného otcovské moci adoptivního otce, a to v důsledku složitého formálního právního jednání. Adoptovaný tím získal právní postavení přirozených dětí v agnátské rodině adoptivního otce, zejména právo dědit.

⁹² Gai. 1, 61.

⁹³ *Emancipatio* bylo propuštěním syna nebo dcery z moci otce rodiny. Jejím důsledkem bylo, že emancipovaná osoba získala postavení osoby svého práva (*persona sui iuris*) a přestala být členem agnátské rodiny, z níž pocházela. Emancipovaný také zpočátku ztrácel nárok na dědění ze zákona.

⁹⁴ Gai. 1, 60–61.

⁹⁵ Gai. 1, 63.

6 ADFINITATIS QUOQUE VENERATIONE QUARUNDAM NUPTIIS ABSTINERE NECESSE EST. UT ECCE PRIVIGNAM AUT NURUM UXOREM DUCERE NON LICET, QUIA UTRAEQUE FILIAE LOCO SUNT. QUOD SCILICET ITA ACCIPI DEBEAT, SI FUIT NURUS AUT PRIVIGNA: NAM SI ADHUC NURUS EST, ID EST SI ADHUC NUPTA EST FILIO TUO, ALIA RATIONE UXOREM EAM DUCERE NON POSSIS, QUIA EADEM DUOBUS NUPTA ESSE NON POTEST: ITEM SI ADHUC PRIVIGNA TUA EST, ID EST SI MATER EIUS TIBI NUPTA EST, IDEO EAM UXOREM DUCERE NON POTERIS, QUIA DUAS UXORES EODEM TEMPORE HABERE NON LICET.

7 SOCRUM QUOQUE ET NOVERCAM PROHIBITUM EST UXOREM DUCERE, QUIA MATRIS LOCO SUNT. QUOD ET IPSUM DISSOLUTA DEMUM ADFINITATE PROCEDIT: ALIOQUIN SI ADHUC NOVERCA EST, ID EST SI ADHUC PATRI TUO NUPTA EST, COMMUNI IURE IMPEDITUR TIBI NUBERE, QUIA EADEM DUOBUS NUPTA ESSE NON POTEST: ITEM SI ADHUC SOCRUS EST, ID EST SI ADHUC FILIA EIUS TIBI NUPTA EST, IDEO IMPEDIUNTUR NUPTIAE, QUIA DUAS UXORES HABERE NON POSSIS.

8 MARITI TAMEN FILIUS EX ALIA UXORE ET UXORIS FILIA EX ALIO MARITO VEL CONTRA MATRIMONIUM RECTE CONTRAHUNT, LICET HABEANT FRATREM SOROREMVE EX MATRIMONIO POSTEA CONTRACTO NATOS.

9 SI UXOR TUA POST DIVORTIUM EX ALIO FILIAM PROCREAVERIT, HAEC NON EST QUIDEM PRIVIGNA TUA: SED IULIANUS HUIUSMODI NUPTUS ABSTINERE DEBERE AIT: NAM NEC SPONSAM FILII NURUM ESSE NEC PATRIS SPONSAM NOVERCAM ESSE, RECTIUS TAMEN ET IURE FACTUROS EOS, QUI HUIUSMODI NUPTIIS SE ABSTINUERINT.

10 ILLUD CERTUM EST SERVILES QUOQUE COGNATIONES IMPEDIMENTO ESSE NUPTIIS, SI FORTE PATER ET FILIA AUT FRATER ET SOROR MANUMISSI FUERINT.

11 SUNT ET ALIAE PERSONAE, QUAE PROPTER DIVERSAS RATIONES NUPTIAS CONTRAHERE PROHIBENTUR, QUAS IN LIBRIS DIGESTORUM SEU PANDECTORUM EX VETERI IURE COLLECTARUM ENUMERARI PERMISSIMUS.

12 SI ADVERSUS EA QUAE DIXIMUS ALIQUI COIERINT, NEC VIR NEC UXOR NEC NUPTIAE NEC MATRIMONIUM NEC DOS INTELLEGITUR. ITAQUE II, QUI EX EO COITU NASCUNTUR, IN POTESTATE PATRIS NON SUNT, SED TALES SUNT, QUANTUM AD PATRIAM POTESTATEM PERTINET, QUALES SUNT II, QUOS MATER VULGO CONCEPIT. NAM NEC HI PATREM HABERE INTELLEGUNTUR, CUM IS ETIAM INCERTUS EST: UNDE SOLENT FILII SPURII APPELLARI,

6. Manželství s určitými ženami je třeba se vyhnout také z úcty před švagrovstvím.⁹⁶ Například není dovoleno vzít si za manželku nevlastní dceru nebo snachu, neboť obě mají postavení dcery. Platí to samozřejmě tehdy, když nevlastní dcerou nebo snachou byla. Neboť pokud ještě snachou je, to znamená, že je manželkou tvého syna, za manželku si ji vzít nemůžeš z jiného důvodu, neboť tatáž žena nemůže být provdána za dva muže. A pokud ještě je tvojí nevlastní dcerou, to znamená, když je její matka s tebou sezdána, nemůžeš si ji vzít za manželku proto, že není dovoleno mít současně dvě manželky.

7. Je zakázáno vstoupit do manželství také se svojí tchyní nebo nevlastní matkou, neboť obě jsou v postavení matky. Také toto pravidlo platí až po zániku švagrovství. Z druhé strany, pokud se jedná o tvoji nevlastní matku, to znamená, že je ještě sezdána s tvým otcem, je jí podle obecného práva zakázáno se za tebe provdat, neboť tatáž žena namůže být provdána za dva muže. A také, pokud je ještě tvojí tchyní, to znamená, jestli je její dcera ještě s tebou sezdána, je manželství vyloučené, protože není dovoleno, abys měl dvě manželky.

8. Manželství však může uzavřít syn manžela pocházející od jiné manželky s dcerou manželky pocházející od jiného manžela, anebo naopak, zejména jestliže mají bratra nebo sestru, kteří pocházejí z později uzavřeného manželství.

9. Jestliže po rozvodu porodí tvoje bývalá manželka dceru jinému, pak tato sice není tvojí nevlastní dcerou, ale Iulianus řekl,⁹⁷ že takového manželství je třeba se zdržet. Také snoubenka syna totiž není snachou a ani snoubenka otce není tchyní; přece však bude správné a budou jednat v souladu se zákonem ti, kteří se takového manželství zdrží.

10. Je jisté, že rovněž příbuzenství mezi otroky zabraňuje vzniku manželství, pokud jsou otec a dcera nebo bratr a sestra propuštěni na svobodu.

11. Jsou také další osoby, kterým je z různých důvodů zakázáno uzavřít mezi sebou manželství a které jsou vypočítány v knihách Digest neboli Pandekt⁹⁸ sestavených ze starého práva.

12. Jestliže budou pohlavní spojení odporovat tomu, co jsme vyložili, nebude podle práva existovat ani manžel, ani manželka, ani svatba, ani manželství, ani věno. Ti, kteří se z takového spojení narodili, nepodléhají otcovské moci, ale pokud se jí týká, jsou stejného postavení jako ti, které matka počala mimo manželství. Vždyť také tito nemají

⁹⁶ *Affinitas* (také *adfinitas*) je doslova příbuzenství vzniklé uzavřením manželství. Podle práva představuje vztah jednoho z manželů k nejbližším pokrevním příbuzným druhého manžela (nejedná se o vztah příbuzných obou manželů navzájem). Tento vztah trvá i po skončení manželství, i když švagrovství tímto končí, a působí i nadále jako překážka uzavření nového manželství.

⁹⁷ Iulianus u Ulp. D. 23, 2, 12, 3 (Ulp. lib. 26 ad Sab.). Lucius Octavius Cornelius Iulianus byl klasickým římským právníkem a žil ve 2. století n. l. (asi 100–169). Za císaře Hadriana dosáhl závratné kariéry. Postupně byl quaestorem, praetorem, správcem vojenské pokladny (*fiscus militaris*), konsulem, správcem významných provincií. Hadrianus ho pověřil konečnou redakcí soudních vyhlášek (*edictum perpetuum Hadriani/Salvi Iuliani*), čímž získal velké uznání.

⁹⁸ Viz pozn. 3.

VEL A GRAECA VOCE QUASI σποσάδην CONCEPTI VEL QUASI SINE PATRE FILII. SEQUITUR ERGO, UT ET DISSOLUTO TALI COITU NEC DOTIS EXACTIONI LOCUS SIT. QUI AUTEM PROHIBITAS NUPTIAS COEUNT, ET ALIAS POENAS PATIUNTUR, QUAE SACRIS CONSTITUTIONIBUS CONTINENTUR.

13 ALIQUANDO AUTEM EVENIT, UT LIBERI, QUI STATIM UT NATI SUNT IN POTESTATE PARENTUM NON FIAN, POSTEA TAMEN REDIGANTUR IN POTESTATEM. QUALIS EST IS, QUI, DUM NATURALIS FUERAT, POSTEA CURIAE DATUS POTESTATI PATRIS SUBICITUR. NEC NON IS, QUI A MULIERE LIBERA PROCREATUS, CUIUS MATRIMONIUM MINIME LEGIBUS INTERDICTUM FUERAT, SED AD QUAM PATER CONSUETUDINEM HABUERAT, POSTEA EX NOSTRA CONSTITUTIONE DOTALIBUS INSTRUMENTIS COMPOSITIS IN POTESTATE PATRIS EFFICITUR: QUOD ET ALIIS, SI EX EODEM MATRIMONIO FUERINT PROCREATI, SIMILITER NOSTRA CONSTITUTIO PRAEBUIT.

TITULUS UNDECIMUS DE ADOPTIONIBUS

NON SOLUM TAMEN NATURALES LIBERI SECUNDUM EA QUAE DIXIMUS IN POTESTATE NOSTRA SUNT, VERUM ETIAM II QUOS ADOPTAMUS.

1 ADOPTIO AUTEM DUOBUS MODIS FIT, AUT PRINCIPALI RESCRIPTO AUT IMPERIO MAGISTRATUS. IMPERATORIS AUCTORITATE ADOPTAMUS EOS EASVE, QUI QUAEVE SUI IURIS SUNT. QUAE SPECIES ADOPTIONIS DICITUR ADROGATIO. IMPERIO MAGISTRATUS ADOPTAMUS EOS EASVE, QUI QUAEVE IN POTESTATE PARENTIUM SUNT, SIVE PRIMUM GRADUM LIBERORUM OPTINEANT, QUALIS EST FILIUS FILIA, SIVE INFERIOREM, QUALIS EST NEPOS NEPTIS, PRONEPOS PRONEPTIS.

2 SED HODIE EX NOSTRA CONSTITUTIONE, CUM FILIUS FAMILIAS A PATRE NATURALI EXTRANEAE PERSONAE IN ADOPTIONEM DATUR, IURA POTESTATIS NATURALIS PATRIS MINIME DISSOLVUNTUR NEC QUICQUAM AD PATREM ADOPTIVUM TRANSIT NEC IN POTESTATE EIUS EST, LICET AB INTESTATO IURA SUCCESSIONIS EI A NOBIS TRIBUTA SUNT. SI VERO PATER NATURALIS NON EXTRANEO, SED AVO FILII SUI MATERNO, VEL SI IPSE PATER NATURALIS FUERIT EMANCIPATUS, ETIAM PATERNO, VEL PROAVO SIMILI MODO PATERNO VEL MATERNO FILIUM SUUM DEDERIT IN ADOPTIONEM: IN HOC CASU, QUIA IN UNAM PERSONAM CONCURRUNT ET NATURALIA ET ADOPTIONIS IURA, MANET STABILE IUS PATRIS ADOPTIVI ET

podle práva žádného otce, protože i tento je nejistý. Je obvyklé tyto děti označovat jako nemanželské, a to buď podle řeckého slova *σποράδην* jako počaté rozptýleně, nebo jako děti bez otce.⁹⁹ Z toho vyplývá, že také po zániku tohoto spojení není prostoru na vrácení věna. Ten, kdo uzavře zakázané manželství, se musí podrobit také dalším trestům, které obsahují císařské konstituce.¹⁰⁰

13. Někdy se přihodí, že ty děti, které se narozením nedostanou okamžitě pod moc svého zploditele, se však pod tuto moc dostanou později.¹⁰¹ To se stane především nemanželským dítětem, které byly později přivedeny před úřad a tím byly podřízeny moci svého otce.¹⁰² Také narozený ze svobodné matky, s níž nebylo v žádném případě zakázáno uzavřít manželství, s níž však otec pouze žil, se podle naší konstituce¹⁰³ zřízením listiny o věnu podrobil moci svého otce. Toto poskytuje naše konstituce¹⁰⁴ ve stejné míře také ostatním dětem, jestliže pocházejí z téhož manželství.

JEDENÁCTÝ TITUL

O ADOPCÍCH¹⁰⁵

Pod naší mocí jsou, jak jsme již ukázali,¹⁰⁶ nejen přirozené děti, ale také ty, které adoptujeme.¹⁰⁷

1. Adopce se provádí dvojím způsobem, buď reskriptem císaře, nebo nařízením úředníka. Pomocí císařské autority adoptujeme muže a ženy, kteří jsou svého práva. Tento typ adopce se označuje jako *adrogace*. Nařízením úředníka adoptujeme muže a ženy, kteří jsou podřízeni otcovské moci, ať to jsou potomci v prvním stupni, jako syn a dcera, nebo ve vzdálenějším stupni, jako vnuk a vnučka nebo pravnuk a pravnučka.

2. Jestliže je však dnes syn podřízený otcovské moci dán na základě naší konstituce¹⁰⁸ svým přirozeným otcem do adopce cizí osobě, práva přirozeného otce se v žádném případě neruší a také nic nepřechází na adoptivního otce, ani adoptovaný nepřechází pod jeho otcovskou moc, i když jsme mu zajistili právo dědit ze zákona.¹⁰⁹ Jestliže však dá přirozený otec svého syna do adopce osobě, která nestojí mimo rodinu, ale dědovi ze strany matky svého syna, nebo pokud je přirozený otec sám propuštěn z otcovské moci, také dědovi z otcovy strany anebo pradědovi z otcovy nebo matčiny strany, tak v takovém případě, protože se práva přirozeného příbuzenství a práva z adopce vztahují ke stejné osobě, právo adoptivního otce, které vzniklo z přirozeného svazku a je odů-

⁹⁹ Gai. 1, 64.

¹⁰⁰ C. 5, 5, 4 (a. 392); C. 5, 5, 6 (a. 396); C. 9, 9, 18 (a. 258); Coll. 6, 4, 3; Nov. 12, 1 (a. 535).

¹⁰¹ Gai. 1, 65.

¹⁰² I. 3, 1, 2a.

¹⁰³ C. 5, 27, 10 (a. 529); také I. 3, 1, 2a.

¹⁰⁴ C. 5, 27, 10 (a. 529); také C. 5, 27, 11 (a. 530); I. 3, 1, 2a.

¹⁰⁵ Gai. 1, 97-107; D. 1, 7; C. 8, 47.

¹⁰⁶ Gai. 1, 9.

¹⁰⁷ Gai. 1, 97.

¹⁰⁸ C. 8, 47, 0 (a. 530); I. 3, 1, 14.

¹⁰⁹ C. 8, 47, 1g (a. 530).

NATURALI VINCULO COPULATUM ET LEGITIMO ADOPTIONIS MODO CONSTRICTUM, UT ET IN FAMILIA ET IN POTESTATE HUIUSMODI PATRIS ADOPTIVI SIT.

3 CUM AUTEM IMPUBES PER PRINCIPALE RESCRIPTUM ADROGATUR, CAUSA COGNITA ADROGATIO PERMITTITUR ET EXQUIRITUR CAUSA ADROGATIONIS, AN HONESTA SIT EXPEDIATQUE PUPILLO, ET CUM QUIBUSDAM CONDICIONIBUS ADROGATIO FIT, ID EST UT CAVEAT ADROGATOR PERSONAE PUBLICAE, HOC EST TABULARIO, SI INTRA PUBERTATEM PUPILLUS DECESSERIT, RESTITUTURUM SE BONA ILLIS, QUI, SI ADOPTIO FACTA NON ESSET, AD SUCCESSIONEM EIUS VENTURI ESSENT. ITEM NON ALIAS EMANCIPARE EOS POTEST ADROGATOR, NISI CAUSA COGNITA DIGNI EMANCIPATIONE FUERINT ET TUNC SUA BONA EIS REDDAT. SED ET SI DECEDENS PATER EUM EXHEREDAVERIT VEL VIVUS SINE IUSTA CAUSA EUM EMANCIPAVERIT, IUBETUR QUARTAM PARTEM EI SUORUM BONORUM RELINQUERE, VIDELICET PRAETER BONA, QVAE AD PATREM ADOPTIVUM TRANSTULIT ET QUORUM COMMODUM EI ADQUISIVIT POSTEA.

4 MINOREM NATU NON POSSE MAIOREM ADOPTARE PLACET: ADOPTIO ENIM NATURAM IMITATUR ET PRO MONSTRO EST, UT MAIOR SIT FILIUS QUAM PATER. DEBET ITAQUE IS, QUI SIBI PER ADROGATIONEM VEL ADOPTIONEM FILIUM FACIT, PLENA PUBERTATE, ID EST DECEM ET OCTO ANNIS PRAECEDERE.

5 LICET AUTEM ET IN LOCUM NEPOTIS VEL NEPTIS VEL IN LOCUM PRONEPOTIS VEL PRONEPTIS VEL DEINCEPS ADOPTARE, QUAMVIS FILIUM QUIS NON HABEAT.

6 ET TAM FILIUM ALIENUM QUIS IN LOCUM NEPOTIS POTEST ADOPTARE, QUAM NEPOTEM IN LOCUM FILII.

7 SED SI QUIS NEPOTIS LOCO ADOPTET VEL QUASI EX EO FILIO, QUEM HABET IAM ADOPTATUM, VEL QUASI EX ILLO, QUEM NATURALEM IN SUA POTESTATE HABET: IN EO CASU ET FILIUS CONSENTIRE DEBET, NE EI INVITO SUUS HERES ADGNASCATUR. SED EX CONTRARIO SI AVUS EX FILIO NEPOTEM DAT IN ADOPTIONEM, NON EST NECESSE FILIUM CONSENTIRE.

8 IN PLURIMIS AUTEM CAUSIS ADSIMILATUR IS, QUI ADOPTATUS VEL ADROGATUS EST, EI QUI EX LEGITIMO MATRIMONIO NATUS EST. ET IDEO SI QUIS PER IMPERATOREM SIVE APUD PRAETOREM VEL APUD PRAESIDEM PROVINCIAE NON EXTRANEUM ADOPTAVERIT, POTEST EUNDEM ALII IN ADOPTIONEM DARE.

9 SED ET ILLUD UTRIUSQUE ADOPTIONIS COMMUNE EST, QUOD ET HI, QUI GENERARE NON POSSUNT, QUALES SUNT SPADONES, ADOPTARE POSSUNT, CASTRATI AUTEM NON POSSUNT.

10 FEMINAE QUOQUE ADOPTARE NON POSSUNT, QUIA NEC NATURALES LIBEROS IN POTESTATE SUA HABENT: SED EX INDULGENTIA PRINCIPIS AD SOLACIUM LIBERORUM AMISSORUM ADOPTARE POSSUNT.

11 ILLUD PROPRIUM EST ILLIUS ADOPTIONIS, QVAE PER SACRUM ORACULUM FIT, QUOD IS, QUI LIBEROS IN POTESTATE HABET, SI SE ADROGANDUM DEDERIT, NON SOLUM

vodněno rovněž právním aktem adopce, trvá i nadále. V důsledku toho se adoptovaný nachází jak v rodině, tak i pod otcovskou mocí takového adoptivního otce.

3. Jestliže je však pomocí císařského reskriptu adoptován nedospělce,¹¹⁰ bude možné adrogaci provést pouze po předběžném prošetření, a pak bude také prozkoumáno, zda je možné uznat důvod adrogace, a jestli je ku prospěchu nedospělce. A adrogace nastává jen za určitých podmínek. Adrogátor totiž musí dát úřední osobě, a to tabelariovi,¹¹¹ záruku, že pokud nedospělce zemře před dosažením dospělosti, vydá jeho majetek těm, kteří by po něm dědili v případě, kdyby k adopci nedošlo. Obdobně může adrogátor emancipovat jiné, ale až poté, co předběžné prošetření prokáže, že si to zaslouží a jestliže jim vrátí jejich majetek. Jestliže však adoptivní otec adoptovaného vydědil, nebo ho za svého života emancipoval bez právního důvodu, musí mu zanechat čtvrtinu svého majetku, samozřejmě kromě majetku, který adoptovaný nabyl pro adoptivního otce, počítaje v to i výnosy, které pro něho získal později.

4. Uznává se, že mladší nesmí adoptovat staršího. Adopce totiž napodobuje přírodu a bylo by nehorázné, aby byl syn starší než otec. Proto ten, kdo chce získat syna pomocí adrogace nebo adopce, musí být starší o plnou dospělost, tedy o osmnáct roků.

5. Připouští se však, že někoho adoptujeme na místo vnuka nebo vnučky, anebo na místo pravnuka nebo pravnučky, i když sami žádného syna nemáme.

6. A stejně tak je možné adoptovat syna jiného na místo vnuka, obdobně jako vnuka na místo syna.

7. Avšak, jestliže někdo někoho adoptuje na místo vnuka, a to buď jako potomka syna, kterého již na místo syna adoptoval, anebo jako potomka syna, který je mu podřízen jako přirozený syn, tak v takovém případě musí souhlasit také syn, aby se mu proti jeho vůli neobjevil vlastní dědic. Nakonec, jestliže děd propustí z adopce vnuka pocházejícího od syna, nevyžaduje se synův souhlas.

8. Ve většině vztahů bude ten, kdo je přijat do rodiny na základě adopce nebo adrogace, ve stejném postavení jako dítě, které se narodilo z řádného manželství. A z tohoto důvodu nelze někoho, kdo stojí mimo rodinu, předat druhému adoptí, jestliže byl adoptován na základě povolení císaře nebo praetora anebo správce provincie.

9. Oba typy adoptí mají společné rovněž to, že adoptovat mohou také ti, kteří jsou neplodní, avšak nikoli kastráti.

10. Ani ženy nemohou adoptovat, protože ani jejich přirozené děti jim nejsou podřízeny. Adoptovat však mohou, díky císařské milosti, a to jako útěchu za ztrátu svých dětí.¹¹²

11. Adopce, která nastává císařským výrokem, má následující zvláštnosti: jestliže má někdo děti v otcovské moci a podrobí se druhému na základě adrogace, přechází

¹¹⁰ I. 1, 22, 1.

¹¹¹ Úředník mající na starost vedení úředních listin.

¹¹² C. 8, 47, 5 (a. 291).

IPSE POTESTATI ADROGATORIS SUBICITUR, SED ETIAM LIBERI EIUS IN EIUSDEM FIUNT POTESTATE TAMQUAM NEPOTES. SIC ENIM ET DIVUS AUGUSTUS NON ANTE TIBERIUM ADOPTAVIT, QUAM IS GERMANICUM ADOPTAVIT: UT PROTINUS ADOPTIONE FACTA INCIPIAT GERMANICUS AUGUSTI NEPOS ESSE.

12 APUD CATONEM BENE SCRIPTUM REFERT ANTIQUITAS, SERVI SI A DOMINO ADOPTATI SINT, EX HOC IPSO POSSE LIBERARI. UNDE ET NOS ERUDITI IN NOSTRA CONSTITUTIONE ETIAM EUM SERVUM, QUEM DOMINUS ACTIS INTERVENIENTIBUS FILIUM SUUM NOMINAV-
RIT, LIBERUM ESSE CONSTITUIMUS, LICET HOC AD IUS FILII ACCIPIENDUM EI NON SUFFICIT.

TITULUS DUODECIMUS

QUIBUS MODIS IUS POTESTATIS SOLVITUR

VIDEAMUS NUNC, QUIBUS MODIS II, QUI ALIENO IURI SUBIECTI SUNT, EO IURE LIBERAN-
TUR. ET QUIDEM SERVI QUEMADMODUM POTESTATE LIBERANTUR, EX HIS INTELLEGERE
POSSUMUS, QUAE DE SERVIS MANUMITTENDIS SUPERIUS EXPOSUIMUS. HI VERO, QUI IN
POTESTATE PARENTIS SUNT, MORTUO EO SUI IURIS FIUNT. SED HOC DISTINCTIONEM
RECIPIT. NAM MORTUO PATRE SANE OMNIMODO FILII FILIAEVE SUI IURIS EFFICIUNTUR.
MORTUO VERO AVO NON OMNIMODO NEPOTES NEPTESQUE SUI IURIS FIUNT, SED ITA, SI
POST MORTEM AVI IN POTESTATE PATRIS SUI RECASURI NON SUNT: ITAQUE SI MORIENTE
AVO PATER EORUM ET VIVIT ET IN POTESTATE PATRIS SUI EST, TUNC POST OBITUM AVI IN
PATRIS SUI POTESTATE FIUNT: SI VERO IS, QUO TEMPORE AVUS MORITUR, AUT IAM MOR-
TUUS EST AUT EXIIT DE POTESTATE PATRIS, TUNC HI, QUIA IN POTESTATE EIUS CADERE
NON POSSUNT SUI IURIS FIUNT.

1 CUM AUTEM IS, QUI OB ALIQUOD MALEFICIUM IN INSULAM DEPORTATUR, CIVITATEM
AMITTIT, SEQUITUR UT, QUIA EO MODO EX NUMERO CIVIUM ROMANORUM TOLLITUR,
PERINDE AC SI MORTUO EO DESINANT LIBERI IN POTESTATE EIUS ESSE. PARI RATIONE
ET SI IS, QUI IN POTESTATE PARENTIS SIT, IN INSULAM DEPORTATUS FUERIT, DESINIT IN
POTESTATE PARENTIS ESSE. SED SI EX INDULGENTIA PRINCIPALI RESTITUTI FUERINT, PER
OMNIA PRISTINUM STATUM RECIPIUNT.

pod otcovskou moc nejen on, ale také jeho děti, a to jako jeho vnuci. Božský Augustus totiž tímto způsobem adoptoval Tiberia poté, co si tento adoptoval Germanika, takže Germanicus se touto adopcí stal vnukem Augusta.

12. Jak je dochováno ve starých právnických spisech, Cato¹¹³ výstižně vysvětlil, že otroci mohou získat svobodu tak, že je jejich pán adoptuje. Proto jsme také my stanovili ve své konstituci,¹¹⁴ že svobodu má získat také ten otrok, kterého jeho pán označil v soudním zápise za svého syna, i když otrokovi něco takového nestačí k tomu, aby získal právní postavení syna.

DVANÁCTÝ TITUL

JAKÝMI ZPŮSOBY SE OSVOBOZUJE OD OTCOVSKÉ MOCI¹¹⁵

Podívejme se nyní, jak se ti, kteří jsou podřízeni moci jiné osoby, od ní osvobodí. Jak se osvobozují otroci, můžeme vidět z toho, co již bylo vyloženo výše¹¹⁶ o propouštění otroků na svobodu. Naproti tomu ti, kteří jsou podřízeni otcovské moci, se stávají osobami svého práva smrti hlavy rodiny. Zde je však třeba rozlišovat. Smrtí otce se samozřejmě stávají osobami svého práva synové a dcery. Smrtí děda se vnukové a vnučky osobami svého práva vždy nestanou, ale pouze tehdy, když se smrtí svého děda nedostanou pod moc svého otce. Proto, jestliže v době úmrtí děda otec žije a nachází se ještě stále pod mocí svého otce, dostanou se smrtí děda pod moc svého otce. Jestliže byl tento v době, když děd zemřel, již mrtev, anebo nebyl pod jeho otcovskou mocí, stanou se pak osobami svého práva, neboť se již nemohou více dostat pod jeho moc.¹¹⁷

1. Dále ten, kdo byl doživotně za trest vypovězen na ostrov a pozbyl občanství a v důsledku toho byl vyškrtnut ze seznamu občanů, neboť z toho vyplývá, že jeho děti nejsou více pod jeho mocí stejně, jako kdyby byl mrtev. Ze stejného důvodu vystoupí z otcovské moci, pokud je jí podřízen, také ten, kdo je doživotně vypovězen na ostrov. Jestliže budou vypovězení, díky císařské milosti, znovu uvedeni do předchozího společenského stavu, získají tím své původní postavení.¹¹⁸

¹¹³ Marcus Porcius Cato (234–149 př. n. l.), nazývaný také Censorinus nebo Maior, byl vynikajícím republikánským právníkem a známým odpůrcem vlivu řecké kultury a Kartága. Svá vystoupení v senátu končil slovy *ceterum autem censeo Carthaginem delendam esse* (ostatně se domnívám, že Kartágo musí být zničeno). Byl konsulem a censorem. Z jeho díla se dochoval spis *De agri cultura* (O zemědělství). V úvahu přichází případně také jeho syn Marcus Porcius Cato Licinianus (asi 192–152 př. n. l.), republikánský právník, autor tzv. *regula Catoniana*, která se týkala odkazů (*legata*) v dědickém právu. Podle ní je pro neúčinnost odkazu rozhodující okamžik zřízení závěti a odkaz se nemůže stát platným pouhým uplynutím času, i kdyžby příčina jeho neplatnosti posléze odpadla.

¹¹⁴ C. 7, 6, 1, 10 (a. 531).

¹¹⁵ Gai. 1, 124–141; D. 1, 7; C. 8, 48.

¹¹⁶ I. 1, 5, 1–2.

¹¹⁷ Z uvedeného vyplývá pravidlo, že osobou svého práva (*persona sui iuris*) se stane ten, kdo byl přímo podřízen hlavě rodiny v době její smrti. Například děti hlavy rodiny, děti předemřelých synů hlavy rodiny apod. Viz také Gai. 1, 127.

¹¹⁸ *Deportatio* měla podle římského práva za následek pouze ztrátu římského občanství (*capitis deminutio media*). Z vyhnanství bylo možné se vrátit.

2 RELEGATI AUTEM PATRES IN INSULAM IN POTESTATE SUA LIBEROS RETINENT: ET E CONTRARIO LIBERI RELEGATI IN POTESTATE PARENTUM REMANENT.

3 POENAE SERVUS EFFECTUS FILIOS IN POTESTATE HABERE DESINIT. SERVI AUTEM POENAE EFFICIUNTUR, QUI IN METALLUM DAMNANTUR ET QUI BESTIIS SUBICIUNTUR.

4 FILIUS FAMILIAS SI MILITAVERIT, VEL SI SENATOR VEL CONSUL FUERIT FACTUS, MANET IN PATRIS POTESTATE. MILITIA ENIM VEL CONSULARIA DIGNITAS PATRIS POTESTATE FILIUM NON LIBERAT. SED EX CONSTITUTIONE NOSTRA SUMMA PATRICIATUS DIGNITAS ILICO AB IMPERIALIBUS CODICILLIS PRAESTITIS A PATRIA POTESTATE LIBERAT. QUIS ENIM PATIATUR PATREM QUIDEM POSSE PER EMANCIPATIONIS MODUM SVAE POTESTATIS NEXIBUS FILIUM RELAXARE, IMPERATORIAM AUTEM CELSITUDINEM NON VALERE EUM QUEM SIBI PATREM ELEGIT AB ALIENA EXIMERE POTESTATE?

5 SI AB HOSTIBUS CAPTUS FUERIT PARENS, QUAMVIS SERVUS HOSTIUM FIAT, TAMEN PENDET IUS LIBERORUM PROPTER IUS POSTLIMINII: QUIA HI, QUI AB HOSTIBUS CAPTI SUNT, SI REVERSI FUERINT, OMNIA PRISTINA IURA RECIPIUNT. IDCIRCO REVERSUS ET LIBEROS HABEBIT IN POTESTATE, QUIA POSTLIMINIUM FINGIT EUM QUI CAPTUS EST SEMPER IN CIVITATE FUISSE: SI VERO IBI DECESSERIT, EXINDE, EX QUO CAPTUS EST PATER, FILIUS SUI IURIS FUISSE VIDETUR. IPSE QUOQUE FILIUS NEPOSVE SI AB HOSTIBUS CAPTUS FUERIT, SIMILITER DICIMUS PROPTER IUS POSTLIMINII IUS QUOQUE POTESTATIS PARENTIS IN SUSPENSO ESSE. DICTUM EST AUTEM POSTLIMINIUM A LIMINE ET POST, UT EUM, QUI AB HOSTIBUS CAPTUS IN FINES NOSTROS POSTEA PERVENIT, POSTLIMINIO REVERSUM RECTE DICIMUS. NAM LIMINA SICUT IN DOMIBUS FINEM QUENDAM FACIUNT, SIC ET IMPERII FINEM LIMEN ESSE VETERES VOLUERUNT. HINC ET LIMES DICTUS EST QUASI FINIS QUIDAM ET TERMINUS. AB EO POSTLIMINIUM DICTUM, QUIA EODEM LIMINE REVERTEBATUR, QUO AMISSUS ERAT. SED ET QUI VICTIS HOSTIBUS RECUPERATUR, POSTLIMINIO REDIISSSE EXISTIMATUR.

2. Naproti tomu otcové vypovězení na ostrov pouze na určitou dobu¹¹⁹ si ponechávají děti pod svou otcovskou mocí a stejně tak děti takto vypovězených zůstanou pod jejich mocí.

3. Ten, kdo upadl do otroctví z trestu, ztratil otcovskou moc nad svými dětmi. Otroky z trestu jsou ti, kteří jsou odsouzeni k práci v dolech,¹²⁰ anebo kteří jsou vystaveni zápasům s dravou zvěří.

4. Jestliže se syn pod otcovskou mocí stane vojákem nebo senátorem nebo konsulem, zůstane i nadále podřízen. Neboť vojenská služba nebo konsulská důstojnost neosvobozují syna z otcovské moci. Avšak podle naší konstituce¹²¹ nejvyšší patricijská důstojnost získaná udělením císařské jmenovací listiny osvobozuje od otcovské moci. Vždyť kdo by mohl snést, že otec sice pomocí emancipace osvobodí syna z okovů své moci, ale císařská výsost by neměla být schopna toho, koho si k sobě pozvedla jako otce,¹²² osvobodit ho zpod cizí moci?

5. Jestliže hlava rodiny upadne do válečného zajetí,¹²³ pak právo nad dětmi, i když je otrokem nepřátel, v důsledku existence práva návratu zůstává, neboť jestliže někdo upadne do válečného zajetí, pak v případě, že se vrátí, obdrží všechna předcházející práva. Jestliže se tedy vrátí, podrží si své děti v otcovské moci, neboť právo návratu předstírá, že ten, kdo upadl do válečného zajetí, jako by zůstal trvale v obci. Pokud však v zajetí zemře, má se za to, že je svého práva od okamžiku, kdy otec do zajetí upadl. Také když upadne do válečného zajetí syn nebo vnuk, zůstává v důsledku práva návratu v otcovské moci. Označení právo návratu je vytvořeno od slov „práh“ a „být na druhé straně“, takže válečného zajatce, který se posléze vrátil do našich hranic, nazýváme oprávněně jako někoho, kdo se vrátil „z druhé strany prahu“. Tak jako tvoří prahy v domech svého druhu hranice, tak také chápali předci hranice říše jako nějaký práh. Od tohoto je odvozeno také slovo „hraniční val“ jako hranice a její označení. Odtud pak pochází výraz „právo návratu“, neboť se vracíme přes tentýž práh, přes který jsme se ztratili. Přece se však má za to, že ten, koho jsme získali v důsledku vítězství nad nepřáteli, se vrátil s právem návratu.¹²⁴

¹¹⁹ *Relegatio* byla mírnější forma vyhnanství.

¹²⁰ Otroctví z trestu, jako vedlejší trest připojený k odsouzení k práci v dolech, Iustinianus později zakázal – Nov. 22, 8 (a. 535).

¹²¹ C. 12, 3, 5 pr. (a. 531–533).

¹²² Některé osoby, stojící v císařově blízkosti, císař nezdídky nazýval *pater basileos* (otec císaře). Srov. také C. 12, 3, 5 (a. 531–533): „Kteří námi budou váženi stejně jako otec.“

¹²³ Gai. 1, 129.

¹²⁴ *Ius postliminium* je právem římského občana, který se navrátil z válečného zajetí, na oživení všech jeho práv, a to kromě faktických poměrů (manželství, držba). Kdyby ve válečném zajetí zemřel, hledí se na něho tak, jako kdyby zemřel v okamžiku upadnutí do něho, tedy jako kdyby zemřel jako svobodný (*fictio legis Corneliae* zavedená *lege Cornelia testamentaria* asi z r. 80 př. n. l., podle níž závěť toho, kdo zemřel ve válečném zajetí, zůstává platná).

6 PRATEREA EMANCIPATIONE QUOQUE DESINUNT LIBERI IN POTESTATE PARENTUM ESSE. SED EA EMANCIPATIO ANTEA QUIDEM VEL PER ANTIQUAM LEGIS OBSERVATIONEM PROCEDEBAT, QUAE PER IMAGINARIAS VENDITIONES ET INTERCEDENTES MANUMISSIONES CELEBRABATUR, VEL EX IMPERIALI RESCRIPTO. NOSTRA AUTEM PROVIDENTIA ET HOC IN MELIUS PER CONSTITUTIONEM REFORMAVIT, UT FICTIONE PRISTINA EXPLOSA RECTA VIA APUD COMPETENTES IUDICES VEL MAGISTRATUS PARENTES INTRENT ET FILIOS SUOS VEL FILIAS VEL NEPOTES VEL NEPTES AC DEINCEPS SUA MANU DIMITTERENT. ET TUNC EX EDICTO PRAETORIS IN HUIUS FILII VEL FILIAE, NEPOTIS VEL NEPTIS BONIS, QUI VEL QUAE A PARENTE MANUMISSUS VEL MANUMISSA FUERIT, EADEM IURA PRAESTANTUR PARENTI, QUAE TRIBUUNTUR PATRONO IN BONIS LIBERTI: ET PRATEREA SI IMPUBES SIT FILIUS VEL FILIA VEL CETERI, IPSE PARENS EX MANUMISSIONE TUTELAM EIUS NANCISCITUR.

7 ADMONENDI AUTEM SUMUS LIBERUM ESSE ARBITRIUM EI, QUI FILIUM ET EX EO NEPOTEM VEL NEPTEM IN POTESTATE HABEBIT, FILIUM QUIDEM DE POTESTATE DIMITTERE, NEPOTEM VERO VEL NEPTEM IN POTESTATE RETINERE: ET EX DIVERSO FILIUM QUIDEM IN POTESTATE RETINERE, NEPOTEM VERO VEL NEPTEM MANUMITTERE (EADEM ET DE PRONEPOTE VEL PRONEPTE DICTA ESSE INTELLEGANTUR), VEL OMNES SUI IURIS EFFICERE.

8 SED ET SI PATER FILIUM, QUEM IN POTESTATE HABET, AVO VEL PROAVO NATURALI SECUNDUM NOSTRAS CONSTITUTIONES SUPER HIS HABITAS IN ADOPTIONEM DEDERIT, ID EST SI HOC IPSUM ACTIS INTERVENIENTIBUS APUD COMPETENTEM IUDICEM MANIFESTAVIT, PRAESENTE EO QUI ADOPTATUR ET NON CONTRADICENTE NEC NON EO QUI ADOPTAT, SOLVITUR QUIDEM IUS POTESTATIS PATRIS NATURALIS, TRANSIT AUTEM IN HUIUSMODI PARENTEM ADOPTIVUM, IN CUIUS PERSONA ET ADOPTIONEM PLENISSIMAM ESSE ANTEA DIXIMUS.

9 ILLUD AUTEM SCIRE OPORTET, QUOD, SI NURUS TUA EX FILIO TUO CONCEPERIT ET FILIUM POSTEA EMANCIPAVERIS VEL IN ADOPTIONEM DEDERIS PRAEGRANTE NURU TUA, NIHILO MINUS QUOD EX EA NASCITUR IN POTESTATE TUA NASCITUR: QUOD SI POST EMANCIPATIONEM VEL ADOPTIONEM FUERIT CONCEPTUM, PATRIS SUI EMANCIPATI VEL AVI ADOPTIVI POTESTATI SUBICITUR:

10 ET QUOD NEQUE NATURALES LIBERI NEQUE ADOPTIVI ULLO PAENE MODO POSSUNT COGERE PARENTEM DE POTESTATE SUA EOS DIMITTERE.

6. Kromě toho přestávají být děti v moci předků také emancipací.¹²⁵ Dříve byla emancipace¹²⁶ prováděna buď podle starodávného zákonného předpisu a uskutečňovala se obrazným prodejem a propuštěním na svobodu, nebo pomocí císařského reskriptu. Ale naše péče také toto konstitucí¹²⁷ vylepšila, a to tak, že odstranila dřívější fiktivní formy právních jednání a otcové rodin se dostávají přímo k příslušným soudcům nebo úředníkům a své syny, dcery, vnuky, vnučky atd. mohou propustit na svobodu. A tak se podle praetorského ediktu¹²⁸ zajišťují otci k majetku syna, dcery, vnuka anebo vnučky, které propustí na svobodu, stejná práva, jaká si zřizují patroni k majetku propuštěnce. A jestliže jsou syn, dcera nebo ostatní nedospělými, nabývá otec rodiny jejich propuštěním na svobodu kromě toho nad nimi také přímo poručenství.

7. Musíme však upozornit na to, že ten, kdo má pod svou otcovskou mocí syna a jeho prostřednictvím vnuka nebo vnučku, si může zvolit, že sice svého syna propustí, ale vnuka nebo vnučku si pod svou mocí ponechá. A také naopak, syna si může ponechat pod svou mocí a vnuka nebo vnučku propustit, totéž platí také pro pravnuka a pravnučku, anebo je může propustit všechny.¹²⁹

8. Ale i když otec předá k adopci syna, kterého má pod svou otcovskou mocí na základě našich konstitucí,¹³⁰ přirozenému dědovi nebo pradědovi, tedy pokud právě toto nadiktuje za přítomnosti a bez odporu adoptovaného, stejně jako adoptujícího, do soudního protokolu před příslušným soudcem, tak sice zanikne otcovská moc přirozeného otce, ale ta přechází na adoptivního otce, v jehož osobě, jak jsme již uvedli,¹³¹ nastává plná adopce.

9. Je však třeba znát také toto: pokud je tvoje snacha těhotná s tvým synem a ty v době jejího těhotenství syna emancipuješ nebo předáš do adopce, narozené dítě bude v tvé moci. Jestliže však naopak dojde ke zplození až po emancipaci syna nebo po jeho předání do adopce, dostane se dítě pod otcovskou moc svého otce, který byl emancipován, nebo pod moc svého adoptivního děda.

10. Také je nutné vědět, že ani přirozené, ani adoptivní děti nemohou v zásadě toho, v jehož moci jsou, žádným způsobem nutit, aby je ze své moci propustil.

¹²⁵ Gai. 1, 132.

¹²⁶ Viz pozn. 93. Způsob emancipace vyličil Gaius (1, 132) a Iustinianus ho konstitucí z r. 531 zjednodušil (viz pozn. 127).

¹²⁷ C. 8, 4, 8, 6 (a. 531).

¹²⁸ Ulp. D. 37, 12, 1 pr. – 1 (Ulp. lib. 45 ad ed.). Praetorský edikt (*edictum praetorium*) byl veřejnou soudní vyhláškou vyšších římských úředníků, kteří měli právo ji vydat (*ius edicendi*), kromě praetorů to byli také kurulští aedilové a správci provincií. Praetorský edikt platil jeden rok a byl základním stavebním kamenem tzv. praetorského práva. Neobsahoval právní normy obecné povahy, ale byl souhrnem procesních prostředků (žaloby, procesní námítky a další), čímž s pomocí právníků nepřímou vytvářel nové právo.

¹²⁹ Gai. 1, 133; Gai. D. 1, 7, 28 (Gai. lib. 1 inst.).

¹³⁰ C. 8, 47, 11 (a. 530).

¹³¹ I. 1, 11, 2.

TITULUS DECIMUS TERTIUS DE TUTELIS

TRANSEAMUS NUNC AD ALIAM DIVISIONEM. NAM EX HIS PERSONIS, QUAE IN POTESTATE NON SUNT, QUAEDAM VEL IN TUTELA SUNT VEL IN CURATIONE, QUAEDAM NEUTRO IURE TENENTUR. VIDEAMUS IGITUR DE HIS, QUAE IN TUTELA VEL IN CURATIONE SUNT: ITA ENIM INTELLEGEMUS CETERAS PERSONAS, QUAE NEUTRO IURE TENENTUR. AC PRIUS DISPICIAMUS DE HIS QUAE IN TUTELA SUNT.

1 EST AUTEM TUTELA, UT SERVIUS DEFINIVIT, IUS AC POTESTAS IN CAPITE LIBERO AD TUENDUM EUM, QUI PROPTER AETATEM SE DEFENDERE NEQUIT, IURE CIVILI DATA AC PERMISSA.

2 TUTORES AUTEM SUNT, QUI EAM VIM AC POTESTATEM HABENT, EX QUA RE IPSA NOMEN CEPERUNT. ITAQUE APPELLANTUR TUTORES QUASI TUTORES ATQUE DEFENSORES, SICUT AEDITUI DICUNTUR QUI AEDES TUENTUR.

3 PERMISSUM EST ITAQUE PARENTIBUS LIBERIS IMPUBERIBUS, QUOS IN POTESTATE HABENT, TESTAMENTO TUTORES DARE. ET HOC IN FILIO FILIAQUE OMNIMODO PROCEDIT; NEPOTIBUS TAMEN NEPTIBUSQUE ITA DEMUM PARENTES POSSUNT TESTAMENTO TUTORES DARE, SI POST MORTEM EORUM IN PATRIS SUI POTESTATEM RECASURI NON SUNT. ITAQUE SI FILIUS TUUS MORTIS TUAE TEMPORE IN POTESTATE TUA SIT, NEPOTES EX EO NON POTERUNT TESTAMENTO TUO TUTOREM HABERE, QUAMVIS IN POTESTATE TUA FUERINT; SCILICET QUIA MORTUO TE IN PATRIS SUI POTESTATEM RECASURI SUNT.

4 CUM AUTEM IN COMPLURIBUS ALIIS CAUSIS POSTUMI PRO IAM NATIS HABENTUR, ET IN HAC CAUSA PLACUIT NON MINUS POSTUMIS QUAM IAM NATIS TESTAMENTO TUTORES DARI POSSE, SI MODO IN EA CAUSA SINT, UT, SI VIVIS PARENTIBUS NASCERENTUR, SUI ET IN POTESTATE EORUM FIERENT.

5 SED SI EMANCIPATO FILIO TUTOR A PATRE TESTAMENTO DATUS FUERIT, CONFIRMANDUS EST EX SENTENTIA PRAESIDIS OMNIMODO, ID EST SINE INQUISITIONE.

TŘINÁCTÝ TITUL O PORUČENSTVÍ¹³²

Přejdeme nyní k jinému dělení. Osoby, které nejsou podřízeny moci jiného, se nacházejí buď v poručenství, nebo v opatrovnictví; další osoby se nenacházejí v žádném z těchto dvou uvedených právních vztahů. Mluvme nyní o těch, kteří jsou pod poručenstvím nebo pod opatrovnictvím, neboť pak je možné hovořit také o ostatních osobách, které nejsou v žádném z těchto dvou právních vztahů. Nejdříve pojednáme o těch, které jsou pod poručenstvím.

1. Poručenství, jak ho definuje Servius,¹³³ je právo a moc¹³⁴ nad svobodným člověkem, která je založena a zajištěna civilním právem a jejímž cílem je chránit toho, kdo se neumí z důvodu svého věku bránit.

2. Poručníky jsou ti, kteří toto právo a moc mají; podle tohoto úkolu dostali také jméno. Jsou totiž označováni jako poručníci, jakoby ochránci a obránci, stejně tak se označují také strážci chrámů, kteří chrámy hlídají.

3. Otcům je tedy povoleno určit závětí poručníka svým nedospělým dětem, které podléhají jejich moci. U syna a dcery to je přípustné v každém případě; svým vnukům a vnučkám mohou dědové určit závětí poručníka pouze tehdy, kdyby se smrtí svého děda nedostali pod moc svého otce. Jestliže je přitom tvůj syn v okamžiku tvé smrti podřízen tvé moci, nemohou vnuci, které od něho máš, dostat tvou závětí poručníka, přestože tvé moci podřízení jsou, protože se v důsledku tvé smrti dostanou pod moc svého otce.

4. Přestože byli pohrobci¹³⁵ v mnoha jiných případech posuzováni tak, jako kdyby se narodili již před smrtí otce, v tomto případě se prosadil názor, že těmto později narozeným je možné před jejich narozením, a ne jinak než již narozeným, stanovit závětí poručníka za předpokladu, že se podle svého právního postavení, kdyby se narodili ještě za života svých zploditelů, stali dětmi a dostali se do jejich moci.

5. Jestliže však otec určil závětí poručníka emancipovanému synovi, musí ho v každém případě svým rozhodnutím potvrdit správce provincie,¹³⁶ a to bez dalšího zprostředkování.

¹³² Gai. 1, 142–154; D. 26, 1–3; C. 5, 2, 8; C. 5, 29.

¹³³ Servius Sulpicius Rufus byl významným právníkem období republiky (asi 106–43 př. n. l.). Studoval spolu s Ciceronem na řeckém ostrově Rhodos, ten ho později označil za tvůrce právnícké dialektiky. Napsal mnoho právnických spisů.

¹³⁴ Servius ale definuje poručenství jako *vis ac potestas* (síla a moc), viz Servius u Paul. D. 26, 1, 1 pr. – 1 (Paul. lib. 38 ad ed.).

¹³⁵ *Postumus* byl podle římského práva ten, který se narodil až po smrti otce, jenž ho zplodil, nebo po zřízení závěti. Je to tedy dítě, které se narodilo pozdě, ale za života zůstavitele by podléhalo jeho otcovské moci. Z tohoto důvodu mělo také toto dítě pasivní testamentární způsobilost a jeho otec mu mohl ještě za svého života zřídit poručníka.

¹³⁶ Správce provincie stál podle římského práva v čele provincie, tj. zastupoval císaře nebo senát v dobytých mimoitalských územích. Měl jurisdikci v civilních i trestních věcech.

TITULUS DECIMUS QUARTUS
QUI DARI TUTORES TESTAMENTO POSSUNT

DARI AUTEM POTEST TUTOR NON SOLUM PATER FAMILIAS, SED ETIAM FILIUS FAMILIAS.

1 SED ET SERVUS PROPRIUS TESTAMENTO CUM LIBERTATE RECTE TUTOR DARI POTEST. SED SCIENDUM EST EUM ET SINE LIBERTATE TUTOREM DATUM TACITE ET LIBERTATEM DIRECTAM ACCEPISSE VIDERI ET PER HOC RECTE TUTOREM ESSE. PLANE SI PER ERROREM QUASI LIBER TUTOR DATUS SIT, ALIUD DICENDUM EST. SERVUS AUTEM ALIENUS PURE INUTILITER DATUR TESTAMENTO TUTOR. SED ITA CUM LIBER ERIT UTILITER DATUR. PROPRIUS AUTEM SERVUS INUTILITER EO MODO DATUR TUTOR.

2 FURIOSUS VEL MINOR VIGINTI QUINQUE ANNIS TUTOR TESTAMENTO DATUS TUTOR ERIT, CUM COMPOS MENTIS AUT MAIOR VIGINTI QUINQUE ANNIS FUERIT FACTUS.

3 AD CERTUM TEMPUS ET EX CERTO TEMPORE VEL SUB CONDICIONE VEL ANTE HEREDIS INSTITUTIONEM POSSE DARI TUTOREM NON DUBITATUR.

4 CERTAE AUTEM REI VEL CAUSAE TUTOR DARI NON POTEST, QUIA PERSONAE, NON CAUSAE VEL REI DATUR.

5 SI QUIS FILIABUS SUIS VEL FILIIS TUTORES DEDERIT, ETIAM POSTUMAE VEL POSTUMO VIDETUR DEDISSE, QUIA FILII VEL FILIAE APPELLATIONE ET POSTUMUS ET POSTUMA CONTINENTUR. QUID SI NEPOTES SINT, AN APPELLATIONE FILIORUM ET IPSIS TUTORES DATI SUNT? DICENDUM EST, UT IPSIS QUOQUE DATI VIDEANTUR, SI MODO LIBEROS DIXIT. CETERUM SI FILIOS, NON CONTINEBUNTUR: ALITER ENIM FILII, ALITER NEPOTES APPELLANTUR. PLANE SI POSTUMIS DEDERIT, TAM FILII POSTUMI QUAM CETERI LIBERI CONTINEBUNTUR.

ČTRNÁCTÝ TITUL

KDO MŮŽE BÝT ZÁVĚTÍ USTANOVEN ZA PORUČNÍKA¹³⁷

Poručníkem může být nejen otec rodiny, ale také syn podřízený otcovské moci.

1. Za poručníka může být ale platně ustanoven také vlastní otrok, jestliže je závětí současně propuštěn na svobodu. Je nezbytné vědět, že také ten, kdo je i bez propuštění na svobodu ustanoven za poručníka, je ve stejném postavení jako ten, kdo mlčky získal svobodu přímo a tím se stal poručníkem. Jinak musíme rozhodnout v případě, když se jeho ustanovení za poručníka odehrálo tak, že byl za svobodného považován omylem. Naproti tomu nemůže být bez příslušné podmínky platně ustanoven za poručníka cizí otrok. V případě existence podmínky „jestliže bude svobodný“, ale ustanoven být platně může. Jestliže bude tímto způsobem ale za poručníka ustanoven vlastní otrok, je to neplatné.

2. Šílenec anebo ten, který ještě nedovršil dvacet pět let a je závětí ustanoven za poručníka, se stane poručníkem teprve poté, až získá rozum anebo dovrší dvacet pět let svého věku.¹³⁸

3. Není pochyb o tom, že někdo může být závětí ustanoven za poručníka pod podmínkou¹³⁹ na určitou dobu, nebo již před ustanovením za dědice.

4. Poručník však nemůže být ustanoven pro určitou věc nebo určitou záležitost, neboť je ustanoven pro osobu a nikoli pro věc nebo záležitost.¹⁴⁰

5. Avšak jestliže někdo ustanovil poručníky pro své dcery nebo syny, je třeba mít za to, že toto platí také pro později narozené dcery a pro později narozené syny, neboť pod označení syn nebo dcera musíme zahrnovat také později narozené potomky.¹⁴¹ Co však, když se jedná o vnuky: jsou poručníci ustanoveni pod označením synové také pro vnuky? Je třeba říci, že za ustanovené jsou považováni pouze tehdy, jestliže zůstavitel hovoří o dětech. Jestliže však řekl synové, nebudou pod ně podřazeni: synové a vnučkové jsou totiž odlišná označení. Pokud však určí poručníky pro pohrobky, pak se tím rozumí později narození synové, stejně jako další potomci.¹⁴²

¹³⁷ D. 26, 2; C. 5, 28.

¹³⁸ Dovršením dvacátého pátého roku života se stával římský občan zletilým, tj. úplně způsobilým k právnímu jednání. Viz pozn. 70.

¹³⁹ *Conditio* byla vedlejší část právního jednání (v tomto případě závěti), na jejímž splnění byly závislé jeho účinky.

¹⁴⁰ Převzato z Marci D. 26, 2, 14 (Marci. lib. 2 inst.): „*Quia personae, non rei vel causae datur.*“

¹⁴¹ Viz pozn. 135.

¹⁴² Ulp. D. 26, 2, 5–6 (Ulp. lib. 39 ad Sab.).

TITULUS DECIMUS QUINTUS DE LEGITIMA ADGNATORUM TUTELA

QUIBUS AUTEM TESTAMENTO TUTOR DATUS NON SIT, HIS EX LEGE DUODECIM TABULARUM ADGNATI SUNT TUTORES, QUI VOCANTUR LEGITIMI.

1 SUNT AUTEM ADGNATI PER VIRILIS SEXUS COGNATIONEM CONIUNCTI, QUASI A PATRE COGNATI, VELUTI FRATER EODEM PATRE NATUS, FRATRIS FILIUS NEPOSVE EX EO, ITEM PATRUUS ET PATRUI FILIUS NEPOSVE EX EO. AT QUI PER FEMININI SEXUS PERSONAS COGNATIONE IUNGUNTUR, NON SUNT ADGNATI, SED ALIAS NATURALI IURE COGNATI. ITAQUE AMITAE TUAЕ FILIUS NON EST TIBI ADGNATUS, SED COGNATUS (ET INVICEM SCILICET TU ILLI EODEM IURE CONIUNGERIS), QUIA QUI NASCUNTUR PATRIS, NON MATRIS FAMILIAM SEQUUNTUR.

2 QUOD AUTEM LEX AB INTESTATO VOCAT AD TUTELAM ADGNATOS, NON HANC HABET SIGNIFICATIONEM, SI OMNINO NON FECERIT TESTAMENTUM IS QUI POTERAT TUTORES DARE, SED SI QUANTUM AD TUTELAM PERTINET INTESTATUS DECESSERIT. QUOD TUNC QUOQUE ACCIDERE INTELLEGITUR, CUM IS QUI DATUS EST TUTOR VIVO TESTATORE DECESSERIT.

3 SED ADGNATIONIS QUIDEM IUS OMNIBUS MODIS CAPITIS DEMINUTIONE PLERUMQUE PERIMITUR: NAM ADGNATIO IURIS EST NOMEN. COGNATIONIS VERO IUS NON OMNIBUS MODIS COMMUTATUR, QUIA CIVILIS RATIO CIVILIA QUIDEM IURA CORRUMPERE POTEST, NATURALIA VERO NON UTIQUE.

TITULUS DECIMUS SEXTUS DE CAPITIS MINUTIONE

EST AUTEM CAPITIS DEMINUTIO PRIORIS STATUS COMMUTATIO. EAQUE TRIBUS MODIS ACCIDIT: NAM AUT MAXIMA EST CAPITIS DEMINUTIO AUT MINOR, QUAM QUIDAM MEDIAM VOCANT, AUT MINIMA.

1 MAXIMA EST CAPITIS DEMINUTIO, CUM ALIQUIS SIMUL ET CIVITATEM ET LIBERTATEM AMITTIT. QUOD ACCIDIT IN HIS, QUI SERVI POENAE EFFICIUNTUR ATROCITATE SENTENTIAE, VEL LIBERTI UT INGRATI CIRCA PATRONOS CONDEMNATI, VEL QUI AD PRETIUM PARTICIPANDUM SE VENUMDARI PASSI SUNT.

PATNÁCTÝ TITUL O ZÁKONNÉM PORUČENSTVÍ AGNÁTŮ¹⁴³

Těm, kterým nebyl v závěti ustanoven poručník, jsou podle zákona XII desek¹⁴⁴ poručníky agnáti, označujeme je jako poručníky ze zákona.

1. Agnáty jsou ti, kteří jsou pokrevně spojeni mužským pohlavím, takříkajíc pokrevní příbuzní od jednoho otce,¹⁴⁵ jako když například od stejného otce pochází bratr, syn bratra anebo od něho pocházející vnuk, stejně jako strýc z otcovy strany a syn tohoto strýce a od něho pocházející vnuk. Naproti tomu ti, kteří jsou pokrevně spojeni s osobami ženského pohlaví, tedy nikoli v mužské linii, ale jiným způsobem, jsou podle přirozeného práva pokrevními příbuznými. Proto také není syn tvé tety z otcovy strany tvým agnátem, ale pouze pokrevním příbuzným a také ty jsi s ním naopak na základě stejného práva pokrevně příbuzný, neboť děti otcovy rodiny nenásledují rodinu matky.

2. Jestliže zákon povolává k poručenství agnáty po tom, kdo zemře bez závěti, nemá tím na mysli pouze případ, že ten, kdo mohl ustanovit poručníky, nezřídil závět, ale také ten případ, když zemřel bez závěti pouze vzhledem k poručenství. Jak se uznává, přihodí se to také tehdy, když za života zřizovatele závěti poručník zemřel.

3. Agnace obvykle zaniká vždy, když dojde ke snížení osobního postavení.¹⁴⁶ Vždyť agnace je institutem civilního práva. Naproti tomu se pokrevní příbuzenství nemění ve všech případech snížení osobního postavení, neboť pravidlo civilního práva sice může zrušit vztah založený podle tohoto práva, ale nikoli vztahy přirozené.

ŠESTNÁCTÝ TITUL O SNÍŽENÍ PRÁVNÍHO POSTAVENÍ¹⁴⁷

Snížení právního postavení je změnou stávajícího právního postavení. Jsou tři jeho druhy: buď se jedná o největší snížení právního postavení, nebo o menší snížení, které někteří právníci označují jako prostřední, nebo o nejmenší snížení.

1. K největšímu snížení právního postavení dojde pouze tehdy, když někdo současně pozbude občanství a svobody. To se vztahuje na ty, z nichž přísný rozsudek učinil za trest otroky,¹⁴⁸ nebo na propuštěnce, kteří byli odsouzeni kvůli nevděku ke svým patronům,¹⁴⁹ anebo na ty, kteří se dali prodat proto, aby se podíleli na kupní ceně.¹⁵⁰

2. Menší anebo prostřední snížení právního postavení nastane tehdy, když sice dojde

¹⁴³ Gai. 1, 155–158; D. 26, 4; C. 5, 30.

¹⁴⁴ *Lex duodecim tabularum* byla přijata v letech 450–449 př. n. l. jako výsledek úsilí plebejů o jejich zrovnoprávnění s patriciji. Tento zákon obsahoval normy soukromého, trestního i procesního práva, ale nebyl souhrnnou kodifikací římského práva. Skrze jeho interpretaci se římské právo vyvíjelo po celá staletí až do justiniánské doby. Byl publikován na dvanácti bronzových deskách, které zničil požár za galského vpádu na počátku 4. století př. n. l.

¹⁴⁵ I. 3, 2, 1.

¹⁴⁶ K tomu viz dále I. 1, 16 pr. Právníká literatura překládá termín *deminutio* jako „snížení“.

¹⁴⁷ Gai. 1, 159–164; D. 4, 5.

¹⁴⁸ Srov. I. 1, 12, 3 a také pozn. 120.

¹⁴⁹ CTh. 4, 10, 1 (a. 313); C. 6, 7, 2 pr. (a. 326).

¹⁵⁰ I. 1, 3, 4.

2 MINOR SIVE MEDIA EST CAPITIS DEMINUTIO, CUM CIVITAS QUIDEM AMITTITUR, LIBERTAS VERO RETINETUR. QUOD ACCIDIT EI, CUI AQUA ET IGNI INTERDICTUM FUERIT, VEL EI, QUI IN INSULAM DEPORTATUS EST.

3 MINIMA EST CAPITIS DEMINUTIO, CUM ET CIVITAS ET LIBERTAS RETINETUR, SED STATUS HOMINIS COMMUTATUR. QUOD ACCIDIT IN HIS, QUI, CUM SUI IURIS FUERUNT, COEPERUNT ALIENO IURI SUBIECTI ESSE, VEL CONTRA.

4 SERVUS AUTEM MANUMISSUS CAPITE NON MINUITUR, QUIA NULLUM CAPUT HABUIT.

5 QUIBUS AUTEM DIGNITAS MAGIS QUAM STATUS PERMUTATUR, CAPITE NON MINUUNTUR: ET IDEO SENATU MOTOS CAPITE NON MINUI CONSTAT.

6 QUOD AUTEM DICTUM EST MANERE COGNATIONIS IUS ET POST CAPITIS DEMINUTIONEM, HOC ITA EST, SI MINIMA CAPITIS DEMINUTIO INTERVENIAT: MANET ENIM COGNATIO. NAM SI MAXIMA CAPITIS DEMINUTIO INCURRAT, IUS QUOQUE COGNATIONIS PERIT, UT PUTA SERVITUTE ALICUIUS COGNATI, ET NE QUIDEM, SI MANUMISSUS FUERIT, RECIPIT COGNATIONEM. SED ET SI IN INSULAM DEPORTATUS QUIS SIT, COGNATIO SOLVITUR.

7 CUM AUTEM AD ADGNATOS TUTELA PERTINEAT, NON SIMUL AD OMNES PERTINET, SED AD EOS TANTUM, QUI PROXIMO GRADU SUNT, VEL, SI EIUSDEM GRADUS SINT, AD OMNES.

TITULUS DECIMUS SEPTIMUS DE LEGITIMA PATRONORUM TUTELA

EX EADEM LEGE DUODECIM TABULARUM LIBERTORUM ET LIBERTARUM TUTELA AD PATRONOS LIBEROSQUE EORUM PERTINET, QUAE ET IPSA LEGITIMA TUTELA VOCATUR: NON QUIA NOMINATIM EA LEGE DE HAC TUTELA CAVETUR, SED QUIA PERINDE ACCEPTA EST PER INTERPRETATIONEM, ATQUE SI VERBIS LEGIS INTRODUCTA ESSET. EO ENIM IPSO, QUO HEREDITATES LIBERTORUM LIBERTARUMQUE, SI INTESTATI DECESSISSENT, IUSSERAT LEX AD PATRONOS LIBEROSVE EORUM PERTINERE, CREDIDERUNT VETERES VOLUISSE LEGEM ETIAM TUTELAS AD EOS PERTINERE, CUM ET ADGNATOS, QUOS AD HEREDITATEM VOCAT, EOSDEM ET TUTORES ESSE IUSSIT ET QUIA PLERUMQUE, UBI SUCCESSIONIS EST EMOLUMENTUM, IBI ET TUTELAE ONUS ESSE DEBET. IDEO AUTEM DIXIMUS PLERUMQUE, QUIA, SI A FEMINA IMPUBES MANUMITTATUR, IPSA AD HEREDITATEM VOCATUR, CUM ALIUS EST TUTOR.

ke ztrátě občanství, ale svoboda zůstává. Toto se týká vyhnance, kterému je zakázána voda a oheň, anebo toho, který je doživotně vypovězen na ostrov.¹⁵¹

3. Nejmenší snížení právního postavení nastane tehdy, když zůstává občanství i svoboda, ale dojde ke změně postavení v rámci rodiny. Vztahuje se to především na ty, kteří poté, co se stali osobami svého práva, byli znovu podřízeni moci jiné osoby, anebo naopak.

4. O změnu právního postavení se však nejedná, pokud byl otrok propuštěn na svobodu, neboť předtím žádné právní postavení neměl.

5. Také ti, u nichž se mění spíše důstojnost než právní postavení, neutrpí žádné snížení právního postavení. Z tohoto důvodu lze říci, že ti, kteří jsou vyloučeni ze senátu, nejsou postiženi žádným snížením právního postavení.

6. Jestliže již bylo řečeno,¹⁵² že po snížení právního postavení zůstává zachováno příbuzenství, tak toto platí jen tehdy, když se jedná o nejmenší snížení právního postavení, neboť v takovém případě zůstává pokrevní vztah zachován. Jestliže však nastane největší snížení právního postavení, zanikne také pokrevní příbuzenství, například když se příbuzný stane otrokem; po pozdějším propuštění na svobodu se příbuzenský vztah neobnovuje. Jestliže je někdo poslán do doživotního vyhnanství na ostrov, pokrevní příbuzenství zanikne.

7. Přísluší-li poručenství agnátům, pak nepřísluší úplně všem, ale jen těm, kteří se nacházejí v nejbližším stupni příbuzenství; pokud jsou všichni ve stejném stupni, pak přísluší všem.

SEDMNÁCTÝ TITUL

O ZÁKONNÉM PORUČENSTVÍ PATRONŮ¹⁵³

Podle téhož zákona XII desek¹⁵⁴ náleží patronům a jejich dětem poručenství nad propuštěnci a propuštěnkami. Také toto se nazývá zákonným poručenstvím, nikoli však proto, že by tento druh poručenství byl výslovně upraven zákonem, ale proto, že se přijímá na základě výkladu, jako kdyby bylo zákonem zavedené výslovně. Jestliže zde zákon nařídil, že pozůstalosti po propuštěncích i propuštěnkách, pokud zemřeli bez závěti, náleží patronům nebo jejich dětem, uznávali předci, že podle vůle zákona náleží patronům také poručenství, neboť zákon určuje jako poručníky také agnáty, které také povolává k dědictví, a protože tam, kde platí výhoda dědické posloupnosti, má být také v zásadě i břemeno poručenství. V zásadě jsme však řekli z toho důvodu, neboť pokud propustí na svobodu nedospělého žena, je sice k dědění povolána, i když je poručníkem někdo jiný.

¹⁵¹ I. 1, 12, 1 a také pozn. 118.

¹⁵² I. 1, 15, 3.

¹⁵³ Gai. 1, 165-167; D. 26, 4.

¹⁵⁴ 5, 8. Viz pozn. 144.

TITULUS DECIMUS OCTAVUS
DE LEGITIMA PARENTIUM TUTELA

EXEMPLO PATRONORUM RECEPTA EST ET ALIA TUTELA, QUAE ET IPSA LEGITIMA VOCATUR. NAM SI QUIS FILIUM AUT FILIAM, NEPOTEM AUT NEPTEM EX FILIO ET DEINCEPS IMPUBERES EMANCIPAVÉRIT, LEGITIMUS EORUM TUTOR ERIT.

TITULUS DECIMUS NONUS
DE FIDUCIARIA TUTELA

EST ET ALIA TUTELA, QUAE FIDUCIARIA APPELLATUR. NAM SI PARENS FILIUM VEL FILIAM, NEPOTEM VEL NEPTEM ET DEINCEPS IMPUBERES MANUMISERIT, LEGITIMAM NANCISCITUR EORUM TUTELAM: QUO DEFUNCTO SI LIBERI VIRILIS SEXUS EXTANT, FIDUCIARI Tutores FILIORUM SUORUM VEL FRATRIS VEL SORORIS ET CETERORUM EFFICIUNTUR. ATQUI PATRONO LEGITIMO TUTORE MORTUO, LIBERI QUOQUE EIUS LEGITIMI SUNT TUTORES: QUONIAM FILIUS QUIDEM DEFUNCTI, SI NON ESSET A VIVO PATRE EMANCIPATUS, POST OBITUM EIUS SUI IURIS EFFICERETUR NEC IN FRATRUM POTESTATEM RECIDERET IDEOQUE NEC IN TUTELAM, LIBERTUS AUTEM SI SERVUS MANSISSET, UTIQUE EODEM IURE APUD LIBEROS DOMINI POST MORTEM EIUS FUTURUS ESSET. ITA TAMEN II AD TUTELAM VOCANTUR, SI PERFECTAE AETATIS SINT. QUOD NOSTRA CONSTITUTIO GENERALITER IN OMNIBUS TUTELIS ET CURATIONIBUS OBSERVARI PRAECEPIT.

TITULUS VICENSIMUS
DE ATILIANO TUTORE VEL EO QUI EX LEGE IULIA
ET TITIA DABATUR

SI CUI NULLUS OMNINO TUTOR FUERAT, EI DABATUR IN URBE QUIDEM ROMA A PRAETORE URBANO ET MAIORE PARTE TRIBUNORUM PLEBIS TUTOR EX LEGE ATILIA, IN PROVINCIIS VERO A PRAESIDIBUS PROVINCIARUM EX LEGE IULIA ET TITIA.

1 SED ET SI TESTAMENTO TUTOR SUB CONDICIONE AUT DIE CERTO DATUS FUERAT, QUAMDIU CONDICIO AUT DIES PENDEBAT, EX ISDEM LEGIBUS TUTOR DARI POTERAT. ITEM SI

OSMNÁCTÝ TITUL

O ZÁKONNÉM PORUČENSTVÍ OTCŮ RODIN¹⁵⁵

Podle příkladu patronů se uznával ještě jeden druh poručenství, které se nazývalo stejně jako poručenství zákonné. Ten, kdo propustí ze své moci svého syna nebo dceru, nebo od svého syna pocházející vnuky nebo vnučky anebo jiné nedospělé potomky, bude jejich zákonným poručníkem.

DEVATENÁCTÝ TITUL

O FIDUCIÁRNÍM PORUČENSTVÍ¹⁵⁶

Existuje ještě další druh poručenství, které označujeme jako poručenství věrné ruky. Jestliže totiž otec rodiny propustí ze své moci svého syna nebo dceru, vnuka nebo vnučku anebo jiné nedospělé potomky,¹⁵⁷ získá nad nimi zákonné poručenství. Jestliže poté zemře a jsou zde dospělé děti mužského pohlaví, stanou se tito fiduciárními poručníky svých synů, bratrů nebo sester anebo dalších potomků. Naproti tomu jestliže v době trvání zákonného poručenství zemře patron, pak se zákonnými poručníky stanou jeho děti. Neboť jestliže nebyl syn zemřelého propuštěn za života svého otce z jeho moci, stane se otcovou smrtí osobou svého práva, nedostane se pak pod moc svých bratrů, a proto také nepodléhá jejich poručenství. Naproti tomu propuštěnec, kdyby zůstal otrokem, bude se po smrti svého pána, vzhledem k jeho dětem, nacházet v každém případě ve stejném postavení. Přece však jsou tito, pokud jsou dospělí, povoláni k poručenství. Toto pravidlo nařídila obecně naše konstituce¹⁵⁸ pro každé poručenství a opatrovnictví.

DVACÁTÝ TITUL

O ATILIÁNSKÉM PORUČNÍKOVÍ A O TOM, KDO JE URČEN JAKO PORUČNÍK PODLE ZÁKONŮ IULIA A TITIA¹⁵⁹

Jestliže někdo neměl poručníka vůbec, byl mu poručník zřízen, ve městě Římě ho ustanovil na základě Atiliova zákona¹⁶⁰ městský praetor za souhlasu většiny tribunů lidu, v provinciích pak podle zákonů Iulia a Titia¹⁶¹ správce provincie.¹⁶²

1. Na základě těchto zákonů může být poručník zřízen také tehdy, když byl ustanoven pod podmínkou,¹⁶³ nebo od určitého termínu, pokud je však podmínka nebo

¹⁵⁵ Ulp. D. 26, 4, 3, 10 (Ulp. lib. 38 ad Sab.).

¹⁵⁶ Gai. 1, 166a.

¹⁵⁷ Dospělost se v Římě dosahovala dovršením čtrnácti let u chlapců a dvanácti let u dívek. Viz pozn. 70.

¹⁵⁸ C. 5, 30, 5 (a. 529).

¹⁵⁹ Gai. 1, 185–191; D. 26, 5 C. 5, 34.

¹⁶⁰ *Lex Atilia de tutore dando* byla přijata asi v roce 210 př. n. l. buď na návrh konsula Marka Atilia Regula, nebo tribuna lidu Lucia Atilia. Upravovala zřízení poručenství nad nedospělcem v případě, jestliže nebylo poručníka ze závěti ani poručníka zákonného. Viz Liv. 26, 33, 12.

¹⁶¹ *Lex Titia de tutela* byla přijata patrně v roce 99 př. n. l. Spolu s *lex Iulia de tutela* (přijata asi v roce 32 př. n. l.) rozšířila platnost *lex Atilia de tutore dando* také na provincie.

¹⁶² Viz pozn. 136.

¹⁶³ Viz pozn. 139.

PURE DATUS FUERIT, QUAMDIU NEMO EX TESTAMENTO HERES EXISTAT, TAMDIU EX ISDEM LEGIBUS TUTOR PETENDUS ERAT, QUI DESINEBAT TUTOR ESSE, SI CONDICIO EXISTERET AUT DIES VENIRET AUT HERES EXISTERET.

2 AB HOSTIBUS QUOQUE TUTORE CAPTO EX HIS LEGIBUS TUTOR PETEBATUR, QUI DESINEBAT ESSE TUTOR, SI IS QUI CAPTUS ERAT IN CIVITATEM REVERSUS FUERAT: NAM REVERSUS RECIPIEBAT TUTELAM IURE POSTLIMINII.

3 SED EX HIS LEGIBUS PUPILLIS TUTORES DESIERUNT DARI, POSTEAQUAM PRIMO CON- SULES PUPILLIS UTRIUSQUE SEXUS TUTORES EX INQUISITIONE DARE COEPERUNT, DEINDE PRAETORES EX CONSTITUTIONIBUS. NAM SUPRA SCRIPTIS LEGIBUS NEQUE DE CAUTIONE A TUTORIBUS EXIGENDA REM SALVAM PUPILLIS FORE NEQUE DE COMPELLENDIS TUTORIBUS AD TUTELAE ADMINISTRATIONEM QUIDQUAM CAVETUR.

4 SED HOC IURE UTIMUR, UT ROMAE QUIDEM PRAEFECTUS URBIS VEL PRAETOR SECUNDUM SUAM IURISDICTIONEM, IN PROVINCIIS AUTEM PRAESIDES EX INQUISITIONE TUTORES CREARENT, VEL MAGISTRATUS IUSSU PRAESIDUM, SI NON SINT MAGNAE PUPILLI FACULTATES.

5 NOS AUTEM PER CONSTITUTIONEM NOSTRAM ET HUIUSMODI DIFFICULTATES HO- MINUM RESECANTES NEC EXSPECTATA IUSSIONE PRAESIDUM DISPOSUIMUS, SI FACULTAS PUPILLI VEL ADULTI USQUE AD QUINGENTOS SOLIDOS VALEAT, DEFENSORES CIVITATUM UNA CUM EIUSDEM CIVITATIS RELIGIOSISSIMO ANTISTITE VEL APUD ALIAS PUBLICAS PER- SONAS, ID EST MAGISTRATUS, VEL IURIDICUM ALEXANDRINAE CIVITATIS TUTORES VEL CURATORES CREARE, LEGITIMA CAUTELA SECUNDUM EIUSDEM CONSTITUTIONIS NORMAM PRAESTANDA, VIDELICET EORUM PERICULO QUI EAM ACCIPIANT.

6 IMPUBERES AUTEM IN TUTELA ESSE NATURALI IURI CONVENIENS EST, UT IS QUI PERFECTAE AETATIS NON SIT ALTERIUS TUTELA REGATUR.

7 CUM IGITUR PUPILLORUM PUPILLARUMQUE TUTORES NEGOTIA GERUNT, POST PUBER- TATEM TUTELAE IUDICIO RATIONEM REDDUNT.

termín platný. Také když byl ustanoven poručník bez podmínky, mohl být na základě těchto zákonů navržen poručník tehdy, jestliže se ze závěti ještě nikdo dědicem nestal. Úřad tohoto poručníka skončil, jestliže se splnila podmínka, nastal termín, nebo se někdo stal dědicem.

2. Také tehdy, jestliže poručník upadl do válečného zajetí, byl navržen poručník podle těchto zákonů. Úřad takového poručníka pak končil návratem válečného zajatce do vlasti, neboť ten, kdo se vrátil, obdržel poručenství nazpět v důsledku práva návratu.¹⁶⁴

3. Na základě těchto zákonů se již ale nyní nezřizuje poručník od té doby, co nejdříve konsulové¹⁶⁵ požadovali zřídit na základě úředního šetření poručníky pro děti obou pohlaví a pak to požadovali na základě císařských konstitucí také praetoři. Již uvedené zákony totiž nestanovily ani to, že je po poručníkovi vyžadováno poskytnout záruku na zachování majetku dítěte, ani to, že poručníci jsou nuceni poručenství přijmout.

4. U nás pak platí takové právo, že poručníky jmenuje v Římě městský praefekt nebo praetor v rámci své soudní pravomoci, v provinciích pak jejich správce, a to na základě úředního šetření, nebo se tak stane na základě nařízení municipálního úředníka, pokud ovšem není majetek dítěte velký.

5. Z tohoto vyplývající obtíže pro zúčastněné jsme však odstranili naší konstitucí¹⁶⁶ a stanovili jsme, že ochránci občanů mohou jmenovat poručníky nebo opatrovníky, aniž by se čekalo na nařízení správce provincie za účasti důstojného biskupa daného města, nebo také před jinými úředními osobami, tedy úředníky, nebo v městě Alexandrii¹⁶⁷ před soudním komisařem, pokud ovšem majetek dítěte nebo osoby blízké věku dospělosti¹⁶⁸ nemá větší hodnotu než 500 solidů.¹⁶⁹ Přitom je, podle nařízení téže konstituce, nezbytné poskytnout zákonnou záruku pro případ nebezpečí těch, jimž je poskytnuta.

6. To, že se dítě nachází v moci poručníka, odpovídá přirozenému právu, neboť ten, kdo není dospělý, bude chráněn poručenstvím jiné osoby.

7. Jestliže poručníci provádějí právní jednání za děti mužského nebo ženského pohlaví, jsou po dosažení jejich dospělosti povinni předložit vyúčtování na základě žaloby z poručenství.

¹⁶⁴ Viz pozn. 124.

¹⁶⁵ *Consules* byli nejvyššími římskými úředníky, za republiky byli voleni na jeden rok dva konsulové centurijním lidovým shromážděním (*comitia centuriata*). Stáli v čele římského státu a měli formálně neomezenou pravomoc (*imperium maius*) zahrnující mimo jiné právo svolávat lidové shromáždění a předkládat mu návrhy zákonů (*ius cum populo agendi et referendi*). Za principátu se jejich politický význam výrazně snížil a za absolutního císařství (*dominatus*) se již jednalo pouze o čestnou funkci.

¹⁶⁶ C. 1, 14, 30 (a. 531).

¹⁶⁷ Alexandrie (řec. *Alexandria*) bylo jméno mnoha starověkých měst. Nejvýznamnějším z nich byl přístav v Egyptě na řece Nilu, který byl založen Alexandrem Velikým roku 332 př. n. l. V době vlády Ptolemaiovců byla Alexandrie hlavním městem Egypta a hospodářským a kulturním centrem celého helénistického světa. Za císaře Augusta byla druhým největším městem Římské říše.

¹⁶⁸ Osoby blízké věku dospělosti (*impuberes infantia maiores*) byly zvláštní věkovou kategorií. Nebyly ještě dospělými, ale měly již omezenou způsobilost k právnímu jednání. Viz také pozn. 70.

¹⁶⁹ *Solidus* byla zlatá mince zavedená původně Caesarem a mající tehdy hodnotu 100 sesterciů.

TITULUS VICENSIMUS PRIMUS DE AUCTORITATE TUTORUM

AUCTORITAS AUTEM TUTORIS IN QUIBUSDAM CAUSIS NECESSARIA PUPILLIS EST, IN QUIBUSDAM NON EST NECESSARIA. UT ECCE SI QUID DARI SIBI STIPULENTUR, NON EST NECESSARIA TUTORIS AUCTORITAS: QUOD SI ALIIS PUPILLI PROMITTANT, NECESSARIA EST: NAMQUE PLACUIT MELIOREM QUIDEM SUAM CONDICIONEM LICERE EIS FACERE ETIAM SINE TUTORIS AUCTORITATE, DETERIOREM VERO NON ALITER QUAM TUTORE AUCTORE. UNDE IN HIS CAUSIS, EX QUIBUS MUTUAE OBLIGATIONES NASCUNTUR IN EMPTIONIBUS VENDITIONIBUS, LOCATIONIBUS CONDUCTIONIBUS, MANDATIS, DEPOSITIS, SI TUTORIS AUCTORITAS NON INTERVENIAT, IPSI QUIDEM QUI CUM HIS CONTRAHUNT OBLIGANTUR, AT INVICEM PUPILLI NON OBLIGANTUR.

1 NEQUE TAMEN HEREDITATEM ADIRE NEQUE BONORUM POSSESSIONEM PETERE NEQUE HEREDITATEM EX FIDEICOMMISSO SUSCIPERE ALITER POSSUNT NISI TUTORIS AUCTORITATE, QUAMVIS LUCROSA SIT NEQUE ULLUM DAMNUM HABEAT.

2 TUTOR AUTEM STATIM IN IPSO NEGOTIO PRAESENS DEBET AUCTOR FIERI, SI HOC PUPILLO PRODESSE EXISTIMAVERIT. POST TEMPUS VERO AUT PER EPISTULAM INTERPOSITA AUCTORITAS NIHIL AGIT.

3 SI INTER TUTOREM PUPILLUMVE IUDICIUM AGENDUM SIT, QUIA IPSE TUTOR IN REM SUAM AUCTOR ESSE NON POTEST, NON PRAETORIUS TUTOR UT OLIM CONSTITUITUR, SED CURATOR IN LOCUM EIUS DATUR, QUO INTERVENIENTE IUDICIUM PERAGITUR ET EO PERACTO CURATOR ESSE DESINIT.

TITULUS VICENSIMUS SECUNDUS QUIBUS MODIS TUTELA FINITUR

PUPILLI PUPILLAEQUE CUM PUBERES ESSE COEPERINT, TUTELA LIBERANTUR. PUBERTATEM AUTEM VETERES QUIDEM NON SOLUM EX ANNIS, SED ETIAM EX HABITU CORPORIS IN MASCULIS AESTIMARI VOLEBANT. NOSTRA AUTEM MAIESTAS DIGNUM ESSE CASTITATE

DVACÁTÝ PRVNÍ TITUL O POTVRZOVÁNÍ PORUČNÍKY¹⁷⁰

V některých případech potřebují děti formální potvrzení poručníkem¹⁷¹ a v některých nikoli. Pokud si například děti dají něco slíbit,¹⁷² pak se formální potvrzení poručníka nevyžaduje, jestliže však slibují něco ony, pak se formální potvrzení poručníků vyžaduje. Prosadil se totiž názor, že si děti mohou své právní postavení zlepšit i bez formálního potvrzení poručníkem, ale zhoršit si ho mohou pouze po jeho potvrzení. Proto také v případech, když dochází ke vzájemným závazkům, jako je tomu u kupní smlouvy, smlouvy o nájmu a pronájmu, smlouvy příkazní a při úschově, formální potvrzení nebude uděleno, a ti, kteří s dítětem právně jednali, sice budou zavázáni, ale na druhé straně dítě zavázáno nebude.

1. Děti však přece jen mohou na základě formálního potvrzení poručníka přijmout pozůstalost, požádat o udělení držby pozůstalosti, nebo přijmout pozůstalost na základě fideikomisu, a to zejména tehdy, jestliže takováto pozůstalost přinese zisk a nebude to dítěti na škodu.

2. Poručník musí být při uzavírání právních jednání přítomen, a jestliže se domnívá, že to je pro dítě výhodné, musí ihned udělit své formální potvrzení. Formální potvrzení udělené později nebo dopisem je neúčinné.

3. Jestliže je veden spor mezi poručníkem a dítětem, a protože poručník nesmí udělit potvrzení ve vlastní věci, není nutné, aby byl jako předtím jmenován poručník praetorem, ale je nezbytné na jeho místo zřídit opatrovníka, který za něho vede soudní řízení, po jeho skončení končí také opatrovnictví.

DVACÁTÝ DRUHÝ TITUL JAKÝM ZPŮSOBEM ZANIKÁ PORUČENSTVÍ¹⁷³

Chlapci a dívky se v okamžiku dosáhnutí dospělosti¹⁷⁴ osvobozují od poručenství. Předci chtěli zjišťovat dospělost nejen podle věku, ale u mužského pohlaví také pomocí tělesného stavu.¹⁷⁵ Ve svém majestátu považujeme za správné, pro čistotu naší doby, že

¹⁷⁰ D. 26, 8; C. 5, 59.

¹⁷¹ Od potvrzení poručníka (*auctoritas tutoris*) je třeba odlišovat souhlas opatrovníka (*consensus curatoris*).

¹⁷² *Stipulatio* byla verbální smlouva, která byla použitelná pro dosažení jakéhokoli dovoleného hospodářského nebo právního cíle. Platnost stipulace přitom byla zcela nezávislá na své kauze. Zavázanou byla u ní pouze jedna strana (slibující – *promissor*) a uzavírala se pronesením formalizovaných slavnostních slov, např. „Slibuješ mi dát sto?“, „Slibuji“. Stipulace proto byla typickým abstraktním, jednostranným a formálním kontraktem.

¹⁷³ Gai. 1, 170; 1, 173; 1, 182; 1, 187; 1, 194; Paul. D. 26, 1, 12 (Paul. lib. 10 resp.); Ulp. D. 26, 1, 14 (Ulp. lib. 37 ad Sab.); Paul. D. 26, 1, 17 (Paul. lib. 8 ad Sab.); C. 5, 60.

¹⁷⁴ Viz pozn. 70.

¹⁷⁵ Jedná se o starý spor dvou právnických škol – sabiniánů a prokuliánů. Označení sabiniáni je odvozeno od jména republikánského právníka Massuria Sabina, který byl zakladatelem této školy, říká se jim také *cassiani* podle jeho nástupce Gaia Cassia Longina. Sabiniáni byli spíše konzervativnější a ze známějších právníků mezi ně patřil například Iavolenus a Iulianus. Název prokuliáni pochází od jména právníka Procula, který byl nástupcem zakladatele této školy Marka Antistia Labeona. Prokuliáni byli orientováni pokrokověji a z proslulejších právníků se mezi ně počítá Nerva, Celsus nebo Neratius. Obě školy působily v 1. a ve 2. století n. l. Dosažení pohlavní zralosti, jako podmínky

TEMPORUM NOSTRORUM BENE PUTAVIT, QUOD IN FEMINIS ET ANTIQUIS IMPUDICUM ESSE VISUM EST, ID EST INSPECTIONEM HABITUDINIS CORPORIS, HOC ETIAM IN MASCULOS EXTENDERE: ET IDEO SANCTA CONSTITUTIONE PROMULGATA PUBERTATEM IN MASCULIS POST QUARTUM DECIMUM ANNUM COMPLETUM ILICO INITIUM ACCIPERE DISPOSUIMUS, ANTIQUITATIS NORMAM IN FEMININIS PERSONIS BENE POSITAM SUO ORDINE RELINQUENTES, UT POST DUODECIMUM ANNUM COMPLETUM VIRIPOTENTES ESSE CREDANTUR.

1 ITEM FINITUR TUTELA, SI ADROGATI SINT ADHUC IMPUBERES VEL DEPORTATI: ITEM SI IN SERVITUTEM PUPILLUS REDIGATUR VEL AB HOSTIBUS FUERIT CAPTUS.

2 SED ET SI USQUE AD CERTAM CONDICIONEM DATUS SIT TESTAMENTO, AEQUE EVENIT, UT DESINAT ESSE TUTOR EXISTENTE CONDICIONE.

3 SIMILI MODO FINITUR TUTELA MORTE VEL TUTORUM VEL PUPILLORUM.

4 SED ET CAPITIS DEMINUTIONE TUTORIS, PER QUAM LIBERTAS VEL CIVITAS EIUS AMITTITUR, OMNIS TUTELA PERIT. MINIMA AUTEM CAPITIS DEMINUTIONE TUTORIS, VELUTI SI SE IN ADOPTIONEM DEDERIT, LEGITIMA TANTUM TUTELA PERIT, CETERAE NON PEREUNT: SED PUPILLI ET PUPILLAE CAPITIS DEMINUTIO LICET MINIMA SIT, OMNES TUTELAS TOLLIT.

5 PRAETEREA QUI AD CERTUM TEMPUS TESTAMENTO DANTUR TUTORES, FINITO EO DEPONUNT TUTELAM.

6 DESINUNT AUTEM ESSE TUTORES, QUI VEL REMOVENTUR A TUTELA OB ID QUOD SUSPECTI VISI SUNT, VEL EX IUSTA CAUSA SESE EXCUSANT ET ONUS ADMINISTRANDAE TUTELAE DEPONUNT SECUNDUM EA QUAE INFERIUS PROPONEMUS.

TITULUS VICENSIMUS TERTIUS DE CURATORIBUS

MASCULI PUBERES ET FEMINAE VIRIPOTENTES USQUE AD VICESIMUM QUINTUM ANNUM COMPLETUM CURATORES ACCIPIUNT: QUI, LICET PUBERES SINT, ADHUC TAMEN HUIUS AETATIS SUNT, UT NEGOTIA SUA TUERI NON POSSINT.

1 DANTUR AUTEM CURATORES AB ISDEM MAGISTRATIBUS, A QUIBUS ET TUTORES. SED CURATOR TESTAMENTO NON DATUR, SED DATUS CONFIRMATUR DECRETO PRAETORIS VEL PRAESIDIS.

2 ITEM INVITI ADULESCENTES CURATORES NON ACCIPIUNT PRAETERQUAM IN LITEM: CURATOR ENIM ET AD CERTAM CAUSAM DARI POTEST.

to, co bylo u žen pokládáno za necudné, totiž tělesné ohledání, má být rozšířeno také na chlapce: a proto byla svatou císařskou konstitucí¹⁷⁶ vyhlášena dospělost u chlapců dovršením čtrnáctého roku a u žen bylo setrváno na starém pravidlu, takže jsou považovány za způsobilé vstoupit do manželství po dovršení dvanáctého roku.

1. Poručenství končí také tehdy, jestliže je dítě přijato za vlastní pomocí adrogace, anebo je doživotně posláno do vyhnanství;¹⁷⁷ dále také tehdy, když je dítě uvrženo zpět do otroctví,¹⁷⁸ anebo upadne do válečného zajetí.

2. Jestliže je poručník závětí zřízen do splnění podmínky, pak z toho vyplývá, že jejím splněním přestal být poručníkem.

3. Stejně tak končí poručenství smrtí poručníka nebo dítěte.

4. Poručenství však zanikne také snížením právního postavení, v jehož důsledku poručník ztratí svobodu nebo občanství. Naproti tomu důsledkem nejmenšího snížení právního postavení, například pokud se poručník podrobí adopci, je pouze zánik zákonného poručenství a ne poručenství ostatních. Snížení právního postavení dětí obou pohlaví však způsobuje zánik poručenství vždy, i kdyby se jednalo pouze o nejmenší snížení jejich právního postavení.

5. Dále ti, kteří byli ustanoveni za poručníky závětí pouze na určitou dobu, se po uplynutí času poručenství vzdají.

6. Poručníky nezůstanou ani ti, kteří ho byli zbaveni, neboť pozbyli důvěry, anebo ti, kteří z právem uznaného důvodu poručenství odmítnou a z tohoto důvodu, jak bude dále uvedeno,¹⁷⁹ se poručenství vzdají.

DVACÁTÝ TŘETÍ TITUL O OPATROVNÍCÍCH¹⁸⁰

Dospělým mužům a ženám se do dosažení dvaceti pěti let zřizují opatrovníci, neboť sice již jsou dospělí, ale přece jen jsou takového věku, v němž sami nemohou zařizovat své záležitosti.¹⁸¹

1. Opatrovníky zřizují stejní úředníci jako poručníky. Opatrovník nemůže být zřízen závětí, takto zřízeného opatrovníka však svým dekretem potvrdí praetor nebo správce provincie.

2. Nezletilým nebude opatrovník zřízen proti jejich vůli kromě případu, že se jedná o soudní řízení,¹⁸² neboť opatrovník může být zřízen také k obstarání určité věci.

pro způsobilost k právnímu jednání, sabiniáni odvozovali od zralosti individuální, prokuliáni pak od zralosti přirozené, tedy dosažení čtrnáctého roku věku u chlapců a dvanáctého u děvčat.

¹⁷⁶ C. 5, 60, 3 (a. 529).

¹⁷⁷ Viz pozn. 118.

¹⁷⁸ Mohlo se tak stát například z důvodu nevděčnosti vůči patronovi. Viz také I. 1, 16, 1.

¹⁷⁹ I. 1, 25.

¹⁸⁰ Gai. 1, 197; 1, 198; D. 26, 5.

¹⁸¹ Viz pozn. 70.

¹⁸² I. 1, 22, 3.

3 FURIOSI QUOQUE ET PRODIGI, LICET MAIORES VIGINTI QUINQUE ANNIS SINT, TAMEN IN CURATIONE SUNT ADGNATORUM EX LEGE DUODECIM TABULARUM. SED SOLENT ROMAE PRAEFECTUS URBIS VEL PRAETOR ET IN PROVINCIIS PRAESIDES EX INQUISITIONE EIS DARE CURATORES.

4 SED ET MENTE CAPTIS ET SURDIS ET MUTIS ET QUI MORBO PERPETUO LABORANT, QUIA REBUS SUIS SUPERESSE NON POSSUNT, CURATORES DANDI SUNT.

5 INTERDUM AUTEM ET PUPILLI CURATORES ACCIPIUNT, UT PUTA SI LEGITIMUS TUTOR NON SIT IDONEUS, QUIA HABENTI TUTOREM TUTOR DARI NON POTEST. ITEM SI TESTAMENTO DATUS TUTOR VEL A PRAETORE VEL A PRAESIDE IDONEUS NON SIT AD ADMINISTRATIONEM NEC TAMEN FRAUDULENTER NEGOTIA ADMINISTRAT, SOLET EI CURATOR ADIUNGI. ITEM IN LOCUM TUTORUM, QUI NON IN PERPETUUM, SED AD TEMPUS A TUTELA EXCUSANTUR, SOLENT CURATORES DARI.

6 QUODSI TUTOR ADVERSA VALETUDINE VEL ALIA NECESSITATE IMPEDITUR, QUO MINUS NEGOTIA PUPILLI ADMINISTRARE POSSIT, ET PUPILLUS VEL ABSIT VEL INFANS SIT, QUEM VELIT ACTOREM PERICULO IPSIUS PRAETOR VEL QUI PROVINCIAE PRAEERIT DECRETO CONSTITUET.

TITULUS VICENSIMUS QUARTUS DE SATISDATIONE TUTORUM ET CURATORUM

NE TAMEN PUPILLORUM PUPILLARUMVE ET EORUM, QUI QUAEVE IN CURATIONE SUNT, NEGOTIA A TUTORIBUS CURATORIBUSVE CONSUMANTUR AUT DEMINUANTUR, CURAT PRAETOR, UT ET TUTORES ET CURATORES EO NOMINE SATISDENT. SED HOC NON EST PERPETUUM: NAM TUTORES TESTAMENTO DATI SATISDARE NON COGUNTUR, QUIA FIDES EORUM ET DILIGENTIA AB IPSO TESTATORE PROBATA EST: ITEM EX INQUISITIONE TUTORES VEL CURATORES DATI SATISDATIONE NON ONERANTUR, QUIA IDONEI ELECTI SUNT.

1 SED ET SI EX TESTAMENTO VEL INQUISITIONE DUO PLURESVE DATI FUERINT, POTEST UNUS OFFERRE SATIS DE INDEMNITATE PUPILLI VEL ADULESCENTIS ET CONTUTORI VEL CONCURATORI PRAEFERRI, UT SOLUS ADMINISTRET, VEL UT CONTUTOR SATIS OFFERENS PRAEONATUR EI, UT IPSE SOLUS ADMINISTRET. ITAQUE PER SE NON POTEST PETERE SATIS A CONTUTORE VEL CONCURATORE SUO, SED OFFERRE DEBET, UT ELECTIONEM DET CONTUTORI SUO, UTRUM VELIT SATIS ACCIPERE AN SATIS DARE. QUODSI NEMO EORUM SATIS OFFERAT, SI QUIDEM ADSRIPTUM FUERIT A TESTATORE, QUIS GERAT, ILLE GERERE DEBET: QUODSI NON FUERIT ADSRIPTUM, QUEM MAIOR PARS ELEGERIT, IPSE GERERE DEBET, UT EDICTO PRAETORIS CAVETUR. SIN AUTEM IPSI TUTORES DISSENSERINT CIRCA ELIGENDUM

3. Také šílenci a marnotratníci, i když již dosáhli dvaceti pěti let, podléhají podle zákona XII desek¹⁸³ opatrovnictví svých agnátů. Opatrovníky zřizuje v Římě městský praefekt nebo praetor a v provinciích jejich správce.

4. Opatrovník je zřizován také pro duševně méněcenné, pro hluché, němé a ty, kteří dlouhodobě snášejí těžké útrapy, neboť si sami nemohou obstarat své záležitosti.

5. Někdy však může mít opatrovníka také dospělý, například pokud je zákonný poručník neschopný, neboť ten, kdo má poručníka, tomu nelze zřídit dalšího. Stejně tak, když je někdo ustanoven za poručníka závětí anebo praetorem anebo správcem provincie a není způsobilý tento úřad zastávat, i když se při uzavírání právních jednání nedopustil podvodu, zřídí se zpravidla opatrovník. Opatrovníci se obvykle zřizují místo poručníků, a ti jsou pak na určitou dobu, ale nikoli natrvalo, od poručenství osvobozeni.

6. Jestliže však brání poručníkovi obstarávat právní záležitosti poručenec nemoc nebo jiné závažné důvody anebo je poručenec nepřítomný anebo ještě nedosáhl věku sedmi let,¹⁸⁴ dosadí praetor, nebo ten kdo spravuje provincii, podle svého uvážení dekretem někoho jako správce k tíži poručníka.

DVACÁTÝ ČTVRTÝ TITUL

O ZÁRUCE PORUČNÍKŮ A OPATROVNÍKŮ¹⁸⁵

Ve snaze zabránit, aby se majetek mužských i ženských poručenčů a opatrovanců jedním poručníka nebo opatrovníka nepromrhal nebo nezmenšil, stará se praetor o to, aby poručníci a opatrovníci poskytli záruku. Ale vždy tomu tak není: závětí zřízení poručníci nebudou nuceni poskytnout záruku, neboť jejich spolehlivost a pečlivost prověřil samotný zřizovatel závětí. Záruku nemusí poskytnout také ti poručníci a opatrovníci, kteří jsou zřízeni na základě úředního šetření, neboť byli vybráni jako způsobilí.¹⁸⁶

1. Pokud je závětí nebo úředním rozhodnutím ustanoveno dva nebo více poručníků nebo opatrovníků, může jeden z nich nabídnout záruku za jednání poručenčů nebo nezletilých, že nezpůsobí škodu, a tímto způsobem zařídit, že bude mít přednost před spoluporučníkem nebo spoluopatrovníkem a správou poručenčova majetku bude pověřen on sám, nebo spoluporučník sám nabídne záruku a bude mít přednost, jestliže by byl sám správcem. Není možné požadovat záruku od svého spoluporučníka nebo spoluopatrovníka; naopak poručník sám je povinen nabídnout záruku a tak postavit spoluporučníka před volbu, jestli ponechá záruku a s ní spojené důsledky, nebo sám záruku nabídne. Jestliže poručník uvedl, kdo má být správcem, a nikdo nenabídne záruku, pak jím tento musí být. Pokud však takovéto určení neexistuje, musí být správcem ten, koho určí většina, pokud to upravuje praetorský edikt. Když se poručníci sami

¹⁸³ Lex XII tab. 5, 7a; 5, 7c. Viz pozn. 144.

¹⁸⁴ Podle římského práva byli všichni do dovršení sedmi let dětmi (*infans*) a byli úplně vyloučeni z účasti na právních jednáních, stejně tak neodpovídali za spáchání deliktů.

¹⁸⁵ Gai. 1, 199–200.

¹⁸⁶ Gai. 1, 199–200.

EUM VEL EOS QUI GERERE DEBENT, PRAETOR PARTES SUAS INTERPONERE DEBET. IDEM ET IN PLURIBUS EX INQUISITIONE DATIS PROBANDUM EST, ID EST UT MAIOR PARS ELIGERE POSSIT, PER QUEM ADMINISTRATIO FIERET.

2 SCIENDUM AUTEM EST NON SOLUM TUTORES VEL CURATORES PUPILLIS ET ADULTIS CETERISQUE PERSONIS EX ADMINISTRATIONE TENERI, SED ETIAM IN EOS QUI SATISDACTIONES ACCIPIUNT SUBSIDIARIAM ACTIONEM ESSE, QUAE ULTIMUM EIS PRAESIDIUM POSSIT AFFERRE. SUBSIDIARIA AUTEM ACTIO DATUR IN EOS, QUI VEL OMNINO A TUTORIBUS VEL CURATORIBUS SATISDARI NON CURAVERINT AUT NON IDONEE PASSI ESSENT CAVERI. QUAE QUIDEM TAM EX PRUDENTIUM RESPONSIS QUAM EX CONSTITUTIONIBUS IMPERIALIBUS ET IN HEREDES EORUM EXTENDITUR.

3 QUIBUS CONSTITUTIONIBUS ET ILLUD EXPRIMITUR, UT, NISI CAVEANT TUTORES VEL CURATORES, PIGNORIBUS CAPTIS COERCEANTUR.

4 NEQUE AUTEM PRAEFECTUS URBIS NEQUE PRAETOR NEQUE PRAESES PROVINCIAE NEQUE QUIS ALIUS CUI TUTORES DANDI IUS EST HAC ACTIONE TENEBITUR, SED HI TANTUMMODO QUI SATISDACTIONEM EXIGERE SOLENT.

TITULUS VICENSIMUS QUINTUS DE EXCUSATIONIBUS

EXCUSANTUR AUTEM TUTORES VEL CURATORES VARIIS EX CAUSIS: PLERUMQUE AUTEM PROPTER LIBEROS, SIVE IN POTESTATE SINT SIVE EMANCIPATI. SI ENIM TRES LIBEROS QUIS SUPERSTITES ROMAE HABEAT VEL IN ITALIA QUATTUOR VEL IN PROVINCIIS QUINQUE, A TUTELA VEL CURA POSSUNT EXCUSARI EXEMPLO CETERORUM MUNERUM: NAM ET TUTELAM ET CURAM PLACUIT PUBLICUM MUNUS ESSE. SED ADOPTIVI LIBERI NON PROSUNT, IN ADOPTIONEM AUTEM DATI NATURALI PATRI PROSUNT. ITEM NEPOTES EX FILIO PROSUNT, UT IN LOCUM PATRIS SUCCEDANT, EX FILIA NON PROSUNT. FILII AUTEM SUPERSTITES TANTUM AD TUTELAE VEL CURAE MUNERIS EXCUSATIONEM PROSUNT, DEFUNCTI NON PROSUNT. SED SI IN BELLO AMISSI SUNT, QUAESITUM EST, AN PROSINT. ET CONSTAT EOS SOLOS PRODESSE QUI IN ACIE AMITTUNTUR: HI ENIM, QUIA PRO RE PUBLICA CECIDERUNT, IN PERPETUUM PER GLORIAM VIVERE INTELLEGUNTUR.

1 ITEM DIVUS MARCUS IN SEMESTRIBUS RESCRIPSIT EUM, QUI RES FISCO ADMINISTRAT, A TUTELA VEL CURA QUAMDIU ADMINISTRAT EXCUSARI POSSE.

nedohodnou na tom, kdo z nich bude správcem, stanoví tak praetor. Totéž bude platit také tehdy, jestliže je úředně ustanoveno více poručníků a většina tak může rozhodnout o tom, kdo bude správcem.

2. Je třeba vědět, že za správu majetku odpovídají poručencům, nezletilým a dalším osobám nejen poručníci a opatrovníci, ale že tito mají proti těm, kteří poskytli záruku, k dispozici subsidiární žalobu jako poslední prostředek zajišťující jim pomoc. Tato subsidiární žaloba může být povolena proti těm, kteří nedbali o to, aby poručníky nebo opatrovníky nebyla vůbec poskytnuta záruka, nebo připustili, aby byla záruka poskytnuta v nedostatečné míře. Tato žaloba se podle dobrých zdání právníků, stejně jako podle císařských konstitucí, vztahuje také na jejich dědice.

3. V těchto konstitucích je také výslovně nařízeno, že poručníci nebo opatrovníci, kteří neposkytli žádnou záruku, budou úředně nuceni dát ruční zástavu.

4. Za důsledky této žaloby neodpovídá ani městský praefekt, ani praetor, ani správce provincie, ani nikdo další, kdo má právo zřídit poručenství, ale pouze ti, kteří obvykle sjednávají záruku.¹⁸⁷

DVACÁTÝ PÁTÝ TITUL

O ZPROŠTĚNÍCH¹⁸⁸

Úřad poručníka nebo opatrovníka je možné odmítnout z různých důvodů, obvykle proto, že má někdo vlastní děti, a to bez ohledu na to, zda jsou podřízeny otcovské moci nebo jsou z ní propuštěny. Ten, kdo má v Římě tři žijící děti, v Itálii čtyři, v provincii pět, může stejně jako z důvodu plnění jiných úředních povinností odmítnout převzetí poručenství nebo opatrovnictví; podle převládajícího názoru je totiž poručenství a opatrovnictví veřejnou povinností. Adoptovaní se však nepočítají za děti, ale adopcí předané děti se započítávají ve prospěch jejich přirozeného otce. Stejně tak se počítají vnuci pocházející od syna, jestliže ovšem nastupují na místo svého otce, vnuci pocházející od dcery se nepočítají. Pro potřeby odmítnutí úřadu poručníka nebo opatrovníka se počítají pouze žijící děti, mrtvé se nepočítají. Pokud se týká dětí, které padly ve válce, bylo sporné, zda se mají počítat. Je jisté, že se mají počítat pouze ty, které padly v otevřeném boji, neboť na toho, který položil svůj život za vlast, se pohlíží tak, jako kdyby žil ve věčné slávě.¹⁸⁹

1. Také božský Marcus¹⁹⁰ odepsal, jak je zachyceno v jeho sbírce konstitucí, která byla vydávána každých šest měsíců, že ten, kdo spravuje státní pokladu, může v době, kdy se tak děje, odmítnout poručenství nebo opatrovnictví.

¹⁸⁷ V úvahu přicházejí tzv. nižší úředníci (kurulští aedilové, quaestori).

¹⁸⁸ D. 27, 1; C. 5, 62-69.

¹⁸⁹ Cic. Philippica 9, 2, 4; Ulp. D. 27, 1, 18 (Ulp. lib. 20 ad leg. lul. et Pap.); Mod. D. 50, 5, 14 pr. (Mod. lib. 7 reg.); Frg. Vat. 199.

¹⁹⁰ Římský císař a filozof Marcus Aurelius Antoninus (vládl 161-180). Válčil s kmeny Kvádů a Markomanů na území dnešního Slovenska a část své knihy „Hovory k sobě“ napsal u řeky Hron („v zemi Kvádů nad Granou“).

2 ITEM QUI REI PUBLICAE CAUSA ABSUNT, A TUTELA ET CURA EXCUSANTUR. SED ET SI FUERUNT TUTORES VEL CURATORES, DEINDE REI PUBLICAE CAUSA ABESSE COEPERUNT, A TUTELA ET CURA EXCUSANTUR, QUATENUS REI PUBLICAE CAUSA ABSUNT, ET INTEREA CURATOR LOCO EORUM DATUR. QUI SI REVERSI FUERINT, RECIPIUNT ONUS TUTELAE NEC ANNI HABENT VACATIONEM, UT PAPINIANUS RESPONSORUM LIBRO QUINTO SCRIPSIT: NAM HOC SPATIUM HABENT AD NOVAS TUTELAS VOCATI.

3 ET QUI POTESTATEM ALIQUAM HABENT, EXCUSARE SE POSSUNT, UT DIVUS MARCUS RESCRIPSIT, SED COEPTAM TUTELAM DESERERE NON POSSUNT.

4 ITEM PROPTER LITEM, QUAM CUM PUPILLO VEL ADULTO TUTOR VEL CURATOR HABET, EXCUSARE SE NEMO POTEST: NISI FORTE DE OMNIBUS BONIS VEL HEREDITATE CONTROVERSIA SIT.

5 ITEM TRIA ONERA TUTELAE NON AFFECTATAE VEL CURAE PRAESTANT VACATIONEM, QUAMDIU ADMINISTRANTUR: UT TAMEN PLURIUM PUPILLORUM TUTELA VEL CURA EORUNDem BONORUM, VELUTI FRATRUM, PRO UNA COMPUTETUR.

6 SED ET PROPTER PAUPERTATEM EXCUSATIONEM TRIBUI TAM DIVI FRATRES QUAM PER SE DIVUS MARCUS RESCRIPSIT, SI QUIS IMPAREM SE ONERI INIUNCTO POSSIT DOCERE.

7 ITEM PROPTER ADVERSAM VALETUDINEM, PROPTER QUAM NEC SUIS QUIDEM NEGOTIIS INTERESSE POTEST, EXCUSATIO LOCUM HABET.

8 SIMILITER EUM QUI LITTERAS NESCIRET EXCUSANDUM ESSE DIVUS PIUS RESCRIPSIT: QUAMVIS ET IMPERITI LITTERARUM POSSUNT AD ADMINISTRATIONEM NEGOTIORUM SUFFICERE.

9 ITEM SI PROPTER INIMICITIAM ALIQUEM TESTAMENTO TUTOREM PATER DEDERIT, HOC IPSUM PRAESTAT EI EXCUSATIONEM: SICUT PER CONTRARIUM NON EXCUSANTUR, QUI SE TUTELAM PATRI PUPILLORUM ADMINISTRATUROS PROMISERUNT.

10 NON ESSE AUTEM ADMITTENDAM EXCUSATIONEM EIUS, QUI HOC SOLO UTITUR, QUOD IGNOTUS PATRI PUPILLORUM SIT, DIVI FRATRES RESCRIPSERUNT.

11 INIMICITIAE, QUAS QUIS CUM PATRE PUPILLORUM VEL ADULTORUM EXERCUIT, SI CAPITALES FUERUNT NEC RECONCILIATIO INTERVENIT, A TUTELA SOLENT EXCUSARE.

2. Z dalších osob jsou oprávněni odmítnout poručenství nebo opatrovnictví ti, kteří jsou ve státních službách. A to také tehdy, když již jsou poručníky nebo opatrovníky a pak jsou nuceni vstoupit do státních služeb, po dobu svého zaneprázdnění jsou oprávněni poručenství nebo opatrovnictví odmítnout, a místo nich je zřízen opatrovník. Po svém návratu se opět ujmou úřadu poručníka a nejsou, jak napsal Papinianus v páté knize svých Respons,¹⁹¹ osvobozeni na dobu celého roku, neboť tato lhůta je poskytnuta jen těm, kteří jsou povoláni k novému poručenství.

3. Jak odepsal božský Marcus, může poručenství odmítnout také ten, kdo zastává nějaký jiný státní úřad, avšak jednou převzaté již opustit nemůže.

4. Úřad poručníka nebo opatrovníka nemůže nikdo odmítnout ani z toho důvodu, že se soudí s poručenцем nebo nezletilým, kromě případu, že jde o soudní řízení, jehož předmětem je veškerý majetek nebo pozůstalost.¹⁹²

5. Zproštění poskytuje také tíha tří vykonávaných poručenství nebo opatrovnictví. Poručenství nebo opatrovnictví nad více nedospělými, pokud se jedná o tentýž majetek, jako například u sourozenců, se počítá jako jedno.

6. O tom, že je povoleno odmítnout proto, že je někdo chudý, nebo pokud prokáže, že pro tento nabízený úřad ještě není zralý, rozhodli božští bratři,¹⁹³ stejně jako božský Marcus sám.

7. Důvodem pro odmítnutí je také nemoc, kvůli níž nelze uzavírat vlastní právní jednání.

8. Jak odepsal božský Pius,¹⁹⁴ stejně tak může odmítnout i ten, kdo neumí číst a psát, i když také ti, kteří neznají písmo, mohou vyhovět požadavkům kladeným při uzavírání právních jednání.

9. Dalším důvodem je také ta okolnost, když otec z nepřátelství ustanoví někomu v závěti poručníka, a naopak, poručenství nemohou odmítnout ani ti, kteří slíbili otcí poručenčce, že se tohoto úřadu ujmou.

10. Podle rozhodnutí božských bratrů nelze odmítnout v případě, jestliže někdo pouze prohlásil, že ho otec poručenčce vůbec neznal.

11. Obvykle je důvodem k odmítnutí poručenství nepřátelství, v němž někdo žil s otcem poručenčce nebo s nezletilcem, pokud se ovšem jednalo o smrtelné nepřátelství a nedošlo ke smíření.

¹⁹¹ Aemilius Papinianus, klasický římský právník, působící koncem 2. a na začátku 3. století n. l. Ve státních službách zastával více úřadů, dokonce získal velení tělesné stráže římského císaře (*praefectus praetorio*). Byl popraven r. 212 n. l. za vlády císaře Caracally kvůli tomu, že nesouhlasil s vraždou, které se Caracalla dopustil na svém bratru Getovi. Papinianus je představitelem vrcholné klasické římské právní vědy. Jeho díla (zejména *Responsa*) tvořila základ studia ve třetím ročníku na právnických školách (odtud označení studentů třetího ročníku „papinianisté“).

Jacques Cuiacius (1522–1590) ho přirovnával k Homérovi.

¹⁹² Převzato z Marci. D. 27, 1, 21 pr. (Marci. lib. 2 inst.).

¹⁹³ Marcus Aurelius Antoninus a jeho spoluvládce v letech 161–169 n. l. Lucius Verus.

¹⁹⁴ Viz pozn. 80.

12 ITEM SI QUIS STATUS CONTROVERSIAM A PUPILLORUM PATRE PASSUS EST, EXCUSATUR A TUTELA.

13 ITEM MAIOR SEPTUAGINTA ANNIS A TUTELA VEL CURA SE POTEST EXCUSARE. MINORES AUTEM VIGINTI ET QUINQUE ANNIS OLIM QUIDEM EXCUSABANTUR: A NOSTRA AUTEM CONSTITUTIONE PROHIBENTUR AD TUTELAM VEL CURAM ADSPIRARE, ADEO UT NEC EXCUSATIONE OPUS FIAT. QUA CONSTITUTIONE CAVETUR, UT NEC PUPILLUS AD LEGITIMAM TUTELAM VOCETUR NEC ADULTUS: CUM ERAT INCIVILE EOS, QUI ALIENO AUXILIO IN REBUS SUIS ADMINISTRANDIS EGERE NOSCUNTUR ET SUB ALIIS REGUNTUR, ALIORUM TUTELAM VEL CURAM SUBIRE.

14 IDEM ET IN MILITE OBSERVANDUM EST, UT NEC VOLENS AD TUTELAE MUNUS ADMITTATUR.

15 ITEM ROMAE GRAMMATICI RHETORES ET MEDICI ET QUI IN PATRIA SUA ID EXERCENT ET INTRA NUMERUM SUNT, A TUTELA VEL CURA HABENT VACATIONEM.

16 QUI AUTEM SE VULT EXCUSARE, SI PLURES HABEAT EXCUSATIONES ET DE QUIBUSDAM NON PROBAVERIT, ALIIS UTI INTRA TEMPORA NON PROHIBETUR. QUI EXCUSARE SE VOLUNT, NON APPELLANT: SED INTRA DIES QUINQUAGINTA CONTINUOS, EX QUO COGNOVERUNT, EXCUSARE SE DEBENT (CUIUSCUMQUE GENERIS SUNT, ID EST QUALITERCUMQUE DATI FUERINT TUTORES), SI INTRA CENTESIMUM LAPIDEM SUNT AB EO LOCO, UBI TUTORES DATI SUNT: SI VERO ULTRA CENTESIMUM HABITANT, DINUMERATIONE FACTA VIGINTI MILIUM DIURNORUM ET AMPLIUS TRIGINTA DIERUM. QUOD TAMEN, UT SCAEVOLA DICEBAT, SIC DEBET COMPUTARI, NE MINUS SINT QUAM QUINQUAGINTA DIES.

17 DATUS AUTEM TUTOR AD UNIVERSUM PATRIMONIUM DATUS ESSE CREDITUR.

18 QUI TUTELAM ALICUIUS GESSIT, INVITUS CURATOR EIUSDEM FIERI NON COMPELLITUR, IN TANTUM UT, LICET PATER, QUI TESTAMENTO TUTOREM DEDERIT, ADIECIT SE EUNDEM CURATOREM DARE, TAMEN INVITUM EUM CURAM SUSCIPERE NON COGENDUM DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT.

12. Stejně tak lze odmítnout převzetí poručenství také tehdy, jestliže je někdo ve sporu s otcem poručenice ohledně svého právního postavení.

13. Převzetí poručenství nebo opatrovnictví může odmítnout také ten, kdo již dovršil sedmdesát let. Odmítnout mohli kdysi také dospělí mladší dvaceti pěti let. Naše konstituce¹⁹⁵ jim zabraňuje snažit se o získání poručenství nebo opatrovnictví, takže odmítnutí není vůbec zapotřebí. Tato konstituce také stanoví, že ani poručenec, ani nezletilý nebude k poručenství povolán, protože by bylo v rozporu se samotnou povahou věci, aby ti, o nichž se ví, že jsou závislí na pomoci cizích, pokud se jedná o správu jejich záležitostí, byli sami vyzýváni k převzetí poručenství nebo opatrovnictví nad jinými.

14. Totéž platí pro vojáky, kteří nemohou z vlastní vůle převzít poručenství.

15. Také učitelé gramatiky, řečnictví a lékaři jsou osvobozeni od poručenství nebo opatrovnictví, kromě toho jsou zproštěni také ti, kteří tuto činnost provozují ve své vlasti.

16. Pokud chce někdo odmítnout a má pro to více důvodů a pokud není schopen některé prokázat, není mu bráněno, aby tak učinil v přiměřené lhůtě.¹⁹⁶ Ten, kdo chce odmítnout, nepotřebuje se odvolávat. Naopak musí uplatnit důvody vedoucí k odmítnutí ve lhůtě padesáti dnů ode dne, kdy se dozvěděl o tom, že má být ustanoven, a to bez ohledu na to, o jaký druh poručenství se jedná, tedy vždy když je ustanoven. Toto platí, pokud se nenachází více než sto mil¹⁹⁷ od místa, kde byl za poručníka ustanoven. Pokud bydlí ve větší vzdálenosti než sto mil, bude se lhůta počítat tak, že za každých dvacet mil bude jeden den a ještě se připočítá navíc třicet dnů. Přitom je třeba počítat stejně, jak to kdysi říkával Scaevola,¹⁹⁸ tedy tak, aby součet nikdy nebyl menší než padesát dnů.¹⁹⁹

17. Má se za to, že pokud je někdo ustanoven za poručníka, je ustanoven zároveň ke správě veškerého majetku.

18. Ten, kdo byl něčím poručníkem, nesmí být proti své vůli nucen, aby se stal také jeho opatrovníkem. K tomu božský Severus²⁰⁰ a božský Antoninus²⁰¹ odepsali, že zejména tehdy, když otec ustanovil poručníka v závěti a připojil, že ho ustanovuje také za opatrovníka, nemůže být proti své vůli nucen opatrovnictví převzít.

¹⁹⁵ C. 5, 30, 5 (a. 529); I. 1, 25, 130.

¹⁹⁶ Převzato z Marci. D. 27, 1, 21, 1 (Marci. lib. 2. inst.).

¹⁹⁷ Jedna římská míle se rovnala tisíci dvojkroků a měřila 1480 metrů.

¹⁹⁸ Quintus Cervidius Scaevola byl klasickým římským právníkem. O jeho osobním životě nemáme přesnější informace. Zastával vysoké státní úřady, byl právním poradcem císaře Marka Aurelia (vládl 161–180). Především však byl vynikajícím praktikem a učitelem práva. Zanechal po sobě rozsáhlé odborné dílo.

¹⁹⁹ Srov. Modest. D. 27, 1, 13, 2 (Modest. lib. 4 excus.).

²⁰⁰ Římský císař Lucius Septimius Severus (vládl 193–211). Byl skvělým vojákem, cílevědomým a činorodým mužem. Pokoušel se o to, aby po právní i ekonomické stránce vyrovnal Itálii s provinciemi, centralizoval finanční správu a podporoval právní stav (Papinianus byl velitelem jeho tělesné stráže a spolu s Paulem také členem císařské rady).

²⁰¹ Římský císař Marcus Aurelius Antoninus Caracalla (vládl 211–217) byl nejstarším synem císaře Septimia Severa. Je známý svými světovládnými myšlenkami, r. 212 n. l. udělil všem svobodným obyvatelům Římské říše občanství (*constitutio Antoniniana*).

19 IDEM RESCRIPSERUNT MARITUM UXORI SUAE CURATOREM DATUM EXCUSARE SE POSSE, LICET SE IMMISCEAT.

20 SI QUIS AUTEM FALSIS ALLEGATIONIBUS EXCUSATIONEM TUTELAE MERUIT, NON EST LIBERATUS ONERE TUTELAE.

TITULUS VICENSIMUS SEXTUS DE SUSPECTIS TUTORIBUS ET CURATORIBUS

SCIENDUM EST SUSPECTI CRIMEN E LEGE DUODECIM TABULARUM DESCENDERE.

1 DATUM EST AUTEM IUS REMOVENDI SUSPECTOS TUTORES ROMAE PRAETORI ET IN PROVINCIIS PRAESIDIBUS EARUM ET LEGATO PROCONSULIS.

2 OSTENDIMUS, QUI POSSUNT DE SUSPECTO COGNOSCERE: NUNC VIDEAMUS, QUI SUSPECTI FIERI POSSUNT. ET QUIDEM OMNES TUTORES POSSUNT, SIVE TESTAMENTARIII SINT SIVE NON, SED ALTERIUS GENERIS TUTORES. QUARE ET SI LEGITIMUS SIT TUTOR, ACCUSARI POTERIT. QUID SI PATRONUS? ADHUC IDEM ERIT DICENDUM: DUMMODO MEMINERIMUS FAMAE PATRONI PARCENDUM, LICET UT SUSPECTUS REMOTUS FUERIT.

3 CONSEQUENS EST, UT VIDEAMUS, QUI POSSINT SUSPECTOS POSTULARE. ET SCIENDUM EST QUASI PUBLICAM ESSE HANC ACTIONEM, HOC EST OMNIBUS PATERE. QUIN IMMO ET MULIERES ADMITTUNTUR EX RESCRIPTO DIVORUM SEVERI ET ANTONINI, SED HAE SOLAE, QUAE PIETATIS NECESSITUDINE DUCTAE AD HOC PROCEDUNT, UT PUTA MATER: NUTRIX QUOQUE ET AVIA POSSUNT, POTEST ET SOROR: SED ET SI QUA MULIER FUERIT, CUIUS PRAETOR PERPENSAM PIETATEM intellexerit non sexus verecundiam egredientis, SED PIETATE PRODUCTAM NON CONTINERE INIURIAM PUPILLORUM, ADMITTIT EAM AD ACCUSATIONEM.

4 IMPUBERES NON POSSUNT TUTORES SUOS SUSPECTOS POSTULARE: PUBERES AUTEM CURATORES SUOS EX CONSILIO NECESSARIORUM SUSPECTOS POSSUNT ARGUERE: ET ITA DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT.

5 SUSPECTUS EST AUTEM, QUI NON EX FIDE TUTELAM GERIT, LICET SOLVENDO EST, UT ET IULIANUS QUOQUE SCRIPSIT. SED ET ANTE, QUAM INCIPIAT GERERE TUTELAM TUTOR, POSSE EUM QUASI SUSPECTUM REMOVERI IDEM IULIANUS SCRIPSIT ET SECUNDUM EUM CONSTITUTUM EST.

19. Titíž císaři ohledně stejné otázky rozhodli, že manžel, který byl ustanoven za opatrovníka své ženě, může opatrovnictví odmítnout také tehdy, jestliže již opatrovníkem byl.

20. Jestliže však někdo dosáhl zproštění od převzetí poručenství na základě falešných údajů, není od břemene poručenství osvobozen.

DVACÁTÝ ŠESTÝ TITUL

O PODEZŘELÝCH PORUČNÍCÍCH A OPATROVNÍCÍCH²⁰²

Je třeba vědět, že žaloba proti podezřelému poručníkovi je odvozena ze zákona XII desek.²⁰³

1. Právo odvolat podezřelé poručníky má v Římě praetor a v provinciích jejich správce²⁰⁴ a zástupce prokonsula.²⁰⁵

2. Uvedli jsme, kdo rozhoduje o podezřelém poručníkovi. Podívejme se nyní, kdo může být označen za podezřelého: je to možné učinit u všech druhů poručníků, ať již jsou zřízení závětí nebo nikoli, jsou tedy zřízení jiným způsobem. Žalován může být také poručník ze zákona. Co však, jestliže to je patron? Také v tomto případě musíme říci totéž, jestliže se domníváme, že bychom měli chránit pověst patrona pouze tehdy, když bude odvolán jako podezřelý poručník.

3. Takže nyní se podívejme na to, kdo může být žalobcem podezřelého poručníka. K tomu je třeba znát, že tato žaloba má povahu, takřkajíc, žaloby veřejné, to znamená, že přísluší každému. Podle odpovědi božského Severa a božského Antonina²⁰⁶ jsou aktivně legitimovány dokonce i ženy, ale pouze ty, které se zdají být k tomu povolány silou své lásky, jako například matka. Může to být také kojná nebo babička, stejně jako sestra. Jestliže žena předstoupí se žalobou, dovolí jí praetor žalovat poté, co zjistí důvod, který ji k tomu vede, a ona nepřekročí hranice slušnosti vyplývající z jejího pohlaví, neboť její účast v řízení ji přivede k tomu, aby nezamlčela bezprávi způsobené poručenci.

4. Nedospělci nesmí své poručníky žalovat jako podezřelé. Naproti tomu nezletilí mohou, po projednání v rodinné radě, obvinít své opatrovníky. Tak odpověděli také božský Severus a božský Antoninus.

5. Podezřelým je ten, jak již napsal Iulianus,²⁰⁷ kdo nebyl poručníkem v dobré víře, i když je solventní. Iulianus také napsal, a podle něho tak stanovila i konstituce, že poručník může být jako podezřelý odvolán dříve, než začne úřad poručníka vykonávat.

²⁰² D. 26, 10; C. 5, 43.

²⁰³ Lex XII tab. 8, 20a. Viz pozn. 144. K tomuto a dalšímu převzato z Ulp. D. 26, 10, 1, 2–7 (Ulp. lib. 35 ad ed.).

²⁰⁴ Viz pozn. 136.

²⁰⁵ *Proconsul* byl bývalým konsulem, jemuž senát prodloužil jeho pravomoci, aby mohl dále plnit svěřené povinnosti i po uplynutí funkčního období.

²⁰⁶ Viz pozn. 193 a 194.

²⁰⁷ Viz pozn. 97.

6 SUSPECTUS AUTEM REMOTUS, SI QUIDEM OB DOLUM, FAMOSUS EST: SI OB CULPAM, NON AEQUE.

7 SI QUIS AUTEM SUSPECTUS POSTULATUR, QUOAD COGNITIO FINIATUR, INTERDICITUR EI ADMINISTRATIO, UT PAPINIANO VISUM EST.

8 SED SI SUSPECTI COGNITIO SUSCEPTA FUERIT POSTEAQUE TUTOR VEL CURATOR DECESSERIT, EXTINGUITUR COGNITIO SUSPECTI.

9 SI QUIS TUTOR COPIAM SUI NON FACIAT, UT ALIMENTA PUPILLO DECERNANTUR, CAVETUR EPISTULA DIVORUM SEVERI ET ANTONINI, UT IN POSSESSIONEM BONORUM EIUS PUPILLUS MITTATUR: ET QUAE MORA DETERIORA FUTURA SUNT, DATO CURATORE DISTRAHI IUBENTUR. ERGO UT SUSPECTUS REMOVERI POTERIT QUI NON PRAESTAT ALIMENTA.

10 SED SI QUIS PRAESENS NEGAT PROPTER INOPIAM ALIMENTA POSSE DECERNI, SI HOC PER MENDACIUM DICAT, REMITTENDUM EUM ESSE AD PRAEFECTUM URBIS PUNIENDUM PLACUIT, SICUT ILLE REMITTITUR, QUI DATA PECUNIA MINISTERIUM TUTELAE REDEMIT.

11 LIBERTUS QUOQUE, SI FRAUDULENTER GESSISSE TUTELAM FILIORUM VEL NEPOTUM PATRONI PROBETUR, AD PRAEFECTUM URBIS REMITTITUR PUNIENDUS.

12 NOVISSIME SCIENDUM EST EOS, QUI FRAUDULENTER TUTELAM VEL CURAM ADMINIST-
RANT, ETIAMSI SATIS OFFERANT, REMOVENDOS A TUTELA, QUIA SATISDATIO PROPOSITUM TUTORIS MALEVOLUM NON MUTAT, SED DIUTIUS GRASSANDI IN RE FAMILIARI FACULTATEM PRAESTAT.

13 SUSPECTUM ENIM EUM PUTAMUS, QUI MORIBUS TALIS EST, UT SUSPECTUS SIT: ENIMVERO TUTOR VEL CURATOR QUAMVIS PAUPER EST, FIDELIS TAMEN ET DILIGENS, REMOVENDUS NON EST QUASI SUSPECTUS.

6. Ten, kdo je odvolán jako podezřelý kvůli úmyslnému porušení povinnosti, se stane nečestným; u nedbalostního jednání tomu tak nebude.

7. Jestliže je někdo žalován jako podezřelý, je mu až do rozhodnutí soudem, podle Papinianova²⁰⁸ mínění, zakázána poručenská správa.

8. Jestliže je zahájeno soudní řízení z důvodu podezřelosti poručníka a poté poručník nebo opatrovník zemře, řízení bude ukončeno.

9. Pro případ, že poručník neposkytne součinnost směřující k tomu, aby mohla být soudně upravena výživa poručence, stanovil dopis božského Severa²⁰⁹ a božského Antonina,²¹⁰ že poručenec bude uveden do držby majetku svého poručníka a že všechny věci, kterým hrozí zkáza, k tomu ustanovený opatrovník prodá. Ten, kdo není schopen zabezpečit výživu, může být odvolán jako podezřelý.

10. Pokud však někdo prohlásí, že pro jeho chudobu nemůže být upravena výživa a lhal, je zřejmé, že je nezbytné ho předat městskému praefektovi k potrestání, a stejně tak i toho, kdo poručníka uplácel.

11. Městskému praefektovi bude předán k potrestání také propuštěnec, pokud bude prokázáno, že vedl poručenství nad syny nebo vnuky svého patrona k jejich škodě.²¹¹

12. Nakonec je třeba také znát, že ti, kteří vedou poručenství nebo opatrovnictví podezřele, budou z úřadu poručníka odvoláni i tehdy, jestliže nabídli záruku, neboť záruka nemění špatné úmysly poručníka, ale pouze mu dává příležitost i nadále sahat na majetek poručence.

13. Za podezřelého považujeme také toho, kdo se stal podezřelým z důvodu svého nemravného jednání; jako podezřelý poručník nebo opatrovník nebude tedy odvolán ten, který je sice chudý, ale je věrný a pečlivý.²¹²

LIBER SECUNDUS

TITULUS PRIMUS DE RERUM DIVISIONE

SUPERIORE LIBRO DE IURE PERSONARUM EXPOSUIMUS: MODO VIDEAMUS DE REBUS. QUAE VEL IN NOSTRO PATRIMONIO VEL EXTRA NOSTRUM PATRIMONIUM HABENTUR. QUAEDAM ENIM NATURALI IURE COMMUNIA SUNT OMNIUM, QUAEDAM PUBLICA, QUAEDAM UNIVERSITATIS, QUAEDAM NULLIUS, PLERAQUE SINGULORUM, QUAE VARIIS EX CAUSIS CUIQUE ADQUIRUNTUR, SICUT EX SUBIECTIS APPAREBIT.

1 ET QUIDEM NATURALI IURE COMMUNIA SUNT OMNIUM HAEC: AER ET AQUA PROFLUENS ET MARE ET PER HOC LITORA MARIS. NEMO IGITUR AD LITUS MARIS ACCEDERE PROHIBETUR, DUM TAMEN VILLIS ET MONUMENTIS ET AEDIFICIIS ABSTINEAT, QUIA NON SUNT IURIS GENTIUM, SICUT ET MARE.

2 FLUMINA AUTEM OMNIA ET PORTUS PUBLICA SUNT: IDEOQUE IUS PISCANDI OMNIBUS COMMUNE EST IN PORTUBUS FLUMINIBUSQUE.

3 EST AUTEM LITUS MARIS, QUATENUS HIBERNUS FLUCTUS MAXIMUS EXCURRIT.

4 RIPARUM QUOQUE USUS PUBLICUS EST IURIS GENTIUM, SICUT IPSIUS FLUMINIS: ITAQUE NAVEM AD EAS APPELLERE, FUNES EX ARBORIBUS IBI NATIS RELIGARE, ONUS ALIQUID IN HIS REPONERE CUILIBET LIBERUM EST, SICUTI PER IPSUM FLUMEN NAVIGARE. SED PROPRIETAS EARUM ILLORUM EST, QUORUM PRAEDIIS HAERENT: QUA DE CAUSA ARBORES QUOQUE IN ISDEM NATAE EORUNDEM SUNT.

5 LITORUM QUOQUE USUS PUBLICUS IURIS GENTIUM EST, SICUT IPSIUS MARIS: ET OB ID QUIBUSLIBET LIBERUM EST CASAM IBI IMPONERE, IN QUA SE RECIPIANT, SICUT RETIA SICCARÉ ET EX MARE DEDUCERE. PROPRIETAS AUTEM EORUM POTEST INTELLEGI NULLIUS ESSE, SED EIU\$DEM IURIS ESSE, CUIUS ET MARE ET QUAÉ SUBIACENT MARI, TERRA VEL HARENA.

6 UNIVERSITATIS SUNT, NON SINGULORUM VELUTI QUAÉ IN CIVITATIBUS SUNT, UT THEATRA STADIA ET SIMILIA ET SI QUA ALIA SUNT COMMUNIA CIVITATIUM.

7 NULLIUS AUTEM SUNT RES SACRAE ET RELIGIOSAE ET SANCTAE: QUOD ENIM DIVINI IURIS EST, ID NULLIUS IN BONIS EST.

8 SACRA SUNT, QUAÉ RITE ET PER PONTIFICES DEO CONSECRATA SUNT, VELUTI AEDES SACRAE ET DONA, QUAÉ RITE AD MINISTERIUM DEI DEDICATA SUNT, QUAÉ ETIAM PER NOSTRAM CONSTITUTIONEM ALIENARI ET OBLIGARI PROHIBUIMUS, EXCEPTA CAUSA REDEMPTIONIS CAPTIVORUM. SI QUIS VERO AUCTORITATE SUA QUASI SACRUM SIBI CONSTITUERIT, SACRUM NON EST, SED PROFANUM. LOCUS AUTEM, IN QUO SACRAE AEDES

PRVNÍ TITUL
O ROZDĚLENÍ VĚCÍ²¹³

V předcházející knize jsme vysvětlili právo osob, nyní se budeme věnovat věcem. Ty jsou buď v našem vlastnictví, nebo nikoli. Neboť některé věci jsou podle přirozeného práva všem společné, některé jsou veřejné, některé patří pospolitosti a některé jsou ničí, většinou ale patří jednotlivci a takové se, jak bude dále ukázáno, nabývají různými způsoby.

1. Podle přirozeného práva jsou všem lidem společné tyto věci: vzduch, tekoucí voda, moře, a proto také mořské břehy. Nikomu tedy není zakázán přístup na mořský břeh, pokud se ale zdrží užívání vil a památníků a ostatních staveb, protože nepodléhají právu národů, jako je tomu u moře.

2. Také všechny řeky a přístavy jsou veřejné, proto právo rybolovu v přístavech a řekách náleží všem.

3. Mořský břeh sahá tam, kam nejdále dosahuje v zimě voda.

4. Veřejné užívání břehů řek, stejně jako řek samotných, je odvozeno z práva národů. A tak je každému dovoleno přistát u břehu, upevnit lano na tam rostoucí stromy,²¹⁴ vykládat zboží a sám se plavit po řece. Avšak vlastnictví břehů přísluší těm, jejichž pozemky lemují břehy. Proto jim patří také stromy, které stojí na břehu.

5. Veřejné užívání mořských břehů, stejně jako moře samotného, je odvozeno z práva národů. Proto tam může každý postavit domek, do něhož by se mohl schovat, stejně jako zde sušit síť a vytahovat je z moře. Avšak vlastnické právo k mořskému pobřeží pochopitelně nenáleží nikomu, ale je posuzováno podle téhož práva jako vlastnictví k samotnému moři a písku nebo k mořskému dnu.

6. Nikoli jednotlivcům, ale pospolitosti samé náleží to, co se nachází v městech, jako například divadla, stadiony, stejně jako obdobná zařízení a vůbec vše, co se nachází ve městě a patří mu.²¹⁵

7. Nikomu nepatří věci posvátné, zasvěcené a svaté: to, co je božského práva, nenáleží nikomu.²¹⁶

8. Posvátné věci jsou ty, které byly zasvěceny Bohu předepsaným způsobem za součinnosti kněží, jako například chrámy a dary, které jsou určeny k bohoslužbám a jejichž zcizení a zastavení jsme, kromě vykoupení válečných zajatců, naší konstitucí zakázali.²¹⁷ Kdyby však někdo sám něco určil za posvátnou věc, nebude posvátnou, ale

²¹³ Gai. 2, 1-11; 2, 19-21; 2, 41; 2, 65-79; D. 1, 8; 41, 1.

²¹⁴ Gai. D. 1, 8, 5 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

²¹⁵ Převzato z Marci. D. 1, 8, 6, 1 (Marci. lib. 3 inst.).

²¹⁶ Takovéto věci byly vyloučeny z právního obchodu a označovaly se jako *res extra commercium*.

²¹⁷ C. 1, 2, 21 (a. 232).

AEDIFICATAE SUNT, ETIAM DIRUTO AEDIFICIO ADHUC SACER MANET, UT ET PAPINIANUS SCRIPSIT.

9 RELIGIOSUM LOCUM UNUSQUISQUE SUA VOLUNTATE FACIT, DUM MORTUUM INFERT IN LOCUM SUUM. IN COMMUNEM AUTEM LOCUM PURUM INVITO SOCIO INFERRE NON LICET: IN COMMUNE VERO SEPULCRUM ETIAM INVITIS CETERIS LICET INFERRE. ITEM SI ALIENUS USUS FRUCTUS EST, PROPRIETARIUM PLACET NISI CONSENTIENTE USUFRUCTUARIO LOCUM RELIGIOSUM NON FACERE. IN ALIENUM LOCUM CONCEDENTE DOMINO LICET INFERRE: ET LICET POSTEA RATUM HABUERIT, QUAM ILLATUS EST MORTUUS, TAMEN RELIGIOSUS LOCUS FIT.

10 SANCTAE QUOQUE RES, VELUTI MURI ET PORTAE, QUODAMMODO DIVINI IURIS SUNT ET IDEO NULLIUS IN BONIS SUNT. IDEO AUTEM MUROS SANCTOS DICIMUS, QUIA POENA CAPITIS CONSTITUTA SIT IN EOS, QUI ALIQUID IN MUROS DELIQUERINT. IDEO ET LEGUM EAS PARTES, QUIBUS POENAS CONSTITUIMUS ADVERSUS EOS QUI CONTRA LEGES FECERINT, SANCTIONES VOCAMUS.

11 SINGULORUM AUTEM HOMINUM MULTIS MODIS RES FIUNT: QUARUNDAM ENIM RERUM DOMINIUM NANCISCIMUR IURE NATURALI, QUOD, SICUT DIXIMUS, APPELLATUR IUS GENTIUM, QUARUNDAM IURE CIVILI. COMMODIUS EST ITAQUE A VETUSTIORE IURE INCIPERE. PALAM EST AUTEM VETUSTIUS ESSE NATURALE IUS, QUOD CUM IPSO GENERE HUMANO RERUM NATURA PRODIDIT: CIVILIA ENIM IURA TUNC COEPERUNT ESSE, CUM ET CIVITATES CONDI ET MAGISTRATUS CREARI ET LEGES SCRIBI COEPERUNT.

12 FERAЕ IGITUR BESTIAE ET VOLUCRES ET PISCES, ID EST OMNIA ANIMALIA, QUAE IN TERRA MARI CAELO NASCUNTUR, SIMULATQUE AB ALIQUO CAPTA FUERINT, IURE GENTIUM STATIM ILLIUS ESSE INCIPIUNT: QUOD ENIM ANTE NULLIUS EST, ID NATURALI RATIONE OCCUPANTI CONCEDITUR. NEC INTEREST, FERAS BESTIAS ET VOLUCRES UTRUM IN SUO FUNDO QUIQUE CAPIAT, AN IN ALIENO: PLANE QUI IN ALIENUM FUNDUM INGREDITUR VENANDI AUT AUCUPANDI GRATIA, POTEST A DOMINO, SI IS PROVIDERIT, PROHIBERI NE INGREDIATUR. QUIDQUID AUTEM EORUM CEPERIS EO USQUE TUUM ESSE INTELLEGITUR, DONEC TUA CUSTODIA COERCETUR: CUM VERO EVASERIT CUSTODIAM TUAM ET IN NATURALEM LIBERTATEM SE RECEPERIT, TUUM ESSE DESINIT ET RURSUS OCCUPANTIS FIT. NATURALEM AUTEM LIBERTATEM RECIPERE INTELLEGITUR, CUM VEL OCULOS TUOS EFFUGERIT VEL ITA SIT IN CONSPECTU TUO, UT DIFFICILIS SIT EIUS PERSECUTIO.

světskou. Místa, na nichž byl postaven chrám, zůstanou posvátnými, i když bude budova zbourána, jak to ostatně napsal také Papinianus.²¹⁸

9. Místo zasvěcené může každý zřídit tak, že na svém pozemku pohřbí mrtvého.²¹⁹ Na společném pozemku, na němž se nenachází hrob, nelze bez souhlasu spoluvlastníků pohřbít. Naproti tomu je na společném pohřebním místě dovoleno pohřbívat i bez souhlasu ostatních. Tím méně může vlastník zasvětit pozemek, k němuž je zřízeno poživací právo, bez souhlasu usufruktuáře. Je dovoleno pohřbívat na cizím pozemku se souhlasem jeho vlastníka. I když je přivoleno až poté, co je mrtvý pohřben, bude takový pozemek zasvěcen.

10. Také věci svaté, jako například městské hradby a brány, jsou v určitém smyslu věci božského práva, a proto nikomu nepatří.²²⁰ Městské brány jsou svatými věcmi proto, neboť ti, kteří se nějakým způsobem prohřeší proti nim, propadnou trestu smrti. Proto je také ta část zákonů, v nichž ukládáme tresty těm, kteří je poruší, označována jako sankce.²²¹

11. Jednotlivci se stávají vlastníky věcí různými způsoby. K některým věcem totiž nabýváme vlastnictví podle práva přirozeného, které se, jak jsme již řekli,²²² označuje jako právo národů; k některým věcem nabýváme vlastnictví podle práva civilního. A je vhodnější začít s právem starším, kterým je patrně právo přirozené, jež vytvořila příroda spolu s lidským rodem. Naproti tomu právo civilní vzniklo až tehdy, když začaly vznikat státy, byly vytvářeny úřady a psány zákony.

12. Divoká zvířata,²²³ ptáci a ryby, tedy všichni živočichové, kteří žijí na zemi, v moři nebo ve vzduchu, se podle práva národů stanou okamžitě vlastnictvím toho, kdo je uloví. Neboť to, co bylo předtím ničí, náleží podle přirozeného rozumu tomu, kdo se toho zmocnil jako první. A není žádný rozdíl v tom, jestli někdo ulovil divoká zvířata nebo ptáky na svém vlastním pozemku nebo na cizím. Tomu, kdo by chtěl vstoupit na cizí pozemek za účelem lovu nebo chytání ptáků, však vlastník může zabránit to učinit, jestliže to upozoruje. Každé divoké zvíře, které ulovíš, bude za tvé vlastnictví považováno tak dlouho, dokud ho budeš ovládat. Jestliže však z tvého ovládání vyvázne a znovu získá přirozenou svobodu, přestane být tvoje a stane se vlastnictvím toho, kdo ho ovládne jako další. Za znovunabytou se svoboda považuje tehdy, když ti zvíře zmizelo z dohledu, nebo když ho sice ještě vidíš, ale jeho pronásledování je obtížné.

²¹⁸ Pap. D. 18, 1, 73 pr. (Pap. lib. 3 resp.); Frg. Vat. 5. K Papinianovi viz pozn. 191.

²¹⁹ Převzato z Marci. D. 1, 8, 6, 4 (Marci. lib. 3 inst.).

²²⁰ Gai. 2, 8–9; Gai. D. 1, 8, 1 pr. (Gai. lib. 2 inst.).

²²¹ *Sanctio* = neporušitelné ustanovení zákona.

²²² I. 1, 2, 1; 1, 2, 11.

²²³ Do kategorie divokých zvířat (*ferae bestiae*) patřila všechna zvířata žijící ve volné přírodě a kdokoli je mohl svobodně okupovat; byla považována za věc ničí (*res nullius*). Mezi divoká zvířata byla počítána také ta domácí (zkrocená) zvířata, která se pravidelně vzdalovala a ztratila tak pud k návratu (zdivočela). Za věc ničí se nepovažovala ta divoká zvířata, která byla chycena a uvězněna, dokud se jim nepodařilo získat přirozenou svobodu.

13 ILLUD QUAESITUM EST, AN, SI FERA BESTIA ITA VULNERATA SIT, UT CAPI POSSIT, STATIM TUA ESSE INTELLEGATUR. QUIBUSDAM PLACUIT STATIM TUAM ESSE ET EO USQUE TUAM VIDERI, DONEC EAM PERSEQUARIS, QUODSI DESIERIS PERSEQUI, DESINERE TUAM ESSE ET RURSUS FIERI OCCUPANTIS. ALII NON ALITER PUTAVERUNT TUAM ESSE, QUAM SI CEPERIS. SED POSTERIOREM SENTENTIAM NOS CONFIRMAMUS, QUIA MULTA ACCIDERE SOLENT, UT EAM NON CAPIAS.

14 APIUM QUOQUE NATURA FERA EST. ITAQUE QVAE IN ARBORE TUA CONSEDERINT, ANTEQUAM A TE ALVEO INCLUDANTUR, NON MAGIS TUAES ESSE INTELLEGUNTUR, QUAM VOLUCRES, QVAE IN TUA ARBORE NIDUM FECERINT: IDEOQUE SI ALIUS EAS INCLUSERIT, IS EARUM DOMINUS ERIT. FAVOS QUOQUE SI QUOS HAE FECERINT, QUILIBET EXIMERE POTEST. PLANE INTEGRUM RE SI PROVIDERIS INGREDIENTEM IN FUNDUM TUUM, POTES EUM IURE PROHIBERE NE INGREDIATUR. EXAMEN, QUOD EX ALVEO TUO EVOLAVERIT, EO USQUE TUUM ESSE INTELLEGITUR, DONEC IN CONSPECTU TUO EST NEC DIFFICILIS EIUS PERSECUTIO EST: ALIOQUIN OCCUPANTIS FIT.

15 PAVONUM ET COLUMBARUM FERA NATURA EST. NEC AD REM PERTINET, QUOD EX CONSUECUDINE AVOLARE ET REVOLARE SOLENT: NAM ET APES IDEM FACIUNT, QUARUM CONSTAT FERAM ESSE NATURAM: CERVOS QUOQUE ITA QUIDAM MANSUETOS HABENT, UT IN SILVAS IRE ET REDIRE SOLEANT, QUORUM ET IPSORUM FERAM ESSE NATURAM NEMO NEGAT. IN HIS AUTEM ANIMALIBUS, QVAE EX CONSUECUDINE ABIRE ET REDIRE SOLENT, TALIS REGULA COMPROBATA EST, UT EO USQUE TUA ESSE INTELLEGANTUR, DONEC ANIMUM REVERTENDI HABEANT: NAM SI REVERTENDI ANIMUM HABERE DESIERINT, ETIAM TUA ESSE DESINUNT ET FIUNT OCCUPANTIUM. REVERTENDI AUTEM ANIMUM VIDENTUR DESINERE HABERE, CUM REVERTENDI CONSUECUDINEM DESERUERINT.

16 GALLINARUM ET ANSERUM NON EST FERA NATURA IDQUE EX EO POSSUMUS INTELLEGERE, QUOD ALIAE SUNT GALLINAE, QUAS FERAS VOCAMUS, ITEM ALII ANSERES, QUOS FEROS APPELLAMUS. IDEOQUE SI ANSERES TUI AUT GALLINAE TUAES ALIQUO CASU TURBATI TURBATAEVE EVOLAVERINT, LICET CONSPECTUM TUUM EFFUGERINT, QUOCUMQUE TAMEN LOCO SINT, TUI TUAEVE ESSE INTELLEGUNTUR: ET QUI LUCRANDI ANIMO EA ANIMALIA RETINET, FURTUM COMMITTERE INTELLEGITUR.

17 ITEM EA, QVAE EX HOSTIBUS CAPIMUS, IURE GENTIUM STATIM NOSTRA FIUNT: ADEO QUIDEM, UT ET LIBERI HOMINES IN SERVITUTEM NOSTRAM DEDUCANTUR, QUI TAMEN, SI EVASERINT NOSTRAM POTESTATEM ET AD SUOS REVERSI FUERINT, PRISTINUM STATUM RECIPIUNT.

18 ITEM LAPILLI GEMMAE ET CETERA, QVAE IN LITORE INVENIUNTUR, IURE NATURALI STATIM INVENTORIS FIUNT.

19 ITEM EA, QVAE EX ANIMALIBUS DOMINIO TUO SUBIECTIS NATA SUNT, EODEM IURE TIBI ADQUIRUNTUR.

20 PRAETEREA QUOD PER ALLUVIONEM AGRO TUO FLUMEN ADIECIT, IURE GENTIUM TIBI ADQUIRITUR. EST AUTEM ALLUVIO INCREMENTUM LATENS. PER ALLUVIONEM AUTEM ID

13. Jeden člověk se ptal, zda to divoké zvíře, které je zraněno takovým způsobem, že je možné ho chytit, se považuje za tvé vlastnictví ihned. Někteří zastávali takový názor, že ti náleží okamžitě, a že zůstane ve tvém vlastnictví tak dlouho, dokud ho pronásleduješ; jestliže ho ale pronásledovat přestaneš, tvým vlastnictvím být přestane a bude patřit tomu, kdo se ho zmocní jako další. Jiní se domnívali, že se zvíře stane tvým vlastnictvím teprve poté, co ho chytíš. My jsme se rozhodli přiklonit se ke druhému názoru, neboť se často něco stane, a ty pak zvíře nechytíš.²²⁴

14. Také včely jsou z pohledu přírody divokými zvířaty. Jestliže uletěly na tvůj strom, nejsou tvoje do té doby, dokud jsi je neuzavřel do úlu, stejně jako ptáci, kteří si na tvém stromě vybudovali hnízdo. Jestliže je chytí někdo jiný, stane se jejich vlastníkem. Každý si může odnést také plástve medu, které vytvořily včely. Je ale pravda, že dříve než uvedené nastane, jestliže někoho uvidíš vstoupit na svůj pozemek, můžeš mu po právu vstup zakázat. Za tvé vlastnictví bude považován včelí roj, který vyletěl z tvého úlu, tak dlouho, dokud ho uvidíš a nebude obtížné ho pronásledovat. V opačném případě se stane vlastnictvím toho, kdo ho ovládne jako další.

15. Také pávi a holubi jsou podle přírody divokými zvířaty. Není přitom rozhodující, že jsou zvyklí odletět a pak znovu přiletět. Vždyť včely dělají totéž a jsou určitě divokými zvířaty. Někteří zkrotili také jeleny natolik, že odejdou do lesa a pak se znovu vrátí, a přece nikdo nepochybuje, že jsou od přírody divocí. Ohledně zvířat, která se podle svého zvyku obvykle vzdalují a pak se znovu vrátí, platí pravidlo, že se považují za tvá tak dlouho, dokud nepozbudou vůli k návratu. Jestliže totiž vůli k návratu ztratí, přestanou ti patřit a stanou se vlastnictvím toho, kdo se jich zmocní jako další. Vůli k návratu beze všech pochyb ztrácejí tehdy, když si odvyknou vracet se.

16. Naše slepice a husy nejsou od přírody divoké. Zřejmé je to podle toho, že existují slepice, které označujeme jako divoké, a stejně tak i husy, které označujeme také jako divoké. Jestliže se tvoje husy nebo slepice něčím vyplaší a odletí, zůstanou proto tvým vlastnictvím, ať jsou na jakémkoli místě, i když je již nevidíš. Je zřejmé, že zlodějem bude ten, kdo si tato zvířata ponechá s úmyslem se obohatit.

17. Také to, co vezmeme nepřátelům, se podle práva národů stává naším vlastnictvím, a to tak, že svobodní se dokonce stanou našimi otroky. Jestliže se však dostali z naší moci a vrátili se domů, získají opět své původní právní postavení.

18. Perly a drahokamy, a to, co se najde na pobřeží, náleží podle přirozeného práva nálezci ihned.²²⁵

19. Podle stejného práva získáš vlastnictví k mláďatům těch zvířat, která jsou tvoje.

20. Kromě toho podle práva národů získáš vlastnické právo také k tomu, co na tvůj pozemek vyplavila řeka jako naplaveninu. Naplavenina je pak nepozorovatelným pří-

²²⁴ Gai. D. 41, 1, 5, 1-7 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

²²⁵ §§ 12-18 obsahově náleží do problematiky originálního nabývání vlastnického práva, konkrétně k institutu zvaného *occupatio*.

VIDETUR ADICI, QUOD ITA PAULATIM ADICITUR, UT INTELLEGERE NON POSSIS, QUANTUM QUOQUO MOMENTO TEMPORIS ADICIATUR.

21 QUODSI VIS FLUMINIS PARTEM ALIQUAM EX TUO PRAEDIO DETRAXERIT ET VICINI PRAEDIO APPULERIT, PALAM EST EAM TUAM PERMANERE. PLANE SI LONGIORE TEMPORE FUNDO VICINI HAESERIT ARBORESQUE, QUAS SECUM TRAXERIT, IN EUM FUNDUM RADICES EGERINT, EX EO TEMPORE VIDENTUR VICINI FUNDO ADQUISITAE ESSE.

22 INSULA QUAE IN MARI NATA EST, QUOD RARO ACCIDIT, OCCUPANTIS FIT: NULLIUS ENIM ESSE CREDITUR. AT IN FLUMINE NATA, QUOD FREQUENTER ACCIDIT, SI QUIDEM MEDIAM PARTEM FLUMINIS TENEAT, COMMUNIS EST EORUM, QUI AB UTRAQUE PARTE FLUMINIS PROPE RIPAM PRAEDIA POSSIDENT, PRO MODO LATITUDINIS CUIUSQUE FUNDI, QUAE LATITUDO PROPE RIPAM SIT. QUODSI ALTERI PARTI PROXIMIOR SIT, EORUM EST TANTUM, QUI AB EA PARTE PROPE RIPAM PRAEDIA POSSIDENT. QUODSI ALIQUA PARTE DIVISUM FLUMEN, DEINDE INFRA UNITUM AGRUM ALICUIUS IN FORMAM INSULAE REDEGERIT, EIUSDEM PERMANET IS AGER, CUIUS ET FUERAT.

23 QUODSI NATURALI ALVEO IN UNIVERSUM DERELICTO ALIA PARTE FLUERE COEPERIT, PRIOR QUIDEM ALVEUS EORUM EST, QUI PROPE RIPAM EIUS PRAEDIA POSSIDENT, PRO MODO SCILICET LATITUDINIS CUIUSQUE AGRI, QUAE LATITUDO PROPE RIPAM SIT, NOVUS AUTEM ALVEUS EIUS IURIS ESSE INCIPIT, CUIUS ET IPSUM FLUMEN, ID EST PUBLICUS. QUODSI POST ALIQUOD TEMPUS AD PRIOREM ALVEUM REVERSUM FUERIT FLUMEN, RURSUS NOVUS ALVEUS EORUM ESSE INCIPIT, QUI PROPE RIPAM EIUS PRAEDIA POSSIDENT.

24 ALIA SANE CAUSA EST, SI CUIUS TOTUS AGER INUNDATUS FUERIT. NEQUE ENIM INUNDATIO SPECIEM FUNDI COMMUTAT ET OB ID, SI RECESSERIT AQUA, PALAM EST EUM FUNDUM EIUS MANERE, CUIUS ET FUIT.

25 CUM EX ALIENA MATERIA SPECIES ALIQUA FACTA SIT AB ALIQUO, QUAERI SOLET, QUIS EORUM NATURALI RATIONE DOMINUS SIT, UTRUM IS QUI FECERIT, AN ILLE POTIUS QUI MATERIAE DOMINUS FUERIT: UT ECCE SI QUIS EX ALIENIS UVIS AUT OLIVIS AUT SPICIS VINUM AUT OLEUM AUT FRUMENTUM FECERIT, AUT EX ALIENO AURO VEL ARGENTO VEL AERE VAS ALIQUOD FECERIT, VEL EX ALIENO VINO ET MELLE MULSUM MISCUERIT, VEL EX ALIENIS MEDICAMENTIS EMPLASTRUM AUT COLLYRIUM COMPOSUERIT, VEL EX ALIENA LANA VESTIMENTUM FECERIT, VEL EX ALIENIS TABULIS NAVEM VEL ARMARIUM VEL SUBSELLIUM FABRICAVERIT. ET POST MULTAS SABINIANORUM ET PROCULIANORUM AMBIGUITATES PLACUIT MEDIA SENTENTIA EXISTIMANTIUM, SI EA SPECIES AD MATERIAM REDUCI POSSIT, EUM VIDERI DOMINUM ESSE, QUI MATERIAE DOMINUS FUERAT, SI NON POSSIT REDUCI, EUM POTIUS INTELLEGI DOMINUM QUI FECERIT: UT ECCE VAS CONFLATUM POTEST AD RUDEM MASSAM AERIS VEL ARGENTI VEL AURI REDUCI, VINUM AUTEM AUT OLEUM AUT FRUMENTUM AD UVAS ET OLIVAS ET SPICAS REVERTI NON POTEST AC NE MULSUM QUIDEM AD VINUM ET MEL RESOLVI POTEST. QUODSI PARTIM EX SUA MATERIA,

růstkem. Jako naplavenina se vyplaví to, k čemu dochází pozvolna a nelze rozpoznat, v kterém okamžiku k tomu došlo.

21. Jestliže ti však síla řeky odtrhla část pozemku a odnesla ho k sousednímu pozemku, je zřejmé, že tato část zůstane ve tvém vlastnictví. Jestliže zůstane tato část delší dobu spojena se sousedním pozemkem a stromy, které se nacházely na tomto odtrhnutém pozemku, zakoření do sousedova pozemku, má se za to, že od tohoto okamžiku se stává součástí sousedního pozemku.

22. Ostrov, který vznikne v moři, což se nestává často, se stane vlastnictvím toho, kdo se ho zmocní jako první. Má se totiž za to, že předtím nepatřil nikomu. Pokud ostrov vznikne v řece, což se stává častěji, a pokud leží uprostřed řeky, je ve spoluvlastnictví těch, kteří drží pozemky na obou stranách řeky, a to v poměru k šířce řeky, na jejích březích mají své pozemky. Jestliže však leží ostrov blíže k jednomu břehu než ke druhému, pak se vlastníky stanou pouze ti, jejichž pozemky leží na bližším břehu. Pokud se tok řeky na jednom místě rozdělí, aby se dále opět spojil, a učiní tak z jednoho pozemku ostrov, zůstane tento pozemek ve vlastnictví toho, jemuž patřil předtím.

23. Jestliže však řeka opustila své přirozené koryto a začala téci jiným směrem, náleží opuštěné koryto řeky těm, jejichž pozemky leží na břehu, a to v poměru šířky, kterou má každý pozemek ležící na břehu. Nové koryto je pak podřízeno stejnému právnímu režimu jako řeka samotná, a je proto věcí veřejnou. Pokud se řeka po určité době navrátí do svého původního koryta, patří ono nové koryto opět těm, kteří drží pozemky na jejím břehu.

24. Stejná situace nastane, jestliže je zcela zaplavena něčí půda. Záplava totiž vlastnost pozemku nemění; je zřejmé, že až voda opadne, tak pozemek zůstane ve vlastnictví toho, komu náležel předtím.²²⁶

25. Jestliže někdo zhotoví věc z cizího materiálu, pak se běžně někteří ptají, kdo z nich je, podle zdravého rozumu, vlastníkem – zda to je zpracovatel, nebo spíše ten, kdo byl vlastníkem materiálu; například pokud někdo z cizích hroznů, oliv nebo klasů vyrobí víno, olej nebo mouku; anebo z cizího zlata, stříbra nebo mědi vyrobí nádobu; anebo pokud někdo smíchá cizí víno a med a vyrobí tak medovinu; anebo pokud někdo z cizích léků vyrobí náplast nebo hojivou mast; anebo někdo zhotoví z cizí vlny šaty; anebo z cizích prken loď, skříň nebo lavici. Po dlouhém sporu mezi sabiniány a prokuliány²²⁷ se nakonec prosadil prostřední názor. Pokud je možné nově vzniklou věc navrátit do původního stavu, je za vlastníka považován ten, komu tento materiál patří; pokud to možné není, pak je za vlastníka považován zpracovatel. Tak je například možné uvést do původního stavu nádobu odlitou z mědi, ze stříbra nebo ze zlata. Naproti tomu však víno, olej nebo obilí nelze vrátit do původního stavu hroznů,

²²⁶ §§ 20–24 obsahově náleží do problematiky originálního nabývání vlastnického práva, konkrétně k institutu zvaného *accessio*.

²²⁷ Gai. D. 41, 1, 7, 7 (Gai. lib. 2 rer. cott.); I. 2, 79. K sabiniánům a prokuliánům viz pozn. 175.

PARTIM EX ALIENA SPECIEM ALIQUAM FECERIT QUISQUE, VELUTI EX SUO VINO ET ALIENO MELLE MULSUM AUT EX SUIS ET ALIENIS MEDICAMENTIS EMPLASTRUM AUT COLLYRIUM AUT EX SUA ET ALIENA LANA VESTIMENTUM FECERIT, DUBITANDUM NON EST HOC CASU EUM ESSE DOMINUM QUI FECERIT: CUM NON SOLUM OPERAM SUAM DEDIT, SED ET PARTEM EIUSDEM MATERIAE PRAESTAVIT.

26 SI TAMEN ALIENAM PURPURAM QUIS INTEXUIT SUO VESTIMENTO, LICET PRETIOSIOR EST PURPURA, ACCESSIONIS VICE CEDIT VESTIMENTO: ET QUI DOMINUS FUIT PURPURAE, ADVERSUS EUM QUI SUBRIPUIT HABET FURTI ACTIONEM ET CONDICTIONEM, SIVE IPSE EST QUI VESTIMENTUM FECIT, SIVE ALIUS. NAM EXTINGTAE RES LICET VINDICARI NON POSSINT, CONDICI TAMEN A FURIBUS ET A QUIBUSDAM ALIIS POSSESSORIBUS POSSUNT.

27 SI DUORUM MATERIAE EX VOLUNTATE DOMINORUM CONFUSAE SINT, TOTUM ID CORPUS, QUOD EX CONFUSIONE FIT, UTRIUSQUE COMMUNE EST, VELUTI SI QUI VINA SUA CONFUDERINT AUT MASSAS ARGENTI VEL AURI CONFLAVERINT. SED SI DIVERSAE MATERIAE SINT ET OB ID PROPRIA SPECIES FACTA SIT, FORTE EX VINO ET MELLE MULSUM AUT EX AURO ET ARGENTO ELECTRUM, IDEM IURIS EST: NAM ET EO CASU COMMUNEM ESSE SPECIEM NON DUBITATUR. QUODSI FORTUITU ET NON VOLUNTATE DOMINORUM CONFUSAE FUERINT VEL DIVERSAE MATERIAE VEL QUAE EIUSDEM GENERIS SUNT, IDEM IURIS ESSE PLACUIT.

28 QUODSI FRUMENTUM TITII TUO FRUMENTO MIXTUM FUERIT, SI QUIDEM EX VOLUNTATE VESTRA, COMMUNE ERIT, QUIA SINGULA CORPORA, ID EST SINGULA GRANA, QUAE CUIUSQUE PROPRIA FUERUNT, EX CONSENSU VESTRO COMMUNICATA SUNT. QUODSI CASU ID MIXTUM FUERIT VEL TITIIUS ID MISCUERIT SINE VOLUNTATE TUA, NON VIDETUR COMMUNE ESSE, QUIA SINGULA CORPORA IN SUA SUBSTANTIA DURANT NEC MAGIS ISTIS CASIBUS COMMUNE FIT FRUMENTUM, QUAM GREX COMMUNIS ESSE INTELLEGITUR, SI PECORA TITII TUIS PECORIBUS MIXTA FUERINT: SED SI AB ALTERUTRO VESTRUM ID TOTUM FRUMENTUM RETINEATUR, IN REM QUIDEM ACTIO PRO MODO FRUMENTI CUIUSQUE COMPETAT, ARBITRIO AUTEM IUDICIS CONTINETUR, UT IS AESTIMET, QUALE CUIUSQUE FRUMENTUM FUERIT.

29 CUM IN SUO SOLO ALIQUIS ALIENA MATERIA AEDIFICAVERIT, IPSE DOMINUS INTELLEGITUR AEDIFICII, QUIA OMNE QUOD INAEIDIFICATUR SOLO CEDIT. NEC TAMEN IDEO IS, QUI MATERIAE DOMINUS FUERAT, DESINIT EIUS DOMINUS ESSE: SED TANTISPER NEQUE VINDICARE EAM POTEST NEQUE AD EXHIBENDUM DE EA RE AGERE PROPTER LEGEM DUODECIM TABULARUM, QUA CAVETUR, NE QUIS TIGNUM ALIENUM AEDIBUS SUIS INUNCTUM EXIMERE COGATUR, SED DUPLUM PRO EO PRAESTET PER ACTIONEM QUAE VOCATUR DE TIGNO IUNCTO (APPELLATIONE AUTEM TIGNI OMNIS MATERIA SIGNIFICATUR, EX QUA AEDIFICIA FIUNT): QUOD IDEO PROVISUM EST, NE AEDIFICIA RESCINDI NECESSE SIT. SED SI

oliv nebo klasů, stejně tak jako medovinu do stavu vína a medu. Jestliže však někdo vytvoří novou věc zčásti z cizího a zčásti z vlastního materiálu, například z vlastního vína a cizího medu medovinu, nebo z vlastních a cizích léků náplast nebo hojivou mast, nebo z vlastní a cizí vlny šaty, bude v takovýchto případech nepochybně vlastníkem zpracovatel, neboť nejenže použil vlastní práce, ale poskytl také část materiálu.

26. Jestliže někdo vetkal cizí purpurové nitě do svých šatů, stává se purpur, i když se jedná o věc hodnotnější, součástí šatů jako věc vedlejší. Předcházející vlastník purpuru má proti tomu, kdo mu ho odcizil, žalobu z krádeže a také žalobu z bezdůvodného obohacení, a to bez ohledu na to, zda je ušil sám, nebo někdo jiný. I když není možné tyto věci vindikovat, přece jen lze žalovat z bezdůvodného obohacení zloděje a také další určité držitele.²²⁸

27. Jestliže dojde ke slití látek dvou vlastníků a stane se tak s jejich souhlasem, celá slitina patří oběma; například pokud slili svá vína nebo hromady zlata či stříbra. I když se jedná o různé látky a z tohoto důvodu vznikla nová věc, například z vína a medu medovina nebo ze zlata a stříbra elektron, platí totéž, neboť také v tomto případě náleží nepochybně nová věc oběma. Jestliže dojde ke slití různých nebo stejných látek náhodou, nebo bez vůle jejich vlastníků, také neplatí podle obecně přijatého názoru nic jiného.

28. Jestliže se smíchalo obilí Titia s tvým, vznikne spoluvlastnictví v případě, pokud se tak stalo z vaší vůle, neboť jednotlivé věci, to znamená obilná zrna, která vám patřila jednotlivě, se staly na základě vašeho souhlasu společnými. Jestliže však došlo ke smíchání náhodou, nebo Titius smíchal obilí bez tvého vědomí, pak spoluvlastnictví nevzniká, protože jednotlivé věci existují i nadále ve své podstatě. A obilí je v tomto případě tak málo společným, jako se za společné považuje stádo, pokud by Titius promíchal svá zvířata s tvými. Pokud by si někdo z vás obilí ponechal, má druhý k dispozici věcnou žalobu ohledně množství svého obilí; záleží pak na uvážení soudce, jakou kvalitu mělo obilí každého z vás.

29. Jestliže někdo postavil z cizího materiálu budovu na svém pozemku, bude považován také za vlastníka stavby, neboť vše, co je na pozemku postaveno, je jeho součástí. Vlastník stavebního materiálu však nepřestává být jeho vlastníkem. Zatím však nemůže vzhledem k ustanovení zákona XII desek²²⁹ ani vindikovat, ani požadovat vydání materiálu, neboť je zde stanoveno, že ten, kdo zastavěl cizí trám do své stavby, nemůže být přinucen ho vytrhnout, ale že může být na základě žaloby ze zastavěného trámu povinen nahradit dvojnásobek jeho hodnoty (pod označením trám se rozumí také jakýkoliv jiný stavební materiál, z něhož může být stavba postavena). Toto bylo předvídáno proto, aby nebylo nutné bourat stavby. Jestliže je však stavba z nějakého

²²⁸ §§ 25–26 obsahově náleží do problematiky originálního nabývání vlastnického práva, konkrétně k institutu zvaného *specificatio*.

²²⁹ Lex XII tab. 6, 7. Viz pozn. 144.

ALIQUA EX CAUSA DIRUTUM SIT AEDIFICIUM, POTERIT MATERIAE DOMINUS, SI NON FUERIT DUPLUM IAM PERSECUTUS, TUNC EAM VINDICARE ET AD EXHIBENDUM AGERE.

30 EX DIVERSO SI QUIS IN ALIENO SOLO SUA MATERIA DOMUM AEDIFICAVERIT, ILLIUS FIT DOMUS, CUIUS ET SOLUM EST. SED HOC CASU MATERIAE DOMINUS PROPRIETATEM EIUS AMITTIT, QUIA VOLUNTATE EIUS ALIENATA INTELLEGITUR, UTIQUE SI NON IGNORABAT IN ALIENO SOLO SE AEDIFICARE: ET IDEO, LICET DIRUTA SIT DOMUS, VINDICARE MATERIAM NON POSSIT. CERTE ILLUD CONSTAT, SI IN POSSESSIONE CONSTITUTO AEDIFICATORE SOLI DOMINUS PETAT DOMUM SUAM ESSE NEC SOLVAT PRETIUM MATERIAE ET MERCEDES FABRORUM, POSSE EUM PER EXCEPTIONEM DOLI MALI REPELLI, UTIQUE SI BONAE FIDEI POSSESSOR FUIT QUI AEDIFICASSET: NAM SCIENTI ALIENUM ESSE SOLUM POTEST CULPA OBICI, QUOD TEMERE AEDIFICAVERIT IN EO SOLO, QUOD INTELLEGERET ALIENUM ESSE.

31 SI TITIUS ALIENAM PLANTAM IN SUO SOLO POSUERIT, IPSIUS ERIT: ET EX DIVERSO SI TITIUS SUAM PLANTAM IN MAEVII SOLO POSUERIT, MAEVII PLANTA ERIT, SI MODO UTROQUE CASU RADICES EGERIT. ANTEQUAM AUTEM RADICES EGERIT, EIUS PERMANET, CUIUS ET FUERAT. ADEO AUTEM EX EO, EX QUO RADICES AGIT PLANTA, PROPRIETAS EIUS COMMUTATUR, UT, SI VICINI ARBOREM ITA TERRA TITII PRESSERIT, UT IN EIUS FUNDUM RADICES AGERET, TITII EFFICI ARBOREM DICIMUS: RATIONEM ETENIM NON PERMITTERE, UT ALTERIUS ARBOR ESSE INTELLEGATUR, QUAM CUIUS IN FUNDUM RADICES EGISSET. ET IDEO PROPE CONFINIUM ARBOR POSITA SI ETIAM IN VICINI FUNDUM RADICES EGERIT, COMMUNIS FIT.

32 QUA RATIONE AUTEM PLANTAE, QUAE TERRA COALESCUNT, SOLO CEDUNT, EADEM RATIONE FRUMENTA QUOQUE, QUAE SATA SUNT, SOLO CEDERE INTELLEGUNTUR. CETERUM SICUT IS QUI IN ALIENO SOLO AEDIFICAVERIT, SI AB EO DOMINUS PETAT AEDIFICIUM, DEFENDI POTEST PER EXCEPTIONEM DOLI MALI SECUNDUM EA QUAE DIXIMUS: ITA EIUSDEM EXCEPTIONIS AUXILIO TUTUS ESSE POTEST IS, QUI ALIENUM FUNDUM SUA IMPENSA BONA FIDE CONSEVIT.

33 LITTERAE QUOQUE, LICET AUREAE SINT, PERINDE CHARTIS MEMBRANISQUE CEDUNT, ACSI SOLO CEDERE SOLENT EA QUAE INAEDIFICANTUR AUT INSERUNTUR: IDEOQUE SI IN CHARTIS MEMBRANISVE TUIS CARMEN VEL HISTORIAM VEL ORATIONEM TITIUS SCRIPSERIT, HUIUS CORPORIS NON TITIUS, SED TU DOMINUS ESSE IUDICERIS. SED SI A TITIO PETAS TUOS LIBROS TUASVE MEMBRANAS ESSE NEC IMPENSAM SCRIPTURAE SOLVERE PARATUS SIS, POTERIT SE TITIUS DEFENDERE PER EXCEPTIONEM DOLI MALI, UTIQUE SI BONA FIDE EARUM CHARTARUM MEMBRANARUMVE POSSESSIONEM NANCTUS EST.

34 SI QUIS IN ALIENA TABULA PINXERIT, QUIDAM PUTANT TABULAM PICTURAE CEDERE: ALIIS VIDETUR PICTURAM, QUALISCUMQUE SIT, TABULAE CEDERE. SED NOBIS VIDETUR MELIUS ESSE TABULAM PICTURAE CEDERE: RIDICULUM EST ENIM PICTURAM APELLIS VEL

důvodu zbourána, může vlastník stavebního materiálu, pokud již nedostal dvojnásobek hodnoty, tento materiál vindikovat a požadovat jeho vydání.

30. Naopak, jestliže někdo postaví na cizím pozemku dům z vlastního materiálu, stane se dům vlastnictvím toho, jehož je pozemek. V takovémto případě ztratí vlastník stavebního materiálu své vlastnictví k němu, neboť materiál je považován za zcizený z jeho vůle, zejména tehdy, když mu nebylo neznámé, že stavěl na cizím pozemku. A proto, zejména když dojde ke zbourání domu, nebude moci materiál vindikovat. Také následující je stejné: jestliže je stavitel držitelem a vlastník pozemku nárokuje vlastnictví k domu, aniž by zaplatil hodnotu materiálu a odměnu řemeslníkům, je proti němu povoleno uplatnit námitku zlého úmyslu zejména tehdy, když byl stavitel držitelem v dobré víře. Neboť tomu, komu je známo, že se jedná o cizí pozemek, je možné přičíst zavinění, protože lehkomyšlně stavěl na pozemku, o němž věděl, že je cizí.

31. Jestliže Titius zasadil cizí rostlinu na svém pozemku, stane se jejím vlastníkem a naopak, jestliže Titius zasadil svou rostlinu na pozemku Maevia, stane se vlastnictvím Maevia, v obou případech však pouze tehdy, jestliže rostlina zakořenila. Pokud rostlina nezakořenila, zůstane ve vlastnictví toho, komu patří. Pravidlo, že se vlastnické právo k rostlině mění po jejím zakořenění, jde až tak daleko, že lze říci následující: jestliže Titiova půda pokryje strom souseda tak silně, že zapustí na Titiově pozemku kořeny, stane se strom vlastnictvím Titia.²³⁰ Povaha věci totiž nedovoluje považovat strom za vlastnictví nikoho jiného než toho, do jehož pozemku, zakořenil. A proto bude strom zasazený poblíž hranice pozemku ve spoluvlastnictví tehdy, pokud jeho kořeny prorostou také na sousední pozemek.

32. Ze stejného důvodu, z něhož se zakořeněné rostliny stávají součástí pozemku, se také zaseté obilí považuje za jeho součást. A tak, jak se v jiných případech může stavebník na cizím pozemku bránit pomocí námitky zlého úmyslu, tak se také podle uvedeného může bránit stejnou námitkou ten, kdo v dobré víře osel cizí pozemek.

33. Také písmena, zejména pokud jsou ze zlata, jsou součástí papyru a pergamenu stejně jako to, co je postavené nebo zaseté a obvykle je součástí pozemku. Jestliže Titius napsal na tvůj papyrus nebo pergamen báseň nebo nějakou historku nebo řeč, pak budeš za vlastníka písemnosti považován ty a ne Titius. Pokud však nárokuješ, že ti náleží Titiovy knihy nebo pergameny bez toho, aniž bys byl ochoten uhradit náklady na písemnosti, tehdy se může Titius bránit pomocí námitky zlého úmyslu, zejména tehdy, když k těmto papyrům nebo pergamenům získal držbu v dobré víře.²³¹

34. Jestliže někdo maloval na cizí desku, jsou někteří toho názoru, že deska je součástí malby. Podle názoru jiných je malba, jak to je obvyklé, součástí desky. My se však domníváme, že je správnější, když je deska součástí malby.²³² Vždyť by bylo směšné,

²³⁰ Není zde jasné, jakým způsobem se zasazený strom dostal na sousední pozemek.

²³¹ §§ 32–33 jsou převzaty z Gai D. 41, 1, 9 pr. – 1 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

²³² Gai. 2, 78.

PARRHASII IN ACCESSIONEM VILISSIMAE TABULAE CEDERE. UNDE SI A DOMINO TABULAE IMAGINEM POSSIDENTE IS QUI PINXIT EAM PETAT NEC SOLVAT PRETIUM TABULAE, POTERIT PER EXCEPTIONEM DOLI MALI SUMMOVERI: AT SI IS QUI PINXIT POSSIDEAT, CONSEQUENS EST, UT UTILIS ACTIO DOMINO TABULAE ADVERSUS EUM DETUR, QUO CASU, SI NON SOLVAT IMPENSAM PICTURAE, POTERIT PER EXCEPTIONEM DOLI MALI REPELLI, UTIQUE SI BONA FIDE POSSESSOR FUERIT ILLE QUI PICTURAM IMPOSUIT. ILLUD ENIM PALAM EST, QUOD, SIVE IS QUI PINXIT SUBRIPUIT TABULAS SIVE ALIUS, COMPETIT DOMINO TABULARUM FURTI ACTIO.

35 SI QUIS A NON DOMINO, QUEM DOMINUM ESSE CREDERET, BONA FIDE FUNDUM EMERIT VEL EX DONATIONE ALIAVE QUA IUSTA CAUSA AEQUE BONA FIDE ACCEPERIT: NATURALI RATIONE PLACUIT FRUCTUS QUOS PERCEPIT EIUS ESSE PRO CULTURA ET CURA. ET IDEO SI POSTEA DOMINUS SUPERVENERIT ET FUNDUM VINDICET, DE FRUCTIBUS AB EO CONSUMPTIS AGERE NAN POTEST. EI VERO, QUI SCIENS ALIENUM FUNDUM POSSEDERIT, NON IDEM CONCESSUM EST. ITAQUE CUM FUNDO ETIAM FRUCTUS, LICET CONSUMPTI SINT, COGITUR RESTITUERE.

36 IS, AD QUEM USUS FRUCTUS FUNDI PERTINET, NON ALITER FRUCTUUM DOMINUS EFFICITUR, QUAM SI EOS IPSE PERCEPERIT. ET IDEO LICET MATURIS FRUCTIBUS, NONDUM TAMEN PERCEPTIS DECESSERIT, AD HEREDEM EIUS NON PERTINENT, SED DOMINO PROPRIETATIS ADQUIRUNTUR. EADEM FERE ET DE COLONO DICUNTUR.

37 IN PECUDUM FRUCTU ETIAM FETUS EST, SICUTI LAC ET PILUS ET LANA: ITAQUE AGNI ET HAEDI ET VITULI ET EQUULI STATIM NATURALI IURE DOMINII SUNT FRUCTUarii. PARTUS VERO ANCILLAE IN FRUCTU NON EST ITAQUE AD DOMINUM PROPRIETATIS PERTINET: ABSURDUM ENIM VIDEBATUR HOMINEM IN FRUCTU ESSE, CUM OMNES FRUCTUS RERUM NATURA HOMINUM GRATIA COMPARAVIT.

38 SED SI GREGIS USUM FRUCTUM QUIS HABEAT, IN LOCUM DEMORTUORUM CAPITUM EX FETU FRUCTUARIUS SUMMITTERE DEBET, UT ET IULIANO VISUM EST, ET IN VINEARUM DEMORTUARUM VEL ARBORUM LOCUM ALIAS DEBET SUBSTITUERE. RECTE ENIM COLERE DEBET ET QUASI BONUS PATER FAMILIAS UTI DEBET.

39 THESAUROS, QUOS QUIS IN SUO LOCO INVENERIT, DIVUS HADRIANUS NATURALEM AEQUITATEM SECUTUS EI CONCESSIT QUI INVENERIT. IDEMQUE STATUIT, SI QUIS IN SACRO

kdyby Apellova²³³ nebo Parhasiova²³⁴ malba byla součástí jinak bezcenné desky. Jestliže přitom malíř požaduje obraz od původního vlastníka desky, který tento drží, aniž by nabízel náhradu hodnoty desky, může být odmítnut pomocí námitky zlého úmyslu. Jestliže však má obraz v držbě malíř, je správné, aby původnímu vlastníku desky příslušela proti němu obdobná žaloba; pokud nechce uhradit náklady malby, může být odmítnut pomocí námitky zlého úmyslu, a to zejména tehdy, když byl zhotovitel obrazu držitelem v dobré víře. Je totiž zřejmé, že původnímu vlastníku desky přísluší žaloba z krádeže, pokud zhotovitel obrazu, nebo někdo jiný, desku odcizil.

35. Jestliže někdo v dobré víře koupil pozemek od nevlastníka, o němž se domníval, že vlastníkem je, nebo získal pozemek v dobré víře darem, nebo na základě nějakého jiného právem uznaného důvodu, pak se má podle přirozeného rozumu za to, že mu náleží jím sklizené plody jako vyrovnání za vynaloženou práci a náklady. Proto také, pokud chce vlastník později vindikovat, nemůže žalobou úspěšně vymáhat ty plody, které byly držitelem spotřebovány. Tomu, kdo vědomě drží cizí pozemek, toto však dovoleno není; zároveň s pozemkem musí vydat také plody, a to i tehdy, když je spotřeboval.

36. Poživatel se stane vlastníkem plodů teprve jejich uchopením.²³⁵ Jestliže jsou plody v okamžiku jeho smrti sice zralé, ale ještě nebyly sklizeny, nepatří jeho dědicům, ale nabývá je vlastník pozemku. Totéž platí zpravidla také pro kolóna.

37. K plodům zvířat patří mláďata stejně jako mléko, srst a vlna. Proto také jehňata, kůzlata, telata a hříbata patří podle přirozeného práva poživateli okamžitě. Dítě otrokyně se nepočítá mezi plody, i když náleží jejímu vlastníku. Bylo by totiž nesmyslné považovat člověka za plod,²³⁶ vždyť přece svou povahou mají plody lidem sloužit.²³⁷

38. Ten, kdo má poživací právo ke stádu, je povinen nahradit uhynulé zvíře z mláďat, což považoval za správné také Iulianus,²³⁸ a také místo odumřelého vinného keře nebo stromu musí poživatel zasadit jiné. Má totiž hospodařit pečlivě a užívat věc jako dobrý hospodář.

39. Poklady, které někdo našel na svém pozemku, přičknul božský Hadrianus²³⁹ v souladu s přirozenou spravedlností tomu, kdo je našel. A stejně rozhodl také v tom

²³³ Řecký malíř, současník Alexandra Velikého.

²³⁴ Athénský malíř původem z Efesu, tvořil okolo roku 400 př. n. l.

²³⁵ Nestačí tedy jejich pouhé oddělení (*separatio*).

²³⁶ Jedná se o známé stanovisko republikánského právníka Marka Iunia Bruta, které se naštěstí prosadilo. Brutus byl jedním ze tří velkých právníků předklasické doby (kromě něho to byl také Publius Mucius Scaevola a Manlius Manilius). Byl jedním ze zakladatelů nauky o civilním právu, úřad praetora zastával r. 142 př. n. l. Je autorem spisu *De iure civili* o třech knihách napsaného ve formě dialogu mezi autorem a jeho synem. K tomu také viz Cic. *De finibus* 1, 4, 12; Ulp. *D.* 7, 1, 68 pr. (Ulp. lib. 17 ad Sab.).

²³⁷ Převzato z Gai. *D.* 22, 1, 28 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

²³⁸ Viz pozn. 97.

²³⁹ Římský císař Publius Aelius Hadrianus (vládl 117–138) se ve vnitřní politice zaměřil na upevnění říše a císařské moci. Císařská rada (*consilium principis*) se tehdy stala stálým státním orgánem, byl zvýšen počet císařských úřadů a zaveden pevný řád postupu úředníků (*cursus honorum*). Právnicka Salvia Iuliana pověřil kodifikováním praetorského práva (*edictum perpetuum Hadriani/Salvi Iuliani*), čímž chtěl zajistit věčné a spravedlivé rozhodování na soudech.

AUT IN RELIGIOSO LOCO FORTUITO CASU INVENERIT. AT SI QUIS IN ALIENO LOCO NON DATA AD HOC OPERA, SED FORTUITU INVENERIT, DIMIDIUM DOMINO SOLI CONCESSIT. ET CONVENIENTER, SI QUIS IN CAESARIS LOCO INVENERIT, DIMIDIUM INVENTORIS, DIMIDIUM CAESARIS ESSE STATUIT. CUI CONVENIENS EST, UT, SI QUIS IN PUBLICO LOCO VEL FISCALI INVENERIT, DIMIDIUM IPSIUS ESSE, DIMIDIUM FISCO VEL CIVITATIS.

40 PER TRADITIONEM QUOQUE IURE NATURALI RES NOBIS ADQUIRUNTUR: NIHIL ENIM TAM CONVENIENS EST NATURALI AEQUITATI, QUAM VOLUNTATEM DOMINI, VOLENTIS REM SUAM IN ALIUM TRANSFERRE, RATAM HABERI. ET IDEO CUIUSCUMQUE GENERIS SIT CORPORALIS RES, TRADI POTEST ET A DOMINO TRADITA ALIENATUR. ITAQUE STIPENDIARIA QUOQUE ET TRIBUTARIA PRAEDIA EODEM MODO ALIENANTUR. VOCANTUR AUTEM STIPENDIARIA ET TRIBUTARIA PRAEDIA, QUAE IN PROVINCIIS SUNT, INTER QUAE NEC NON ITALICA PRAEDIA EX NOSTRA CONSTITUTIONE NULLA DIFFERENTIA EST.

41 SED SI QUIDEM EX CAUSA DONATIONIS AUT DOTIS AUT QUALIBET ALIA EX CAUSA TRADANTUR, SINE DUBIO TRANSFERUNTUR: VENDITAE VERO ET TRADITAE NON ALITER EMPTORI ADQUIRUNTUR, QUAM SI IS VENDITORI PRETIUM SOLVERIT VEL ALIO MODO EI SATISFECERIT, VELUTI EXPROMISSORE AUT PIGNORE DATO. QUOD CAVETUR QUIDEM ETIAM LEGE DUODECIM TABULARUM: TAMEN RECTE DICITUR ET IURE GENTIUM, ID EST IURE NATURALI, ID EFFICI. SED SI IS QUI VENDIDIT FIDEM EMPTORIS SECUTUS FUERIT, DICENDUM EST STATIM REM EMPTORIS FIERI.

42 NIHIL AUTEM INTEREST, UTRUM IPSE DOMINUS TRADAT ALICUI REM, AN VOLUNTATE EIUS ALIUS.

43 QUA RATIONE, SI CUI LIBERA NEGOTIORUM ADMINISTRATIO A DOMINO PERMISSA FUERIT ISQUE EX HIS NEGOTIIS REM VENDIDERIT ET TRADIDERIT, FACIT EAM ACCIPIENTIS.

44 INTERDUM ETIAM SINE TRADITIONE NUDA VOLUNTAS SUFFICIT DOMINI AD REM TRANSFERENDAM, VELUTI SI REM, QUAM TIBI ALIQUIS COMMODAVIT AUT LOCAVIT AUT APUD TE DEPOSUIT, VENDIDERIT TIBI AUT DONAVERIT. QUAMVIS ENIM EX EA CAUSA TIBI EAM NON TRADIDERIT, EO TAMEN IPSO, QUOD PATITUR TUAM ESSE, STATIM ADQUIRITUR TIBI PROPRIETAS PERINDE AC SI EO NOMINE TRADITA FUISSET.

45 ITEM SI QUIS MERCES IN HORREO DEPOSITAS VENDIDERIT, SIMUL ATQUE CLAVES HORREI TRADIDERIT EMPTORI, TRANSFERT PROPRIETATEM MERCIUM AD EMPTOREM.

případě, když někdo našel poklad náhodou na posvátném nebo zasvěceném místě. Naproti tomu, pokud ho našel náhodou na cizím pozemku, tedy aniž by ho chtěl hledat, přiřkl císař polovinu vlastníku pozemku. Stejně rozhodl v případě, když je nalezen poklad na císařském pozemku, tehdy patří polovina nálezci a druhá polovina císaři. Také jestliže někdo nalezne poklad na veřejném pozemku nebo pozemku patřícímu státní pokladně, náleží polovina nálezci a druhá obci nebo státní pokladně.

40. Podle přirozeného práva nabýváme také předáním. Vždyť nic víc není v souladu s přirozenou spravedlností, jako uznat za platnou vůli vlastníka, který chce převést věc na druhého. Hmotná věc, a je jedno, jakého je druhu,²⁴⁰ má být pouze odevzdána a předáním bude vlastníkem zcizena. Tímto způsobem budou proto zcizeny také stipendijní a tributní pozemky. Jako stipendijní a tributní pozemky jsou označeny ty, které se nacházejí v senátních nebo císařských provinciích. Podle naší konstituce²⁴¹ ale již mezi nimi nejsou žádné rozdíly, dokonce ani ohledně italských pozemků.

41. Jestliže budou věci předávány z důvodu darování, zřízení věna, nebo z nějakého jiného důvodu, bude nepochybně převedeno vlastnické právo.²⁴² Avšak věci, které jsou prodané a předané, nabude kupující pouze tehdy, jestliže prodávajícímu zaplatil kupní cenu,²⁴³ nebo ho uspokojil jiným způsobem, například pomocí zřízení vedlejšího dlužníka nebo odevzdáním zástavy. Takto to sice stanovil již zákon XII desek,²⁴⁴ ale přece jen se správně říká, že toto je platné také podle práva národů, tedy podle práva přirozeného. Jestliže však prodávající prodal kupujícímu na úvěr, musíme říci, že se věc stane vlastnictvím kupujícího ihned.

42. Není žádný rozdíl mezi tím, když vlastník někomu předá věc sám, nebo s jeho souhlasem tak učiní někdo jiný.

43. Proto také, jestliže někdo pověřil jiného volnou správou svých záležitostí²⁴⁵ a ten v rámci toho prodal a předal nějakou věc, stane se vlastnictvím příjemce.

44. Někdy k převodu vlastnického práva postačí pouhá vůle vlastníka bez toho, aniž by došlo k předání věci, jako například pokud ti někdo prodá nebo daruje půjčenou, pronajatou nebo uschovanou věc. Přestože ti věc z tohoto důvodu neodevzdá, bude přece jen ve tvém vlastnictví, protože ti ji z tohoto důvodu přenechal, a má se za to, jako kdyby byla věc z tohoto důvodu odevzdána.

45. Obdobně ten, kdo prodává zboží, které je ve skladu, převádí vlastnické právo ke zboží na kupujícího v okamžiku předání klíčů od skladu.

²⁴⁰ Toto je důsledek Iustinianova zrušení rozdílu mezi *res Mancipi* a *res nec Mancipi*. Srov. C. 7, 31, 1, 5 (a. 531).

²⁴¹ C. 7, 31, 1 (a. 531).

²⁴² Jedná se o předání věci *ex iusta causa*, tedy o předání na základě právem uznaného důvodu, který římské právo uznalo za důvod převodu vlastnictví.

²⁴³ Iustinianus vyžadoval při převodu vlastnického práva u kupní smlouvy kromě předání věci také zaplacení kupní ceny.

²⁴⁴ Lex XII tab. 7, 11. Viz pozn. 144.

²⁴⁵ Například *procurator* nebo zástupce vlastníka nebo syn nebo otrok, jestliže spravovali *peculium* (nejedná se o jednatele bez příkazu).

46 HOC AMPLIUS INTERDUM ET IN INCERTAM PERSONAM COLLOCATA VOLUNTAS DOMINI TRANSFERT REI PROPRIETATEM: UT ECCE PRAETORES VEL CONSULES, QUI MISSILIA IACTANT IN VULGUS, IGNORANT, QUID EORUM QUISQUE EXCEPTURUS SIT, ET TAMEN, QUIA VOLUNT QUOD QUISQUE EXCEPERIT EIUS ESSE, STATIM EUM DOMINUM EFFICIUNT.

47 QUA RATIONE VERIUS ESSE VIDETUR ET, SI REM PRO DERELICTO A DOMINO HABITAM OCCUPAVERIT QUIS, STATIM EUM DOMINUM EFFICI. PRO DERELICTO AUTEM HABETUR, QUOD DOMINUS EA MENTE ABIECERIT, UT ID RERUM SUARUM ESSE NOLLET, IDEOQUE STATIM DOMINUS ESSE DESINIT.

48 ALIA CAUSA EST EARUM RERUM, QUAE IN TEMPESTATE MARIS LEVANDAE NAVIS CAUSA EICIUNTUR. HAE ENIM DOMINORUM PERMANENT, QUIA PALAM EST EAS NON EO ANIMO EICI, QUO QUIS EAS HABERE NON VULT, SED QUO MAGIS CUM IPSA NAVE PERICULUM MARIS EFFUGIAT: QUA DE CAUSA SI QUIS EAS FLUCTIBUS EXPULSAS VEL ETIAM IN IPSO MARI NACTUS LUCRANDI ANIMO ABSTULERIT, FURTUM COMMITTIT. NEC LONGE DISCEDERE VIDENTUR AB HIS, QUAE DE RHEDA CURRENTE NON INTELLENTIBUS DOMINIS CADUNT.

TITULUS SECUNDUS DE REBUS INCORPORALIBUS

QUAEDAM PRAETEREA RES CORPORALES SUNT, QUAEDAM INCORPORALES.

1 CORPORALES HAE SUNT, QUAE SUI NATURA TANGI POSSUNT: VELUTI FUNDUS HOMO VESTIS AURUM ARGENTUM ET DENIQUE ALIAE RES INNUMERABILES.

2 INCORPORALES AUTEM SUNT, QUAE TANGI NON POSSUNT. QUALIA SUNT EA, QUAE IN IURE CONSISTUNT: SICUT HEREDITAS, USUS FRUCTUS, OBLIGATIONES QUOQUO MODO CONTRACTAE. NEC AD REM PERTINET, QUOD IN HEREDITATE RES CORPORALES CONTINENTUR: NAM ET FRUCTUS, QUI EX FUNDO PERCIPIUNTUR, CORPORALES SUNT ET ID, QUOD EX ALIQUA OBLIGATIONE NOBIS DEBETUR, PLERUMQUE CORPORALE EST, VELUTI FUNDUS HOMO PECUNIA: NAM IPSUM IUS HEREDITATIS ET IPSUM IUS UTENDI FRUENDI ET IPSUM IUS OBLIGATIONIS INCORPORALE EST.

3 EODEM NUMERO SUNT IURA PRAEDIORUM URBANORUM ET RUSTICORUM, QUAE ETIAM SERVITUTES VOCANTUR.

TITULUS TERTIUS DE SERVITUTIBUS

RUSTICORUM PRAEDIORUM IURA SUNT HAEC: ITER ACTUS VIA AQUAE DUCTUS. ITER EST IUS EUNDI AMBULANDI HOMINI, NON ETIAM IUMENTUM AGENDI VEL VEHICULUM: ACTUS EST IUS AGENDI VEL IUMENTUM VEL VEHICULUM. ITAQUE QUI ITER HABET, ACTUM NON

46. A někdy se vlastnické právo převádí na neurčité osoby vůlí vlastníka k tomu směřující; například praetori nebo konsulové, kteří rozhazují mezi lid dary, neví, kdo co chytne; protože však chtějí, aby se něco stalo vlastnictvím toho, kdo to uchopí, stane se ten vlastníkem hned.²⁴⁶

47. Proto se zdá být spravedlivějším, aby se někdo stal vlastníkem v okamžiku zmocnění se věci, kterou vlastník považuje za opuštěnou. Za opuštěné je považováno to, čeho se vlastník zbavil s úmyslem, aby to více nebylo součástí jeho majetku, a z tohoto důvodu přestává být hned vlastníkem.

48. Jinak je to s věcmi, které jsou vyhozeny z paluby lodě do moře za nepříznivého počasí proto, aby se loď odlehčila. Tyto věci zůstávají vlastníkovi z toho důvodu, neboť nebyly z lodě vyhozeny s tím záměrem, že by je vlastník již nechtěl mít, ale byly vyhozeny proto, aby loď lépe odolávala nebezpečí moře. Ten, kdo si takovéto věci vyplavené z moře na pobřeží, nebo nacházející se na otevřeném moři, ponechá s úmyslem se obohatit, dopustí se krádeže. Tyto věci se bezesporu neodlišují od věcí, které vypadly z jedoucího vozu, aniž by si toho vlastník všimnul.²⁴⁷

DRUHÝ TITUL

O NEHMOTNÝCH VĚCECH²⁴⁸

A nakonec, některé věci jsou hmotné a některé nehmotné.

1. Hmotnými věcmi jsou takové, kterých je možné se, s ohledem na jejich povahu, dotknout, například pozemek, otrok, šaty, zlato, stříbro a další nesčetné věci jiné.

2. Nehmotnými jsou naproti tomu takové věci, kterých není možné se dotknout; takového druhu jsou ty předměty, které existují pouze v právu, například pozůstalost, poživací právo a závazky všeho druhu. Není přitom důležité, že pozůstalost zahrnuje také hmotné věci. Vždyť i plody, které jsou těženy ze země, jsou hmotné, a to, co je nám na základě nějakého závazkového vztahu dluženo, je většinou také hmotné, například pozemek, otrok nebo peníze. Přece je však právo nabýt pozůstalost, poživací právo a závazek nehmotné.

3. K nehmotným věcem patří také práva k městským a venkovským pozemkům, která se označují jako služebnosti.

TŘETÍ TITUL

O SLUŽEBNOSTECH²⁴⁹

Práva k venkovským pozemkům jsou následující: právo průchodu, právo průhonu dobytka, právo cesty a právo vodovodu. Právo průchodu je právem osoby přecházet přes pozemek, nebo se po něm procházet, nezahrnuje právo průhonu dobytka nebo

²⁴⁶ §§ 42-46 jsou převzaty z Gai. D. 41, 1, 9, 4-7 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

²⁴⁷ § 48 je převzat z Gai. D. 41, 1, 9, 8 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

²⁴⁸ Gai. 2, 12-14; Gai. D. 1, 8, 1, 1 (Gai. lib. 2 inst.).

²⁴⁹ C. 3, 34.

HABET. QUI ACTUM HABET, ET ITER HABET EOQUE UTI POTEST ETIAM SINE IUMENTO. VIA EST IUS EUNDI ET AGENDI ET AMBULANDI: NAM ET ITER ET ACTUM IN SE VIA CONTINET. AQUAE DUCTUS EST IUS AQUAE DUCENDAE PER FUNDUM ALIENUM.

1 PRAEDIORUM URBANORUM SUNT SERVITUDES, QUAE AEDIFICIIS INHAERENT, IDEO URBANORUM PRAEDIORUM DICTAE, QUONIAM AEDIFICIA OMNIA URBANA PRAEDIA APPELLANTUR, ETSI IN VILLA AEDIFICATA SUNT. ITEM PRAEDIORUM URBANORUM SERVITUDES SUNT HAE: UT VICINUS ONERA VICINI SUSTINEAT: UT IN PARIETEM EIUS LICEAT VICINO TIGNUM IMMITTERE: UT STILLICIDIUM VEL FLUMEN RECIPIAT QUIS IN AEDES SUAS VEL IN AREAM, VEL NON RECIPIAT: ET NE ALTIUS TOLLAT QUIS AEDES SUAS, NE LUMINIBUS VICINI OFFICIATUR.

2 IN RUSTICORUM PRAEDIORUM SERVITUDES QUIDAM COMPUTARI RECTE PUTANT AQUAE HAUSTUM, PECORIS AD AQUAM ADPULSUM, IUS PASCENDI, CALCIS COQUENDAE, HARENAE FODIENDAE.

3 IDEO AUTEM HAE SERVITUDES PRAEDIORUM APPELLANTUR, QUONIAM SINE PRAEDIIS CONSTITUI NON POSSUNT. NEMO ENIM POTEST SERVITUTEM ADQUIRERE URBANI VEL RUSTICI PRAEDII, NISI QUI HABET PRAEDIUM, NEC QUISQUAM DEBERE, NISI QUI HABET PRAEDIUM.

4 SI QUIS VELIT VICINO ALIQUOD IUS CONSTITUERE, PACTIONIBUS ATQUE STIPULATIONIBUS ID EFFICERE DEBET. POTEST ETIAM IN TESTAMENTO QUIS HEREDEM SUUM DAMNARE, NE ALTIUS TOLLAT, NE LUMINIBUS AEDIUM VICINI OFFICIAT: VEL UT PATIATUR EUM TIGNUM IN PARIETEM IMMITTERE VEL STILLICIDIUM HABERE: VEL UT PATIATUR EUM PER FUNDUM IRE AGERE AQUAMVE EX EO DUCERE.

TITULUS QUARTUS

DE USU FRUCTU

USUS FRUCTUS EST IUS ALIENIS REBUS UTENDI FRUENDI SALVA RERUM SUBSTANTIA. EST ENIM IUS IN CORPORE: QUO SUBLATO ET IPSUM TOLLI NECESSE EST.

1 USUS FRUCTUS A PROPRIETATE SEPARATIONEM RECIPIT IDQUE PLURIMIS MODIS ACCIDIT. UT ECCE SI QUIS ALICUI USUM FRUCTUM LEGAVERIT: NAM HERES NUDAM HA-

právo průjezdu povozem. Právo průhonu dobytka je právo hnát dobytek přes pozemek, nebo jet povozem tam i zpět. Ten, kdo má právo průchodu, nemá zároveň právo průhonu dobytka. Ten, kdo má právo průhonu dobytka, má také právo průchodu a toto právo může využívat i bez dobytka. Právo cesty je právem chodit přes pozemek, prohánět dobytek, nebo právo jezdit povozem a také právo průchodu. Vždyť právo cesty zahrnuje právo průchodu i právo průhonu dobytka. Právo vodovodu je právem vést přes cizí pozemek vodovod.²⁵⁰

1. Pozemkové městské služebnosti jsou ty, které se vztahují k zastavěným pozemkům. Proto můžeme hovořit o služebnostech k městským pozemkům, neboť všechny zastavěné pozemky mohou být označeny jako městské, a to i přesto, že se nacházejí na venkově. K městským pozemkům se vážou následující služebnosti: soused je povinen strpět podpírání sousedního domu; do zdí jeho domu může soused zapustit trám; je povinen strpět anebo nestrpět kapání dešťové vody nebo její přívod na svůj dům nebo na svůj dvůr; nesmí postavit dům výše a nesmí odebrat světlo sousedovým oknům.

2. K pozemkovým venkovským služebnostem někteří správně počítají také právo čerpat vodu a prohánět dobytek k vodě, právo pastvy, právo pálit vápno nebo právo těžít písek.²⁵¹

3. Pozemkové služebnosti se tak jmenují proto, že nemohou vzniknout bez pozemků. Nikdo totiž nemůže nabýt služebnosti k městskému nebo venkovskému pozemku, jestliže sám pozemek nemá; a také zavázaným může být pouze ten, kdo pozemek má.²⁵²

4. Ten, kdo by chtěl svému sousedovi zřídit některé z těchto práv, musí tak učinit neformální dohodou nebo stipulací.²⁵³ Je dokonce možné zavázat závětí své dědice, aby nestavěli výše, neodebrali světlo sousedovým oknům, anebo strpěli, že soused zapustí trám do zdí nebo nechá odtékat dešťovou vodu, nebo strpěli průchod přes pozemek, průhon dobytka, průjezd povozem nebo odvádění vody.²⁵⁴

ČTVRTÝ TITUL O PRÁVU POŽÍVACÍM²⁵⁵

Poživací právo je právo užívat a požívat cizí věc při zachování její podstaty. Je to právo k hmotnému předmětu, pokud zanikne, zanikne také právo samo.²⁵⁶

1. Poživací právo vzniká jinak než právo vlastnické a děje se tak mnohými způsoby. Například když někdo druhému zřídí poživací právo pomocí odkazu, má dědic holé

²⁵⁰ Ulp. D. 8, 3, 1 pr. (Ulp. lib. 2 inst.).

²⁵¹ § 2 je převzat z Ulp. D. 8, 3, 1, 1 (Ulp. lib. 2 inst.).

²⁵² § 3 je převzat z Ulp. D. 8, 4, 1, 1 (Ulp. lib. 2 inst.).

²⁵³ Viz pozn. 172.

²⁵⁴ Služebnosti byly v římském právu omezenými věcnými právy k cizí věci (*iura in re aliena*) a umožňovaly oprávněné osobě v určitém rozsahu užívat cizí věc. Dělili se na pozemkové (pr., § 4) a osobní, pozemkové pak na venkovské (pr., § 2) a městské (§ 1). Výklad o osobních služebnostech se nachází ve čtvrtém a pátém titulu (viz dále).

²⁵⁵ Gai. 2, 30; 2, 33; D. 7, 1; 7, 4; 33, 2; C. 3, 33.

²⁵⁶ Paul. D. 7, 1, 1 (Paul. lib. 3 ad Vitell.); Cels. D. 7, 1, 2 (Cels. lib. 18 dig.).

BET PROPRIETATEM, LEGATARIUS USUM FRUCTUM: ET CONTRA SI FUNDUM LEGAVERIT DEDUCTO USU FRUCTU, LEGATARIUS NUDAM HABET PROPRIETATEM, HERES VERO USUM FRUCTUM: ITEM ALII USUM FRUCTUM, ALII DEDUCTO EO FUNDUM LEGARE POTEST. SINE TESTAMENTO VERO SI QUIS VELIT ALII USUM FRUCTUM CONSTITUERE, PACTIONIBUS ET STIPULATIONIBUS ID EFFICERE DEBET. NE TAMEN IN UNIVERSUM INUTILES ESSENT PROPRIETATES SEMPER ABSCEDENTE USU FRUCTU, PLACUIT CERTIS MODIS EXTINGUI USUM FRUCTUM ET AD PROPRIETATEM REVERTI.

2 CONSTITUITUR AUTEM USUS FRUCTUS NON TANTUM IN FUNDO ET AEDIBUS, VERUM ETIAM IN SERVIS ET IUMENTIS CETERISQUE REBUS EXCEPTIS HIS QUAE IPSO USU CONSUMUNTUR: NAM EAE NEQUE NATURALI RATIONE NEQUE CIVILI RECIPIUNT USUM FRUCTUM. QUO NUMERO SUNT VINUM OLEUM FRUMENTUM VESTIMENTA. QUIBUS PROXIMA EST PECUNIA NUMERATA: NAMQUE IN IPSO USU ADSIDUA PERMUTATIONE QUODAMMODO EXTINGUITUR. SED UTILITATIS CAUSA SENATUS CENSUIT POSSE ETIAM EARUM RERUM USUM FRUCTUM CONSTITUI, UT TAMEN EO NOMINE HEREDI UTILITER CAVEATUR. ITAQUE SI PECUNIAE USUS FRUCTUS LEGATUS SIT, ITA DATUR LEGATARIO, UT EIUS FIAT, ET LEGATARIUS SATISDAT HEREDI DE TANTA PECUNIA RESTITUENDA, SI MORIETUR AUT CAPITUM MINUETUR. CETERAE QUOQUE RES ITA TRADUNTUR LEGATARIO, UT EIUS FIANTE: SED AESTIMATIS HIS SATISDATUR, UT, SI MORIETUR AUT CAPITUM MINUETUR, TANTA PECUNIA RESTITUATUR, QUANTI EAE FUERINT AESTIMATAE. ERGO SENATUS NON FECIT QUIDEM EARUM RERUM USUM FRUCTUM (NEC ENIM POTERAT), SED PER CAUTIONEM QUASI USUM FRUCTUM CONSTITUIT.

3 FINITUR AUTEM USUS FRUCTUS MORTE FRUCTUarii ET DUABUS CAPITIS DEMINUTIONIBUS, MAXIMA ET MEDIA, ET NON UTENDO PER MODUM ET TEMPUS. QUAE OMNIA NOSTRA STATUIT CONSTITUTIO. ITEM FINITUR USUS FRUCTUS, SI DOMINO PROPRIETATIS AB USU FRUCTUARIO CEDATUR (NAM EXTRANEO CEDENDO NIHIL AGITUR): VEL EX CONTRARIO SI FRUCTUARIUS PROPRIETATEM REI ADQUISIERIT, QUAE RES CONSOLIDATIO APPELLATUR. EO AMPLIUS CONSTAT, SI AEDES INCENDIO CONSUMPTAE FUERINT VEL ETIAM TERRAE MOTU AUT VITIO SUO CORRUERINT, EXTINGUI USUM FRUCTUM ET NE AREAE QUIDEM USUM FRUCTUM DEBERI.

4 CUM AUTEM FINITUS FUERIT USUS FRUCTUS, REVERTITUR SCILICET AD PROPRIETATEM ET EX EO TEMPORE NUDAE PROPRIETATIS DOMINUS INCIPIT PLENAM HABERE IN RE POTESTATEM.

vlastnictví a odkazovník má požívací právo. Naopak, jestliže zůstavitel odkáže pozemek s vyloučením požívacího práva, má odkazovník holé vlastnictví a dědic má požívací právo. Obdobně může být pořízen odkaz s vyloučením požívacího práva, jeden pak bude mít požívací právo a druhý vlastnictví k pozemku s vyloučením požívacího práva. Ten, kdo by chtěl druhému zřídit požívací právo mimo závět, musí tak učinit neformálními dohodami nebo stipulacemi. Aby se vlastnictví, když je od něho požívací právo natrvalo odděleno, nestalo trvale neužitečným, připouští se, že za splnění určitých předpokladů požívací právo zanikne a navrátí se zpět k vlastnictví.

2. Požívací právo je možné zřídit nejen k pozemkům a k budovám, ale také k otrokům, dobytku a dalším věcem, kromě těch, které jsou spotřebitelné, neboť k takovýmto věcem nelze zřídit požívací právo ani podle přirozeného rozumu, ani podle práva. K takovým věcem patří víno, olej, obilí, šaty. Jím jsou podobné peníze, neboť také tyto, skrze jejich užívání, zejména neustálým předáváním, v jistém smyslu zanikají. Z důvodu účelnosti však senát²⁵⁷ nařídil, že k těmto věcem je také přípustné zřídit požívací právo, ovšem za předpokladu, že bude v tomto případě dědicům zřízena záruka. Jestliže je zřízeno odkazem požívací právo k sumě peněz, stane se odkazovník jejich vlastníkem a ten poskytne dědicům záruku na vrácení stejné částky pro případ, že by zemřel, nebo kdyby došlo ke snížení jeho právního postavení.²⁵⁸ Také ostatní spotřebitelné věci²⁵⁹ se předávají odkazovníkovi s tím důsledkem, že se stane jejich vlastníkem. Ten je dá ohodnotit a poskytne záruku, že pokud zemře, nebo dojde ke snížení jeho právního postavení, bude nahrazeno tolik peněz, na kolik byla věc ohodnocena. Senát tedy k těmto věcem nepovolil zřizovat požívací právo (neboť to ani učinit nemohl), ale pomocí záruky zavedl jakoby požívací právo.

3. Požívací právo končí smrtí oprávněného a ve dvou případech snížením právního postavení, totiž největším a středním. Toto všechno bylo zavedeno naší konstitucí.²⁶⁰ Stejně tak požívací právo skončí také tehdy, jestliže ho poživatel postoupí vlastníkovi (postoupení požívacího práva třetí osobě totiž nemá žádné účinky) anebo naopak, pokud poživatel získá vlastnictví k věci, která je předmětem požívacího práva, tento způsob se označuje jako splynutí. Dále můžeme říci, že požívací právo zanikne tehdy, když shoří dům, nebo je zbořen zemětřesením, či v jeho důsledku, a pak již požívací právo k pozemku dále není.

4. V případě, že požívací právo skončí, navrácí se samozřejmě nazpět k právu vlastnickému a od tohoto okamžiku získá nositel holého vlastnictví úplnou moc nad věcí.

²⁵⁷ *Senatus* (odvozeno od *senex* – starý, stařec) byl jedním z nejdůležitějších orgánů římského státu. Existoval za království jako protiváha královské moci, jeho význam vzrostl za republiky a usnesení senátu (*senatus consulta*) byla jedním z pramenů římského práva. Na počátku císařství byly jeho pravomoci formálně rozšířeny, když do jisté míry převzal funkci lidových shromáždění. Ve 3. století n. l. však již byl pouze městskou radou města Říma.

²⁵⁸ Viz I, 1, 16.

²⁵⁹ Spotřebitelnými věcmi jsou takové, jejichž pravidelné užívání má za následek jejich zničení, zužitkování či zkonzumování – je tedy možné je použít jen jednou.

²⁶⁰ C. 3, 33, 16 (a. 530).

TITULUS QUINTUS DE USU ET HABITATIONE

ISDEM ISTIS MODIS, QUIBUS USUS FRUCTUS CONSTITUITUR, ETIAM NUDUS USUS CONSTITUI SOLET ISDEMQUE ILLIS MODIS FINITUR, QUIBUS ET USUS FRUCTUS DESINIT.

1 MINUS AUTEM SCILICET IURIS IN USU EST QUAM IN USU FRUCTU. NAMQUE IS, QUI FUNDI NUDUM USUM HABET, NIHIL ULTERIUS HABERE INTELLEGITUR, QUAM UT OLERIBUS POMIS FLORIBUS FENO STRAMENTIS LIGNIS AD USUM COTTIDIANUM UTATUR: IN EOQUE FUNDO HACTENUS EI MORARI LICET, UT NEQUE DOMINO FUNDI MOLESTUS SIT NEQUE HIS, PER QUOS OPERA RUSTICA FIUNT, IMPEDIMENTO SIT: NEC ULLI ALII IUS QUOD HABET AUT VENDERE AUT LOCARE AUT GRATIS CONCEDERE POTEST, CUM IS QUI USUM FRUCTUM HABET POTEST HAEC OMNIA FACERE.

2 ITEM IS, QUI AEDIUM USUM HABET, HACTENUS IURIS HABERE INTELLEGITUR, UT IPSE TANTUM HABITET, NEC HOC IUS AD ALIUM TRANSFERRE POTEST: ET VIX RECEPTUM VIDETUR, UT HOSPITEM EI RECIPERE LICEAT. ET CUM UXORE SUA LIBERISQUE SUIS, ITEM LIBERTIS NEC NON ALIIS LIBERIS PERSONIS, QUIBUS NON MINUS QUAM SERVIS UTITUR, HABITANDI IUS HABEAT, ET CONVENIENTER SI AD MULIEREM USUS AEDIUM PERTINEAT, CUM MARITO EI HABITARE LICEAT.

3 ITEM IS, AD QUEM SERVI USUS PERTINET, IPSE TANTUM OPERIS ATQUE MINISTERIO EIUS UTI POTEST: AD ALIUM VERO NULLO MODO IUS SUUM TRANSFERRE EI CONCESSUM EST. IDEM SCILICET IURIS EST ET IN IUMENTO.

4 SED SI PECORIS VEL OVIIUM USUS LEGATUS FUERIT, NEQUE LACTE NEQUE AGNIS NEQUE LANA UTETUR USUARIUS, QUIA EA IN FRUCTU SUNT. PLANE AD STERCORANDUM AGRUM SUUM PECORIBUS UTI POTEST.

5 SED SI CUI HABITATIO LEGATA SIVE ALIQUO MODO CONSTITUTA SIT, NEQUE USUS VIDETUR NEQUE USUS FRUCTUS, SED QUASI PROPRIUM ALIQUOD IUS. QUAM HABITATIONEM HABENTIBUS PROPTER RERUM UTILITATEM SECUNDUM MARCELLI SENTENTIAM NOSTRA DECISIONE PROMULGATA PERMISSIMUS NON SOLUM IN EA DEGERE, SED ETIAM ALIIS LOCARE.

6 HAEC DE SERVITUTIBUS ET USU FRUCTU ET USU ET HABITATIONE DIXISSE SUFFICIAT. DE HEREDITATE AUTEM ET DE OBLIGATIONIBUS SUIS LOCIS PROPONAMUS. EXPOSUIMUS SUMMATIM, QUIBUS MODIS IURE GENTIUM RES ADQUIRUNTUR: MODO VIDEAMUS, QUIBUS MODIS LEGITIMO ET CIVILI IURE ADQUIRUNTUR.

PÁTÝ TITUL

O PRÁVU UŽÍVACÍM A PRÁVU BYDLET V CIZÍM DOMĚ²⁶¹

Stejným způsobem, jakým lze zřídit požívací právo, je obvykle zřizováno také právo užívací a také zaniká stejným způsobem jako požívací právo.²⁶²

1. Užívací právo obsahuje samozřejmě méně práv než právo požívací. Neboť se má za to, že tomu, kdo má k pozemku pouze užívací právo, nepřísluší více než zelenina, ovoce, květy, seno, sláma a dřevo k denní potřebě. Také se smí na pozemku zdržovat jen potud, aby neobtěžoval vlastníka pozemku a nepřekážel těm, kteří pracují na poli. Výkon práva, které mu náleží, nesmí nikomu prodat, pronajmout nebo bezplatně přenechat, zatímco ten, komu přísluší požívací právo, toto všechno učinit může.²⁶³

2. Stejně tak se uznává, že ten, kdo má užívací právo k domu, je oprávněn v něm bydlet a nemůže toto právo přenést na druhého. Připouští se však, že může přijmout hosta. Má právo zde bydlet se svou manželkou a svými dětmi, stejně jako se svými propuštěnci a dalšími svobodnými osobami, které zaměstnává jako otroky. A stejně tak také žena,²⁶⁴ které přísluší užívací právo k domu, v něm smí bydlet se svým manželem.

3. Stejně tak ten, kdo má užívací právo k otrokovi, může jeho práci a služby užívat pouze sám; v žádném případě mu není povoleno přenechat své právo jinému. Totéž se vztahuje také na dobytek.

4. Jestliže se však užívací právo k dobytku anebo k ovčím zřídí odkazem, nemůže oprávněný užívat ani mléko, ani jehňata, ani vlnu, neboť se toto všechno počítá k plodům. Na hnojení svého pole dobytek použít může.

5. Jestliže bylo někomu odkazem nebo i jiným způsobem zřízeno právo bydlet, není to považováno ani za požívací, ani za užívací právo, ale v určitém smyslu za právo samostatné. Nositelům tohoto práva bydlet, v souladu s názorem Marcella²⁶⁵ vyhlášeným v našem rozhodnutí,²⁶⁶ jsme z důvodů účelnosti dovolili nejen, aby bydleli v bytě sami, ale také aby ho pronajímali jiným.

6. Tyto výklady o služebnostech, požívacím právu, užívacím právu a právu bydlet by mohly postačovat. O dědickém a závazkovém právu budeme hovořit na místech pro to určených.²⁶⁷ V zásadě jsme objasnili, jakým způsobem se nabývají věci podle práva národů. Nyní bychom chtěli vysvětlit, jakým způsobem se nabývají věci na základě zákona a podle práva civilního.

²⁶¹ D. 7, 8; D. 33, 2; C. 3, 33.

²⁶² Gai. D. 7, 1, 3, 3 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

²⁶³ Gai. D. 7, 8, 11 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

²⁶⁴ V latinském originálu je na tomto místě použit termín *mulier* (žena) a nikoli manželka. Pod slovem žena zde musíme rozumět také manželku.

²⁶⁵ Viz pozn. 41.

²⁶⁶ C. 3, 33, 13 (a. 530).

²⁶⁷ I. 2, 10 a násl.; I. 3, 15 a násl.

TITULUS SEXTUS

DE USUCAPIONIBUS ET LONGI TEMPORIS POSSESSIONIBUS

IURE CIVILI CONSTITUTUM FUERAT, UT, QUI BONA FIDE AB EO, QUI DOMINUS NON ERAT, CUM CREDIDERIT EUM DOMINUM ESSE, REM EMERIT VEL EX DONATIONE ALIAVE QUA IUSTA CAUSA ACCEPERIT, IS EAM REM, SI MOBILIS ERAT, ANNO UBIQUE, SI IMMOBILIS, BIENNIO TANTUM IN ITALICO SOLO USUCAPIAT, NE RERUM DOMINIA IN INCERTO ESSENT. ET CUM HOC PLACITUM ERAT, PUTANTIBUS ANTIQUIORIBUS DOMINIS SUFFICERE AD INQUIRENDAS RES SUAS PRAEFATA TEMPORA, NOBIS MELIOR SENTENTIA RESEDIT, NE DOMINI MATURIUS SUIS REBUS DEFRAUDENTUR NEQUE CERTO LOCO BENEFICIUM HOC CONCLUDATUR. ET IDEO CONSTITUTIONEM SUPER HOC PROMULGAVIMUS, QUA CAUTUM EST, UT RES QUIDEM MOBILES PER TRIENNIUM USUCAPIANTUR, IMMOBILES VERO PER LONGI TEMPORIS POSSESSIONEM, ID EST INTER PRAESENTES DECENNIO, INTER ABSENTES VIGINTI ANNIS USUCAPIANTUR ET HIS MODIS NON SOLUM IN ITALIA, SED IN OMNI TERRA, QUAE NOSTRO IMPERIO GUBERNATUR, DOMINIUM RERUM IUSTA CAUSA POSSESSIONIS PRAECEDENTE ADQUIRATUR.

1 SED ALIQUANDO ETIAMSI MAXIME QUIS BONA FIDE REM POSSEDERIT, NON TAMEN ILLI USUCAPIO ULLO TEMPORE PROCEEDIT, VELUTI SI QUIS LIBERUM HOMINEM VEL REM SACRAM VEL RELIGIOSAM VEL SERVUM FUGITIVUM POSSIDEAT.

2 FURTIVAE QUOQUE RES ET QUAE VI POSSESSAE SUNT, NEC SI PRAEDICTO LONGO TEMPORE BONA FIDE POSSESSAE FUERINT, USUCAPI POSSUNT: NAM FURTIVARUM RERUM LEX DUODECIM TABULARUM ET LEX ATINIA INHIBET USUCAPIONEM, VI POSSESSARUM LEX IULIA ET PLAUTIA.

3 QUOD AUTEM DICTUM EST FURTIVARUM ET VI POSSESSARUM RERUM USUCAPIONEM PER LEGEM PROHIBITAM ESSE, NON EO PERTINET, UT NE IPSE FUR QUIVE PER VIM POSSIDET USUCAPERE POSSIT: NAM HIS ALIA RATIONE USUCAPIO NON COMPETIT, QUIA SCILICET MALA FIDE POSSIDENT: SED NE ULLUS ALIUS, QUAMVIS AB EIS BONA FIDE EMERIT VEL

ŠESTÝ TITUL

O VYDRŽENÍ A NÁMITCE UPLYNUTÍ DLOUHÉHO ČASU²⁶⁸

Civilní právo stanovilo,²⁶⁹ že pokud někdo v dobré víře koupil věc, získal ji darem, nebo ji obdržel na základě jiného právem uznaného důvodu, od nevlastníka, o němž si však myslel, že vlastníkem je, pak ji v případě, že se jednalo o věc movitou,²⁷⁰ vydržel za jeden rok, jestliže to byla věc nemovitá²⁷¹ za roky dva, pokud se jednalo o pozemky na italské půdě, a to proto, aby vlastnické právo nezůstávalo neurčité. A toto bylo uznáváno proto, že se předkové domnívali, že uvedené lhůty postačují vlastníkovvi ke hledání svých věcí, a proto jsme spíše nakloněni nalézt lepší řešení, aby vlastníci nebyli rychle zkráceni na svých právech a aby výhody vydržení nebyly omezené na určitá území. Proto jsme o tomto vyhlásili konstituci,²⁷² v níž je nařízeno, že movité věci lze získat vydržením po třech letech, nemovitosti pak pomocí námitky uplynutí dlouhého času, což znamená, že mezi přítomnými je možné je vydržet po deseti letech, mezi nepřítomnými po dvaceti letech. A podle uvedených pravidel se má nabýt vlastnické právo nejen v Itálii, ale v každé zemi, která je podřízena naší moci, jestliže ovšem existuje právem uznaný důvod nabytí držby.²⁷³

1. Avšak někdy k vydržení nedojde, i když někdo drží v dobré víře, například když je někdo držitelem svobodného člověka, věci posvátné, svaté nebo zasvěcené, nebo uprchlého otroka.²⁷⁴

2. Vydržet nelze ani věci kradené, nebo takové, k nimž byla získána držba násilím, a to i přesto, že někdo byl jejich držitelem v dobré víře po dlouhou dobu. Podle zákona XII desek²⁷⁵ a podle Atiniova zákona²⁷⁶ totiž bylo zakázáno vydržet věci kradené, věci, k nimž byla získána držba násilím, bylo zakázáno vydržet zákonem Iulia a Plautia.²⁷⁷

3. Jestliže však říkáme, že vydržení věci kradené, nebo té, jejíž držba byla získána pomocí násilí, je zákonem zakázáno, tak se toto netýká zloděje, nebo toho, kdo se stal držitelem pomocí násilí, ti vydržet nemohou – neboť jsou vyloučeni z vydržení z jiného důvodu, jsou totiž držitelé ve špatné víře –, týká se to těch případů, když někdo jiný nemá být oprávněn k vydržení, i kdyby věc od nich v dobré víře koupil, nebo ji získal

²⁶⁸ Gai. 2, 41–61; D. 41, 3–10; C. 7, 26–40.

²⁶⁹ Známa zásada o *usus auctoritas* zakotvená v zákoně XII desek (6, 3).

²⁷⁰ Movité věci jsou takové, které lze přemístit, aniž by došlo ke změně jejich podstaty.

²⁷¹ Nemovité věci jsou takové, které bez změny jejich podstaty nelze přemístit.

²⁷² C. 7, 31, 1 (a. 531).

²⁷³ Právem uznaný důvod nabytí držby je takový důvod, který římské právo uznalo za důvod nabytí držby a zároveň jako důvod nabytí vlastnického práva. Srov. pozn. 242.

²⁷⁴ Svobodný člověk nemohl být objektem práva. Je zde myšlena situace, když někdo považuje svobodného člověka za otroka. Vydržet nebylo možné ani věci posvátné, zasvěcené a svaté, neboť byly vyloučeny z právního obchodu. K tomu viz pozn. 216.

²⁷⁵ Lex XII tab 8, 17. Viz pozn. 144.

²⁷⁶ Lex *Atinia de usucapione* z roku 149 př. n. l. zakazovala vydržení kradených věcí. Srov. Gell. NA 17, 7; Paul. D. 41, 3, 4, 6 (Paul. lib. 54 ad ed.).

²⁷⁷ Lex *Iulia et Plautia*. Takto jsou citovány dva zákony, a to *lex Iulia de vi privata* z roku 17 př. n. l. navržená Augustem a *lex Plautia de vi*, která byla přijata někdy mezi roky 78 a 63 př. n. l.

EX ALIA CAUSA ACCEPERIT, USUCAPIENDI IUS HABEAT. UNDE IN REBUS MOBILIBUS NON FACILE PROCEEDIT, UT BONAE FIDEI POSSESSORI USUCAPIO COMPETAT. NAM QUI ALIENAM REM VENDIDIT VEL EX ALIA CAUSA TRADIDIT, FURTUM EIUS COMMITTIT.

4 SED TAMEN ID ALIQUANDO ALITER SE HABET. NAM SI HERES REM DEFUNCTO COMMODATAM AUT LOCATAM VEL APUD EUM DEPOSITAM EXISTIMANS HEREDITARIAM ESSE BONA FIDE ACCIPIENTI VENDIDERIT AUT DONAVERIT AUT DOTIS NOMINE DEDERIT, QUIN IS QUI ACCEPERIT USUCAPERE POSSIT, DUBIUM NON EST, QUIPPE EA RES IN FURTI VITIUM NON CECIDERIT, CUM UTIQUE HERES, QUI BONA FIDE TAMQUAM SUAM ALIENAVERIT, FURTUM NON COMMITTIT.

5 ITEM SI IS, AD QUEM ANCILLAE USUS FRUCTUS PERTINET, PARTUM SUUM ESSE CREDENS VENDIDERIT AUT DONAVERIT, FURTUM NON COMMITTIT: FURTUM ENIM SINE AFFECTU FURANDI NON COMMITTITUR.

6 ALIIS QUOQUE MODIS ACCIDERE POTEST, UT QUIS SINE VITIO FURTI REM ALIENAM AD ALIQUEM TRANSFERAT ET EFFICIAT, UT A POSSESSORE USUCAPIATUR.

7 QUOD AUTEM AD EAS RES, QUAE SOLO CONTINENTUR, EXPEDITIUS PROCEEDIT, UT QUIS LOCI VACANTIS POSSESSIONEM PROPTER ABSENTIAM AUT NEGLENTIAM DOMINI, AUT QUIA SINE SUCCESSORE DECESSERIT, SINE VI NANCISCATUR. QUI QUAMVIS IPSE MALA FIDE POSSIDET, QUIA INTELLEGIT SE ALIENUM FUNDUM OCCUPASSE, TAMEN, SI ALII BONA FIDE ACCIPIENTI TRADIDERIT, POTERIT EI LONGA POSSESSIONE RES ADQUIRI, QUIA NEQUE FURTIVUM NEQUE VI POSSESSUM ACCEPIT. ABOLITA EST ENIM QUORUNDAM VETERUM SENTENTIA EXISTIMANTIUM ETIAM FUNDI LOCIVE FURTUM FIERI ET EORUM, QUI RES SOLI POSSIDENT, PRINCIPALIBUS CONSTITUTIONIBUS PROSPICITUR, NE CUI LONGA ET INDUBITATA POSSESSIO AUFERRI DEBEAT.

8 ALIQUANDO ETIAM FURTIVA VEL VI POSSESSA RES USUCAPI POTEST: VELUTI SI IN DOMINI POTESTATEM REVERSA FUERIT. TUNC ENIM VITIO REI PURGATO PROCEEDIT EIUS USUCAPIO.

9 RES FISCO NOSTRI USUCAPI NON POTEST. SED PAPINIANUS SCRIBIT BONIS VACANTIBUS FISCO NONDUM NUNTIATIS BONA FIDE EMPTOREM SIBI TRADITAM REM EX HIS BONIS

z jiného důvodu. U movitých věcí²⁷⁸ nelze jednoduše postupovat tak, že držiteli v dobré víře²⁷⁹ vydržení prospívá. Neboť ten, kdo cizí věc jinému prodal, nebo ji odevzdal z jiného důvodu, spáchal krádež.

4. Někdy to však bývá jinak. Jestliže totiž dědic věc, kterou si zůstavitel půjčil nebo pronajal, nebo u něho byla uschována, v domnění, že je součástí pozůstalosti, prodá nebo daruje nebo odevzdá jako věno, pak není pochyb o tom, že ji ten, kdo ji přijal, může vydržet. Vždyť tato věc není poskvrněna krádeží, neboť dědic, který ji zcizil²⁸⁰ v dobré víře jako věc svoji, krádež nespáchal.

5. Stejně tak nespáchá krádež ten, komu přísluší poživací právo k otrokyni, jestliže její dítě prodá nebo daruje²⁸¹ v přesvědčení, že mu náleží. Neboť bez úmyslu ukrást²⁸² nelze krádež spáchat.²⁸³

6. Může se také přihodit jiným způsobem, že někdo odevzdá cizí věc jinému bez toho, aniž by spáchal krádež, a způsobí tak její vydržení.

7. Také u těch věcí, které souvisí s pozemkem, přichází v úvahu spíše to, že někdo získal držbu k volnému pozemku bez použití násilí, neboť vlastník je buď nepřítomný, nebo není pečlivý anebo zemřel bez dědiců. Přestože sám drží ve špatné víře, nebo si je vědom, že začal držet cizí pozemek, může nabyvatel v dobré víře, kterému byl pozemek odevzdán, přece jen na základě držby po dlouhou dobu pozemek získat, neboť do držby nenabyl ani věc kradenou, ani získanou pomocí násilí. Bylo proto zrušeno rozhodnutí některého z předků,²⁸⁴ podle něhož dokonce bylo možné spáchat krádež pozemku nebo jeho části a ve prospěch těch, kteří jsou držiteli nemovitostí, bylo pomocí konstituce²⁸⁵ učiněno opatření, aby nikomu nebyla odejmuta dlouhodobá a nepochybná držba.

8. Někdy je možné dokonce vydržet také věc ukradenou nebo získanou do držby pomocí násilí, například tehdy, jestliže se opět dostane do moci vlastníka. Neboť vydržení může nastat tehdy, když poskvrnění z věci odpadlo.

9. Věci patřící státní pokladně vydržet nelze. Avšak Papinianus²⁸⁶ ohledně pozůstalosti, která nemá dědice, a pokud tato skutečnost nebyla státní pokladně ohlášena, na-

²⁷⁸ Viz pozn. 269.

²⁷⁹ Držitelem v dobré víře je v tomto případě ten, kdo se na základě omluvitelného důvodu domnívá, že nabyl vlastnické právo, například když svého předchůdce považuje za vlastníka věci, i když tento vlastníkem nebyl.

²⁸⁰ Zcizení (*alienatio*) v užším smyslu je právním jednáním, kterým je uskutečněn převod vlastnického práva z jednoho subjektu na druhý. V širším smyslu pak označuje každé jednání zahrnující také převod, promlčení apod., které má za následek zánik věci nebo způsobení škody na majetku.

²⁸¹ I. 2, 1, 37.

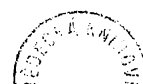
²⁸² Ukrást (odcizit) znamená neoprávněně zbavit někoho držby k věci, tedy zmocnit se věci.

²⁸³ § 5 in fine je převzat z Gai. 2, 50.

²⁸⁴ Gell. NA 11, 18, 3.

²⁸⁵ C. 7, 31, 1 (a. 531).

²⁸⁶ Viz pozn. 191.

USUCAPERE POSSE: ET ITA DIVUS PIUS ET DIVUS SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT.

10 NOVISSIME SCIENDUM EST REM TALEM ESSE DEBERE, UT IN SE NON HABEAT VITIUM, UT A BONA FIDE EMPTORE USUCAPI POSSIT VEL QUI EX ALIA IUSTA CAUSA POSSIDET.

11 ERROR AUTEM FALSAE CAUSAE USUCAPIONEM NON PARIT. VELUTI SI QUIS, CUM NON EMERIT, EMISSE SE EXISTIMANS POSSIDEAT: VEL CUM EI DONATUM NON FUERAT, QUASI EX DONATIONE POSSIDEAT.

12 DIUTINA POSSESSIO, QUAE PRODESSE COEPERAT DEFUNCTO, ET HEREDI ET BONORUM POSSESSORI CONTINUATUR, LICET IPSE SCIAT PRAEDIUM ALIENUM: QUODSI ILLE INITIUM IUSTUM NON HABUIT, HEREDI ET BONORUM POSSESSORI LICET IGNORANTI POSSESSIO NON PRODEST. QUOD NOSTRA CONSTITUTIO SIMILITER ET IN USUCAPIONIBUS OBSERVARI CONSTITUIT, UT TEMPORA CONTINUENTUR.

13 INTER VENDITOREM QUOQUE ET EMPTOREM CONIUNGI TEMPORA DIVUS SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT.

14 EDICTO DIVI MARCI CAVETUR EUM, QUI A FISCO REM ALIENAM EMIT, SI POST VENDITIONEM QUINQUENNIO PRAETERIERIT, POSSE DOMINUM REI PER EXCEPTIONEM REPELLERE. CONSTITUTIO AUTEM DIVAE MEMORIAE ZENONIS BENE PROSPEXIT HIS, QUI A FISCO PER VENDITIONEM VEL DONATIONEM VEL ALIUM TITULUM ALIQUID ACCIPIUNT, UT IPSI QUIDEM SECURI STATIM FIANT ET VICTORES EXISTANT, SIVE CONVENIANTUR SIVE EXPERIANTUR: ADVERSUS SACRATISSIMUM AUTEM AERARIUM USQUE AD QUADRIENNIO LICEAT INTENDERE HIS, QUI PRO DOMINIO VEL HYPOTHECA EARUM RERUM, QUAE ALIENATAE SUNT, PUTAVERINT SIBI QUASDAM COMPETERE ACTIONES. NOSTRA AUTEM DIVINA CONSTITUTIO, QUAM NUPER PROMULGAVIMUS, ETIAM DE HIS, QUI A NOSTRA VEL VENERABILIS AUGUSTAE DOMO ALIQUID ACCEPERINT, HAEC STATUIT, QUAE IN FISCALIBUS ALIENATIONIBUS PRAEFATAE ZENONIANAE CONSTITUTIONI CONTINENTUR.

psal, že kupec v dobré víře může vydržet věc, která je součástí tohoto majetku. Tak odepsali božský Pius²⁸⁷ a božský Severus²⁸⁸ a božský Antoninus.²⁸⁹

10. Nakonec je třeba si uvědomit, že aby kupec v dobré víře, nebo ten, kdo drží z jiného důvodu, mohli vydržet, nesmí být s věcí spojena žádná vada.

11. Chybná domněnka o neexistujícím právním důvodu nevede k vydržení. Například jestliže někdo drží v domnění, že věc koupil, nebo pokud někdo drží na základě domnělého darování, i když k darování nedošlo.²⁹⁰

12. Doba vydržení, která již uplynula ve prospěch zemřelého, plyne dále také pro jeho dědice, stejně jako pro držitele pozůstalosti, i když jsou si vědomi, že se jedná o cizí pozemek.²⁹¹ Jestliže však zemřelý po dobu svého života řádně držet nezačal, pak takováto držba dědici nebo držiteli pozůstalosti neprospívá, i když o tom nevěděli. To, že se doba držby započítává, nařídila s přiměřenou pečlivostí naše konstituce²⁹² v případě držby.

13. Na základě jednoho reskriptu božského Severa a božského Antonina se započítává také držba prodávajícího a kupujícího.

14. Edikt božského Marka²⁹³ nařídil, že ten, kdo od státní pokladny odkoupil cizí věc, může, jestliže již od koupě uplynulo pět let, podat proti vlastníkovu námitku. Na konstituci Zenona²⁹⁴ v dobrém vzpomínali ti, kteří něco získali od státní pokladny koupí, darováním nebo na základě jiného důvodu, a ta je zajistila tak dobře, že se okamžitě stali nenapadnutelnými a ve sporu by zvítězili, kdyby je někdo žaloval anebo by sami žalovali. Avšak na nejposvátnější státní pokladnu mohou v průběhu čtyř let podat žalobu ti, kteří se domnívají, že mají k věcem, jež byly zcizeny, vlastnickou žalobu nebo žalobu z hypotéky. Ale také pro ty, kteří něco nabyli z našeho majetku, nebo z majetku úctyhodné císařovny,²⁹⁵ nařídila naše konstituce publikovaná před časem totéž, co je obsaženo ve výše uvedené konstituci Zenona ohledně zcizení ze státní pokladny.²⁹⁶

²⁸⁷ Viz pozn. 80.

²⁸⁸ Viz pozn. 200.

²⁸⁹ Viz pozn. 201.

²⁹⁰ Jedná se o klasický spor o tzv. putativním důvodu vydržení (Proculus, Neratius, Pomponius, Iulianus, Africanus, Celsus), který rozhodl Iustinianus ve prospěch Celsa (Celsus u Ulp. D. 41, 3, 27 – Ulp. lib. 31 ad Sab.) a domnělý právní důvod neuznal.

²⁹¹ Jedná se o tzv. nastoupení do držby zůstavitele (*successio in possessionem*), které na rozdíl od singulární sukcese (*accessio temporis*) umožňuje dědici započítat si dobu držby zůstavitele.

²⁹² C. 7, 31, 1 (a. 531).

²⁹³ Viz pozn. 190.

²⁹⁴ C. 7, 37, 2 (*sine datis*). Východořímský císař Zeno vládl v letech 474–491 n. l., tedy v době zániku Západořímské říše. Pokusil se o usmíření mezi katolíky a monofyzity, tj. stoupenci zvláštního křesťanského směru ve východní části Římské říše.

²⁹⁵ Úctyhodnou císařovnou je myšlena císařovna Theodora (508–548 n. l.), politicky aktivní a velmi vlivná manželka císaře Iustiniana, která byla původně tanečnicí v cirku.

²⁹⁶ C. 7, 37, 3 (a. 531).

TITULUS SEPTIMUS DE DONATIONIBUS

EST ETIAM ALIUD GENUS ADQUISITIONIS DONATIO. DONATIONUM AUTEM DUO GENERA SUNT: MORTIS CAUSA ET NON MORTIS CAUSA.

1 MORTIS CAUSA DONATIO EST, QUAE PROPTER MORTIS FIT SUSPICIONEM, CUM QUIS ITA DONAT, UT, SI QUID HUMANITUS EI CONTIGISSET, HABERET IS QUI ACCEPIT: SIN AUTEM SUPERVIXISSET QUI DONAVIT, RECIPERET, VEL SI EUM DONATIONIS PAENITUISSET AUT PRIOR DECESSERIT IS CUI DONATUM SIT. HAE MORTIS CAUSA DONATIONES AD EXEMPLUM LEGATORUM REDACTAE SUNT PER OMNIA. NAM CUM PRUDENTIBUS AMBIGUUM FUERAT, UTRUM DONATIONIS AN LEGATI INSTAR EAM OPTINERE OPORTERET, ET UTRIUSQUE CAUSAE QUAEDAM HABEBAT INSIGNIA ET ALII AD ALIUD GENUS EAM RETRAHEBANT: A NOBIS CONSTITUTUM EST, UT PER OMNIA FERE LEGATIS CONNUMERETUR ET SIC PROCE DAT, QUEMADMODUM EAM NOSTRA FORMAVIT CONSTITUTIO. ET IN SUMMA MORTIS CAUSA DONATIO EST, CUM MAGIS SE QUIS VELIT HABERE, QUAM EUM CUI DONATUR, MAGISQUE EUM CUI DONAT, QUAM HEREDEM SUUM. SIC ET APUD HOMERUM TELEMACHUS DONAT PIRAEO.

2 ALIAE AUTEM DONATIONES SUNT, QUAE SINE ULLA MORTIS COGITATIONE FIUNT, QUAS INTER VIVOS APPELLAMUS. QUAE OMNINO NON COMPARANTUR LEGATIS: QUAE SI FUERINT PERFECTAE, TEMERE REVOCARI NON POSSUNT. PERFICIUNTUR AUTEM, CUM DONATOR SUAM VOLUNTATEM SCRIPTIS AUT SINE SCRIPTIS MANIFESTAVERIT: ET AD EXEMPLUM VENDITIONIS NOSTRA CONSTITUTIO EAS ETIAM IN SE HABERE NECESSITATEM TRADITIONIS VOLUIT, UT, ET SI NON TRADANTUR, HABEANT PLENISSIMUM ET PERFECTUM ROBUR ET TRADITIONIS NECESSITAS INCUMBAT DONATORI. ET CUM RETRO PRINCIPUM DISPOSITIONES INSINUARI EAS ACTIS INTERVENIENTIBUS VOLEBANT, SI MAIORES DUCENTORUM FUERANT SOLIDORUM, NOSTRA CONSTITUTIO ET QUANTITATEM USQUE AD QUINGENTOS SOLIDOS AMPLIAVIT, QUAM STARE ET SINE INSINUATIONE STATUIT, ET QUASDAM DONATIONES INVENIT, QUAE PENITUS INSINUATIONEM FIERI MINIME DESIDERANT, SED IN SE PLENISSIMAM HABENT

SEDMÝ TITUL O DAROVÁNÍCH²⁹⁷

Dalším typem nabývání je darování.²⁹⁸ U darování rozlišujeme dva druhy: pro případ smrti a nikoli pro případ smrti.

1. Darování pro případ smrti je takovým darováním, které se uzavírá v očekávání smrti. U něho je darováno takovým způsobem, že pokud někoho překvapí lidský osud, může si příjemce předmět daru ponechat, dárce ho má dostat nazpět v případě, pokud přežije anebo jestli ho mrzí, že darování uskutečnil, nebo když obdarovaný zemřel dříve než on. Tato darování pro případ smrti byla upravena zcela po vzoru odkazů. Protože však právní znalci pochybovali, zda jsou svou povahou stejná jako darování nebo odkazy, a protože obsahovaly rysy obou právních vztahů a jedni je přiřazovali k tomu a druhí zase k onomu, stanovili jsme,²⁹⁹ že se budou téměř ve všech ohledech řídit k odkazům a uskutečňují se tak, jak to stanovila naše konstituce. Shrnutí, o darování pro případ smrti se jedná tehdy, když by někdo něco měl raději u sebe než u obdarovaného a zároveň raději u obdarovaného než u svého dědice. Tak také daruje³⁰⁰ Telemachos Peiraeovi u Homéra.³⁰¹

2. Jiná darování jsou taková, která se uskuteční bez myšlenky na smrt; označujeme je jako darování mezi živými. Tato se vůbec nepodobají odkazům. Jestliže byla podniknuta, nelze je libovolně odvolat. Uskutečnění se tak, že dárce svou vůli projeví písemně nebo také nepsanou formou. Naše konstituce³⁰² stanovila podle vzoru kupní smlouvy, že darování obsahuje také povinnost odevzdat, takže i když nedojde k předání, je darování účinné a existuje zde povinnost dárce věc předat. A jestliže se, podle předcházejících císařských nařízení, musela darování, pokud jejich hodnota převyšovala dvě stě solidů,³⁰³ oznámit do soudního protokolu, naše konstituce³⁰⁴ tento obnos, který podle jejího znění činil darování účinným i bez zápisu do soudního protokolu, zvýšila na pět set solidů a zavedla také další druhy darování, které ke své platnosti nevyžadovaly zápis do soudního protokolu, ale byly plně účinné již bez dalšího. A o tomto jsme, pro

²⁹⁷ D. 24, 1; D. 39, 5; D. 39, 6; C. 5, 3, 16; C. 8, 53–56.

²⁹⁸ Teorie římského práva považuje darování za nabývací důvod (*titulus, causa*). V Institutiones byl použit výraz *genus*, což příliš přesně neodpovídá slovu *modus* (způsob nabytí).

²⁹⁹ C. 8, 56, 4 (a. 530).

³⁰⁰ Od. 17, 78–83 (překl. O. Vaňorný, Odysseia, Praha 1943, s. 321):

„Honem děvečky své hled' poslat do mého domu,

abych ti poslal dary, jež dostal's od Meneláa!“

Rozumný Telemachos mu na to dal odpověď tuto:

„Peirae, nevíme přec, jak nakonec dopadne všechno.

Jestliže ženiši zpupní mi v paláci připraví zhoubu,

tajně, a jmění moje si vespolek rozdělí všechno,

chtěl bych, bys raději ty sám, než kdokoli z těchto, ho užil.“

³⁰¹ Poslední věty jsou převzaty z Marci. D. 39, 6, 1 (Marci. lib. 9 inst.). K osobě Homéra viz pozn. 21.

³⁰² C. 8, 53, 35, 5 (a. 530).

³⁰³ Viz pozn. 169.

³⁰⁴ C. 8, 53, 36 (a. 531).

FIRMITATEM. ALIA INSUPER MULTA AD UBERIOREM EXITUM DONATIONUM INVENIMUS, QUAE OMNIA EX NOSTRIS CONSTITUTIONIBUS, QUAS SUPER HIS POSUIMUS, COLLIGENDA SUNT. SCIENDUM TAMEN EST, QUOD, ETSI PLENISSIMAE SINT DONATIONES, TAMEN SI INGRATI EXISTANT HOMINES, IN QUOS BENEFICIUM COLLATUM EST, DONATORIBUS PER NOSTRAM CONSTITUTIONEM LICENTIAM PRAESTAVIMUS CERTIS EX CAUSIS EAS REVOCARE, NE, QUI SUAS RES IN ALIOS CONTULERUNT, AB HIS QUANDAM PATIANTUR INIURIAM VEL IACTURAM, SECUNDUM ENUMERATOS IN NOSTRA CONSTITUTIONE MODOS.

3 EST ET ALIUD GENUS INTER VIVOS DONATIONUM, QUOD VETERIBUS QUIDEM PRUDENTIBUS PENITUS ERAT INCOGNITUM, POSTEA AUTEM A IUNIORIBUS DIVIS PRINCIPIBUS INTRODUCTUM EST, QUOD ANTE NUPTIAS VOCABATUR ET TACITAM IN SE CONDICIONEM HABEBAT, UT TUNC RATUM ESSET, CUM MATRIMONIUM FUERIT INSECUTUM: IDEOQUE ANTE NUPTIAS APPELLABATUR, QUOD ANTE MATRIMONIUM EFFICIEBATUR ET NUSQUAM POST NUPTIAS CELEBRATAS TALIS DONATIO PROCEDEBAT. SED PRIMUS QUIDEM DIVUS IUSTINUS PATER NOSTER, CUM AUGERI DOTES ET POST NUPTIAS FUERAT PERMISSUM, SI QUID TALE EVENIT, ETIAM ANTE NUPTIAS DONATIONEM AUGERI ET CONSTANTE MATRIMONIO SUA CONSTITUTIONE PERMISIT: SED TAMEN NOMEN INCONVENIENS REMANEbat, CUM ANTE NUPTIAS QUIDEM VOCABATUR, POST NUPTIAS AUTEM TALE ACCIPIEBAT INCREMENTUM. SED NOS PLENISSIMO FINI TRADERE SANCTIONES CUPIENTES ET CONSEQUENTIA NOMINA REBUS ESSE STUDENTES CONSTITUIMUS, UT TALES DONATIONES NON AUGEANTUR TANTUM, SED ET CONSTANTE MATRIMONIO INITIUM ACCIPIANT ET NON ANTE NUPTIAS, SED PROPTER NUPTIAS VOCENTUR ET DOTIBUS IN HOC EXAEQUENTUR, UT, QUEMADMODUM DOTES ET CONSTANTE MATRIMONIO NON SOLUM AUGENTUR, SED ETIAM FIUNT, ITA ET ISTAE DONATIONES, QUAE PROPTER NUPTIAS INTRODUCTAE SUNT, NON SOLUM ANTECEDANT MATRIMONIUM, SED ETIAM EO CONTRACTO ET AUGEANTUR ET CONSTITUANTUR.

4 ERAT OLIM ET ALIUS MODUS CIVILIS ADQUISITIONIS PER IUS ADCRESCENDI, QUOD EST TALE: SI COMMUNEM SERVUM HABENS ALIQUIS CUM TITIO SOLUS LIBERTATEM EI IMPOSUIT VEL VINDICTA VEL TESTAMENTO, EO CASU PARS EIUS AMITTEBATUR ET SOCIO ADCRESCEBAT. SED CUM PESSIMO FUERAT EXEMPLO ET LIBERTATE SERVUM DEFRAUDARI ET EX EA HUMANIORIBUS QUIDEM DOMINIS DAMNUM INFERRI, SEVERIORIBUS AUTEM LUCRUM ADCRESCERE: HOC QUASI INVIDIAE PLENUM PIO REMEDIO PER NOSTRAM CONSTITUTIONEM MEDERI NECESSARIUM DUXIMUS ET INVENIMUS VIAM, PER QUAM ET MANUMISSOR ET SOCIUS EIUS ET QUI LIBERTATEM ACCEPIT NOSTRO FRUANTUR BENEFICIO, LIBERTATE CUM

větší zvýhodnění darování, nařídili mnohé další a všechny naše konstituce, které jsme o tomto vydali, je třeba od nich odvozovat. Je však nezbytné znát toto: také v případě, když je darování zcela platné, jsme přece jen naší konstitucí³⁰⁵ zajistili dárcům možnost své darování z určitých důvodů odvolat, a to tehdy, jestliže lidé, jimž byla poskytnuta výhoda, se ukázali být nevděčnými, aby ti, kteří poskytli jiným výhodu ze svého majetku, od nich nemuseli snášet žádné nepravosti nebo křivdy vypočítané v naší konstituci.

3. Existuje ještě jeden druh darování mezi živými, který byl předkům sice zcela neznámý, ale později byl zaveden božskými císaři. Označuje se jako darování před manželstvím a obsahuje mlčky připojenou podmínku, že se stane účinným pouze tehdy, jestliže bude k němu připojeno manželství, a proto se také označuje jako darování před manželstvím, neboť se uzavírá před vznikem manželství; takovéto darování nebylo v případě rozvodu v žádném ohledu platné. A jestliže bylo věno, pokud bylo zřízeno, povoleno po uzavření manželství zvětšit, dovolil svou konstitucí³⁰⁶ jako první náš otec, božský Iustinus,³⁰⁷ zvětšit darování před manželstvím také v době trvání manželství. Zůstal však neodpovídající název, když se nazývá darování před manželstvím, jestliže je takovéto zvětšení uskutečněno po uzavření manželství. Protože si přejeme, aby právní pravidla dosáhla nejvyšší dokonalosti v úsilí je správně označovat, stanovili jsme,³⁰⁸ že takováto darování je možné nejen zvětšit a že mohou být uzavřena také v době trvání manželství, ale že se nemají označovat jako darování před manželstvím, ale darování kvůli manželství, a mají být svým charakterem stejná jako věno – a to proto, že také věno může být navýšeno, ale také z toho důvodu, že mohou vzniknout i další darování, která byla zavedena s ohledem na manželství, a ta nejen manželství předcházejí, ale po jeho zániku mohou být navýšena tak, jak byla prvně zřízena.

4. Předtím byl uznáván ještě jeden způsob nabytí podle civilního práva, a to právo přírůstku, který byl takovýto: jestliže někdo pomocí hůlky³⁰⁹ anebo závětí propustil na svobodu otroka, kterého měl ve spoluvlastnictví s Titiem a bez jeho spoluúčasti, tak v takovémto případě jeho podíl zanikl a přirostl spoluvlastníkovi. Protože toto pravidlo nebylo správné a představovalo špatný příklad pro otroka, pokud se týká jeho svobody, umožňovalo oklamat ohleduplné vlastníky a zároveň jim způsobit škodu, a naproti tomu přísným vlastníkům připočítat si zisk, považovali jsme za potřebné odstranit blahosklonnou pomocí naší konstitucí³¹⁰ tento stav plný nevraživosti; našli jsme způsob, díky němuž propouštějící, jeho spoluvlastník, stejně jako ten, kdo získá svobodu, se bude na našem právním dobrodiní podílet; svoboda, v jejíž prospěch

³⁰⁵ C. 8, 55, 10 (a. 530).

³⁰⁶ C. 5, 3, 19 (a. 527?).

³⁰⁷ Východořímský císař Iustinus vládl v letech 518–527 n. l. Nedosáhl vyššího vzdělání, ale byl moudrý a neobyčejně čínorodý. Pro svého synovce Iustiniana připravil podmínky k uskutečnění jeho západní politiky a krátce před svou smrtí (1. srpna 527) mu propůjčil císařskou hodnost (*Augustus*).

³⁰⁸ C. 5, 3, 20 (a. 531–533).

³⁰⁹ Viz pozn. 47.

³¹⁰ C. 7, 7, 1 (a. 530).

EFFECTU PROCEDENTE (CUIUS FAVORE ET ANTIQUOS LEGISLATORES MULTA ET CONTRA COMMUNES REGULAS STATUISSE MANIFESTISSIMUM EST) ET EO QUI EAM IMPOSUIT SUAE LIBERALITATIS STABILITATE GAUDENTE ET SOCIO INDEMNI CONSERVATO PRETIUMQUE SERVI SECUNDUM PARTEM DOMINII, QUOD NOS DEFINIVIMUS, ACCIPIENTE.

TITULUS OCTAVUS QUIBUS ALIENARE LICET VEL NON

ACCIDIT ALIQUANDO, UT QUI DOMINUS SIT ALIENARE NON POSSIT ET CONTRA QUI DOMINUS NON SIT ALIENANDAE REI POTESTATEM HABEAT. NAM DOTALE PRAEDIUM MARITUS INVITA MULIERE PER LEGEM IULIAM PROHIBETUR ALIENARE, QUAMVIS IPSIUS SIT DOTIS CAUSA EI DATUM. QUOD NOS LEGEM IULIAM CORRIGENTES IN MELIOREM STATUM DEDUXIMUS. CUM ENIM LEX IN SOLI TANTUMMODO REBUS LOCUM HABEBAT, QUAE ITALICAE FUERANT, ET ALIENATIONES INHIBEBAT, QUAE INVITA MULIERE FIEBANT, HYPOTHECAS AUTEM EARUM ETIAM VOLENTE: UTRISQUE REMEDIUM IMPOSUIMUS, UT ETIAM IN EAS RES, QUAE IN PROVINCIALI SOLO POSITAE SUNT, INTERDICTA FIAT ALIENATIO VEL OBLIGATIO ET NEUTRUM EORUM NEQUE CONSENTIENTIBUS MULIERIBUS PROCEDAT, NE SEXUS MULIEBRIS FRAGILITAS IN PERNICIEM SUBSTANTIAE EARUM CONVERTERETUR.

1 CONTRA AUTEM CREDITOR PIGNUS EX PACTIONE, QUAMVIS EIUS EA RES NON SIT, ALIENARE POTEST. SED HOC FORSITAN IDEO VIDETUR FIERI, QUOD VOLUNTATE DEBITORIS INTELLEGITUR PIGNUS ALIENARE, QUI AB INITIO CONTRACTUS PACTUS EST, UT LICERET CREDITORI PIGNUS VENDERE, SI PECUNIA NON SOLVATUR. SED NE CREDITORES IUS SUUM PERSEQUI IMPEDIRENTUR NEQUE DEBITORES TEMERE SUARUM RERUM DOMINIUM AMITTE-RE VIDEANTUR, NOSTRA CONSTITUTIONE CONSULTUM EST ET CERTUS MODUS IMPOSITUS EST, PER QUEM PIGNORUM DISTRACTIO POSSIT PROCEDERE, CUIUS TENORE UTRIQUE PARTI CREDITORUM ET DEBITORUM SATIS ABUNDEQUE PROVISUM EST.

2 NUNC ADMONENDI SUMUS NEQUE PUPILLUM NEQUE PUPILLAM ULLAM REM SINE TUTORIS AUCTORITATE ALIENARE POSSE. IDEOQUE SI MUTUAM PECUNIAM ALICUI SINE

předkové, jak je obecně známo, nařídili mnohé také v rozporu s obecnými právními pravidly, se stane platnou; ten, kdo ji poskytl, se bude těšit z právních účinků své štědrosti, spoluvlastník nebude poškozen a obdrží od nás hodnotu otroka odpovídající jeho spoluvlastnickému podílu.³¹¹

OSMÝ TITUL

KTEŘÍ MOHOU A KTEŘÍ NEMOHOU ZCIZIT³¹²

Někdy se stává, že ten, kdo je vlastníkem, nesmí zcizit.³¹³ A naopak, ten, kdo není vlastníkem, zcizit může; například manželovi je podle Iuliova zákona³¹⁴ zakázáno proti vůli manželky zcizit pozemek, který je součástí věna, i když mu náleží.³¹⁵ Toto pravidlo jsme opravením Iuliova zákona vylepšili.³¹⁶ Protože se uvedený zákon vztahoval pouze na italské pozemky a zakazoval zcizení pozemků proti vůli manželky a zřízení hypoték dokonce i tehdy, když s tím souhlasila, zavedli jsme pro oba uvedené případy jako zlepšení to, že jestliže se jedná o pozemky ležící v provinciích, je jejich zcizení nebo ohledně nich uzavřený závazek neplatný a v obou případech jsou takováto jednání neúčinná, i kdyby s tím manželka souhlasila, a to proto, aby křehkost ženského pohlaví nevedla ke ztrátě jeho majetku.³¹⁷

1. Naopak věřitel může na základě dohody účinně zcizit předmět ruční zástavy, i když mu nepatří. Toto je však přípustné z toho důvodu, že se má za to, že věřitel zcizuje předmět ruční zástavy se souhlasem dlužníka, který již v okamžiku uzavření smlouvy projevil srozumění s tím, že je věřitel oprávněn předmět ruční zástavy zcizit, jestliže nebudou peníze zaplacený.³¹⁸ Ale aby věřitelům nebylo překáženo při uplatňování jejich práv a aby dlužníci bez dalšího nepozbyli vlastnického práva ke svým věcem, nařídili a předepsali jsme naší konstitucí³¹⁹ určitý způsob, kterým může být zcizení předmětu ruční zástavy provedeno; touto úpravou je totiž dostatečným způsobem postaráno o obě strany, o věřitele i dlužníka.

2. Je třeba ještě poukázat na to, že ani poručenec, ani poručenka nemohou zcizit žádnou věc bez schválení poručníkem.³²⁰ Jestliže je tedy někomu poskytnuta zápůjčka

³¹¹ Také toto rozhodnutí Iustiniana směřovalo ke zlepšení právního postavení otroků, avšak institut otroctví neodstranilo.

³¹² Gai. 2, 62-64; 2, 80-85.

³¹³ Viz pozn. 280.

³¹⁴ *Lex Iulia de maritandis ordinibus* z roku 18 př. n. l. je spolu s *lex Papia Poppaea nuptialis* z roku 9 n. l. součástí rozsáhlé manželské reformy uskutečněné císařem Augustem, jejímž cílem bylo povznést tradiční hodnoty římské společnosti.

³¹⁵ První dvě věty jsou převzaty z Gai. 2, 62-63.

³¹⁶ C. 5, 13, 1, 15 (a. 530).

³¹⁷ Podle Nov. 61, 1, 3 (a. 537) byly všechny dispozice účinné, pokud s nimi žena vyslovila souhlas po uplynutí dvou let.

³¹⁸ Gai. 2, 64.

³¹⁹ C. 8, 33, 3 (a. 530).

³²⁰ Viz I. 1, 21.

TUTORIS AUCTORITATE DEDERIT, NON CONTRAHIT OBLIGATIONEM, QUIA PECUNIAM NON FACIT ACCIPIENTIS. IDEOQUE VINDICARE NUMMOS POSSUNT, SICUBI EXTENT: SED SI NUMMI, QUOS MUTUOS DEDIT, AB EO QUI ACCEPIT BONA FIDE CONSUMPTI SUNT, CONDICI POSSUNT, SI MALA FIDE, AD EXHIBENDUM DE HIS AGI POTEST. AT EX CONTRARIO OMNES RES PUPILLO ET PUPILLAE SINE TUTORIS AUCTORITATE RECTE DARI POSSUNT. IDEOQUE SI DEBITOR PUPILLO SOLVAT, NECESSARIA EST TUTORIS AUCTORITAS: ALIOQUIN NON LIBERABITUR. SED ETIAM HOC EVIDENTISSIMA RATIONE STATUTUM EST IN CONSTITUTIONE, QUAM AD CAESAREENSES ADVOCATOS EX SUGGESTIONE TRIBONIANI VIRI EMINENTISSIMI QUAESTORIS SACRI PALATII NOSTRI PROMULGAVIMUS, QUA DISPOSITUM EST ITA LICERE TUTORI VEL CURATORI DEBITOREM PUPILLAREM SOLVERE, UT PRIUS SENTENTIA IUDICIALIS SINE OMNI DAMNO CELEBRATA HOC PERMITTAT. QUO SUBSECUTO, SI ET IUDEX PRONUNTIAYERIT ET DEBITOR SOLVERIT, SEQUITUR HUIUSMODI SOLUTIONEM PLENISSIMA SECURITAS. SIN AUTEM ALITER QUAM DISPOSUIMUS SOLUTIO FACTA FUERIT ET PECUNIAM SALVAM HABEAT PUPILLUS AUT EX EA LOCUPLETIOR SIT ET ADHUC EANDEM SUMMAM PECUNIAE PETAT, PER EXCEPTIONEM DOLI MALI SUMMOVERI POTERIT: QUODSI AUT MALE CONSUMPSERIT AUT FURTO AMISERIT, NIHIL PRODERIT DEBITORI DOLI MALI EXCEPTIO, SED NIHILO MINUS DAMNABITUR, QUIA TEMERE SINE TUTORIS AUCTORITATE ET NON SECUNDUM NOSTRAM DISPOSITIONEM SOLVERIT. SED EX DIVERSO PUPILLI VEL PUPILLAE SOLVERE SINE TUTORE AUCTORE NON POSSUNT, QUIA ID QUOD SOLVUNT NON FIT ACCIPIENTIS, CUM SCILICET NULLIUS REI ALIENATIO EIS SINE TUTORIS AUCTORITATE CONCESSA EST.

TITULUS NONUS

PER QUAS PERSONAS NOBIS ADQUIRITUR

ADQUIRITUR NOBIS NON SOLUM PER NOSMET IPSOS, SED ETIAM PER EOS QUOS IN POTESTATE HABEMUS: ITEM PER EOS SERVOS, IN QUIBUS USUM FRUCTUM HABEMUS: ITEM PER HOMINES LIBEROS ET SERVOS ALIENOS QUOS BONA FIDE POSSIDEMUS. DE QUIBUS SINGULIS DILIGENTIUS DISPICIAMUS.

1 IGITUR LIBERI VESTRI UTRIUSQUE SEXUS, QUOS IN POTESTATE HABETIS, OLIM QUIDEM, QUIDQUID AD EOS PERVENERAT (EXCEPTIS VIDELICET CASTRENSIBUS PECULIIS), HOC PARENTIBUS SUIS ADQUIREBANT SINE ULLA DISTINCTIONE: ET HOC ITA PARENTUM FIEBAT, UT ESSET EIS LICENTIA, QUOD PER UNUM VEL UNAM EORUM ADQUISITUM EST, ALII VEL EXTRANEO DONARE VEL VENDERE VEL QUECUMQUE MODO VOLUERANT APPLICARE. QUOD

bez schválení poručníkem, závazek nevznikne, neboť nedojde k převodu vlastnického práva na příjemce. Z tohoto důvodu mohou poručenici peníze pouze vindikovat, pokud jsou ještě někde k dispozici. Jestliže však byly mince jejich příjemcem v dobré víře spotřebovány, mohou být vymáhány pomocí žaloby z bezdůvodného obohacení, pokud však byly spotřebovány ve zlém úmyslu, je možné žádat jejich předložení. Ale naopak, všechny věci poručenců, stejně jako poručenek, mohou být přímo předány bez souhlasu poručníka. Souhlas poručníka se nutně vyžaduje tehdy,³²¹ jestliže poručenici plní dlužník, jinak nebude dlužník zproštěn závazku. Na základě zprávy našeho vynikajícího quaestora sacri palatii Triboniana³²² jsme, z bezpochyby zřejmého důvodu, naši konstituci³²³ nařídili a oznámili advokátům z Caesareie³²⁴ také následující. V ní je nařízeno, aby poručencův dlužník plnil poručníkovi nebo opatrovníkovi pouze tehdy, jestliže je to povoleno rozhodnutím soudu, které je udělováno bez poplatku. Jestliže se tak stalo, tedy pokud soudce rozhodl a dlužník plnil, je pak s tímto splněním spojeno také osvobození. Pokud však bylo splnění uskutečněno jiným způsobem, než jsme stanovili, a poručenec má nespotřebované peníze ještě u sebe, nebo se jimi obohatil a pak ještě podá žalobu na tu samou sumu, je možné se bránit pomocí námitky zlého úmyslu. Jestliže však poručenec peníze promrhal anebo o ně přišel krádeží, pak dlužníkovi námitka zlého úmyslu neprospívá a bude odsouzen k plnění v celém rozsahu, protože plnil bez rozmyslu, bez souhlasu poručníka a nikoli v souladu s naším nařízením. Naopak, bez souhlasu poručníka nemohou poručenici a poručenky účinně plnit, neboť to, co plní, nepřejde do vlastnictví příjemce, protože jim není povoleno zcizit věci bez souhlasu poručníka.

DEVÁTÝ TITUL

PROSTŘEDNICTVÍM KTERÝCH OSOB MŮŽEME NABÝVAT³²⁵

Nabýváme nejen sami, ale také skrze ty, kteří jsou podřízeni naší moci, stejně tak nabýváme také prostřednictvím otroků, ke kterým máme požívací právo, také skrze svobodné a cizí otroky, které držíme v dobré víře. Těmto jednotlivcům se chceme nyní věnovat podrobněji.³²⁶

1. Děti obou pohlaví, které jsou ve vaší moci, nabývaly dříve vše, co získaly pro své otce rodin, a bez jakýchkoli rozdílů (kromě táborového pekulia). Otcové toto nabývají tak, že to mají volně k dispozici, a tak, že to, co dítě nabylo pro jiného nebo pro osobu mimo rodinu, darují, prodají nebo s tím libovolně nakládají. Toto nám nepřipadalo být dostatečně lidským, a proto jsme vydáním naší všeobecné konstituce³²⁷ vzali ohled

³²¹ Přijetí plnění s účinky splnění by totiž bylo zcizením pohledávky.

³²² Viz pozn. 1.

³²³ C. 5, 37, 25 (a. 531).

³²⁴ Caesareia (řecky *Kaisareia*) se jmenovalo několik měst v obou částech Římské říše.

³²⁵ Gai. 2, 86–100; D. 41, 1; C. 4, 27.

³²⁶ Gai. 2, 86–87; Gai. D. 41, 1, 10 pr. (Gai. lib. 2 inst.).

³²⁷ C. 6, 61, 6 (a. 529).

NOBIS INHUMANUM VISUM EST ET GENERALI CONSTITUTIONE EMISSA ET LIBERIS PEPERCIMUS ET PATRIBUS DEBITUM RESERVAVIMUS. SANCITUM ETENIM A NOBIS EST, UT, SI QUID EX RE PATRIS EI OBVENIAT, HOC SECUNDUM ANTIQUAM OBSERVATIONEM TOTUM PARENTI ADQUIRAT (QUAE ENIM INVIDIA EST, QUOD EX PATRIS OCCASIONE PROPECTUM EST, HOC AD EUM REVERTI?): QUOD AUTEM EX ALIA CAUSA SIBI FILIUS FAMILIAS ADQUISIVIT, HUIUS USUM FRUCTUM QUIDEM PATRI ADQUIRET, DOMINIUM AUTEM APUD EUM REMANEAT, NE, QUOD EI SUIS LABORIBUS VEL PROSPERA FORTUNA ACCESSIT, HOC IN ALIUM PERVENIENS LUCTUOSUM EI PROCEDAT.

2 HOCQUE A NOBIS DISPOSITUM EST ET IN EA SPECIE, UBI PARENS EMANCIPANDO LIBERUM EX REBUS QUAE ADQUISITIONEM EFFUGIUNT SIBI PARTEM TERTIAM RE TINERE SI VOLUERAT LICENTIAM EX ANTERIORIBUS CONSTITUTIONIBUS HABEBAT QUASI PRO PRETIO QUODAMMODO EMANCIPATIONIS ET INHUMANUM QUID ACCIDEBAT, UT FILIUS RERUM SUARUM EX HAC EMANCIPATIONE DOMINIO PRO PARTE DEFRAUDETUR ET, QUOD HONORIS EI EX EMANCIPATIONE ADDITUM EST, QUOD SUI IURIS EFFECTUS EST, HOC PER RERUM DEMINUTIONEM DECRESCAT. IDEOQUE STATUIMUS, UT PARENS PRO TERTIA BONORUM PARTE DOMINII, QUAM RETINERE POTERAT, DIMIDIAM NON DOMINII RERUM, SED USUS FRUCTUS RETINEAT: ITA ETENIM ET RES INTACTAE APUD FILIUM REMANEBUNT ET PATER AMPLIORE SUMMA FRUETUR PRO TERTIA DIMIDIA POTITURUS.

3 ITEM VOBIS ADQUIRITUR, QUOD SERVI VESTRI EX TRADITIONE NANCISCUNTUR SIVE QUID STIPULENTUR VEL EX QUALIBET ALIA CAUSA ADQUIRUNT. HOC ENIM VOBIS ET IGNORANTIBUS ET INVITIS OBVENIT. IPSE ENIM SERVUS QUI IN POTESTATE ALTERIUS EST NIHIL SUUM HABERE POTEST. SED SI HERES INSTITUTUS SIT, NON ALIAS NISI IUSSU VESTRO HEREDITATEM ADIRE POTEST: ET SI IUBENTIBUS VOBIS ADIERIT, VOBIS HEREDITAS ADQUIRITUR, PERINDE AC SI VOS IPSI HEREDES INSTITUTI ESSETIS. ET CONVENIENTER SCILICET LEGATUM PER EOS VOBIS ADQUIRITUR. NON SOLUM AUTEM PROPRIETAS PER EOS QUOS IN POTESTATE HABETIS ADQUIRITUR VOBIS, SED ETIAM POSSESSIO: CUIUSCUMQUE ENIM REI POSSESSIONEM ADEPTI FUERINT, ID VOS POSSIDERE VIDEMINI. UNDE ETIAM PER EOS USUCAPIO VEL LONGI TEMPORIS POSSESSIO VOBIS ACCEDIT.

4 DE HIS AUTEM SERVIS, IN QUIBUS TANTUM USUM FRUCTUM HABETIS, ITA PLACUIT, UT, QUIDQUID EX RE VESTRA VEL EX OPERIBUS SUIS ADQUIRANT, ID VOBIS ADICIATUR, QUOD VERO EXTRA EAS CAUSAS PERSECUTI SUNT, ID AD DOMINUM PROPRIETATIS PERTINEAT. ITAQUE SI IS SERVUS HERES INSTITUTUS SIT LEGATUMVE QUID EI AUT DONATUM FUERIT, NON USUFRUCTUARIO, SED DOMINO PROPRIETATIS ADQUIRITUR. IDEM PLACET ET DE EO, QUI A VOBIS BONA FIDE POSSIDETUR, SIVE IS LIBER SIT SIVE ALIENUS SERVUS: QUOD ENIM PLACUIT DE USUFRUCTUARIO, IDEM PLACET ET DE BONAE FIDEI POSSESSORE. ITAQUE QUOD

jak na děti, tak i na otce rodin, aby jim bylo zachováno to, co jim náleží. Příkladně jsme totiž, že všechno, co dítě získalo na základě majetku otce, nabylo podle starého pravidla právoplatně pro něho (vždyť jak by bylo možné pochybovat, že má být otci vráceno to, co pochází z jeho majetku?). To, co však syn podřízený otcovské moci nabude z jiného důvodu, získá k tomu sice požívací právo pro svého otce, ale vlastnické právu mu zůstane, aby to, co získal vlastním úsilím anebo díky přízni osudu, nepřešlo na jiného a nebyl tím znechucen.

2. Totéž jsme nařídili také pro ten případ, když otec rodiny, jestliže propustil ze své moci syna, měl podle dřívější konstituce právo, tedy pokud chtěl, vyhradit si jednu třetinu z věcí, které již více nepodléhaly jeho nabývání, jako určitou cenu za propuštění. A toto má nepříliš lidský důsledek, totiž že otec zkrátí svého syna o část jeho majetku, a to, co na první pohled získal v důsledku propuštění z otcovské moci, neboť se stal svobodným, ztratil zmenšením majetku. Proto jsme nařídili, že otec rodiny si může místo jedné třetiny majetkových práv, které si mohl vyhradit, ponechat pouze požívací právo k polovině majetku. V důsledku toho zůstane majetek v celku u syna a také otec má z jeho požívání větší prospěch, když místo třetiny obdrží polovinu.

3. Zároveň také získáte to, co nabyli vaši otroci pomocí předání, nebo co jim bylo stipulováno, nebo to obdrželi z jiného důvodu. Toto všechno totiž na vás přejde i bez vašeho vědomí a bez vaší vůle,³²⁸ neboť otrok, který je podřízen cizí moci, nemůže mít nic pro sebe. Pokud je ustanoven dědicem, pak nemůže udělat nic jiného, než se s vaším svolením dědictví ujmout. A když se ho s vaším souhlasem ujal, získáte dědictví stejně, jako kdybyste byli ustanoveni dědicem vy. Stejným způsobem nabýváte prostřednictvím otroka také odkaz. Skrze ty, které máte ve své moci, nabýváte nejen vlastnické právo, ale také držbu. Neboť to, k čemu jste získali držbu, jak se uznává, držíte vy.³²⁹ Jejich prostřednictvím se vám také započítává běh vydržecí doby, stejně jako lhůta při námitce uplynutí dlouhého času.

4. Pokud se týká otroků, k nimž máte pouze požívací právo, prosadil se názor, že vše, co nabyli na základě vašeho majetku nebo vlastní prací, připadne vám, naproti tomu vlastníkovu připadne to, co získali z jiných než z uvedených důvodů. Jestliže je takový otrok ustanoven dědicem, nebo mu bylo něco odkázáno či darováno, tak nabyvatelem není poživatel, ale nositel vlastnického práva. Totéž platí také, pokud se jedná o toho, jehož držíme v dobré víře, přestože je svobodným nebo cizím otrokem. Neboť to, co je uznáváno pro poživatele, uznává se také pro držitele v dobré víře. Odhlédneme-li od obou uvedených případů, pak nabude-li něco svobodný, patří to jemu, a jestliže něco nabude otrok, pak jeho pánovi. Jestliže však držitel v dobré víře otroka vydržel a tímto

³²⁸ Platí to pouze pro nabývání vlastnického práva, nikoli pro případ nabytí držby. K získání držby je nezbytná alespoň dopředu projevená držeční vůle vlastníka otroka.

³²⁹ Tento postoj je evidentně v protikladu k teorii nabytí držby právníka Iulia Paula, která byla *communis opinio* přijata (Paul. D. 41, 2, 3, 12 – Paul. lib. 54 ad ed.).

EXTRA DUAS ISTAS CAUSAS ADQUIRITUR, ID VEL AD IPSUM PERTINET, SI LIBER EST, VEL AD DOMINUM, SI SERVUS EST. SED BONAE FIDEI POSSESSOR CUM USUCEPERIT SERVUM, QUIA EO MODO DOMINUS FIT, EX OMNIBUS CAUSIS PER EUM SIBI ADQUIRERE POTEST: FRUCTUARIUS VERO USUCAPERE NON POTEST, PRIMUM QUIA NON POSSIDET, SED HABET IUS UTENDI FRUENDI, DEINDE QUIA SCIT SERVUM ALIENUM ESSE. NON SOLUM AUTEM PROPRIETAS PER EOS SERVOS, IN QUIBUS USUM FRUCTUM HABETIS VEL QUOS BONA FIDE POSSIDETIS, VEL PER LIBERAM PERSONAM, QUAE BONA FIDE VOBIS SERVIT, ADQUIRITUR VOBIS, SED ETIAM POSSESSIO: LOQUIMUR AUTEM IN UTRIVSQUE PERSONA SECUNDUM DEFINITIONEM, QUAM PROXIME EXPOSUIMUS, ID EST SI QUAM POSSESSIONEM EX RE VESTRA VEL EX OPERIBUS SUIS ADEPTI FUERINT.

5 EX HIS ITAQUE APPARET PER LIBEROS HOMINES, QUOS NEQUE IURI VESTRO SUBIECTOS HABETIS NEQUE BONA FIDE POSSIDETIS, ITEM PER ALIENOS SERVOS, IN QUIBUS NEQUE USUM FRUCTUM HABETIS NEQUE IUSTAM POSSESSIONEM, NULLA EX CAUSA VOBIS ADQUIRI POSSE. ET HOC EST, QUOD DICITUR PER EXTRANEAM PERSONAM NIHIL ADQUIRI POSSE: EXCEPTO EO, QUOD PER LIBERAM PERSONAM VELUTI PER PROCURATOREM PLACET NON SOLUM SCIENTIBUS, SED ETIAM IGNORANTIBUS VOBIS ADQUIRI POSSESSIONEM SECUNDUM DIVI SEVERI CONSTITUTIONEM ET PER HANC POSSESSIONEM ETIAM DOMINIUM, SI DOMINUS FUIT QUI TRADIDIT, VEL USUCAPIONEM AUT LONGI TEMPORIS PRAESCRIPTIONEM, SI DOMINUS NON SIT.

6 HACTENUS TANTISPER ADMONUISSE SUFFICIAT, QUEMADMODUM SINGULAE RES ADQUIRUNTUR: NAM LEGATORUM IUS, QUO ET IPSO SINGULAE RES VOBIS ADQUIRUNTUR, ITEM FIDEICOMMISSORUM, UBI SINGULAE RES VOBIS RELINQUUNTUR, OPPORTUNIUS INFERIORI LOCO REFEREMUS. VIDEAMUS ITAQUE NUNC, QUIBUS MODIS PER UNIVERSITATEM RES VOBIS ADQUIRUNTUR. SI CUI ERGO HEREDES FACTI SITIS SIVE CUIUS BONORUM POSSESSIONEM PETIERITIS VEL SI QUEM ADROGAVERITIS VEL SI CUIUS BONA LIBERTATUM CONSERVANDARUM CAUSA VOBIS ADDICTA FUERINT, EIUS RES OMNES AD VOS TRANSEUNT. AC PRIUS DE HEREDITATIBUS DISPICIAMUS. QUARUM DUPLEX CONDICIO EST: NAM VEL EX TESTAMENTO VEL AB INTESTATO AD VOS PERTINENT. ET PRIUS EST, UT DE HIS DISPICIAMUS, QUAE VOBIS EX TESTAMENTO OBVENIUNT. QUA IN RE NECESSARIUM EST INITIO DE ORDINANDIS TESTAMENTIS EXPONERE.

způsobem se stal jeho vlastníkem, pak může jeho prostřednictvím nabývat pro sebe ze všech důvodů. Naproti tomu poživatel nemůže úspěšně vydržet, za prvé proto, že není držitelem, ale má pouze poživací právo, za druhé proto, že je mu známo, že se jedná o cizího otroka. Prostřednictvím otroků, k nimž máme poživací právo a jejichž jsme držiteli v dobré víře, a skrze svobodné, kteří nám v dobré víře slouží, nabýváme nejen vlastnické právo, ale také držbu. Rozumíme tomu tak, pokud se týká obou druhů osob za uvedených předpokladů, jako kdybyste získali držbu na základě vašeho majetku nebo vlastní prací.³³⁰

5. Z toho vyplývá, že skrze svobodné, kteří nejsou podřízeni vaší moci a které ani v dobré víře nedoržíte, stejně jako prostřednictvím cizích otroků, k nimž nemáte poživací právo ani je po právu nedoržíte, nelze z žádného důvodu nabývat. To je vyjádřeno tím, když se řekne, že prostřednictvím cizí osoby nelze nabývat; existuje však výjimka, neboť se uznává a konstituce božského Severa³³¹ to potvrzuje, že skrze svobodného, například když je správcem, získáte držbu nejen v tom případě, když to víte, ale také tehdy, když to nevíte, a pomocí takovéto držby dokonce získáte vlastnické právo, jestliže ten, kdo věc odevzdal, byl vlastníkem anebo pokud vlastníkem nebyl, měl držbu směřující k vydržení, nebo mu svědčila námitka uplynutí dlouhého času.

6. Toto zatím postačí, pokud se týká výkladu ohledně nabývání jednotlivých věcí. O odkazech, jejichž pomocí obdobně nabýváme jednotlivé věci, stejně jako o fideikomisech, kterými zanecháváme jednotlivé věci, bude totiž vhodnější hovořit na jiném místě.³³² Na tomto místě však chceme vysvětlit, jakým způsobem nabýváte univerzální sukcesí. Pokud jste se stali něčím dědicem, nebo jste požádali o uvedení do držby pozůstalosti,³³³ nebo jste někoho adrogovali³³⁴ anebo pokud vám byl přiřčen něčí majetek za účelem udržení svobody,³³⁵ pak na vás přechází všechny součásti takovéhoho majetku. Nejdříve se budeme zabývat pozůstalostmi. Zde existují dva důvody: nabýváme totiž buď ze závěti, nebo ze zákona. Jako první vysvětlíme posloupnost ze závěti. K tomu je potřebné nejdříve popsat, jak jsou závěti pořizovány.³³⁶

³³⁰ Gai. 2, 94–95.

³³¹ C. 7, 32, 1 (a. 196). K císaři Severovi viz pozn. 200.

³³² I. 2, 20 a násl.

³³³ I. 3, 9.

³³⁴ I. 3, 10.

³³⁵ I. 3, 11.

³³⁶ Gai. 2, 97–100.

TITULUS DECIMUS DE TESTAMENTIS ORDINANDIS

TESTAMENTUM EX EO APPELLATUR, QUOD TESTATIO MENTIS EST.

1 SED UT NIHIL ANTIQUITATIS PENITUS IGNORETUR, SCIENDUM EST OLIM QUIDEM DUO GENERA TESTAMENTORUM IN USU FUISSE, QUORUM ALTERO IN PACE ET IN OTIO UTEBANTUR, QUOD CALATIS COMITIIS APPELLABATUR, ALTERO, CUM IN PROELIUM EXITURI ESSENT, QUOD PROCINCTUM DICEBATUR. ACCESSIT DEINDE TERTIUM GENUS TESTAMENTORUM, QUOD DICEBATUR PER AES ET LIBRAM, SCILICET QUIA PER EMANCIPATIONEM, ID EST IMAGINARIAM QUANDAM VENDITIONEM, AGEBATUR QUINQUE TESTIBUS ET LIBRIPENDE CIVIBUS ROMANIS PUBERIBUS PRAESSENTIBUS ET EO QUI FAMILIAE EMPTOR DICEBATUR. SED ILLA QUIDEM PRIORA DUO GENERA TESTAMENTORUM EX VETERIBUS TEMPORIBUS IN DESUETUDINEM ABIERUNT: QUOD VERO PER AES ET LIBRAM FIEBAT, LICET DIUTIUS PERMANSIT, ATTAMEN PARTIM ET HOC IN USU ESSE DESIIT.

2 SED PRAEDICTA QUIDEM NOMINA TESTAMENTORUM AD IUS CIVILE REFEREBANTUR. POSTEA VERO EX EDICTO PRAETORIS ALIA FORMA FACIENDORUM TESTAMENTORUM INTRODUCTA EST: IURE ENIM HONORARIO NULLA EMANCIPATIO DESIDERABATUR, SED SEPTEM TESTIUM SIGNA SUFFICIEBANT, CUM IURE CIVILI SIGNA TESTIUM NON ERANT NECESSARIA.

3 SED CUM PAULATIM TAM EX USU HOMINUM QUAM EX CONSTITUTIONUM EMENDATIONIBUS COEPIT IN UNAM CONSONANTIAM IUS CIVILE ET PRAETORIUM IUNGI, CONSTITUTUM EST, UT UNO EODEMQUE TEMPORE, QUOD IUS CIVILE QUODAMMODO EXIGEbat, SEPTEM TESTIBUS ADHIBITIS ET SUBSCRIPTIONE TESTIUM, QUOD EX CONSTITUTIONIBUS INVENTUM EST, ET EX EDICTO PRAETORIS SIGNACULA TESTAMENTIS IMPONERENTUR: UT HOC IUS TRIPERTITUM ESSE VIDEATUR, UT TESTES QUIDEM ET EORUM PRAESENTIA UNO CONTEXTU TESTAMENTI CELEBRANDI GRATIA A IURE CIVILI DESCENDANT, SUBSCRIPTIONES AUTEM TESTATORIS ET TESTIUM EX SACRARUM CONSTITUTIONUM OBSERVATIONE ADHIBEANTUR, SIGNACULA AUTEM ET NUMERUS TESTIUM EX EDICTO PRAETORIS.

4 SED HIS OMNIBUS EX NOSTRA CONSTITUTIONE PROPTER TESTAMENTORUM SINCERITATEM, UT NULLA FRAUS ADHIBEATUR, HOC ADDITUM EST, UT PER MANUM TESTATORIS VEL TESTIUM NOMEN HEREDIS EXPRIMATUR ET OMNIA SECUNDUM ILLIUS CONSTITUTIONIS TENOREM PROCEDANT.

5 POSSUNT AUTEM TESTES OMNES ET UNO ANULO SIGNARE TESTAMENTUM (QUID ENIM, SI SEPTEM ANULI UNA SCULPTURA FUERINT?) SECUNDUM QUOD POMPONIO VISUM EST. SED ET ALIENO QUOQUE ANULO LICET SIGNARE.

DESÁTÝ TITUL O ZŘIZOVÁNÍ ZÁVĚTÍ³³⁷

Testament se označuje podle toho, že je zřejmým dosvědčením vůle.

1. Avšak abychom stará pravidla zcela nepominuli, měli bychom vědět, že tehdy byly užívány dva druhy závěti. Jeden v době míru a klidu, který se nazýval před kalátním shromážděním,³³⁸ druhý byl užíván před zahájením bitvy a byl označován jako ve zbroji.³³⁹ Později byl přidán i třetí druh závěti, který byl označován jako pomocí bronzů a vah, pomocí propuštění z moci, to je obrazným prodejem před pěti svědky a vážným, dospělými občany římskými, a tím, který je označován za kupce rodového majetku. První dva uvedené druhy závětí byly opuštěny již ve starých dobách, také ten, který byl prováděn pomocí bronzů a vah, se sice udržel déle, ale rovněž posléze vyšel z užívání.

2. Uvedené druhy závětí jsou však součástí civilního práva. Edikt praetorů pak později zavedl ještě další možnost, jak pořizovat závěti: honorární právo totiž nevyžadovalo provedení mancipace a postačovalo připojit pečetě sedmi svědků, zatímco podle civilního práva nebyly pečetě svědků nezbytné.

3. Avšak pozvolna, tak jak se civilní a honorární právo v důsledku zvyku lidí a vydáváním reformních konstitucí stále více sbližovalo, bylo nařízeno, že k pořízení závěti je třeba přibrat sedm svědků, kteří budou zároveň přítomni – což v jistém smyslu nařizovalo civilní právo, kteří ji musí podepsat – toto pak zavedly konstituce –, a podle praetorského ediktu mají být připojeny pečetě. V důsledku toho se stalo toto právo trojrozměrným, neboť požadavek svědků a jejich nepřetržitá přítomnost při pořizování závěti pochází z civilního práva, podpisy pořizovatele a svědků z nařízení svatých konstitucí³⁴⁰ a nakonec počet a pečetě svědků z praetorského ediktu.

4. Aby byla zajištěna pravost závěti a vyloučen podvod, připojila ke všem uvedeným požadavkům naše konstituce³⁴¹ také to, že jméno dědice musí být vlastnoručně napsáno pořizovatelem nebo svědky, a že vše má být učiněno podle nařízení této konstituce.

5. Všichni svědci mohou právoplatně zapečetit závěť také pomocí jednoho prstenu (vždyť, co kdyby na sedmi pečetních prstenech byl vyražen tentýž znak?), jak to uznal také Pomponius.³⁴² Platně je možné pečetit také cizím prstenem.

³³⁷ Gai. 2, 101–108; D. 28, 1; C. 6, 23.

³³⁸ *Comitia calata* byla svolávána dvakrát ročně římským veleknězem (*pontifex maximus*) a byly zde zejména prováděny adopce a adrogace.

³³⁹ Gai. 2, 101.

³⁴⁰ C. 6, 23, 21 (a. 439).

³⁴¹ C. 6, 23, 29 (a. 531).

³⁴² Sextus Pomponius byl klasickým římským právníkem a nejplodnějším právníckým spisovatelem ve 2. století n. l. Počátky jeho odborné spisovatelské kariéry jsou spojeny již s dobou vlády císaře Hadriana (vládl 117–138) a v této činnosti pokračoval také za císařů Marka Aurelia (vládl 161–180) a Lucia Vera (vládl 161–169). Spíše se zabýval právní vědou a méně se věnoval praktické činnosti.

6 TESTES AUTEM ADHIBERI POSSUNT II, CUM QUIBUS TESTAMENTI FACTIO EST. SED NEQUE MULIER NEQUE IMPUBES NEQUE SERVUS NEQUE MUTUS NEQUE SURDUS NEQUE FURIOSUS NEC CUI BONIS INTERDICTUM EST NEC IS, QUEM LEGES IUBENT IMPROBUM INTESTABILEMQUE ESSE, POSSUNT IN NUMERO TESTIUM ADHIBERI.

7 SED CUM ALIQUIS EX TESTIBUS TESTAMENTI QUIDEM FACIENDI TEMPORE LIBER EXISTIMABATUR, POSTEA VERO SERVUS APPARUIT, TAM DIVUS HADRIANUS CATONIO VERO QUAM POSTEA DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT SUBVENIRE SE EX SUA LIBERALITATE TESTAMENTO, UT SIC HABEATUR, ATQUE SI UT OPORTET FACTUM ESSET, CUM EO TEMPORE, QUO TESTAMENTUM SIGNARETUR, OMNIUM CONSENSU HIC TESTIS LIBERORUM LOCO FUERIT NEC QUISQUAM ESSET, QUI EI STATUS QUAESTIONEM MOVEAT.

8 PATER NEC NON IS, QUI IN POTESTATE EIUS EST, ITEM DUO FRATRES, QUI IN EIUSDEM PATRIS POTESTATE SUNT, UTRIQUE TESTES IN UNUM TESTAMENTUM FIERI POSSUNT: QUIA NIHIL NOCET EX UNA DOMO PLURES TESTES ALIENO NEGOTIO ADHIBERI.

9 IN TESTIBUS AUTEM NON DEBET ESSE QUI IN POTESTATE TESTATORIS EST. SED SI FILIUS FAMILIAS DE CASTRENSI PECULIO POST MISSIONEM FACIAT TESTAMENTUM, NEC PATER EIUS RECTE TESTIS ADHIBETUR NEC IS QUI IN POTESTATE EIUSDEM PATRIS EST: REPROBatum EST ENIM IN EA RE DOMESTICUM TESTIMONIUM.

10 SED NEQUE HERES SCRIPTUS NEQUE IS QUI IN POTESTATE EIUS EST NEQUE PATER EIUS QUI HABET EUM IN POTESTATE NEQUE FRATRES QUI IN EIUSDEM PATRIS POTESTATE SUNT TESTES ADHIBERI POSSUNT, QUIA TOTUM HOC NEGOTIUM, QUOD AGITUR TESTAMENTI ORDINANDI GRATIA, CREDITUR HODIE INTER HEREDem ET TESTATOREM AGI. LICET ENIM TOTUM IUS TALE CONTURBATUM FUERAT ET VETERES, QUI FAMILIAE EMPTOREM ET EOS, QUI PER POTESTATEM EI COADUNATI FUERANT, TESTAMENTARIIS TESTIMONIIS REPELLEBANT, HEREDI ET HIS, QUI CONIUNCTI EI PER POTESTATEM FUERANT, CONCEDEBANT TESTIMONIA IN TESTAMENTIS PRAESTARE, LICET HI, QUI ID PERMITTEBANT, HOC IURE MINIME ABUTI DEBERE EOS SUADEBANT: TAMEN NOS EANDem OBSERVATIONEM CORRIGENTES ET, QUOD AB ILLIS SUASUM EST, IN LEGIS NECESSITATEM TRANSFERENTES AD IMITATIONEM PRISTINI FAMILIAE EMPTORIS MERITO NEC HEREDI, QUI IMAGINEM VETUSTISSIMI FAMILIAE EMPTORIS OPTINET, NEC ALIIS PERSONIS, QUAE EI UT DICTUM EST CONIUNCTAE SUNT, LICENTIAM CONCEDIMUS SIBI QUODAMMODO TESTIMONIA PRAESTARE: IDEOQUE NEC EIUSMODI VETEREM CONSTITUTIONEM NOSTRO CODICI INSERI PERMISSIMUS.

11 LEGATARIIS AUTEM ET FIDEICOMMISSARIIS, QUIA NON IURIS SUCCESSORES SUNT, ET ALIIS PERSONIS EIS CONIUNCTIS TESTIMONIUM NON DENEGAMUS, IMMO IN QUADAM NOSTRA CONSTITUTIONE ET HOC SPECIALITER CONCESSIMUS, ET MULTO MAGIS HIS, QUI

6. Za svědky mohou být přizváni pouze ti, kteří jsou způsobilí závět sami pořídit. Jako svědci nemohou být přizvány ženy, nedospělí, otroci, němí, hluchí, šílení, marnotratníci zbavení způsobilosti k právním jednáním, stejně jako ti, kteří jsou na základě zákona prohlášeni za osoby nečestné nebo nezpůsobilé svědčit.

7. Pro ten případ, že by byl někdo v době pořizování závěti považován za svobodného, ale později vyšlo najevo, že byl otrokem, rozhodl božský Hadrianus³⁴³ v neprospěch Catonia Vera a později také božský Severus³⁴⁴ a božský Antoninus,³⁴⁵ aby ve své velkorysosti napomohli k platnosti závěti, že se má na závět pohlížet tak, jako kdyby byla pořizena v souladu s předpisy, a tedy, že v době pečetení závěti byl tento svědek v očích všech svobodným a nebylo zde nikoho, kdo by zpochybňoval jeho osobní postavení.

8. Otec a ten, kdo podléhá jeho moci, stejně jako dva bratři, kteří podléhají moci téhož otce rodiny, mohou být zároveň svědky u té jedné a samé závěti, neboť není na závalu pozvat k cizímu právnímu jednání více svědků z jednoho domu.³⁴⁶

9. Mezi svědky však nesmí být nikdo, kdo podléhá moci pořizovatele. Také když syn pořídí závět o svém táborovém pekuliu po propuštění z moci, nebude za svědka pozván ani jeho otec, ani nikdo, kdo podléhá moci otce, neboť v této spojitosti bylo svědectví členů rodiny odmítnuto.³⁴⁷

10. Svědčit nemůže dědic ustanovený v závěti, ani ten, kdo je podřízen jeho otcovské moci, ani otec, v jehož otcovské moci se nachází, ani jeho bratři, kteří podléhají stejné otcovské moci, má se dnes totiž za to, že celé právní jednání směřující k pořízení závěti se uskutečňuje mezi dědicem a zřizovatelem. Toto všechno totiž bylo v nepořádku, neboť předkové na jedné straně vyloučili jako svědka při závěti kupce pozůstalosti, stejně jako osoby s ním spojené skrze otcovskou moc, zároveň však povolili svědčit u závětí dědicům a osobám, které jsou s nimi spojeny skrze otcovskou moc, i když ti, co to povolili, zároveň radili, že by to nemělo být zneužíváno. My jsme toto pravidlo vylepšili, a to, co předkové považovali za pouhou radu, jsme učinili podle zákona závazným a stejně jako u uvedeného kupce pozůstalosti jsme ze správného důvodu neumožnili svědčit u závěti ani dědici, na jehož místě stál za starých časů kupec pozůstalosti, ani dalším osobám, které jsou s ním popsáním způsobem spojeny, a být tak v určitém smyslu sám sobě svědkem. Z tohoto důvodu jsme také nedovolili, aby byla stará konstituce po této úpravě zahrnuta do našeho zákoníku.

11. Odkazovníkům a fideikomisářům nezabráňujeme, aby byli svědky, neboť nejsou právními nástupci, a stejně tak ani dalším s nimi spojeným osobám. V jedné naší konstituci³⁴⁸ jsme je dokonce výslovně k tomu přizvali. O to více toto oprávnění přiznáváme

³⁴³ C. 6, 23, 1 (*sine datis*). K osobě císaře Hadriana viz pozn. 239.

³⁴⁴ Viz pozn. 200.

³⁴⁵ Viz pozn. 201.

³⁴⁶ § 8 je převzat z Ulp. D. 22, 5, 17 (Ulp. lib. sing. reg.).

³⁴⁷ Gai. 2, 105–106.

³⁴⁸ Tato konstituce se nedochovala.

IN EORUM POTESTATE SUNT, VEL QUI EOS HABENT IN POTESTATE, HUIUSMODI LICENTIAM DAMUS.

12 NIHIL AUTEM INTEREST, TESTAMENTUM IN TABULIS AN IN CHARTIS MEMBRANISVE VEL IN ALIA MATERIA FIAT.

13 SED ET UNUM TESTAMENTUM PLURIBUS CODICIBUS CONFICERE QUIS POTEST, SECUNDUM OPTINENTEM TAMEN OBSERVATIONEM OMNIBUS FACTIS. QUOD INTERDUM ET NECESSARIUM EST, SI QUIS NAVIGATURUS ET SECUM FERRE ET DOMI RELINQUERE IUDICIORUM SUORUM CONTESTATIONEM VELIT, VEL PROPTER ALIAS INNUMERABILES CAUSAS, QUAE HUMANIS NECESSITATIBUS IMMINENT.

14 SED HAEC QUIDEM DE TESTAMENTIS, QUAE IN SCRIPTIS CONFICIUNTUR. SI QUIS AUTEM VOLUERIT SINE SCRIPTIS ORDINARE IURE CIVILI TESTAMENTUM, SEPTEM TESTIBUS ADHIBITIS ET SUA VOLUNTATE CORAM EIS NUNCUPATA SCIAT HOC PERFECTISSIMUM TESTAMENTUM IURE CIVILI FIRMUMQUE CONSTITUTUM.

TITULUS UNDECIMUS DE MILITARI TESTAMENTO

SUPRA DICTA DILIGENS OBSERVATIO IN ORDINANDIS TESTAMENTIS MILITIBUS PROPTER NIMIAM IMPERITIAM CONSTITUTIONIBUS PRINCIPALIBUS REMISSA EST. NAM QUAMVIS HI NEQUE LEGITIMUM NUMERUM TESTIUM ADHIBUERINT NEQUE ALIAM TESTAMENTORUM SOLLEMNITATEM OBSERVAVERINT, RECTE NIHILO MINUS TESTANTUR, VIDELICET CUM IN EXPEDITIONIBUS OCCUPATI SUNT: QUOD MERITO NOSTRA CONSTITUTIO INDUXIT. QUOQUO ENIM MODO VOLUNTAS EIUS SUPREMA SIVE SCRIPTA INVENIATUR SIVE SINE SCRIPTURA, VALET TESTAMENTUM EX VOLUNTATE EIUS. ILLIS AUTEM TEMPORIBUS, PER QUAE CITRA EXPEDITIONUM NECESSITATEM IN ALIIS LOCIS VEL IN SUIS SEDIBUS DEGUNT, MINIME AD VINDICANDUM TALE PRIVILEGIUM ADIUVANTUR: SED TESTARI QUIDEM ET SI FILII FAMILIAS SUNT PROPTER MILITIAM CONCEDUNTUR, IURE TAMEN COMMUNI, EA OBSERVATIONE ET IN EORUM TESTAMENTIS ADHIBENDA, QUAM ET IN TESTAMENTIS PAGANORUM PROXIME EXPOSUIMUS.

1 PLANE DE MILITUM TESTAMENTIS DIVUS TRAIANUS STATILIO SEVERO ITA RESCRIPSIT: ID PRIVILEGIUM, QUOD MILITANTIBUS DATUM EST, UT QUOQUO MODO FACTA AB HIS TESTAMENTA RATA SINT, SIC INTELLEGI DEBET, UT UTIQUE PRIUS CONSTARE DEBEAT TESTAMENTUM FACTUM ESSE QUOD ET SINE SCRIPTURA A NON MILITANTIBUS QUOQUE

těm, kteří se nacházejí pod jejich otcovskou mocí, nebo těm, kteří odkazovníka nebo fideikomiséře mají ve své moci.

12. Není žádného rozdílu mezi tím, zda byla závěť napsána na destičkách, papyru, pergamentu nebo na jiném materiálu.

13. Závěť je možné vytvořit ve více exemplářích, pokud jsou ovšem všechny pořízeny na základě platného práva. Někdy je to také nutné, jako když někdo, kdo se musí vydat na moře, by chtěl mít prohlášení své poslední vůle u sebe a zároveň ho také nechat doma, nebo také z mnohých dalších důvodů, které se odvíjejí z každodenních potřeb lidského života.³⁴⁹

14. Tolik, pokud se týká závětí, které byly pořízeny písemně. Jestliže by ale někdo nechtěl pořídit svou závěť písemně podle civilního práva, měl by vědět, že pokud pozve deset svědků a ústně před nimi projeví svou vůli, je to řádně a podle civilního práva pořízená závěť.

JEDENÁCTÝ TITUL O VOJENSKÉ ZÁVĚTI³⁵⁰

Pečlivá pozornost, podle výše uvedených nařízení³⁵¹ týkajících se pořizování závětí, byla prominuta vojákům kvůli jejich velké neznalosti císařských konstitucí. Neboť vojáci pořídili závěť, která je účinná, také tehdy, když nedodrželi předepsaný počet svědků, stejně jako další formální náležitosti, především pokud tak učinili za válečného tažení. Toto zavedla naše konstituce³⁵² za jejich zásluhy. Neboť i když byla poslední vůle vojáků projevna v jakékoli formě, ať již písemné nebo ústní, závěť nabyla platnosti silou jejich vůle. Naproti tomu v době, kdy se vojáci neúčastní vojenských akcí, ale svobodně se pohybují na jiných místech, nebo se nacházejí ve své vlasti, neumožňuje se jim v žádném případě tuto výhodu uplatňovat. Přestože dokonce mohou, v důsledku své vojenské služby, pořídit závěť, i když jsou synem pod otcovskou mocí, přece jen jsou nuceni dodržovat podle obecného práva ta nařízení, která byla zavedena pro závěti venkovanů.³⁵³

I. Božský Traianus³⁵⁴ dal Statiliovi Severovi o vojenských závětech následující odpověď: „Tuto výhodu, která je poskytnuta vojákům v činné službě, totiž že jejich závěti jsou platné, ať již jsou pořízeny jakkoli, je třeba chápat tak, že je nezbytné nejdříve vždy zjistit, zda vůbec byla závěť pořízena, neboť nepsanou závěť mohou pořídit také

³⁴⁹ § 13 je převzat z Flor. D. 28, 1, 24 (Flor. lib. 10 inst.).

³⁵⁰ Gai. 2, 109-111; D. 29, 1; D. 37, 13; C. 6, 21.

³⁵¹ I. 2, 10.

³⁵² C. 6, 21, 17 (a. 529).

³⁵³ Gai. 2, 109.

³⁵⁴ Římský císař Marcus Ulpius Traianus vládl v letech 98-117 n. l. Roku 97 byl adoptován císařem Nervou. Za Traianovy vlády dosáhla Římská říše největšího územního rozsahu, připojil nové provincie (Dacia, dočasně Armenia, Assyria a Mesopotamia). Věnoval mnoho úsilí budování císařské moci, správě provincií a zřizování alimentačních ústavů pro sociálně slabé vrstvy obyvatelstva.

FIERI POTEST. IS ERGO MILES, DE CUIUS BONIS APUD TE QUAERITUR, SI CONVOCATIS AD HOC HOMINIBUS, UT VOLUNTATEM SUAM TESTARETUR, ITA LOCUTUS EST, UT DECLARARET, QUEM VELLE SIBI ESSE HEREDEM ET CUI LIBERTATEM TRIBUERE, POTEST VIDERI SINE SCRIPTO HOC MODO ESSE TESTATUS ET VOLUNTAS EIUS RATA HABENDA EST. CETERUM SI, UT PLERUMQUE SERMONIBUS FIERI SOLET, DIXIT ALICUI: EGO TE HEREDEM FACIO AUT TIBI BONA MEA RELINQUO, NON OPORTET HOC PRO TESTAMENTO OBSERVARI. NEC ULLO-
RUM MAGIS INTEREST QUAM IPSORUM, QUIBUS ID PRIVILEGIUM DATUM EST, EIUSMODI EXEMPLUM NON ADMITTI: ALIOQUIN NON DIFFICULTER POST MORTEM ALICUIUS MILITIS TESTES EXISTERENT, QUI AD FIRMARE SE AUDISSE DICENTEM ALIQUEM RELINQUERE SE BONA, CUI VISUM SIT, ET PER HOC IUDICIA VERA SUBVERTANTUR.

2 QUIN IMMO ET MUTUS ET SURDUS MILES TESTAMENTUM FACERE POSSUNT.

3 SED HACTENUS HOC ILLIS A PRINCIPALIBUS CONSTITUTIONIBUS CONCEDITUR, QUATENUS MILITANT ET IN CASTRIS DEGUNT: POST MISSIONEM VERO VETERANI VEL EXTRA CASTRA SI FACIANT ADHUC MILITANTES TESTAMENTUM, COMMUNI OMNIUM CIVIUM ROMANORUM IURE FACERE DEBENT. ET QUOD IN CASTRIS FECERINT TESTAMENTUM NON COMMUNI IURE, SED QUOMODO VOLUERINT, POST MISSIONEM INTRA ANNUM TANTUM VALEBIT. QUID IGITUR, SI INTRA ANNUM QUIDEM DECESSERIT, CONDICIO AUTEM HEREDI ADSRIPTA POST ANNUM EXTITERIT? AN QUASI MILITIS TESTAMENTUM VALEAT? ET PLACET VALERE QUASI MILITIS.

4 SED ET SI QUIS ANTE MILITIAM NON IURE FECIT TESTAMENTUM ET MILES FACTUS ET IN EXPEDITIONE DEGENS RESIGNAVIT ILLUD ET QUAEDAM ADIECIT SIVE DETRAXIT VEL ALIAS MANIFESTA EST MILITIS VOLUNTAS HOC VALERE VOLENTIS, DICENDUM EST VALERE TESTAMENTUM QUASI EX NOVA MILITIS VOLUNTATE.

5 DENIQUE ET SI IN ADROGATIONEM DATUS FUERIT MILES VEL FILIUS FAMILIAS EMANCIPATUS EST, TESTAMENTUM EIUS QUASI MILITIS EX NOVA VOLUNTATE VALET NEC VIDETUR CAPITIS DEMINUTIONE IRRITUM FIERI.

6 SCIENDUM TAMEN EST, QUOD AD EXEMPLUM CASTRENSIS PECULII TAM ANTERIORES LEGES QUAM PRINCIPALES CONSTITUTIONES QUIBUSDAM QUASI CASTRENSIA DEDERUNT PECULIA, QUORUM QUIBUSDAM PERMISSUM ERAT ETIAM IN POTESTATE DEGENTIBUS TESTARI. QUOD NOSTRA CONSTITUTIO LATIUS EXTENDENS PERMISIT OMNIBUS IN HIS TANTUMMODO PECULIIS TESTARI QUIDEM, SED IURE COMMUNI: CUIUS CONSTITUTIONIS TENORE PERSPECTO LICENTIA EST NIHIL EORUM QUAE AD PRAEFATUM IUS PERTINENT IGNORARE.

nevojáci. Jestliže tedy voják, o jehož dědictví se před tebou vede vyšetřování, sezval lidi s tím cílem, aby před svědky projevils svou poslední vůli, a pokud se vyjádřil tak, že bylo zřejmé, koho chce mít za svého dědice a komu chce udělit svobodu, pak z toho vyplývá, že tímto způsobem pořídil závět v nepísemné formě a jeho vůli je třeba uznat. Jestliže však někomu, jak to bývá při rozhovoru obvyklé, řekl „učiním tě svým dědicem“ nebo „zanechám ti svůj majetek“, pak to za závět nelze považovat. Nikdo nemá větší zájem než ti, jimž byla výhoda osvobození od formy udělena, aby nebyl případ tohoto druhu zohledněn. V opačném případě by po smrti vojáka mohli vystoupit svědci, kteří by prohlásili, že ho slyšeli říkat, že někomu, komu by se to hodilo, zanechal svůj majetek a tím by byla skutečná poslední vůle zfalšována.³⁵⁵

2. Pořídít závět může dokonce i němý a hluchý voják.

3. Toto však císařské konstituce dovolily pouze tehdy, jestliže se jednalo o vojáky ve službě a nacházeli se v táborech. Pokud však veteráni po svém propuštění nebo vojáci, kteří jsou ještě v aktivní službě, pořídili závět mimo tábory, musí tak učinit podle všeobecného práva platného pro všechny římské občany. Závět, která byla pořízena v táborech nikoli podle všeobecného práva, ale jim povoleným způsobem, je platná ještě jeden rok po propuštění. Co se však má učinit, jestliže někdo sice zemřel do jednoho roku, avšak dědicům stanovená podmínka se má naplnit až po této době? Má to být platné jako vojenská závět? Podle převládajícího názoru to bylo považováno za vojenskou závět.

4. Jestliže někdo ještě před nastoupením vojenské služby pořídí neplatnou závět a poté se stane vojákem a za válečných tažení závět odpečetí a něco k ní přidá nebo z ní něco vypustí, anebo pokud je jakýmkoli jiným způsobem projevono, že to má být platná vůle vojáka, pak musíme říci, že závět je platná na základě nově projevené vůle vojákem.

5. Pokud je voják přijat za syna pomocí adrogace,³⁵⁶ nebo je jako syn podléhající otcovské moci z ní propuštěn, zůstane jeho poslední vůle jako vojenská závět platnou silou jeho nově projevené vůle a neuznává se, že se stane neplatnou v důsledku zmenšení jeho právního postavení.

6. Je také třeba vědět, že podle vzoru táborového pekulia poskytovaly jak předchozí zákony, tak i císařské konstituce,³⁵⁷ určitým kategoriím osob jakoby táborové pekulium, o němž dokonce někteří z nich mohli pořídít závět, a to i když podléhali otcovské moci. Naše konstituce³⁵⁸ toto dále rozšířila a dovolila pořídít závět každému, ovšem jen pokud se jednalo o toto pekulium a navíc podle obecného práva. Ten, kdo četl tuto konstituci, dobře ví, na co se toto oprávnění vztahuje.

³⁵⁵ § 1 byl převzat z Flor. D. 29, 1, 24 (Flor. lib. 10 inst.).

³⁵⁶ l. 1, 11, 1.

³⁵⁷ C. 3, 28, 37, 1e (a. 531).

³⁵⁸ C. 3, 28, 37, 1-2 (a. 531).

TITULUS DUODECIMUS

QUIBUS NON EST PERMISSUM TESTAMENTA FACERE

NON TAMEN OMNIBUS LICET FACERE TESTAMENTUM. STATIM ENIM HI, QUI ALIENO IURI SUBIECTI SUNT, TESTAMENTI FACIENDI IUS NON HABENT, ADEO QUIDEM UT, QUAMVIS PARENTES EIS PERMISERINT, NIHILO MAGIS IURE TESTARI POSSINT: EXCEPTIS HIS QUOS ANTEA ENUMERAVIMUS ET PRAECIPUE MILITIBUS QUI IN POTESTATE PARENTUM SUNT, QUIBUS DE EO QUOD IN CASTRIS ADQUISIERINT PERMISSUM EST EX CONSTITUTIONIBUS PRINCIPUM TESTAMENTUM FACERE. QUOD QUIDEM INITIO TANTUM MILITANTIBUS DATUM EST TAM EX AUCTORITATE DIVI AUGUSTI QUAM NERVAE NEC NON OPTIMI IMPERATORIS TRAIANI, POSTEA VERO SUBSCRIPTIONE DIVI HADRIANI ETIAM DIMISSIS MILITIA, ID EST VETERANIS, CONCESSUM EST. ITAQUE SI QUIDEM FECERINT DE CASTRENSI PECULIO TESTAMENTUM, PERTINEBIT HOC AD EUM QUEM HEREDEM RELIQUERINT: SI VERO INTESTATI DECESSERINT NULLIS LIBERIS VEL FRATRIBUS SUPERSTITIBUS, AD PARENTES EORUM IURE COMMUNI PERTINEBIT. EX HOC INTELLEGERE POSSUMUS, QUOD IN CASTRIS ADQUISIERIT MILES, QUI IN POTESTATE PATRIS EST, NEQUE IPSUM PATREM ADIMERE POSSE NEQUE PATRIS CREDITORES ID VENDERE VEL ALITER INQUIETARE NEQUE PATRE MORTUO CUM FRATRIBUS ESSE COMMUNE, SED SCILICET PROPRIUM EIUS ESSE ID QUOD IN CASTRIS ADQUISIERIT, QUAMQUAM IURE CIVILI OMNIUM QUI IN POTESTATE PARENTUM SUNT PECULIA PERINDE IN BONIS PARENTUM COMPUTANTUR, ACSI SERVORUM PECULIA IN BONIS DOMINORUM NUMERANTUR: EXCEPTIS VIDELICET HIS, QUAE EX SACRIS CONSTITUTIONIBUS ET PRAECIPUE NOSTRIS PROPTER DIVERSAS CAUSAS NON ADQUIRUNTUR. PRAETER HOS IGITUR, QUI CASTRENSE PECULIUM VEL QUASI CASTRENSE HABENT, SI QUIS ALIUS FILIUS FAMILIAS TESTAMENTUM FECERIT, INUTILE EST, LICET SUAE POTESTATIS FACTUS DECESSERIT.

1 PRAETEREA TESTAMENTUM FACERE NON POSSUNT IMPUBERES, QUIA NULLUM EORUM ANIMI IUDICIUM EST: ITEM FURIOSI, QUIA MENTE CARENT. NEC AD REM PERTINET, SI IMPUBES POSTEA PUBES FACTUS AUT FURIOSUS POSTEA COMPOS MENTIS FACTUS FUERIT ET DECESSERIT. FURIOSI AUTEM SI PER ID TEMPUS FECERINT TESTAMENTUM, QUO FUROR EORUM INTERMISSUS EST, IURE TESTATI ESSE VIDENTUR, CERTE EO QUOD ANTE FUREM FECERINT TESTAMENTO VALENTE: NAM NEQUE TESTAMENTA RECTE FACTA NEQUE ALIUD ULLUM NEGOTIUM RECTE GESTUM POSTEA FUROR INTERVENIENS PEREMIT.

DVANÁCTÝ TITUL

KOMU NENÍ POVOLENO ZŘÍDIT ZÁVĚŤ³⁵⁹

Pořídít závěť však není povoleno každému. Nemohou tak učinit především ti, kteří jsou podřízeni něčí moci. Jde to až tak daleko, že pořídít závěť nemohou ani ti, kterým to povolil otec rodiny, kromě těch, které jsme dříve vypočítali, tedy především vojáci podléhající otcovské moci, jimž je na základě císařských konstitucí³⁶⁰ povoleno pořídít závěť o tom, co nabyli v době vojenské služby. Toto bylo zpočátku zavedeno autoritou božského Augusta,³⁶¹ stejně jako později Nervy³⁶² a také nejlepším císařem Traianem,³⁶³ pouze pro vojáky v činné službě. Později to božský Hadrianus³⁶⁴ povolil také těm, kteří byli z vojenské služby propuštěni, tj. veteránům. Jestliže tito pořídili závěť o táborovém pekuliu, připadl tento majetek tomu, kdo byl ustanoven dědicem. Jestliže však zemřeli bez závěti a nezanechali ani děti, ani neměli bratry, připadlo pekulium podle obecného práva otci jejich rodiny. Z toho můžeme vyvodit: to, co nabyl voják podléhající otcovské moci v době vojenské služby, tak toto mu nejen nemůže jeho otec vzít, ale stejně tak to nemohou prodat otcovi věřitelé, nebo si na to činit nárok jiným způsobem, po smrti otce toto náleží společně vojákovi a jeho bratrům. To, co voják nabude během vojenské služby, je spíše jeho, i když podle civilního práva je pekulium všech, kteří podléhají moci otce rodiny, součástí majetku otce rodiny, stejně jako je pekulium otroka součástí majetku jeho vlastníka, samozřejmě kromě toho, co z různých důvodů podle našich konstitucí nositelé moci nabýt nemohou. Jestliže nějaký jiný syn podřízený otcovské moci, než ten, který má táborové nebo jakoby táborové pekulium, pořídil závěť, pak je neplatná, a to i přesto, že zemřel až poté, co přestal podléhat otcovské moci.

1. Kromě toho nemohou závěť pořídít nedospělci, neboť jim chybí schopnost úsudku, stejně jako šilencům, kteří nemají rozum. A není důležité, že se později nedospělec stane dospělým, nebo šilenec posléze získá rozum a teprve pak zemře. Jestliže však šilenci pořídí závěť v době, když byla jejich nemoc přerušena světlým okamžikem, tak se má za to, že pořídili závěť platně a stejně tak je závěť platná také tehdy, pokud ji pořídili před vypuknutím své nemoci. Neboť jestliže se nemoc objeví později, nemá za následek neplatnost dříve porízené závěti, stejně jako neplatnost jakéhokoli jiného právního jednání.

³⁵⁹ Gai. 2, 111–114; D. 28, 1; C. 6, 22.

³⁶⁰ C. 12, 36, 4 (*sine datis*).

³⁶¹ Císař Augustus vládl v letech 27 př. n. l. – 14 n. l. Původně se jmenoval Gaius Octavius, Gaius Iulius Caesar ho svou závětí adoptoval a ustanovil svým dědicem. Po jeho násilné smrti se Augustus okamžitě zapojil do politiky a díky svým schopnostem dosáhl nejvyšších státních úřadů. Zorganizoval armádu, vojensky i ekonomicky stabilizoval římský stát, také všemožně podporoval rozvoj umění a kultury. Byl to první římský císař a zakladatel tzv. principátu. Za jeho vlády vznikla básnická díla Horatia, Ovidia a Vergilia, stejně jako Liviovy dějiny.

³⁶² Římský císař Marcus Cocceius Nerva vládl v letech 96–98 n. l., na trůn nastoupil po zavraždění svého předchůdce císaře Domitiana. Jeho politický program byl zaměřen k dosažení blahobytu občanů a spravedlnosti. Zavedl některá sociální opatření a vydal agrární zákon o přidělování půdy chudým občanům. Tři měsíce před svou smrtí adoptoval oblíbeného vojevůdce Marka Ulpia Traiana (viz pozn. 354), který se stal jeho nástupcem.

³⁶³ Viz pozn. 354.

³⁶⁴ Viz pozn. 239.

2 ITEM PRODIGUS, CUI BONORUM SUORUM ADMINISTRATIO INTERDICTA EST, TESTAMENTUM FACERE NON POTEST, SED ID QUOD ANTE FECERIT, QUAM INTERDICTIO EI BONORUM FIAT, RATUM EST.

3 ITEM MUTUS ET SURDUS NON SEMPER FACERE TESTAMENTUM POSSUNT. UTIQUE AUTEM DE EO SURDO LOQUIMUR, QUI OMNINO NON EXAUDIT, NON QUI TARDE EXAUDIT: NAM ET MUTUS IS INTELLEGITUR, QUI ELOQUI NIHIL POTEST, NON QUI TARDE LOQUITUR. SAEPE AUTEM ETIAM LITTERATI ET ERUDITI HOMINES VARIIS CASIBUS ET AUDIENDI ET LOQUENDI FACULTATEM AMITTUNT: UNDE NOSTRA CONSTITUTIO ETIAM HIS SUBVENIT, UT CERTIS CASIBUS ET MODIS SECUNDUM NORMAM EIUS POSSINT TESTARI ALIAQUE FACERE QUAE EIS PERMISSA SUNT. SED SI QUIS POST TESTAMENTUM FACTUM VALETUDINE AUT QUOLIBET ALIO CASU MUTUS AUT SURDUS ESSE COEPERIT, RATUM NIHILO MINUS EIUS REMANET TESTAMENTUM.

4 CAECUS AUTEM NON POTEST FACERE TESTAMENTUM NISI PER OBSERVATIONEM, QUAM LEX DIVI IUSTINI PATRIS MEI INTRODUXIT.

5 EIUS, QUI APUD HOSTES EST, TESTAMENTUM QUOD IBI FECIT NON VALET, QUAMVIS REDIERIT: SED QUOD DUM IN CIVITATE FUERAT FECIT, SIVE REDIERIT, VALET IURE POSTLIMINII, SIVE ILLIC DECESSERIT, VALET EX LEGE CORNELIA.

TITULUS DECIMUS TERTIUS DE EXHEREDATIONE LIBERORUM

NON TAMEN, UT OMNIMODO VALEAT TESTAMENTUM, SUFFICIT HAEC OBSERVATIO, QUAM SUPRA EXPOSUIMUS. SED QUI FILIUM IN POTESTATE HABET, CURARE DEBET, UT EUM HEREDEM INSTITUAT VEL EXHEREDEM NOMINATIM FACIAT: ALIOQUIN SI EUM SILENTIO PRAETERIERIT, INUTILITER TESTABITUR, ADEO QUIDEM UT, ETSI VIVO PATRE FILIUS MORTUUS SIT, NEMO EX EO TESTAMENTO HERES EXISTERE POSSIT, QUIA SCILICET AB INITIO NON CONSTITERIT TESTAMENTUM. SED NON ITA DE FILIABUS VEL ALIIS PER VIRILEM SEXUM DESCENDENTIBUS LIBERIS UTRIUSQUE SEXUS FUERAT ANTIQUITATI OBSERVATUM: SED SI NON FUERANT HEREDES SCRIPTI SCRIPTAEVE VEL EXHEREDATI EXHEREDATAEVE, TESTAMENTUM QUIDEM NON INFIRMABATUR, IUS AUTEM ADCRESCENDI EIS AD CERTAM PORTIONEM PRAESTABATUR. SED NEC NOMINATIM EAS PERSONAS EXHEREDARE PARENTIBUS NECESSE ERAT, SED LICEBAT ET INTER CETEROS HOC FACERE.

1 NOMINATIM AUTEM EXHEREDARI QUIS VIDETUR, SIVE ITA EXHEREDETUR „TITUS FILIUS MEUS EXHERES ESTO“, SIVE ITA „FILIUS MEUS EXHERES ESTO“ NON ADIECTO PROPRIO NOMINE, SCILICET SI ALIUS FILIUS NON EXTET. POSTUMI QUOQUE LIBERI VEL

2. Stejně tak závěť nemůže pořídit marnotratník, jemuž je zakázána správa jeho majetku. Avšak závěť, kterou pořídil před tímto zákazem, je platná.

3. Také němý a hluchý nikdy nemůže pořídit závěť. Za hluchého je považován ten, který vůbec neslyší, a nikoli ten, který je pouze nedoslýchavý. Za němého je považován ten, který vůbec neumí mluvit, a nikoli ten, který mluví s obtížemi. Také vzdělaní lidé často ztrácí schopnost slyšet a mluvit. Zde jim pomáhá naše konstituce,³⁶⁵ neboť podle jejího nařízení mohou určitými způsoby, jak to odpovídá jejich nedostatkům, pořídit závěť a uzavírat také další právní jednání. Jestliže se však někdo po pořízení závěti stane následkem nemoci nebo jiného neštěstí němým nebo hluchým, jeho závěť zůstane i tak platnou.

4. Slepy nemůže pořídit závěť jinak než při dodržení nařízení mého otce božského Iustina.³⁶⁶

5. Závěť toho, kdo ji pořídí jako válečný zajatec, je neplatná, i když se z něho navrátí. Platná však bude tehdy, když ji pořídí před upadnutím do válečného zajetí a pak se z něho vrátí, a to na základě práva návratu,³⁶⁷ stejně tak bude podle Corneliova zákona³⁶⁸ platná, pokud ve válečném zajetí zemře.

TŘINÁCTÝ TITUL O VYDĚDĚNÍ DĚTÍ³⁶⁹

Aby byla závěť po všech stránkách platná, nestačí dbát na to, co jsme uvedli.³⁷⁰ Ten, kdo má ve své otcovské moci syna, se musí postarat o to, aby ho buď ustanovil dědicem, nebo ho jmenovitě vydědil; v opačném případě, pokud ho mlčky vynechá, porizuje závěť zbytečně. Jde to až tak daleko, že podle takovéto závěti nemůže být nikdo dědicem, a to dokonce ani tehdy, když vynechaný syn zemřel za života otce, neboť závěť jako by neexistuje od samotného počátku. Toto pravidlo nebylo ve starých dobách uplatňováno u sester a dalších potomků obou pohlaví v mužské linii.³⁷¹ Jestliže však tyto osoby nebyly ani ustanoveny dědici, ani nebyly vyděděny, pak takováto závěť sice nebyla neplatná, ale byla jim určitým podílem zajištěna účast na pozůstalosti.³⁷² Otec rodiny je nemusel vydědit jmenovitě, ale bylo povoleno, aby tak učinil obecným způsobem.

1. Mělo se za to, že jmenovitě byl vyděděn ten, pokud to bylo učiněno takto: „Můj syn Titius budiž vyděděn,“ nebo také bez uvedení jeho jména: „Můj syn budiž vydě-

³⁶⁵ C. 6, 22, 10 (a. 531).

³⁶⁶ C. 6, 22, 8 (a. 521). K Iustinovi viz pozn. 307.

³⁶⁷ I. 1, 12, 5.

³⁶⁸ Viz pozn. 124.

³⁶⁹ Gai. 2, 123-143; D. 28, 2-3; C. 6. 28-29.

³⁷⁰ I. 2, 10-12.

³⁷¹ Gai. 2, 115; 2, 123.

³⁷² Gai. 2, 124.

HEREDES INSTITUI DEBENT VEL EXHEREDARI. ET IN EO PAR OMNIUM CONDICIO EST, QUOD ET IN FILIO POSTUMO ET IN QUOLIBET EX CETERIS LIBERIS SIVE FEMININI SEXUS SIVE MASCULINI PRAETERITO VALET QUIDEM TESTAMENTUM, SED POSTEA ADGNATIONE POSTUMI SIVE POSTUMAE RUMPITUR ET EA RATIONE TOTUM INFIRMATUR: IDEOQUE SI MULIER, EX QUA POSTUMUS AUT POSTUMA SPERABATUR, ABORTUM FECERIT, NIHIL IMPEDIMENTO EST SCRIPTIS HEREDIBUS AD HEREDITATEM ADEUNDAM. SED FEMININI QUIDEM SEXUS PERSONAE VEL NOMINATIM VEL INTER CETEROS EXHEREDARI SOLEBANT, DUM TAMEN, SI INTER CETEROS EXHEREDENTUR, ALIQUID EIS LEGETUR, NE VIDEANTUR PER OBLIVIONEM PRAETERITAE ESSE, MASCULOS VERO POSTUMOS, ID EST FILIUM ET DEINCEPS, PLACUIT NON ALITER RECTE EXHEREDARI, NISI NOMINATIM EXHEREDENTUR, HOC SCILICET MODO: „QUICUMQUE MIHI FILIUS GENITUS FUERIT, EXHERES ESTO“.

2 POSTUMORUM AUTEM LOCO SUNT ET HI, QUI IN SUI HEREDIS LOCUM SUCCEDENDO QUASI ADGNASCENDO FIUNT PARENTIBUS SUI HEREDES. UT ECCE SI QUIS FILIUM ET EX EO NEPOTEM NEPTEMVE IN POTESTATE HABEAT, QUIA FILIUS GRADU PRAECEDIT, IS SOLUS IURA SUI HEREDIS HABET, QUAMVIS NEPOS QUOQUE ET NEPTIS EX EO IN EADEM POTESTATE SUNT: SED SI FILIUS EIUS VIVO EO MORIATUR AUT QUALIBET ALIA RATIONE EXEAT DE POTESTATE EIUS, INCIPIT NEPOS NEPTISVE IN EIUS LOCUM SUCCEDERE ET EO MODO IURA SUORUM HEREDUM QUASI ADGNATIONE NANCISCUNTUR. NE ERGO EO MODO RUMPATUR EIUS TESTAMENTUM, SICUT IPSUM FILIUM VEL HEREDEM INSTITUERE VEL NOMINATIM EXHEREDARE DEBET TESTATOR, NE NON IURE FACIAT TESTAMENTUM, ITA ET NEPOTEM NEPTEMVE EX FILIO NECESSE EST EI VEL HEREDEM INSTITUERE VEL EXHEREDARE, NE FORTE VIVO EO FILIO MORTUO, SUCCEDENDO IN LOCUM EIUS NEPOS NEPTISVE QUASI ADGNATIONE RUMPANT TESTAMENTUM. IDQUE LEGE IUNIA VELLAEA PROVISUM EST, IN QUA SIMUL EXHEREDATIONIS MODUS AD SIMILITUDINEM POSTUMORUM DEMONSTRATUR.

3 EMANCIPATOS LIBEROS IURE CIVILI NEQUE HEREDES INSTITUERE NEQUE EXHEREDARE NECESSE EST, QUIA NON SUNT SUI HEREDES. SED PRAETOR OMNES TAM FEMININI QUAM MASCULINI SEXUS, SI HEREDES NON INSTITUANTUR, EXHEREDARI IUBET, VIRILIS SEXUS NOMINATIM, FEMININI VERO ET INTER CETEROS. QUODSI NEQUE HEREDES INSTITUTI FUERINT NEQUE ITA UT DIXIMUS EXHEREDATI, PROMITTIT PRAETOR EIS CONTRA TABULAS TESTAMENTI BONORUM POSSESSIONEM.

4 ADOPTIVI LIBERI QUAMDIU SUNT IN POTESTATE PATRIS ADOPTIVI, EIUSDEM IURIS HABENTUR, CUIUS SUNT IUSTIS NUPTIIS QUAESITI: ITAQUE HEREDES INSTITUENDI VEL EXHEREDANDI SUNT SECUNDUM EA QUA DE NATURALIBUS EXPOSUIMUS: EMANCIPATI VERO A PATRE ADOPTIVO NEQUE IURE CIVILI NEQUE QUOD AD EDICTUM PRAETORIS ATTINET INTER LIBEROS NUMERANTUR. QUA RATIONE ACCIDIT, UT EX DIVERSO QUOD AD NATURA-

děd, „pokud jiný syn není. Také pohrobci musí být ustanoveni dědici, nebo vydědění.³⁷³ Postavení pohrobků je stejné do té míry, že v případě vynechání pohrobka mužského nebo ženského pohlaví byla zpočátku závěť sice platná, ale později, v důsledku narození pohrobka nebo pohrobků, byla zrušena a stala se zcela neplatnou. Tomu, aby se ustanovení dědici ujali pozůstalost, však nebrání to, pokud žena, která v době smrti svého manžela očekávala dítě, později potratila.³⁷⁴ Je obvyklé, že pohrobci ženského pohlaví jsou vydědění výslovně nebo obecným způsobem, pokud jsou však vydědění obecným způsobem, je přece jen nezbytné jim něco odkázat, aby to nevypadalo tak, že byli vynecháni ze zapomnětlivosti. Naproti tomu pohrobci mužského pohlaví, to znamená syn a další, mohou být, podle převládajícího názoru, vydědění pouze výslovně, například takto: „Kdokoliv se mi narodí jako syn, budiž vyděděn.“

2. Stejně postavení jako pohrobci mají také ti, kteří se dostali do postavení vlastních dědiců jakoby postoupením na jejich místo. Pokud má například někdo syna a v důsledku toho má pod svou mocí také vnuka nebo vnučku, pak je vlastním dědicem pouze syn, neboť je v bližším stupni, přestože vnuk i vnučka jsou podřízeni téže moci. Jestliže však syn za života zůstavitele zemře, nebo vystoupí z jeho moci jiným způsobem, pak na jeho místo nastoupí vnuk nebo vnučka a takto zdědí práva vlastních dědiců stejně, jako kdyby se narodili jako vlastní dědicové. Aby se nestala závěť neplatnou, musí zůstavitel stejně tak, jako musí ustanovit dědicem syna, nebo ho jmenovitě vydědit, také musí ustanovit dědicem vnuka nebo vnučku, nebo je jmenovitě vydědit, a to z toho důvodu, že kdyby syn zemřel za otcova života a vnuk nebo vnučka by tak nastoupili na jeho místo, mohla by být v důsledku toho závěť zrušena. Tak bylo stanoveno zákonem Iunia a Vellaea,³⁷⁵ v němž byl také předepsán obdobný způsob vydědění jako pro pohrobky.³⁷⁶

3. Osoby propuštěné z otcovské moci není nutné podle civilního práva ustanovit ani dědici, ani je vydědit, protože nejsou vlastními dědici. Praetor však přesto nařídil, že je nezbytné vydědit všechny děti mužského i ženského pohlaví, které nebyly ustanoveny dědici, a to děti mužského pohlaví jmenovitě, děti ženského pohlaví obecným způsobem. Pokud i přesto nebyly tyto osoby ani ustanoveny dědici, ani vyděděny, slíbil jim praetor udělit držbu pozůstalosti proti závěti.³⁷⁷

4. Dokud jsou adoptivní děti pod mocí svého adoptivního otce, mají stejné právní postavení jako děti narozené z řádného manželství. Proto musí být podle pravidel, která jsme zavedli pro vlastní děti, buď ustanoveny dědici, nebo vyděděny. Jestliže je však jejich adoptivní otec ze své moci propustil, nebudou považovány za děti ani podle

³⁷³ Gai. 2, 127.

³⁷⁴ Gai. 2, 130–131.

³⁷⁵ *Lex Iunia Vellaea testamentaria* z roku 28 nebo 26 př. n. l. umožňovala závěti ustanovit za dědice nebo vydědit také pohrobky.

³⁷⁶ Gai. 2, 133–134; Gai. D. 28, 3, 13 (Gai. lib. 2 inst.).

³⁷⁷ Gai. 2, 135. V § 3 jsou zachyceny reformní zásahy praetorů do posloupnosti podle závěti zakotvené v civilním právu, na které justiniánské Instituce navázaly.

LEM PARENTEM ATTINET, QUAMDIU QUIDEM SINT IN ADOPTIVA FAMILIA, EXTRANEORUM NUMERO HABEANTUR, UT EOS NEQUE HEREDES INSTITUERE NEQUE EXHEREDARE NECESSE SIT: CUM VERO EMANCIPATI FUERINT AB ADOPTIVO PATRE, TUNC INCIPIANT IN EA CAUSA ESSE, IN QUA FUTURI ESSENT, SI AB IPSO NATURALI PATRE EMANCIPATI FUISSENT.

5 SED HAEC VETUSTAS INTRODUCEBAT. NOSTRA VERO CONSTITUTIO INTER MASCULOS ET FEMINAS IN HOC IURE NIHIL INTERESSE EXISTIMANS, QUIA UTRAQUE PERSONA IN HOMINUM PROCREATIONE SIMILITER NATURAE OFFICIO FUNGITUR ET LEGE ANTIQUA DUODECIM TABULARUM OMNES SIMILITER AD SUCCESSIONES AB INTESTATO VOCABANTUR, QUOD ET PRAETORES POSTEA SECUTI ESSE VIDENTUR, IDEO SIMPLEX AC SIMILE IUS ET IN FILIIS ET IN FILIABUS ET IN CETERIS DESCENDENTIBUS PER VIRILEM SEXUM PERSONIS NON SOLUM NATIS, SED ETIAM POSTUMIS INTRODUXIT, UT OMNES, SIVE SUI SIVE EMANCIPATI SUNT, ET NOMINATIM EXHEREDENTUR ET EUNDEM HABEANT EFFECTUM CIRCA TESTAMENTA PARENTUM SUORUM INFIRMANDA ET HEREDITATEM AUFERENDAM, QUEM FILII SUI VEL EMANCIPATI HABENT, SIVE IAM NATI SUNT SIVE ADHUC IN UTERO CONSTITUTI POSTEA NATI SUNT. CIRCA ADOPTIVOS AUTEM CERTAM INDUXIMUS DIVISIONEM, QUAE CONSTITUTIONI NOSTRAE, QUAM SUPER ADOPTIVIS TULIMUS, CONTINETUR.

6 SED SI EXPEDITIONE OCCUPATUS MILES TESTAMENTUM FACIAT ET LIBEROS SUOS IAM NATOS VEL POSTUMOS NOMINATIM NON EXHEREDAVERIT, SED SILENTIO PRAETERIERIT NON IGNORANS, AN HABEAT LIBEROS, SILENTIUM EIUS PRO EXHEREDATIONE NOMINATIM FACTA VALERE CONSTITUTIONIBUS PRINCIPUM CAUTUM EST.

7 MATER VEL AVUS MATERNUS NECESSE NON HABENT LIBEROS SUOS AUT HEREDES INSTITUERE AUT EXHEREDARE, SED POSSUNT EOS OMITTERE. NAM SILENTIUM MATRIS AUT AVI MATERNI CETERORUMQUE PER MATREM ASCENDENTIUM TANTUM FACIT, QUANTUM EXHEREDATIO PATRIS. NEQUE ENIM MATRI FILIUM FILIAMVE NEQUE AVO MATERNO NEPOTEM NEPTEMVE EX FILIA, SI EUM EAMVE HEREDEM NON INSTITUAT, EXHEREDARE NECESSE EST, SIVE DE IURE CIVILI QUAERAMUS, SIVE DE EDICTO PRAETORIS, QUO PRAETERITIS LIBERIS CONTRA TABULAS BONORUM POSSESSIONEM PROMITTIT. SED ALIUD EIS ADMINICULUM SERVATUR, QUOD PAULO POST VOBIS MANIFESTUM FIAT.

TITULUS DECIMUS QUARTUS DE HEREDIBUS INSTITUENDIS

HEREDES INSTITUERE PERMISSUM EST TAM LIBEROS HOMINES QUAM SERVOS TAM PROPRIOS QUAM ALIENOS. PROPRIOS AUTEM OLIM QUIDEM SECUNDUM PLURIUM SENTENTIAS

civilního práva, ani nebudou počítány mezi děti podle praetorského ediktu. Z toho pak opakem vyplývá, že dokud budou v adoptivní rodině, budou ve vztahu k přirozenému otci považovány za cizí osoby, takže ten je nemusí ani ustanovit dědici, ani je vydědit. Pokud by je propustil z moci jejich adoptivní otec, budou ve stejném postavení, jako kdyby je propustil³⁷⁸ jejich otec přirozený.

5. Avšak toto bylo stanoveno ve starých časech. Naše konstituce³⁷⁹ však stanovila, že v tomto právu by neměl být žádný rozdíl mezi muži a ženami, neboť obě pohlaví naplňují stejným způsobem zadání přírody při rozmnožování lidí a podle starobylého zákona XII desek³⁸⁰ byla obě pohlaví stejně povolána k intestátní dědické posloupnosti; a k tomu zřejmě později směřovali také praetoři. Konstituce zde zavedla jednoduché a stejné právo pro syny i pro dcery, stejně jako také pro další potomky v mužské linii, byť se narodili později, tedy že všichni, ať již jsou podřízeni otcovské moci, nebo jsou z ní propuštěni, musí být jmenovitě vydědění; v opačném případě to způsobuje neplatnost závěti jejich otců a pozůstalost získají stejným způsobem jako synové, kteří jsou otcovské moci podřízeni, nebo jako synové propuštění z otcovské moci, a to bez ohledu na to, zda se již narodili, nebo zda se ještě nacházejí v těle matky a narodí se později. Ohledně adoptivních dětí jsme naši konstitucí³⁸¹ zavedli zvláštní dělení, které je v ní obsaženo.

6. Pokud ale pořídí voják závěť za válečného tažení a své již narozené děti, anebo později narozené děti, jmenovitě nevydělí, ale mlčky je pomine, i když ví, že děti má, pak je, na základě císařské konstituce,³⁸² jeho mlčení považováno za jmenovitě vydědění.

7. Matka a děd z matčiny strany nejsou povinni své potomky ustanovit dědici nebo je vydědit, ale mohou je pominout. Neboť mlčení matky nebo děda z matčiny strany a další jednání z matčiny strany jsou postavena na stejnou úroveň jako jmenovitě vydědění otcem. Ani matka nemusí vydědit syna nebo dceru, stejně jako děd z matčiny strany vnuka nebo vnučku, pokud je neustanoví dědicem, a to bez ohledu na to, zda je to posuzováno podle civilního práva nebo podle praetorského ediktu, v němž byla pomínutým dědicům nabídnuta držba pozůstalosti proti závěti.³⁸³ Jim se však nabízí jiný prostředek, který bude objasněn dále.³⁸⁴

ČTRNÁCTÝ TITUL

O USTANOVENÍ DĚDICŮ³⁸⁵

Dědici je možné ustanovit jak svobodné, tak i otroky, a to vlastní i cizí. Vlastní otroky bylo možné podle mnohých rozhodnutí ustanovit dědici platně pouze tehdy, když byli

³⁷⁸ Gai. 2, 136-137.

³⁷⁹ C. 6, 28, 4 (a. 531).

³⁸⁰ Viz pozn. 144.

³⁸¹ C. 8, 47, 10 (a. 530).

³⁸² C. 6, 21, 9 (a. 238); C. 6, 21, 10 (a. 246).

³⁸³ Gai. 3, 71 in fine.

³⁸⁴ I. 2, 18.

³⁸⁵ Gai. 2, 185-190; D. 28, 5; C. 6, 24.

NON ALITER QUAM CUM LIBERTATE RECTE INSTITUERE LICEBAT. HODIE VERO ETIAM SINE LIBERTATE EX NOSTRA CONSTITUTIONE HEREDES EOS INSTITUERE PERMISSUM EST. QUOD NON PER INNOVATIONEM INDUXIMUS, SED QUONIAM ET AEQUIUS ERAT ET ATILICINO PLACUISSE PAULUS SUIS LIBRIS, QUOS TAM AD MASSURIUM SABINUM QUAM AD PLAUTIUM SCRIPSIT, REFERT. PROPRIUS AUTEM SERVUS ETIAM IS INTELLEGITUR, IN QUO NUDAM PROPRIETATEM TESTATOR HABET, ALIO USUM FRUCTUM HABENTE. EST AUTUM CASUS, IN QUO NEC CUM LIBERTATE UTILITER SERVUS A DOMINA HERES INSTITUITUR, UT CONSTITUTIONE DIVORUM SEVERI ET ANTONINI CAVETUR, CUIUS VERBA HAEC SUNT: „SERVUM ADULTERIO MACULATUM NON IURE TESTAMENTO MANUMISSEM ANTE SENTENTIAM AB EA MULIERE VIDERI, QUAE REA FUERAT EIUSDEM CRIMINIS POSTULATA, RATIONIS EST: QUARE SEQUITUR, UT IN EUNDEM A DOMINA COLLATA INSTITUTIO NULLIUS MOMENTI HABEATUR.“ ALIENUS SERVUS ETIAM IS INTELLEGITUR, IN QUO USUM FRUCTUM TESTATOR HABET.

1 SERVUS AUTEM A DOMINO SUO HERES INSTITUTUS, SI QUIDEM IN EADEM CAUSA MANSERIT, FIT EX TESTAMENTO LIBER HERESQUE NECESSARIUS. SI VERO A VIVO TESTATORE MANUMISSUS FUERIT, SUO ARBITRIO ADIRE HEREDITATEM POTEST, QUIA NON FIT NECESSARIUS, CUM UTRUMQUE EX DOMINI TESTAMENTO NON CONSEQUITUR. QUODSI ALIENATUS FUERIT, IUSSU NOVI DOMINI ADIRE HEREDITATEM DEBET ET EA RATIONE PER EUM DOMINUS FIT HERES: NAM IPSE ALIENATUS NEQUE LIBER NEQUE HERES ESSE POTEST, ETIAMSI CUM LIBERTATE HERES INSTITUTUS FUERIT: DESTITISSE ETENIM A LIBERTATIS DATIONE VIDETUR DOMINUS QUI EUM ALIENAVIT. ALIENUS QUOQUE SERVUS HERES INSTITUTUS SI IN EADEM CAUSA DURAVERIT, IUSSU DOMINI ADIRE HEREDITATEM DEBET. SI VERO ALIENATUS AB EO FUERIT AUT VIVO TESTATORE AUT POST MORTEM EIUS ANTEQUAM ADEAT, DEBET IUSSU NOVI DOMINI ADIRE. AT SI MANUMISSUS EST VIVO TESTATORE, VEL MORTUO ANTEQUAM ADEAT, SUO ARBITRIO ADIRE HEREDITATEM POTEST.

zároveň propuštění na svobodu.³⁸⁶ Dnes je však podle naší konstituce³⁸⁷ možné ustanovit dědici vlastní otroky také bez toho, aniž by byli propuštění na svobodu. Nezavedli jsme to jako něco nového, ale protože nám to připadalo být přiměřeným a kromě toho je to uvedeno u Paula³⁸⁸ v jeho knihách K Massuriovi Sabinovi³⁸⁹ a K Plautiovi³⁹⁰ jako mínění Atilicina.³⁹¹ Za vlastního otroka je považován také ten, k němuž má zůstavitel pouze holé vlastnictví a někdo jiný má k němu právo poživací. Existuje také případ, kdy paní otroka ho nemůže platně ustanovit dědicem, přestože ho propustila na svobodu, tak je to obsaženo v konstituci božského Severa³⁹² a božského Antonina,³⁹³ která zní takto: „Je správné, že žena obžalovaná z cizoložství nemůže závětí propustit na svobodu otroka obviněného z téhož zločinu. Z toho vyplývá, že ustanovení dědicem učiněné paní v jeho prospěch je neplatné.“ Za cizího otroka je považován také ten, k němuž má zůstavitel poživací právo.³⁹⁴

1. Otrok ustanovený dědicem svým pánem se stává silou závěti svobodným a zároveň nutným dědicem, i když zůstal otrokem. Jestliže získal svobodu za života zůstavitele, může se dobrovolně rozhodnout, zda chce pozůstalost převzít, neboť v takovém případě nebude nutným dědicem, nenabývá totiž ze závěti oboje. Jestliže je ale zcizen, může se svolením nového pána převzít pozůstalost, a díky tomu se nový pán jeho prostřednictvím stane dědicem. Neboť jako zcizený, zejména pokud byl propuštěn na svobodu a zároveň ustanoven dědicem, nemůže být ani svobodným, ani dědicem. Zcizením totiž vlastník zřejmě odstoupil od udělení svobody. Také cizí otrok, pokud je ustanoven za dědice a zůstal otrokem, může převzít pozůstalost pouze se svolením svého pána. Jestliže ho však jeho pán zcizí buď za života zůstavitele, nebo po jeho smrti, ale ještě dříve než převezme pozůstalost, pak ji může převzít pouze se souhlasem nového pána. Naopak, jestliže bude propuštěn na svobodu za života zůstavitele, nebo po jeho smrti, ale dříve než převezme pozůstalost, může si svobodně zvolit, jestli chce pozůstalost převzít.³⁹⁵

³⁸⁶ Viz R. Backhaus: *Casus perplexus*. München (1981), s. 62.

³⁸⁷ C. 6, 27, 5 (a. 531); I. 1, 6, 2.

³⁸⁸ Iulius Paulus byl klasickým římským právníkem, který byl činný na přelomu 2. a 3. století n. l. Dosáhl závratné úřednické kariéry a zároveň působil jako učitel práva. Byl výraznou právníkovou osobností a zanechal nesmírně rozsáhlé literární dílo (89 děl o 319 knihách!). Jako jediný z římských právníků se zabýval všemi tehdy známými oblastmi práva: soukromým, procesním, trestním, ústavním i správním. Patří mezi nejvíce citované právníky v justiniánských Digestech.

³⁸⁹ Massurius Sabinus byl klasickým právníkem nízkého společenského postavení. Císař Tiberius (vládl 14–37) ho povýšil do jezdeckého stavu a udělil mu *ius publicae respondendi ex auctoritate principis*. Jeho hlavním dílem jsou „Tři knihy o civilním právu“, které byly později obsáhle komentovány dalšími právníky (Pomponius, Paulus, Ulpianus). Tyto komentáře byly zařazeny také do justiniánských Digest a tvoří zde tzv. sabinianskou masu.

³⁹⁰ Plautius byl klasickým římským právníkem, který žil v 1. století n. l. Je znám díky komentářům, které byly napsány k jeho dílům (týkají se především praetorského práva) jinými právníky (Neratius, Pomponius, Iavolenus, Paulus).

³⁹¹ Atilicius byl klasickým římským právníkem, pravděpodobně současníkem nebo žákem známého právníka Sempronia Procula (první polovina 1. století n. l.). Prosazoval co největší ohled na skutečnou vůli jednatelů.

³⁹² Viz pozn. 200.

³⁹³ Viz pozn. 201.

³⁹⁴ Od páté věty převzato z Marci. D. 28, 5, 49, 2 (Marci. lib. 4 inst.).

³⁹⁵ Gai. 2. 188–189.

2 SERVUS ALIENUS POST DOMINI MORTEM RECTE HERES INSTITUITUR, QUIA ET CUM HEREDITARIIS SERVIS EST TESTAMENTI FACTIO: NONDUM ENIM ADITA HEREDITAS PERSONAE VICEM SUSTINET, NON HEREDIS FUTURI, SED DEFUNCTI, CUM ET EIUS, QUI IN UTERO EST, SERVUS RECTE HERES INSTITUITUR.

3 SERVUS PLURIUM, CUM QUIBUS TESTAMENTI FACTIO EST, AB EXTRANEO INSTITUTUS HERES UNICUIQUE DOMINORUM, CUIUS IUSSU ADIERIT, PRO PORTIONE DOMINII ADQUIRIT HEREDITATEM.

4 ET UNUM HOMINEM ET PLURES IN INFINITUM, QUOT QUIS VELIT, HEREDES FACERE LICET.

5 HEREDITAS PLERUMQUE DIVIDITUR IN DUODECIM UNCIAS, QUAE ASSIS APPELLATIONE CONTINENTUR. HABENT AUTEM ET HAE PARTES PROPRIA NOMINA AB UNCIA USQUE AD ASSEM, UT PUTA HAEC: SEXTANS, QUADRANS, TRIENS, QUINCUNX, SEMIS, SEPTUNX, BES, DODRANS, DEXTANS, DEUNX, AS. NON AUTEM UTIQUE DUODECIM UNCIAS ESSE OPORTET. NAM TOT UNCIAE ASSEM EFFICIUNT, QUOT TESTATOR VOLUERIT, ET SI UNUM TANTUM QUIS EX SEMISSE VERBI GRATIA HEREDEM SCRIPSERIT, TOTUS AS IN SEMISSE ERIT: NEQUE ENIM IDEM EX PARTE TESTATUS ET EX PARTE INTESTATUS DECEDERE POTEST, NISI SIT MILES, CUIUS SOLA VOLUNTAS IN TESTANDO SPECTATUR. ET E CONTRARIO POTEST QUIS IN QUANTASCUMQUE VOLUERIT PLURIMAS UNCIAS SUAM HEREDITATEM DIVIDERE.

6 SI PLURES INSTITUANTUR, ITA DEMUM PARTIUM DISTRIBUTIO NECESSARIA EST, SI NOLIT TESTATOR EOS EX AEQUIS PARTIBUS HEREDES ESSE: SATIS ENIM CONSTAT NULLIS PARTIBUS NOMINATIS AEQUIS EX PARTIBUS EOS HEREDES ESSE. PARTIBUS AUTEM IN QUORUNDAM PERSONIS EXPRESSIS, SI QUIS ALIUS SINE PARTE NOMINATUS ERIT, SI QUIDEM ALIQUA PARS ASSI DEERIT, EX EA PARTE HERES FIT: ET SI PLURES SINE PARTE SCRIPTI SUNT, OMNES IN EADEM PARTE CONCURRENT. SI VERO TOTUS AS COMPLETUS SIT, IN PARTEM DIMIDIAM VOCATUR ET ILLE VEL ILLI OMNES IN ALTERAM DIMIDIAM. NEC INTEREST, PRIMUS AN MEDIUS AN NOVISSIMUS SINE PARTE SCRIPTUS SIT: EA ENIM PARS DATA INTELLEGITUR QUAE VACAT.

7 VIDEAMUS, SI PARS ALIQUA VACET NEC TAMEN QUISQUAM SINE PARTE HERES INSTITUTUS SIT, QUID IURIS SIT? VELUTI SI TRES EX QUARTIS PARTIBUS HEREDES SCRIPTI SUNT. ET CONSTAT VACANTEM PARTEM SINGULIS TACITE PRO HEREDITARIA PARTE ACCEDERE ET

2. Cizí otrok může být platně ustanoven dědicem po smrti svého pána, protože testamentární způsobilost mají také otroci, kteří jsou součástí pozůstalosti. Dokud nebyla pozůstalost převzata, totiž následuje postavení zemřelého a nikoli budoucího dědice, a to zejména tehdy, když může být platně ustanoven dědicem otrok toho, který se ještě nachází v těle matky.

3. Jestliže ustanoví dědicem otroka, který je ve spoluvlastnictví více lidí majících testamentární způsobilost, osoba od nich odlišná, nabude pozůstalost pro toho pána, který souhlasil s převzetím pozůstalosti, a to v poměru k výši jeho spoluvlastnického podílu.

4. Jako dědice je možné ustanovit jednoho nebo více, a to v neomezeném množství, tedy tolik, kolik chceme.

5. Pozůstalost obvykle rozdělujeme na dvanáct uncí,³⁹⁶ které jsou dohromady označovány jako as.³⁹⁷ Tyto části mají, od unce až po as, svá vlastní označení: šestina, čtvrtina, třetina, pět dvanáctin, polovina, sedm dvanáctin, dvě třetiny, tři čtvrtiny, deset dvanáctin, jedenáct dvanáctin a celek. Nemusí to však být vždy celých dvanáct uncí. Jeden as totiž sestává z tolika uncí, z kolika si to zůstavitel přeje, a tak jestliže někdo ustanoví jednu osobu pouze k polovině, myslí tím celou pozůstalost. Nikdo totiž nemůže zemřít částečně se závětí a částečně bez ní,³⁹⁸ ovšem s jednou výjimkou, a tou je voják, u něhož závisí na jeho vůli, když pořizuje závěť. Někdo také naopak může svou pozůstalost rozdělit na tolik částí unce, kolik bude chtít.

6. Jestliže je ustanoveno dědici více osob, je stanovení určitého podílu nezbytné pouze tehdy, když je zůstavitel nechce ustanovit ke stejným dílům. Pokud nejsou podíly uvedeny, můžeme klidně říci, že jsou dědici stejných podílů. Jestliže však u některých osob podíly uvedeny jsou a jiná osoba je ustanovena dědicem bez uvedení podílu, pak je tato osoba dědicem té části, která ještě chybí do celkové výše dědictví; pokud je bez uvedení podílu ustanoveno dědici více osob, jsou k tomuto dílu oprávněni všichni. Jestliže je však již rozdělena celá pozůstalost, pak jsou ustanovení dědici povoláni pouze k polovině pozůstalosti a ten, nebo tito ostatní, jsou povoláni ke druhé polovině. Nemíjí být důležité, zda ten, kdo je ustanoven dědicem bez stanovení podílu, je uveden na prvním místě, uprostřed nebo jako poslední, má se totiž za to, že je vhodné přidělit ten podíl, který je ještě volný.

7. Co je tedy správně, když je některý díl ještě volný, a přesto není nikdo ustanoven dědicem bez uvedení podílu, například pokud jsou ustanoveni tři dědici k jedné čtvrtině? Má se za to, že volný díl mlčky přiroste³⁹⁹ každému z dědiců, a to v rozsahu

³⁹⁶ *Uncia* je 1/12 celku, zejména assu, libry nebo pozůstalosti.

³⁹⁷ *As* byla základní římská peněžní jednotka původně ražená z mědi nebo bronzů, vážila jednu římskou libru (0,325 kg), je to také výraz pro celek.

³⁹⁸ Toto je vyjádřením známé zásady římského klasického práva, která zní *nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest* (nikdo nemůže dědit částečně ze závěti a částečně ze zákona). Tento princip sice převzal také Iustinianus, moderní občanské zákoníky však nikoli.

³⁹⁹ Jedná se o tzv. *ius adcrescendi* (právo přírůstku), které se uplatňovalo v případě volného dílu pozůstalosti, anebo v případě, když jeden z dědiců pozůstalost nepřijal, nebo zemřel před jejím přijetím.

PERINDE HABERI, AC SI EX TERTIIS PARTIBUS HEREDES SCRIPTI ESSENT: ET EX DIVERSO SI PLUS IN PORTIONIBUS SIT, TACITE SINGULIS DECRESCERE, UT, SI VERBI GRATIA QUATTUOR EX TERTIIS PARTIBUS HEREDES SCRIPTI SINT, PERINDE HABEANTUR, AC SI UNUSQUISQUE EX QUARTA PARTE SCRIPTUS FUISSET.

8 ET SI PLURES UNCIAE QUAM DUODECIM DISTRIBUTAE SUNT, IS, QUI SINE PARTE INSTITUTUS EST, QUOD DIPONDIO DEEST HABEBIT: IDEMQUE ERIT, SI DIPONDIIUS EXPLETUS SIT. QUAE OMNES PARTES AD ASSEM POSTEA REVOCANTUR, QUAMVIS SINT PLURIUM UNCIARUM.

9 HERES ET PURE ET SUB CONDICIONE INSTITUI POTEST, EX CERTO TEMPORE AUT AD CERTUM TEMPUS NON POTEST, VELUTI „POST QUINQUENNIIUM QUAM MORIAR“ VEL „EX KALENDIS ILLIS“ AUT „USQUE AD KALENDAS ILLAS HERES ESTO“: DIEMQUE ADIECTUM PRO SUPERVACUO HABERI PLACET ET PERINDE ESSE, AC SI PURE HERES INSTITUTUS ESSET.

10 IMPOSSIBILIS CONDICIO IN INSTITUTIONIBUS ET LEGATIS NEC NON IN FIDEICOMMISSIS ET LIBERTATIBUS PRO NON SCRIPTO HABETUR.

11 SI PLURES CONDICIONES INSTITUTIONI ADSRIPTAE SUNT, SI QUIDEM CONIUNCTIM, UT PUTA „SI ILLUD ET ILLUD FACTUM ERIT“, OMNIBUS PARENDUM EST: SI SEPARATIM, VELUTI „SI ILLUD AUT ILLUD FACTUM ERIT“, CUILIBET OBTEMPERARE SATIS EST.

12 HI, QUOS NUMQUAM TESTATOR VIDIT, HEREDES INSTITUI POSSUNT. VELUTI SI FRATRIS FILIOS PEREGRI NATOS IGNORANS QUI ESSENT HEREDES INSTITUERIT: IGNORANTIA ENIM TESTANTIS INUTILEM INSTITUTIONEM NON FACIT.

TITULUS DECIMUS QUINTUS DE VULGARI SUBSTITUTIONE

POTEST AUTEM QUIS IN TESTAMENTO SUO PLURES GRADUS HEREDUM FACERE, UT PUTA „SI ILLE HERES NON ERIT, ILLE HERES ESTO“: ET DEINCEPS IN QUANTUM VELIT TESTATOR SUBSTITUERE POTEST ET NOVISSIMO LOCO IN SUBSIDIIUM VEL SERVUM NECESSARIUM HEREDEM INSTITUERE.

1 ET PLURES IN UNIUS LOCUM POSSUNT SUBSTITUI VEL UNUS IN PLURIUM, VEL SINGULI SINGULIS, VEL INVICEM IPSI QUI HEREDES INSTITUTI SUNT.

jejich dědických dílů, a pohlížíme na ně tak, jako kdyby byli ustanoveni dědici každý k jedné třetině. Naopak, pokud díly přesahují celkovou výši pozůstalosti, jsou jednotlivým dědicům mlčky jejich díly sníženy, takže jestliže jsou například ustanoveni čtyři dědici a každý z nich k jedné třetině pozůstalosti, je to chápáno tak, jako kdyby byl každý z nich ustanoven k jedné čtvrtině.

8. Jestliže je rozděleno více než dvanáct uncí, dostane ten, kdo byl stanoven dědicem bez uvedení podílu, tu část pozůstalosti, která zbývá do dvojasu.⁴⁰⁰ Stejně se postupuje v případě, když jsou rozděleny dvacet čtyři unce. Všechny uvedené díly se pak znovu přepočítají k jednomu asu, a to i přesto, že je počet uncí vyšší než dvanáct.

9. Dědic může být ustanoven pod podmínkou nebo bez podmínky, ale nikdy od určité doby nebo do určité doby, například: „pět let po mé smrti“ nebo „od Kalend⁴⁰¹ každého měsíce“ nebo „do Kalend každého měsíce budiž mým dědicem“. Podle převládajícího názoru je uložení času považováno za nepřipojené a hledí se na to tak, jako kdyby byl dědic ustanoven bez uvedení lhůty.⁴⁰²

10. Nemožná podmínka při ustanovení dědicem, u odkazů a fideikomisů, je považována za nenapsanou.

11. Jestliže bylo k ustanovení dědicem připojeno více podmínek a jestliže vzájemně souvisí, například: „Pokud se stane to a to,“ musí být všechny vzájemně porovnány. Pokud spolu nesouvisí, například: „Pokud se stane to nebo to,“ stačí, aby se naplnila jedna z nich.

12. Dědici mohou být ustanoveny také osoby, které zůstavitel nikdy neviděl, například pokud dědici ustanovil syny svého bratra, kteří se narodili mimo jeho dům, tedy aniž by je znal. Neznalost zůstavitele totiž nečiní ustanovení dědicem neplatným.

PATNÁCTÝ TITUL

O OBECNÉM DĚDICKÉM NÁHRADNICTVÍ⁴⁰³

Ve své závěti je možné rozdělit dědice do více stupňů, například „jestliže se tento nestane dědicem, ať je dědicem tamten“, a zůstavitel může určit více náhradních dědiců, a to tolik, kolik jich bude chtít, a na posledním místě dokonce otroka jako nutného dědice.

1. Po dědici může být ustanoveno také více náhradníků, nebo jeden náhradník po více dědicích anebo více náhradníků po více dědicích anebo dědici po sobě navzájem jako náhradníci.⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ *Dupondius* znamená těžký dva assy, tedy dvouas. *Dupondium* je označením pro pozůstalost rozdělenou na 24/24, jestliže nepostačuje běžné rozdělení na 12/12.

⁴⁰¹ *Kalendae* byly prvním dnem měsíce v římském kalendáři.

⁴⁰² Tato podmínka by byla v rozporu se zásadou římského dědického práva *semel heres semper heres* (jednou dědic navždy dědic), což znamená, že dědic jednou ustanovený je dědicem bez jakéhokoli časového omezení (Gai. D. 28, 5, 89 – Gai. lib. sing. de cas.).

⁴⁰³ Gai. 2, 174–178; D. 28, 6; C. 6, 26.

⁴⁰⁴ Principium a § 1 převzat z Marci. D. 28, 6, 36 (Marci. lib. 4 inst.).

2 ET SI EX DISPARIBUS PARTIBUS HEREDES SCRIPTOS INVICEM SUBSTITUERIT ET NULLAM MENTIONEM IN SUBSTITUTIONE HABUERIT PARTIUM, EAS VIDETUR PARTES IN SUBSTITUTIONE DEDISSE, QUAS IN INSTITUTIONE EXPRESSIT: ET ITA DIVUS PIUS RESCRIPSIT.

3 SED SI INSTITUTO HEREDI ET COHEREDI SUO SUBSTITUTO DATO ALIUS SUBSTITUTUS FUERIT, DIVI SEVERUS ET ANTONINUS SINE DISTINCTIONE RESCRIPSERUNT AD UTRAMQUE PARTEM SUBSTITUTUM ADMITTI.

4 SI SERVUM ALIENUM QUIS PATREM FAMILIAS ARBITRATUS HEREDEM SCRIPSERIT ET, SI HERES NON ESSET, MAEVIVM EI SUBSTITUERIT ISQUE SERVUS IUSSU DOMINI ADIERIT HEREDITATEM, MAEVIUS IN PARTEM ADMITTITUR. ILLA ENIM VERBA „SI HERES NON ERIT“ IN EO QUIDEM, QUEM ALIENO IURI SUBIECTUM ESSE TESTATOR SCIT, SIC ACCIPIUNTUR: SI NEQUE IPSE HERES ERIT NEQUE ALIUM HEREDEM EFFECERIT: IN EO VERO, QUEM PATREM FAMILIAS ESSE ARBITRATUR, ILLUD SIGNIFICANT: SI HEREDITATEM SIBI EIVE, CUIUS IURI POSTEA SUBIECTUS ESSE COEPERIT, NON ADQUISIERIT. IDQUE TIBERIUS CAESAR IN PERSONA PARTHENII SERVI SUI CONSTITUIT.

TITULUS DECIMUS SEXTUS DE PUPILLARI SUBSTITUTIONE

LIBERIS SUIS IMPUBERIBUS, QUOS IN POTESTATE QUIS HABET, NON SOLUM ITA UT SUPRA DIXIMUS SUBSTITUERE POTEST, ID EST UT, SI HEREDES EI NON EXTITERINT, ALIUS EI SIT HERES, SED EO AMPLIUS UT ET, SI HEREDES EI EXTITERINT ET ADHUC IMPUBERES MORTUI FUERINT, SIT EIS ALIQUIS HERES. VELUTI SI QUIS DICAT HOC MODO: „TITIVS FILIVS MEVS HERES MIHI ESTO: SI FILIVS MEVS HERES MIHI NON ERIT, SIVE HERES ERIT ET PRIVS MORIATUR, QUAM IN SVAM TUTELAM VENERIT“ (ID EST PVBS FACTVS SIT), „TUNC SEIVS HERES ESTO.“ QUO CASV SI QVIDEM NON EXTITERIT HERES FILIVS, TUNC SUBSTITVTVS PATRI FIT HERES: SI VERO EXTITERIT HERES FILIVS ET ANTE PVBERTATEM DECESSERIT, IPSI FILIO FIT HERES SUBSTITVTVS. NAM MORIBVS INSTITVTVM EST, VT, CVM

2. Jestliže zůstavitel ustanovil vzájemně dědice k nestejně velkým dílům za náhradníky a při ustanovení náhradníků neuvedl výši jejich dílů, pak se má za to, že pro ustanovené náhradníky ustanovil tak velké díly, jaké stanovil pro ustanovené dědice; tak odepsal božský Pius.⁴⁰⁵

3. Jestliže je však pro ustanoveného dědice, který je zároveň náhradníkem svého spoludědice, ustanoven ještě další náhradník, tak ten je, podle nařízení božského Severa⁴⁰⁶ a božského Antonina,⁴⁰⁷ ustanoven náhradníkem pro obě poloviny pozůstalosti bez rozdílu.

4. Jestliže někdo ustanoví dědicem cizího otroka v domnění, že je otcem rodiny, a pro případ, že by se nestal dědicem Maevia jako jeho náhradníka, a pokud se pak tento otrok se souhlasem svého pána ujme pozůstalosti, je udělena Maeviovi polovina pozůstalosti. Slova „jestliže se nestane dědicem“ se totiž vzhledem k tomu, o němž zůstavitel ví, že je podřízen moci jiného, musí chápat takto: Jestliže se sám nestane dědicem a ani neučiní dědicem jiného. Vzhledem k tomu, koho zůstavitel považuje za otce rodiny, znamenají pak následující: Jestliže nenabude pozůstalost pro sebe nebo pro toho, jehož právu je později podřízen. A toto nařídil císař Tiberius v případě svého otroka Partenia.⁴⁰⁸

ŠESTNÁCTÝ TITUL

O PUPILÁRNÍM DĚDICKÉM NÁHRADNICTVÍ⁴⁰⁹

Zřídít náhradníky pro nedospělé děti, které máme ve své moci, není možné pouze výše uvedenými způsoby,⁴¹⁰ to znamená, že pokud se nestanou dědici, má být dědicem někdo jiný, ale také tak, zejména pokud se stanou dědici ony samy, ale zemřou ještě jako nedospělí, že po nich má dědit někdo jiný. Například pokud někdo porizuje závěť následujícím způsobem: „Můj synu, Tiberie, buď mým dědicem. Jestliže by se můj syn nestal dědicem anebo se sice mým dědicem stal, ale zemřel by dříve, než obdrží vlastní poručenství“ (tj. než se stane dospělým), „ať je jeho dědicem Seius“. Jestliže se v takovém případě syn dědicem nestane, bude náhradník dědicem otce. Naopak, jestliže se syn dědicem stane, ale zemře před dosažením dospělosti, bude náhradník dědicem syna.⁴¹¹

⁴⁰⁵ C. 6, 26, 1 (a. 146). K osobě císaře Pia viz pozn. 80.

⁴⁰⁶ Viz pozn. 200.

⁴⁰⁷ Viz pozn. 201.

⁴⁰⁸ K tomu viz Iul. D. 28, 5, 41 (Iul. lib. 30 dig.); Pomp. D. 28, 5, 42 (Pomp. lib. 12 ex var. lect.); Ulp. reg. 20, 16. Římský císař Tiberius Iulius Caesar Augustus vládl v letech 14–37 n. l., byl nejstarším synem Tiberia Claudia Nerona a Livie Drusilly, později byl adoptován Augustem. Dostalo se mu vynikajícího vzdělání (také v řecké kultuře) a stal se výborným vojákem, postupně dosáhl vysokých úřadů (quaestor, praetor, konsul). Jako císaři se mu podařilo konsolidovat vnější poměry římského impéria, ve vnitřní politice se však dostal do sporů se senátem. Hlavními zásadami jeho vlády byla přiměřenost, dobročinnost, spravedlnost, umírněnost a hospodárnost. Hodnocení jeho osoby římskými historiky je rozporuplné (Tacitus, Velleius Paterculus, Suetonius).

⁴⁰⁹ Gai. 2, 179–184; D. 28, 6; C. 6, 26.

⁴¹⁰ I. 2, 15.

⁴¹¹ Gai. 2, 179–180.

EIUS AETATIS SUNT, IN QUA IPSI SIBI TESTAMENTUM FACERE NON POSSUNT, PARENTES EIS FACIANT.

1 QUA RATIONE EXCITATI ETIAM CONSTITUTIONEM IN NOSTRO POSUIMUS CODICE, QUA PROSPECTUM EST, UT, SI MENTE CAPTOS HABEANT FILIOS VEL NEPOTES VEL PRONEPOTES CUIUSCUMQUE SEXUS VEL GRADUS, LICEAT EIS, ETSI PUBERES SINT, AD EXEMPLUM PUPILLARIS SUBSTITUTIONIS CERTAS PERSONAS SUBSTITUERE: SIN AUTEM RESIPUERINT, EANDEM SUBSTITUTIONEM INFIRMARI, ET HOC AD EXEMPLUM PUPILLARIS SUBSTITUTIONIS, QUAE POSTQUAM PUPILLUS ADOLEVERIT INFIRMATUR.

2 IGITUR IN PUPILLARI SUBSTITUTIONE SECUNDUM PRAEFATUM MODUM ORDINATA DUO QUODAMMODO SUNT TESTAMENTA, ALTERUM PATRIS, ALTERUM FILII, TAMQUAM SI IPSE FILIUS SIBI HEREDEM INSTITUISSET: AUT CERTE UNUM EST TESTAMENTUM DUARUM CAUSARUM, ID EST DUARUM HEREDITATUM.

3 SIN AUTEM QUIS ITA FORMIDOLOSUS SIT, UT TIMERET, NE FILIUS EIUS PUPILLUS ADHUC EX EO, QUOD PALAM SUBSTITUTUM ACCEPIT, POST OBITUM EIUS PERICULO INSI-
DIARUM SUBICERETUR: VULGAREM QUIDEM SUBSTITUTIONEM PALAM FACERE ET IN PRIMIS TESTAMENTI PARTIBUS DEBET, ILLAM AUTEM SUBSTITUTIONEM, PER QUAM ET SI HERES EXTITERIT PUPILLUS ET INTRA PUBERTATEM DECESSERIT SUBSTITUTUS VOCATUR, SEPARATIM IN INFERIORIBUS PARTIBUS SCRIBERE EAMQUE PARTEM PROPRIO LINO PROPRIAQUE CERA CONSIGNARE ET IN PRIORE PARTE TESTAMENTI CAVERE, NE INFERIORES TABULAE VIVO FILIO ET ADHUC IMPUBERE APERIANTUR. ILLUD PALAM EST NON IDEO MINUS VALERE SUBSTITUTIONEM IMPUBERIS FILII, QUOD IN ISDEM TABULIS SCRIPTA SIT, QUIBUS SIBI QUISQUE HEREDEM INSTITUISSET, QUAMVIS HOC PUPILLO PERICULOSUM SIT.

4 NON SOLUM AUTEM HEREDIBUS INSTITUTIS IMPUBERIBUS LIBERIS ITA SUBSTITUERE PARENTES POSSUNT, UT ET SI HEREDES EIS EXTITERINT ET ANTE PUBERTATEM MORTUI FUERINT, SIT EIS HERES IS QUEM IPSI VOLUERINT, SED ETIAM EXHEREDATIS. ITAQUE EO CASU SI QUID PUPILLO EX HEREDITATIBUS LEGATISVE AUT DONATIONIBUS PROPINQUORUM ATQUE AMICORUM ADQUISITUM FUERIT, ID OMNE AD SUBSTITUTUM PERTINEAT. QUAE-
CUMQUE DIXIMUS DE SUBSTITUTIONE IMPUBERUM LIBERORUM VEL HEREDUM INSTITUTORUM VEL EXHEREDATORUM, EADEM ETIAM DE POSTUMIS INTELLEGIMUS.

5 LIBERIS AUTEM SUIS TESTAMENTUM FACERE NEMO POTEST, NISI ET SIBI FACIAT: NAM PUPILLARE TESTAMENTUM PARS ET SEQUELA EST PATERNI TESTAMENTI, ADEO UT, SI PATRIS TESTAMENTUM NON VALEAT, NE FILII QUIDEM VALEBIT.

6 VEL SINGULIS AUTEM LIBERIS VEL QUI EORUM NOVISSIMUS IMPUBES MORIETUR SUBSTITUI POTEST. SINGULIS QUIDEM, SI NEMINEM EORUM INTESTATO DECEDERE VO-

Silou obyčeje je totiž právem to, že pokud je někdo ve věku, kdy ještě nemůže zřídit závěť, může to za něho učinit otec rodiny.

1. Ovlivnění tímto názorem jsme dokonce do našeho zákoníku zařadili konstituci,⁴¹² v níž je předpokládáno, že podle vzoru ustanovení náhradníků pro nedospělé může někdo ustanovit jisté osoby jako náhradníky pro duševně nemocné dítě, vnuka nebo pravnuka bez rozdílu pohlaví a omezení stupněm, a to i když jsou dospělí. Jestliže však opět nabyli rozumu, bude toto náhradnictví neplatným, a to opět podle vzoru ustanovení náhradníků nedospělým, které se stane neplatným, jestliže nedospělec dosáhne dospělosti.

2. U pupilárního náhradnictví, které bylo vytvořeno uvedeným způsobem, existují svého druhu dvě závěti, jedna otců a druhá synů,⁴¹³ a to bez ohledu na to, zda syn pro sebe dědice ustanovil; přinejmenším se totiž jedná o závěť zahrnující dva případy, tedy ohledně dvou pozůstalostí.

3. Jestliže je však někdo natolik úzkostlivý, že se obává, že by mohl být po jeho smrti vystaven jeho ještě nedospělý syn úkladům, protože mu byl veřejně zřízen náhradník, pak musí otec otevřeně a na začátku závěti zřídit obecné náhradnictví; každé ustanovení náhradníka, jímž je náhradník povolán k pozůstalosti pro případ, že by se nedospělec sice dědicem stal, ale zemřel by ještě před dosažením dospělosti, musí být zvlášť napsané v další části závěti, kterou je nezbytné odděleně zapečetit provázkem a voskem; kromě toho má být v předchozí části závěti stanoveno, že další části destiček nesmí být otevřeny za života syna, dokud nedosáhne dospělosti. Náhradnictví zřízené nedospělému synovi je nepochybně neplatné tehdy, když je napsáno na stejné destičce, na níž někdo ustanovil dědice sobě, a mohlo by být pro nedospělého dokonce nebezpečné.⁴¹⁴

4. Otec rodiny však může zřídit náhradníky tak, a to nejen nedospělým dětem, které ustanovil dědici, že pokud se stanou dědici, avšak zemřou dříve, než dosáhnou dospělosti, bude po nich dědit ten, jehož otec rodiny určil také pro vyděděné děti. Jestliže v takovém případě nedospělec něco nabyt z pozůstalosti, odkazu nebo darem od příbuzných a přátel, připadne toto všechno tomu, kdo byl ustanoven náhradníkem. To, co bylo řečeno o náhradnictví nedospělým dětem, které jsou ustanoveny dědici nebo jsou vyděděny, platí stejně tak pro pohrobky.⁴¹⁵

5. Nikdo však nemůže zřídit závěť svým dětem, pokud ji nezřídil sobě. Závěť zřízená dětem je totiž součástí a přívěskem závěti otce, a to do té míry, že závěť pořízená pro syna je neplatná, jestliže je neplatná závěť otce.

6. Pupilárního náhradníka je možné zřídit buď pro jednotlivé děti, nebo pouze pro to dítě, které z nich zemře nedospělé jako poslední; pro každé dítě, jestliže nechceme

⁴¹² C. 6, 26, 9 (a. 528).

⁴¹³ Gai. 2, 180.

⁴¹⁴ Gai. 2, 181.

⁴¹⁵ Gai. 2, 182-183.

LUIT: NOVISSIMO, SI IUS LEGITIMARUM HEREDITATUM INTEGRUM INTER EOS CUSTODIRI VELIT.

7 SUBSTITUITUR AUTEM IMPUBERI AUT NOMINATIM, VELUTI „TITIUS“, AUT GENERALITER „QUISQUIS MIHI HERES ERIT“: QUIBUS VERBIS VOCANTUR EX SUBSTITUTIONE IMPUBERE FILIO MORTUO, QUI ET SCRIPTI SUNT HEREDES ET EXTITERUNT, ET PRO QUA PARTE HEREDES FACTI SUNT.

8 MASCULO IGITUR USQUE AD QUATTUORDECIM ANNOS SUBSTITUI POTEST; FEMINAE USQUE AD DUODECIM ANNOS: ET SI HOC TEMPUS EXCESSERIT, SUBSTITUTIO EVANESCIT.

9 EXTRANEO VERO VEL FILIO PUBERI HEREDI INSTITUTO ITA SUBSTITUERE NEMO POTEST, UT, SI HERES EXTITERIT ET INTRA ALIQUOD TEMPUS DECESSERIT, ALIUS EI SIT HERES: SED HOC SOLUM PERMISSUM EST, UT EUM PER FIDEICOMMISSUM TESTATOR OBLIGET ALII HEREDITATEM EIUS VEL TOTAM VEL PRO PARTE RESTITUERE: QUOD IUS QUALE SIT, SUO LOCO TRADEMUS.

TITULUS DECIMUS SEPTIMUS QUIBUS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTUR

TESTAMENTUM IURE FACTUM USQUE EO VALET, DONEC RUMPATUR IRRITUMVE FIAT.

1 RUMPITUR AUTEM TESTAMENTUM, CUM IN EODEM STATU MANENTE TESTATORE IPSIUS TESTAMENTI IUS VITIATUR. SI QUIS ENIM POST FACTUM TESTAMENTUM ADOPTAVERIT SIBI FILIUM PER IMPERATOREM EUM, QUI SUI IURIS EST, AUT PER PRAETOREM SECUNDUM NOSTRAM CONSTITUTIONEM EUM, QUI IN POTESTATE PARENTIS FUERIT, TESTAMENTUM EIUS RUMPITUR QUASI ADGNATIONE SUI HEREDIS.

2 POSTERIORE QUOQUE TESTAMENTO, QUOD IURE PERFECTUM EST, SUPERIUS RUMPI-
TUR. NEC INTEREST, AN EXTITERIT ALIQUIS HERES EX EO, AN NON EXTITERIT: HOC ENIM
SOLUM SPECTATUR, AN ALIQUO CASU EXISTERE POTUERIT. IDEOQUE SI QUIS AUT NOLUERIT
HERES ESSE, AUT VIVO TESTATORE AUT POST MORTEM EIUS ANTEQUAM HEREDITATEM
ADIRET DECESSERIT, AUT CONDICIONE, SUB QUA HERES INSTITUTUS EST, DEFECTUS SIT,
INHIS CASIBUS PATER FAMILIAS INTESTATUS MORITUR: NAM ET PRIUS TESTAMENTUM
NON VALET RUPTUM A POSTERIORE ET POSTERIUS AEQUE NULLAS VIRES HABET, CUM EX
EO NEMO HERES EXTITERIT.

3 SED SI QUIS PRIORE TESTAMENTO IURE PERFECTO POSTERIUS AEQUE IURE FECERIT,
ETIAMSI EX CERTIS REBUS IN EO HEREDEM INSTITUERIT, SUPERIUS TESTAMENTUM SUBLA-

nechat ani jedno z dětí zemřít bez závěti, pro poslední, jestliže chceme, aby mezi dětmi nastoupila posloupnost podle zákona v plném rozsahu.⁴¹⁶

7. Náhradníka pro nedospělce je možné zřídit buď jmenovitě, například: „Titius“, anebo obecně: „Ať bude mým dědicem kdokoli.“ Těmito slovy budou po smrti nedospělého syna povoláni silou zřízení náhradnictví jako dědici ti, kteří byli ustanoveni dědici a dědici se stali, a to každý z nich k tomu dílu, k němuž byl povolán jako dědic.

8. Náhradníky je možné zřídit chlapcům do čtrnácti let a dívkám do dvanácti let. Pokud bylo tohoto věku dosaženo, je náhradnictví zrušeno.⁴¹⁷

9. Tomu, kdo je ustanoven jako vnější dědic, nebo dospělému, nelze zřídit náhradníka takovým způsobem, že pokud by se ustanovený stal dědicem a za určitou dobu by zemřel, jeho dědicem má být někdo jiný, spíše je ale přípustné, že zůstavitel zaváže fideikomisem dědice, aby svou celou pozůstalost, nebo její část, vydal jinému.⁴¹⁸ O tom, jak to je s tímto právem, pojednáme na jiném místě.⁴¹⁹

SEDMNÁCTÝ TITUL

JAKÝM ZPŮSOBEM JSOU VYVRACENY ZÁVĚTI⁴²⁰

Závěť pořízená v souladu s právem zůstane platnou tak dlouho, dokud není zrušena nebo se nestane neplatnou.

1. Závěť je zrušena i tehdy, když nedošlo ke změně právního postavení zůstavitele, jestliže se stal vadným její právní základ. Závěť je zrušena tehdy, stejně jako v případě narození vlastního dědice, jestliže někdo po zřízení závěti adoptuje pomocí císařského reskriptu nebo pomocí praetorova rozhodnutí v rámci nařízení, které je obsaženo v naší konstituci,⁴²¹ osobu nacházející se v otcovské moci.

2. Také pozdější platná závěť zrušuje závěť dřívější. A není rozhodující, zda se někdo podle této závěti stane dědicem nebo ne, neboť se posuzuje, zda by vůbec podle ní dědicem mohl být. Pokud někdo nechce být dědicem, ať již za života zůstavitele nebo po jeho smrti, avšak zemře předtím, než se ujme jeho pozůstalosti, nebo když se ne naplní podmínka, pod níž je dědicem ustanoven, pak otec rodiny zemře bez závěti.⁴²² Neboť dřívější závěť je neplatná, protože byla zrušena pozdější, a stejně tak je neplatná pozdější závěť, neboť na jejím základě se nikdo dědicem nestane.⁴²³

3. Jestliže však někdo platně zřídil závěť po dřívější platné závěti, bude závěť platná, zejména tehdy, jestliže v ní ustanovil dědice pouze k určitým věcem na základě reskriptu

⁴¹⁶ § 6 je převzat z Flor. D. 28, 6, 37 (Flor. lib. 10 inst.).

⁴¹⁷ Důvodem je, že dosažením uvedených roků byla v Římě dovršena hranice dospělosti.

⁴¹⁸ Gai. 2, 184.

⁴¹⁹ I. 2, 23.

⁴²⁰ Gai. 2, 138–151; D. 28, 3.

⁴²¹ C. 8, 47, 11 (a. 530); C. 8, 47, 10 (a. 530).

⁴²² Otec rodiny tedy zemře jako *intestatus*.

⁴²³ Gai. 2, 144.

TUM ESSE DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT. CUIUS CONSTITUTIONIS INSERI VERBA IUSSIMUS, CUM ALIUD QUOQUE PRAETEREA IN EA CONSTITUTIONE EXPRESSUM EST. „IMPERATORES SEVERUS ET ANTONINUS COCCEIO CAMPANO. TESTAMENTUM SECUNDO LOCO FACTUM, LICET IN EO CERTARUM RERUM HERES SCRIPTUS SIT, IURE VALERE, PERINDE AC SI RERUM MENTIO FACTA NON ESSET, SED TENERI HEREDEM SCRIPTUM, UT CONTENTUS REBUS SIBI DATIS AUT SUPPLETA QUARTA EX LEGE FALCIDIA HEREDITATEM RESTITUAT HIS, QUI IN PRIORE TESTAMENTO SCRIPTI FUERANT, PROPTER INSERTA VERBA SECUNDO TESTAMENTO, QUIBUS UT VALERET PRIUS TESTAMENTUM EXPRESSUM EST, DUBITARI NON OPORTET.“ ET RUPTUM QUIDEM TESTAMENTUM HOC MODO EFFICITUR.

4 ALIO QUOQUE MODO TESTAMENTA IURE FACTA INFIRMANTUR, VELUTI CUM IS QUI FECERIT TESTAMENTUM CAPITIS DEMINUTUS SIT. QUOD QUIBUS MODIS ACCIDIT, PRIMO LIBRO RETTULIMUS.

5 HOC AUTEM CASU IRRITA FIERI TESTAMENTA DICUNTUR, CUM ALIOQUIN ET QUAE RUMPUNTUR IRRITA FIAN ET QUAE STATIM AB INITIO NON IURE FIUNT IRRITA SUNT: ET EA, QUAE IURE FACTA SUNT, POSTEA PROPTER CAPITIS DEMINUTIONEM IRRITA FIUNT, POSSUMUS NIHILO MINUS RUPTA DICERE. SED QUIA SANE COMMODIUS ERAT SINGULAS CAUSAS SINGULIS APPELLATIONIBUS DISTINGUI, IDEO QUAEDAM NON IURE FACTA DICUNTUR, QUAEDAM IURE FACTA RUMPI VEL IRRITA FIERI.

6 NON TAMEN PER OMNIA INUTILIA SUNT EA TESTAMENTA, QUAE AB INITIO IURE FACTA PROPTER CAPITIS DEMINUTIONEM IRRITA FACTA SUNT. NAM SI SEPTEM TESTIUM SIGNIS SIGNATA SUNT, POTEST SCRIPTUS HERES SECUNDUM TABULAS TESTAMENTI BONORUM POSSESSIONEM AGNOSCERE, SI MODO DEFUNCTUS ET CIVIS ROMANUS ET SUAE POTESTATIS MORTIS TEMPORE FUERIT: NAM SI IDEO IRRITUM FACTUM SIT TESTAMENTUM, QUOD CIVITATEM VEL ETIAM LIBERTATEM TESTATOR AMISIT, AUT QUIA IN ADOPTIONEM SE DEDIT ET MORTIS TEMPORE IN ADOPTIVI PATRIS POTESTATE SIT, NON POTEST SCRIPTUS HERES SECUNDUM TABULAS BONORUM POSSESSIONEM PETERE.

7 EX EO AUTEM SOLO NON POTEST INFIRMARI TESTAMENTUM, QUOD POSTEA TESTATOR ID NOLUIT VALERE: USQUE ADEO UT ET, SI QUIS POST FACTUM PRIUS TESTAMENTUM POSTERIUS FACERE COEPERIT, ET AUT MORTALITATE PRAEVENTUS, AUT QUIA EUM EIUS REI PAENITUIT, ID NON PERFECISSET, DIVI PERTINACIS ORATIONE CAUTUM EST, NE ALIAS

božského Severa⁴²⁴ a božského Antonina.⁴²⁵ Tuto konstituci zde uvádíme v plném znění, neboť nařizuje také ještě další věci. „Císaři Severus a Antoninus Cocceiovi Campanovi. Nemá být pochyb o tom, že závěť, která je zřízena jako druhá, přestože je v ní ustanoven dědic k určitým věcem, je také platná, jako kdyby tyto věci nebyly vůbec uvedeny; pokud však ustanovený dědic přece jen chce být uspokojen pro něho určenými věcmi, nebo pokud by chtěl požadovat doplnění do čtvrtiny podle Falcidiova zákona, musí pozůstalost vydat těm, kteří byli dědici ustanoveni v první závěti, a to vzhledem ke slovům uvedeným ve druhé závěti, která obsahuje ustanovení, že pozdější závěť má být platná.“⁴²⁶ A v tomto smyslu je zrušená závěť vždy platná.

4. Závěti se stávají neplatnými také dalšími způsoby, jako například když ten, kdo zřídil závěť, utrpěl snížení právního postavení. Jak se to děje, jsme uvedli v první knize.⁴²⁷

5. V tomto případě se však říká, že závěti se stávají neplatnými, i když také ty závěti, které jsou zrušeny, se stanou neplatnými a stejně tak i ty, které jsou neplatné od samotného zřízení. I ty závěti, které jsou zřízeny podle práva, se později stanou kvůli snížení právního postavení neplatnými, lze považovat za zrušené. Je totiž účelné rozeznávat jednotlivé případy pomocí zvláštního pojmenování, proto některé závěti budou označovány jako neplatně zřízené, jiné, které byly zřízeny podle práva, jako zrušené, protože se staly neplatnými.⁴²⁸

6. A naopak takové závěti, které byly napřed platnými, později však kvůli snížení právního postavení se staly neplatnými, nejsou zcela neúčinnými. Protože pokud jsou zapečetěny pečeti sedmi svědků a především jestliže byl zůstavitel v době své smrti římským občanem a svého práva, může ustanovený dědic v duchu závěti požadovat udělení držby pozůstalosti. Jestliže se závěť stala neplatnou proto, že zůstavitel ztratil občanství či dokonce svobodu anebo také z toho důvodu, že se dal adoptovat a v době své smrti ještě podléhal moci svého adoptivního otce, pak ustanovený dědic v takovémto případě nemůže žádat o udělení držby pozůstalosti na základě závěti.⁴²⁹

7. Závěť však nebude neplatnou z toho důvodu, když zůstavitel později nechce, aby platila.⁴³⁰ Zejména pak nikoli tehdy, jestliže někdo po zřízení první závěti začal zřizovat druhou závěť a tuto nedokončil, protože ho překvapila smrt, nebo protože si to posléze rozmyslel; proto bylo oratiem⁴³¹ božského Pertinaxe⁴³² nařízeno, že první

⁴²⁴ Viz pozn. 200.

⁴²⁵ Viz pozn. 201.

⁴²⁶ § 3 je převzat z Marci. D. 36, 1, 30 (Marci. lib. 4 inst.).

⁴²⁷ I. 1, 16.

⁴²⁸ Gai. 2, 145–146.

⁴²⁹ Gai. 2, 147.

⁴³⁰ Gai. 2, 151.

⁴³¹ *Oratio* bylo označením pro návrh usnesení senátu, který přednesl císař, nebo jeho zástupce. Posléze se takto usnesení senátu přímo označovala.

⁴³² Římský císař Publius Helvius Pertinax vládl v roce 193 n. l. Byl synem propuštěnce, ale i přesto dosáhl závratné kariéry v armádě i státní správě (prokonsul v Africe, konsul, *praefectus urbi*). Na císařský trůn byl dosazen po

TABULAE PRIORES IURE FACTAE IRRITAE FIAN, NISI SEQUENTES IURE ORDINATAE ET PERFECTAE FUERINT. NAM IMPERFECTUM TESTAMENTUM SINE DUBIO NULLUM EST.

8 EADEM ORATIONE EXPRESSIT NON ADMISSURUM SE HEREDITATEM EIUS, QUI LITIS CAUSA PRINCIPEM HEREDEM RELIQUERIT, NEQUE TABULAS NON LEGITIME FACTAS, IN QUIBUS IPSE OB EAM CAUSAM HERES INSTITUTUS ERAT, PROBATURUM NEQUE EX NUDA VOCE HEREDIS NOMEN ADMISSURUM NEQUE EX ULLA SCRIPTURA, CUI IURIS AUCTORITAS DESIT, ALIQUID ADEPTURUM. SECUNDUM HAEC DIVI QUOQUE SEVERUS ET ANTONINUS SAEPISSIME RESCRIPSERUNT: „LICET ENIM“ INQUIUNT „LEGIBUS SOLUTI SUMUS, ATTAMEN LEGIBUS VIVIMUS“.

TITULUS DECIMUS OCTAVUS DE INOFFICIOSO TESTAMENTO

QUIA PLERUMQUE PARENTES SINE CAUSA LIBEROS SUOS VEL EXHEREDANT VEL OMITTUNT, INDUCTUM EST, UT DE INOFFICIOSO TESTAMENTO AGERE POSSINT LIBERI, QUI QUERUNTUR AUT INIQUE SE EXHEREDATOS AUT INIQUE PRAETERITOS, HOC COLORE, QUASI NON SANAE MENTIS FUERUNT, CUM TESTAMENTUM ORDINARENT. SED HOC DICITUR, NON QUASI VERE FURIOSUS SIT, SED RECTE QUIDEM FECIT TESTAMENTUM, NON AUTEM EX OFFICIO PIETATIS: NAM SI VERE FURIOSUS EST, NULLUM EST TESTAMENTUM.

1 NON TANTUM AUTEM LIBERIS PERMISSUM EST PARENTUM TESTAMENTUM INOFFICIOSUM ACCUSARE, VERUM ETIAM PARENTIBUS LIBERORUM. SOROR AUTEM ET FRATER TURPIBUS PERSONIS SCRIPTIS HEREDIBUS EX SACRIS CONSTITUTIONIBUS PRAELATI SUNT: NON ERGO CONTRA OMNES HEREDES AGERE POSSUNT. ULTRA FRATRES ET SORORES COGNATI NULO MODO AUT AGERE POSSUNT AUT AGENTES VINCERE.

2 TAM AUTEM NATURALES LIBERI, QUAM SECUNDUM NOSTRAE CONSTITUTIONIS DIVISIONEM ADOPTATI ITA DEMUM DE INOFFICIOSO TESTAMENTO AGERE POSSUNT, SI NULO ALIO IURE AD BONA DEFUNCTI VENIRE POSSUNT. NAM QUI ALIO IURE VENIUNT AD TOTAM HEREDITATEM VEL PARTEM EIUS, DE INOFFICIOSO AGERE NON POSSUNT. POSTUMI QUOQUE, QUI NULO ALIO IURE VENIRE POSSUNT, DE INOFFICIOSO AGERE POSSUNT.

podle práva zřízená závěť bude neplatná pouze v tom případě, jestliže je pozdější závěť zřízena podle práva a je úplná.⁴³³ Neúplná závěť je totiž nepochybně posuzována tak, jako kdyby vůbec nebyla pořízena.

8. V tomtéž oratiu císař objasnil, že neuzná pozůstalost toho, kdo kvůli soudnímu řízení ustanovil dědicem císaře, stejně jako neuzná závěť zřízenou podle práva, v níž je ze stejného důvodu ustanoven dědicem, případně uzná pouhé ústní ustanovení dědicem, nebo něco uvedené v nějaké listině, i když jí chybí právní potvrzení. V tomto smyslu často odepisoval božský Severus⁴³⁴ a božský Antoninus.⁴³⁵ Říkali: „Jsme totiž osvobozeni od zákonů, a přece žijeme v souladu s nimi.“⁴³⁶

OSMNÁCTÝ TITUL

O NESPRAVEDLIVÉ ZÁVĚTI⁴³⁷

Protože někdy rodiče bezdůvodně vydědí své děti nebo je pominou, bylo zavedeno, že děti, které jsou neoprávněně vyděděny, nebo jsou neoprávněně pominuty, mohou, pokud ovšem chtějí, podat proti nespravedlivé závěti žalobu, a to s odůvodněním, že rodiče patrně nebyli v době pořizování závěti zdravé mysli. Tím samozřejmě není řečeno, že byl zůstavitel skutečně šílený. Svou závěť sice vytvořil v souladu s právem, avšak nesplnil svou povinnost vůči rodině. Neboť, pokud je skutečně šílený, je závěť neplatná.⁴³⁸

1. Napadnout platnost závěti svých rodičů jako nespravedlivou však není povoleno pouze dětem, ale také rodičům závěť jejich dětí. Sestry a bratři budou chráněni císařskými konstitucemi⁴³⁹ pouze proti tomu, když byli dědici ustanoveni lidé se špatnou pověstí; nemohou tedy podat žalobu proti všem dědicům. Vzdálenější příbuzní, jako například bratři a sestry, nemohou v žádném případě podat žalobu, a pokud žalují, nebudou úspěšní.

2. Žalobu proti nespravedlivé závěti mohou podat přirozené děti, stejně jako ty, které jsou, podle pravidla zavedeného naší konstitucí,⁴⁴⁰ adoptované, ale pouze tehdy, jestliže majetek zemřelého nemohou získat na základě jiného právního důvodu. Neboť ten, kdo může na základě jiného právního důvodu získat celou pozůstalost nebo její část, nemůže žalovat z důvodu nespravedlivé závěti. Také později narozené děti, které nemohou získat nic na základě jiného právního důvodu, mohou podat žalobu proti nespravedlivé závěti.

zabití císaře Commoda. Protože měl v úmyslu zavést rozsáhlé reformy a úsporná opatření, zavraždili ho zklamaní praetoriáni téhož roku, v němž dosáhl císařské hodnosti.

⁴³³ Viz SHA, Pertinax 7, 2.

⁴³⁴ Viz pozn. 200.

⁴³⁵ Viz pozn. 201.

⁴³⁶ C. 6, 23, 3 (a. 232); také C. 1, 14, 4 (a. 429), Scaev. D. 32, 32 (Scaev. lib. 14 dig.).

⁴³⁷ D. 5, 2; C. 3, 28.

⁴³⁸ Závěr principia je převzat z Marci. D. 5, 2, 2 (Marci. lib. 4 inst.).

⁴³⁹ C. 8, 47, 10 (a. 530).

⁴⁴⁰ C. 8, 47, 10 (a. 530). Srov. také I. 1, 11, 2.

3 SED HAEC ITA ACCIPIENDA SUNT, SI NIHIL EIS PENITUS A TESTATORIBUS TESTAMENTO RELICTUM EST. QUOD NOSTRA CONSTITUTIO AD VERECUNDIAM NATURAE INTRODUXIT. SIN VERO QUANTACUMQUE PARS HEREDITATIS VEL RES EIS FUERIT RELICTA, DE INOFFICIOSI QUERELA QUIESCENTE ID QUOD EIS DEEST USQUE AD QUARTAM LEGITIMAE PARTIS REPLETUR, LICET NON FUERIT ADIECTUM BONI VIRI ARBITRATU DEBERE EAM REPLERI.

4 SI TUTOR NOMINE PUPILLI, CUIUS TUTELAM GEREbat, EX TESTAMENTO PATRIS SUI LEGATUM ACCEPERIT, CUM NIHIL ERAT IPSI TUTORI RELICTUM A PATRE SUO, NIHILO MINUS POSSIT NOMINE SUO DE INOFFICIOSO PATRIS TESTAMENTO AGERE.

5 SED ET SI E CONTRARIO PUPILLI NOMINE, CUI NIHIL RELICTUM FUERIT, DE INOFFICIOSO EGERIT ET SUPERATUS EST, IPSE QUOD SIBI IN EODEM TESTAMENTO LEGATUM RELICTUM EST NON AMITTIT.

6 IGITUR QUARTAM QUIS DEBET HABERE, UT DE INOFFICIOSO TESTAMENTO AGERE NON POSSIT: SIVE IURE HEREDITARIO SIVE IURE LEGATI VEL FIDEICOMMISSI, VEL SI MORTIS CAUSA EI QUARTA DONATA FUERIT, VEL INTER VIVOS IN HIS TANTUMMODO CASIBUS, QUORUM NOSTRA CONSTITUTIO MENTIONEM FACIT, VEL ALIIS MODIS QUI CONSTITUTIONIBUS CONTINENTUR.

7 QUOD AUTEM DE QUARTA DIXIMUS, ITA INTELLEGENDUM EST, UT, SIVE UNUS FUERIT SIVE PLURES, QUIBUS AGERE DE INOFFICIOSO TESTAMENTO PERMITTITUR, UNA QUARTA EIS DARI POSSIT, UT PRO RATA DISTRIBUTUR EIS, ID EST PRO VIRILI PORTIONE QUARTA.

TITULUS DECIMUS NONUS DE HEREDUM QUALITATE ET DIFFERENTIA

HEREDES AUTEM AUT NECESSarii DICUNTUR AUT SUI ET NECESSarii AUT EXTRANEI.

1 NECESSARIUS HERES EST SERVUS HERES INSTITUTUS: IDEO SIC APPELLATUS, QUIA, SIVE VELIT SIVE NOLIT, OMNIMODO POST MORTEM TESTATORIS PROTINUS LIBER ET NECESSARIUS HERES FIT. UNDE QUI FACULTATES SUAS SUSPECTAS HABENT, SOLENT SERVUM SUUM PRIMO AUT SECUNDO VEL ETIAM ULTERIORE GRADU HEREDEM INSTITUERE, UT, SI CREDITORIBUS SATIS NON FIAT, POTIUS EIUS HEREDIS BONA QUAM IPSIUS TESTATORIS A CREDITORIBUS POSSIDEANTUR VEL DISTRAHANTUR VEL INTER EOS DIVIDANTUR. PRO HOC TAMEN INCOMMODO ILLUD EI COMMODUM PRAESTATUR, UT EA, QUAE POST MORTEM

3. To, co bylo uvedeno, však platí pouze za splnění toho předpokladu, že jim zůstavitel v závěti nic nezanechal. Naše konstituce⁴⁴¹ toto vše zavedla se zřetelem na přirozené ohledy. Jestliže je však dětem zanechán jen zcela malý díl pozůstalosti, nebo je jim odkázána nějaká věc, žalobu z nespravedlivé závěti nelze použít, a to, co jim chybí do naplnění jejich zákonné čtvrtiny, bude doplněno, a to i tehdy, když není připojeno, že se má chybějící doplnit na základě uvážení spravedlivého muže.

4. Jestliže poručník přijal odkaz ze závěti svého otce jménem svého poručence, jehož majetek spravuje, zatímco poručníkovi jeho otec nezanechal nic, může vlastním jménem žalovat otce z nespravedlivé závěti.

5. Jestliže naopak on jménem poručence, jemuž nebylo nic zanecháno, podá žalobu z nespravedlivé závěti a prohraje, nepozbude odkazu, který je v téže závěti uveden v jeho prospěch.⁴⁴²

6. Aby bylo zamezeno podání žaloby z nespravedlivé závěti, je tedy třeba obdržet čtvrtinu; nezáleží přitom na tom, jestli je tato čtvrtina získána na základě pozůstalosti, odkazu,⁴⁴³ fideikomisu,⁴⁴⁴ nebo je získána v důsledku darování pro případ smrti nebo mezi živými – posledně uvedené přichází v úvahu pouze v případech uvedených v naší konstituci,⁴⁴⁵ anebo je získána i jiným způsobem, který je obsažen v konstitucích.⁴⁴⁶

7. To, co jsme řekli o čtvrtině, je třeba chápat následovně: jestliže se jedná o jednu anebo více osob, které mají možnost podat žalobu z nespravedlivé závěti, tak jim není možné vydat více než čtvrtinu dohromady, která se mezi ně poměrně rozdělí, tedy podle hlav.⁴⁴⁷

DEVATENÁCTÝ TITUL

O VLASTNOSTECH A ROZDÍLNOSTECH DĚDICŮ⁴⁴⁸

Dědici jsou buď nutní, nebo vlastní a nutní, nebo cizí.⁴⁴⁹

1. Nutným dědicem je otrok ustanovený dědicem. Označuje se tak z toho důvodu, neboť ať chce, nebo nechce, stane se v každém případě smrti zůstavitele okamžitě svobodným a zároveň nutným dědicem. Ten, kdo si není jistý ohledně svého majetkového postavení, obvykle ustanoví za dědice svého otroka na místě prvním, druhém nebo i vzdálenějším, a to proto, aby v případě, jestliže by nebyli věřitelé uspokojeni a byla by jim udělena držba majetku zůstavitele nebo by byl prodán a rozdělen mezi věřitele, připadl jeho majetek spíše takovému nutnému dědici. Z důvodu této nevýhody se

⁴⁴¹ C. 3, 28, 30 (a. 528).

⁴⁴² Viz Ulp. D. 5, 2, 8, 14 (Ulp. lib. 14 ad ed.).

⁴⁴³ K tomu srov. I. 2, 22.

⁴⁴⁴ K tomu srov. I. 2, 23-24.

⁴⁴⁵ C. 3, 28, 35, 2 (a. 531).

⁴⁴⁶ Srov. C. 3, 28, 29 (a. 479).

⁴⁴⁷ Ke zvýšení došlo na základě Nov. 18, 1 (a. 536) a nová úprava povinného dílu byla provedena Nov. 115 (a. 542).

⁴⁴⁸ Gai. 2, 152-173; D. 29, 2; C. 6, 30-31.

⁴⁴⁹ Gai. 2, 152.

PATRONI SUI SIBI ADQUISIERIT, IPSI RESERVENTUR: ET QUAMVIS NON SUFFICIENT BONA DEFUNCTI CREDITORIBUS, ITERUM EX EA CAUSA RES EIUS, QUAS SIBI ADQUISIERIT, NON VENEUNT.

2 SUI AUTEM ET NECESSarii HEREDES SUNT VELUTI FILIUS FILIA NEPOS NEPTISQUE EX FILIO ET DEINCEPS CETERI LIBERI, QUI MODO IN POTESTATE MORIENTIS FUERINT. SED UT NEPOS NEPTISVE SUI HEREDES SINT, NON SUFFICIT EUM EAMVE IN POTESTATE AVI MORTIS TEMPORE FUISSE, SED OPUS EST, UT PATER EIUS VIVO PATRE SUO DESIERIT SUUS HERES ESSE AUT MORTE INTERCEPTUS AUT QUALIBET ALIA RATIONE LIBERATUS POTESTATE: TUNC ENIM NEPOS NEPTISVE IN LOCUM PATRIS SUI SUCCEDIT. SED SUI QUIDEM HEREDES IDEO APPELLANTUR, QUIA DOMESTICI HEREDES SUNT ET VIVO QUOQUE PATRE QUODAMMODO DOMINI EXISTIMANTUR. UNDE ETIAM, SI QUIS INTESTATUS MORTUUS SIT, PRIMA CAUSA EST IN SUCCESSIONE LIBERORUM. NECESSarii VERO IDEO DICUNTUR, QUIA OMNIMODO, SIVE VELINT SIVE NOLINT, TAM AB INTESTATO QUAM EX TESTAMENTO HEREDES FIUNT. SED HIS PRAETOR PERMITTIT VOLENTIBUS ABSTINERE SE AB HEREDITATE, UT POTIUS PARENTIS QUAM IPSORUM BONA SIMILITER A CREDITORIBUS POSSIDEANTUR.

3 CETERI, QUI TESTATORIS IURI SUBIECTI NON SUNT, EXTRANEI HEREDES APPELLANTUR. ITAQUE LIBERI QUOQUE NOSTRI, QUI IN POTESTATE NOSTRA NON SUNT, HEREDES A NOBIS INSTITUTI EXTRANEI HEREDES VIDENTUR. QUA DE CAUSA ET QUI HEREDES A MATRE INSTITUUNTUR, EODEM NUMERO SUNT, QUIA FEMINAE IN POTESTATE LIBEROS NON HABENT. SERVUS QUOQUE A DOMINO HERES INSTITUTUS ET POST TESTAMENTUM FACTUM AB EO MANUMISSUS EODEM NUMERO HABETUR.

4 IN EXTRANEIS HEREDIBUS ILLUD OBSERVATUR, UT SIT CUM EIS TESTAMENTI FACTIO, SIVE IPSI HEREDES INSTITUANTUR SIVE HI QUI IN POTESTATE EORUM SUNT. ET ID DUOBUS TEMPORIBUS INSPICITUR, TESTAMENTI QUIDEM FACTI, UT CONSTITERIT INSTITUTIO, MORTIS VERO TESTATORIS, UT EFFECTUM HABEAT. HOC AMPLIUS ET CUM ADIT HEREDITATEM, ESSE DEBET CUM EO TESTAMENTI FACTIO, SIVE PURE SIVE SUB CONDICIONE HERES INSTITUTUS SIT: NAM IUS HEREDIS EO VEL MAXIME TEMPORE INSPICIENDUM EST, QUO ADQUIRIT HEREDITATEM. MEDIO AUTEM TEMPORE INTER FACTUM TESTAMENTUM ET MORTEM TESTATORIS VEL CONDICIONEM INSTITUTIONIS EXISTENTEM MUTATIO IURIS HEREDI NON NOCET, QUIA UT DIXIMUS TRIA TEMPORA INSPICI DEBENT. TESTAMENTI AUTEM FACTIONEM NON SOLUM IS HABERE VIDETUR, QUI TESTAMENTUM FACERE POTEST, SED ETIAM QUI EX ALIENO TESTAMENTO VEL IPSE CAPERE POTEST VEL ALII ADQUIRERE, LICET NON POTEST FACERE TESTAMENTUM. ET IDEO ET FURIOSUS ET MUTUS ET POSTUMUS ET INFANS ET FILIUS FAMILIAS ET SERVUS ALIENUS TESTAMENTI FACTIONEM HABERE DICUNTUR.

mu však zajišťuje dobrodiní, že si může ponechat to, co po smrti svého patrona nabyt pro sebe. A i když majetek zůstavitele věřitelům nestačí, není důvod k prodeji těch věcí, které nabyt pro sebe.⁴⁵⁰

2. Vlastními a nutnými dědici jsou například syn a dcera, vnuk a vnučka pocházející od syna, a pokud byli podřízeni moci zůstavitele, mají v této linii přednost před ostatními. K tomu, aby vnuk anebo vnučka byli vlastními dědici, však nestačí, že byli v okamžiku smrti otce rodiny podřízeni jeho moci, ale vyžaduje se také, aby jejich otec přestal být za života děda vlastním dědicem, nebo zemřel, nebo se osvobodil z jeho moci nějakým jiným způsobem; jen v těchto případech totiž zaujme vnuk nebo vnučka místo svého otce. Jako vlastní dědici se označují proto, že jsou dědici domácími a již za života svého otce jsou svým způsobem považováni za detentory rodinného majetku. V tomto ohledu jsou děti na prvním místě také v tom případě, když někdo zemře bez závěti. Jako nutní dědici se označují proto, že budou dědici v každém případě, ať tedy chtějí, nebo ne, ať je to na základě zákona, nebo závěti. Praetor jim však povoluje zdržet se pozůstalosti, pokud si to ovšem přejí, aby tak majetek otce rodiny přešel do držby věřitelů běžným způsobem.⁴⁵¹

3. Ostatní dědici, kteří nepodléhají moci zůstavitele, se označují jako cizí. Za cizí dědice jsou označovány také naše děti, které nepodléhají naší moci, jestliže jsme je ustanovili dědici. Mezi cizí dědice se proto počítají také ti, které svými dědici ustanovila jejich matka, neboť ženy nemají děti podřízeny své moci. Také otrok, jehož dědicem ustanovil jeho pán a byl propuštěn na svobodu po zřízení závěti, je řazen mezi cizí dědice.⁴⁵²

4. Pokud chtějí být cizí dědici ustanoveni dědici, je třeba dbát nejen na to, aby sami měli testamentární způsobilost, ale stejně tak, aby ji měli také ti, kteří podléhají jejich moci. A zde jsou zkoumány dvě okolnosti týkající se zřízení závěti: zda došlo k ustanovení dědicem a také to, zda je již ustanovení, vzhledem ke smrti zůstavitele, účinné. Testamentární způsobilost přitom musí být splněna také v okamžiku, kdy se dědic ujímá pozůstalosti, a nezáleží přitom na tom, zda byl ustanoven bez podmínky anebo s podmínkou. Právní postavení dědiců je totiž třeba zvlášť zkoumat v okamžiku, kdy nabývají pozůstalost. V době mezi zřízením závěti a smrtí zůstavitele, nebo splněním podmínky pro ustanovení dědicem, dědici neškodí snížení jeho právního postavení, neboť závisí na oněch třech již uvedených okolnostech.⁴⁵³ Testamentární způsobilost má nejen ten, kdo sám může závěť zřídit, ale stejně tak i ten, kdo může z cizí závěti nabyt pro sebe nebo pro druhého, i když sám závěť zřídit nechtěl. Říkáme, že šilenci, němí, pohrobci, děti, synové pod otcovskou mocí nebo cizí otroci testamentární způso-

⁴⁵⁰ Gai. 2, 153–155.

⁴⁵¹ Gai. 2, 156; Gai. 2, 158.

⁴⁵² Gai. 2, 161.

⁴⁵³ § 4 je převzat z Flor. D. 28, 5, 50, 1 (Flor. lib. 10 inst.).

TUR: LICET ENIM TESTAMENTUM FACERE NON POSSUNT, ATTAMEN EX TESTAMENTO VEL SIBI VEL ALII ADQUIRERE POSSUNT.

5 EXTRANEIS AUTEM HEREDIBUS DELIBERANDI POTESTAS EST DE ADEUNDA HEREDITATE VEL NON ADEUNDA. SED SIVE IS, CUI ABSTINENDI POTESTAS EST, IMMISCUERIT SE BONIS HEREDITARIIS, SIVE EXTRANEUS, CUI DE ADEUNDA HEREDITATE DELIBERARE LICET, ADIERIT, POSTEA RELINQUENDAE HEREDITATIS FACULTATEM NON HABET, NISI MINOR SIT ANNIS VIGINTI QUINQUE: NAM HUIUS AETATIS HOMINIBUS SICUT IN CETERIS OMNIBUS CAUSIS DECEPTIS, ITA ET SI TEMERE DAMNOSAM HEREDITATEM SUSCEPERINT, PRAETOR SUCCURRIT.

6 SCIENDUM TAMEN EST DIVUM HADRIANUM ETIAM MAIORI VIGINTI QUINQUE ANNIS VENIAM DEDISSE, CUM POST ADITAM HEREDITATEM GRANDE AES ALIENUM, QUOD ADITAE HEREDITATIS TEMPORE LATEBAT, EMERSISSET. SED HOC DIVUS QUIDEM HADRIANUS SPECIALI BENEFICIO CUIDAM PRAESTITIT: DIVUS AUTEM GORDIANUS POSTEA IN MILITIBUS TANTUMMODO HOC EXTENDIT: SED NOSTRA BENEVOLENTIA COMMUNE OMNIBUS SUBIECTIS IMPERIO NOSTRO HOC PRAESTAVIT BENEFICIUM ET CONSTITUTIONEM TAM AEQUISSIMAM QUAM NOBILEM SCRIPSIT, CUIUS TENOREM SI OBSERVAVERINT HOMINES, LICET EIS ADIRE HEREDITATEM ET IN TANTUM TENERI, IN QUANTUM VALERE BONA HEREDITATIS CONTINGIT: UT EX HAC CAUSA NEQUE DELIBERATIONIS AUXILIUM EIS FIAT NECESSARIUM, NISI OMISSA OBSERVATIONE NOSTRAE CONSTITUTIONIS ET DELIBERANDUM EXISTIMAVERINT ET SESE VETERI GRAVAMINI ADITIONIS SUPPONERE MALUERINT.

7 ITEM EXTRANEUS HERES TESTAMENTO INSTITUTUS AUT AB INTESTATO AD LEGITIMAM HEREDITATEM VOCATUS POTEST AUT PRO HEREDE GERENDO VEL ETIAM NUDA VOLUNTATE SUSCIPIENDAE HEREDITATIS HERES FIERI. PRO HEREDE AUTEM GERERE QUIS VIDETUR, SI REBUS HEREDITARIIS TAMQUAM HERES UTATUR VEL VENDENDO RES HEREDITARIAS AUT PRAEDIA COLENDO LOCANDOVE ET QUOQUO MODO SI VOLUNTATEM SUAM DECLARET VEL RE VEL VERBIS DE ADEUNDA HEREDITATE, DUMMODO SCIAT EUM, IN CUIUS BONIS PRO HEREDE GERIT, TESTATO INTESTATOVE OBIISSE ET SE EI HEREDEM ESSE. PRO HEREDE ENIM GERERE EST PRO DOMINO GERERE: VETERES ENIM HEREDES PRO DOMINIS APPELLABANT. SICUT AUTEM NUDA VOLUNTATE EXTRANEUS HERES FIT, ITA ET CONTRARIA DESTINATIONE STATIM AB HEREDITATE REPELLITUR. EUM, QUI MUTUS VEL SURDUS NATUS EST VEL POSTEA FACTUS, NIHIL PROHIBET PRO HEREDE GERERE ET ADQUIRERE SIBI HEREDITATEM, SI TAMEN INTELLEGIT QUOD AGITUR.

bilost mají. I když totiž sami nemohou závěť zřídit, mohou ze závěti nabýt pro sebe nebo pro druhého.

5. Cizí dědici se mohou rozhodnout, jestli pozůstalost přijmout chtějí, nebo nikoli. Pokud však ten, kdo má právo se zdržet, se již začal jako dědic chovat, nebo pokud cizí dědic, který si může rozmyslet, zda chce pozůstalost přijmout, ji přijme, nemůže se již později pozůstalosti zřeknout, ovšem s tou výjimkou, že dosud nemá dvacet pět let. Jestliže osoby tohoto věku nerozvázně přijaly předluženou pozůstalost, pomáhá jim praetor, stejně jako v dalších případech, v nichž jsou poškozeni.⁴⁵⁴

6. Je třeba vědět, že božský Hadrianus⁴⁵⁵ toto povolil také tomu, kdo již dovršil dvacet pět let, pokud se ovšem po přijetí pozůstalosti ukázalo, že je zatížena velkými dluhy, které v době přijetí pozůstalosti známy nebyly. Božský Hadrianus však toto mimořádné dobrodiní udělil jen jedné osobě. Také božský Gordianus⁴⁵⁶ toto oprávnění později rozšířil, ale pouze na vojáky. My, v naší blahovolné laskavosti, zajišťujeme tuto výhodu všem poddaným v naší říši jako obecnou a vyhlášíme ji vysoce spravedlivou a úspěšnou konstitucí.⁴⁵⁷ Pokud se jednotlivci řídí jejím obsahem, mohou pozůstalost přijmout a být odpovědní pouze do její výše v okamžiku přijetí. V tomto případě nepotřebují žádnou lhůtu na rozmyšlenou, pokud se však stane, že naši konstituci nevezmou na vědomí, pak pokládají lhůtu na rozmyšlenou za potřebnou a raději se podrobují dřívějším nevýhodám přijetí pozůstalosti.

7. Cizí dědic, který je ustanoven závětí, nebo je povolán i bez závěti jako zákonný dědic, se stane dědicem tak, že se jako dědic začne chovat, nebo že pouze projeví svou vůli přijmout pozůstalost. Jako dědic se chová ten, kdo používá věci patřící k pozůstalosti, jako by dědicem byl, tyto věci prodává nebo takovéto pozemky sám obdělává nebo pronajímá a vůbec z toho důvodu, že jakýmkoli způsobem projevuje svou vůli přijmout pozůstalost slovem nebo činem, pokud ovšem ví, že ten, o jehož majetek pečuje, již zemřel zanechávající závěť anebo bez ní, a také je mu známé, že je jeho dědicem. Neboť chovat se jako dědic znamená chovat se jako vlastník. Předkové totiž označovali dědice za vlastníka. Tak jak se cizí dědic stává dědicem pouhým projevem vůle, tak je opačným projevem z pozůstalosti okamžitě vyloučen. Ten, kdo se narodil jako němý nebo hluchý, nebo se jím stal později, tomu nic nebrání, aby se jako dědic choval, aniž aby pozůstalosti nabyl, pokud ovšem chápe, o co se jedná.

⁴⁵⁴ Gai. 2, 162–163.

⁴⁵⁵ Viz pozn. 239.

⁴⁵⁶ Z textu nevyplývá, o kterého Gordiana se jedná. Marcus Antonius Gordianus Sempronianus Romanus (Gordianus I.) byl císařem v roce 238 n. l. a spáchal sebevraždu. Syn Gordiana I., Marcus Antonius Gordianus Sempronianus Romanus (Gordianus II.), byl císařem v téže roce a padl v bitvě se správcem Numidie Capellianem. Marcus Antonius Gordianus (Gordianus III.) byl císařem v letech 238–244 n. l. Kvůli nízkému věku za něho vládl jeho tchán Timesitheus. Gordiana III. dal pravděpodobně za tažení proti Peršanům zavraždit velitel praetoriánů Philippus Arabs, který se stal jeho nástupcem.

⁴⁵⁷ C. 6, 30, 22 (a. 531).

TITULUS VICENSIMUS DE LEGATIS

POST HAEC VIDEAMUS DE LEGATIS. QUAE PARS IURIS EXTRA PROPOSITAM QUIDEM MATERIAM VIDETUR: NAM LOQUIMUR DE HIS IURIS FIGURIS, QUIBUS PER UNIVERSITATEM RES NOBIS ADQUIRUNTUR. SED CUM OMNINO DE TESTAMENTIS DEQUE HEREDIBUS QUI TESTAMENTO INSTITUUNTUR LOCUTI SUMUS, NON SINE CAUSA SEQUENTI LOCO POTEST HAEC IURIS MATERIA TRACTARI.

1 LEGATUM ITAQUE EST DONATIO QUAEDAM A DEFUNCTO RELICTA.

2 SED OLIM QUIDEM ERANT LEGATORUM GENERA QUATTUOR: PER VINDICATIONEM, PER DAMNATIONEM, SINENDI MODO, PER PRAECEPTIONEM: ET CERTA QUAEDAM VERBA CUIQUE GENERI LEGATORUM ADSIGNATA ERANT, PER QUAE SINGULA GENERA LEGATORUM SIGNIFICABANTUR. SED EX CONSTITUTIONIBUS DIVORUM PRINCIPUM SOLLEMNITAS HUIUSMODI VERBORUM PENITUS SUBLATA EST. NOSTRA AUTEM CONSTITUTIO, QUAM CUM MAGNA FECIMUS LUCUBRATIONE, DEFUNCTORUM VOLUNTATES VALIDIORES ESSE CUIPIENTES ET NON VERBIS, SED VOLUNTATIBUS EORUM FAVENTES, DISPOSUIT, UT OMNIBUS LEGATIS UNA SIT NATURA ET, QUIBUSCUMQUE VERBIS ALIQUID DERELICTUM SIT, LICEAT LEGATARIIS ID PERSEQUI NON SOLUM PER ACTIONES PERSONALES, SED ETIAM PER IN REM ET PER HYPOTHECARIAM: CUIUS CONSTITUTIONIS PERPENSUM MODUM EX IPSIUS TENORE PERFECTISSIME ACCIPERE POSSIBILE EST.

3 SED NON USQUE AD EAM CONSTITUTIONEM STANDUM ESSE EXISTIMAVIMUS. CUM ENIM ANTIQUITATEM INVENIMUS LEGATA QUIDEM STRICTE CONCLUDENTEM, FIDEICOMMISSIS AUTEM, QUAE EX VOLUNTATE MAGIS DESCENDEBANT DEFUNCTORUM, PINGUIOREM NATURAM INDULGENTEM: NECESSARIUM ESSE DUXIMUS OMNIA LEGATA FIDEICOMMISSIS EXAEQUARE, UT NULLA SIT INTER EA DIFFERENTIA, SED QUOD DEEST LEGATIS, HOC REPLEATUR EX NATURA FIDEICOMMISSORUM ET, SI QUID AMPLIUS EST IN LEGATIS, PER HOC CRESCAT FIDEICOMMISSI NATURA. SED NE IN PRIMIS LEGUM CUNABULIS PERMIXTE DE HIS EXPONENDO STUDIOIS ADULESCENTIBUS QUANDAM INTRODUCAMUS DIFFICULTATEM, OPERAE PRETIUM ESSE DUXIMUS INTERIM SEPARATIM PRIUS DE LEGATIS ET POSTEA DE FIDEICOMMISSIS TRACTARE, UT NATURA UTRIVSQUE IURIS COGNITA FACILE POSSINT PERMIXTIONEM EORUM ERUDITI SUPTILIORIBUS AURIBUS ACCIPERE.

4 NON SOLUM AUTEM TESTATORIS VEL HEREDIS RES, SED ET ALIENA LEGARI POTEST: ITA UT HERES COGATUR REDIMERE EAM ET PRAESTARE VEL, SI NON POTEST REDIMERE, AESTIMATIONEM EIUS DARE. SED SI TALIS RES SIT, CUIUS NON EST COMMERCIUM, NEC AESTIMATIO EIUS DEBETUR, SICUTI SI CAMPUM MARTIUM VEL BASILICAS VEL TEMPLA VEL QUAE PUBLICO USUI DESTINATA SUNT LEGAVERIT: NAM NULLIUS MOMENTI LEGATUM EST.

DVACÁTÝ TITUL

O ODKAZECH⁴⁵⁸

Potom, co již bylo řečeno, se nyní budeme věnovat odkazům. Sice se zdá, že tato část práva se nevztahuje k probírané látce,⁴⁵⁹ neboť hovoříme o právních institutech, jejichž prostřednictvím nabýváme věci univerzální sukcesí.⁴⁶⁰ Ale protože jsme zde obecně pojednali o závěti a o dědicích ustanovených pomocí závětí, může být tato látka beze všeho předmětem dalšího výkladu.⁴⁶¹

1. Odkaz je jakési darování, které bylo zanecháno zemřelým.

2. Původně existovaly čtyři druhy odkazů: vindikační, damnační, sinendi modo a precepční. Ke každému druhu odkazu byla příslušná určitá slova, kterými se jednotlivé druhy označovaly. Konstituce⁴⁶² božských císařů však slavnostní význam těchto slov úplně odstranily. Jestliže chceme klást důraz na vůli zůstavitele a dávat přednost jeho vůli a nikoli jeho slovům, stanovila naše po nocích vytvořená konstituce,⁴⁶³ že všechny odkazy jsou stejné povahy a že obdaření z odkazu, ať je jim něco odkázáno jakýmikoli slovy, mohou to získat nejen pomocí osobních žalob, ale také žalobami věcnými a žalobami z hypoték. Vyvážené pravidlo této konstituce je možné zjistit z jejího obsahu.

3. Avšak nechtěli jsme skončit pouze u této konstituce. Zjistili jsme totiž, že staré právo omezovalo odkazy přísnými pravidly, omezováno bylo také fideikomisy, neboť vycházely z vůle zůstavitele, která zajišťovala svobodu práva, proto považujeme za nutné⁴⁶⁴ přizpůsobit všechny odkazy fideikomisům tak, že mezi nimi již není žádného rozdílu, a také tím způsobem, že to, co odkazům chybí, se má doplnit z povahy fideikomisů a jejich charakteru má odpovídat také tehdy, když jdou odkazy dále. A protože mladým studentům na začátku jejich právnického studia nechceme způsobovat těžkosti složitým výkladem obou institutů, myslíme si, že stojí za to objasnit nejdříve odkazy a pak fideikomisy, aby tak studenti, kteří si osvojí oba instituty, snáze pochopili jejich sjednocení na základě získaných vědomostí.

4. Odkázat je možné nejen věc náležející zůstaviteli nebo dědici, ale také věc cizí. V takovém případě ji musí dědic získat a pak plnit, nebo pokud ji nemůže nabýt, musí plnit její cenu. Pokud je to však věc, která je vyloučena z právního obchodu, pak se nedluží ani její cena, například jestliže někdo odkázal Martovo pole,⁴⁶⁵ baziliku, chrám nebo věci, které jsou ve veřejném užívání; neboť takovýto odkaz je neplatný. Jestliže

⁴⁵⁸ Gai. 2, 191–223; Gai. 2, 229–245; D. 30–32; C. 6, 37; C. 6, 43.

⁴⁵⁹ Srov. I. 2, 9, 6.

⁴⁶⁰ Odkaz je právním institutem, jehož prostřednictvím se nabývají věci skrze singulární sukcesí, avšak systematicky náleží k výkladu o dědickém právu. Důvodem je to, že odkaz je právním jednáním *mortis causa* (pro případ smrti).

⁴⁶¹ Principium podle Gai. 2, 191.

⁴⁶² C. 6, 37, 21 (a. 339).

⁴⁶³ C. 6, 43, 1 (a. 529).

⁴⁶⁴ C. 6, 43, 2 (a. 531).

⁴⁶⁵ *Campus Martius* byla velká rovná plocha mezi řekou Tiberou a pahorky Kapitolem a Quirinalem, kde se římscí občané scházeli k provedení cenzu, konala se zde centuriátní shromáždění, byly zde pořádány hry a závody, také to bylo shromaždiště vojska před odchodem na válečné tažení.

QUOD AUTEM DIXIMUS ALIENAM REM POSSE LEGARI, ITA INTELLEGENDUM EST, SI DEFUNCTUS SCIEBAT ALIENAM REM ESSE, NON ET SI IGNORABAT: FORSITAN ENIM, SI SCISSET ALIENAM, NON LEGASSET. ET ITA DIVUS PIUS RESCRIPSIT. ET VERIUS EST IPSUM QUI AGIT, ID EST LEGATARIUM, PROBARE OPORTERE SCISSE ALIENAM REM LEGARE DEFUNCTUM, NON HEREDEM PROBARE OPORTERE IGNORASSE ALIENAM, QUIA SEMPER NECESSITAS PROBANDI INCUMBIT ILLI QUI AGIT.

5 SED ET SI REM OBLIGATAM CREDITORI ALIQUIS LEGAVERIT, NECESSE HABET HERES LUERE. ET HOC QUOQUE CASU IDEM PLACET, QUOD IN RE ALIENA, UT ITA DEMUM LUERE NECESSE HABEAT HERES, SI SCIEBAT DEFUNCTUS REM OBLIGATAM ESSE: ET ITA DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT. SI TAMEN DEFUNCTUS VOLUIT LEGATARIUM LUERE ET HOC EXPRESSIT, NON DEBET HERES EAM LUERE.

6 SI RES ALIENA LEGATA FUERIT ET EIUS VIVO TESTATORE LEGATARIUS DOMINUS FACTUS FUERIT, SI QUIDEM EX CAUSA EMPTIONIS, EX TESTAMENTO ACTIONE PRETIUM CONSEQUI POTEST: SI VERO EX CAUSA LUCRATIVA, VELUTI EX DONATIONE VEL EX ALIA SIMILI CAUSA, AGERE NON POTEST. NAM TRADITUM EST DUAS LUCRATIVAS CAUSAS IN EUNDEM HOMINEM ET IN EANDEM REM CONCURRERE NON POSSE. HAC RATIONE SI EX DUOBUS TESTAMENTIS EADEM RES EIDEM DEBEATUR, INTEREST, UTRUM REM AN AESTIMATIONEM EX TESTAMENTO CONSEQUITUS EST: NAM SI REM, AGERE NON POTEST, QUIA HABET EAM EX CAUSA LUCRATIVA, SI AESTIMATIONEM, AGERE POTEST.

7 EA QUOQUE RES, QUAE IN RERUM NATURA NON EST, SI MODO FUTURA EST, RECTE LEGATUR, VELUTI FRUCTUS QUI IN ILLO FUNDO NATI ERUNT, AUT QUOD EX ILLA ANCILLA NATUM ERIT.

8 SI EADEM RES DUOBUS LEGATA SIT SIVE CONIUNCTIM SIVE DISIUNCTIM, SI AMBO PERVENIANT AD LEGATUM, SCINDITUR INTER EOS LEGATUM: SI ALTER DEFICIAT, QUIA AUT SPREVERIT LEGATUM AUT VIVO TESTATORE DECESSERIT AUT ALIO QUOLIBET MODO DEFECERIT, TOTUM AD COLLEGATARIUM PERTINET. CONIUNCTIM AUTEM LEGATUR VELUTI SI QUIS DICAT „TITIO ET SEIO HOMINEM STICHUM DO LEGO“: DISIUNCTIM ITA „TITIO HOMINEM STICHUM DO LEGO, SEIO STICHUM DO LEGO“. SED ET SI EXPRESSERIT „EUNDEM HOMINEM STICHUM“, AEQUE DISIUNCTIM LEGATUM INTELLEGITUR.

9 SI CUI FUNDUS ALIENUS LEGATUS FUERIT ET EMERIT PROPRIETATEM DETRACTO USU FRUCTU ET USUS FRUCTUS AD EUM PERVENERIT ET POSTEA EX TESTAMENTO AGAT, RECTE EUM AGERE ET FUNDUM PETERE IULIANUS AIT, QUIA USUS FRUCTUS IN PETITIONE SERVITUTIS LOCUM OPTINET: SED OFFICIO IUDICIS CONTINERI, UT DEDUCTO USU FRUCTU IUBEAT AESTIMATIONEM PRAESTARI.

jsme však uvedli, že lze odkázat cizí věc, je tomu v tomto případě třeba rozumět tak, že zůstavitel věděl, že se jednalo o věc cizí, ale neplatí to tehdy, jestliže to nevěděl. Kdyby byl věděl, že je cizí, pak by ji patrně neodkázal. Tak to nařídil božský Pius.⁴⁶⁶ Je totiž správnější, že ten, kdo žaluje, tedy obdařený z odkazu, musí prokázat, že zůstavitel věděl, že odkazuje cizí věc, a nikoli aby musel dokazovat dědic, že zůstavitel nevěděl, že se jedná o cizí věc; vždy totiž dokazuje žalobce.⁴⁶⁷

5. Jestliže někdo odkáže věc, která je zástavou u věřitele, musí ji dědic vyplatit. Také v tomto případě platí totéž, jako ohledně cizí věci, že ji totiž dědic musí vyplatit pouze tehdy, jestliže zůstavitel věděl, že byla zastavena; tak to nařídil božský Severus⁴⁶⁸ a božský Antoninus.⁴⁶⁹ Pokud však zůstavitel chtěl, aby ji obdařený z odkazu vyplatil a výslovně to sdělil, dědic ji vyplatit nemusí.

6. Jestliže byla odkázána cizí věc a obdařený z odkazu se stal za života zůstavitele jejím vlastníkem koupí, je oprávněn pomocí žaloby ze závěti získat její cenu; jestliže ji získal bezplatně, například jako dar nebo z jiného právního důvodu, žalobu podat nemůže. Podle starého pravidla se totiž u téže osoby nemohou setkat dva bezplatné nabývací důvody týkající se stejné věci. Jestliže někdo dluží tu samou věc ze dvou závětí, záleží na tom, zda z jedné závěti nabyt věc nebo její hodnotu. Protože pokud nabyt věc, žalovat nemůže, neboť ji získal na základě bezplatného nabývacího důvodu; jestliže nabyt její hodnotu, žalovat může.

7. Platně lze také odkázat věc, která neexistuje, jestliže ovšem v budoucnosti vznikne, například plody, které rostou na určitém pozemku, nebo děti, které se narodí určité otrokyni.⁴⁷⁰

8. Jestliže je ta samá věc odkázána dvěma osobám, ať již společně nebo zvlášť, pak případně-li oběma, se mezi ně odkaz rozdělí. Pokud jedna osoba odpadne, nebo se odkazu vzdá, nebo zemře za života zůstavitele, nebo odpadne jiným způsobem, je celý odkaz k dispozici druhému obdařenému z odkazu. Společně je odkázána tehdy, jestliže se například řekne: „Titiovi a Seiovi odkazuji otroka Sticha.“ Zvlášť se odkazuje takovýmto způsobem: „Titiovi odkazuji otroka Sticha, Seiovi odkazuji Sticha;“ avšak i když je řečeno „téhož otroka Sticha“, má se za to, že se odkazuje zvlášť.

9. Jestliže byl někomu odkázán cizí pozemek a později k němu nabyt vlastnictví pomocí koupě s vyloučením požívacího práva a pak toto právo získal a později žaluje na základě odkazu žalobou ze závěti, žaluje podle Iuliana⁴⁷¹ oprávněně, pokud požaduje pozemek, neboť v této žalobě se o požívacím právu hovoří jako o služebnosti; je však v pravomoci soudce nařídít, aby byla plněna hodnota pozemku po odečtení požívacího práva.

⁴⁶⁶ Viz pozn. 80.

⁴⁶⁷ Závěr § 4 převzat z Marci. D. 22, 3, 21 (Marci. lib. 4 inst.).

⁴⁶⁸ Viz pozn. 200.

⁴⁶⁹ I. 2, 20, 22. Viz pozn. 201.

⁴⁷⁰ Gai. 2, 203.

⁴⁷¹ Iul. D. 30, 82, 2 (Iul. lib. 33 dig.). K osobě Iuliana viz pozn. 97.

10 SED SI REM LEGATarii QUIS EI LEGAVERIT, INUTILE LEGATUM EST, QUIA QUOD PROPRIUM EST IPSIUS, AMPLIUS EIUS FIERI NON POTEST: ET LICET ALIENAUERIT EAM, NON DEBETUR NEC IPSA NEC AESTIMATIO EIUS.

11 SI QUIS REM SUAM QUASI ALIENAM LEGAVERIT, VALET LEGATUM: NAM PLUS VALET, QUOD IN VERITATE EST, QUAM QUOD IN OPINIONE. SED ET SI LEGATarii PUTAVIT, VALERE CONSTAT, QUIA EXITUM VOLUNTAS DEFUNCTI POTEST HABERE.

12 SI REM SUAM LEGAVERIT TESTATOR POSTEAQUE EAM ALIENAUERIT, CELSUS EXISTIMAT, SI NON AD LIMENDI ANIMO VENDIDIT, NIHILO MINUS DEBERI, IDQUE DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT. IDEM RESCRIPSERUNT EUM, QUI POST TESTAMENTUM FACTUM PRAEDIA QUAE LEGATA ERANT PIGNORI DEDIT, ADEMISSE LEGATUM NON VIDERI ET IDEO LEGATARIUM CUM HEREDE AGERE POSSE, UT PRAEDIA A CREDITORE LUANTUR. SI VERO QUIS PARTEM REI LEGATAE ALIENAUERIT, PARS QUAE NON EST ALIENATA OMNIMODO DEBETUR, PARS AUTEM ALIENATA ITA DEBETUR, SI NON AD LIMENDI ANIMO ALIENATA SIT.

13 SI QUIS DEBITORI SUO LIBERATIONEM LEGAVERIT, LEGATUM UTILE EST ET NEQUE AB IPSO DEBITORE NEQUE AB HEREDE EIUS POTEST HERES PETERE NEC AB ALIO QUI HEREDIS LOCO EST: SED ET POTEST A DEBITORE CONVENIRI, UT LIBERET EUM. POTEST AUTEM QUIS VEL AD TEMPUS IUBERE, NE HERES PETAT.

14 EX CONTRARIO SI DEBITOR CREDITORI SUO QUOD DEBIT LEGAVERIT, INUTILE EST LEGATUM, SI NIHILO PLUS EST IN LEGATO QUAM IN DEBITO, QUIA NIHILO AMPLIUS HABET PER LEGATUM. QUODSI IN DIEM VEL SUB CONDICIONE DEBITUM EI PURE LEGAVERIT, UTILE EST LEGATUM PROPTER REPRESENTATIONEM: QUODSI VIVO TESTATORE DIES VENERIT AUT CONDICIO EXTITERIT, PAPINIANUS SCRIPSIT UTILE ESSE NIHILO MINUS LEGATUM, QUIA SEMEL CONSTITIT. QUOD ET VERUM EST: NON ENIM PLACUIT SENTENTIA EXISTIMANTIUM EXTINGTUM ESSE LEGATUM, QUIA IN EAM CAUSAM PERVENIT, A QUA INCIPERE NON POTEST.

15 SED SI UXORI MARITUS DOTE LEGAVERIT, VALET LEGATUM, QUIA PLENUS EST LEGATUM QUAM DE DOTE ACTIO. SED SI QUAM NON ACCEPERIT DOTE LEGAVERIT, DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT, SI QUIDEM SIMPLICITER LEGAVERIT, INUTILE ESSE LEGATUM: SI VERO CERTA PECUNIA VEL CERTUM CORPUS AUT INSTRUMENTUM DOTIS IN PRAELEGANDO DEMONSTRATA SUNT, VALERE LEGATUM.

10. Jestliže někdo odkázal obdařenému z odkazu jeho vlastní věc, není odkaz platný, neboť to, co někomu náleží, se nemůže stát ještě jednou jeho vlastnictvím. A i kdyby tuto věc obdařený z odkazu zcizil, nebude dlužit ani věc, ani její hodnotu.

11. Jestliže někdo odkázal svou vlastní věc v domnění, že je cizí, je odkaz platný. Skutečnost je totiž více závazná než představa. I když věřil, že věc patří obdařenému z odkazu, je odkaz uznán platným, neboť vůle zůstavitele může být prosazena.

12. Jestliže zůstavitel odkázal svou vlastní věc a později ji zcizil, bude ji podle Celsova⁴⁷² názoru i přesto dlužit, pokud ji ovšem nezcizil s úmyslem odkaz odvolat; tak to nařídil božský Severus⁴⁷³ a božský Antoninus.⁴⁷⁴ Nařídili⁴⁷⁵ také, aby nebyl odkaz odvolán v případě, že byly po zřízení závěti zastaveny pozemky, které byly předmětem odkazu, tehdy může obdařený z odkazu žalovat dědice, aby tyto pozemky vydali věřiteli. Jestliže někdo zcizil část odkázané věci, pak se nezcizená část v každém případě dluží, zcizená část pak pouze tehdy, pokud nebyla zcizena s úmyslem odkaz odvolat.

13. Jestliže někdo svému dlužníkovi odkázal prominutí dluhu, je odkaz platným a dědic nemá nárok ani vůči dlužníkovi, ani vůči jeho dědicům, ani vůči tomu, kdo by nastoupil na jeho místo jako dědic. Dlužník však může po dědici požadovat, aby ho osvobodil. Je však třeba stanovit lhůtu, v níž dědic nesmí podat žalobu.

14. Naopak jestliže dlužník svému věřiteli odkázal to, co mu dluží, není odkaz platný, pokud neobsahuje více, než kolik činí dluh, neboť věřitel odkazem nic navíc neobdrží. Jestliže mu však dlužník to, co mu dluží s uložením času nebo pod podmínkou, odkáže bez vedlejší úmluvy, je odkaz, pokud se týká povinnosti okamžitého plnění, platným. Jestliže se však již za života zůstavitele dovršil čas, nebo byla splněna podmínka, je podle názoru Papiniana⁴⁷⁶ odkaz i tak platným, neboť již jednou platným byl. Neprosadil se totiž názor těch, kteří odkaz považovali za zmařený z toho důvodu, že nastala situace, za níž nemohl vzniknout.

15. Jestliže manžel odkáže své manželce věno, je odkaz platným, protože zahrnuje více, než je možné získat žalobou na vrácení věna. Pokud však odkáže věno, které vůbec neobdržel, není odkaz podle reskriptu božského Severa⁴⁷⁷ a božského Antonina⁴⁷⁸ platným, pokud je jeho obsahem pouze věno samotné. Jestliže je však v odkazu určení k vrácení určitého množství peněz, určité věci, nebo listina o zřízení věna, odkaz platným je.

⁴⁷² Klasický právník Celsus, celým jménem Publius Iuventius Celsus Titius Aufidius Hoenius Severianus, je nejčastěji citován jako Celsus syn nebo Celsus mladší, neboť byl synem neméně známého právníka Iuventia Celsa. Žil ve 2. století n. l. a zastával vysoké státní úřady (praetor, správce provincie Thracia a Asia, konsul, člen císařské rady za Hadriana). Vynikal ostrou až agresivní kritikou a samostatným právníckým myšlením. Jedná se o jednu z nejvýraznějších postav římské právní vědy.

⁴⁷³ Viz pozn. 200.

⁴⁷⁴ Viz pozn. 201.

⁴⁷⁵ C. 6, 37, 3 (a. 211).

⁴⁷⁶ Pap. D. 35, 2, 5 (Pap. lib. 8 resp.). K Papinianovi viz pozn. 191.

⁴⁷⁷ Viz pozn. 200.

⁴⁷⁸ Viz pozn. 201.

16 SI RES LEGATA SINE FACTO HEREDIS PERIERIT, LEGATARIO DECEDIT. ET SI SERVUS ALIENUS LEGATUS SINE FACTO HEREDIS MANUMISSUS FUERIT, NON TENETUR HERES. SI VERO HEREDIS SERVUS LEGATUS FUERIT ET IPSE EUM MANUMISERIT, TENERI EUM IULIANUS SCRIPSIT, NEC INTEREST, SCIERIT AN IGNORAVERIT A SE LEGATUM ESSE. SED ET SI ALII DONAVERIT SERVUM ET IS CUI DONATUS EST EUM MANUMISERIT, TENETUR HERES, QUAMVIS IGNORAVERIT A SE EUM LEGATUM ESSE.

17 SI QUIS ANCILLAS CUM SUIS NATIS LEGAVERIT, ETIAMSI ANCILLAE MORTUAE FUERINT, PARTUS LEGATO CEDUNT. IDEM EST, SI ORDINARII SERVI CUM VICARIIS LEGATI FUERINT, UT, LICET MORTUI SINT ORDINARII, TAMEN VICARII LEGATO CEDANT. SED SI SERVUS CUM PECULIO FUERIT LEGATUS, MORTUO SERVO VEL MANUMISSO VEL ALIENATO ET PECULII LEGATUM EXTINGUITUR. IDEM EST, SI FUNDUS INSTRUCTUS VEL CUM INSTRUMENTO LEGATUS FUERIT: NAM FUNDO ALIENATO ET INSTRUMENTI LEGATUM EXTINGUITUR.

18 SI GREX LEGATUS FUERIT POSTEAQUE AD UNAM OVEM PERVENERIT, QUOD SUPERFUERIT VINDICARI POTEST. GREGE AUTEM LEGATO ETIAM EAS OVES, QUAE POST TESTAMENTUM FACTUM GREGI ADICIUNTUR, LEGATO CEDERE IULIANUS AIT: ESSE ENIM GREGIS UNUM CORPUS EX DISTANTIBUS CAPITIBUS, SICUTI AEDIUM UNUM CORPUS EST EX COHAERENTIBUS LAPIDIBUS:

19 AEDIBUS DENIQUE LEGATIS COLUMNAS ET MARMORA, QUAE POST TESTAMENTUM FACTUM ADIECTA SUNT, LEGATO CEDERE.

20 SI PECULIUM LEGATUM FUERIT, SINE DUBIO QUIDQUID PECULIO ACCEDIT VEL DECEDIT VIVO TESTATORE, LEGATarii LUCRO VEL DAMNO EST. QUODSI POST MORTEM TESTATORIS ANTE ADITAM HEREDITATEM SERVUS ADQUISIERIT, IULIANUS AIT, SI QUIDEM IPSI MANUMISSO PECULIUM LEGATUM FUERIT, OMNE, QUOD ANTE ADITAM HEREDITATEM ADQUISITUM EST, LEGATARIO CEDERE, QUIA DIES HUIUS LEGATI ADITA HEREDITATE CEDIT: SED SI EXTRANEO PECULIUM LEGATUM FUERIT, NON CEDERE EA LEGATO, NISI EX REBUS PECULIARIBUS AUCTUM FUERIT PECULIUM. PECULIUM AUTEM NISI LEGATUM FUERIT, MANUMISSO NON DEBETUR, QUAMVIS SI VIVUS MANUMISERIT, SUFFICIT, SI NON ADIMATUR: ET ITA DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT. IDEM RESCRIPSERUNT PECULIO LEGATO NON VIDERI ID RELICTUM, UT PETITIONEM HABEAT PECUNIAE, QUAM IN RATIONES DOMINICAS IMPENDIT. IDEM RESCRIPSERUNT PECULIUM VIDERI LEGATUM, CUM RATIONIBUS REDDITIS LIBER ESSE IUSSUS EST ET EX EO RELIQUAS INFERRE.

16. Jestliže věc, která je předmětem odkazu, zanikla bez přičinění dědice, obdařený z odkazu ji ztratil. Stejně tak, pokud je odkázán cizí otrok a ten byl bez přičinění dědice propuštěn na svobodu, není za to dědic odpovědný. Jestliže je ale odkázán otrok dědice a ten ho sám propustí na svobodu, pak podle názoru Iuliana⁴⁷⁹ za to odpovídá a nezáleží na tom, zda věděl, nebo ne, že byl zatížen takovýmto odkazem. I když dědic otroka daroval jinému a obdarovaný ho propustil na svobodu, je dědic odpovědný, a to i tehdy, když nevěděl, že byl zatížen odkazem.⁴⁸⁰

17. Jestliže někdo odkázal otrokyně zároveň s jejich dětmi, jsou děti součástí odkazu, i když otrokyně zemřely. Totéž platí také v případě, když byli hlavní otroci odkázáni zároveň s podřízenými, tehdy jsou podřízení otroci součástí odkazu, i kdyby hlavní otroci zemřeli. Jestliže je však odkázán otrok i se svým pekuliem, pak odkaz včetně pekulia zanikne v případech, když otrok zemřel, byl propuštěn na svobodu nebo byl zcizen. Totéž platí také tehdy, jestliže byl odkázán pozemek s úplným zařízením nebo s inventářem. Jestliže je totiž pozemek zcizen, zaniká také odkaz týkající se inventáře.

18. Jestliže bylo odkázáno stádo a ztenčilo se na jedinou ovci, pak je možné vyžadovat tuto jedinou ovci. Ke stádu, jak řekl Iulianus,⁴⁸¹ patří v rámci odkazu také ty ovce, které přibýly ke stádu po zřízení závěti; stádo ovcí totiž tvoří celek sestávající ze samostatných kusů, stejně jako je celkem dům sestávající z dohromady spojených kamenů.

19. Nakonec, jestliže je odkázán dům, jsou součástí odkazu také sloupy a mramor, které byly postaveny po zřízení závěti.

20. Jestliže bylo odkázáno pekulium, přísluší nepochybně vše, o co se pekulium za života zůstavitele zvětšilo nebo o co se zmenšilo, ve prospěch nebo k tíži obdařeného z odkazu. Jestliže však otrok, jemuž bylo zároveň s propuštěním na svobodu odkázáno také pekulium, něco nabyt v době od smrti zůstavitele, ale před přijetím pozůstalosti, patří mu, podle Iulianova názoru,⁴⁸² jako obdařenému z odkazu vše, co nabyt před přijetím pozůstalosti, neboť takovýto odkaz je účinným teprve v okamžiku přijetí pozůstalosti. Jestliže je však pekulium odkázáno cizímu, je toto součástí odkazu pouze tehdy, jestliže se pekulium zvětšilo prostředky, které k němu patří. Pekulium je propuštěnci dluženo pouze tehdy, je-li mu odkázáno, i když stačí, aby zůstavitel, jestliže propustil otroka na svobodu za svého života, mu pekulium neodebral. Toto odepsali božský Severus⁴⁸³ a božský Antoninus.⁴⁸⁴ Nařídili také,⁴⁸⁵ že se neuznává, aby odkaz pekulia opravňoval požadovat peníze, které otrok použil ve prospěch svého pána. Dále nařídili, že je pekulium považováno za odkázané také tehdy, když bylo stanoveno, aby byl po vyúčtování otrok svobodným a že má nahradit peníze chybějící v pekuliu.

⁴⁷⁹ Viz pozn. 97.

⁴⁸⁰ § 16 in fine je převzat z Marci. D. 30, 112, 1 věta druhá (Marci. lib. 6 inst.).

⁴⁸¹ Viz pozn. 97.

⁴⁸² Iulianus u Tryph. D. 15, 1, 57, 1–2 (Tryph. lib. 8 disp.); Iulianus u Ulp. D. 33, 8, 8, 8 (Ulp. lib. 25 ad Sab.).

⁴⁸³ Viz pozn. 200.

⁴⁸⁴ Viz pozn. 201.

⁴⁸⁵ Srov. Ulp. D. 33, 8, 6, 4 (Ulp. lib. 25 ad Sab.).

21 TAM AUTEM CORPORALES RES QUAM INCORPORALES LEGARI POSSUNT. ET IDEO ET QUOD DEFUNCTO DEBETUR, POTEST ALICUI LEGARI, UT ACTIONES SUAS HERES LEGATARIO PRAESTET, NISI EXEGERIT VIVUS TESTATOR PECUNIAM: NAM HOC CASU LEGATUM EXTINGUITUR. SED ET TALE LEGATUM VALET: „DAMNAS ESTO HERES DOMUM ILLIUS REIFICERE“ VEL „ILLUM AERE ALIENO LIBERARE“.

22 SI GENERALITER SERVUS VEL ALIA RES LEGETUR, ELECTIO LEGATarii EST, NISI ALIUD TESTATOR DIXERIT.

23 OPTIONIS LEGATUM, ID EST UBI TESTATOR EX SERVIS SUIS VEL ALIIS REBUS OPTARE LEGATARIUM IUSSERAT, HABEBAT IN SE CONDICIONEM, ET IDEO NISI IPSE LEGATARIUS VIVUS OPTAVERAT, AD HEREDEM LEGATUM NON TRANSMITTEBAT. SED EX CONSTITUTIONE NOSTRA ET HOC IN MELIOREM STATUM REFORMATUM EST ET DATA EST LICENTIA ET HEREDI LEGATarii OPTARE, LICET VIVUS LEGATARIUS HOC NON FECIT. ET DILIGENTIORE TRACTATU HABITO ET HOC IN NOSTRA CONSTITUTIONE ADDITUM EST, UT, SIVE PLURES LEGATarii EXISTANT, QUIBUS OPTIO RELICTA EST, ET DISSENTIANT IN CORPORE ELIGENDO, SIVE UNIUS LEGATarii PLURES HEREDES, ET INTER SE CIRCA OPTANDUM DISSENTIANT ALIO ALIUD CORPUS ELIGERE CUPIENTE, NE PEREAT LEGATUM (QUOD PLERIQUE PRUDENTIUM CONTRA BENIVOLENTIAM INTRODUCEBANT), FORTUNAM ESSE HUIUS OPTIONIS IUDICEM ET SORTE ESSE HOC DIRIMENDUM, UT, AD QUEM SORS PERVENIAT, ILLIUS SENTENTIA IN OPTIONE PRAECELLAT.

24 LEGARI AUTEM ILLIS SOLIS POTEST, CUM QUIBUS TESTAMENTI FACTIO EST.

25 INCERTIS VERO PERSONIS NEQUE LEGATA NEQUE FIDEICOMMISSA OLIM RELINQUI CONCESSUM ERAT: NAM NEC MILES QUIDEM INCERTAE PERSONAE POTERAT RELINQUERE, UT DIVUS HADRIANUS RESCRIPTIT. INCERTA AUTEM PERSONA VIDEBATUR, QUAM INCERTA OPINIONE ANIMO SUO TESTATOR SUBICIEBAT, VELUTI SI QUIS ITA DICAT: „QUICUMQUE FILIO MEO IN MATRIMONIUM FILIAM SUAM COLLOCAVERIT, EI HERES MEUS ILLUM FUNDUM DATO“: ILLUD QUOQUE, QUOD HIS RELINQUEBATUR, QUI POST TESTAMENTUM SCRIPTUM PRIMI CONSULES DESIGNATI ERUNT, AEQUE INCERTAE PERSONAE LEGARI VIDEBATUR: ET DENIQUE MULTAE ALIAE HUIUSMODI SPECIES SUNT. LIBERTAS QUOQUE NON VIDEBATUR POSSE INCERTAE PERSONAE DARI, QUIA PLACEBAT NOMINATIM SERVOS LIBERARI. TUTOR QUOQUE CERTUS DARI DEBEbat. SUB CERTA VERO DEMONSTRATIONE, ID EST EX CERTIS PERSONIS INCERTAE PERSONAE, RECTE LEGABATUR, VELUTI „EX COGNATIS MEIS QUI NUNC SUNT SI QUIS FILIAM MEAM UXOREM DUXERIT, EI HERES MEUS ILLAM REM DATO“. INCERTIS AUTEM PERSONIS LEGATA VEL FIDEICOMMISSA RELICTA ET PER ERROREM SOLUTA REPETI NON POSSE SACRIS CONSTITUTIONIBUS CAUTUM ERAT.

26 POSTUMO QUOQUE ALIENO INUTILITER LEGABATUR: EST AUTEM ALIENUS POSTUMUS, QUI NATUS INTER SUOS HEREDES TESTATORIS FUTURUS NON EST: IDEOQUE EX EMANCIPATO FILIO CONCEPTUS NEPOS EXTRANEUS ERAT POSTUMUS AVO.

21. Odkázat lze hmotné i nehmotné věci. Někomu je možné odkázat také to, co je zemřelému dluženo, takže dědic může od podání žalob proti obdařenému z odkazu upustit, jestliže ovšem zůstavitel na peníze za svého života nesáhl; v takovém případě by totiž odkaz zanikl. Platným je také následující odkaz: „Dědic musí znovu postavit dům patřící této osobě,“ nebo „osvobodit osobu od dluhů“.

22. Jestliže jsou odkázáni druhově určení otroci nebo věci, má obdařený z odkazu právo volby, pokud zůstavitel nestanovil něco jiného.

23. Právo volby odkazu, což znamená, že zůstavitel stanovil, že obdařený z odkazu si může vybrat mezi otroky, nebo věcmi zůstavitele, obsahuje v sobě také podmínku. Jestliže obdařený z odkazu za svého života volbu neprovedl, nepřechází odkaz na jeho dědice. Naše konstituce⁴⁸⁶ však také toto vyřešila lépe a na dědice obdařeného z odkazu přešlo právo výběru, pokud ho obdařený z odkazu neprovedl za svého života. Po bedlivém zvážení bylo do naší konstituce zahrnuto následující: Jestliže je více obdařených z odkazu, kterým je ponecháno právo volby, a nemohou se při jeho realizaci shodnout, nebo se také nemůže shodnout více dědiců jednoho obdařeného z odkazu, a každý z nich si přeje jinou věc, pak, aby odkaz zůstal platným (na čemž se sjednocuje většina právníků), musí být při této volbě soudcem náhoda a los musí rozhodnout o tom, že přednost bude mít ten, na koho los ukáže.

24. Odkázat je možné pouze těm, kteří mají testamentární způsobilost.

25. Neurčitým osobám nebylo zpočátku možné zanechat ani odkazy, ani fideikomisy, dokonce ani voják nemohl něco odkázat neurčité osobě, jak nařídil božský Hadrianus.⁴⁸⁷ Za neurčitou osobu je považován ten, o němž zůstavitel neměl v okamžiku zřízení závěti jasnou představu, jako když například někdo učinil takto: „Ať již dá mému synovi svou dceru za manželku kdokoli, tomu dá můj dědic tento pozemek.“ Za odkázané neurčitým osobám se považuje také to, co je zanecháno těm, kteří se stanou nejdříve konsuly. A existují také další obdobné případy. Také svobodu nelze udělit neurčité osobě, neboť se prosadil názor, že otroky je nezbytné propouštět na svobodu jmenovitě. Stejně tak poručník musí být zřízen s uvedením přesného jména. S uvedením určitých znaků, to znamená z okruhu určitých osob, může být platně něco odkázáno neurčité osobě, například: „Jestliže někdo z mých příbuzných, kteří jsou v tomto okamžiku na živu, uzavře manželství s mou dcerou, musí mu můj dědic odevzdat takovouto věc.“ Jestliže byly omylem plněny odkazy a fideikomisy zanechané neurčitým osobám, nelze je podle císařských konstitucí vyžadovat zpět.

26. Odkázat také nelze cizímu pohrobkovi. Pohrobek je za cizího považován tehdy, když po svém narození nebude domácím dědicem zůstavitele; proto byl vnuk, pocházející od emancipovaného syna, pro děda cizím pohrobkem.⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ C. 6, 43, 3 (a. 531).

⁴⁸⁷ Viz pozn. 27.

⁴⁸⁸ Gai. 2, 240–241.

27 SED NEC HUIUSMODI SPECIES PENITUS EST SINE IUSTA EMENDATIONE DERELICTA, CUM IN NOSTRO CODICE CONSTITUTIO POSITA EST, PER QUAM ET HUIC PARTI MEDEVIMUS NON SOLUM IN HEREDITATIBUS, SED ETIAM IN LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS: QUOD EVIDENTER EX IPSIUS CONSTITUTIONIS LECTIONE CLARESCIT. TUTOR AUTEM NEC PER NOSTRAM CONSTITUTIONEM INCERTUS DARI DEBEAT, QUIA CERTO IUDICIO DEBET QUIS PRO TUTELA SUAE POSTERITATI CAVERE.

28 POSTUMUS AUTEM ALIENUS HERES INSTITUI ET ANTEA POTERAT ET NUNC POTEST, NISI IN UTERO EIUS SIT, QUAE IURE NOSTRA UXOR ESSE NON POTEST.

29 SI QUID IN NOMINE COGNOMINE PRAENOMINE LEGATarii ERRAVERIT TESTATOR, SI DE PERSONA CONSTAT, NIHILO MINUS VALET LEGATUM: IDEM IN HEREDIBUS SERVATUR ET RECTE: NOMINA ENIM SIGNIFICANDORUM HOMINUM GRATIA REPERTA SUNT, QUI SI QUOLIBET ALIO MODO INTELLEGANTUR, NIHIL INTEREST.

30 HUIC PROXIMA EST ILLA IURIS REGULA FALSA DEMONSTRATIONE LEGATUM NON PEREMI. VELUTI SI QUIS ITA LEGAVERIT „STICHUM SERVUM MEUM VERNAM DO LEGO“: LICET ENIM NON VERNA, SED EMPTUS SIT, DE SERVO TAMEN CONSTAT, UTILE EST LEGATUM. ET CONVENIENTER SI ITA DEMONSTRAYERIT „STICHUM SERVUM, QUEM A SEIO EMI“, SITQUE AB ALIO EMPTUS, UTILE LEGATUM EST, SI DE SERVO CONSTAT.

31 LONGE MAGIS LEGATO FALSA CAUSA NON NOCET. VELUTI CUM ITA QUIS DIXERIT: „TITIO, QUIA ABSENTE ME NEGOTIA MEA CURAVIT, STICHUM DO LEGO“, VEL ITA: „TITIO, QUIA PATROCINIO EIUS CAPITALI CRIMINE LIBERATUS SUM, STICHUM DO LEGO“: LICET ENIM NEQUE NEGOTIA TESTATORIS UMQUAM GESSIT TITIVS NEQUE PATROCINIO EIUS LIBERATUS EST, LEGATUM TAMEN VALET. SED SI CONDICIONALITER ENUNTIATA FUERIT CAUSA, ALIUD IURIS EST, VELUTI HOC MODO: „TITIO, SI NEGOTIA MEA CURAVERIT, FUNDUM DO LEGO“.

32 AN SERVO HEREDIS RECTE LEGAMUS, QUAEERITUR. ET CONSTAT PURE INUTILITER LEGARI NEC QUICQUAM PROFICERE, SI VIVO TESTATORE DE POTESTATE HEREDIS EXIERIT, QUIA QUOD INUTILE FORET LEGATUM, SI STATIM POST FACTUM TESTAMENTUM DECESSISSET TESTATOR, HOC NON DEBET IDEO VALERE, QUIA DIUTIVS TESTATOR VIXERIT. SUB CONDICIONE VERO RECTE LEGATUR, UT REQUIRAMUS, AN, QUO TEMPORE DIES LEGATI CEDIT, IN POTESTATE HEREDIS NON SIT.

33 EX DIVERSO HEREDE INSTITUTO SERVO QUIN DOMINO RECTE ETIAM SINE CONDICIONE LEGETUR, NON DUBITATUR. NAM ET SI STATIM POST FACTUM TESTAMENTUM DECESSERIT TESTATOR, NON TAMEN APUD EUM QUI HERES SIT DIES LEGATI CEDERE INTELLEGITUR, CUM HEREDITAS A LEGATO SEPARATA SIT ET POSSIT PER EUM SERVUM ALIVS HERES EFFICI, SI PRIUS, QUAM IUSSU DOMINI ADEAT, IN ALTERIVS POTESTATEM TRANSLATUS SIT, VEL

27. Ani tyto případy nezůstaly v zásadě nevyřešeny, protože do našeho Kodexu⁴⁸⁹ byla zařazena konstituce,⁴⁹⁰ již jsme v tomto ohledu byli vstřícní, a to nejen co se týče dědictví, ale také odkazů a fideikomisů. Jasným se to stane tehdy, až si konstituci přečteme. Za poručníka nemůže být ustanovena neurčitá osoba ani na základě naší konstituce, neboť v zájmu poručenství je nezbytné zajistit určitost rozhodování.

28. Dědicem mohl být ustanoven kdysi, stejně jako dnes, cizí pohrobek, s výjimkou, že ho porodila žena, která se podle našeho práva nemůže stát naší manželkou.⁴⁹¹

29. Jestliže se zůstavitel zmýlil ve jménu, příjmení nebo v prvním jménu obdařeného z odkazu, zůstává odkaz platným tehdy, jestliže nenastanou pochybnosti o jeho osobě. Totéž oprávněně platí také ohledně dědiců. Jména totiž byla vynalezena k označování lidí; proto stačí, jestliže jsme schopni také jinak stanovit o koho jde.

30. Tomu je velmi blízké právní pravidlo, podle něhož není odkaz neplatný kvůli chybnému označení, například když někdo učinil následující: „Odkazuji mého v mém domě narozeného Sticha.“ Neboť i kdyby se tento v domě nenarodil, ale byl koupen, stále to je tentýž otrok; odkaz je tedy platný. A stejně tak platí, jestliže se někdo vyjádřil takto: „Odkazuji Sticha, jehož jsou koupil od Seia.“ Jestliže se jedná o téhož otroka, je odkaz platným, i kdyby byl koupen od jiného.

31. Ještě méně ublíží odkazu vadný důvod, například když někdo odkázal takto: „Protože se Titius v mé nepřítomnosti staral o mé záležitosti, odkazuji mu Sticha,“ nebo tímto způsobem: „Protože jsem byl díky Titiově obhajobě osvobozen od hrdelního zločinu, odkazuji mu Sticha.“ Neboť, i když se Titius nikdy nestaral o záležitosti zůstavitele a i když zůstavitel nebyl osvobozen díky Titiově obhajobě, je i tak odkaz platný. Jiná situace nastane, pokud je důvod podmínkou, například takto: „Jestliže se Titius bude starat o mé záležitosti, odkážu mu pozemek.“

32. Je sporné, zda lze něco platně odkázat otrokovi dědice. Je jisté, že odkaz bez podmínky je pro něho neplatný a tím nic nezíská, jestliže se za života zůstavitele otrok vymaní z jeho moci, neboť odkaz, který by se stal neplatným, kdyby zůstavitel zemřel okamžitě po zřízení závěti, se nestane platným proto, že zůstavitel žije déle. S podmínkou však něco otrokovi můžeme platně odkázat, musíme však přitom především hledět na to, jestli v době, k níž má být odkaz postoupen, není v moci dědice.

33. Jestliže je ale otrok ustanoven dědicem, nenastanou pochybnosti, že je možné jeho pánovi něco odkázat také bez podmínky. Protože, i kdyby zůstavitel zemřel hned po zřízení závěti, otrokovi, který má být dědicem, ještě odkaz nepřipadne, neboť pozůstalost je od odkazu oddělena. Skrze tohoto otroka by se totiž mohl stát dědicem ještě někdo jiný, kdyby přijal pozůstalost bez svolení svého pána, ale předtím by přešel pod moc jiného, nebo kdyby byl propuštěn na svobodu, sám by se stal dědicem; v těchto

⁴⁸⁹ Jedná se o *Codex Iustinianus* z roku 529 n. l.

⁴⁹⁰ C. 6, 48, 1 (a. 528–529).

⁴⁹¹ Srov. I. 2, 20, 26.

MANUMISSUS IPSE HERES EFFICITUR: QUIBUS CASIBUS UTILE EST LEGATUM: QUODSI IN EADEM CAUSA PERMANSERIT ET IUSSU LEGATarii ADIERIT, EVANESCIT LEGATUM.

34 ANTE HEREDIS INSTITUTIONEM INUTILITER ANTEA LEGABATUR, SCILICET QUIA TESTAMENTA VIM EX INSTITUTIONE HEREDUM ACCIPIUNT ET OB ID VELUTI CAPUT ATQUE FUNDAMENTUM INTELLEGITUR TOTIUS TESTAMENTI HEREDIS INSTITUTIO. PARI RATIONE NEC LIBERTAS ANTE HEREDIS INSTITUTIONEM DARI POTERAT. SED QUIA INCIVILE ESSE PUTAVIMUS ORDINEM QUIDEM SCRIPTURAE SEQUI (QUOD ET IPSI ANTIQUITATI VITUPERANDUM FUERAT VISUM), SPERNI AUTEM TESTATORIS VOLUNTATEM: PER NOSTRAM CONSTITUTIONEM ET HOC VITIUM EMENDAVIMUS, UT LICEAT ET ANTE HEREDIS INSTITUTIONEM ET INTER MEDIAS HEREDUM INSTITUTIONES LEGATUM RELINQUERE ET MULTO MAGIS LIBERTATEM, CUIUS USUS FAVORABILIOR EST.

35 POST MORTEM QUOQUE HEREDIS AUT LEGATarii SIMILI MODO INUTILITER LEGABATUR: VELUTI SI QUIS ITA DICAT: „CUM HERES MEUS MORTUUS ERIT, DO LEGO“: ITEM „PRIDIE QUAM HERES AUT LEGATARIUS MORIETUR“. SED SIMILI MODO ET HOC CORREXIMUS FIRMITATEM HUIUSMODI LEGATIS AD FIDEICOMMISSORUM SIMILITUDINEM PRAESTANTES, NE VEL IN HOC CASU DETERIOR CAUSA LEGATORUM QUAM FIDEICOMMISSORUM INVENIATUR.

36 POENAE QUOQUE NOMINE INUTILITER LEGABATUR ET ADIMEBATUR VEL TRANSFEREBATUR. POENAE AUTEM NOMINE LEGARI VIDETUR, QUOD COERCENDI HEREDIS CAUSA RELINQUITUR, QUO MAGIS IS ALIQUID FACIAT AUT NON FACIAT: VELUTI SI QUIS ITA SCRIPSERIT: „HERES MEUS SI FILIAM SUAM IN MATRIMONIUM TITIO COLLOCAVERIT“ (VEL EX DIVERSO „SI NON COLLOCAVERIT“), „DATO DECEM AUREOS SEIO“, AUT SI ITA SCRIPSERIT „HERES MEUS SI SERVUM STICHUM ALIENAVERIT“ (VEL EX DIVERSO „SI NON ALIENAVERIT“), „TITIO DECEM AUREOS DATO“. ET IN TANTUM HAEC REGULA OBSERVABATUR, UT PERQUAM PLURIBUS PRINCIPALIBUS CONSTITUTIONIBUS SIGNIFICETUR NEC PRINCIPEM QUIDEM AGNOSCERE, QUOD EI POENAE NOMINE LEGATUM SIT. NEC EX MILITIS QUIDEM TESTAMENTO TALIA LEGATA VALEBANT, QUAMVIS ALIAE MILITUM VOLUNTATES IN ORDINANDIS TESTAMENTIS VALDE OBSERVANTUR. QUIN ETIAM NEC LIBERTATEM POENAE NOMINE DARI POSSE PLACEBAT. EO AMPLIUS NEC HEREDEM POENAE NOMINE ADICI POSSE SABINUS EXISTIMABAT, VELUTI SI QUIS ITA DICAT: „TITIUS HERES ESTO: SI TITIUS FILIAM SUAM SEIO IN MATRIMONIUM COLLOCAVERIT, SEIUS QUOQUE HERES ESTO“: NIHIL ENIM INTERERAT, QUA RATIONE TITIUS COERCEATUR, UTRUM LEGATI DATIONE AN COHEREDIS ADIECTIONE. AT HUIUSMODI SCRUPULOSITAS NOBIS NON PLACUIT ET GENERALITER EA QUAE RELINQUUNTUR, LICET POENAE NOMINE FUERINT RELICTA VEL ADEMPATA VEL IN ALIOS TRANSALATA, NIHIL DISTARE A CETERIS LEGATIS CONSTITUIMUS VEL IN DANDO VEL IN ADIMENDO VEL IN TRANSFERENDO: EXCEPTIS HIS VIDELICET, QUAE IMPOSSIBILIA

případech je odkaz platný. Kdyby ale otrok zůstal ve stejném právním postavení a se svolením obdařeného z odkazu pozůstalost přijal, odkaz je zmařen.

34. Zřídit odkaz před ustanovením dědiců bylo dříve neplatné. Platnost závětí je totiž odvozena od ustanovení dědiců, přičemž ustanovení dědiců je považováno za hlavu a základ celé závěti. Ze stejného důvodu nemůže být platné ani propuštění na svobodu nařízené před ustanovením dědiců.⁴⁹² Neboť jsme však považovali za nespravedlivé dbát na pořadí v listině (což bylo považováno za odsouzeníhodné již ve starých dobách) a znevážit tak vůli zůstavitele, odstranili jsme naší konstitucí⁴⁹³ tento nedostatek a povolili jsme uvést odkaz, a tím spíše také propuštění na svobodu, které má mít vždy přednost, také před ustanovením dědiců a v něm.

35. Ze stejného důvodu bylo neplatným také uvedení odkazu v době po smrti dědiců nebo obdařených z odkazu, jestliže například někdo ustanovil takto: „Protože můj dědic zemřel, odkazuji,“ nebo také: „V ten den, dříve než dědic nebo obdařený z odkazu zemře.“⁴⁹⁴ My jsme však také toto napravili stejným způsobem tak,⁴⁹⁵ že jsme podle vzoru fideikomisů přiznali platnost také odkazům tohoto typu, aby rovněž v tomto případě nebyla horší právní povaha odkazů než fideikomisů.

36. Platně také nelze odkázat, odvolat nebo změnit za trest. Za odkázané za trest je považováno to, co je zanecháno, aby byl dědic přinucen něco konat nebo nekonat, například když někdo odkáže takto: „Jestliže můj dědic provdá svou dceru za Titia“ (anebo naopak: „jestliže neprovdá“), „má odevzdat Seiovi deset aureů“,⁴⁹⁶ anebo když odkáže takto: „Jestliže můj dědic zcizí Sticha“ (anebo naopak: „jestliže ho nezcizí“), „má odevzdat Seiovi deset aureů“. Toto pravidlo je dodržováno tak přísně, že je v mnohých konstitucích uvedeno, že dokonce ani císař nepřijme nic, co je mu odkázáno za trest. Tyto odkazy nebyly platné nikdy, ani ve vojenských závětích, a to i přesto, že pokud zřizovali závěti vojáci, bylo jejich projevům vůle vycházeno velmi vstřícně. A dokonce se prosadilo mínění, že nelze za trest ani propustit na svobodu. Tím méně bylo, podle názoru Sabina,⁴⁹⁷ možné ustanovit za trest dalšího dědice, například když někdo řekl: „Titius ať je mým dědicem; jestliže Titius provdá svou dceru za Seia, ať je dědicem také Seius.“ Protože nezáleží na tom, jakým způsobem je Titius vystaven útlaku, ať již pod tíží odkazu nebo připojením spoludědice. Tato přehnaná malichernost se nám však nelíbila a obecně jsme nařídili,⁴⁹⁸ že to, co bylo zanecháno, i kdyby to bylo zanecháno za trest, to, co bylo odvoláno anebo bylo změněno ve prospěch jiných, neodlišuje se od předcházejících odkazů v ničem, tedy ani v přidání, ani v odvolání, přirozeně

⁴⁹² Gai. 2, 229–230.

⁴⁹³ C. 6, 23, 24 (a. 528).

⁴⁹⁴ Gai. 2, 232.

⁴⁹⁵ C. 8, 37, 11 (a. 528).

⁴⁹⁶ Gai. 2, 235. *Aureus* byla zlatá mince v hodnotě 100 sesterciů zavedená Caesarem.

⁴⁹⁷ Viz pozn. 399.

⁴⁹⁸ C. 6, 41, 1 (a. 528).

SUNT VEL LEGIBUS INTERDICTA AUT ALIAS PROBROSA: HUIUSMODI ENIM TESTATORUM DISPOSITIONES VALERE SECTA TEMPORUM MEORUM NON PATITUR.

TITULUS VICENSIMUS PRIMUS DE ADEPTIONE LEGATORUM ET TRANSLATIONE

ADEPTIO LEGATORUM, SIVE EODEM TESTAMENTO ADIMANTUR SIVE CODICILLIS, FIRMA EST, SIVE CONTRARIIS VERBIS FIAT ADEPTIO, VELUTI SI, QUOD ITA QUIS LEGAVERIT „DO LEGO“, ITA ADIMATUR „NON DO NON LEGO“, SIVE NON CONTRARIIS, ID EST ALIIS QUIBUSCUMQUE VERBIS.

1 TRANSFERRI QUOQUE LEGATUM AB ALIO AD ALIUM POTEST, VELUTI SI QUIS ITA DIXERIT: „HOMINEM STICHUM, QUEM TITIO LEGAVI, SEIO DO LEGO“, SIVE IN EODEM TESTAMENTO SIVE IN CODICILLIS HOC FECERIT: QUO CASU SIMUL TITIO ADIMI VIDETUR ET SEIO DARI.

TITULUS VICENSIMUS SECUNDUS DE LEGE FALCIDIA

SUPEREST, UT DE LEGE FALCIDIA DISPICIAMUS, QUA MODUS NOVISSIME LEGATIS IMPOSITUS EST. CUM ENIM OLIM LEGE DUODECIM TABULARUM LIBERA ERAT LEGANDI POTESTAS, UT LICERET VEL TOTUM PATRIMONIUM LEGATIS EROGARE (QUIPPE EA LEGE ITA CAUTUM ESSET: „UTI LEGASSIT SUAE REI, ITA IUS ESTO“): VISUM EST HANC LEGANDI LICENTIAM COARTARE, IDQUE IPSORUM TESTATORUM GRATIA PROVISUM EST OB ID, QUOD PLERUMQUE INTESTATI MORIEBANTUR, RECUSANTIBUS SCRIPTIS HEREDIBUS PRO Nullo AUT MINIMO LUCRO HEREDITATES ADIRE. ET CUM SUPER HOC TAM LEX FURIA QUAM LEX VOCONIA LATAE SUNT, QUARUM NEUTRA SUFFICIENS AD REI CONSUMMATIONEM VIDEBATUR: NOVISSIME LATA EST LEX FALCIDIA, QUA CAVETUR, NE PLUS LEGARE LICEAT, QUAM DODRANTEM

s výjimkou toho, co je nemožné, zakázané zákonem nebo jinak zavrženíhodné. Neboť současné zásady nepřipouští takovéto dispozice zůstavitelů.

DVACÁTÝ PRVNÍ TITUL

O ODVOLÁNÍ ODKAZŮ A JEJICH PŘENESENÍ⁴⁹⁹

Odvolání odkazů, jestliže je provedeno v téže závěti nebo kodícilu, je platné tehdy, pokud je provedeno slovy opačného významu – například když někdo to, co odkázal tímto způsobem: „odkazuji“, odvolá následovně: „neodkazuji“ – nebo to nevyjádří slovy opačného významu, to znamená jinými slovy.

1. Odkaz je možné přenést z jednoho na druhého také pomocí změny, například jestliže někdo odkáže takto: „Sticha, kterého jsem odkázal Titiovi, odkazuji Seiovi,“ ať již to je učiněno v závěti, nebo v kodícilu. V tomto případě se má za to, že Titiovi se odvoláním bere a Seiovi se dává.

DVACÁTÝ DRUHÝ TITUL

O FALCIDIOVU ZÁKONU⁵⁰⁰

Zbývá nám ještě věnovat se více Falcidiovu zákonu,⁵⁰¹ kterým byly jako posledním omezeny odkazy. Zatímco bylo zpočátku podle zákona XII desek⁵⁰² přípustné udělovat odkazy v neomezené míře, a to tak, že bylo dokonce možné rozdělit pomocí odkazů celý majetek (v tomto zákoně se totiž říkalo: „Jak kdo ustanovil o svém majetku, tak budiž po právu“),⁵⁰³ bylo později považováno za správné tuto dispoziční svobodu omezit. Upraveno to bylo jako výhoda pro zůstavitele, který často umíral, aniž by zanechal závěť, neboť ustanovení dědici se zpěchovali pozůstalost přijmout kvůli tomu, že z toho neměli žádný prospěch, anebo jen malý. A když pak byl přijat Furiův zákon,⁵⁰⁴ stejně jako zákon Vokoniův,⁵⁰⁵ z nichž však ani jeden nevyřešil tento problém s konečnou platností, byl nakonec přijat Falcidiův zákon, v němž bylo stanoveno, že z celkové hodnoty

⁴⁹⁹ D. 34, 4.

⁵⁰⁰ Gai. 2, 224–228; D. 35, 2; C. 6, 50.

⁵⁰¹ *Lex Falcidia de legatis* byla přijata v roce 40 př. n. l. Formálně se jedná o plebiscitum (rozhodnutí plebejského tribunálního shromáždění), které navrhl tribun lidu Publius Falcidius. Spolu s *lex Furia testamentaria* a *lex Voconia de mulierum hereditatibus* byla dalším omezením volnosti zůstavitelů při zřizování odkazů. Falcidiův zákon stanovil, že dědic nemohl rozdat odkazy více než 3/4 pozůstalosti tak, aby dědici zůstala alespoň 1/4 (tzv. *quarta Falcidia* – Falcidiova čtvrtina).

⁵⁰² Viz pozn. 144.

⁵⁰³ Lex XII tab. 5, 3. Viz pozn. 144.

⁵⁰⁴ *Lex Furia testamentaria* byla přijata okolo roku 190 př. n. l. na návrh tribuna lidu Gaia Furia (bylo to tedy plebiscitum). Každému, s výjimkou pokrevních příbuzných zůstavitele do šestého stupně, jeho manželky a snoubenky, zakázala tato norma přijmout jako odkaz více než 1000 assů. Trestem za její přestoupení byla pokuta ve výši čtyřnásobku.

⁵⁰⁵ *Lex Voconia de mulierum hereditatibus* z roku 169 př. n. l. byla přijata na návrh tribuna lidu Quinta Voconia Saxa (také tato norma byla plebiscitem). Tento zákon zakazoval, aby zůstavitel, který byl příslušníkem první majetkové třídy, ustanovil svou dědičkou ženu (interpretací byl tento zákaz posléze rozšířen také na dědičku posloupnost ze zákona), a také, aby ze zákona dědily jiné ženy než agnátské sestry a dcery zůstavitele. Zároveň stanovil, že odkaz nesmí převyšovat polovinu hodnoty dědictví.

TOTORUM BONORUM, ID EST UT, SIVE UNUS HERES INSTITUTUS ESSET SIVE PLURES, APUD EUM EOSVE PARS QUARTA REMANERET.

1 ET CUM QUAESITUM ESSET, DUOBUS HEREDIBUS INSTITUTIS, VELUTI TITIO ET SEIO, SI TITII PARS AUT TOTA EXHAUSTA SIT LEGATIS, QUAE NOMINATIM AB EO DATA SUNT, AUT SUPRA MODUM ONERATA, A SEIO VERO AUT NULLA RELICTA SINT LEGATA, AUT QUAE PARTEM EIUS DUMTAXAT IN PARTEM DIMIDIAM MINUUNT, AN, QUIA IS QUARTAM PARTEM TOTIUS HEREDITATIS AUT AMPLIUS HABET, TITIO NIHIL EX LEGATIS, QUAE AB EO RELICTA SUNT, RETINERE LICERET: PLACUIT RETINERE LICERE, UT QUARTAM PARTEM SUAE PARTIS SALVAM HABEAT: ETENIM IN SINGULIS HEREDIBUS RATIO LEGIS FALCIDIAE PONENDA EST.

2 QUANTITAS AUTEM PATRIMONII, AD QUAM RATIO LEGIS FALCIDIAE REDIGITUR, MORTIS TEMPORE SPECTATUR. ITAQUE SI VERBI GRATIA IS, QUI CENTUM AUREORUM PATRIMONIUM HABEBAT, CENTUM AUREOS LEGAVERIT, NIHIL LEGATARIIS PRODEST, SI ANTE ADITAM HEREDITATEM PER SERVOS HEREDITARIOS AUT EX PARTU ANCILLARUM HEREDITARIARUM AUT EX FETU PECORUM TANTUM ACCESSERIT HEREDITATI, UT CENTUM AUREIS LEGATORUM NOMINE EROGATIS HERES QUARTAM PARTEM HEREDITATIS HABITURUS SIT, SED NECESSE EST, UT NIHILO MINUS QUARTA PARS LEGATIS DETRAHATUR. EX DIVERSO SI SEPTUAGINTA QUINQUE LEGAVERIT ET ANTE ADITAM HEREDITATEM IN TANTUM DECREVERINT BONA INCENDIIS FORTE AUT NAUFRAGIIS AUT MORTE SERVORUM, UT NON AMPLIUS QUAM SEPTUAGINTA QUINQUE AUREORUM SUBSTANTIA VEL ETIAM MINUS RELINQUATUR, SOLIDA LEGATA DEBENTUR. NEC EA RES DAMNOSA EST HEREDI, CUI LIBERUM EST NON ADIRE HEREDITATEM: QUAE RES EFFICIT, UT NECESSE SIT LEGATARIIS, NE DESTITUTO TESTAMENTO NIHIL CONSEQUANTUR, CUM HEREDE IN PORTIONE PACISCI.

3 CUM AUTEM RATIO LEGIS FALCIDIAE PONITUR, ANTE DEDUCITUR AES ALIENUM, ITEM FUNERIS IMPENSA ET PRETIA SERVORUM MANUMISSORUM, TUNC DEINDE IN RELIQUO ITA RATIO HABETUR, UT EX EO QUARTA PARS APUD HEREDES REMANEAT, TRES VERO PARTES INTER LEGATARIOS DISTRIBUANTUR, PRO RATA SCILICET PORTIONE EIUS, QUOD CUIQUE EORUM LEGATUM FUERIT. ITAQUE SI FINGAMUS QUADRINGENTOS AUREOS LEGATOS ESSE ET PATRIMONII QUANTITATEM, EX QUA LEGATA EROGARI OPORTET, QUADRINGENTORUM ESSE, QUARTA PARS SINGULIS LEGATARIIS DETRAHI DEBET. QUODSI TRECENTOS QUINQUAGINTA LEGATOS FINGAMUS, OCTAVA DEBET DETRAHI. QUODSI QUINGENTOS LEGAVERIT, INITIO QUINTA, DEINDE QUARTA DETRAHI DEBET: ANTE ENIM DETRAHENDUM EST, QUOD EXTRA BONORUM QUANTITATEM EST, DEINDE QUOD EX BONIS APUD HEREDEM REMANERE OPORTET.

pozůstalosti nelze odkázat více než tři čtvrtiny, což znamená, že ať již byl ustanoven jeden nebo více dědiců, musela v obou případech zůstat jedna čtvrtina.

1. Jestliže jsou ustanoveni dva dědici, například Titius a Seius, a pokud je podíl Titia, který musí splnit pouze on, pohlcen buď úplně, nebo je zatížen nad přípustnou míru, a když zároveň Seius buď nemusí plnit žádné odkazy, nebo pouze takové, které jeho podíl zmenší pouze o polovinu, pak se nabízí otázka, jestli Titius, kterému po splnění odkazů nezůstane nic, si něco může ponechat, protože Seius dostane z pozůstalosti v každém případě jednu čtvrtinu nebo i více. Zvítězil názor, že si může ponechat tolik, aby si zajistil nezkrácenou čtvrtinu svého podílu.⁵⁰⁶ Počítání podle Falcidiova zákona totiž musíme rozšířit na jednotlivé spoludědice.

2. Rozhodující pro výši majetku, na který se vztahuje počítání podle Falcidiova zákona, je okamžik smrti. Jestliže někdo, kdo měl majetek ve výši sto aureů,⁵⁰⁷ sto aureů odkázal, pak obdařenému z odkazu nepomůže, když před přijetím pozůstalosti k ní přibylo skrze pozůstalostní otroky, děti pozůstalostních otrokyň anebo rozmnožením dobytka tolik, že dědic obdrží jednu čtvrtinu z pozůstalosti také tehdy, když je sto aureů vyplaceno jako odkazy; i tehdy je třeba odpočítat z odkazů jednu čtvrtinu pozůstalosti. Jestliže však někdo naopak odkázal sedmdesát pět aureů a majetek se před přijetím pozůstalosti zmenšil v důsledku požáru, ztroskotáním lodě anebo úmrtím otroků natolik, že hodnota pozůstalosti nepřesahuje sedmdesát pět aureů, nebo je dokonce ještě menší, pak se odkazy dluží v plné výši. Pro dědice není nevýhodné, jestliže má možnost nepřijmout pozůstalost. V důsledku toho se obdaření z odkazu musí, co se týče dílu, s dědicem vyrovnat, a ne aby nic neobdrželi kvůli závěti, která zůstane opuštěna.⁵⁰⁸

3. Jestliže je počítáno podle Falcidiova zákona, pak jsou nejdříve odpočítávány dluhy, stejně jako náklady na pohřeb a hodnota propuštěných otroků; pak je zbytek odečten tak, že z něho dědicům zůstane jedna čtvrtina, tři čtvrtiny se pak rozdělí mezi obdařené z odkazu, samozřejmě v takovém poměru, v jakém bylo každému odkázáno. Představme si, že bylo odkázáno čtyři sta aureů a hodnota majetku, z něhož mají být odkazy plněny, činí také čtyři sta, pak je třeba jednotlivým obdařeným z odkazu odpočítat jednu čtvrtinu. Představme si však, že bylo odkázáno tři sta padesát, pak se musí odpočítat jedna osmina. Jestliže však někdo odkázal pět set, musí se nejdříve odpočítat jedna pětina a pak jedna čtvrtina. Neboť nejdříve je třeba odpočítat to, co pozůstalost přesahuje, a pak to, co má z majetku zůstat dědici.⁵⁰⁹

⁵⁰⁶ Srov. Gai. D. 35, 2, 77 (Gai. lib. 18 ad ed. prov.).

⁵⁰⁷ Viz pozn. 496.

⁵⁰⁸ Gai. D. 35, 2, 73 pr. (Gai. lib. 18 ad ed. prov.).

⁵⁰⁹ Gai. D. 35, 2, 73, 5 (Gai. lib. 18 ad ed. prov.).

TITULUS VINCENSIMUS TERTITUS DE FIDEICOMMISSARIIS HEREDITATIBUS

NUNC TRANSEAMUS AD FIDEICOMMISSA. ET PRIUS DE HEREDITATIBUS FIDEICOMMISSARIIS VIDEAMUS.

1 SCIENDUM ITAQUE EST OMNIA FIDEICOMMISSA PRIMIS TEMPORIBUS INFIRMA ESSE, QUIA NEMO INVITUS COGEBATUR PRAESTARE ID DE QUO ROGATUS ERAT: QUIBUS ENIM NON POTERANT HEREDITATES VEL LEGATA RELINQUERE, SI RELINQUEBANT, FIDEI COMMITTEBANT EORUM, QUI CAPERE EX TESTAMENTO POTERANT: ET IDEO FIDEICOMMISSA APPELLATA SUNT, QUIA NULLO VINCULO IURIS, SED TANTUM PUDORE EORUM QUI ROGABANTUR CONTINEBANTUR. POSTEA PRIMUS DIVUS AUGUSTUS SEMEL ITERUMQUE GRATIA PERSONARUM MOTUS, VEL QUIA PER IPSIUS SALUTEM ROGATUS QUIS DICERETUR, AUT OB INSIGNEM QUORUNDAM PERFIDIAM IUSSIT CONSULIBUS AUCTORITATEM SUAM INTERPONERE. QUOD QUIA IUSTUM VIDEBATUR ET POPULARE ERAT, PAULATIM CONVERSUM EST IN ADSIDUAM IURISDICTIONEM: TANTUSQUE FAVOR EORUM FACTUS EST, UT PAULATIM ETIAM PRAETOR PROPRIUS CREARETUR, QUI FIDEICOMMISSIS IUS DICERET, QUEM FIDEICOMMISSARIUM APPELLABANT.

2 IN PRIMIS IGITUR SCIENDUM EST OPUS ESSE, UT ALIQUIS RECTO IURE TESTAMENTO HERES INSTITUATUR EIUSQUE FIDEI COMMITTATUR, UT EAM HEREDITATEM ALII RESTITUAT: ALIOQUIN INUTILE EST TESTAMENTUM, IN QUO NEMO HERES INSTITUITUR. CUM IGITUR ALIQUIS SCRIPSERIT: „LUCIUS TITIUS HERES ESTO“, POTERIT ADICERE: „ROGO TE, LUCI TITI, UT, CUM PRIMUM POSSIS HEREDITATEM MEAM ADIRE, EAM GAIO SEIO REDDAS RESTITUAS“. POTEST AUTEM QUISQUE ET DE PARTE RESTITUENDA HEREDEM ROGARE: ET LIBERUM EST VEL PURE VEL SUB CONDICIONE RELINQUERE FIDEICOMMISSUM VEL EX DIE CERTO.

3 RESTITUTA AUTEM HEREDITATE IS QUIDEM QUI RESTITUIT NIHILO MINUS HERES PERMANET: IS VERO QUI RECIPIT HEREDITATEM ALIQUANDO HEREDIS ALIQUANDO LEGATarii LOCO HABEBATUR.

4 ET IN NERONIS QUIDEM TEMPORIBUS TREBELLIO MAXIMO ET ANNAEO SENECA CONSULIBUS SENATUS CONSULTUM FACTUM EST, QUO CAUTUM EST, UT, SI HEREDITAS EX FIDEICOMMISSI CAUSA RESTITUTA SIT, OMNES ACTIONES, QUAE IURE CIVILI HEREDI ET IN HEREDEM COMPETERENT, EI ET IN EUM DARENTUR, CUI EX FIDEICOMMISSO RESTITUTA

DVACÁTÝ TŘETÍ TITUL O FIDEIKOMISÁRNÍ POZŮSTALOSTI⁵¹⁰

Přejdeme nyní k fideikomisům a jako první proberme pozůstalostní fideikomisy.⁵¹¹

1. Je třeba vědět, že zpočátku byly všechny fideikomisy nezávazné, neboť nikdo nemohl být nucen plnit proti své vůli něco, oč byl pouze požádán. Protože pokud chtěl někdo poskytnout něco tomu, komu nebylo možné poskytnout pozůstalost nebo odkaz, spoléhalo se na slušnost těch, kteří něco mohli nabýt ze závěti, a o fideikomisech se hovoří z toho důvodu, že nezakládaly právní pouto, ale pouze záleželo na slušnosti těch, kteří o to byli požádáni. Později božský Augustus⁵¹² jako první nařídil, zprvu pro jednotlivý případ a pak opakovaně, buď přihlédl k mínění dotčeného, nebo protože někdo, jak se říká, hledal u svého císaře pomoc, anebo kvůli neslýchané věrolomnosti, aby zde konsulové použili svou úřední moc.⁵¹³ Když toto bylo podle práva provedeno a bylo to obecně přijato, bylo z toho odvozeno soudní pravidlo a fideikomisy se staly natolik oblíbenými, že byl později zřízen samostatný úřad praetora pro fideikomisy, který byl nazván fideikomisární.

2. Především je třeba vědět, že je nutné nejdříve někoho platně ustanovit závětí dědicem a teprve pak spoléhat na jeho svědomitost, že totiž tuto pozůstalost vydá jinému; v opačném případě je závěť, v níž nikdo není ustanoven dědicem, neplatná. Pokud tedy někdo ustanovil: „Lucius Titius ať je mým dědicem,“ může pak k tomu připojit: „Žádám tě, Lucie Titie, jestliže můžeš mou pozůstalost přijmout, vydej ji Gaiovi Seiovi.“ Ale dědice je možné požádat také o vydání jedné části a lze zanechat také fideikomis bez podmínky nebo s podmínkou anebo s uložením začátku běhu lhůty.⁵¹⁴

3. Jestliže byla pozůstalost vydána, přece jen zůstává dědicem ten, kdo ji vydal; naopak ten, kdo pozůstalost obdržel, bude v postavení dědice, stejně jako obdařeného z odkazu.⁵¹⁵

4. V Neronově⁵¹⁶ době, za konsulátu Trebellia Maxima a Annaea Seneky, bylo přijato usnesení senátu,⁵¹⁷ v němž bylo nařízeno, že jestliže došlo na základě fideikomisu k vydání pozůstalosti, pak všechny žaloby, které má podle civilního práva dědic nebo jsou namířeny proti němu, mají být ve prospěch nebo proti tomu, komu byla vydána pozůstalost na základě fideikomisu. Na základě tohoto usnesení senátu začal praetor

⁵¹⁰ Cai. 2, 246–259; D. 36, 1; C. 6, 49.

⁵¹¹ Cai. 2, 246–247.

⁵¹² Viz pozn. 361.

⁵¹³ Srov. I. 2, 25 pr.

⁵¹⁴ Cai. 2, 248; Cai. 2, 250.

⁵¹⁵ Cai. 2, 251.

⁵¹⁶ Římský císař Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus vládl v letech 54–68 n. l. Trůn získal díky své matce Agrippině (v roce 50 n. l. ho adoptoval její manžel císař Claudius). Na začátku své vlády, pod vlivem svého učitele Seneky, navazoval na Augustovy reformy. Později začal vládnout bezohledně a nevyhýbal se ani vraždám svých příbuzných. Známe také pronásledování křesťanů po požáru Říma v roce 64 n. l.

⁵¹⁷ *Senatus consultum Trebellianum* bylo přijato v roce 56 n. l. Podle něho se fideikomisář stal univerzálním sukcesorem zůstavitele, nastoupil na jeho místo (*heredis loco*). Byl to počátek tzv. univerzálního fideikomisu.

ESSET HEREDITAS. POST QUOD SENATUS CONSULTUM PRAETOR UTILES ACTIONES EI ET IN EUM QUI RECEPIT HEREDITATEM QUASI HEREDI ET IN HEREDEM DARE COEPIT.

5 SED QUIA HEREDES SCRIPTI, CUM AUT TOTAM HEREDITATEM AUT PAENE TOTAM PLERUMQUE RESTITUERE ROGABANTUR, ADIRE HEREDITATEM OB NULLUM VEL MINIMUM LUCRUM RECUSABANT ATQUE OB ID EXTINGUEBANTUR FIDEICOMMISSA: POSTEA VESPASIANI AUGUSTI TEMPORIBUS PEGASO ET PUSIONE CONSULIBUS SENATUS CENSUIT, UT EI, QUI ROGATUS ESSET HEREDITATEM RESTITUERE, PERINDE LICERET QUARTAM PARTEM RETINERE, ATQUE LEGE FALCIDIA EX LEGATIS RETINERE CONCEDITUR. EX SINGULIS QUOQUE REBUS, QUAE PER FIDEICOMMISSUM RELINQUUNTUR, EADEM RETENTIO PERMISSA EST. POST QUOD SENATUS CONSULTUM IPSE HERES ONERA HEREDITARIA SUSTINEBAT: ILLE AUTEM, QUI EX FIDEICOMMISSO RECEPIT PARTEM HEREDITATIS, LEGATarii PARTIarii LOCO ERAT, ID EST EIUS LEGATarii, CUI PARS BONORUM LEGABATUR. QUAE SPECIES LEGATI PARTITIO VOCABATUR, QUIA CUM HEREDE LEGATARIUS PARTIEBATUR HEREDITATEM. UNDE QUAE SOLEBANT STIPULATIONES INTER HEREDEM ET PARTIARIUM LEGATARIUM INTERPONI, EAEDem INTERPONEBANTUR INTER EUM, QUI EX FIDEICOMMISSO RECEPIT HEREDITATEM, ET HEREDem, ID EST UT ET LUCRUM ET DAMNUM HEREDITARIUM PRO RATA PARTE INTER EOS COMMUNE SIT.

6 ERGO SI QUIDEM NON PLUS QUAM DODRANTEM HEREDITATIS SCRIPTUS HERES ROGATUS SIT RESTITUERE, TUNC EX TREBELLIANO SENATUS CONSULTO RESTITUEBATUR HEREDITAS ET IN UTRUMQUE ACTIONES HEREDITARIAE PRO RATA PARTE DABANTUR: IN HEREDem QUIDEM IURE CIVILI, IN EUM VERO QUI RECIPIEBAT HEREDITATEM EX SENATUS CONSULTO TREBELLIANO TAMQUAM IN HEREDem. AT SI PLUS QUAM DODRANTEM VEL ETIAM TOTAM HEREDITATEM RESTITUERE ROGATUS SIT, LOCUS ERAT PEGASIANO SENATUS CONSULTO, ET HERES, QUI SEMEL ADIERIT HEREDITATEM, SI MODO SUA VOLUNTATE ADIERIT, SIVE RETINUERIT QUARTAM PARTEM SIVE NOLUERIT RETINERE, IPSE UNIVERSA ONERA HEREDITARIA SUSTINEBAT. SED QUARTA QUIDEM RETENTA QUASI PARTIS ET PRO PARTE STIPULATIONES INTERPONEBANTUR TAMQUAM INTER PARTIARIUM LEGATARIUM ET HEREDem: SI VERO TOTAM HEREDITATEM RESTITUERIT, EMPTAE ET VENDITAE HEREDITATIS STIPULATIONES INTERPONEBANTUR. SED SI RECuset SCRIPTUS HERES ADIRE HEREDITATEM OB ID, QUOD DICAT EAM SIBI SUSPECTAM ESSE QUASI DAMNOSAM, CAVETUR PEGASIANO SENATUS CONSULTO, UT DESIDERANTE EO, CUI RESTITUERE ROGATUS EST, IUSSU PRAETORIS ADEAT ET RESTITUAT HEREDITATEM PERINDEQUE EI ET IN EUM QUI RECIPIT HEREDITATEM ACTIONES DENTUR, AC SI IURIS EST EX TREBELLIANO SENATUS CONSULTO:

udělovat obdobné žaloby ve prospěch toho a proti tomu, kdo obdržel pozůstalost, a to stejně jako ve prospěch dědice a proti němu.⁵¹⁸

5. Protože ustanovení dědici byli často žádáni, aby vydali celou, nebo téměř celou, pozůstalost, a ti se kvůli žádnému, nebo jen malému, prospěchu zdráhali pozůstalost přijmout, stávaly se fideikomisy neúčinnými, proto později senát za doby císaře Vespasiana,⁵¹⁹ za konsulátu Pegasa a Pusia, nařídil,⁵²⁰ že dědic, který je požádán o vydání pozůstalosti, si může ponechat jednu čtvrtinu, stejně jako je mu to dovoleno podle Falcidiova zákona ohledně odkazů. Také pro jednotlivé věci, které jsou zanechány pomocí fideikomisu, bylo zřízeno totéž zadržovací právo. Po vydání tohoto usnesení senátu nesl dědic sám břemeno pozůstalosti. Ten však, kdo obdržel z fideikomisu část pozůstalosti, dosáhl postavení příjemce části odkazu, tedy obdařeného z odkazu, jemuž byl odkázán určitý díl pozůstalosti. Tento druh odkazu se označuje jako dílčí odkaz, neboť obdařený z odkazu se s dědicem dělí o pozůstalost podle částí. V úvahu přitom přicházejí tytéž stipulace, které se obvykle používají mezi dědici a obdařenými z dílčího odkazu a také mezi tím, kdo obdrží pozůstalost na základě fideikomisu a oddělil část dědici. To znamená, že prospěch i ztráta z pozůstalosti jim připadne podle dílů společně.

6. Naopak, pokud není na ustanoveném dědici požadováno vydat více než tři čtvrtiny pozůstalosti, je pak vydána pozůstalost v souladu s trebelliánským usnesením senátu⁵²¹ a dědické žaloby proti oběma se rozdělí podle poměru jejich podílů, proti dědicům podle civilního práva, proti tomu, kdo pozůstalost obdržel, podle trebelliánského usnesení senátu, stejně jako proti každému jinému dědici. Jestliže byl však někdo požádán vydat více než tři čtvrtiny pozůstalosti, nebo dokonce pozůstalost celou, bylo nutné použít pegasiánské usnesení senátu⁵²² a dědic, který již pozůstalost dobrovolně přijal, nesl všechna břemena pozůstalosti sám, i kdyby si byl chtěl ponechat jednu čtvrtinu pozůstalosti, nebo nechtěl. Jestliže si ponechal pouze jednu čtvrtinu, byly uzavřeny stipulace podle poměru podílů jako mezi obdařeným z dílčího odkazu a dědicem. Naproti tomu, pokud ale dědic vydal pozůstalost celou, budou uzavřeny stipulace o koupi pozůstalosti. Jestliže se však dědic zdráhá pozůstalost přijmout, neboť mu připadá, jak se uvádí, předlužená, pegasiánské usnesení senátu nařizovalo, že je povinen pozůstalost, na návrh fideikomiséře a na základě příkazu praetora, vydat, a že žaloby, které znějí ve prospěch fideikomiséře, a ty které směřují proti němu, mají být rozděleny jako podle trebelliánského usnesení senátu. V tomto případě stipulace

⁵¹⁸ Gai. 2, 253.

⁵¹⁹ Římský císař Titus Flavius Vespasianus vládl v letech 69–79 n. l. Energickému Vespasianovi se podařilo zkonsolidovat Římskou říši a obnovit vnitřní mír. Propůjčoval provinciálům římské občanství, snížil státní dluh, reformoval armádu a rozvíjel stavební činnost v Římě.

⁵²⁰ *Senatus consultum Pegasianum* bylo přijato okolo roku 74 n. l. a navazuje na *SC Trebellianum*.

⁵²¹ Viz pozn. 517.

⁵²² Viz pozn. 520.

QUO CASU NULLIS STIPULATIONIBUS OPUS EST, QUIA SIMUL ET HUIC QUI RESTITUIT SECURITAS DATUR ET ACTIONES HEREDITARIAE EI ET IN EUM TRANSFERUNTUR QUI RECIPIT HEREDITATEM, UTROQUE SENATUS CONSULTO IN HAC SPECIE CONCURRENTE.

7 SED QUIA STIPULATIONES EX SENATUS CONSULTO PEGASIANO DESCENDENTES ET IPSI ANTIQUITATI DISPLICUERUNT ET QUIBUSDAM CASIBUS CAPTIOSAS EAS HOMO EXCELSI INGENII PAPINIANUS APPELLAT ET NOBIS IN LEGIBUS MAGIS SIMPLICITAS QUAM DIFFICULTAS PLACET, IDEO OMNIBUS NOBIS SUGGESTIS TAM SIMILITUDINIBUS QUAM DIFFERENTIIS UTRIVSQUE SENATUS CONSULTI PLACUIT EXPLOSO SENATUS CONSULTO PEGASIANO, QUOD POSTEA SUPERVENIT, OMNEM AUCTORITATEM TREBELLIANO SENATUS CONSULTO PRAESTARE, UT EX EO FIDEICOMMISSARIAE HEREDITATES RESTITUANTUR, SIVE HABEAT HERES EX VOLUNTATE TESTATORIS QUARTAM SIVE PLUS SIVE MINUS SIVE PENITUS NIHIL, UT TUNC, QUANDO VEL NIHIL VEL MINUS QUARTA APUD EUM REMANEAT, LICEAT EI VEL QUARTAM VEL QUOD DEEST EX NOSTRA AUCTORITATE RETINERE VEL REPETERE SOLUTUM, QUASI EX TREBELLIANO SENATUS CONSULTO PRO RATA PORTIONE ACTIONIBUS TAM IN HEREDEM QUAM IN FIDEICOMMISSARIUM COMPETENTIBUS. SI VERO TOTAM HEREDITATEM SPONTE RESTITUERIT, OMNES HEREDITARIAE ACTIONES FIDEICOMMISSARIO ET ADVERSUS EUM COMPETUNT. SED ETIAM ID, QUOD PRAECIPUUM PEGASIANI SENATUS CONSULTI FUERAT, UT, QUANDO RECUSABAT HERES SCRIPTUS SIBI DATAM HEREDITATEM ADIRE, NECESSITAS EI IMPONERETUR TOTAM HEREDITATEM VOLENTI FIDEICOMMISSARIO RESTITUERE ET OMNES AD EUM ET CONTRA EUM TRANSIRE ACTIONES, ET HOC TRANSPONIMUS AD SENATUS CONSULTUM TREBELLIANUM, UT EX HOC SOLO ET NECESSITAS HEREDI IMPONATUR, SI IPSO NOLENTE ADIRE FIDEICOMMISSARIUS DESIDERAT RESTITUI SIBI HEREDITATEM, Nullo nec damno nec commodo apud heredem manente.

8 NIHIL AUTEM INTEREST, UTRUM ALIQUIS EX ASSE HERES INSTITUTUS AUT TOTAM HEREDITATEM AUT PRO PARTE RESTITUERE ROGATUR, AN EX PARTE HERES INSTITUTUS AUT TOTAM EAM PARTEM AUT PARTIS PARTEM RESTITUERE ROGATUR: NAM ET HOC CASU EADEM OBSERVARI PRAECIPIMUS, QUAE IN TOTIUS HEREDITATIS RESTITUTIONE DIXIMUS.

9 SI QUIS UNA ALIQUA RE DEDUCTA SIVE PRAECEPTA, QUAE QUARTAM CONTINET, VELUTI FUNDO VEL ALIA RE ROGATUS SIT RESTITUERE HEREDITATEM, SIMILI MODO EX TREBELLIANO SENATUS CONSULTO RESTITUTIO FIAT, PERINDE AC SI QUARTA PARTE RETENTA ROGATUS ESSET RELIQUAM HEREDITATEM RESTITUERE. SED ILLUD INTEREST, QUOD ALTERO CASU, ID EST CUM DEDUCTA SIVE PRAECEPTA ALIQUA RE RESTITUITUR HEREDITAS, IN SOLIDUM EX EO SENATUS CONSULTO ACTIONES TRANSFERUNTUR ET RES QUAE REMANET APUD HEREDEM SINE ULLO ONERE HEREDITARIO APUD EUM MANET QUASI EX LEGATO EI ADQUISITA, ALTERO VERO CASU, ID EST CUM QUARTA PARTE RETENTA ROGATUS EST HERES RESTITUERE HEREDITATEM ET RESTITUIT, SCINDANTUR ACTIONES ET PRO DODRANTE QUIDEM TRANSFERANTUR AD FIDEICOMMISSARIUM, PRO QUADRANTE REMANEANT APUD HEREDEM. QUIN ETIAM LICET IN UNA RE, QUA DEDUCTA AUT PRAECEPTA RESTITUERE ALIQUIS HEREDITATEM ROGATUS EST, MAXIMA PARS HEREDITATIS CONTINEATUR, AEQUE IN

potřebná není, neboť stejně jako tomu, kdo pozůstalost vydal, je mu zajištěno zbavení se odpovědnosti a také jsou přeneseny žaloby na a proti příjemci pozůstalosti, neboť v tomto bodu se obě usnesení senátu shodují.

7. Protože byly stipulace, opírající se o pegasiánské usnesení senátu, v dřívějších dobách kritizovány a protože muž vynikajícího rozumu Papinianus⁵²³ je v mnoha případech považoval za nebezpečné a protože si v zákonech ceníme více jednoduché než složité, rozhodli jsme se, po prozkoumání všech podrobností obou usnesení senátu a rozdílů mezi nimi, pozdější pegasiánské usnesení senátu zrušit a ponechat v platnosti jako jediné trebelliánské usnesení senátu. Na základě toho je třeba fideikomisární pozůstalost vydat, ať již dědic obdrží na základě vůle zůstavitele méně nebo vůbec nic, ale takovým způsobem, že pokud mu nezůstane nic, nebo méně než jedna čtvrtina, může si pak na základě našeho rozhodnutí ponechat jednu čtvrtinu, anebo to, co do ní chybí, nebo požadovat zpět to, co již plnil. A takovým způsobem byly nyní, v souladu s trebelliánským usnesením senátu, vytvořeny žaloby proti dědici, stejně jako proti fideikomisáři, a to podle poměru jejich podílů. Pokud se však dědic dobrovolně zřekl celé pozůstalosti, jsou k dispozici všechny dědické žaloby ve prospěch fideikomisáře i proti němu. Jestliže dědic nechce přijmout pozůstalost, je podle tohoto usnesení senátu vystaven nátlaku fideikomisáře vydat mu na jeho žádost pozůstalost, přičemž dědici nezůstanou ani výhody, ani nevýhody.

8. Není žádného rozdílu mezi tím, jestli je od dědice ustanoveného k celé pozůstalosti požadována tato celá, nebo pouze jedna její část, anebo je od dědice ustanoveného k jedné části pozůstalosti požadována pouze část této části. Také pro tento druhý případ totiž nařizujeme to, co jsme již řekli o vydání celé pozůstalosti.⁵²⁴

9. Jestliže je na někom požadováno, aby vydal celou pozůstalost, přičemž je mu zároveň ponechána jedna jediná věc, nebo je mu odebrána věc tvořící jednu čtvrtinu pozůstalosti, například pozemek nebo nějaká jiná věc, má pak být vydání provedeno obdobně jako podle trebelliánského usnesení senátu,⁵²⁵ jako kdyby na něm bylo vyžadováno ponechat si jednu čtvrtinu pozůstalosti a zbytek vydat. Existuje zde však rozdíl mezi tím, že v jednom případě, tedy když má být pozůstalost vydána a zároveň ponechána jedna věc, nebo má být věc odňata, se žaloby na základě tohoto usnesení senátu převádějí nerozdělené a věc, která dědici zůstane, u něho zůstane bez jakékoli vazby na pozůstalost, jako kdyby ji nabyt na základě odkazu. V jiném případě, tedy když je na dědici požadováno vydání pozůstalosti s tím, že si ponechá jednu čtvrtinu, a on ji vydá, je nezbytné žaloby rozdělit a ze tří čtvrtin je převést na fideikomisáře a z jedné čtvrtiny ponechat dědici. Dokonce jestliže jedna věc tvoří větší část pozůstalosti, kterou si může ponechat anebo odebrat a pozůstalost vydat, jsou žaloby převedeny také

⁵²³ Viz pozn. 191.

⁵²⁴ Gai. 2, 259.

⁵²⁵ Viz pozn. 517.

SOLIDUM TRANSFERUNTUR ACTIONES ET SECUM DELIBERARE DEBET IS, CUI RESTITUITUR HEREDITAS, AN EXPEDIAT SIBI RESTITUI. EADEM SCILICET INTERVENIUNT ET SI DUABUS PLURIBUSVE REBUS DEDUCTIS PRAECEPTISVE RESTITUERE HEREDITATEM ROGATUS SIT. SED ET SI CERTA SUMMA DEDUCTA PRAECEPTAVE, QUAE QUARTAM VEL ETIAM MAXIMAM PARTEM HEREDITATIS CONTINET, ROGATUS SIT ALIQUIS HEREDITATEM RESTITUERE, IDEM IURIS EST. QUAE DIXIMUS DE EO QUI EX ASSE HERES INSTITUTUS EST, EADEM TRANSFERIMUS ET AD EUM QUI EX PARTE HERES SCRIPTUS EST.

10 PRAETEREA INTESTATUS QUOQUE MORITURUS POTEST ROGARE EUM, AD QUEM BONA SUA VEL LEGITIMO IURE VEL HONORARIO PERTINERE INTELLEGIT, UT HEREDITATEM SUAM TOTAM PARTEMVE EIUS AUT REM ALIQUAM, VELUTI FUNDUM HOMINEM PECUNIAM, ALICUI RESTITUAT: CUM ALIOQUIN LEGATA NISI EX TESTAMENTO NON VALEANT.

11 EUM QUOQUE, CUI ALIQUID RESTITUITUR, POTEST ROGARE, UT ID RURSUS ALII TOTUM AUT PRO PARTE VEL ETIAM ALIUD ALIQUID RESTITUAT.

12 ET QUIA PRIMA FIDEICOMMISSORUM CUNABULA A FIDE HEREDUM PENDENT ET TAM NOMEN QUAM SUBSTANTIAM ACCEPERUNT ET IDEO DIVUS AUGUSTUS AD NECESSITATEM IURIS EA DETRAXIT: NUPER ET NOS EUNDEM PRINCIPEM SUPERARE CONTENDENTES EX FACTO, QUOD TRIBONIANUS VIR EXCELSUS QUAESTOR SACRI PALATII SUGGESTIT, CONSTITUTIONEM FECIMUS, PER QUAM DISPOSUIMUS: SI TESTATOR FIDEI HEREDIS SUI COMMISIT, UT VEL HEREDITATEM VEL SPECIALE FIDEICOMMISSUM RESTITUAT, ET NEQUE EX SCRIPTURA NEQUE EX QUINQUE TESTIUM NUMERO, QUI IN FIDEICOMMISSIS LEGITIMUS ESSE NOSCITUR, RES POSSIT MANIFESTARI, SED VEL PAUCIORES QUAM QUINQUE VEL NEMO PENITUS TESTIS INTERVENERIT, TUNC SIVE PATER HEREDIS SIVE ALIUS QUICUMQUE SIT, QUI FIDEM ELEGIT HEREDIS ET AB EO ALIQUID RESTITUI VOLUERIT, SI HERES PERFIDIA TENTUS ADIMPLERE FIDEM RECUSAT NEGANDO REM ITA ESSE SUBSECUTAM, SI FIDEICOMMISSARIUS IUSIURANDUM EI DETULERIT, CUM PRIUS IPSE DE CALUMNIA IURAVERIT, NECESSE EUM HABERE VEL IUSIURANDUM SUBIRE, QUOD NIHIL TALE A TESTATORE AUDIVIT, VEL RECUSANTEM AD FIDEICOMMISSI VEL UNIVERSITATIS VEL SPECIALIS SOLUTIONEM COARTARI, NE DEPEREAT ULTIMA VOLUNTAS TESTATORIS FIDEI HEREDIS COMMISSA. EADEM OBSERVARI CENSUIMUS ET SI A LEGATARIO VEL FIDEICOMMISSARIO ALIQUID SIMILITER RELICTUM SIT. QUOD SI IS, A QUO RELICTUM DICITUR, CONFITEATUR QUIDEM ALIQUID A SE RELICTUM ESSE, SED AD LEGIS SUPTILITATEM DECURRAT, OMNIMODO COGENDUS EST SOLVERE.

nerozděleně a ten, komu má být pozůstalost vydána, musí zvážit, zda mu bude její nabytí prospěšné. Totéž pochopitelně platí také tehdy, když je na někom požadováno vydání celé pozůstalosti a současně si může ponechat, nebo nechat si odebrat, dvě anebo více věcí.

Jestliže je na někom požadováno, aby vydal pozůstalost, a zároveň je mu ponecháno nebo odejmuto určité množství peněz tvořící jednu čtvrtinu nebo i větší část pozůstalosti, platí stejná pravidla. To, co jsme řekli o ustanovení dědicem k celku, přenášíme také na toho, kdo byl ustanoven dědicem pouze k části.

10. Také ten, kdo zemřel bez závěti, může požádat toho, o němž ví, že mu podle civilního nebo podle honorárního práva připadne jeho majetek, aby druhé osobě vydal celou pozůstalost nebo její část nebo určitou věc, například pozemek, otroka nebo peníze, a to i přesto, že odkazy jsou platné pouze na základě závěti.

11. Také na tom, komu je jako fideikomisáři něco vydáno, je možné požadovat, aby zase dalšímu vydal tento celek nebo jeho část, anebo dokonce také aby mu vydal něco jiného.

12. A protože byly fideikomisy, stejně jako jejich obsah, ve svých počátcích závislé na poctivosti dědiců a podle toho také byly nazvány a protože je božský Augustus⁵²⁶ vyzbrojil právní závazností, jsme na základě jednoho případu, který nám předložil nepřekonatelný muž quaestor sacri palatii Tribonianus,⁵²⁷ ve snaze překonat úsilí tohoto císaře, vydali v rychlosti konstituci,⁵²⁸ v níž jsme nařídili následující: Jestliže zůstavitel důvěřoval poctivosti svého dědice, že vydá pozůstalost nebo její část jako fideikomis, a když tuto skutečnost nelze doložit ani listinou, ani pěti svědky, kteří jsou, jak je známo, zákonem při fideikomisech předepsáni,⁵²⁹ a to z toho důvodu, že bylo přítomno méně než pět svědků anebo nebyl přítomen ani jeden svědek, a když se tedy dědic – pokud se jeho otec nebo někdo jiný spoléhal na poctivost dědice a uložil mu vydání věci – kvůli nepoctivosti zdráhá jemu uložený slib splnit proto, že popírá, že by se toto stalo, a když pak fideikomisář, který předtím přísahal, že nepodá neoprávněně žalobu, ho pak vyzve k přísaze, musí buď dědic přísahat, že nic od zůstavitele neslyšel, nebo jestliže se zdráhá, musí být přinucen k plnění pozůstalostního fideikomisu nebo jednotlivého fideikomisu, a to proto, aby poslední vůle zůstavitele, v níž bylo spoléháno na poctivost dědice, nezůstala nesplněna. Totéž pravidlo jsme zavedli také pro případ, když je obdařený z odkazu nebo fideikomisář odpovídajícím způsobem obtížený. Jestliže však ten, o němž se tvrdí, že je fideikomisem obtížený, sice uznává, že obtíženým je, avšak hledá útočiště ve znění zákona, pak má být v každém případě přinucen k plnění.

⁵²⁶ Viz pozn. 361.

⁵²⁷ Viz pozn. 1.

⁵²⁸ C. 6, 42, 32 (a. 531).

⁵²⁹ Srov. C. 6, 36, 8, 3 (a. 424).

TITULUS VINCENSIMUS QUARTUS
DE SINGULIS REBUS PER FIDEICOMMISSUM RELICTIS

POTEST AUTEM QUIS ETIAM SINGULAS RES PER FIDEICOMMISSUM RELINQUERE, VELUTI FUNDUM HOMINEM VESTEM ARGENTUM PECUNIAM NUMERATAM, ET VEL IPSUM HEREDEM ROGARE, UT ALICUI RESTITUAT, VEL LEGATARIUM, QUAMVIS A LEGATARIO LEGARI NON POSSIT.

1 POTEST AUTEM NON SOLUM PROPRIAS TESTATOR RES PER FIDEICOMMISSUM RELINQUERE, SED ET HEREDIS AUT LEGATarii AUT FIDEICOMMISSarii AUT CUIUSLIBET ALTERIUS. ITAQUE ET LEGATARIUS ET FIDEICOMMISSARIUS NON SOLUM DE EA RE ROGARI POTEST, UT EAM ALICUI RESTITUAT, QUAE EI RELICTA SIT, SED ETIAM DE ALIA, SIVE IPSIUS SIVE ALIENA SIT. HOC SOLUM OBSERVANDUM EST, NE PLUS QUISQUAM ROGETUR ALICUI RESTITUERE, QUAM IPSE EX TESTAMENTO CEPERIT: NAM QUOD AMPLIUS EST, INUTILITER RELINQUITUR. CUM AUTEM ALIENA RES PER FIDEICOMMISSUM RELINQUITUR, NECESSE EST EI QUI ROGATUS EST AUT IPSAM REDIMERE ET PRAESTARE AUT AESTIMATIONEM EIUS SOLVERE.

2 LIBERTAS QUOQUE SERVO PER FIDEICOMMISSUM DARI POTEST, UT HERES EUM ROGETUR MANUMITTERE VEL LEGATARIUS VEL FIDEICOMMISSARIUS. NEC INTEREST, UTRUM DE SUO PROPRIO SERVO TESTATOR ROGET, AN DE EO QUI IPSIUS HEREDIS AUT LEGATarii VEL ETIAM EXTRANEI SIT. ITAQUE ALIENUS SERVUS REDIMI ET MANUMITTI DEBET: QUOD SI DOMINUS EUM NON VENDAT, SI MODO NIHIL EX IUDICIO EIUS QUI RELIQUIT LIBERTATEM PERCEPIT, NON STATIM EXTINGUITUR FIDEICOMMISSARIA LIBERTAS, SED DIFFERTUR, QUIA POSSIT TEMPORE PROCEDENTE, UBIQUE OCCASIO REDIMENDI SERVI FUERIT, PRAESTARI LIBERTAS. QUI AUTEM EX CAUSA FIDEICOMMISSI MANUMITTITUR, NON TESTATORIS FIT LIBERTUS, ETIAMSI TESTATORIS SERVUS SIT, SED EIUS QUI MANUMITTIT: AT IS, QUI DIRECTO TESTAMENTO LIBER ESSE IUBETUR, IPSIUS TESTATORIS FIT LIBERTUS, QUI ETIAM ORCINUS APPELLATUR. NEC ALIUS ULLUS DIRECTO EX TESTAMENTO LIBERTATEM HABERE POTEST, QUAM QUI UTROQUE TEMPORE TESTATORIS FUERIT, ET QUO FACERET TESTAMENTUM ET QUO MORERETUR. DIRECTO AUTEM LIBERTAS TUNC DARI VIDETUR, CUM NON AB ALIO SERVUM MANUMITTI ROGAT, SED VELUT EX SUO TESTAMENTO LIBERTATEM EI COMPETERE VULT.

3 VERBA AUTEM FIDEICOMMISSORUM HAEC MAXIME IN USU HABEANTUR: PETO, ROGO, VOLO, MANDO, FIDEI TUAE COMMITTO. QUAE PERINDE SINGULA FIRMA SUNT, ATQUE SI OMNIA IN UNUM CONGESTA ESSENT.

DVACÁTÝ ČTVRTÝ TITUL

O JEDNOTLIVÝCH VĚCECH PŘENECHANÝCH FIDEIKOMISEM⁵³⁰

Jako fideikomis je možné zanechat také jednotlivé věci, například pozemek, otroka, šaty, stříbro nebo peníze, a požádat o jejich vydání druhému buď samotného dědice, nebo obdařeného z odkazu, a to i přesto, že obdařenému z odkazu nelze uložit další odkaz.⁵³¹

1. Zůstavitel může jako fideikomis zanechat nejen své vlastní věci, ale také věci dědice nebo obdařeného z odkazu nebo fideikomisáře nebo i věci někoho jiného. Přitom lze od obdařeného z odkazu a fideikomisáře požadovat, aby vydali někomu dalšímu nejen jim zanechané věci, ale také jiné věci, ať již jsou jejich nebo cizí. Je pouze třeba dávat pozor, neboť od nikoho nelze požadovat vydat více, než dostane ze závěti; neboť to, co závěť přesahuje, nelze platně zanechat. Pokud je však zanechána jako fideikomis cizí věc, musí obtížený buď tuto věc nabýt a plnit, nebo zaplatit její hodnotu.⁵³²

2. Pomocí fideikomisů je možné také zajistit svobodu otrokovi, přičemž se od dědice, obdařeného z odkazu nebo fideikomisáře vyžaduje, aby ho propustili. Nezáleží přitom na tom, zda zůstavitel určuje k propuštění svého otroka, jestli otrok patří dědici, obdařenému z odkazu nebo dokonce cizí osobě.

Cizího otroka přitom musí nejdříve někdo nabýt a teprve pak může být propuštěn na svobodu. Když ho jeho pán neprodá a ani nenabyl nic ze závěti toho, kdo propuštění na svobodu nařídil,⁵³³ propuštění na svobodu se nestane neplatným hned, ale je odloženo, neboť časem, jen jak se objeví možnost nabýt otroka, se zajistí propuštění na svobodu. Ten, kdo získá svobodu na základě fideikomisů, nebude propuštěncem zůstavitele, i kdyby byl jeho otrokem, ale propuštěncem toho, kdo ho na svobodu propustil.⁵³⁴ Naopak ten, kdo se stane svobodným nepřímě na základě závěti, bude propuštěncem zůstavitele; bude označován jako propuštěnec z podsvětí. Nikdo, kdo nebyl ve vlastnictví zůstavitele v obou okamžicích, tedy jak v okamžiku zřízení závěti, tak i v okamžiku jeho smrti, nemůže být nepřímě propuštěn na svobodu ze závěti. Má se za to, že propuštění na svobodu je nepřímě uděleno tehdy, když zůstavitel nevyžaduje, aby na svobodu propustila otroka druhá osoba, ale když sám projevil svou vůli, že mu určitým způsobem náleží svoboda ještě z jeho vlastní závěti.

3. Pro fideikomisy mají být užívána zejména následující slova: žádám, navrhuji, chci, přikazuji, věřím tvé poctivosti. Tato slova jsou platná jak jednotlivě, stejně jako kdyby byla uvedena všechna.⁵³⁵

⁵³⁰ Gai. 2, 260–267; C. 6, 42.

⁵³¹ Gai. 2, 260.

⁵³² Gai. 2, 261–262.

⁵³³ Srov. C. 7, 4, 6 (*sine datis*).

⁵³⁴ Gai. 2, 266.

⁵³⁵ Gai. 2, 249.

TITULUS VICENSIMUS QUINTUS DE CODICILLIS

ANTE AUGUSTI TEMPORA CONSTAT IUS CODICILLORUM NON FUISSE, SED PRIMUS LUCIUS LENTULUS, EX CUIUS PERSONA ETIAM FIDEICOMMISSA COEPERUNT, CODICILLOS INTRODUXIT. NAM CUM DECEDERET IN AFRICA, SCRIPSIT CODICILLOS TESTAMENTO CONFIRMATOS, QUIBUS AB AUGUSTO PETIIT PER FIDEICOMMISSUM, UT FACERET ALIQUID: ET CUM DIVUS AUGUSTUS VOLUNTATEM EIUS IMPLESSET, DEINCEPS RELIQUI AUCTORITATEM EIUS SECUTI FIDEICOMMISSA PRAESTABANT ET FILIA LENTULI LEGATA, QUAE IURE NON DEBEbat, SOLVIT. DICITUR AUGUSTUS CONVOCASSE PRUDENTES, INTER QUOS TREBATIUM QUOQUE, CUIUS TUNC AUCTORITAS MAXIMA ERAT, ET QUAESISSE, AN POSSIT HOC RECIPI NEC ABSONANS A IURIS RATIONE CODICILLORUM USUS ESSET: ET TREBATIUM SUASISSE AUGUSTO, QUOD DICERET UTILISSIMUM ET NECESSARIUM HOC CIVIBUS ESSE PROPTER MAGNAS ET LONGAS PEREGRINATIONES, QUAE APUD VETERES FUISSENT, UBI, SI QUIS TESTAMENTUM FACERE NON POSSET, TAMEN CODICILLOS POSSET. POST QUAE TEMPORA CUM ET LABEO CODICILLOS FECISSET, IAM NEMINI DUBIUM ERAT, QUIN CODICILLI IURE OPTIMO ADMITTERENTUR.

1 NON TANTUM AUTEM TESTAMENTO FACTO POTEST QUIS CODICILLOS FACERE, SED ET INTESTATUS QUIS DECEDENS FIDEICOMMITTERE CODICILLIS POTEST. SED CUM ANTE TESTAMENTUM FACTUM CODICILLI FACTI ERANT, PAPINIANUS AIT NON ALITER VIRES HABERE, QUAM SI SPECIALI POSTEA VOLUNTATE CONFIRMANTUR. SED DIVI SEVERUS ET ANTONINUS RESCRIPSERUNT EX HIS CODICILLIS QUI TESTAMENTUM PRAECEDUNT POSSE FIDEICOMMISSUM PETI, SI APPAREAT EUM, QUI POSTEA TESTAMENTUM FECERAT, A VOLUNTATE QUAM CODICILLIS EXPRESSERAT NON RECESSISSE.

2 CODICILLIS AUTEM HEREDITAS NEQUE DARI NEQUE ADIMI POTEST, NE CONFUNDATUR IUS TESTAMENTORUM ET CODICILLORUM, ET IDEO NEC EXHEREDATIO SCRIBI. DIRECTO AUTEM HEREDITAS CODICILLIS NEQUE DARI NEQUE ADIMI POTEST: NAM PER FIDEICOMMISSUM HEREDITAS CODICILLIS IURE RELINQUITUR. NEC CONDICIONEM HEREDI INSTITUTO CODICILLIS ADICERE NEQUE SUBSTITUERE DIRECTO POTEST.

3 CODICILLOS AUTEM ETIAM PLURES QUIS FACERE POTEST: ET NULLAM SOLLEMNITATEM ORDINATIONIS DESIDERANT.

Před Augustovou⁵³⁷ dobou kodicily určitě neexistovaly.⁵³⁸ Prvním byl Lucius Lentulus, který také podnítil uznání fideikomisů, což byl začátek kodicilů. Když totiž umíral v Africe, sepsal tabulky, které byly potvrzeny závětí, a v nich prostřednictvím fideikomisu žádal Augusta, aby učinil něco určitého. Díky tomu, že božský Augustus jeho vůli vyplnil, následovali jeho příkladu také ostatní a používali fideikomisy; také Lentulova dcera splnila odkazy, které podle práva nedlužila. Augustus pak prý svolal učené právníky, mezi nimi také Trebatia,⁵³⁹ který v té době požíval největší vážnosti, a měl se jich zeptat, zda je možné toto uznat a zda se použití kodicilů nepříčí právním zásadám. A Trebatius Augustovi poradil tím, že poukázal na to, že kvůli dalekým cestám, které byly již v oněch dobách běžné, je pro občany velmi důležité a také nezbytné, aby v případě, když nemohou pořídit závěť, mohli pořídit alespoň kodicil. Když pak kodicil pořídil dokonce i Labeo,⁵⁴⁰ již nikdo nepochyboval, že jsou kodicily právně přípustné.

1. Kodicil je možné zřídit nejen závětí, ale pokud jsme v době své smrti bez závěti, můžeme kodicilem zanechat také fideikomis. Pokud byl však kodicil napsán dříve než závěť, má být podle Papiniana⁵⁴¹ platný jen tehdy, když byl později v závěti výslovně potvrzen. Božský Severus⁵⁴² a božský Antoninus⁵⁴³ však reskriptem nařídili, že z kodicilu, který předcházela závěť, je možné žalovat fideikomisy, pokud se ovšem ukáže, že ten, kdo později pořídil závěť, se neodchýlil od své vůle, kterou vyjádřil v kodicilu.

2. Kodicilem však nemůže být pozůstalost ani poskytnuta, ani odňata, neboť by tím došlo ke sloučení právní úpravy závěti a kodicilu; proto také není možné kodicilem vydědit.

Kodicilem nemůže být pozůstalost přímo ani přiznána, ani odňata, jeho pomocí však lze účinně zanechat pozůstalost skrze fideikomis. Ustanovenému dědici také kodicilem nelze ani uložit podmínku, ani mu zřídit náhradníka.

3. Dokonce je možné zřídit více kodicilů; k jejich zřízení se nevyžaduje zvláštní forma.⁵⁴⁴

⁵³⁶ D. 29, 7; C. 6, 36.

⁵³⁷ Viz pozn. 361.

⁵³⁸ *Codicillus* je dodatek k závěti napsaný na voskové tabulce, kterým zůstavitel doplňuje, vysvětluje nebo mění svou závěť.

⁵³⁹ Gaius Trebatius Testa byl republikánským právníkem v 1. století př. n. l. Byl to žák vynikajícího právníka Servia Sulpicia Rufa a učitel neméně skvělého právníka Marka Antistia Labeona. Ve svých právních názorech byl velmi ovlivněn řeckou filozofií.

⁵⁴⁰ Marcus Antistius Labeo byl klasickým právníkem žijícím na přelomu 1. století př. n. l. a 1. století n. l. Byl to všestranně vzdělaný muž, rozený právník, respondent a především učitel a plodný spisovatel. Zabýval se také otázkami historie, filozofie, lingvistiky a rétoriky. Náleží k největším římským raným klasickým právníkům a často ho citovaly pozdější generace právníků. Jako přesvědčený republikán dával veřejně najevo své nesympatie k císařství. Také z tohoto důvodu údajně odmítl úřad konsula. S jeho jménem je spojen významný ediční počín: v letech 1955 až 2006 vycházel v Neapoli romanistický časopis „LABEO. Rasegna quadrimestrale di diritto romano“.

⁵⁴¹ Srov. Pap. D. 29, 7, 5 (Pap. lib. 7 resp.). K Papinianovi viz. pozn. 191.

⁵⁴² Viz pozn. 200.

⁵⁴³ Viz pozn. 201.

⁵⁴⁴ K §§ 2 a 3 viz Marci. D. 29, 7, 6 pr. – 1 (Marci. lib. 7 inst.).

LIBER TERTIUS

TITULUS PRIMUS

DE HEREDITATIBUS QUAE AB INTESTATO DEFERUNTUR

INTESTATUS DECEDIT, QUI AUT OMNINO TESTAMENTUM NON FECIT AUT NON IURE FECIT AUT ID QUOD FECERAT RUPTUM IRRITUMVE FACTUM EST AUT NEMO EX EO HERES EXISTIT.

1 INTESTATORUM AUTEM HEREDITATES EX LEGE DUODECIM TABULARUM PRIMUM AD SUOS HEREDES PERTINENT.

2 SUI AUTEM HEREDES EXISTIMANTUR, UT ET SUPRA DIXIMUS, QUI IN POTESTATE MORIENTIS FUERUNT: VELUTI FILIUS FILIA, NEPOS NEPTISVE EX FILIO, PRONEPOS PRONEPTISVE EX NEPOTE FILIO NATO, PROGNATUS PROGNATAVE. NEC INTEREST, UTRUM NATURALES SUNT LIBERI AN ADOPTIVI.

2a QUIBUS CONNUMERARI NECESSE EST ETIAM EOS, QUI EX LEGITIMIS QUIDEM MATRIMONIIS NOU SUNT PROGENITI, CURIIS TAMEN CIVITATUM DATI SECUNDUM DIVALIU CONSTITUTIONUM, QUAE SUPER HIS POSITAE SUNT, TENOREM SUORUM IURA NANCISCUNTUR: NEC NON EOS, QUOS NOSTRAE AMPLEXAE SUNT CONSTITUTIONES, PER QUAS IUSSIMUS, SI QUIS MULIEREM IN SUO CONTUBERNIO COPULAVERIT NON AB INITIO AFFECTIONE MARITALI, EAM TAMEN, CUM QUA POTERAT HABERE CONIUGIUM, ET EX EA LIBEROS SUSTULERIT, POSTEA VERO AFFECTIONE PROCEDENTE ETIAM NUPTIALIA INSTRUMENTA CUM EA FECERIT FILIOSQUE VEL FILIAS HABUERIT: NON SOLUM EOS LIBEROS, QUI POST DOTE M EDITI SUNT, IUSTOS ET IN POTESTATE ESSE PATRIBUS, SED ETIAM ANTERIORES, QUI ET HIS QUI POSTEA NATI SUNT OCCASIONEM LEGITIMI NOMINIS PRAESTITERUNT: QUOD OPTINERE CENSUIMUS, ETIAMSI NON PROGENITI FUERINT POST DOTALE INSTRUMENTUM CONFECTUM LIBERI VEL ETIAM NATI AB HAC LUCE SUBTRACTI FUERINT.

2b ITA DEMUM TAMEN NEPOS NEPTISVE ET PRONEPOS PRONEPTISVE SUORUM HEREDUM NUMERO SUNT, SI PRAECEDENS PERSONA DESIERIT IN POTESTATE PARENTIS ESSE, SIVE MORTE ID ACCIDERIT SIVE ALIA RATIONE, VELUTI EMANCIPATIONE: NAM SI PER ID TEMPUS, QUO QUIS MORERETUR, FILIUS IN POTESTATE EIUS SIT, NEPOS EX EO SUUS HERES ESSE NON POTEST. IDQUE ET IN CETERIS DEINCEPS LIBERORUM PERSONIS DICTUM INTELLEGEMUS.

PRVNÍ TITUL

O POZŮSTALOSTECH PŘENESENÝCH ZE ZÁKONA⁵⁴⁵

Bez závěti zemře ten, kdo buď závěť vůbec nepořídí, nebo pořídí neplatnou závěť, anebo je závěť zrušena⁵⁴⁶ anebo se stane neplatnou, nebo se na jejím základě nikdo dědicem nestane.⁵⁴⁷

1. Pozůstalost intestátního zůstavitele je podle zákona XII desek⁵⁴⁸ k dispozici nejdříve vlastním dědicům.⁵⁴⁹

2. Za vlastní dědice jsou považováni ti, jak jsme již dříve uvedli,⁵⁵⁰ kteří podléhali moci zemřelého, například syn a dcera, nebo vnuk a vnučka pocházející od syna anebo pravnuk anebo další potomci mužského nebo ženského pohlaví z otcovy strany. A nezáleží na tom, jestli se jedná o děti přirozené nebo adoptované.

2a. Mezi vlastní dědice je třeba počítat také ty, kteří sice nepocházejí z řádného manželství, avšak skrze zůstavitele jsou přiřazeni k obecní radě a v důsledku toho obdrželi podle konstituce, vydané za tímto účelem,⁵⁵¹ práva vlastních dědiců; o nic méně mezi ně patří také ti, na které se vztahují naše konstituce,⁵⁵² v nichž jsme nařídili následující: Jestliže je někdo nejdříve spojen s ženou v pohlavním svazku bez toho, aniž by s ní chtěl uzavřít manželství, a to i přesto, že by s ní manželství uzavřít mohl, a má s ní děti, avšak posléze, když došel k úmyslu s ní manželství uzavřít a společně uzavřeli svatební smlouvu a má s ní pak syny a dcery, pak manželskými dětmi jsou a jeho otcovské moci podléhají nejen děti narozené po zřízení věna, ale i děti dřívější, protože byly podnětem k legitimnímu jménu těch, které se narodily později; ale to, co jsme nařídili, bude platit pouze tehdy, jestliže se po sepsání listiny o zřízení věna⁵⁵³ nenarodilo žádné dítě, anebo když dříve narozené neopustí tento život.

2b. Mezi vlastní dědice patří vnuk nebo vnučka, pravnuk nebo pravnučka pouze tehdy, jestliže jejich předci již nejsou podřízeni moci svého otce, a to buď proto, že již dříve zemřeli, anebo z jiného důvodu, například kvůli propuštění z moci otce rodiny.⁵⁵⁴ Neboť jestliže v době, když někdo zemře, je jeho syn ještě podřízen jeho moci, nemůže od něho pocházející vnuk být vlastním dědicem. Podotkněme, že totéž platí také pro

⁵⁴⁵ Gai. 3, 1-8; D. 38, 16; C. 6, 55.

⁵⁴⁶ Srov. I. 2, 17, 1-2.

⁵⁴⁷ Ve všech uvedených případech se postupuje podle intestátní posloupnosti.

⁵⁴⁸ Lex XII tab. 5, 4. Viz pozn. 144.

⁵⁴⁹ Gai. 3, 1-2.

⁵⁵⁰ I. 2, 19, 2.

⁵⁵¹ C. 5, 27, 3 (a. 443); C. 5, 27, 4 (a. 470); C. 5, 27, 9 (a. 528); srov. také I. 1, 10, 13.

⁵⁵² C. 5, 27, 10 (a. 529); C. 5, 27, 11 (a. 530).

⁵⁵³ Listina o zřízení věna (dotální listina, od *dos* – věno) byla v této době běžnou formou projevu vůle uzavřít manželství.

⁵⁵⁴ Viz pozn. 93.

POSTUMI QUOQUE, QUI, SI VIVO PARENTE NATI ESSENT, IN POTESTATE FUTURI FORENT, SUI HEREDES SUNT.

3 SUI AUTEM ETIAM IGNORANTES FIUNT HEREDES ET, LICET FURIOSI SINT, HEREDES POSSUNT EXISTERE: QUIA QUIBUS EX CAUSIS IGNORANTIBUS ADQUIRITUR NOBIS, EX HIS CAUSIS ET FURIOSIS ADQUIRI POTEST. ET STATIM MORTE PARENTIS QUASI CONTINUATUR DOMINIUM: ET IDEO NEC TUTORIS AUCTORITATE OPUS EST IN PUPILLIS, CUM ETIAM IGNORANTIBUS ADQUIRITUR SUIS HEREDIBUS HEREDITAS: NEC CURATORIS CONSENSU ADQUIRITUR FURIOSO, SED IPSO IURE.

4 INTERDUM AUTEM, LICET IN POTESTATE MORTIS TEMPORE SUUS HERES NON FUIT, TAMEN SUUS HERES PARENTI EFFICITUR, VELUTI SI AB HOSTIBUS QUIS REVERSUS FUERIT POST MORTEM PATRIS SUI: IUS ENIM POSTLIMINII HOC FACIT.

5 PER CONTRARIUM EVENIT UT, LICET QUIS IN FAMILIA DEFUNCTI SIT MORTIS TEMPORE, TAMEN SUUS HERES NON FIAT, VELUTI SI POST MORTEM SUAM PATER IUDICATUS FUERIT REUS PERDUELLIONIS AC PER HOC MEMORIA EIUS DAMNATA FUERIT: SUUM ENIM HEREDEM HABERE NON POTEST, CUM FISCUS EI SUCCEDIT. SED POTEST DICI IPSO IURE ESSE SUUM HEREDEM, SED DESINERE.

6 CUM FILIUS FILIAVE ET EX ALTERO FILIO NEPOS NEPTISVE EXTANT, PARITER AD HEREDITATEM VOCANTUR NEC QUI GRADU PROXIMIOR EST ULTERIOREM EXCLUDIT: AEQUUM ENIM ESSE VIDETUR NEPOTES NEPTESQUE IN PATRIS SUI LOCUM SUCCEDERE. PARI RATIONE ET SI NEPOS NEPTISQUE SIT EX FILIO ET EX NEPOTE PRONEPOS PRONEPTISVE, SIMUL VOCANTUR. ET QUIA PLACUIT NEPOTES NEPTESQUE, ITEM PRONEPOTES PRONEPTESQUE IN PARENTIS SUI LOCUM SUCCEDERE, CONVENIENS ESSE VISUM EST NON IN CAPITA, SED IN STIRPES HEREDITATEM DIVIDI, UT FILIUS PARTEM DIMIDIAM HEREDITATIS HABEAT ET EX ALTERO FILIO DUO PLURESVE NEPOTES ALTERAM DIMIDIAM. ITEM SI EX DUOBUS FILIIS NEPOTES EXTANT ET EX ALTERO UNUS FORTE AUT DUO, EX ALTERO TRES AUT QUATTUOR, AD UNUM AUT DUOS DIMIDIA PARS PERTINET, AD TRES VEL AD QUATTUOR ALTERA DIMIDIA.

7 CUM AUTEM QUAERITUR, AN QUIS SUUS HERES EXISTERE POTEST: EO TEMPORE QUAE-
RENDUM EST, QUO CERTUM EST ALIQUEM SINE TESTAMENTO DECESSISSE: QUOD ACCIDIT ET DESTITUTO TESTAMENTO. HAC RATIONE SI FILIUS EXHEREDATUS FUERIT ET EXTRANEUS HERES INSTITUTUS EST, FILIO MORTUO POSTEA CERTUM FUERIT HEREDEM INSTITUTUM EX TESTAMENTO NON FIERI HEREDEM, AUT QUIA NOLUIT ESSE HERES AUT QUIA NON POTUIT: NEPOS AVO SUUS HERES EXISTET, QUIA QUO TEMPORE CERTUM EST INTESTATUM DECESSISSE PATREM FAMILIAS, SOLUS INVENITUR NEPOS. ET HOC CERTUM EST.

vzdálenější potomky. Také pohrobci jsou vlastními dědici, protože kdyby se narodili za otcova života, tak by podléhali jeho moci.⁵⁵⁵

3. Vlastní dědici budou dědici i bez toto, aniž by to věděli, a tak, i když jsou šílení, mohou být dědici, neboť ze všech důvodů, z nichž dědíme bez našeho vědomí, mohou nabývat také šílení. Okamžikem smrti otce rodiny pokračuje vlastnické právo jakoby dále. A proto u nedospělců není vyžadován formální souhlas poručníka, neboť vlastní dědici nabývají pozůstalost, aniž by to věděli. A také šílený nenabývá pozůstalost na základě souhlasu opatrovníka, ale ze samotného práva.

4. V některých případech však někdo bude vlastním dědicem otce rodiny, aniž by podléhal jeho moci, například když se po smrti otce rodiny navrátil od nepřátel; tak se totiž odvozuje z práva návratu.⁵⁵⁶

5. Někdy to bývá také naopak, když někdo, kdo v okamžiku smrti patřil k rodině zemřelého, přece jen nebude vlastním dědicem, například když byl otec rodiny po smrti odsouzen pro vlastizradu, a proto má být vzpomínka na něho vymazána. Tento otec rodiny totiž nemůže mít vlastního dědice, neboť po něm dědí státní pokladna. Je však možné říci, že syn měl zprvu postavení vlastního dědice, ale pak ho pozbyl.

6. Jestliže na jedné straně přichází v úvahu syn nebo dcera a na straně druhé vnuk nebo vnučka po zemřelém synovi, tak jsou k pozůstalosti povoláni stejně a bližší stupeň příbuznosti nevylučuje vzdálenější stupeň příbuznosti. Je totiž zjevně v souladu s právem, že vnuci a vnučky nastupují na místo svého otce. Ze stejného důvodu jsou vedle sebe povoláváni také vnuk nebo vnučka zemřelého syna a pravnuk nebo pravnučka po zemřelém vnukovi. A protože bylo uznáno, že na místo zemřelého otce nastupují jak vnuci a vnučky, tak i pravnucci a pravnučky, je správné nedělit pozůstalost podle hlav, ale podle kmenů, takže jeden syn obdrží jednu polovinu pozůstalosti a dva nebo více vnuků pocházejících od druhého syna obdrží druhou polovinu. Jestliže pak v případě dvou zemřelých synů přicházejí v úvahu vnuci a od jednoho jeden nebo dva, od druhého pak tři nebo čtyři, náleží jednomu nebo dvěma jedna polovina a třem nebo čtyřem polovina druhá.⁵⁵⁷

7. Pokud se objeví otázka, zda někdo může být vlastním dědicem, pak závisí na okamžiku, k němuž je konstatováno, že někdo zemřel bez závěti. Tato situace nastane také u závěti, která nemá předmět. Jestliže je syn vyděděn a cizí dědic ustanovený závětí dědicem a po smrti otce se zjistí, že dědic ustanovený závětí dědicem není, protože jím buď nechce být, nebo jím být nemůže, pak se vlastním dědicem děda stane jeho vnuk, neboť k okamžiku, k němuž je konstatováno, že otec rodiny⁵⁵⁸ zemřel bez závěti, přichází v úvahu pouze vnuk. A o tomto nejsou pochyby.

⁵⁵⁵ Gai. 3, 2 a 4.

⁵⁵⁶ Viz pozn. 124.

⁵⁵⁷ Gai. 3, 7-8.

⁵⁵⁸ Otcem rodiny (*pater familias*) je zde ve vztahu k vnukovi jeho děd, který je nositelem otcovské moci.

8 ET LICET POST MORTEM AVI NATUS SIT, TAMEN AVO VIVO CONCEPTUS, MORTUO PATRE EIUS POSTEAQUE DESERTO AVI TESTAMENTO SUUS HERES EFFICITUR. PLANE SI ET CONCEPTUS ET NATUS FUERIT POST MORTEM AVI, MORTUO PATRE SUO DESERTOQUE POSTEA AVI TESTAMENTO SUUS HERES AVO NON EXISTIT, QUIA NULLO IURE COGNATIONIS PATREM SUI PATRIS TETIGIT. SIC NEC ILLE EST INTER LIBEROS AVO, QUEM FILIUS EMANCIPATUS ADOPTAVERAT. HI AUTEM CUM NON SUNT QUANTUM AD HEREDITATEM LIBERI, NEQUE BONORUM POSSESSIONEM PETERE POSSUNT QUASI PROXIMI COGNATI. HAEC DE SUIS HEREDIBUS.

9 EMANCIPATI AUTEM LIBERI IURE CIVILI NIHIL IURIS HABENT: NEQUE ENIM SUI HEREDES SUNT, QUIA IN POTESTATE ESSE DESIERUNT PARENTIS, NEQUE ALIO ULLO IURE PER LEGEM DUODECIM TABULARUM VOCANTUR. SED PRAETOR NATURALI AEQUITATE MOTUS DAT EIS BONORUM POSSESSIONEM UNDE LIBERI, PERINDE AC SI IN POTESTATE PARENTIS MORTIS TEMPORE FUISSENT, SIVE SOLI SINT SIVE CUM SUIS HEREDIBUS CONCURRENT. ITAQUE DUOBUS LIBERIS EXTANTIBUS, EMANCIPATO ET QUI MORTIS TEMPORE IN POTESTATE FUERIT, SANE QUIDEM IS QUI IN POTESTATE FUERIT SOLUS IURE CIVILI HERES EST, ID EST SOLUS SUUS HERES EST: SED CUM EMANCIPATUS BENEFICIO PRAETORIS IN PARTEM ADMITTITUR, EVENIT, UT SUUS HERES PRO PARTE HERES FIAT.

10 AT HI, QUI EMANCIPATI A PARENTE IN ADOPTIONEM SE DEDERUNT, NON ADMITTUNTUR AD BONA NATURALIS PATRIS QUASI LIBERI, SI MODO CUM IS MORERETUR IN ADOPTIVA FAMILIA SINT. NAM VIVO EO EMANCIPATI AB ADOPTIVO PATRE PERINDE ADMITTUNTUR AD BONA NATURALIS PATRIS, AC SI EMANCIPATI AB IPSO ESSENT NEC UMQUAM IN ADOPTIVA FAMILIA FUISSENT: ET CONVENIENTER QUOD AD ADOPTIVUM PATREM PERTINET EXTRANEORUM LOCO ESSE INCIPIUNT. POST MORTEM VERO NATURALIS PATRIS EMANCIPATI AB ADOPTIVO ET QUANTUM AD HUNC AEQUE EXTRANEORUM LOCO FIUNT ET QUANTUM AD NATURALIS PARENTIS BONA PERTINET NIHILO MAGIS LIBERORUM GRADUM NANCISCUNTUR: QUOD IDEO SIC PLACUIT, QUIA INIQUUM ERAT ESSE IN POTESTATE PATRIS ADOPTIVI, AD QUOS BONA NATURALIS PATRIS PERTINERENT, UTRUM AD LIBEROS EIUS AN AD ADGNATOS.

11 MINUS ERGO IURIS HABENT ADOPTIVI QUAM NATURALES. NAMQUE NATURALES EMANCIPATI BENEFICIO PRAETORIS GRADUM LIBERORUM RETINENT, LICET IURE CIVILI PERDUNT: ADOPTIVI VERO EMANCIPATI ET IURE CIVILI PERDUNT GRADUM LIBERORUM ET

8. Kdyby se vnuk narodil po smrti svého děda, avšak byl zplozen za jeho života, pak bude vlastním dědicem tehdy, kdyby po smrti jeho otce neexistovala závěť jeho děda. Kdyby však byl zplozen a také se narodil po smrti svého děda a kdyby závěť děda po smrti jeho otce neexistovala, nebude dědovým vlastním dědicem, neboť vůbec nebyl podle práva příbuzným otce svého otce.⁵⁵⁹ Stejně tak nepatří mezi děti podřízené moci děda ani ten, kdo byl adoptován synem a kterého ze své moci propustil děd. Protože tyto osoby nepatří, vzhledem k pozůstalosti, mezi děti podřízené moci, nemohou jako nejbližší příbuzní ani žádat o udělení držby pozůstalosti. Tolik, pokud se jedná o vlastní dědice.

9. Děti propuštěné z otcovské moci nemají podle civilního práva nárok dědit, neboť nejsou ani vlastními dědici, protože jsou vyloučeny z moci otce rodiny, ani nejsou podle jiného ustanovení zákona XII desek⁵⁶⁰ povolány k dědické posloupnosti. Avšak praetor jim z důvodů přirozené spravedlnosti zajišťuje držbu pozůstalosti pomocí „odkud děti“ tak, jako kdyby v okamžiku smrti otce rodiny jeho moci podléhaly, a to bez ohledu na to, jestli přichází v úvahu samy, nebo společně s vlastními dědici. Jestliže přitom přicházejí v úvahu dvě děti, jedno propuštěné z moci a druhé podléhající otci rodiny v okamžiku jeho smrti, pak je sice to, které podléhalo podle civilního práva, jediným dědicem, což znamená, že je vlastním dědicem jen ono; ale protože je syn propuštěný z otcovské moci povolán k polovině pozůstalosti díky dobrodiní praetora, vyvozuje se z toho, že vlastní dědic je dědicem pouze z části.

10. Ti, které jejich přirozený otec propustil ze své moci a nechali se adoptovat jiným, naopak nebudou k pozůstalosti svého přirozeného otce povoláni, jestliže jsou v okamžiku jeho smrti ještě členy adoptivní rodiny. Pokud je však jejich adoptivní otec za svého života ze své moci propustil, budou povoláni k pozůstalosti svého přirozeného otce, jako kdyby je pouze propustil ze své moci a jako kdyby nikdy nebyli v adoptivní rodině. A tomu odpovídá, že od tohoto okamžiku jsou ve vztahu ke svému adoptivnímu otci cizími. Jestliže však budou propuštěni z moci adoptivním otcem až po smrti svého přirozeného otce, pak stejně tak, pokud se jich týče, získají postavení cizích; z druhé strany pak nedosáhnou postavení dětí, pokud se týká pozůstalosti jejich otce. Toto bylo zavedeno z toho důvodu, že by bylo nespravedlivé, kdyby bylo v moci adoptivního otce to, co má jako pozůstalost přirozeného otce připadnout jeho dětem nebo jeho nejbližším agnátům.

11. Adoptivní děti tedy mají méně práv než děti přirozené. Po propuštění z otcovské moci jim totiž dobrodiním praetora zůstává postavení dětí, i když ho podle civilního práva pozbývají. Naproti tomu adoptivní děti propuštěné z otcovské moci po propuštění pozbývají postavení dětí podle civilního práva a nepomůže jim ani praetor. A je to spravedlivé, neboť nařízení civilního práva nemůže zrušit přirozené právo. Nikdo

⁵⁵⁹ Srov. Ulp. D. 38, 16, 1, 8 (Ulp. lib. 12 ad Sab.).

⁵⁶⁰ Viz pozn. 144.

A PRAETORE NON ADIUVANTUR. ET RECTE: NATURALIA ENIM IURA CIVILIS RATIO PEREMERE NON POSTEST NEC, QUIA DESINUNT SUI HEREDES ESSE, DESINERE POSSUNT FILII FILIAEVE AUT NEPOTES NEPTESVE ESSE: ADOPTIVI VERO EMANCIPATI EXTRANEORUM LOCO INCIPUUNT ESSE, QUIA IUS NOMENQUE FILII FILIAEVE, QUOD PER ADOPTIONEM CONSECUUTI SUNT, ALIA CIVILI RATIONE, ID EST EMANCIPATIONE, PERDUNT.

12 EADEM HAEC OBSERVANTUR ET IN EA BONORUM POSSESSIONE, QUAM CONTRA TABULAS TESTAMENTI PARENTIS LIBERIS PRAETERITIS, ID EST NEQUE HEREDIBUS INSTITUTIS NEQUE UT OPORTET EXHEREDATIS, PRAETOR POLLICETUR. NAM EOS QUIDEM, QUI IN POTESTATE PARENTIS MORTIS TEMPORE FUERUNT, ET EMANCIPATOS VOCAT PRAETOR AD EAM BONORUM POSSESSIONEM: EOS VERO, QUI IN ADOPTIVA FAMILIA FUERUNT PER HOC TEMPUS, QUO NATURALIS PARENS MORERETUR, REPELLIT. ITEM ADOPTIVOS LIBEROS EMANCIPATOS AB ADOPTIVO PATRE SICUT AB INTESTATO, ITA LONGE MINUS CONTRA TABULAS TESTAMENTI AD BONA EIUS ADMITTIT, QUIA DESINUNT IN LIBERORUM NUMERO ESSE.

13 ADMONENDI TAMEN SUMUS EOS, QUI IN ADOPTIVA FAMILIA SUNT QUIVE POST MORTEM NATURALIS PARENTIS AB ADOPTIVO PATRE EMANCIPATI FUERINT, INTESTATO PARENTE NATURALI MORTUO LICET EA PARTE EDICTI, QUA LIBERI AD BONORUM POSSESSIONEM VOCANTUR, NON ADMITTANTUR ALIA TAMEN PARTE VOCARI, ID EST QUA COGNATI DEFUNCTI VOCANTUR. EX QUA PARTE ITA ADMITTUNTUR, SI NEQUE SUI HEREDES LIBERI NEQUE EMANCIPATI OBSTENT NEQUE ADGNATUS QUIDEM ULLUS INTERVENIAT: ANTE ENIM PRAETOR LIBEROS VOCAT TAM SUOS HEREDES QUAM EMANCIPATOS, DEINDE LEGITIMOS HEREDES, DEINDE PROXIMOS COGNATOS.

14 SED EA OMNIA ANTIQUITATI QUIDEM PLACUERUNT: ALIQUAM AUTEM EMENDATIONEM A NOSTRA CONSTITUTIONE ACCEPERUNT, QUAM SUPER HIS PERSONIS POSUIMUS, QUAE A PATRIBUS SUIS NATURALIBUS IN ADOPTIONEM ALIIS DANTUR. INVENIMUS ETENIM NONNULLOS CASUS, IN QUIBUS FILII ET NATURALIUM PARENTUM SUCCESSIONEM PROPTER ADOPTIONEM AMITTEBANT ET ADOPTIONE FACILE PER EMANCIPATIONEM SOLUTA AD NEUTRIUS PATRIS SUCCESSIONEM VOCABANTUR. HOC SOLITO MORE CORRIGENTES CONSTITUTIONEM SCRIPSIMUS, PER QUAM DEFINIVIMUS, QUANDO PARENS NATURALIS FILIUM SUUM ADOPTANDUM ALII DEDERIT, INTEGRAM OMNIA IURA ITA SERVARI, ATQUE SI IN PATRIS NATURALIS POTESTATE PERMANSISSET NEC PENITUS ADOPTIO FUERIT SUBSECUTA: NISI IN HOC TANTUMMODO CASU, UT POSSIT AB INTESTATO AD PATRIS ADOPTIVI VENIRE SUCCESSIONEM. TESTAMENTO AUTEM AB EO FACTO NEQUE IURE CIVILI NEQUE PRAETORIO ALIQUID EX HEREDITATE EIUS PERSEQUI POTEST NEQUE CONTRA TABULAS BONORUM POSSESSIONE AGNITA NEQUE INOFFICIOSI QUERELLA INSTITUTA, CUM NEC NECESSITAS PATRI ADOPTIVO IMPONITUR VEL HEREDEM EUM INSTITUERE VEL EXHEREDATUM FACERE UTPOTE Nullo NATURALI VINCULO COPULATUM. NEQUE SI EX AFINIANO SENATUS CONSULTO EX TRIBUS

proto nemůže přestat být synem nebo dcerou, vnukem nebo vnučkou, když přestane být vlastním dědicem. Z otcovské moci propuštěné adoptivní děti se naproti tomu dostanou do postavení cizích, neboť právní postavení, stejně jako označení syn a dcera, které získaly adopcí, pozbyly posléze jiným civilněprávním úkonem, to je propuštěním z otcovské moci.

12. Toto vše platí také v případě udělení držby pozůstalosti, kterou praetor přislíbil proti závěti otce rodiny přítomným dětem, tedy těm, které nepatří ani mezi ustanovené dědice, ani nejsou řádně vyděděny. Praetor totiž k této držbě pozůstalosti povolává ty, kteří byli podřízeni otci rodiny v okamžiku jeho smrti, stejně jako propuštěné z otcovské moci, avšak odmítá ty, kteří v době, kdy zemřel jejich přirozený otec, byli členy adoptivní rodiny. Stejně tak nepovolává k jeho pozůstalosti adoptivní děti propuštěné z moci adoptivním otcem, a to nejen v rámci zákonné posloupnosti, ale tím více také v případě dědění proti závěti, neboť již více nejsou počítány mezi děti.

13. Musíme také poukázat na to, že ti, kteří jsou členy adoptivní rodiny, anebo byli po smrti svého přirozeného otce propuštěni z moci svým adoptivním otcem, v případě, že přirozený otec zemřel bez závěti, nebudou sice povoláni podle ediktu, na jehož základě jsou děti povolávány k držbě pozůstalosti, ale podle jiného ediktu, totiž podle toho, na jehož základě jsou povoláváni pokrevní příbuzní zemřelého. Podle tohoto ediktu budou povoláni za splnění podmínky, že před nimi nejsou ani děti jako vlastní dědicové, ani jako propuštění z moci, ani nepřichází v úvahu žádný nejbližší agnát. Jako první totiž praetor povolává děti, a to jak ty, které jsou vlastními dědici, tak i propuštěné z otcovské moci, pak dědice zákonné⁵⁶¹ a nakonec nejbližší agnáty.

14. Všechna tato pravidla jsou uznávána již od dávných dob. Naší konstitucí⁵⁶² však doznala určitých zlepšení, která byla zavedena ohledně osob, které dali jejich přirození otcové jinému do adopce. Objevili jsme totiž jednotlivé případy, v nichž synové ztratili kvůli adopci právo dědit po přirozeném otci a pak, když byla adopce zrušena propuštěním z moci, nebyli povoláni k pozůstalosti ani po jednom z otců. Opravujíc toto obvyklým způsobem, jsme vydali zmíněnou konstituci, v níž jsme nařídili, že kdykoli dá přirozený otec svého syna jinému do adopce, jsou zachována všechna synova práva tak, jako kdyby zůstal v moci přirozeného otce a jako kdyby žádná adopce nenastala; výjimkou je pouze případ, když může tento syn nabýt pozůstalost svého adoptivního otce ze zákona. Pokud však existuje závěť adoptivního otce, nemůže nárokovat z jeho pozůstalosti nic ani podle civilního, ani podle praetorského práva, ani získat držbu pozůstalosti proti závěti, ani žalovat kvůli nespravedlivé závěti, neboť adoptivní otec není povinen ustanovit ho dědicem, ani ho jmenovitě vydědit; není s ním totiž spojen přirozeným svazkem. Nic nedostane ani v případě, je-li adoptován jako jeden ze tří

⁵⁶¹ To znamená pobočné příbuzné v mužské linii.

⁵⁶² C. 8, 47, 10 (a. 530). Srov. také I. 1, 11, 2.

MARIBUS FUERIT ADOPTATUS: NAM ET IN HUIUSMODI CASU NEQUE QUARTA EI SERVATUR NEC ULLA ACTIO AD EIUS PERSECUTIONEM EI COMPETIT. NOSTRA AUTEM CONSTITUTIONE EXCEPTUS EST IS, QUEM PARENS NATURALIS ADOPTANDUM SUSCEPERIT: UTROQUE ENIM IURE TAM NATURALI QUAM LEGITIMO IN HANC PERSONAM CONCURRENTE PRISTINA IURATI ADOPTIONI SERVAVIMUS, QUEMADMODUM SI PATER FAMILIAS SESE DEDERIT ADROGANDUM. QUAE SPECIALITER ET SINGILLATIM EX PRAEFATAE CONSTITUTIONIS TENORE POSSUNT COLLIGI.

15 ITEM VETUSTAS EX MASCULIS PROGENITOS PLUS DILIGENS SOLOS NEPOTES VEL NEPTES, QUI EX VIRILI SEXU DESCENDUNT, AD SUORUM VOCABAT SUCCESSIONEM ET IURI ADGNATORUM EOS ANTEPONEBAT: NEPOTES AUTEM, QUI EX FILIABUS NATI SUNT, ET PRONEPOTES EX NEPTIBUS COGNATORUM LOCO NUMERANS POST ADGNATORUM LINEAM EOS VOCABAT TAM IN AVI VEL PROAVI MATERNI QUAM IN AVIAE VEL PROAVIAE SIVE PATERNAE SIVE MATERNAE SUCCESSIONEM. DIVI AUTEM PRINCIPES NON PASSI SUNT TALEM CONTRA NATURAM INIURIAM SINE COMPETENTI EMENDATIONE RELINQUERE: SED CUM NEPOTIS ET PRONEPOTIS NOMEN COMMUNE EST UTRISQUE, QUI TAM EX MASCULIS QUAM EX FEMINIS DESCENDUNT, IDEO EUNDEM GRADUM ET ORDINEM SUCCESSIONIS EIS DONAVERUNT: SED UT ALIQUID AMPLIUS SIT EIS, QUI NON SOLUM NATURAE, SED ETIAM VETERIS IURIS SUFFRAGIO MUNIUNTUR, PORTIONEM NEPOTUM ET NEPTIUM VEL DEINCEPS, DE QUIBUS SUPRA DIXIMUS, PAULO MINUENDAM ESSE EXISTIMAVERUNT, UT MINUS TERTIAM PARTEM ACCIPERENT, QUAM MATER EORUM VEL AVIA FUERAT ACCEPTURA, VEL PATER EORUM VEL AVUS PATERNUS SIVE MATERNUS, GUANDO FEMINA MORTUA SIT CUIUS DE HEREDITATE AGITUR, HISQUE, LICET SOLI SINT, ADEUNTIBUS ADGNATOS MINIME VOCABANT. ET QUEMADMODUM LEX DUODECIM TABULARUM FILIO MORTUO NEPOTES VEL NEPTES VEL PRONEPOTES ET PRONEPTES IN LOCUM PATRIS SUI AD SUCCESSIONEM AVI VOCAT: ITA ET PRINCIPALIS DISPOSITIO IN LOCUM MATRIS SUAE VEL AVIAE EOS CUM IAM DESIGNATA PARTIS TERTIAE DEMINUTIONE VOCAT.

mužských potomků na základě afiniánského usnesení senátu.⁵⁶³ V tomto případě pro něho ani není zadržena povinná čtvrtina, ani nemá k dispozici žádnou žalobu, aby ji mohl požadovat. Na základě naší konstituce je však vyloučen ten, kdo byl adoptován přirozeným otcem. A pokud se jedná o tuto osobu, spojuje se oboje dohromady, přirozené i platné právo, v tomto případě jsme ponechali původní úpravu a nikoli jako v případě, v němž se otec rodiny dostal sám do postavení dítěte skrze adrogaci.⁵⁶⁴ Bližší podrobnosti je možné nalézt v textu výše uvedené konstituce.

15. Tutéž osobu povolávali za dávných dob, neboť byla dávána přednost potomkům v mužské linii – zejména vnuky a vnučky, kteří pocházeli od agnáta – při dědické posloupnosti vlastních dědiců, a jen oni měli přednost před dědickým nárokem nejblíže agnátů. Vedle toho vnuci narození z dcer a také z vnuček narození pravnuci tím, že byli počítáni mezi pokrevní příbuzné, byli povoláváni po agnátech, a to ať se týká posloupnosti po dědovi nebo pradědovi z matčiny strany, stejně jako posloupnosti po babičce nebo prababičce z otcovy nebo matčiny strany. Božští císaři však tuto nespravedlnost přičítají se přírodě nechtěli nadále ponechat bez příslušného zlepšení.⁵⁶⁵

Zajistili jim totiž v rámci dědické posloupnosti stejný stupeň, neboť jméno potomků pocházejících v mužské linii od vnuků a pravnuků je stejné. Proto se však ti, jejichž postavení je posíleno nejen přírodou, ale také starým právem, a proto jim přísluší více, domnívali, že dědický podíl vnuků, vnuček a dalších potomků má být poněkud zkrácen, takže tito obdrží o jednu třetinu méně než jejich matka nebo babička (z otcovy strany), nebo jejich otec nebo děd z otcovy nebo matčiny strany, v případě, že zemřela žena. Pokud do pozůstalosti nastoupí tyto osoby, pak císaři, zejména pokud se to týká jich samotných, nepovolávají nejblíže agnáty. A tak, jak zákon XII desek⁵⁶⁶ povolává po dědovi k pozůstalosti po smrti syna, místo jejich otce, vnuky a vnučky anebo pravnuky a pravnuky, tak císařské nařízení povolává místo jejich matky nebo babičky také je, s již uvedeným zmenšením o jednu třetinu.

⁵⁶³ *Senatus consultum Afinianum* (rok přijetí není znám) přiznalo jednomu ze tří bratrů adoptovaných další osobou, i když byl později propuštěn z otcovské moci, nárok na 1/4 pozůstalosti adoptivního otce. Srov. C. 8, 47, 10, 3 (a. 530).

⁵⁶⁴ Srov. I. 1, 11, 1.

⁵⁶⁵ Jedná se o konstituci císařů Valentiniana, Theodosia a Arcadia z roku 389 n. l. (C. 6, 55, 9). Římský císař Flavius Valentinianus (Valentinianus II.) vládl na západě v letech 375–392 n. l., byl synem císaře Valentiniana I. a císařem byl povolán armádou. Roku 387 n. l. uprchl před uzurpátorem Magnem Maximem na východ k císaři Theodosiovi I. O rok později se navrátil zpět. Zavražděn byl 15. května 392 n. l. před Vídní (Vindobona). Římský císař Flavius Theodosius (Theodosius I. Veliký) vládl v letech 379–395 n. l., byl posledním vládcem jednotné Římské říše. Podporoval křesťanství a roku 381 n. l. dal do Konstantinopole svolat druhý ekumenický koncil, který odsoudil ariánství. Zasloužil se o provedení ekonomických, daňových i právních reforem a je považován za nejvýznamnějšího císaře 4. století n. l. Římský císař Flavius Arcadius vládl v letech 395–408 n. l. na východě. Byl nejstarším synem císaře Theodosia I. a bratrem západořímského císaře Honorio (vládl 395–423). Přes své kvalitní vzdělání a určité schopnosti byl závislý na dvořanech.

⁵⁶⁶ Lex XII tab. 5, 3. Viz pozn. 144.

16 SED NOS, CUM ADHUC DUBITATIO MANEBAT INTER ADGNATOS ET MEMORATOS NEPOTES, PARTEM QUARTAM DEFUNCTI SUBSTANTIAE ADGNATIS SIBI VINDICANTIBUS EX CUIUSDAM CONSTITUTIONIS AUCTORITATE, MEMORATAM QUIDEM CONSTITUTIONEM A NOSTRO CODICE SEGREGAVIMUS NEQUE INSERI EAM EX THEODOSIANO CODICE IN EO CONCESSIMUS. NOSTRA AUTEM CONSTITUTIONE PROMULGATA TOTI IURI EIUS DEROGATUM EST: ET SANXIMUS TALIBUS NEPOTIBUS EX FILIA VEL PRONEPOTIBUS EX NEPTE ET DEINCEPS SUPERSTITIBUS ADGNATOS NULLAM PARTEM MORTUI SUCCESSIONIS SIBI VINDICARE, NE HI, QUI EX TRANSVERSA LINEA VENIUNT, POTIORES HIS HABEANTUR, QUI RECTO IURE DESCENDUNT. QUAM CONSTITUTIONEM NOSTRAM OPTINERE SECUNDUM SUI VIGOREM ET TEMPORA ET NUNC SANCIMUS: ITA TAMEN UT, QUEMADMODUM INTER FILIOS ET NEPOTES EX FILIO ANTIQUITAS STATUIT NON IN CAPITA SED IN STIRPES DIVIDI HEREDITATEM, SIMILITER NOS INTER FILIOS ET NEPOTES EX FILIA DISTRIBUTIONEM FIERI IUBEMUS, VEL INTER OMNES NEPOTES ET NEPTES ET ALIAS DEINCEPS PERSONAS, UT UTRAQUE PROGENIES MATRIS SUAE VEL PATRIS, AVIAE VEL AVI PORTIONEM SINE ULLA DEMINUTIONE CONSEQUANTUR, UT, SI FORTE UNUS VEL DUO EX UNA PARTE, EX ALTERA TRES AUT QUATTUOR EXTENT, UNUS AUT DUO DIMIDIAM, ALTERI TRES AUT QUATTUOR ALTERAM DIMIDIAM HEREDITATIS HABEANT.

TITULUS SECUNDUS

DE LEGITIMA ADGNATORUM SUCCESSIONE

SI NEMO SUUS HERES VEL EORUM, QUOS INTER SUOS HEREDES PRAETOR VEL CONSTITUTIONES VOCANT, EXTAT ET SUCCESSIONEM QUOQUO MODO AMPECTATUR: TUNC EX LEGE DUODECIM TABULARUM AD ADGNATUM PROXIMUM HEREDITAS PERTINET.

1 SUNT AUTEM ADGNATI, UT PRIMO QUOQUE LIBRO TRADIDIMUS, COGNATI PER VIRILIS SEXUS PERSONAS COGNATIONE IUNCTI, QUASI A PATRE COGNATI. ITAQUE EODEM PATRE NATI FRATRES ADGNATI SIBI SUNT, QUI ET CONSANGUINEI VOCANTUR, NEC REQUIRITUR, AN ETIAM EANDEM MATREM HABUERINT. ITEM PATRUUS FRATRIS FILIO ET INVICEM IS ILLI ADGNATUS EST. EODEM NUMERO SUNT FRATRES PATRUELES, ID EST QUI EX DUOBUS FRATRIBUS PROCREATI SUNT, QUI ETIAM CONSOBRINI VOCANTUR. QUA RATIONE ETIAM AD PLURES GRADUS ADGNATIONIS PERVENIRE POTERIMUS. HI QUOQUE, QUI POST MORTEM

16. Vzhledem k tomu, že ohledně nejbližších agnátů a uvedených vnuků existují nejasnosti, neboť nejbližší agnáti, pokud se odvolají na jednu konstituci,⁵⁶⁷ mohou nárokovat jednu čtvrtinu majetku zemřelého, jsme uvedenou konstituci do našeho Kodexu⁵⁶⁸ nezařadili a nedovolili jsme, aby byla z Theodosiova kodexu⁵⁶⁹ převzata do tohoto. Publikací naší konstituce⁵⁷⁰ byla tato konstituce zrušena. A nařídili jsme, že pokud přicházejí v úvahu tito vnuci od dcery anebo pravnuci od vnučky anebo jiní obdobní potomci, nemohou nejbližší agnáti nárokovat žádnou část pozůstalosti zemřelého, aby ti, kteří pocházejí z pobočné linie, neměli přednost před těmi, kteří pocházejí od zůstavitele v linii přímé. A dnes také potvrzujeme, že naše konstituce, odpovídající svou přesvědčivou silou a aktuálností, je platná, avšak po doplnění následujícím pravidlem: Tak, jak bylo určeno ve starých dobách, že se mezi syny a vnuky nerozdělovala pozůstalost po předemřelém synovi podle hlav, ale podle kmenů, nařizujeme, aby k rozdělení došlo také mezi syny a vnuky předemřelé dcery, nebo mezi týmiž vnuky a vnučkami a jinými vzdálenějšími potomky. Na základě tohoto nabudou obě skupiny dědiců část pozůstalosti po své matce nebo otci, babičce nebo dědovi, a to bez jakéhokoli zkrácení, takže z jedné strany přichází v úvahu jeden nebo dva, na straně druhé tři nebo čtyři, jeden nebo dva potomci obdrží jednu polovinu pozůstalosti, tři nebo čtyři druhou polovinu.

DRUHÝ TITUL

O ZÁKONNÉ POSLOUPNOSTI NEJBLIŽŠÍCH AGNÁTŮ⁵⁷¹

Jestliže nepřichází v úvahu vlastní dědic, ani nikdo z těch, které povolává praetor nebo císařské konstituce, a nenastoupili do pozůstalosti ani jiným způsobem, pak podle zákona XII desek⁵⁷² náleží pozůstalost nejbližším agnátům.

1. Agnáti, jak již bylo uvedeno v první knize,⁵⁷³ jsou osoby, které jsou vzájemně pokrevně svázané skrze muže, tak řečeno pokrevní od otce. Od téhož otce pocházející bratři jsou přitom agnáty; tito se označují jako stejné krve a nezjišťuje se, zda mají stejnou matku.⁵⁷⁴ Stejně tak je ve vztahu agnáta také strýc z otcovy strany se synem svého bratra. Do této skupiny náleží také synové bratra, tedy ti, kteří pocházejí od dvou bratrů a označují se jako bratranci. Tímto způsobem můžeme dojít ještě k dalším agná-

⁵⁶⁷ Tato konstituce se nedochovala.

⁵⁶⁸ Viz pozn. 489.

⁵⁶⁹ *Codex Theodosianus* byl přijat 15. února 438 n. l. Jedná se o sbírku císařských konstitucí vydaných od počátku 4. století (tj. od vlády císaře Konstantina I. Velikého). Zpracovala ho komise zřízená císařem Theodosiem II. (vládl 408–450) a v 16 knihách jsou zahrnuty předpisy o pramenech práva (1.), právu soukromém (2.–5.), veřejném (6.–15.) a církevním (16.). Z tohoto Kodexu se dochovaly především normy veřejného práva. V obyčejové podobě platil v Itálii až do konce 11. století.

⁵⁷⁰ C. 6, 55, 12 (a. 528).

⁵⁷¹ Gai. 3, 9–16; Gai. 3, 23–30; D. 38, 7; D. 38, 16; C. 6, 15; C. 6, 55.

⁵⁷² Lex XII tab. 5, 4. Viz pozn. 144.

⁵⁷³ Viz I. 1, 15, 1.

⁵⁷⁴ Gai. 3, 10.

PATRIS NASCUNTUR, NANCISCUNTUR CONSANGUINITATIS IURA. NON TAMEN OMNIBUS SIMUL ADGNATIS DAT LEX HEREDITATEM, SED HIS, QUI TUNC PROXIMO GRADU SUNT, CUM CERTUM ESSE COEPERIT ALIQUEM INTESTATUM DECESSISSE.

2 PER ADOPTIONEM QUOQUE ADGNATIONIS IUS CONSISTIT, VELUTI INTER FILIOS NATURALES ET EOS QUOS PATER EORUM ADOPTAVIT (NEC DUBIUM EST, QUIN PROPRIE CONSANGUINEI APPELLENTUR): ITEM SI QUIS EX CETERIS ADGNATIS TUIS, VELUTI FRATER AUT PATRUUS AUT DENIQUE IS QUI LONGIORE GRADU EST, ALIQUEM ADOPTAVERIT, ADGNATOS INTER SUOS ESSE NON DUBITATUR.

3 CETERUM INTER MASCULOS QUIDEM ADGNATIONIS IURE HEREDITAS ETIAM LONGISSIMO GRADU ULTRO CITROQUE CAPITUR. QUOD AD FEMINAS VERO ITA PLACEBAT, UT IPSAE CONSANGUINITATIS IURE TANTUM CAPIANT HEREDITATEM, SI SORORES SINT, ULTERIUS NON CAPIANT: MASCULO VERO AD EARUM HEREDITATES, ETIAM SI LONGISSIMO GRADU SINT, ADMITTANTUR. QUA DE CAUSA FRATRIS TUI AUT PATRUI TUI FILIAE VEL AMITAE TUAE HEREDITAS AD TE PERTINET. TUA VERO AD ILLAS NON PERTINEBAT. QUOD IDEO ITA CONSTITUTUM ERAT, QUIA COMMODIUS Videbatur ita iura constitui, ut plerumque hereditates ad masculos confluerent. SED QUIA SANE INIQUUM ERAT IN UNIVERSUM EAS QUASI EXTRANEAS REPELLI, PRAETOR EAS AD BONORUM POSSESSIONEM ADMITTIT EA PARTE, QUA PROXIMITATIS NOMINE BONORUM POSSESSIONEM POLLICETUR: EX QUA PARTE ITA SCILICET ADMITTUNTUR, SI NEQUE ADGNATUS ULLUS NEC PROXIMIOR COGNATUS INTERVENIAT.

3a ET HAEC QUIDEM LEX DUODECIM TABULARUM Nullo modo INTRODUXIT, SED SIMPLICITATEM LEGIBUS AMICAM AMPLEXA SIMILI MODO OMNES ADGNATOS SIVE MASCULOS SIVE FEMINAS CUIUSCUMQUE GRADUS AD SIMILITUDINEM SUORUM INVICEM AD SUCCESSIONEM VOCABAT: MEDIA AUTEM IURISPRUDENTIA, QUAE ERAT LEGE QUIDEM DUODECIM TABULARUM IUNIOR, IMPERIALI AUTEM DISPOSITIONE ANTERIOR, SUPTILITATE QUADAM EXCOGITATA PRAEFATAM DIFFERENTIAM INDUCEBAT ET PENITUS EAS A SUCCESSIONE ADGNATORUM REPELLEBAT, OMNI ALIA SUCCESSIONE INCOGNITA, DONEC PRAETORES, PAULATIM ASPERITATEM IURIS CIVILIS CORRIGENTES SIVE QUOD DEEST ADIMPLENTES, HUMANO PROPOSITO ALIUM ORDINEM SUIS EDICTIS ADDIDERUNT ET COGNATIONIS LINEA PROXIMITATIS NOMINE INTRODUCTA PER BONORUM POSSESSIONEM EAS ADIUVABANT ET POLLICEbantur HIS BONORUM POSSESSIONEM, QUA EUNDE COGNATI APPELLATUR.

3b NOS VERO LEGEM DUODECIM TABULARUM SEQUENTES ET EIUS VESTIGIA IN HAC PARTE CONSERVANTES LAUDAMUS QUIDEM PRAETORES SVAE HUMANITATIS, NON TAMEN EOS IN PLENUM CAUSAE MEDERI INVENIMUS: QUARE ETENIM UNO EODEMQUE GRADU NATURALI CONCURRENTI ET ADGNATIONIS TITULIS TAM IN MASCULO QUAM IN FEMINA

tům. Také ti, kteří se narodili po smrti otce, dosáhnou postavení stejné krve. Zákon⁵⁷⁵ však neuděluje pozůstalost všem agnátům stejně, ale pouze těm, kteří jsou v daném okamžiku nejbližší, a od toho okamžiku se říká, že zemřel bez závěti.⁵⁷⁶

2. Agnátský vztah se zakládá také pomocí adopce, například mezi prvorozenými syny a těmi, které otec adoptoval (a není sporu o tom, že také oni jsou v postavení osob stejné krve). Stejně tak není pochyb o tom, že když některý z tvých dalších agnátů, například tvůj bratr nebo strýc z otcovy strany, anebo i vzdálenějšího stupně, někoho adoptoval, patří mezi tvé agnáty.

3. Jinak se pozůstalost nabývá mezi agnáty vzájemně také ve velmi vzdáleném stupni příbuzenství. Ohledně žen bylo toto uznáno jen potud, pokud ženy samy nabyly pozůstalost na základě agnace, tedy když byly sestrami, kromě tohoto případu nikoli; naopak muži byli k pozůstalosti po ženách povoláni, i když byli ve velmi vzdáleném stupni agnátského příbuzenství. A tak ti náleží pozůstalost dcery tvého bratra, nebo tvého strýce z otcovy strany, nebo pozůstalost tvé tety z otcovy strany; tvá jim však nenáleží. Toto bylo stanoveno proto, že se mělo za to, že je výhodnější provést úpravu tak, aby pozůstalost zpravidla náležela mužům. A protože bylo zřejmě nespravedlivým odmítat všechny ženy stejně jako cizí dědice, přiznal jim praetor částečnou držbu pozůstalosti, když ji nabízel z důvodu blízkého příbuzenství. Podle této části však budou k pozůstalosti povolány pouze tehdy, když nepřichází v úvahu ani agnát, ani nejbližší pokrevní příbuzní.

3a. Toto však nezavedl zákon XII desek;⁵⁷⁷ vše bylo ustanoveno z náklonnosti k jednoduchosti, která je přítelkyní zákonů; všichni agnáti jakéhokoli stupně, ať to jsou muži nebo ženy, mají být, podle vzoru vlastních dědiců, vzájemně povoláni k pozůstalosti.⁵⁷⁸ Dřívější právní věda, která je však mladší než zákon XII desek, ale starší než císařská nařízení, zavedla s poměrně ostrým důvtipem výše uvedený rozdíl, kdy ani jiná dědická posloupnost známa nebyla, a ženy úplně vyloučila z dědění v mužské linii, dokud praetori, kteří postupně odstraňovali tvrdosti civilního práva anebo doplňovali mezery v něm, nezavedli svými edikty, s přihlédnutím k lidskosti, jinou posloupnost. Tím, že vytvořili linii pokrevních příbuzných podle stupňů, která se označuje jako „odkud pokrevní“, pomohli ženám k zajištění držby pozůstalosti.

3b. My, kteří jsme následovníky zákona XII desek,⁵⁷⁹ ho v tomto směru zachováváme, chválíme sice praetory pro jejich lidskost, avšak nemáme pocit, že tento problém vyřešili úplně. Neboť když se střetne tentýž stupeň pokrevního příbuzenství a označení pro agnáty je rovnocenné pro mužské i ženské potomky, proč jsou muži povoláváni po všech agnátech, zatímco z žen agnátek jsou povolávány pouze sestry? Protože bychom

⁵⁷⁵ *Lex XII tabularum*. Viz pozn. 144.

⁵⁷⁶ Gai. 3, 11.

⁵⁷⁷ Viz pozn. 144.

⁵⁷⁸ U vlastních dědiců (*sui heredes*) není rozlišováno mezi mužským a ženským pohlavím.

⁵⁷⁹ Viz pozn. 144.

AEQUA LANCE CONSTITUTIS MASCULIS QUIDEM DABATUR AD SUCCESSIONEM VENIRE OMNIUM ADGNATORUM, EX ADGNATIS AUTEM MULIERIBUS NULLIS PENITUS NISI SOLI SORORI AD ADGNATORUM SUCCESSIONEM PATEBAT ADITUS? IDEO IN PLENUM OMNIA REDUCENTES ET AD IUS DUODECIM TABULARUM EANDEM DISPOSITIONEM EXAEQUANTES NOSTRA CONSTITUTIONE SANXIMUS OMNES LEGITIMAS PERSONAS, ID EST PER VIRILEM SEXUM DESCENDENTES, SIVE MASCULINI SIVE FEMININI GENERIS SUNT, SIMILI MODO AD IURA SUCCESSIONIS LEGITIMAE AB INTESTATO VOCARI SECUNDUM GRADUS SUI PRAEROGATIVAM NEC IDEO EXCLUDENDAS, QUIA CONSANGUINITATIS IURA SICUTI GERMANAE NON HABENT.

4 HOC ETIAM ADDENDUM NOSTRAE CONSTITUTIONI EXISTIMAVIMUS, UT TRANSFERATUR UNUS TANTUM MODO GRADUS A IURE COGNATIONIS IN LEGITIMAM SUCCESSIONEM, UT NON SOLUM FRATRIS FILIUS ET FILIA SECUNDUM QUOD IAM DEFINIVIMUS AD SUCCESSIONEM PATRUI SUI VOCENTUR, SED ETIAM GERMANAE CONSANGUINEAE VEL SORORIS UTERINAE FILIUS ET FILIA SOLI ET NON DEINCEPS PERSONAE UNA CUM HIS AD IURA AVUNCULI SUI PERVENIANT ET MORTUO EO, QUI PATRUUS QUIDEM EST FRATRIS SUI FILIIS, AVUNCULUS AUTEM SORORIS SUAE SUBOLI, SIMILI MODO AB UTROQUE LATERE SUCCEDANT, TAMQUAM SI OMNES EX MASCULIS DESCENDENTES LEGITIMO IURE VENIANT, SCILICET UBI FRATER ET SOROR SUPERSTITES NON SUNT (HIS ETENIM PERSONIS PRAECEDENTIBUS ET SUCCESSIONEM ADMITTENTIBUS CETERI GRADUS REMANENT PENITUS SEMOTI): VIDELICET HEREDITATE NON AD STIRPES, SED IN CAPITA DIVIDENDA.

5 SI PLURES SINT GRADUS ADGNATORUM, APERTE LEX DUODECIM TABULARUM PROXIMUM VOCAT: ITAQUE SI VERBI GRATIA SIT FRATER DEFUNCTI ET ALTERIUS FRATRIS FILIUS AUT PATRUUS, FRATER POTIOR HABETUR. ET QUAMVIS SINGULARI NUMERO USA LEX PROXIMUM VOCET, TAMEN DUBIUM NON EST, QUIN ET, SI PLURES SINT EIUSDEM GRADUS, OMNES ADMITTANTUR: NAM ET PROPRIE PROXIMUS EX PLURIBUS GRADIBUS INTELLEGITUR ET TAMEN DUBIUM NON EST, QUIN, LICET UNUS SIT GRADUS ADGNATORUM, PERTINEAT AD EOS HEREDITAS.

6 PROXIMUS AUTEM, SI QUIDEM NULO TESTAMENTO FACTO QUISQUE DECESSERIT, PER HOC TEMPUS REQUIRITUR, QUO MORTUUS EST IS CUIUS DE HEREDITATE QUAERITUR. QUOD SI FACTO TESTAMENTO QUISQUAM DECESSERIT, PER HOC TEMPUS REQUIRITUR, QUO CERTUM ESSE COEPERIT NULLUM EX TESTAMENTO HEREDEM EXTATURUM: TUM ENIM PROPRIE QUISQUE INTELLEGITUR INTESTATUS DECESSISSE. QUOD QUIDEM ALIQUANDO LONGO TEMPORE DECLARATUR: IN QUO SPATIO TEMPORIS SAEPE ACCIDIT, UT PROXIMIORE MORTUO PROXIMUS ESSE INCIPIAT, QUI MORIENTE TESTATORE NON ERAT PROXIMUS.

7 PLACEBAT AUTEM IN EO GENERE PERCIPiENDARUM HEREDITATUM SUCCESSIONEM NON ESSE, ID EST UT, QUAMVIS PROXIMUS, QUI SECUNDUM EA QUAE DIXIMUS VOCATUR

chtěli vše navrátit nazpět a tuto úpravu znovu dát do souladu se zákonem XII desek, nařídili jsme v naší konstituci,⁵⁸⁰ že všechny osoby, které má zákon na mysli, to znamená všichni potomci pocházející od osob mužského pohlaví, ať již jsou muži nebo ženami, budou povoláni k zákonné posloupnosti po tom, kdo zemřel bez závěti, a to přiměřeně podle stupně jeho příbuznosti, a že ženy nebudou vyloučeny z toho důvodu, že jako sestry pocházející od téhož otce nejsou v postavení otcových příbuzných.

4. Měli jsme v záměru převést alespoň jeden celý stupeň pokrevních příbuzných do posloupnosti podle zákona a k našemu nařízení ještě přidat, že k posloupnosti po strýci z otcovy strany nebudou povoláni jen syn nebo dcera bratra, a to přiměřeně k tomu, co jsme již ustanovili, ale díky tomu také syn nebo dcera otcovy sestry, protože někdo by získal pozůstalost jejich strýce z matčiny strany pouze skrze matčinu sestru, a to oni sami a spolu s nimi již žádná vzdálenější osoba, takže pokud zemřel někdo, kdo byl synům svého bratra sice strýcem z otcovy strany, strýcem z matčiny strany byl ale pro pozůstalé jeho sestry, do pozůstalosti nastoupí všichni z obou stran stejným způsobem tak, jako kdyby byli všichni povoláni k pozůstalosti na základě zákona, protože pocházeli od muže; platí to za předpokladu, že nepřicházejí v úvahu bratři a sestry (když totiž tyto osoby, které mají přednost na základě stupně příbuznosti, přijmou pozůstalost, jsou všechny ostatní stupně vyloučeny). Pozůstalost se ovšem nerozděluje podle kmenů, ale podle hlav.

5. Jestliže přichází v úvahu více stupňů agnátů, povolává zákon XII desek⁵⁸¹ výslovně nejbližší. Pokud například přichází v úvahu bratr zemřelého a syn druhého bratra, nebo strýc z otcovy strany, pak má bratr přednost. A i když zákon, který používá jednotné číslo, povolává nejbližšího, ani tak není pochyb o tom, že pokud přichází v úvahu více osob téhož stupně, budou k pozůstalosti povoláni všichni. Také výraz dědický stupeň je totiž srozumitelný pouze při více stupních, a není proto sporné, že pokud přichází v úvahu pouze jeden stupeň agnátů, náleží pozůstalost těmto všem.

6. Jestliže někdo zemře, aniž by pořídil závěť, nejbližší stupeň příbuzenství se vztahuje pouze k okamžiku smrti té osoby, o jejíž pozůstalost se jedná. Pokud však zemřel někdo, kdo závěť pořídil, bude se nejbližší stupeň příbuzenství vztahovat k okamžiku, od něhož je nesporné, že nikdo nechce být na základě závěti dědicem. Teprve v této chvíli totiž někoho můžeme považovat za zemřelého bez závěti v plném smyslu. To se však ukáže až po delší době. V tomto časovém úseku se často přihodí, že se někdo, kdo v době smrti zůstavitele nebyl nejbližším, v důsledku smrti blízkého příbuzného dostane do postavení nejbližšího.

7. Vždy bylo uznáváno, že při tomto způsobu nabývání pozůstalosti byla vyloučena dědická sukcese, což znamená následující: pokud by nejbližší, který byl podle již uvedeného, povolán k pozůstalosti, tuto pozůstalost nepřijal, nebo by před jejím přijetím

⁵⁸⁰ C. 6, 58, 14 (a. 531).

⁵⁸¹ Lex XII tab. 5, 4. Viz pozn. 144.

AD HEREDITATEM, AUT SPREVERIT HEREDITATEM AUT ANTEQUAM ADEAT DECESSERIT, NIHILO MAGIS LEGITIMO IURE SEQUENTES ADMITTUNTUR. QUOD ITERUM PRAETORES IMPERFECTO IURE CORRIGENTES NON IN TOTUM SINE ADMINICULO RELINQUEBANT, SED EX COGNATORUM ORDINE EOS VOCABANT, UTPOTE ADGNATIONIS IURE EIS RECLUSO. SED NOS NIHILO DEESSE PERFECTISSIMO IURI CUPIENTES NOSTRA CONSTITUTIONE SANXIMUS, QUAM DE IURE PATRONATUS HUMANITATE SUGGERENTE PROTULIMUS, SUCCESSIONEM IN ADGNATORUM HEREDITATIBUS NON ESSE EIS DENEGANDAM, CUM SATIS ABSURDUM ERAT, QUOD COGNATIS A PRAETORE APERTUM EST, HOC ADGNATIS ESSE RECLUSUM, MAXIME CUM IN ONERE QUIDEM TUTELARUM ET PRIMO GRADU DEFICIENTE SEQUENS SUCCEDIT ET, QUOD IN ONERE OPTINEBAT, NON ERAT IN LUCRO PERMISSUM.

8 AD LEGITIMAM SUCCESSIONEM NIHILO MINUS VOCATUR ETIAM PARENS, QUI CONTRACTA FIDUCIA FILIUM VEL FILIAM, NEPOTEM VEL NEPTEM AC DEINCEPS EMANCIPAT. QUOD EX NOSTRA CONSTITUTIONE OMNIMODO INDUCITUR, UT EMANCIPATIONES LIBERORUM SEMPER VIDEANTUR CONTRACTA FIDUCIA FIERI, CUM APUD ANTIQUOS NON ALITER HOC OPTINEBAT, NISI SPECIALITER CONTRACTA FIDUCIA PARENS MANUMISSISSET.

TITULUS TERTIUS DE SENATUS CONSULTO TERTULLIANO

LEX DUODECIM TABULARUM ITA STRICTO IURE UTEBATUR ET PRAEPONEBAT MASCULORUM PROGENIEM ET EOS, QUI PER FEMININI SEXUS NECESSITUDINEM SIBI IUNGUNTUR, ADEO EXPELLEBAT, UT NE QUIDEM INTER MATREM ET FILIUM FILIAMVE ULTRO CITROQUE HEREDITATIS CAPIENDAE IUS DARET, NISI QUOD PRAETORES EX PROXIMITATE COGNATORUM EAS PERSONAS AD SUCCESSIONEM BONORUM POSSESSIONE UNDE COGNATI ACCOMMODATA VOCABANT.

1 SED HAE IURIS ANGUSTIAE POSTEA EMENDATAE SUNT ET PRIMUS QUIDEM DIVUS CLAUDIUS MATRI AD SOLACIUM LIBERORUM AMISSORUM LEGITIMAM EORUM DETULIT HEREDITATEM.

zemřel, nebudou k pozůstalosti povoláni podle stupňů jeho příbuzní. Toto pravidlo zavedli praetori ne zcela dokonalou opravou práva, a tedy nikoli bez možnosti vylepšení; povolávali je v pořadí pokrevního příbuzenství, přičemž pro některé z nich byla agnace uzavřena. Naproti tomu my, usilující o to, aby úplnosti práva nic nechybělo, jsme nařídili naší konstitucí,⁵⁸² kterou jsme, vedeni lidskostí, vydali o propuštění na svobodu, že jim nemá být odepřeno nastoupení do pozůstalosti po agnátech. Bylo by totiž nesmyslné, aby to, co bylo praetorem zpřístupněno pro pokrevní příbuzné,⁵⁸³ bylo uzavřeno pro agnáty, zejména co se týče břemena poručenství; proto nastoupí ten, kdo je podle stupně nejbližším příbuzným, jestliže odpadne ten, kdo je podle stupně příbuznosti na prvním místě, a pokud by jinak to, co by bylo uznáno při nevýhodě, nebylo připuštěno v případě výhody.

8. K posloupnosti podle zákona bude stejně tak povolán také otec rodiny, který na základě dohody založené na důvěře propustil ze své moci syna nebo dceru, vnuka nebo vnučku, anebo jiné potomky. V tomto smyslu naše konstituce⁵⁸⁴ zavedla, že propuštění dětí z moci je na základě dohody založené na důvěře platné, přičemž předci toto uznávali pouze tehdy, když otec rodiny propustil ze své moci zvláštní dohodou založenou na důvěře.⁵⁸⁵

TŘETÍ TITUL

O TERTULLIÁNSKÉM USNESENÍ SENÁTU⁵⁸⁶

Právo zakotvené v zákoně XII desek⁵⁸⁷ bylo velmi přísné, dávalo jednoznačně přednost mužským pozůstalým a natolik odmítalo ty, kteří byli navzájem spojeni skrze ženu, že mezi matkou a synem nebo dcerou nezajišťovalo právo vzájemného nabytí pozůstalosti. Tyto osoby povolávali na základě blízkého pokrevního příbuzenství praetori pouze k držbě pozůstalosti pomocí „odkud pokrevní příbuzní“.

1. Avšak tento dobrý úzce vymezený nárok byl posléze pozměněn. A jako první to byl božský Claudius,⁵⁸⁸ který matce, jako útěchu za ztrátu dětí, zajistil jejich pozůstalost jako dědičce ze zákona.

⁵⁸² C. 6, 4, 4, 20 (a. 531).

⁵⁸³ Praetor totiž umožnil postoupení podle stupně příbuznosti.

⁵⁸⁴ C. 8, 48, 6 (a. 531). Srov. C. 6, 4, 4, 25 (a. 531).

⁵⁸⁵ Srov. I. 3, 9, 5.

⁵⁸⁶ Gai. 3, 24; Gai. 3, 3; D. 38, 17; C. 6, 56. *Senatus consultum Tertullianum* (přijato bylo za vlády císaře Hadriana, snad v roce 123 n. l.) umožňovalo, aby matka dědila po svých dětech bez ohledu na to, jestli byla jejich agnátkou nebo nikoli (musela však mít tři děti, v případě propuštěnek děti čtyři).

⁵⁸⁷ Viz pozn. 144.

⁵⁸⁸ Římský císař Tiberius Claudius Nero Germanicus (vládl 41–54) byl povolán po smrti císaře Caliguly na trůn praetoriány. Předtím žil v ústraní a věnoval se studiu etruštiny a historie. Snažil se upevnit císařskou moc (tím si nezískal republikánský smýšlející senátory), byl ovládán propuštěnci řeckého původu (Narcissus, Pallas, Polybius, Callistus) a manželkami (Messalina, Agrippina ml.). I když je některými historiky (Tacitus, Suetonius) považován za neschopného císaře, dosáhl mnoha úspěchů, zreorganizoval a upevnil císařskou administrativu, zaokrouhlil hranice říše, zkonsolidoval státní finance, úspěšně vyvíjel stavební činnost a byl aktivní také v náboženské oblasti. Otrávil ho jeho manželka Agrippina, která tím zajistila císařský trůn pro Nerona, svého syna z prvního manželství.

2 POSTEA AUTEM SENATUS CONSULTO TERTULLIANO, QUOD DIVI HADRIANI TEMPORIBUS FACTUM EST, PLENISSIME DE TRISTI SUCCESSIONE MATRI, NON ETIAM AVIAE DEFERENDA CAUTUM EST: UT MATER INGENUA TRIUM LIBERORUM IUS HABENS, LIBERTINA QUATTUOR AD BONA FILIORUM FILIARUMVE ADMITTATUR INTESTATORUM MORTUORUM, LICET IN POTESTATE PARENTIS EST, UT SCILICET, CUM ALIENO IURI SUBIECTA EST, IUSSU EIUS ADEAT, CUIUS IURI SUBIECTA EST.

3 PRAEFERUNTUR AUTEM MATRI LIBERI DEFUNCTI, QUI SUI SUNT QUIVE SUORUM LOCO, SIVE PRIMI GRADUS SIVE ULTERIORIS. SED ET FILIAE SVAE MORTUAE FILIUS VEL FILIA OPPONITUR EX CONSTITUTIONIBUS MATRI DEFUNCTAE, ID EST AVIAE SVAE. PATER QUOQUE UTRIVSQUE, NON ETIAM AVUS VEL PROAVUS MATRI ANTEPONITUR, SCILICET CUM INTER EOS SOLOS DE HEREDITATE AGITUR. FRATER AUTEM CONSANGUINEUS TAM FILII QUAM FILIAE EXCLUDEBAT MATREM: SOROR AUTEM CONSANGUINEA PARITER CUM MATRE ADMITTEBATUR: SED SI FUERAT FRATER ET SOROR CONSANGUINEI ET MATER LIBERIS HONORATA, FRATER QUIDEM MATREM EXCLUDEBAT, COMMUNIS AUTEM ERAT HEREDITAS EX AEQUIS PARTIBUS FRATRI ET SORORI.

4 SED NOS CONSTITUTIONE, QUAM IN CODICE NOSTRO NOMINE DECORATO POSUIMUS, MATRI SUBVENIENDUM ESSE EXISTIMAVIMUS, RESPICIENTES AD NATURAM ET PUERPERIUM ET PERICULUM ET SAEPE MORTEM EX HOC CASU MATRIBUS ILLATAM. IDEOQUE IMPIUM ESSE CREDIDIMUS CASUM FORTUITUM IN EIUS ADMITTI DETRIMENTUM: SI ENIM INGENUA TER VEL LIBERTINA QUATER NON PEPERIT, IMMERITO DEFRAUDABATUR SUCCESSIONE SUORUM LIBERORUM: QUID ENIM PECCAVIT, SI NON PLURES, SED PAUCOS PEPERERIT? ET DEDIMUS IUS LEGITIMUM PLENUM MATRIBUS SIVE INGENUIS SIVE LIBERTINIS, ET SI NON TER ENIXAE FUERINT VEL QUATER, SED EUM TANTUM VEL EAM, QUI QUAEVE MORTE INTERCEPTI SUNT, UT ET SIC VOCENTUR IN LIBERORUM SUORUM LEGITIMAM SUCCESSIONEM.

5 SED CUM ANTEA CONSTITUTIONES IURA LEGITIMA PERSCRUTANTES PARTIM MATREM ADIUVABANT, PARTIM EAM PRAEGRABANT ET NON IN SOLIDUM EAM VOCABANT, SED IN QUIBUSDAM CASIBUS TERTIAM PARTEM EI ABSTRAHENTES CERTIS LEGITIMIS DABANT PERSONIS, IN ALIIS AUTEM CONTRARIUM FACIEBANT: NOBIS VISUM EST RECTA ET SIMPLICI VIA MATREM OMNIBUS LEGITIMIS PERSONIS ANTEPONI ET SINE ULLA DEMINUTIONE FILIORUM SUORUM SUCCESSIONEM ACCIPERE, EXCEPTA FRATRIS ET SORORIS PERSONA, SIVE CONSANGUINEI SINT SIVE SOLA COGNATIONIS IURA HABENTES, UT QUEMADMODUM

2. Později však bylo tertulliánským usnesením senátu, které bylo přijato v době božského Hadriana,⁵⁸⁹ o tomto smutném dědění matky, ale nikoli babičky, zavedena rozsáhlá úprava týkající se toho, že na svobodě narozená matka mající právo tří dětí, a obdobně propuštěnka mající právo čtyř dětí, bude povolána k pozůstalosti svých synů a dcer zemřelých bez závěti, zejména pokud je ještě podřízena otcovské moci; pak samozřejmě pozůstalost přijímá, neboť je podřízena moci jiného, se souhlasem toho, jemuž podléhá.

3. Před matkou však budou mít přednost ti potomci zemřelého syna, kteří jsou jeho vlastními dědici, nebo jsou stejného postavení, a to bez ohledu na to, zda jsou v prvním nebo ve vzdálenějším stupni. Podle císařských konstitucí má před matkou zemřelých přednost také syn nebo dcera zemřelé dcery, tedy před svou babičkou. Před matkou má přednost také otec obou zemřelých, ale nikoli děd nebo praděd, pokud se jedná o pozůstalost pouze mezi nimi.⁵⁹⁰ Matku však nejdříve vylučoval také pokrevní bratr z otcovy strany syna, stejně jako dcery; pokrevní sestra z otcovy strany byla naproti tomu spolu s matkou povolána jako dědička ke stejným podílům. Jestliže však přicházel v úvahu pokrevní bratr z otcovy strany, nebo pokrevní sestra z otcovy strany zároveň s matkou, která byla odměněna za porod více dětí, pak bratr vylučoval matku a bratr se sestrou si pozůstalost rozdělili rovným dílem.

4. Skrže naši konstituci,⁵⁹¹ kterou jsme uvedli v Kodexu⁵⁹² ozdobeným naším jménem, jsme měli v záměru pomoci matce, protože jsme měli na paměti porod a šestinedělí a také smrtelné nebezpečí, které matkám často hrozí. Z tohoto důvodu považujeme za nezodpovědné použít náhody v její neprospěch. Neboť kdyby svobodná neporodila tři děti, nebo propuštěnka čtyři, vezmeme jí neprávem pozůstalost po jejích dětech. Čím se ale provinila, jestliže nepřivedla na svět mnoho, ale méně dětí? A tak jsme udělili matkám zrozeným na svobodě, stejně jako propuštěnkám, plné právo dědit ze zákona, a to i kdyby neporodily tři nebo čtyři děti, ale pouze syna nebo dceru, které jim vzala smrt, takže jsou také v tomto případě povolány k zákonné posloupnosti po svých dětech.

5. Avšak protože konstituce, opravující dřívější zákonnou posloupnost, matku částečně zvýhodňovaly a částečně znevýhodňovaly a nepovolávaly ji k celé pozůstalosti, ale v některých případech jí jednu třetinu odebraly a udělily ji některým dědicům ze zákona a jindy to udělaly opačně, nařídili jsme,⁵⁹³ že na základě správných a jednoduchých pravidel má matka přednost před všemi dědici ze zákona, s výjimkou bratrů a sester zůstavitele, ať již jsou pokrevními z otcovy strany, nebo jsou pouze v postavení pokrevních příbuzných a obdrží pozůstalost bez jakýchkoli omezení. A jak jsme dali

⁵⁸⁹ Viz pozn. 239.

⁵⁹⁰ Pokud totiž nejsou potomky zemřelých dětí matky.

⁵⁹¹ C. 8, 58, 2 (a. 528).

⁵⁹² Viz pozn. 489.

⁵⁹³ C. 6, 56, 7 (a. 528).

EAM TOTO ALIO ORDINI LEGITIMO PRAEPOSUIMUS, ITA OMNES FRATRES ET SORORES, SIVE LEGITIMI SINT SIVE NON, AD CAPIENDAS HEREDITATES SIMUL VOCEMUS, ITA TAMEN UT, SI QUIDEM SOLAE SORORES COGNATAE VEL ADGNATAE ET MATER DEFUNCTI VEL DEFUNCTAE SUPERSINT, DIMIDIAM QUIDEM MATER, ALTERAM VERO DIMIDIAM PARTEM OMNES SORORES HABEANT, SI VERO MATRE SUPERSTITE ET FRATRE VEL FRATRIBUS SOLIS VEL ETIAM CUM SORORIBUS SIVE LEGITIMA SIVE SOLA COGNATIONIS IURA HABENTIBUS INTESTATUS QUIS VEL INTESTATA MORIATUR, IN CAPITA DISTRIBUTUR EIUS HEREDITAS.

6 SED QUEMADMODUM NOS MATRIBUS PROSPEXIMUS, ITA EAS OPORTET SUAE SUBOLI CONSULERE: SCITURIS EIS, QUOD, SI TUTORES LIBERIS NON PETIERINT VEL IN LOCUM REMOTI VEL EXCUSATI INTRA ANNUM PETERE NEGLEXERINT, AB EORUM IMPUBERUM MORIENTIUM SUCCESSIONE MERITO REPELLUNTUR.

7 LICET AUTEM VULGO QUAESITUS SIT FILIUS FILIAVE, POTEST AD BONA EIUS MATER EX TERTULLIANO SENATUS CONSULTO ADMITTI.

TITULUS QUARTUS DE SENATUS CONSULTO ORFITIANO

PER CONTRARIUM AUTEM UT LIBERI AD BONA MATRUM INTESTATARUM ADMITTANTUR, SENATUS CONSULTO ORFITIANO EFFECTUM EST, QUOD LATUM EST ORFITO ET RUFO CONSULIBUS, DIVI MARCI TEMPORIBUS. ET DATA EST TAM FILIO QUAM FILIAE LEGITIMA HEREDITAS, ETIAMSI ALIENO IURI SUBIECTI SUNT: ET PRAEFERUNTUR ET CONSANGUINEIS ET ADGNATIS DEFUNCTAE MATRIS.

1 SED CUM EX HOC SENATUS CONSULTO NEPOTES AD AVIAE SUCCESSIONEM LEGITIMO IURE NON VOCABANTUR, POSTEA HOC CONSTITUTIONIBUS PRINCIPALIBUS EMENDATUM EST, UT AD SIMILITUDINEM FILIORUM FILIARUMQUE ET NEPOTES ET NEPTES VOCENTUR.

2 SCIENDUM AUTEM EST HUIUSMODI SUCCESSIONES, QUAE A TERTULLIANO ET ORFITIANO DEFERUNTUR, CAPITIS DEMINUTIONE NON PEREMI PROPTER ILLAM REGULAM, QUAE NOVAE HEREDITATES LEGITIMAE CAPITIS DEMINUTIONE NON PEREUNT, SED ILLAE SOLAE QUAE EX LEGE DUODECIM TABULARUM DEFERUNTUR.

3 NOVISSIME SCIENDUM EST ETIAM ILLOS LIBEROS, QUI VULGO QUAESITI SUNT, AD MATRIS HEREDITATEM EX HOC SENATUS CONSULTO ADMITTI.

4 SI EX PLURIBUS LEGITIMIS HEREDIBUS QUIDAM OMISERINT HEREDITATEM VEL MORTE VEL ALIA CAUSA IMPEDITI FUERINT QUOMINUS ADEANT, RELIQUIS QUI ADIERINT

přednost matce před všemi dědici ze zákona, tak sice také povoláváme k pozůstalosti zároveň s ní všechny tyto bratry a sestry zůstavitele bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou povoláni ze zákona, avšak s tím omezením, že pokud přicházejí v úvahu pouze pokrevně příbuzní nebo pokrevní sestra z otcovy strany a matka zemřelého nebo zemřelé, pak matka obdrží jednu polovinu a všechny sestry druhou polovinu; jestliže však zemře bez závěti syn nebo dcera a přežije matka pouze s jedním bratrem, nebo s více bratry či sestrami, které mají nárok buď pouze jako dědičky ze zákona, nebo na základě pokrevenství, pak bude pozůstalost rozdělena podle hlav.

6. Tak jak jsme zabezpečili matky, tak se také ony mají starat o své potomstvo; měly by vědět, že budou oprávněně vyloučeny z dědické posloupnosti po svých dětech, které zemřou jako nedospělé tehdy, když buď nenavrhnou poručníka, nebo do jednoho roku nepožádají o ustanovení nového místo propuštěného nebo osvobozeného.

7. I kdyby se syn nebo dcera narodili jako nemanželské děti, může být matka na základě tertulliánského usnesení senátu povolána k dědické posloupnosti po nich.

ČTVRTÝ TITUL

O ORFITIÁNSKÉM USNESENÍ SENÁTU⁵⁹⁴

To, že děti mohou být povolány k posloupnosti po své matce, bylo zavedeno orfitiánským usnesením senátu, které bylo přijato za vlády božského Marka⁵⁹⁵ za konsulátu Orfita a Rufa. Z tohoto důvodu byla zajištěna dědická posloupnost také synovi a dceři, zejména pokud byli podřízeni druhé osobě. Byla jim dána přednost také před pokrevními sourozenci z otcovy strany, stejně jako před agnáty matky.

1. I když podle tohoto usnesení senátu nebyli povoláváni k dědění ze zákona vnuci po své babičce, bylo to posléze opraveno císařskou konstitucí,⁵⁹⁶ takže podle vzoru syna a dcery jsou povoláváni také vnuk a vnučka.

2. Je však třeba vědět, že dědická posloupnost opírající se o tertulliánské⁵⁹⁷ a orfitiánské usnesení senátu nemůže být odstraněna snížením právního postavení, a to kvůli pravidlu, které říká, že v důsledku snížení právního postavení nový nárok na dědění podle zákona neodpadá, ale pouze ten, který je založen zákonem XII desek.⁵⁹⁸

3. A nakonec je nezbytné také vědět, že k pozůstalosti po matce jsou podle tohoto usnesení senátu povolány také ty děti, které se narodily mimo manželství.

4. Jestliže některý z více dědiců ze zákona nepřijme pozůstalost, nebo jim v tom bude zabráněno v důsledku smrti, nebo i z jiné příčiny, přiroste jejich podíl těm, kteří

⁵⁹⁴ D. 38, 17; C. 6, 57. *Senatus consultum Orfitianum* (přijato bylo v roce 178 n. l.) pochází z doby vlády Marka Aurelia a podle zásad civilního práva zajišťovalo dědické právo dětem (manželským i nemanželským) po jejich matce tím způsobem, že je přeřadilo jako zákonné dědice ze třetí dědické třídy do třídy druhé.

⁵⁹⁵ Viz pozn. 190.

⁵⁹⁶ C. 6, 55, 9 (a. 389).

⁵⁹⁷ Srov. I. 3, 3.

⁵⁹⁸ Viz pozn. 144.

ADCRESCIT ILLORUM PORTIO ET, LICET ANTE DECESSERINT QUI ADIERINT, AD HEREDES TAMEN EORUM PERTINET.

TITULUS QUINTUS DE SUCCESSIONE COGNATORUM

POST SUOS HEREDES EOSQUE, QUOS INTER SUOS HEREDES PRAETOR ET CONSTITUTIONES VOCANT, ET POST LEGITIMOS (QUO NUMERO SUNT ADGNATI ET HI, QUOS IN LOCUM ADGNATORUM TAM SUPRA DICTA SENATUS CONSULTA QUAM NOSTRA EREXIT CONSTITUTIO) PROXIMOS COGNATOS PRAETOR VOCAT.

1 **QUA PARTE NATURALIS COGNATIO SPECTATUR.** NAM ADGNATI CAPITIS DEMINUTIONE QUIQUE EX HIS PROGENITI SUNT EX LEGE DUODECIM TABULARUM INTER LEGITIMOS NON HABENTUR, SED A PRAETORE TERTIO ORDINE VOCANTUR, EXCEPTIS SOLIS TANTUMMODO FRATRE ET SORORE EMANCIPATIS, NON ETIAM LIBERIS EORUM, QUOS LEX ANASTASIANA CUM FRATRIBUS INTEGRI IURIS CONSTITUTIS VOCAT QUIDEM AD LEGITIMAM FRATRIS HEREDITATEM SIVE SORORIS, NON AEQUIS TAMEN PARTIBUS, SED CUM ALIQUA DEMINUTIONE, QUAM FACILE EST EX IPSIUS CONSTITUTIONIS VERBIS COLLIGERE, ALIIS VERO ADGNATIS INFERIORIS GRADUS, LICET CAPITIS DEMINUTIONEM PASSI NON SUNT, TAMEN EOS ANTEPONIT ET PROCUL DUBIO COGNATIS.

2 **HOS ETIAM, QUI PER FEMININI SEXUS PERSONAS EX TRANSVERSO COGNATIONE IUNGUNTUR,** TERTIO GRADU PROXIMITATIS NOMINE PRAETOR AD SUCCESSIONEM VOCAT.

3 **LIBERI QUOQUE, QUI IN ADOPTIVA FAMILIA SUNT,** AD NATURALIUM PARENTUM HEREDITATEM HOC EODEM GRADU VOCANTUR.

4 **VULGO QUAESITOS NULLUM HABERE ADGNATUM MANIFESTUM EST,** CUM ADGNATIO A PATRE, COGNATIO SIT A MATRE, HI AUTEM NULLUM PATREM HABERE INTELLEGUNTUR. EADEM RATIONE NEC INTER SE QUIDEM POSSUNT VIDERI CONSANGUINEI ESSE, QUIA CONSANGUINITATIS IUS SPECIES EST ADGNATIONIS: TANTUM IGITUR COGNATI SUNT SIBI, SICUT ET MATRIS COGNATIS. ITAQUE OMNIBUS ISTIS EA PARTE COMPETIT BONORUM POSSESSIO, QUAE PROXIMITATIS NOMINE COGNATI VOCANTUR.

5 **HOC LOCO ET ILLUD NECESSARIO ADMONENDI SUMUS ADGNATIONIS QUIDEM IURE ADMITTI ALIQUEM AD HEREDITATEM ET SI DECIMO GRADU SIT, SIVE DE LEGE DUODECIM TABULARUM QUAERAMUS, SIVE DE EDICTO QUO PRAETOR LEGITIMIS HEREDIBUS DATURUM SE BONORUM POSSESSIONEM POLLICETUR.** PROXIMITATIS VERO NOMINE HIS SOLIS PRAE-

pozůstalost přijali, a podíl případně jejich dědicům, zejména tehdy, jestliže ti, kteří svůj podíl přijali, zemřeli ještě před přírůstkem.⁵⁹⁹

PÁTÝ TITUL

O POSLOUPNOSTI POKREVNÍCH PŘÍBUZNÝCH⁶⁰⁰

Po vlastních dědicích a těch, které jako vlastní povolával praetor nebo císařské konstituce, a po dědicích ze zákona (k nim se počítají poboční příbuzní v mužské linii a ti, které do postavení vlastních dědiců vynesla jednak výše uvedená usnesení senátu⁶⁰¹ a také naše konstituce⁶⁰²) povolává praetor nejbližší pokrevní příbuzné.

1. V této části bude pojednáno o pokrevních příbuzných. Neboť agnāti, kteří utrpěli snížení právního postavení a jejichž potomci se podle zákona XII desek⁶⁰³ nepočítají mezi dědice ze zákona, jsou praetorem povoláni ve třetí třídě. Vyloučen je bratr a sestra, kteří byli propuštěni z otcovské moci, ale nikoli jejich děti, které po bratrovi nebo sestře spolu s bratry, jejichž postavení v rodině nebylo změněno, povolává ze zákona lex Anastasiana,⁶⁰⁴ nikoli ale ke stejným podílům, avšak s určitým omezením, které je možné bez problémů odvodit ze znění konstituce. Ta dává přednost vzdálenějším agnátům, i když u nich nedošlo ke snížení právního postavení, a bez pochyb také pokrevně příbuzným.

2. K dědictví povolává praetor ve třetí třídě také ty, kteří jsou se zůstavitelem spojeni prostřednictvím ženy v pobočné linii, a to podle příbuzenských stupňů.

3. Ve stejné třídě budou k pozůstalosti po svých přirozených rodičích povolány také děti, které jsou členy adoptivní rodiny.

4. Je zřejmé, že nemanželské děti nemají žádné agnáty, protože agnace může být zprostředkována pouze otcem, pokrevní příbuznost také matkou. Pohlíží se totiž na ně tak, jako kdyby otce neměly. Ze stejného důvodu nemohou být považovány ani za osoby stejné krve, neboť toto postavení je druhem agnace. Proto jsou vzájemně pokrevně příbuznými a obdobně jsou také pouze příbuznými, s pokrevně příbuznými matky. Z tohoto důvodu jim může být udělena držba pozůstalosti podle té části ediktu, v níž jsou pokrevně příbuzní povoláváni na základě příbuzenských stupňů.

5. Na tomto místě je nezbytné poukázat na to, že na základě agnace je sice někdo povolán, třebaže je příbuzným v desátém stupni, a nezáleží na tom, jestli podle zákona XII desek nebo podle ediktu, v němž praetor nabízí dědicům ze zákona udělení držby pozůstalosti. Na základě příbuznosti naproti tomu praetor nabídl udělení držby pozů-

⁵⁹⁹ Srov. Marci D. 38, 16, 9 (Marci. lib. 5 inst.).

⁶⁰⁰ Gai. 3, 21; Gai. 3, 24; Gai. 3, 27–31; D. 38, 8; C. 6, 15.

⁶⁰¹ I. 33; I. 3, 4.

⁶⁰² C. 6, 58, 14 (a. 531). Srov. také I. 3, 2, 4.

⁶⁰³ Viz pozn. 144.

⁶⁰⁴ Srov. C. 5, 70, 5 (*sine datis*); C. 5, 30, 4 (a. 498); C. 6, 58, 15, 1 (a. 534). Lex Anastasiana je konstitucí východořímského císaře Flavia Anastasia I. (vládl 495–518), která přiznala zákonné dědické právo emancipovaným dětem, stejně jako dětem neemancipovaným (*emancipatio* je propuštěním dítěte z otcovské moci).

TOR PROMITTIT BONORUM POSSESSIONEM, QUI USQUE AD SEXTUM GRADUM COGNATIONIS SUNT, ET EX SEPTIMO A SOBRINO SOBRINAQUE NATO NATAEVE.

TITULUS SEXTUS DE GRADIBUS COGNATIONIS

HOC LOCO NECESSARIUM EST EXPONERE, QUEMADMODUM GRADUS COGNATIONIS NUMERENTUR. QUA IN RE INPRIMIS ADMONENDI SUMUS COGNATIONEM ALIAM SUPRA NUMERARI, ALIAM INFRA, ALIAM EX TRANSVERSO, QUAE ETIAM A LATERE DICITUR. SUPERIOR COGNATIO EST PARENTIUM, INFERIOR LIBERORUM, EX TRANSVERSO FRATRUM SORORUMVE EORUMQUE, QUI EX HIS PROGENERANTUR, ET CONVENIENTER PATRUI AMITAE AVUNCULI MATERTERAE. ET SUPERIOR QUIDEM ET INFERIOR COGNATIO A PRIMO GRADU INCIPIT: AT EA, QUAE EX TRANSVERSO NUMERATUR, A SECUNDO.

1 PRIMO GRADU EST SUPRA PATER MATER, INFRA FILIUS FILIA.

2 SECUNDO SUPRA AVUS AVIA, INFRA NEPOS NEPTIS, EX TRANSVERSO FRATER SOROR.

3 TERTIO SUPRA PROAVUS PROAVIA, INFRA PRONEPOS PRONEPTIS, EX TRANSVERSO FRATRIS SORORISQUE FILIUS FILIA ET CONVENIENTER PATRUUS AMITA AVUNCULUS MATERTERA. PATRUUS EST PATRIS FRATER, QUI GRAECE πάτρως VOCATUR: AVUNCULUS EST MATRIS FRATER, QUI APUD GRAECOS PROPRIE μήτρως APPELLATUR: ET PROMISCUE θείος DICITUR. AMITA EST PATRIS SOROR, MATERTERA VERO MATRIS SOROR: UTRAQUE θεία VEL APUD QUOSDAM τηθίς APPELLATUR.

4 QUARTO GRADU SUPRA ABAVUS ABAVIA, INFRA ABNEPOS ABNEPTIS, EX TRANSVERSO FRATRIS SORORISQUE NEPOS NEPTIS ET CONVENIENTER PATRUUS MAGNUS AMITA MAGNA (ID EST AVI FRATER ET SOROR), ITEM AVUNCULUS MAGNUS MATERTERA MAGNA (ID EST AVIAE FRATER ET SOROR), CONSOBRINUS CONSOBRINA (ID EST QUI QUA EVE EX FRATRIBUS AUT SORORIBUS PROGENERANTUR). SED QUIDAM RECTE CONSOBRINOS EOS PROPRIE PUTANT DICI, QUI EX DUABUS SORORIBUS PROGENERANTUR, QUASI CONSORORINOS: EOS VERO, QUI EX DUOBUS FRATRIBUS PROGENERANTUR, PROPRIE FRATRES PATRUELES VOCARI (SI AUTEM EX DUOBUS FRATRIBUS FILIAE NASCANTUR, SORORES PATRUELES APPELLANTUR): AT EOS, QUI EX FRATRE ET SORORE PROPAGANTUR, AMITINOS PROPRIE DICI (AMITAE TUA FILII CONSOBRINUM TE APPELLANT, TU ILLOS AMITINOS).

5 QUINTO SUPRA ATAVUS ATAVIA, INFRA ADNEPOS AD NEPTIS, EX TRANSVERSO FRATRIS SORORISQUE PRONEPOS PRONEPTIS ET CONVENIENTER PROPATRUUS PROAMITA (ID

stalosti jen těm, kteří jsou pokrevně příbuzní do šestého stupně a ze sedmého stupně mužským a ženským potomkům bratranců a sestřenic.

ŠESTÝ TITUL

O STUPNÍCH POKREVNÍHO PŘÍBUZENSTVÍ⁶⁰⁵

Na tomto místě je nezbytné vysvětlit, jakým způsobem se počítají stupně pokrevního příbuzenství. Z tohoto důvodu si musíme nejdříve ujasnit, že se příbuzenství počítá částečně vzestupně, částečně sestupně a částečně pobočně, přičemž posledně uvedené se označuje také jako příbuzenství v pobočné linii. Vzestupným příbuzenstvím je příbuzenství rodičů, sestupným příbuzenství dětí, pobočným je příbuzenství bratrů a sester a těch, kteří od nich pocházejí, tomu odpovídá příbuzenství strýce a tety z otcovy strany, stejně jako z matčiny. Vzestupné i sestupné příbuzenství začíná prvním stupněm, naproti tomu ti, kteří se počítají v pobočné linii, začínají druhým stupněm.

1. V prvním stupni je s tebou ve vzestupné linii příbuzný otec a matka, v sestupné linii syn a dcera.

2. Ve druhém stupni je s tebou ve vzestupné linii příbuzný děd a babička, v sestupné linii vnuk a vnučka, v pobočné linii bratr a sestra.

3. Ve třetím stupni je s tebou ve vzestupné linii příbuzný praděd a prababička, v sestupné linii pravnuk a pravnučka, v pobočné linii syn nebo dcera bratra a sestry a obdobně strýc a teta z otcovy strany, stejně jako strýc a teta z matčiny strany. Strýc z otcovy strany je bratrem otce, který se řecky nazývá πάτερως. Strýc z matčiny strany je bratrem matky, kterého Řekové vlastně označují jako μήτερως; často je označován také jako θείος. Teta z otcovy strany je sestrou otce, teta z matčiny strany je naproti tomu sestrou matky; obě dvě se řecky označují jako θεία nebo také jako τηθίς.

4. Ve čtvrtém stupni je s tebou ve vzestupné linii příbuzný prapraděd a praprababička, v sestupné linii prapravnuk a prapravnučka, v pobočné linii vnuk a vnučka bratra a sestry a obdobně prastrýc a prateta z otcovy strany (to znamená bratr a sestra děda) a obdobně prastrýc a prateta z matčiny strany (to znamená bratr a sestra babičky) a bratranci a sestřenice (to znamená mužští a ženští potomci bratrů a sester tvých rodičů). Někteří se oprávněně domnívají, že pouze ti bratranci a sestřenice se označují jako sestřenci, kteří pocházejí od dvou sester, stejně jako děti sestry, které se označují jakoby sestřenci, ti, kteří pocházejí od dvou bratrů, se označují jako bratrovi bratři (jestliže ale pocházejí od dvou bratrů dcery, označují se jako bratrovy sestry), naproti tomu ti, kteří pocházejí od bratra a sestry, se označují jako děti otcových sourozenců (děti tvé tety z otcovy strany tě označují jako dítě sourozenců, a ty je zase jako děti otcových sourozenců).

5. V pátém stupni je s tebou ve vzestupné linii příbuzný praprapraděd a prapraprababička, v sestupné linii praprapravnuk a praprapravnučka, v pobočné linii pravnuk

⁶⁰⁵ D. 38, 10.

ES PROAVI FRATER ET SOROR), PROAVUNCULUS PROMATERTER (ID EST PROAVIAE FRATER ET SOROR), ITEM FRATRIS PATRUELI SORORIS PATRUELI, CONSOBRINI ET CONSOBRINAE, AMITINI AMITINAE FILIUS FILIA, PROPRIOR SOBRINUS SOBRINA (HI SUNT PATRUI MAGNI AMITAE MAGNAE AVUNCULI MAGNI MATERTERAE MAGNAE FILIUS FILIA).

6 SEXTO GRADU SUNT SUPRA TRITAVUS TRITAVIA, INFRA TRINÉPOS TRINEPTIS, EX TRANSVERSO FRATRIS SORORISQUE ABNEPOS ABNEPTIS ET CONVENIENTER ABPATRUUS ABAMITA (ID EST ABAVI FRATER ET SOROR) ABAVUNCULUS ABMATERTERA (ID EST ABAVIAE FRATER ET SOROR), ITEM SOBRINI SOBRINAEQUE (ID EST QUI QUAEVE EX FRATRIBUS VEL SORORIBUS PATRUELIBUS VEL CONSOBRINIS VEL AMITINIS PROGENERANTUR).

7 HACTENUS OSTENDISSE SUFFICIET, QUEMADMODUM GRADUS COGNATIONIS NUMERENTUR. NAMQUE EX HIS PALAM EST INTELLEGERE, QUEMADMODUM ULTERIUS QUOQUE GRADUS NUMERARE DEBEMUS: QUIPPE SEMPER GENERATA QUAEQUE PERSONA GRADUM ADICIAT, UT LONGE FACILIUS SIT RESPONDERE, QUOTO QUISQUE GRADU SIT, QUAM PROPRIA COGNATIONIS APPELLATIONE QUEMQUAM DENOTARE.

8 ADGNATIONIS QUO QUE GRADUS EODEM MODO NUMERANTUR.

9 SED CUM MAGIS VERITAS OCULATA FIDE QUAM PER AURES ANIMIS HOMINUM INFIGITUR, IDEO NECESSARIUM DUXIMUS POST NARRATIONEM GRADUUM ETIAM EOS PRAESENTI LIBRO INSCRIBI, QUATENUS POSSINT ET AURIBUS ET INSPECTIONE ADULESCENTES PERFECTISSIMAM GRADUUM DOCTRINAM ADIPISCI.

10 ILLUD CERTUM EST AD SERVILES COGNATIONES ILLAM PARTEM EDICTI, QUA PROXIMITATIS NOMINE BONORUM POSSESSIO PROMITTITUR, NON PERTINERE: NAM NEC ULLA ANTIQUA LEGE TALIS COGNATIO COMPUTABATUR. SED NOSTRA CONSTITUTIONE, QUAM PRO IURE PATRONATUS FECIMUS (QUOD IUS USQUE AD NOSTRA TEMPORA SATIS OBSCURUM ATQUE NUBE PLENUM ET UNDIQUE CONFUSUM FUERAT) ET HOC HUMANITATE SUGGERENTE CONCESSIMUS, UT SI QUIS IN SERVILI CONSORTIO CONSTITUTUS LIBERUM VEL LIBEROS HABUERIT SIVE EX LIBERA SIVE SERVILIS CONDICIONIS MULIERE, VEL CONTRA SERVA MULIER EX LIBERO VEL SERVO HABUERIT LIBEROS CUIUSCUMQUE SEXUS, ET AD LIBERTATEM HIS PERVENIENTIBUS ET HI, QUI EX SERVILI VENTRE NATI SUNT, LIBERTATEM MERUERUNT, VEL DUM MULIERES LIBERAE ERANT, IPSI IN SERVITUTEM EOS HABUERUNT ET POSTEA AD LIBERTATEM PERVENERUNT, UT HI OMNES AD SUCCESSIONEM VEL PATRIS VEL MATRIS VENIANT, PATRONATUS IURE IN HAC PARTE SOPITO: HOS ENIM LIBEROS

a pravnučka bratra a sestry a obdobně praprastrýc a praprateta ze strany otce (to znamená bratr a sestra prapraděda), praprastrýc a praprateta z matčiny strany (to znamená bratr a sestra praprababičky), obdobně také syn a dcera bratranců a sestřenic otců, kteří jsou bratry, a skrze matky, které jsou sestrami, anebo skrze otce a matky, kteří jsou sourozenci, a prabratranci a prasestřenice (ti jsou syny a dcerami prastrýce a prately z otcovy a matčiny strany).⁶⁰⁶

6. V šestém stupni je s tebou ve vzestupné linii příbuzný otec praprapraděda a matka prapraprababičky, v sestupné linii syn a dcera prapravnuka, v pobočné linii prapravnuk a prapravnučka bratra a sestry a obdobně praprastrýc a praprateta z otcovy strany (to znamená bratr a sestra prapraděda), praprastrýc a praprateta z matčiny strany (to znamená bratr a sestra praprababičky), obdobně jako mužští a ženští prabratranci a prasestřenice (to znamená všichni pravnucci obou pohlaví, kteří pocházejí z linií rodičů, kteří jsou bratry, sestrami nebo bratranci nebo sestřenicemi rodičů).

7. Tolik postačí k podrobnému vypsání, jak se mají počítat stupně pokrevního příbuzenství. Z řečeného je totiž zřejmé, jakým způsobem máme počítat i ty nejvzdálenější stupně. Každá zplozená osoba totiž pokaždé přidává jeden stupeň, takže je daleko jednodušší odpovědět na otázku, v jakém stupni je někdo příbuzným, než ho pojmenováním označit jako příbuzného.

8. Stejným způsobem se počítají stupně také u agnace.

9. Protože je pravdou, že v lidské paměti se lépe otiskne to, co je viděno, než pouze to, co je slyšeno, považujeme za nezbytné, poté co byly stupně příbuznosti vypočítány, předvést je tak,⁶⁰⁷ jak jsou uvedeny v knize před námi ležící, aby mohla mládež získat dokonalou znalost o příbuzenských stupních nejen z vyprávění.

10. Je jisté, že ta část ediktu, v níž je na základě blízkosti příbuzenství slibováno udělení držby pozůstalosti, se netýká pokrevního příbuzenství otroků; neboť ani v jednom starém zákoně k takovéto příbuznosti není přihlíženo. Avšak v naší konstituci, kterou jsme vydali o patronech⁶⁰⁸ (oblasti práva, která zůstala až do naší doby v úplné temnotě, zcela zapomenutá a úplně zmatená), jsme s ohledem k lidskosti připustili také následující: Jestliže ten, kdo žije v pohlavním spojení jako otrok, má dítě nebo děti, ať již od svobodné nebo od ženy nacházející se ve stavu otroctví, anebo když naopak otrokyně má děti se svobodným anebo s otrokem, a to bez ohledu na jejich pohlaví, a jestliže získají svobodu, a stejně tak děti narozené z nesvobodné matky, které získaly svobodu, anebo když se také matky staly svobodnými, pak upadnou do otroctví a po určité době získají svobodu, mají mít všichni přístup k dědické posloupnosti po otci nebo matce, a nárok patrona je potlačen až do této míry. Tyto děti jsme totiž povolali k dědické posloupnosti nejen po jejich rodičích, ale také vzájemně mezi sebou tak, že jsme je

⁶⁰⁶ K §§ 1–5 viz Gai. D. 38, 10, 1, 3–7 (Gai. lib. 8 ad ed. prov.).

⁶⁰⁷ Tento přehled se nedochoval. Můžeme se domnívat, že Iustinianus od původního záměru ustoupil.

⁶⁰⁸ C. 6, 4, 4, 10–11 (a. 531).

NON SOLUM IN SUORUM PARENTIUM SUCCESSIONEM, SED ETIAM ALTERUM IN ALTERIUS MUTUAM SUCCESSIONEM VOCAVIMUS, EX ILLA LEGE SPECIALITER EOS VOCANTES, SIVE SOLI INVENIANTUR QUI IN SERVITUTE NATI ET POSTEA MANUMISSI SUNT, SIVE UNA CUM ALIIS. QUI POST LIBERTATEM PARENTIUM CONCEPTI SUNT SIVE EX EADEM MATRE VEL EODEM PATRE SIVE EX ALIIS NUPTIIS, AD SIMILITUDINEM EORUM QUI EX IUSTIS NUPTIIS PROCREATI SUNT.

11 REPETITIS ITAQUE OMNIBUS QUAE IAM TRADIDIMUS APPARET NON SEMPER EOS, QUI PAREM GRADUM COGNATIONIS OPTINENT, PARITER VOCARI EOQUE AMPLIUS NEC EUM QUIDEM, QUI PROXIMIOR SIT COGNATUS, SEMPER POTIOREM ESSE. CUM ENIM PRIMA CAUSA SIT SUORUM HEREDUM QUOSQUE INTER SUOS HEREDES IAM ENUMERAVIMUS, APPARET PRONEPOTEM VEL ABNEPOTEM DEFUNCTI POTIOREM ESSE QUAM FRATREM AUT PATREM MATREMQUE DEFUNCTI, CUM ALIOQUIN PATER QUIDEM ET MATER, UT SUPRA QUOQUE TRADIDIMUS, PRIMUM GRADUM COGNATIONIS OPTINEANT, FRATER VERO SECUNDUM, PRONEPOS AUTEM TERTIO GRADU SIT COGNATUS ET ABNEPOS QUARTO: NEC INTEREST, IN POTESTATE MORIENTIS FUERIT AN NON FUERIT, QUOD VEL EMANCIPATUS VEL EX EMANCIPATO AUT EX FEMININO SEXU PROPAGATUS EST.

12 AMOTIS QUOQUE SUIS HEREDIBUS QUOSQUE INTER SUOS HEREDES VOCARI DIXIMUS, ADGNATUS, QUI INTEGRUM IUS ADGNATIONIS HABET, ETIAMSI LONGISSIMO GRADU SIT, PLERUMQUE POTIOR HABETUR QUAM PROXIMIOR COGNATUS: NAM PATRUI NEPOS VEL PRONEPOS AVUNCULO VEL MATERTERAE PRAEFERTUR. TOTIENS IGITUR DICIMUS AUT POTIOREM HABERI EUM QUI PROXIMIOREM GRADUM COGNATIONIS OPTINET, AUT PARITER VOCARI EOS QUI COGNATI SINT, QUOTIENS NEQUE SUORUM HEREDUM IURE QUIQUE INTER SUOS HEREDES SUNT NEQUE ADGNATIONIS IURE ALIQUIS PRAEFERRI DEBEAT SECUNDUM EA QUAE TRADIDIMUS, EXCEPTIS FRATRE ET SORORE EMANCIPATIS, QUI AD SUCCESSIONEM FRATRUM VEL SORORUM VOCANTUR, QUI ETSI CAPITE DEMINUTI SUNT, TAMEN PRAEFERUNTUR CETERIS ULTERIORIS GRADUS ADGNATIS.

TITULUS SEPTIMUS DE SUCCESSIONE LIBERTORUM

NUNC DE LIBERTORUM BONIS VIDEAMUS. OLIM ITAQUE LICEBAT LIBERTO PATRONUM SUUM IMPUNE TESTAMENTO PRAETERIRE: NAM ITA DEMUM LEX DUODECIM TABULARUM AD HEREDITATEM LIBERTI VOCABAT PATRONUM, SI INTESTATUS MORTUUS ESSET LIBERTUS Nullo suo herede relicto. ITAQUE INTESTATO QUOQUE MORTUO LIBERTO, SI IS SUUM HEREDEM RELIQUISSET, NIHIL IN BONIS EIUS PATRONO IUS ERAT. ET SI QUIDEM EX NATURALIBUS LIBERIS ALIQUEM SUUM HEREDEM RELIQUISSET, NULLA VIDEBATUR QUE-

v tomto zákoně povolali výslovně; není přitom rozhodující, jestli v úvahu přicházejí pouze ti, kteří se narodili v otroctví a později byli propuštěni na svobodu, anebo spolu s nimi také další, kteří byli zplozeni poté, co byli na svobodu propuštěni jejich rodiče, ať mají stejnou matku a stejného otce, anebo pocházejí z dalších manželství; povoláváme je tímto stejným způsobem jako ty, kteří se narodili z řádného manželství.

11. Jestliže uvážíme vše, co již bylo uvedeno, pak je zřejmé, že za všech okolností nejsou stejně povoláváni ti, kteří jsou ve stejném stupni pokrevního příbuzenství, z toho pak lze vyvodit, že ti, kteří jsou v bližším stupni, nemusí mít vždy lepší nárok. A to proto, že na prvním místě jsou vlastní dědici a ti, které jsme k vlastním dědicům připojili, z toho se vyvozuje, že pravnuk nebo praprávnuk zemřelého má přednost před bratrem nebo otcem a matkou zemřelého, a to i přesto, že otec a matka, jak jsme již výše uvedli,⁶⁰⁹ jsou dokonce v prvním příbuzenském stupni, bratr ve druhém, naproti tomu pravnuk je ve třetím a praprávnuk ve čtvrtém. A nezáleží na tom, zda byl podřízen otcovské moci zemřelého anebo z důvodu propuštění z otcovské moci nebyl anebo proto, že pocházel od propuštěného z moci anebo od potomka ženského pohlaví.

12. Jestliže vlastní dědici a ti, kteří budou povoláni, jak se říká, jako vlastní dědici, vystoupí, bude povolán ten agnát, kterému ještě právo agnace přísluší, a to i přesto, že je daleko vzdálenějšího stupně než nejbližší pokrevní příbuzný. Neboť vnuk anebo pravnuk strýce z otcovy strany má vždy přednost před strýcem nebo tetou z matčiny strany. Přitom ten, jak jsme již uvedli, kdo je v bližším stupni pokrevního příbuzenství, má přednost pouze tehdy, když bude zároveň povoláno více pokrevně příbuzných; pokud má být na základě pobočného příbuzenství, ve smyslu výše uvedeného, podle práva zvýhodněn ještě někdo další kromě vlastního dědice a toho, kdo se počítá mezi vlastní dědice, s výjimkou bratra nebo sestry propuštěných z otcovské moci, kteří budou povoláni po svých bratrech anebo sestrách a kteří, i když se dozvěděli o snížení právního postavení, přece jen mají přednost před vzdálenějšími agnáty.

SEDMÝ TITUL

O POSLOUPNOSTI PROPUŠTĚNCŮ⁶¹⁰

Nyní rozebereme dědickou posloupnost propuštěnců. Ve starých dobách bylo propuštěncům povoleno bez jakékoli újmy obejít v závěti svého patrona. Zákon XII desek⁶¹¹ povolával totiž patrona k pozůstalosti propuštěnce pouze tehdy, jestliže propuštěnec zemřel bez závěti a bez toho, aniž by zanechal vlastního dědice. Z tohoto důvodu, jestliže měl propuštěnec vlastního dědice, neměl patron žádné právo k jeho pozůstalosti, a to i přesto, že zemřel bez závěti. Pokud zanechal vlastního dědice z okruhu přiroze-

⁶⁰⁹ Viz I. 3, 6, 1-4.

⁶¹⁰ Gai. 3, 39-76; D. 38, 2; C. 6, 4; C. 6, 13.

⁶¹¹ Lex XII tab. 5, 8. Viz pozn. 144.

RELLA: SI VERO ADOPTIVUS FILIUS ESSET, APERTE INIQUUM ERAT NIHIL IURIS PATRONO SUPERESSE.

1 QUA DE CAUSA POSTEA PRAETORIS EDICTO HAEC IURIS INIQUITAS EMENDATA EST. SIVE ENIM FACIEBAT TESTAMENTUM LIBERTUS, IUBEATUR ITA TESTARI, UT PATRONO PARTEM DIMIDIAM BONORUM SUORUM RELINQUERET: ET SI AUT NIHIL AUT MINUS PARTIS DIMIDIAE RELIQUERAT, DABATUR PATRONO CONTRA TABULAS TESTAMENTI PARTIS DIMIDIAE BONORUM POSSESSIO. SI VERO INTESTATUS MORIEBATUR SUO HEREDE RELICTO FILIO ADOPTIVO, DABATUR AEQUE PATRONO CONTRA HUNC SUUM HEREDEM PARTIS DIMIDIAE BONORUM POSSESSIO. PRODESSE AUTEM LIBERTO SOLEBANT AD EXCLUDENDUM PATRONUM NATURALES LIBERI, NON SOLUM QUOS IN POTESTATE MORTIS TEMPORE HABEBAT, SED ETIAM EMANCIPATI ET IN ADOPTIONEM DATI, SI MODO EX ALIQUA PARTE HEREDES SCRIPTI ERANT AUT PRAETERITI CONTRA TABULAS BONORUM POSSESSIONEM EX EDICTO PETIERANT: NAM EXHEREDATI NULLO MODO REPELLEBANT PATRONUM.

2 POSTEA LEGE PAPIA ADAUCTA SUNT IURA PATRONORUM, QUI LOCUPLETIORES LIBERTOS HABEBANT. CAUTUM EST ENIM, UT EX BONIS EIUS, QUI SESTERTIORUM CENTUM MILIUM PATRIMONIUM RELIQUERIT ET PAUCIORES QUAM TRES LIBEROS HABEBAT, SIVE IS TESTAMENTO FACTO SIVE INTESTATO MORTUUS ERAT, VIRILIS PARS PATRONO DEBEATUR, ITAQUE CUM UNUM FILIUM FILIAMVE HEREDEM RELIQUERIT LIBERTUS, PERINDE PARS DIMIDIA PATRONO DEBEATUR, AC SI IS SINE ULLO FILIO FILIAVE DECESSISSET: CUM DUOS DUASVE HEREDES RELIQUERAT, TERTIA PARS DEBEATUR PATRONO: SI TRES RELIQUERAT, REPELLEBATUR PATRONUS.

3 SED NOSTRA CONSTITUTIO, QUAM PRO OMNIUM NOTIONE GRAECA LINGUA COMPENDIOSO TRACTATU HABITO COMPOSUIMUS, ITA HUIUSMODI CAUSAS DEFINIVIT, UT SI QUIDEM LIBERTUS VEL LIBERTA MINORES CENTENARIIS SINT, ID EST MINUS CENTUM AUREIS HABEANT SUBSTANTIAM (SIC ENIM LEGIS PAPIAE SUMMAM INTERPRETATI SUMUS, UT PRO MILLE SESTERTIIS UNUS AUREUS COMPUTETUR), NULLUM LOCUM HABEAT PATRONUS IN EORUM SUCCESSIONEM, SI TAMEN TESTAMENTUM FECERINT. SIN AUTEM INTESTATI DECESSERINT NULLO LIBERORUM RELICTO, TUNC PATRONATUS IUS, QUOD ERAT EX LEGE DUODECIM TABULARUM, INTEGRUM RESERVAVIT. CUM VERO MAIORES CENTENARIIS SINT, SI HEREDES VEL BONORUM POSSESSORES LIBEROS HABEANT SIVE UNUM SIVE PLURES CUIUSCUMQUE SEXUS VEL GRADUS, AD EOS SUCCESSIONEM PARENTUM DEDUXIMUS, OMNIBUS PATRONIS UNA CUM SUA PROGENIE SEMOTIS. SIN AUTEM SINE LIBERIS DECESSERINT, SI

ných dětí, zdá se, že nebyla žádná žaloba. Jestliže však zanechal adoptivního syna, bylo zjevně nespravedlivým, aby patronovi nezůstalo žádné právo k jeho pozůstalosti.⁶¹²

1. Tuto nespravedlnost práva nejdříve odstranil praetor. Jestliže totiž propuštěnec pořídil závěť, předepsal v takovémto případě, aby zanechal patronovi polovinu svého majetku; pokud by patronovi nezanechal nic, nebo méně než polovinu, bylo mu zajištěno udělení držby pozůstalosti proti závěti. Jestliže však zemřel bez závěti a jako vlastního dědice zanechal adoptivního syna, bylo patronovi proti tomuto vlastnímu dědici zaručeno stejným způsobem udělení držby pozůstalosti z jedné poloviny. Přirozené děti naproti tomu propuštěnci obvykle zaručují oprávnění vyloučit patrona, ať již je měl ve své moci v době smrti, ale také jestliže je ze své moci propustil, nebo byly dány do adopce, ovšem za toho předpokladu, že buď byly závěti povolány k určitému dílu pozůstalosti, nebo v případě, že byly pominuty, požadovaly na základě ediktu udělení držby pozůstalosti; vydědění pomocí závěti totiž v žádném případě patrona nevylučuje.

2. Později byla práva těch patronů, kteří měli bohaté propuštěnce, rozšířena Papiovým zákonem.⁶¹³ Bylo totiž nařízeno, že z pozůstalosti toto, kdo zanechal majetek ve výši 100 000 sesterciů⁶¹⁴ a měl méně než tři děti, náležel patronovi podíl podle hlavy, a to bez ohledu na to, zda zemřel se závětí nebo bez ní. Pokud tedy propuštěnec zanechá jako jediného dědice syna nebo dceru, pak je patronovi dlužena polovina pozůstalosti stejně, jako kdyby propuštěnec zemřel úplně bez syna nebo dcery; pokud by zanechal dva dědice mužského nebo ženského pohlaví, pak přísluší patronovi jedna třetina; jestliže zanechá tři, je patron vyloučen.

3. Naše konstituce,⁶¹⁵ kterou jsme kvůli všeobecné srozumitelnosti vydali ve zkrácené podobě v řečtině, upravila následující případy: Jestliže propuštěnec nebo propuštěnka mají méně než sto, to znamená majetek v menší hodnotě, než je sto aureů⁶¹⁶ (my jsme totiž sumu v Papiově zákonu změnili tak, že se za tisíc sesterciů počítá jeden aureus), pak se v případě posloupnosti po nich nebere patron v úvahu, a má se za to, jako kdyby pořídili závěť. Jestliže však zemřou bez závěti a nezanechali děti, pak konstituce v plném rozsahu zajistila právo patrona, které vycházelo ze zákona XII desek.⁶¹⁷ Jestliže mají více než sto a přirozené potomky jako dědice nebo držitele pozůstalosti, ať je jeden, nebo je jich více, pak tyto povoláváme k pozůstalosti po jejich rodičích, bez ohledu na pohlaví a stupeň příbuznosti, s vyloučením všech patronů a jejich potomků. Jestliže však zemřou bez potomků a nepořídili závěť, povoláváme patrony nebo patronky k celé

⁶¹² Gai. 3, 39–40.

⁶¹³ *Lex Papia Poppaea nuptialis* z roku 9 n. l. byla přijata z iniciativy císaře Augusta na návrh konsulů Marka Papia Matila a Gaia Poppaea Sabina s cílem reformovat manželské právo.

⁶¹⁴ *Sestertius* byla římská mince, původně stříbrná v hodnotě 2,5 assu. Za principátu to byla bronzová mince v hodnotě 4 assů. K jejímu označení se používala zkratka HS.

⁶¹⁵ C. 6, 4, 4 (a. 531).

⁶¹⁶ Viz pozn. 496.

⁶¹⁷ Viz pozn. 144.

QUIDEM INTESTATI, AD OMNEM HEREDITATEM PATRONOS PATRONASQUE VOCAVIMUS: SI VERO TESTAMENTUM QUIDEM FECERINT, PATRONOS AUTEM VEL PATRONAS PRAETERIERINT, CUM NULLOS LIBEROS HABERENT VEL HABENTES EOS EXHEREDAVERINT, VEL MATER SIVE AVUS MATERNUS EOS PRAETERIERIT, ITA UT NON POSSINT ARGUI INOFFICIOSA EORUM TESTAMENTA: TUNC EX NOSTRA CONSTITUTIONE PER BONORUM POSSESSIONEM CONTRA TABULAS NON DIMIDIAM, UT ANTE, SED TERTIAM PARTEM BONORUM LIBERTI CONSEQUANTUR, VEL QUOD DEEST EIS EX CONSTITUTIONE NOSTRA REPLEATUR, SI QUANDO MINUS TERTIA PARTE BONORUM SUORUM LIBERTUS VEL LIBERTA EIS RELIQUERINT, ITA SINE ONERE, UT NEC LIBERIS LIBERTI LIBERTAEVE EX EA PARTE LEGATA VEL FIDEICOMMISSA PRAESTENTUR, SED AD COHEREDES HOC ONUS REDUNDARET: MULTIS ALIIS CASIBUS A NOBIS IN PRAEFATA CONSTITUTIONE CONGREGATIS, QUOS NECESSARIOS ESSE AD HUIUSMODI IURIS DISPOSITIONEM PERSPEXIMUS: UT TAM PATRONI PATRONAEQUE QUAM LIBERI EORUM NEC NON QUI EX TRANSVERSO LATERE VENIUNT USQUE AD QUINTUM GRADUM AD SUCCESSIONEM LIBERTORUM VOCENTUR, SICUT EX EA CONSTITUTIONE INTELLEGENDUM EST: UT SI EIUSDEM PATRONI VEL PATRONAE VEL DUORUM DUARUM PLURIUMVE SINT LIBERI, QUI PROXIMIOR EST, AD LIBERTI SEU LIBERTAE VOCETUR SUCCESSIONEM ET IN CAPITA, NON IN STIRPES DIVIDATUR SUCCESSIONE, EODEM MODO ET IN HIS QUI EX TRANSVERSO LATERE VENIUNT SERVANDO. PAENE ENIM CONSONANTIA IURA INGENUITATIS ET LIBERTINITATIS IN SUCCESSIONIBUS FECIMUS.

4 SED HAEC DE HIS LIBERTINIS HODIE DICENDA SUNT, QUI IN CIVITATEM ROMANAM PERVENERUNT, CUM NEC SUNT ALII LIBERTI SIMUL ET DEDITICIIS ET LATINIS SUBLATIS, CUM LATINORUM LEGITIMAE SUCCESSIONES NULLAE PENITUS ERANT, QUI LICET UT LIBERI VITAM SUAM PERAGEBANT, ATTAMEN IPSO ULTIMO SPIRITU SIMUL ANIMAM ATQUE LIBERTATEM AMITTEBANT, ET QUASI SERVORUM ITA BONA EORUM IURE QUODAMMODO PECULII EX LEGE IUNIA MANUMISSORES DETINEBANT. POSTEA VERO SENATUS CONSULTO LARGIANO CAUTUM FUERAT, UT LIBERI MANUMISSORIS NON NOMINATIM EXHEREDATI FACTI EXTRA-NEIS HEREDIBUS EORUM IN BONIS LATINORUM PRAEPONERENTUR. QUIBUS SUPERVENIT ETIAM DIVI TRAIANI EDICTUM, QUOD EUNDEM HOMINEM, SI INVITO VEL IGNORANTE PATRONO AD CIVITATEM VENIRE EX BENEFICIO PRINCIPIS FESTINAVIT, FACIEBAT VIVUM

pozůstalosti. Jestliže však naproti tomu sice závěť pořídili, ale i když nemají potomky, a patrony, nebo patronky pominuli, anebo potomky vydělili nebo pominuli a učinili to jako matka nebo děd z matčiny strany, takže jejich závěť nemůže být napadena jako nespravedlivá, pak mají na základě naší konstituce pominutí patroni nárok na uvedení do držby pozůstalosti proti závěti nikoli jako předtím k jedné polovině, ale k jedné třetině pozůstalosti propuštěnce, nebo se jim má na základě naší konstituce to, co jim ještě chybí, doplnit v případě, pokud jim propuštěnec nebo propuštěnka zanechali méně než třetinu svého majetku. Tyto dědické podíly mají být zcela nezatížené, takže z nich nemají být plněny dětem propuštěnce nebo propuštěnky odkazy nebo fideikomisy,⁶¹⁸ toto jde k tíži ostatním dědicům. Do konstituce jsme zahrnuli také ještě další případy, jejichž zohlednění jsme pro tuto právní úpravu považovali za nezbytné, takže nyní, jak je patrné z této konstituce, jsou k dědické posloupnosti po propuštěncích povoláni jak patron, tak i patronka, jejich děti a také poboční příbuzní až do pátého stupně. A jestliže přicházejí v úvahu potomci od téhož patrona nebo od téže patronky anebo od dvou nebo více patronů nebo patronek, pak má být k posloupnosti po propuštěnci, nebo po propuštěnce, povolán nejbližší a pozůstalost je nezbytné rozdělit podle hlav a nikoli podle kménů; podle tohoto vzoru je třeba postupovat také v případě pobočných příbuzných. Právo na svobodě narozených a na svobodu propuštěných jsme totiž, pokud se týká dědění, uvedli do úplného souladu.

4. Vše, co bylo uvedeno, se dnes vztahuje na ty propuštěnce, kteří dosáhli římského občanství, neboť poté, co byli zrušeni vzdání a Latinové, již jiní neexistují.⁶¹⁹ Latinů se netýká žádná posloupnost ze zákona, neboť sice žijí jako svobodní, ale zároveň s posledním vydechnutím ztrácejí jak život, tak i svobodu; z tohoto důvodu si patroni na základě Iuniova zákona⁶²⁰ ponechávají jejich majetek stejně jako majetek otroků, a to přiměřeně podle práva otroků na *pekulium*. Později však bylo largiánským usnesením senátu⁶²¹ nařízeno, že děti patronů, které nejsou výslovně vyděděny, mají ve vztahu k pozůstalostem takovýchto Latinů přednost před cizími dědici. K tomu pak přistoupil také edikt božského Traiana,⁶²² který stanovil, že muž, jenž se proti vůli patrona, anebo s využitím jeho neznalosti, dal přemluvit k obdržení občanství prostřednictvím udělení císařem, sice byl za svého života římským občanem, ale po své smrti se stal

⁶¹⁸ K odkazům viz I. 2, 20, k fideikomisům viz I. 2, 23–24.

⁶¹⁹ Srov. I. 1, 5, 3. *Peregrini dediticii* bylo původní obyvatelstvo těch území, která byla porobena Římany a přičleněna k římskému státu. Jako poddaní římského státu sice byli osobně svobodní, ale byli nejnížší sociální vrstvou bez veřejných práv. *Latini* se dělili do více skupin. *Latini veteres (prisci)* byli příslušníci italských kmenů obývajících území Latia, které bezprostředně sousedilo s Římem. Sice byli formálně cizinci, ale měli výhodnější právní postavení. *Latini coloniarii* byli obyvatelé nově založených měst, kteří sice neměli politická práva, ale jinak se řídili římským soukromým právem. *Latini Iuniani* byli propuštěnci, kteří získali svobodu způsobem uznávaným pouze praetorem a nazývali se tak podle *lex Iunia Norbana de manumissionibus*. Iustinianův text se vztahuje k této poslední skupině.

⁶²⁰ Viz pozn. 55.

⁶²¹ *Senatus consultum Largianum* z roku 42 n. l. zakotvilo pořadí dědické posloupnosti podle zákona po otrocích propuštěných na svobodu způsoby uznanými praetorem (tzv. *Latini Iuniani*).

⁶²² C. 7, 6, 1 (a. 531). K Traianovi viz pozn. 354.

QUIDEM CIVEM ROMANUM, LATINUM AUTEM MORIENTEM. SED NOSTRA CONSTITUTIONE PROPTER HUIUSMODI CONDICIONUM VICES ET ALIAS DIFFICULTATES CUM IPSIS LATINIS ETIAM LEGEM IUNIAM ET SENATUS CONSULTUM LARGIANUM ET EDICTUM DIVI TRAIANI IN PERPETUUM DELERI CENSUIMUS, UT OMNES LIBERTI CIVITATE ROMANA FRUANTUR, ET MIRABILI MODO QUIBUSDAM ADIECTIONIBUS IPSAS VIAS, QUAE IN LATINITATEM DUCEBANT, AD CIVITATEM ROMANAM CAPIENDAM TRANSPOSUIMUS.

TITULUS OCTAVUS DE ADSIGNATIONE LIBERTORUM

IN SUMMA QUOD AD BONA LIBERTORUM ADMONENDI SUMUS SENATUM CENSUISSE, UT QUAMVIS AD OMNES PATRONI LIBEROS, QUI EIUSDEM GRADUS SINT, AEQUALITER BONA LIBERTORUM PERTINEANT, TAMEN LICERET PARENTI UNI EX LIBERIS ADSIGNARE LIBERTUM, UT POST MORTEM EIUS SOLUS IS PATRONUS HABEATUR, CUI ADSIGNATUS EST, ET CETERI LIBERI, QUI IPSI QUOQUE AD EADEM BONA NULLA ADSIGNATIONE INTERVENIENTE PARITER ADMITTERENTUR, NIHIL IURIS IN HIS BONIS HABEANT. SED ITA DEMUM PRISTINUM IUS RECIPIUNT, SI IS CUI ADSIGNATUS EST DECESSERIT NULLIS LIBERIS RELICTIS.

1 NEC TANTUM LIBERTUM, SED ETIAM LIBERTAM, ET NON TANTUM FILIO NEPOTIVE, SED ETIAM FILIAE NEPTIVE ADSIGNARE PERMITTITUR.

2 DATUR AUTEM HAEC ADSIGNANDI FACULTAS EI, QUI DUOS PLURESVE LIBEROS IN POTESTATE HABEBIT, UT EIS, QUOS IN POTESTATE HABET, ADSIGNARE EI LIBERTUM LIBERTAMVE LICEAT. UNDE QUAREBATUR, SI EUM CUI ADSIGNAVERIT POSTEA EMANCIPAVERIT, NUM EVANESCAT ADSIGNATIO? SED PLACUIT EVANESCERE, QUOD ET IULIANO ET ALIIS PLERISQUE VISUM EST.

3 NEC INTEREST, TESTAMENTO QUIS ADSIGNET AN SINE TESTAMENTO: SED ETIAM QUIBUSCUMQUE VERBIS HOC PATRONIS PERMITTITUR FACERE EX IP SO SENATUS CONSULTO, QUOD CLAUDIANIS TEMPORIBUS FACTUM EST SUILLO RUFO ET OSTORIO SCAPULA CONSULIBUS.

TITULUS NONUS DE BONORUM POSSESSIONIBUS

IUS BONORUM POSSESSIONIS INTRODUCITUM EST A PRAETORE EMENDANDI VETERIS IURIS GRATIA. NEC SOLUM IN INTESTATORUM HEREDITATIBUS VETUS IUS EO MODO PRAETOR EMENDAVIT, SICUT SUPRA DICTUM EST, SED IN EORUM QUOQUE, QUI TESTAMENTO FACTO

Latinem. V naší konstituci⁶²³ jsme však rozhodli, že kvůli pochybnostem týkajícím se tohoto právního postavení a také kvůli dalším obtížím má být zároveň s kategorií Latinů navždy zrušen také Iuniův zákon, largiánské usnesení senátu i edikt božského Traiana, a to proto, aby se všichni propuštěnci mohli těšit z římského občanství. A tak jsme skvělým způsobem změnili ty cesty, které vedly k latinitě, do té míry, že se na jejich základě dosáhlo římského občanství.

OSMÝ TITUL

O PŘIDĚLENÍ PROPUŠTĚNCŮ⁶²⁴

V souvislosti s dědickou posloupností propuštěnců musíme poukázat na to, že se senát usnesl na následujícím:⁶²⁵ Přestože pozůstalost po propuštěnci náleží stejným dílem všem dětem patrona, které jsou ve stejném stupni příbuzenství, má být přece jen otci dovoleno, aby jednomu z dětí propuštěnce přidělil, takže po jeho smrti je toto dítě považováno za patrona a ostatní děti, které byly k této dědické posloupnosti původně připuštěny stejným dílem, nemají na základě této dědické posloupnosti žádný nárok. Své původní dědické právo však získají zpět tehdy, když ten, komu byl propuštěnec přidělen, zemře bezdětný.

1. Přidělit je možné nejen mužského, ale také ženského propuštěnce, a to nejen ve prospěch syna nebo vnuka, ale také ve prospěch dcery nebo vnučky.

2. Toto právo přidělení se zajišťuje tomu, kdo má pod svou otcovskou mocí dvě anebo více dětí, tím způsobem, že propuštěnce nebo propuštěnku může přidělit jen těm dětem, které má pod svou otcovskou mocí. K tomu přistupuje otázka, zda přidělení zanikne, jestliže toho, koho přidělením zvýhodnil, posléze ze své moci propustil. Prosadilo se mínění, že zaniká, a to se zdálo spravedlivým Iulianovi⁶²⁶ i mnoha jiným.

3. Není důležité, zda někdo přidělil závětí anebo bez ní. Podle nařízení uvedeného usnesení senátu vydaného za vlády Claudia⁶²⁷ za konsulátu Suilla Rufa a Ostoria Scapula to patroni mohou učinit také libovolnými slovy.

DEVÁTÝ TITUL

O DRŽBĚ POZŮSTALOSTI⁶²⁸

Právo držby pozůstalosti zavedl praetor, aby opravil staré právo. A praetor staré právo opravil, jak již bylo uvedeno výše,⁶²⁹ nejen co se týká pozůstalostí nabývaných ze zákona, ale také ohledně pozůstalostí těch, kteří zemřeli po zřízení závětí. Jestliže byl

⁶²³ C. 7, 6, 1 (a. 531).

⁶²⁴ D. 38, 4.

⁶²⁵ *Senatus consultum Ostorianum* bylo přijato mezi roky 41–47 n. l. Ke znění tohoto usnesení senátu viz Ulp. D. 38, 4, 1 pr. (Ulp. lib. 14 ad Sab.) a I. 3, 8, 3.

⁶²⁶ Viz pozn. 97.

⁶²⁷ Viz pozn. 516.

⁶²⁸ Gai. 3, 25–38; D. 37, 1–13; C. 6, 9–20.

⁶²⁹ I. 3, 1, 9 a násl.

DECESSERINT. NAM SI ALIENUS POSTUMUS HERES FUERIT INSTITUTUS, QUAMVIS HEREDITATEM IURE CIVILI ADIRE NON POTERAT, CUM INSTITUTIO NON VALEBAT, HONORARIO TAMEN IURE BONORUM POSSESSOR EFFICIEBATUR, VIDELICET CUM A PRAETORE ADIUVABATUR. SED ET HIC A NOSTRA CONSTITUTIONE HODIE RECTE HERES INSTITUITUR, QUASI ET IURE CIVILI NON INCOGNITUS.

1 ALIQUANDO TAMEN NEQUE EMENDANDI NEQUE IMPUGNANDI VETERIS IURIS, SED MAGIS CONFIRMANDI GRATIA POLLICETUR BONORUM POSSESSIONEM. NAM ILLIS QUOQUE, QUI RECTE FACTO TESTAMENTO HEREDES INSTITUTI SUNT, DAT SECUNDUM TABULAS BONORUM POSSESSIONEM: ITEM AB INTESTATO SUOS HEREDES ET ADGNATOS AD BONORUM POSSESSIONEM VOCAT: SED ET REMOTA QUOQUE BONORUM POSSESSIONE AD EOS HEREDITAS PERTINET IURE CIVILI.

2 QUOS AUTEM PRAETOR SOLUS VOCAT AD HEREDITATEM, HEREDES QUIDEM IPSO IURE NON FIUNT (NAM PRAETOR HEREDEM FACERE NON POTEST: PER LEGEM ENIM TANTUM VEL SIMILEM IURIS CONSTITUTIONEM HEREDES FIUNT, VELUTI PER SENATUS CONSULTUM ET CONSTITUTIONES PRINCIPALES): SED CUM EIS PRAETOR DAT BONORUM POSSESSIONEM, LOCO HEREDUM CONSTITUUNTUR ET VOCANTUR BONORUM POSSESSORES. ADHUC AUTEM ET ALIOS COMPLURES GRADUS PRAETOR FECIT IN BONORUM POSSESSIONIBUS DANDIS, DUM ID AGEBAT, NE QUIS SINE SUCCESSORE MORIATUR. NAM ANGUSTISSIMIS FINIBUS CONSTITUTUM PER LEGEM DUODECIM TABULARUM IUS PERCIPIENDARUM HEREDITATUM PRAETOR EX BONO ET AEQUO DILATAVIT.

3 SUNT AUTEM BONORUM POSSESSIONES EX TESTAMENTO QUIDEM HAE. PRIMA, QUAE PRAETERITIS LIBERIS DATUR VOCATURQUE CONTRA TABULAS. SECUNDA, QUAM OMNIBUS IURE SCRIPTIS HEREDIBUS PRAETOR POLLICETUR IDEOQUE VOCATUR SECUNDUM TABULAS. ET CUM DE TESTAMENTIS PRIUS LOCUTUS EST, AD INTESTATOS TRANSITUM FECIT. ET PRIMO LOCO SUIS HEREDIBUS ET HIS, QUI EX EDICTO PRAETORIS SUIS CONNUMERANTUR, DAT BONORUM POSSESSIONEM QUAE VOCATUR UNDE LIBERI: SECUNDO LEGITIMIS HEREDIBUS: TERTIO DECEM PERSONIS, QUAS EXTRANEO MANUMISSORI PRAEFEREbat (SUNT AUTEM DECIM PERSONAE HAE: PATER MATER, AVUS AVIA TAM PATERNI QUAM MATERNI, ITEM FILIUS FILIA, NEPOS NEPTIS TAM EX FILIO QUAM EX FILIA, FRATER SOROR SIVE CONSANGUINEI SIVE UTERINI): QUARTO COGNATIS PROXIMIS: QUINTO TUM QUAM EX FAMILIA: SEXTO PATRONO ET PATRONAE LIBERISQUE EORUM ET PARENTIBUS: SEPTIMO VIRO ET UXORI: OCTAVO COGNATIS MANUMISSORIS.

totiž dědicem ustanoven cizí pohrobek, přestože podle civilního práva pozůstalost přijmout nemohl, neboť jeho ustanovení bylo neplatné, podle honorárního práva získal držbu pozůstalosti, pomohl mu tedy praetor. Avšak podle naší konstituce⁶³⁰ je dnes také cizí pohrobek ustanoven dědicem stejně jako ten, kdo není neznámý ani civilnímu právu.

1. Někdy však praetor držbu pozůstalosti neslibil z toho důvodu, aby staré právo opravil nebo překlenu, ale spíše aby ho posílil. Neboť také těm, kteří jsou ustanoveni dědici na základě platně zřízené závěti, uděluje držbu pozůstalosti v souladu se závětí. Stejně tak povolává k držbě pozůstalosti také vlastní dědice a agnáty po zůstaviteli podle zákona; jim přece, když odhlédneme od držby pozůstalosti, náleží pozůstalosti již podle civilního práva.

2. Ti však, které praetor povolává k dědické posloupnosti, nejsou dědici podle civilního práva (praetor totiž nikoho nemůže učinit dědicem; dědicem se totiž někdo může stát pouze ze zákona nebo na základě obdobného právního ustanovení, jako například usnesením senátu nebo císařskými konstitucemi). Pokud jim praetor udělil držbu pozůstalosti, budou ustanoveni na místě dědiců a budou označeni jako držitelé pozůstalosti. Praetor ve snaze, aby nikdo nezemřel bez dědiců, vytvořil za účelem udělení držby pozůstalosti celou řadu dalších opatření. Rozšířil totiž právo nabytí pozůstalosti, které bylo podle zákona XII desek⁶³¹ značně omezené, ve smyslu dobrého a spravedlivého.

3. Držba pozůstalosti byla v případě existující závěti následující: za prvé držba pozůstalosti udělená pominutým dětem, která se označuje jako proti závěti. Za druhé ta, kterou praetor nabízí všem dědicům řádně ustanoveným v závěti a která se označuje jako na základě závěti. A když nejdříve hovořil o závětích, přešel posléze k zákonným zůstavitelům. Na prvním místě uděluje držbu pozůstalosti vlastním dědicům a těm, kteří jsou počítáni mezi ty, jimž je držba pozůstalosti udělována ve třídě „odkud děti“ na základě ediktu. Na druhém místě ji uděluje zákonným dědicům. Na třetím místě těm deseti osobám, kterým dává přednost před cizím patronem (těmito deseti osobami jsou: otec a matka, děd a babička z otcovy stejně jako z matčiny strany, dále syn a dcera, vnuk a vnučka pocházející jak od syna, tak od dcery, bratr a sestra mající stejného otce, stejně jako bratr a sestra, kteří mají pouze společnou matku); na čtvrtém místě dalším nejbližším pokrevním příbuzným; na místě pátém tomu, kdo je označen jako „kdo pak z rodiny“;⁶³² na šestém místě patronovi a patronce, stejně jako jeho dětem a rodičům; na sedmém místě manželovi a manželce; na osmém místě pokrevním příbuzným patrona.

⁶³⁰ C. 6, 48, 1 (a. 528–529).

⁶³¹ Viz pozn. 144.

⁶³² Na základě tohoto ediktu povolával proti civilnímu právu praetor ty, kteří byli z původní rodiny propuštěni.

4 SED EAS QUIDEM PRAETORIA INDUXIT IURISDICTIONE. NOBIS TAMEN NIHIL INCURIOSUM PRAETERMISSUM EST, SED NOSTRIS CONSTITUTIONIBUS OMNIA CORRIGENTES CONTRA TABULAS QUIDEM ET SECUNDUM TABULAS BONORUM POSSESSIONES ADMISIMUS UTPOTE NECESSARIAS CONSTITUTAS, NEC NON AB INTESTATO UNDE LIBERI ET UNDE LEGITIMI BONORUM POSSESSIONES.

5 QUAE AUTEM IN PRAETORIS EDICTO QUINTO LOCO POSITA FUERAT, ID EST UNDE DECEM PERSONAE, EAM PIO PROPOSITO ET COMPENDIOSO SERMONE SUPERVACUAM OSTENDIMUS: CUM ENIM PRAEFATA BONORUM POSSESSIO DECEM PERSONAS PRAEPONEBAT EXTRANEI MANUMISSORI, NOSTRA CONSTITUTIO, QUAM DE EMANCIPATIONE LIBERORUM FECIMUS, OMNIBUS PARENTIBUS EISDEMQUE MANUMISSORIBUS CONTRACTA FIDUCIA MANUMISSIONEM FACERE DEDIT, UT IPSA MANUMISSIO EORUM HOC IN SE HABEAT PRIVILEGIUM ET SUPERVACUA FIAT PRAEDICTA BONORUM POSSESSIO. SUBLATA IGITUR PRAEFATA QUINTA BONORUM POSSESSIONE IN GRADUM EIUS SEXTAM ANTEA BONORUM POSSESSIONEM REDUXIMUS ET QUINTAM FECIMUS, QUAM PRAETOR PROXIMIS COGNATIS POLLICETUR.

6 CUMQUE ANTEA SEPTIMO LOCO FUERAT BONORUM POSSESSIO, TUM QUAM EX FAMILIA ET OCTAVO UNDE LIBERI PATRONI PATRONAEQUE ET PARENTES EORUM, UTRAMQUE PER CONSTITUTIONEM NOSTRAM, QUAM DE IURE PATRONATUS FECIMUS, PENITUS VACUAVIMUS: CUM ENIM AD SIMILITUDINEM SUCCESSIONIS INGENUORUM LIBERTINORUM SUCCESSIONES POSUIMUS, QUAS USQUE AD QUINTUM TANTUMMODO GRADUM COARTAVIMUS, UT SIT ALIQUA INTER INGENUOS ET LIBERTOS DIFFERENTIA, SUFFICIUNT EIS TAM CONTRA TABULAS BONORUM POSSESSIO QUAM UNDE LEGITIMI ET UNDE COGNATI, EX QUIBUS POSSINT SUA IURA VINDICARE, OMNI SCRUPULOSITATE ET INEXTRICABILI ERRORE DUARUM ISTARUM BONORUM POSSESSIONUM RESOLUTA.

7 ALIAM VERO BONORUM POSSESSIONEM, QUAE UNDE VIR ET UXOR APPELLATUR ET NONO LOCO INTER VETERES BONORUM POSSESSIONES POSITA FUERAT, ET IN SUO VIGORE SERVAVIMUS ET ALTIORE LOCO, ID EST SEPTIMO, EAM POSUIMUS, DECIMA VETERI BONORUM POSSESSIONE QUAE ERAT UNDE COGNATI MANUMISSORIS PROPTER CAUSAS ENARRATAS MERITO SUBLATA: UT SEX TANTUMMODO BONORUM POSSESSIONES ORDINARIAE PERMANEANT SUO VIGORE POLLENTES.

8 SEPTIMA EAS SECUTA, QUAM OPTIMA RATIONE PRAETORES INTRODUXERUNT. NOVISSIME ENIM PROMITTITUR EDICTO HIS ETIAM BONORUM POSSESSIO, QUIBUS UT DETUR LEGE VEL SENATUS CONSULTO VEL CONSTITUTIONE COMPREHENSUM EST, QUAM NEQUE BONORUM POSSESSIONIBUS QUAE AB INTESTATO VENIUNT NEQUE EIS QUAE EX TESTAMENTO SUNT PRAETOR STABILI IURE CONNUMERAVIT, SED QUASI ULTIMUM ET EXTRAORDINARIUM AUXILIUM, PROUT RES EXIGIT, ACCOMMODAVIT SCILICET HIS, QUI EX LEGIBUS SENATUS

4. Tyto případy držby pozůstalosti zavedla pouze praetorská jurisdikce. My jsme to lhostejně pominuli. Protože našimi konstitucemi vše opravujeme, ponechali jsme v platnosti držbu pozůstalosti proti závěti a také na základě závěti jako zcela nezbytné a přirozené, stejně jako zákonnou držbu pozůstalosti „odkud děti“ a „odkud zákonní dědici“.

5. Tu držbu pozůstalosti, která stála v praetorském ediktu na pátém místě,⁶³³ tedy „odkud deset osob“, jsme blahovolně krátkým prohlášením označili za zbytečnou. Neboť zatímco uvedené případy držby pozůstalosti dávají přednost deseti osobám před cizím patronem, naše konstituce,⁶³⁴ které jsme vydali s ohledem na všechny emancipované děti, všechny otce a jim na roveň postavené patrony, nařizují, že pokud propustí na svobodu, je to vždy uskutečněno s dohodou k věrné ruce stanovící, že propuštění dětí na svobodu v sobě obsahuje toto právo na držbu pozůstalosti a uvedení do držby pozůstalosti je tedy nadbytečné.⁶³⁵ Po zrušení předcházející páté držby pozůstalosti jsme šestou držbu pozůstalosti přesunuli na páté místo a tím jsme držbu pozůstalosti, kterou praetor nabízel nejbližším pokrevním příbuzným, posunuli na místo páté.

6. Jestliže předtím byla na sedmém místě držba pozůstalosti „kdo pak z rodiny“ a na místě osmém držba pozůstalosti „odkud děti patrona a patronky a jejich rodiče“, pak jsme naši konstituci,⁶³⁶ kterou jsme vydali kvůli patronátnímu právu, obě zrušili. Protože jsme dědickou posloupnost po propuštěncích dali do souladu s dědickou posloupností zrozených na svobodě, i když i tak zůstal určitý rozdíl mezi zrozenými na svobodě a propuštěnci, a omezili ji na pět tříd,⁶³⁷ postačuje nyní na jedné straně držba pozůstalosti „proti závěti“ a na straně druhé „odkud zákonní dědici“ a „odkud pokrevní příbuzní“, jejichž pomocí je nyní možné uplatnit svá práva. Tím jsme odstranili všechny nepřiměřenosti a neřešitelné nejasnosti obou těchto držeb pozůstalosti.

7. Na druhé straně jsme další případ držby pozůstalosti, který se označuje jako „odkud muž a manželka“, který byl dříve na devátém místě, nejen ponechali v platnosti, ale také jsme ho zařadili na vyšší, šesté, místo, přičemž desátý případ dřívější držby pozůstalosti, nazvaný „odkud pokrevní příbuzní propouštějícího“, jsme správně z uvedených důvodů zrušili. Tímto zůstalo pouze šest případů řádné držby pozůstalosti.

8. Po nich následuje sedmý případ, k jehož zavedení měli praetori velmi dobrý důvod. Na posledním místě je totiž v ediktu nabízena držba pozůstalosti těm, kterým musí být držba pozůstalosti zajištěna podle zákona, usnesení senátu nebo císařské konstituce. Tyto případy udělení držby pozůstalosti praetor nezahrnoval mezi ty, které mají být běžně zajištěny, pokud neexistuje závěť, nebo i když existuje, ale zároveň je uvedl jako poslední a mimořádný prostředek používaný podle okolností jednotlivých

⁶³³ Zde se oba dva případy ze závěti vlastně spojují. Držba pozůstalosti se proto v I. 3, 9, 3 nalézá na třetím místě.

⁶³⁴ C. 8, 47, 1 (a. 530); C. 8, 48, 6 (a. 531); C. 6, 58, 13 (a. 531); C. 6, 4, 4, 25 (a. 531); srov. také I. 3, 2, 8.

⁶³⁵ Obsahuje totiž přednost oněch deseti osob. Viz také I. 3, 9, 3.

⁶³⁶ C. 6, 4, 4 (a. 530).

⁶³⁷ Např. I. 3, 7, 3.

CONSULTIS CONSTITUTIONIBUS PRINCIPUM EX NOVO IURE VEL EX TESTAMENTO VEL AB INTESTATO VENIUNT.

9 CUM IGITUR PLURES SPECIES SUCCESSIONUM PRAETOR INTRODUXISSET EASQUE PER ORDINEM DISPOSUISSET ET IN UNAQUAQUE SPECIE SUCCESSIONIS SAEPE PLURES EXTENT DISPARI GRADU PERSONAE: NE ACTIONES CREDITORUM DIFFERANTUR, SED HABERENT QUOS CONVENIRENT, ET NE FACILE IN POSSESSIONEM BONORUM DEFUNCTI MITTANTUR ET EO MODO SIBI CONSULERENT, IDEO PETENDAE BONORUM POSSESSIONI CERTUM TEMPUS PRAEFINIVIT. LIBERIS ITAQUE ET PARENTIBUS TAM NATURALIBUS QUAM ADOPTIVIS IN PETENDA BONORUM POSSESSIONE ANNI SPATIUM, CETERIS CENTUM DIERUM DEDIT.

10 ET SI INTRA HOC TEMPUS ALIQUIS BONORUM POSSESSIONEM NON PETIERIT, EIUSDEM GRADUS PERSONIS ADCRESCIT: VEL SI NEMO SIT, DEINCEPS CETERIS PROINDE BONORUM POSSESSIONEM EX SUCCESSORIO EDICTO POLLICETUR, AC SI IS QUI PRAECEDEBAT EX EO NUMERO NON ESSET. SI QUIS ITAQUE DELATAM SIBI BONORUM POSSESSIONEM REPU- DIAVERIT, NON QUOUSQUE TEMPUS BONORUM POSSESSIONI PRAEFINITUM EXCESSERIT EXSPECTATUR, SED STATIM CETERI EX EODEM EDICTO ADMITTUNTUR.

11 IN PETENDA AUTEM BONORUM POSSESSIONE DIES UTILES SINGULI CONSIDERANTUR.

12 SED BENE ANTERIORES PRINCIPES ET HUIC CAUSAE PROVIDERUNT, NE QUIS PRO PETENDA BONORUM POSSESSIONE CURET, SED, QUOCUMQUE MODO SI ADMITTENTIS EAM INDICIUM INTRA STATUTA TAMEN TEMPORA OSTENDERIT, PLENUM HABEAT EARUM BENEFICIUM.

TITULUS DECIMUS

DE ADQUISITIONE PER ADROGATIONEM

EST ET ALTERIUS GENERIS PER UNIVERSITATEM SUCCESSIO, QUAE NEQUE LEGE DUODECIM TABULARUM NEQUE PRAETORIS EDICTO, SED EO IURE, QUOD CONSENSU RECEPTUM EST, INTRODUCTA EST.

1 ECCE ENIM CUM PATER FAMILIAS SESE IN ADROGATIONEM DAT, OMNES RES EIUS CORPORALES ET INCORPORALES QUAEQUE EI DEBITAE SUNT ADROGATORI ANTE QUIDEM PLENO IURE ADQUIREBANTUR. EXCEPTIS HIS QUAE PER CAPITIS DEMINUTIONEM PEREUNT, QUALES SUNT OPERARUM OBLIGATIONES ET IUS ADGNATIONIS. USUS ETENIM ET USUS FRUCTUS, LICET HIS ANTEA CONNUMERABANTUR, ATTAMEN CAPITIS DEMINUTIONE MINIMA EOS TOLLI NOSTRA PROHIBUIT CONSTITUTIO.

případů ve prospěch těch, kteří jsou na základě nového práva, tedy zákonů, usnesení senátu nebo císařských konstitucí, povolání závětí nebo ze zákona.

9. Protože praetor zavedl více druhů dědické posloupnosti a určitým způsobem je seřadil, a protože v tomtéž dědickém řádu přicházelo často v úvahu více osob různého stupně, stanovil k požádání o udělení držby pozůstalosti určitou lhůtu, aby z tohoto důvodu věřitelé netrpěli odkladem svých žalob, ale aby měli někoho, koho mohou žalovat, a aby takto jednoduše nebyli uvedeni do držby pozůstalosti po zemřelém a tímto způsobem se zhojili. Z tohoto důvodu stanovil pro děti a rodiče, a to jak přirozené, tak i svázané pomocí adopce, k žádosti o udělení držby pozůstalosti lhůtu jednoho roku, ostatním sto dnů.

10. Jestliže v této lhůtě někdo o udělení držby pozůstalosti nepožádal, pak jeho podíl přirostl těm, kteří byli ve stejném stupni. Pokud takováto osoba v úvahu nepřicházela, přislíbil praetor držbu pozůstalosti na základě pořadí dalším, a to podle následujícího ediktu⁶³⁸ stejně, jako kdyby předcházející vůbec nenáleželi mezi oprávněné. Jestliže nyní někdo nabízenou držbu pozůstalosti odmítne, pak se nečeká, až uplyne lhůta stanovená pro udělení držby pozůstalosti, ale podle téhož ediktu jsou okamžitě povolání další.

11. Do lhůty stanovené k požádání o udělení držby pozůstalosti se počítají pouze ty dny, kterou jsou užitečné.

12. Dřívější císaři dobře zajistili také vyřešení tohoto problému,⁶³⁹ takže nikdo není povinen požádat o udělení držby pozůstalosti, ale získá ji také tak, že předloží nepřímý doklad o tom, že si nějakým způsobem na tuto držbu pozůstalosti činil nárok, samozřejmě v rámci příslušné lhůty.

DESÁTÝ TITUL

O NABYTÍ ADROGACÍ⁶⁴⁰

Existuje ještě další případ univerzální sukcese, který nebyl zaveden ani zákonem XII desek,⁶⁴¹ ani praetorským ediktem, ale tím, že byl obecně přijat.

1. Neboť když se dá otec rodiny adrogovat,⁶⁴² nabytí tím adrogující veškerý jeho předcházející hmotný i nehmotný majetek stejně jako to, co mu bylo dluženo, s výjimkou těch práv, která v důsledku snížení právního postavení zaniknou, jako jsou nároky na služby propuštěnců a dědění z titulu agnace. Naši konstitucí⁶⁴³ jsme zakázali, aby k tomu bylo počítáno také užívací a požívací právo, i když předtím tato práva zahrnuta byla, neboť zanikají v důsledku nejmenšího snížení právního postavení.

⁶³⁸ Srov. D. 38, 9; C. 6, 16; I. 3, 9, 4 a násl.

⁶³⁹ C. 6, 9, 9 (a. 339); C. 5, 70, 7, 3a (a. 530).

⁶⁴⁰ Gai. 3, 82-84.

⁶⁴¹ Viz pozn. 144.

⁶⁴² Viz I. 1, 11, 1.

⁶⁴³ C. 3, 33, 16 (a. 530).

2 NUNC AUTEM NOS EANDEM ADQUISITIONEM, QUAE PER ADROGATIONEM FIEBAT, COARTAVIMUS AD SIMILITUDINEM NATURALIUM PARENTUM: NIHIL ETENIM ALIUD NISI TANTUMMODO USUS FRUCTUS TAM NATURALIBUS PATRIBUS QUAM ADOPTIVIS PER FILIOS FAMILIAS ADQUIRITUR IN HIS REBUS QUAE EXTRINSECUS FILIIS OBVENIUNT, DOMINIO EIS INTEGRO SERVATO: MORTUO AUTEM FILIO ADROGATO IN ADOPTIVA FAMILIA ETIAM DOMINIUM EIUS AD ADROGATOREM TRANSIT, NISI SUPERSINT ALIAE PERSONAE, QUAE EX NOSTRA CONSTITUTIONE PATREM IN HIS QUAE ADQUIRI NON POSSUNT ANTECEDUNT.

3 SED EX DIVERSO PRO EO, QUOD IS DEBUIT QUI SE IN ADOPTIONEM DEDIT, IPSO QUIDEM IURE ADROGATOR NON TENETUR, SED NOMINE FILII CONVENIETUR ET, SI NOLUERIT EUM DEFENDERE, PERMITTITUR CREDITORIBUS PER COMPETENTES NOSTROS MAGISTRATUS BONA, QUAE EORUM CUM USU FRUCTU FUTURA FUISSENT, SI SE ALIENO IURI NON SUBIECISSENT, POSSIDERE ET LEGITIMO MODO EA DISPONERE.

TITULUS UNDECIMUS

DE EO CUI LIBERTATIS CAUSA BONA ADDICUNTUR

ACCESSIT NOVUS CASUS SUCCESSIONIS EX CONSTITUTIONE DIVI MARCI. NAM SI HI, QUI LIBERTATEM ACCEPERUNT A DOMINO IN TESTAMENTO, EX QUO NON ADITUR HEREDITAS, VELINT BONA SIBI ADDICI LIBERTATIUM CONSERVANDARUM CAUSA, AUDIUNTUR. ET ITA RESCRIPTO DIVI MARCI AD POPILIUM RUFUM CONTINETUR.

1 VERBA RESCRIPTI ITA SE HABENT: „SI VIRGINIO VALENTI, QUI TESTAMENTO SUO LIBERTATEM QUIBUSDAM ADSCRIPSIT, NEMINE SUCCESSORE AB INTESTATO EXISTENTE IN EA CAUSA BONA ESSE COEPERUNT, UT VENIRI DEBEANT: IS CUIUS DE EA RE NOTIO EST ADITUS RATIONEM DESIDERII TUI HABEBIT, UT LIBERTATIUM TAM EARUM, QUAE DIRECTO, QUAM EARUM, QUAE PER SPECIEM FIDEICOMMISSI RELICTAE SUNT, TUENDARUM GRATIA ADDICANTUR TIBI, SI IDONEE CREDITORIBUS CAVERIS DE SOLIDO QUOD CUIQUE DEBETUR SOLVENDO. ET HI QUIDEM, QUIBUS DIRECTA LIBERTAS DATA EST, PERINDE LIBERI ERUNT, AC ST HEREDITAS ADITA ESSET: HI AUTEM, QUOS HERES ROGATUS EST MANUMITTERE, A TE LIBERTATEM CONSEQUANTUR: ITA UT SI NON ALIA CONDICIONE VELIS BONA TIBI ADDICI, QUAM UT ETIAM QUI DIRECTO LIBERTATEM ACCEPERUNT TUI LIBERTI FIAN, NAM HUIC ETIAM VOLUNTATI TUAE, SI II DE QUORUM STATU AGITUR CONSENTIANT, AUCTORITATEM NOSTRAM ACCOMMODAMUS. ET NE HUIUS RESCRIPTIONIS NOSTRAE EMOLUMENTUM ALIA RATIONE IRRITUM FIAT, SI FISCUS BONA AGNOSCERE VOLUERIT: ET HI QUI REBUS NOSTRIS ATTENDUNT SCIENT COMMODO PECUNIARIO PRAEFERENDAM LIBERTATIS CAUSAM ET ITA BONA COGENDA, UT LIBERTAS HIS SALVA SIT, QUI EAM ADIPISCI POTUERUNT, SI HEREDITAS EX TESTAMENTO ADITA ESSET.“

2. A tímto způsobem jsme tento způsob nabývání prostřednictvím adrogace omezili podle vzoru přirozených otců.⁶⁴⁴ Přirození otci, stejně jako ti, co adrogovali, totiž nyní nabývají prostřednictvím synů věci, které synové získali od třetích osob, stejně jako požívací právo, přičemž synům vlastnické právo zůstává i nadále. Jestliže však zemře adrogovaný v adoptivní rodině, pak přechází na adrogujícího také vlastnické právo, kromě toho případu, kdy podle naší konstituce⁶⁴⁵ mají před adrogantem přednost jiné osoby, které nabývají to, co onen nabýt nemůže.

3. Adoptivní otec však odpovídá za dluhy toho, kdo byl adoptován jako dítě, i když nikoli podle civilního práva, přesto je možné na něj podat žalobu, a jestliže se odmítne podrobit žalobě místo syna, bude věřitelům povoleno, aby se ujali, se souhlasem našich k tomu příslušných úřadů, držby toho majetku, který by měl syn, kdyby se nepodrobil cizímu právu, a to včetně požívacího práva, a také s ním disponovat.

JEDENÁCTÝ TITUL

O TOM, KOMU JE NA ZÁKLADĚ DĚDĚNÍ UDĚLENA SVOBODA

Další případ univerzální sukcese přichází v úvahu podle konstituce božského Marka.⁶⁴⁶ Jestliže se přihlásí otroci, kterým byla závětí jejich pána, jež neměla za cíl udělit jim pozůstalost, přislíbena svoboda, a jestliže jim byla za cílem udržení svobody udělena držba pozůstalosti, budou tito vyslechnuti. Tak je to stanoveno v reskriptu božského Marka Popiliovi Rufovi.

1. Slova reskriptu jsou následující: „Jestliže nebude pro Virginia Valenta, který ve své závěti udělil některým otrokům svobodu, nalezen dědic ze zákona a jeho pozůstalost se v důsledku toho ocitne v situaci, že je třeba provést dražbu, pak ten, kdo je k tomu příslušný, ponese na tvou žádost odpovědnost a udělí ti držbu pozůstalosti k bezprostřednímu zajištění svobody, stejně jako tomu, komu byla udělena fideikomisem, ovšem za předpokladu, že věřitelům poskytneš vhodným způsobem záruku, že každému z nich bude splněna jeho pohledávka. A ti, kterým je bezprostředně zajištěna svoboda, budou svobodni stejně, jako kdyby někdo pozůstalost přijal, avšak ti, kteří požadovali po dědici, aby je propustil na svobodu, ji obdrží od tebe. S tvou žádostí souhlasíme v případě, že nechceš udělit pozůstalost pod žádnou podmínkou, a že ti, kteří bezprostředně získají svobodu, budou tvými propuštěnci, a pokud s tím jsou srozuměni ti, o jejichž osobní postavení se jedná. A aby se výhoda udělená tímto reskriptem nepominula, pokud by například chtěla převzít pozůstalost státní pokladna, má být těm, kteří bdí nad naším majetkem, známo, že svoboda má přednost před penězi a že s pozůstalostí má být zacházeno tak, aby svoboda byla zajištěna těm, kteří by ji získali v případě, kdyby byla přijata na základě závěti.“

⁶⁴⁴ C. 6, 61, 6 (a. 529). Srov. také I. 2, 9, 1.

⁶⁴⁵ C. 6, 59, 11 (a. 529).

⁶⁴⁶ Viz pozn. 190.

2 HOC RESCRIPTO SUBVENTUM EST ET LIBERTATIBUS ET DEFUNCTIS, NE BONA EORUM A CREDITORIBUS POSSIDEANTUR ET VENEANT. CERTE SI FUERINT EX HAC CAUSA BONA ADDICTA, CESSAT BONORUM VENDITIO: EXTITIT ENIM DEFUNCTI DEFENSOR, ET QUIDEM IDONEUS, QUI DE SOLIDO CREDITORIBUS CAVET.

3 INPRIMIS HOC RESCRIPTUM TOTIENS LOCUM HABET, QUOTIENS TESTAMENTO LIBERTATES DATAE SUNT. QUID ERGO SI QUIS INTESTATUS DECEDENS CODICILLIS LIBERTATES DEDERIT NEQUE ADITA SIT AB INTESTATO HEREDITAS? FAVOR CONSTITUTIONIS DEBET LOCUM HABERE. CERTE SI TESTATUS DECEDAT ET CODICILLIS DEDERIT LIBERTATEM, COMPETERE EAM NEMINI DUBIUM EST.

4 TUNC CONSTITUTIONI LOCUM ESSE VERBA OSTENDUNT, CUM NEMO SUCCESSOR AB INTESTATO EXISTAT: ERGO QUAMDIU INCERTUM SIT, UTRUM EXISTAT AN NON, CESSABIT CONSTITUTIO: SI CERTUM ESSE COEPERIT NEMINEM EXTARE, TUNC ERIT CONSTITUTIONI LOCUS.

5 SI IS, QUI IN INTEGRUM RESTITUI POTEST, ABSTINUIT SE AB HEREDITATE, AN, QUAMVIS POTEST IN INTEGRUM RESTITUI, POTEST ADMITTI CONSTITUTIO ET ADDICTIO BONORUM FIERI? QUID ERGO, SI POST ADDITIONEM LIBERTATUM CONSERVANDARUM CAUSA FACTAM IN INTEGRUM SIT RESTITUTUS? UTIQUE NON ERIT DICENDUM REVOCARI LIBERTATES, QVAE SEMEL COMPETIERUNT.

6 HAEC CONSTITUTIO LIBERTATUM TUENDARUM CAUSA INTRODUCTA EST: ERGO SI LIBERTATES NULLAE SINT DATAE, CESSAT CONSTITUTIO. QUID ERGO, SI VIVUS DEDIT LIBERTATES VEL MORTIS CAUSA ET, NE DE HOC QUAE RATUM UTRUM IN FRAUDEM CREDITORUM AN NON FACTUM SIT, IDCIRCO VELINT ADDICI SIBI BONA, AN AUDIENDI SUNT? ET MAGIS EST, UT AUDIRI DEBEANT, ETSI DEFICIENT VERBA CONSTITUTIONIS.

7 SED CUM MULTAS DIVISIONES EIVSMODI CONSTITUTIONI DEESSE PERSPEXIMUS, LATA EST A NOBIS PLENISSIMA CONSTITUTIO, IN QUAM MULTAE SPECIES COLLATAE SUNT, QUIBUS IUS HUIUSMODI SUCCESSIONIS PLENISSIMUM EST EFFECTUM: QUAS EX IPSA LECTIONE CONSTITUTIONIS POTEST QUIS COGNOSCERE.

TITULUS DUODECIMUS

DE SUCCESSIONIBUS SUBLATIS, QVAE FIEBANT PER BONORUM VENDITIONEM ET EX SENATUS CONSULTO CLAUDIANO

ERANT ANTE PRAEDICTAM SUCCESSIONEM OLIM ET ALIAE PER UNIVERSITATEM SUCCESSIONES. QUALIS FUERAT BONORUM EMPTIO, QVAE DE BONIS DEBITORIS VENDENDIS PER MULTAS AMBAGES FUERAT INTRODUCTA ET TUNC LOCUM HABEBAT, QUANDO IUDICIA ORDINARIA IN USU FUERUNT: SED CUM EXTRAORDINARIIS IUDICIIS POSTERITAS USA EST, IDEO CUM IPSIS ORDINARIIS IUDICIIS ETIAM BONORUM VENDITIONES EXSPIRAVERUNT ET

2. Tento reskript pomáhá jak těm, kteří jsou propuštěni na svobodu, tak i zemřelým, neboť jejich pozůstalost nemohou věřitelé získat do držby a prodat ji. Jestliže je totiž pozůstalost z tohoto důvodu někomu udělena, nemůže se samozřejmě konat konkurz. Na místo zemřelého totiž nastoupí způsobilý zástupce, který věřitelům poskytne záruku k celku.

3. Tento reskript se používá především tehdy, když má být udělena svoboda závětí. Co však tehdy, když někdo, kdo zemřel bez závěti, udělil svobodu kodicilem a pozůstalost nikdo nepřijal? Pak musí být použita výhoda zavedená touto konstitucí. Jestliže pak někdo, kdo zanechal závěť, udělil svobodu kodicilem, nepochybuje nikdo o tom, že svoboda bude nabyta.

4. Konstituce se používá také tehdy, jak vyplývá z jejího znění, když se nikdo nestane dědicem ze zákona. Jestliže existuje nejistota o tom, zda někdo dědicem bude, nebo nebude, konstituce v tomto případě neplatí. Hned jak bude zřejmé, že nikdo dědicem nebude, konstituce platit začíná.

5. Může tuto konstituci použít ten, a může mu být přislíben majetek jako pozůstalost, kdo odmítne dědictví, i kdyby mohl využít uvedení do předchozího stavu, přestože má možnost o to požádat? A co pak, jestliže byl uveden do předchozího stavu až poté, co mu byla pozůstalost přiřknuta za účelem udržení svobody? V žádném případě nebude možné říci, že lze odvolat jednou nabytou svobodu.

6. Tato konstituce byla vyhlášena za účelem zajištění stavu svobody. Konstituce však neplatí, jestliže svoboda nebyla udělena. Jak však postupovat v případě, jestliže někdo udělil svobodu za svého života nebo pro případ smrti? Měli by pak být vyslechnuti oprávnění, kteří si chtějí dát udělit pozůstalost, aby nedošlo k pokusu, že jejich svoboda má být na úkor věřitelů nebo nemá? A je správnější, aby vyslechnuti byli, i když o tom konstituce výslovně nehovoří.

7. Když jsme zjistili, že v této konstituci mnohé chybí, vydali jsme obšírnou konstituci a v ní jsou uvedeny čtyři případy, jimiž se právo této univerzální sukcese stává úplnějším. O těchto případech je možno se dočíst v samotné konstituci.⁶⁴⁷

DVANÁCTÝ TITUL

O ZRUŠENÍ DĚDICKÉ POSLOUPNOSTI, KTERÁ NASTALA PRODEJEM A PODLE CLAUDIÁNSKÉHO USNESENÍ SENÁTU⁶⁴⁸

Před uvedenou dědickou posloupností existovaly již dávno jiné druhy univerzální sukcese. Jednou z nich byla koupě majetku, která byla zavedena za účelem zhodnocení dlužníkovy majetku a byla zajištěna nejrozličnějšími podrobnostmi, byla hojně používána v dobách, kdy se běžně užívalo řádného procesu. Když se však časem stalo běžným mimořádné soudní řízení, skončila, spolu s řádným procesem, také koupě dlužníkovy

⁶⁴⁷ C. 7, 2, 15 (a. 531-532).

⁶⁴⁸ Gai. 3, 88-89; D. 44, 7; C. 4, 10.

TANTUMMODO CREDITORIBUS DATUR OFFICIO IUDICIS BONA POSSIDERE ET PROUT EIS UTILE VISUM FUERIT EA DISPONERE, QUOD EX LATIORIBUS DIGESTORUM LIBRIS PERFECTIUS APPAREBIT.

1 ERAT ET EX SENATUS CONSULTO CLAUDIANO MISERABILIS PER UNIVERSITATEM ADQUISITIO, CUM LIBERA MULIER SERVILI AMORE BACCHATA IPSAM LIBERTATEM PER SENATUS CONSULTUM AMITTEBAT ET CUM LIBERTATE SUBSTANTIAM: QUOD INDIGNUM NOSTRIS TEMPORIBUS ESSE EXISTIMANTES ET A NOSTRA CIVITATE DELERI ET NON INSERI NOSTRIS DIGESTIS CONCESSIMUS.

TITULUS DECIMUS TERTIUS DE OBLIGATIONIBUS

NUNC TRANSEAMUS AD OBLIGATIONES. OBLIGATIO EST IURIS VINCULUM, QUO NECES-
SITATE ADSTRINGIMUR ALICUIUS SOLVENDAE REI SECUNDUM NOSTRAE CIVITATIS IURA.

1 OMNIUM AUTEM OBLIGATIONUM SUMMA DIVISIO IN DUO GENERA DIDUCITUR: NAM-
QUE AUT CIVILES SUNT AUT PRAETORIAE. CIVILES SUNT, QUAE AUT LEGIBUS CONSTITUTAE
AUT CERTE IURE CIVILI COMPROBATAE SUNT. PRAETORIAE SUNT, QUAS PRAETOR EX SUA
IURISDICTIONE CONSTITUIT, QUAE ETIAM HONORARIAE VOCANTUR.

2 SEQUENS DIVISIO IN QUATTUOR SPECIES DIDUCITUR: AUT ENIM EX CONTRACTU SUNT
AUT QUASI EX CONTRACTU AUT EX MALEFICIO AUT QUASI EX MALEFICIO. PRIUS EST, UT DE
HIS QUAE EX CONTRACTU SUNT DISPICIAMUS. HARUM AEQUE QUATTUOR SPECIES SUNT:
AUT ENIM RE CONTRAHUNTUR AUT VERBIS AUT LITTERIS AUT CONSENSU. DE QUIBUS
SINGULIS DISPICIAMUS.

TITULUS DECIMUS QUARTUS QUIBUS MODIS RE CONTRAHITUR OBLIGATIO

RE CONTRAHITUR OBLIGATIO VELUTI MUTUI DATIONE. MUTUI AUTEM OBLIGATIO IN HIS
REBUS CONSISTIT, QUAE PONDERE NUMERO MENSURAVE CONSTANT, VELUTI VINO OLEO
FRUMENTO PECUNIA NUMERATA AERE ARGENTO AURO. QUAS RES AUT NUMERANDO AUT
METIENDO AUT PENDENDO IN HOC DAMUS, UT ACCIPIENTIUM FIANET ET QUANDOQUE NO-
BIS NON EAEDEM RES, SED ALIAE EIUSDEM NATURAE ET QUALITATIS REDDANTUR. UNDE

majetku. Od té doby byla věřitelům z úřední pravomoci udělována pouze držba dlužníkovu majetku, a ti s ním mohou disponovat takovým způsobem, jak se jim to jeví být užitečné, což lze odvodit z rozsáhlých knih Digest.⁶⁴⁹

1. Politováníhodný případ univerzální sukcese existoval také na základě claudiánské usnesení senátu,⁶⁵⁰ když svobodná žena zahořela prudkou vášní k otrokovi, ztratila podle usnesení senátu svobodu a spolu s ní také majetek. Protože se domníváme, že tato úprava je v současné době nedůstojná, nařídili jsme, že se v naší říši ruší⁶⁵¹ a nebude zahrnuta do Digest.

TŘINÁCTÝ TITUL

O ZÁVAZCÍCH⁶⁵²

Nyní přejdeme k závazkům. Závazek je právní pouto, na jehož základě jsme zavázáni něco splnit podle práva naší obce.⁶⁵³

1. Nejzákladnější dělení všech závazků je na dva druhy: neboť jsou buď civilní, nebo praetorské. Civilní jsou ty, které jsou založeny zákonem, nebo stvrzeny civilním právem. Praetorské jsou ty, které praetor vyhlásil na základě své jurisdikce, ty jsou také označovány jako honorární.

2. Další rozdělení závazků se rozpadá na čtyři druhy: jsou buď ze smlouvy, nebo jakoby ze smlouvy, nebo z protiprávního jednání, nebo jakoby z protiprávního jednání. Nejdříve pojednáme o těch, které vznikají ze smlouvy. Těch jsou také čtyři druhy: buď jsou reálné, nebo verbální, nebo literární, nebo konsenzuální. O těch pojednáme jednotlivě.

ČTRNÁCTÝ TITUL

JAKÝM ZPŮSOBEM VZNIKÁ ZÁVAZEK PŘEDÁNÍM VĚCI⁶⁵⁴

Závazek vzniká předáním věci, jako například ze zápůjčky.⁶⁵⁵ Závazek ze zápůjčky se pak váže k těm věcem, které se dají vážit, počítat nebo měřit, jako je víno, obilí, olej, počítané peníze, měď, stříbro, zlato; tyto věci předáváme buď podle počtu, nebo míry, nebo váhy, aby byly navraceny ne ty samé, ale jiné, avšak téže povahy a kvality.

⁶⁴⁹ Srov. D. 42, 5. Viz pozn. 3.

⁶⁵⁰ *Senatus consultum Claudianum* z roku 52 n. l. bylo přijato za vlády císaře Claudia a stanovilo, že jestliže svobodná žena žila s otrokem, stala se po trojím upozornění jeho pánem, spolu se svými dětmi, jeho otrokyní.

⁶⁵¹ C. 7, 24, 1 (a. 531-534).

⁶⁵² Gai. 3, 88-89; D. 44, 7; C. 4, 10.

⁶⁵³ Srov. Paul. D. 44, 7, 3 pr. (Paul. lib. 2 inst.).

⁶⁵⁴ Gai. 3, 90-91.

⁶⁵⁵ Smlouva o přenechání určitého množství druhově určených věcí (*mutuum*) byla tradičně česky označována jako zápůjčka (ABGB z roku 1811 §§ 983nn.) a smlouva o bezplatném přenechání věci individuálně určené (*commodatum*) jako půjčka (ABGB §§ 971nn.). Teprve občanský zákoník z roku 1950 používá pro *mutuum* označení půjčka (§§ 419nn.) a pro *commodatum* výpůjčka (§§ 410nn.). Stejná terminologie se objevuje také v občanském zákoníku z roku 1964 (půjčka – §§ 657n., výpůjčka – §§ 659nn.) a je používána dodnes.

ETIAM MUTUUM APPELLATUM SIT, QUIA ITA A ME TIBI DATUR, UT EX MEO TUUM FIAT. EX EO CONTRACTU NASCITUR ACTIO QUAE VOCATUR CONDICTIONE.

1 IS QUOQUE, QUI NON DEBITUM ACCEPIT AB EO QUI PER ERROREM SOLVIT, RE OBLIGATUR: DATURQUE AGENTI CONTRA EUM PROPTER REPETITIONEM CONDICTIONE ACTIO. NAM PROINDE EI CONDICI POTEST SI PARET EUM DARE OPORTERE AC SI MUTUUM ACCEPISSET: UNDE PUPILLUS, SI EI SINE TUTORIS AUCTORITATE NON DEBITUM PER ERROREM DATUM EST, NON TENETUR INDEBITI CONDICTIONE NON MAGIS QUAM MUTUI DATIONE. SED HAEC SPECIES OBLIGATIONIS NON VIDETUR EX CONTRACTU CONSISTERE, CUM IS QUI SOLVENDI ANIMO DAT MAGIS DISTRAHERE VOLUIT NEGOTIUM QUAM CONTRAHERE.

2 ITEM IS CUI RES ALIQUA UTENDA DATUR, ID EST COMMODATUR, RE OBLIGATUR ET TENETUR COMMODATI ACTIONE. SED IS AB EO QUI MUTUUM ACCEPIT LONGE DISTAT: NAMQUE NON ITA RES DATUR, UT EIUS FIAT, ET OB ID DE EA RE IPSA RESTITUENDA TENETUR. ET IS QUIDEM QUI MUTUUM ACCEPIT, SI QUOLIBET FORTUITO CASU QUOD ACCEPIT AMISERIT, VELUTI INCENDIO RUINA NAUFRAGIO AUT LATRONUM HOSTIUMVE INCURSU, NIHILO MINUS OBLIGATUS PERMANET. AT IS QUI UTENDUM ACCEPIT SANE QUIDEM EXACTAM DILIGENTIAM CUSTODIENDAE REI PRAESTARE IUBETUR NEC SUFFICIT EI TANTAM DILIGENTIAM ADHIBUISSE, QUANTAM SUIS REBUS ADHIBERE SOLITUS EST, SI MODO ALIUS DILIGENTIOR POTERIT EAM REM CUSTODIRE: SED PROPTER MAIOREM VIM MAIORESVE CASUS NON TENETUR, SI MODO NON HUIUS CULPA IS CASUS INTERVENERIT: ALIOQUIN SI ID QUOD TIBI COMMODATUM EST PEREGRE FERRE TECUM MALUERIS ET VEL INCURSU HOSTIUM PRAEDONUMVE VEL NAUFRAGIO AMISERIS, DUBIUM NON EST, QUIN DE RESTITUENDA EA RE TENEARIS. COMMODATA AUTEM RES TUNC PROPRIE INTELLEGITUR, SI NULLA MERCEDE ACCEPTA VEL CONSTITUTA RES TIBI UTENDA DATA EST. ALIOQUIN MERCEDE INTERVENIENTE LOCATUS TIBI USUS REI VIDETUR: GRATUITUM ENIM DEBET ESSE COMMODATUM.

3 PRAETEREA ET IS, APUD QUEM RES ALIQUA DEPOSITUR, RE OBLIGATUR ET ACTIONE DEPOSITI, QUI ET IPSE DE EA RE QUAM ACCEPIT RESTITUENDA TENETUR. SED IS EX EO SOLO TENETUR, SI QUID DOLO COMMISERIT, CULPAE AUTEM NOMINE, ID EST DESIDIAE ATQUE NEGLENTIAE, NON TENETUR: ITAQUE SECURUS EST QUI PARUM DILIGENTER CUSTODITAM REM FURTO AMISIT, QUIA, QUI NEGLENTI AMICO REM CUSTODIENDAM TRADIT, SUAE FACILITATI ID IMPUTARE DEBET.

4 CREDITOR QUOQUE QUI PIGNUS ACCEPIT RE OBLIGATUR, QUI ET IPSE DE EA IPSA RE QUAM ACCEPIT RESTITUENDA TENETUR ACTIONE PIGNERATICIA. SED QUIA PIGNUS UTRIVSQUE GRATIA DATUR, ET DEBITORIS, QUO MAGIS EI PECUNIA CREDERETUR, ET CREDITORIS, QUO MAGIS EI IN TUTO SIT CREDITUM, PLACUIT SUFFICERE, QUOD AD EAM REM CUSTODIENDAM EXACTAM DILIGENTIAM ADHIBERET: QUAM SI PRAESTITERIT ET ALIQUO FORTUITU CASU REM AMISERIT, SECURUM ESSE NEC IMPEDIRI CREDITUM PETERE.

A zápůjčka se nazývá podle toho, protože já tobě předávám, aby z mého bylo tvoje.⁶⁵⁶
Z této smlouvy vzniká žaloba, která se nazývá kondikce.

1. Ten také, kdo přijal nedluh od toho, který plnil omylem, se zavazuje předáním věci; a žalující má proti němu žalobu z přijetí. Neboť stejně tak lze žalovat, jestliže se ukáže, že měl odevzdat, jako by si zapůjčil: proto nedospělec, kdyby mu někdo bez schválení poručníkem omylem plnil nedluh, nebude moci být žalován jinak než ze zápůjčky. Avšak tento druh závazku nespočívá ve smlouvě, neboť ten, kdo měl vůli plnit, měl spíše vůli právní vztah ukončit, než založit.⁶⁵⁷

2. Stejně bude zavázán z odevzdání věci a bude podléhat žalobě z půjčky ten, jemuž bylo odevzdáno za účelem užívání, což znamená, že mu bylo půjčeno. Výrazně se však odlišuje od toho, kdo obdržel zápůjčku. Věc mu totiž nebyla předána za účelem převodu vlastnictví, a proto sám odpovídá za vrácení věci. Ten, kdo přijal zápůjčku, zůstane zavázán nadále i tehdy, jestliže ztratil to, co přijal v důsledku náhodné události, jako například požárem, zemětřesením, ztroskotáním lodi nebo přepadením lupiči nebo nepřáteli. Ten, kdo něco přijal k užívání, musí naproti tomu, pokud se jedná o ochranu věci, zachovávat maximální péči a nepostačuje, pokud by se o věc staral stejně, jako to dělá se svými vlastními, jestliže by se někdo staral o věc lépe. Neodpovídá však za vyšší moc nebo vyšší náhodu, ovšem za předpokladu, že tato náhoda nenastala jeho zaviněním. Pokud by tě ovšem napadlo, vzít si na cesty to, co ti bylo půjčeno, a při přepadení nepřáteli nebo lupiči anebo při ztroskotání lodi jsi to ztratil, není pochyb o tom, že odpovídáš za vrácení věci. Pod věcí půjčenou ve vlastním smyslu rozumíme takovou věc, která ti byla odevzdána k užívání bez protiplnění anebo bezplatně. Jestliže je však připojena úplata, byla věc zjevně pronajata; půjčení věci totiž musí být bezplatné.

3. Kromě toho bude odevzdáním věci zavázán také ten, u něhož byla věc uschována; také on odpovídá na základě žaloby z úschovy za vrácení věci, kterou přijal. Odpovědný je však pouze tehdy, pokud jednal úmyslně; za nedbalost, to znamená za nepozornost nebo za zanedbání péče, neodpovídá. V bezpečí je ten, kdo věc, o níž se dostatečně pečlivě nestaral, pozbyl krádeží, neboť ten, kdo svěří věc do péče neopatrného přítele, musí její ztrátu připsat vlastní lehkomyšlnosti.

4. Odevzdáním věci je zavázán také věřitel, který přijal zástavu; také on odpovídá za vrácení přijaté věci, a to na základě žaloby z ruční zástavy. Zástava se však odevzdává v zájmu obou, tedy jak dlužníka, aby dříve obdržel úvěr, stejně jako věřitele, aby jí byla zápůjčka lépe zajištěna, a proto podle přijatého mínění postačuje, jestliže na opatrování věci vynaložil mimořádnou péči. Pokud tak učinil a věc se v důsledku náhodné události ztratila, nemusí se obávat žaloby a jemu samotnému nebude bráněno, aby podal žalobu ze zápůjčky.

⁶⁵⁶ Gai. 3, 90. Srov. také Gai. D. 44, 7, 1, 2 (Gai. lib. 2 aur.).

⁶⁵⁷ Gai. 3, 91.

TITULUS DECIMUS QUINTUS DE VERBORUM OBLIGATIONE

VERBIS OBLIGATIO CONTRAHITUR EX INTERROGATIONE ET RESPONSU, CUM QUID DARI FIERIVE NOBIS STIPULAMUR. EX QUA DUAE PROFICISCUNTUR ACTIONES, TAM CONDUCTIO, SI CERTA SIT STIPULATIO, QUAM EX STIPULATU, SI INCERTA. QUAE HOC NOMINE INDE UTITUR, QUIA STIPULUM APUD VETERES FIRMUM APPELLABATUR, FORTE A STIPITE DESCENDENS.

1 IN HAC RE OLIM TALIA VERBA TRADITA FUERUNT: SPONDES? SPONDEO, PROMITTIS? PROMITTO, FIDEPROMITTIS? FIDEPROMITTO, FIDEIUBES? FIDEIUBEО, DABIS? DABO, FACIES? FACIAM. UTRUM AUTEM LATINA AN GRAECA VEL QUA ALIA LINGUA STIPULATIO CONCIPIATUR, NIHIL INTEREST, SCILICET SI UTERQUE STIPULANTIUM INTELLECTUM HUIUS LINGUAE HABEAT: NEC NECESSE EST EADEM LINGUA UTRUMQUE UTI, SED SUFFICIT CONGRUENTER AD INTERROGATUM RESPONDERE: QUIN ETIAM DUO GRAECI LATINA LINGUA OBLIGATIONEM CONTRAHERE POSSUNT. SED HAEC SOLLEMNIA VERBA OLIM QUIDEM IN USU FUERUNT: POSTEA AUTEM LEONIANA CONSTITUTIO LATA EST, QUAE SOLLEMNITATE VERBORUM SUBLATA SENSUM ET CONSONANTEM INTELLECTUM AB UTRAQUE PARTE SOLUM DESIDERAT, LICET QUIBUSCUMQUE VERBIS EXPRESSUS EST.

2 OMNIS STIPULATIO AUT PURE AUT IN DIEM AUT SUB CONDICIONE FIT. PURE VELUTI „QUINQUE AUREOS DARE SPONDES?“ IDQUE CONFESTIM PETI POTEST. IN DIEM, CUM ADIECTO DIE QUO PECUNIA SOLVATUR STIPULATIO FIT: VELUTI „DECEM AUREOS PRIMIS KALENDIS MARTIIS DARE SPONDES?“ ID AUTEM, QUOD IN DIEM STIPULAMUR, STATIM QUIDEM DEBETUR, SED PETI PRIUS QUAM DIES VENIAT NON POTEST: AC NE EO QUIDEM IPSO DIE, IN QUEM STIPULATIO FACTA EST, PETI POTEST, QUIA TOTUS DIES ARBITRIO SOLVENTIS TRIBUI DEBET. NEQUE ENIM CERTUM EST EO DIE, IN QUEM PROMISSUM EST, DATUM NON ESSE, PRIUSQUAM PRAETEREAT.

3 AT SI ITA STIPULERIS „DECEM AUREOS ANNUOS QUOAD VIVAM DARE SPONDES?“, ET PURE FACTA OBLIGATIO INTELLEGITUR ET PERPETUATUR, QUIA AD TEMPUS DEBERI NON POTEST. SED HERES PETENDO PACTI EXCEPTIONE SUBMOVEBITUR.

4 SUB CONDICIONE STIPULATIO FIT, CUM IN ALIQUEM CASUM DIFFERTUR OBLIGATIO, UT, SI ALIQUID FACTUM FUERIT AUT NON FUERIT, STIPULATIO COMMITTATUR, VELUTI „SI TITIVS CONSUL FACTUS FUERIT, QUINQUE AUREOS DARE SPONDES?“ SI QVIS ITA

PATNÁCTÝ TITUL O VERBÁLNÍCH ZÁVAZCÍCH⁶⁵⁸

Verbální závazek vzniká na základě otázky a odpovědi, jestliže si dáme stipulací slíbit, že nám bude něco odevzdáno nebo plněno. Z tohoto závazku vznikají dvě žaloby, kondikce v případě, když je stipulace určitá, žaloba ze stipulace, jestliže je stipulace neurčitá. Stipulace se tak jmenuje proto, neboť předci odvozovali to, co je pevné, od slova kmen.⁶⁵⁹

1. Dříve byla běžně užívána tato slova: „Slibuješ?“, „Slibuji“; „Přislibuješ?“, „Přislibuji“; „Slibuješ na svou čest?“, „Slibuji na svou čest“; „Bereš na svou čest?“, „Beru na svou čest“; „Dáš?“, „Dám“; „Uděláš?“, „Udělám“. Nezáleží na tom, zda je stipulace pronesena latinsky, řecky, nebo v jiném jazyce, pouze na tom, aby oba tomuto jazyku rozuměli. Není také nezbytné, aby oba použili stejnou řeč, ale na položenou otázku postačuje odpovědět ve shodě s jejím obsahem. Dokonce i dva Řekové mohou tento závazek uzavřít latinsky. Všechna tato slavnostní slova byla ale užívána pouze ve starých dobách. Později totiž byla přijata konstituce císaře Leona,⁶⁶⁰ která místo zrušených slavnostních slov vyžadovala souhlasnou vůli a srozumění obou stran, ať to již bylo vyjádřeno jakýmikoli slovy.

2. Každá stipulace je uzavírána buď bez dodatku, nebo bez uložení času nebo bez podmínky. Bez dodatku například takto: „Slibuješ mi dát pět aureů?“⁶⁶¹ a pak je možné je okamžitě požadovat. S uložení časem je uzavírána tehdy, když se uzavírá k určité lhůtě, v níž mají být peníze vyplaceny, například: „Slibuješ dát o příštích březnových Kalendách⁶⁶² deset aureů?“ To, co si dáme slíbit k určitému termínu, se sice dluží hned, avšak není možné podat žalobu dříve, dokud dohodnutý termín nenastal. A dokonce v tom termínu, k němuž je stipulace dohodnuta, ještě žalovat nelze, protože tento den je celý ponechán na vůli toho, kdo má plnit. To, že nebylo plněno ve slíbeném dni, je totiž zřejmé, teprve až uplynul celý den.

3. Když si dáš ale naproti tomu slíbit takto: „Slibuješ dát deset aureů každý rok, dokud budu živ?“, je pak závazek považován za uzavřený bez dodatku, a není proto pod lhůtou, neboť nelze dlužit na základě konečné lhůty. V případě, že dědic podá kvůli aureům žalobu, bude odmítnut pomocí námitky dohody.⁶⁶³

4. Stipulace bude uzavřena s podmínkou tehdy, když je plnění závazku odloženo a závisí na splnění nějaké nejisté události tak, že stipulace bude účinná teprve poté, až se něco stane nebo nestane, například: „Slibuješ mi dát deset aureů, když se Titus

⁶⁵⁸ Gai. 3, 92–93; D. 45, 1; C. 8, 37.

⁶⁵⁹ Srov. PS 5, 7, 1; Varro, De ling. 5, 182; Festus, Lindsay 379, 412 (od *stips* – suma peněz); Isid. Etym. 5, 24, 30 (od *stipula* – helma).

⁶⁶⁰ C. 8, 37, 10 (a. 472). Leo I. byl východořímským císařem v letech 457–474 n. l.

⁶⁶¹ Viz pozn. 496.

⁶⁶² Viz pozn. 401.

⁶⁶³ Končící lhůtu totiž lze stanovit pouze se souhlasem úředního orgánu. Srov. Paul. D. 44, 7, 44, 1 (Paul. lib. 74 ad ed. praet.); Iul. D. 45, 1, 56, 4 (Iul. lib. 52 dig.).

STIPULETUR „SI IN CAPITOLIUM NON ASCENDERO, DARE SPONDES?“ PERINDE ERIT, AC SI STIPULATUS ESSET CUM MORIETUR DARI SIBI. EX CONDICIONALIS STIPULATIONE TANTUM SPES EST DEBITUM IRI, EAMQUE IPSAM SPEM TRANSMITTIMUS, SI, PRIUSQUAM CONDICIO EXISTAT, MORS NOBIS CONTIGERIT.

5 LOCA ETIAM INSERI STIPULATIONI SOLENT, VELUTI „CARTHAGINE DARE SPONDES?“ QUAE STIPULATIO LICET PURE FIERI VIDEATUR, TAMEN RE IPSA HABET TEMPUS INIECTUM, QUO PROMISSOR UTATUR AD PECUNIAM CARTHAGINE DANDAM. ET IDEO SI QUIS ITA ROMAE STIPULETUR „HODIE CARTHAGINE DARE SPONDES?“ INUTILIS ERIT STIPULATIO, CUM IMPOSSIBILIS SIT REPROMISSIO.

6 CONDICIONES, QUAE AD PRAETERITUM VEL AD PRAESENS TEMPUS REFERUNTUR, AUT STATIM INFIRMANT OBLIGATIONEM AUT OMNINO NON DIFFERUNT: VELUTI „SI TITIVS CONSUL FUIT“ VEL „SI MAEVIUS VIVIT, DARE SPONDES?“ NAM SI EA ITA NON SUNT, NIHIL VALET STIPULATIO: SIN AUTEM ITA SE HABENT, STATIM VALET. QUAE ENIM PER RERUM NATURAM CERTA SUNT, NON MORANTUR OBLIGATIONEM, LICET APUD NOS INCERTA SINT.

7 NON SOLUM RES IN STIPULATUM DEDUCI POSSUNT, SED ETIAM FACTA: UT SI STIPULEMUR FIERI ALIQUID VEL NON FIERI. ET IN HUIUSMODI STIPULATIONIBUS OPTIMUM ERIT POENAM SUBICERE, NE QUANTITAS STIPULATIONIS IN INCERTO SIT AC NECESSE SIT ACTORI PROBARE, QUID EIUS INTERSIT. ITAQUE SI QUIS UT FIAT ALIQUID STIPULETUR, ITA ADICI POENA DEBET: „SI ITA FACTUM NON ERIT, TUM POENAE NOMINE DECEM AUREOS DARE SPONDES?“ SED SI QUAEDAM FIERI, QUAEDAM NON FIERI UNA EADEMQUE CONCEPTIONE STIPULETUR, CLAUSULA ERIT HUIUSMODI ADICIENDA: „SI ADVERSUS EA FACTUM ERIT SIVE QUID ITA FACTUM NON ERIT, TUNC POENAE NOMINE DECEM AUREOS DARE SPONDES?“

TITULUS DECIMUS SEXTUS

DE DUOBUS REIS STIPULANDI ET PROMITTENDI

ET STIPULANDI ET PROMITTENDI DUO PLURESVE REI FIERI POSSUNT. STIPULANDI ITA, SI POST OMNIUM INTERROGATIONEM PROMISSOR RESPONDEAT „SPONDEO“. UT PUTA CUM DUOBUS SEPARATIM STIPULANTIBUS ITA PROMISSOR RESPONDEAT „UTRIQUE VESTRUM DARE SPONDEO“: NAM SI PRIUS TITIO SPOPONDERIT, DEINDE ALIO INTERROGANTE SPONDEAT, ALIA ATQUE ALIA ERIT OBLIGATIO NEC CREDUNTUR DUO REI STIPULANDI ESSE. DUO PLURESVE REI PROMITTENDI ITA FIUNT: „MAEVI, QUINQUE AUREOS DARE SPONDES?“ SEI, EOSDEM „QUINQUE AUREOS DARE SPONDES?“ RESPONDEANT SINGULI SEPARATIM „SPONDEO“.

stane konsulem?“ Pokud si dá někdo slíbit takovýmto způsobem: „Slibuješ mi dát, pokud nevystoupím na Kapitol?“,⁶⁶⁴ tak je to stejné, jako kdyby si dal slíbit, až zemře. Ze stipulace uzavřené s podmínkou se rodí pouze naděje převodu, jestliže nás dostihne smrt dříve, než bude podmínka splněna.

5. Do stipulace bývají zahrnuta také místa konání, například: „Slibuješ mi dát v Kartágu?“⁶⁶⁵ Přestože se tato stipulace zdá být uzavřena bez připojení dodatku o lhůtě, obsahuje v sobě s ohledem na věc uložení času, který slibující potřebuje k tomu, aby mohl v Kartágu peníze odevzdat. A pokud si dá někdo v Římě slíbit: „Slibuješ mi dát dnes v Kartágu?“, pak je stipulace neplatná, neboť splnění slibu je nemožné.

6. Podmínky, které se týkají minulosti nebo současnosti, například: „Slibuješ mi dát, jestliže byl Titus konsulem?“ nebo „Jestliže Maevis žije“, činí buď závazek neplatným, nebo ho v žádném případě neodkládají. Jestliže se tak totiž nestalo, je stipulace neplatná, pokud se tak stalo, je platnou hned. To, co je jisté, totiž závazek neodkládá, i když pro nás to nejistým je.

7. Do stipulace mohou být zahrnuty nejen věci, ale také konání; pokud si dáme slíbit nějakou činnost nebo nečinnost. Aby hodnota stipulace v penězích nezůstala nejistou, je nejlepší k těmto stipulacím ještě připojit smluvní pokutu, žalobce pak nebude muset dokazovat, jak velká mu vznikla škoda. Jestliže si dá někdo slíbit nějakou činnost, musí připojit smluvní pokutu tímto způsobem: „Slibuješ mi, když se to nestane, dát jako pokutu deset aureů?“ Jestliže si ale dáme v jedné a téže stipulaci slíbit nějakou činnost i nečinnost zároveň, musí se připojit následující klauzule: „Slibuješ mi, jestliže se stane něco opačného, nebo jestliže se to nestane, dát jako pokutu deset aureů?“

ŠESTNÁCTÝ TITUL

O DVOU ZAVAZUJÍCÍCH A SLIBUJÍCÍCH⁶⁶⁶

Jak na straně toho, kdo slib přijímá, tak i na straně toho, kdo slib dává, se mohou zúčastnit dva, nebo i více osob. Na věřitelské straně tehdy, jestliže dlužník na otázku všech odpoví „Slibuji“, například když dlužník dvěma, kteří si dali slíbit odděleně, odpoví takto: „Slibuji dát vám oběma.“ Neboť když nejdříve odpoví na otázku Titia a pak na otázku druhého, vzniknou dva odlišné závazky a nemá se za to, že jsou tito dva spoluvěřitelé. Dva nebo více spoludlužníků vznikne tímto způsobem: „Maevie, slibuješ mi dát deset aureů?“⁶⁶⁷ Seie, slibuješ mi dát těch samých deset aureů?“ a každý musí samostatně odpovědět „Slibuji“.

⁶⁶⁴ *Capitolium* nebo *mons Capitolinus* je jedním ze sedmi římských pahorků, na nichž se rozkládalo město Řím (Aventin, Esquilin, Kapitol, Palatin, Pincius, Quirinal a Viminal).

⁶⁶⁵ Kartágo bylo přístavním městem v severní Africe poblíž dnešního Tunisu. Podle pověsti bylo založeno roku 814 př. n. l. Od 5. století př. n. l. bylo hlavním městem punské říše, velkého konkurenta a protivníka Říma, který ho po třetí punské válce (149–146 př. n. l.) srovnal se zemí.

⁶⁶⁶ D. 45, 2; C. 8, 40.

⁶⁶⁷ Viz pozn. 496.

1 EX HUIUSMODI OBLIGATIONIBUS ET STIPULANTIBUS SOLIDUM SINGULIS DEBETUR ET PROMITTENTES SINGULI IN SOLIDUM TENENTUR. IN UTRAQUE TAMEN OBLIGATIONE UNA RES VERTITUR: ET VEL ALTER DEBITUM ACCIPIENDO VEL ALTER SOLVENDO OMNIUM PEREMIT OBLIGATIONEM ET OMNES LIBERAT.

2 EX DUOBUS REIS PROMITTENDI ALIUS PURE, ALIUS IN DIEM VEL SUB CONDICIONE OBLIGARI POTEST: NEC IMPEDIMENTO ERIT DIES AUT CONDICIO, QUO MINUS AB EO QUI PURE OBLIGATUS EST PETATUR.

TITULUS DECIMUS SEPTIMUS DE STIPULATIONE SERVORUM

SERVUS EX PERSONA DOMINI IUS STIPULANDI HABET. SED HEREDITAS IN PLERISQUE PERSONAE DEFUNCTI VICEM SUSTINET: IDEOQUE QUOD SERVUS HEREDITARIUS ANTE ADITAM HEREDITATEM STIPULATUR, ADQUIRIT HEREDITATI AC PER HOC ETIAM HEREDI POSTEA FACTO ADQUIRITUR.

1 SIVE AUTEM DOMINO SIVE SIBI SIVE CONSERVO SUO SIVE IMPERSONALITER SERVUS STIPULETUR, DOMINO ADQUIRIT. IDEM IURIS EST ET IN LIBERIS, QUI IN POTESTATE PATRIS SUNT, EX QUIBUS CAUSIS ADQUIRERE POSSUNT.

2 SED CUM FACTUM IN STIPULATIONE CONTINEBITUR, OMNIMODO PERSONA STIPULANTIS CONTINETUR, VELUTI SI SERVUS STIPULETUR, UT SIBI IRE AGERE LICEAT: IPSE ENIM TANTUM PROHIBERI NON DEBET, NON ETIAM DOMINUS EIUS.

3 SERVUS COMMUNIS STIPULANDO UNICUIQUE DOMINORUM PRO PORTIONE DOMINI ADQUIRIT, NISI SI UNIUS EORUM IUSSU AUT NOMINATIM CUI EORUM STIPULATUS EST: TUNC ENIM SOLI EI ADQUIRITUR. QUOD SERVUS COMMUNIS STIPULATUR, SI ALTERI EX DOMINIS ADQUIRI NON POTEST, SOLIDUM ALTERI ADQUIRITUR, VELUTI SI RES QUAM DARI STIPULATUS EST UNIUS DOMINI SIT.

TITULUS DECIMUS OCTAVUS DE DIVISIONE STIPULATIONUM

STIPULATIONUM ALIAE IUDICIALES SUNT, ALIAE PRAETORIAE, ALIAE CONVENTIONALES, ALIAE COMMUNES TAM PRAETORIAE QUAM IUDICIALES.

1 IUDICIALES SUNT DUMTAXAT, QUAE A MERO IUDICIS OFFICIO PROFICISCUNTUR: VELUTI DE DOLO CAUTIO VEL DE PERSEQUENDO SERVO QUI IN FUGA EST RESTITUENDOVE PRETIO.

1. Z takového závazku se každému věřiteli dluží z jedné strany celé plnění a ze strany druhé odpovídá každý dlužník za celé plnění. Jestliže jeden z věřitelů obdrží celé plnění, zanikají pohledávky ostatních, a jestliže jeden z dlužníků plní celé plnění, osvobozuje všechny.⁶⁶⁸

2. Ze dvou spoludlužníků může být jeden zavázán bez dodatku, druhý s uložením času nebo s podmínkou; uložení času nebo podmínka nejsou přitom překážkou pro toho, kdo je povinným bez dodatku, aby nemohl být zavázaným.⁶⁶⁹

SEDMNÁCTÝ TITUL O STIPULACÍCH OTROKŮ⁶⁷⁰

Otrok si může dát něco slíbit svým pánem. Na místo osoby zemřelého obvykle nastupuje pozůstalost. Jestliže si tedy otrok, který je součástí pozůstalosti, dá něco ještě před přijetím pozůstalosti slíbit, nabude pohledávku pro pozůstalost a tím je nabyta také pro pozdější dědice.

1. Otrok nabývá pohledávku pro pána bez ohledu na to, jestli bylo plnění slíbeno ve prospěch pána, v jeho prospěch, ve prospěch spoluotroka, anebo bez uvedení jména osoby.⁶⁷¹ Totéž platí také pro děti, které jsou pod otcovskou mocí, a to v případech, v nichž mohou nabývat.

2. Je-li obsahem stipulace nějaké konání, týká se to vždy příjemce slibu, například kdyby si dal otrok slíbit, že může procházet přes pozemek, nebo hnát dobytek; pak mu v tom nelze zabráňovat, ale netýká se to jeho pána.

3. Otrok ve spoluvlastnictví nabývá pohledávku pro každého pána, když si dal plnění slíbit na příkaz jednoho z nich, a to podle spoluvlastnických podílů; jestliže si dal slíbit pouze pro jednoho z nich, nabývá se v takovém případě pohledávka jen pro jednoho. Jestliže to, co si dal otrok ve spoluvlastnictví slíbit, nemůže nabýt jeden z pánů, pak nabývá celou pohledávku druhý, například když věc, kterou si dal slíbit, patří jednomu z pánů.

OSMNÁCTÝ TITUL O ROZDĚLENÍ STIPULACÍ

Některé stipulace jsou soudní, jiné praetorské, jiné smluvní a další společné, tedy jak praetorské, tak i soudní.

1. Výlučně soudní jsou ty stipulace, které se odvozují z úřední moci soudce, jako například poskytnutí záruky proti podvodu, nebo proti stíhání uprchlého otroka⁶⁷² anebo pro zaplacení hodnoty věci.⁶⁷³

⁶⁶⁸ Pluralita zúčastněných subjektů zde tedy vyjadřuje situaci aktivní a pasivní solidarity.

⁶⁶⁹ § 2 je převzat z Flor. D. 45, 2, 7 (Flor. lib. 8 inst.).

⁶⁷⁰ Gai. 3, 114; Gai. 3, 167; D. 45, 3.

⁶⁷¹ Flor. D. 45, 3, 15 (Flor. lib. 8 inst.).

⁶⁷² Srov. Ulp. D. 4, 2, 14, 11 (Ulp. lib. 11 ad ed.); Gai. D. 30, 69, 5 (Gai. lib. 2 de leg. ad ed. praet.).

⁶⁷³ Srov. Ulp. D. 30, 47, 2-3 (Ulp. lib. 22 ad Sab.).

2 PRAETORIAE, QUAE A MERO PRAETORIS OFFICIO PROFICISCUNTUR, VELUTI DAMNI INFECTI VEL LEGATORUM. PRAETORIAS AUTEM STIPULATIONES SIC EXAUDIRI OPORTET, UT IN HIS CONTINEANTUR ETIAM AEDILICIAE: NAM ET HAE AB IURISDICTIONE VENIUNT.

3 CONVENTIONALES SUNT, QUAE EX CONVENTIONE UTRIUSQUE PARTIS CONCIPIUNTUR, HOC EST NEQUE IUSSU IUDICIS NEQUE IUSSU PRAETORIS, SED EX CONVENTIONE CONTRAHENTIUM. QUARUM TOTIDEM GENERA SUNT, QUOT PAENE DIXERIM RERUM CONTRAHENDARUM.

4 COMMUNES SUNT STIPULATIONES VELUTI REM SALVAM FORE PUPILLI: NAM ET PRAETOR IUBET REM SALVAM FORE PUPILLO CAVERI ET INTERDUM IUDEX, SI ALITER EXPEDIRI HAEC RES NON POTEST: VEL DE RATO STIPULATIO.

TITULUS DECIMUS NONUS DE INUTILIBUS STIPULATIONIBUS

OMNIS RES, QUAE DOMINIO NOSTRO SUBICITUR, IN STIPULATIONEM DEDUCI POTEST, SIVE ILLA MOBILIS SIVE SOLI SIT.

1 AT SI QUIS REM, QUAE IN RERUM NATURA NON EST AUT ESSE NON POTEST, DARI STIPULATUS FUERIT, VELUTI STICHUM, QUI MORTUUS SIT, QUEM VIVERE CREDEBAT, AUT HIPPOCENTAURUM, QUI ESSE NON POSSIT, INUTILIS ERIT STIPULATIO.

2 IDEM IURIS EST, SI REM SACRAM AUT RELIGIOSAM, QUAM HUMANI IURIS ESSE CREDEBAT, VEL PUBLICAM, QUAE USIBUS POPULI PERPETUO EXPOSITA SIT, UT FORUM VEL THEATRUM, VEL LIBERUM HOMINEM, QUEM SERVUM ESSE CREDEBAT, VEL CUIUS COMMERCIIUM NON HABUIT, VEL REM SUAM DARI QUIS STIPULETUR. NEC IN PENDENTI ERIT STIPULATIO OB ID, QUOD PUBLICA RES IN PRIVATUM DEDUCI ET EX LIBERO SERVUS FIERI POTEST ET COMMERCIIUM ADIPISCI STIPULATOR POTEST ET RES STIPULATORIS ESSE DESINERE POTEST, SED PROTINUS INUTILIS EST. ITEM CONTRA LICET INITIO UTILITER RES IN STIPULATUM DEDUCTA SIT, SI POSTEA IN EARUM QUA CAUSA, DE QUIBUS SUPRA DICTUM EST, SINE FACTO PROMISSORIS DEVENERIT, EXTINGUITUR STIPULATIO. AC NE STATIM AB INITIO TALIS STIPULATIO VALEBIT „LUCIUM TITIUM CUM SERVUS ERIT DARE SPONDES?“ ET SIMILIA: QUIA NATURA SUI DOMINIO NOSTRO EXEMPTA IN OBLIGATIONEM DEDUCI NULLO MODO POSSUNT.

3 SI QUIS ALIUM DATURUM FACTURUMVE QUID SPOPONDERIT, NON OBLIGABITUR, VELUTI SI SPONDEAT TITIUM QUINQUE AUREOS DATURUM. QUODSI EFFECTURUM SE, UT TITIUS DARET, SPOPONDERIT, OBLIGATUR.

4 SI QUIS ALII, QUAM CUIUS IURI SUBIECTUS SIT, STIPULETUR, NIHIL AGIT. PLANE SOLUTIO ETIAM IN EXTRANEI PERSONAM CONFERRI POTEST (VELUTI SI QUIS ITA STIPULETUR

2. Praetorské stipulace jsou ty, které jsou odvozeny z úřední moci praetora, například týkající se hrozící škody, nebo zajišťující odkazy. Slova praetorská stipulace je třeba chápat tak, že zahrnují také stipulace aedilů,⁶⁷⁴ neboť také tyto jsou odvozeny z jurisdikce.

3. Smluvní stipulace jsou ty, které vznikají dohodou dvou stran, to znamená nikoli z příkazu soudce anebo nařízení praetora, ale úmluvou stran. Je jich tolik, nebo bych řekl téměř tolik, kolik je předmětů smluv.

4. Společnými stipulacemi jsou například ty, na jejichž základě má být zachován majetek nedospělé, praetor totiž nařídil poskytnout záruku nedospělci, že bude zachován jeho majetek; někdy toto přikáže také soudce, pokud se to nedá provést jinak. Společnou je také stipulace o platnosti.⁶⁷⁵

DEVATENÁCTÝ TITUL

O NEPLATNÝCH STIPULACÍCH⁶⁷⁶

Předmětem stipulace může být každá věc, kterou máme v našem vlastnictví, ať již se jedná o movitost nebo o pozemek.

1. Stipulace je však neplatná, jestliže si někdo dá slíbit věc, která již v přírodě neexistuje anebo vůbec existovat nemůže, například mrtvý Stichus, i když se věří, že žije, nebo kentaur,⁶⁷⁷ který existovat nemůže.

2. Totéž platí, když si dá někdo slíbit, že mu bude odevzdána věc posvátná nebo zasvěcená, o níž se domnívá, že je lidského práva, anebo věc veřejná, která je trvale určena k obecnému užitku, jako tržiště, divadlo anebo svobodný člověk, kterého považuje za otroka, anebo věc, k níž nemá žádné právo, anebo věc vlastní. Stipulace v takovýchto případech nečeká na to, až se věc veřejná stane věcí soukromou, ze svobodného se stane otrok, příjemce slibu získá způsobilost k právnímu jednání, věc přestane patřit příjemci, ale neplatnou je ihned. Stipulace naopak zanikne, když byla věc nejdříve do stipulace platně začleněna, ale pak se bez přičinění dlužníka dostala do jedné z uvedených situací. A také tato stipulace: „Slibuješ mi dát Lucia Titia, jen co se stane otrokem?“ a podobné stipulace jsou nicotné, neboť to, co je svou povahou vyňato z našeho vlastnictví, nemůže být v žádném případě součástí závazku.

3. Jestliže někdo slíbí, že něco dá nebo udělá někdo jiný, pak zavázán nebude, například když slíbí, že Titius dá pět aureů.⁶⁷⁸ Jestliže ale slíbí, že se postará o to, aby Titius dal, pak zavázán bude.

4. Jestliže si dá někdo něco slíbit ve prospěch druhého, stejně jako ve prospěch toho, pod jehož mocí je, nezakládá nic. Plnění se však může vázat na osobu stojící mimo vztah

⁶⁷⁴ Viz pozn. 31.

⁶⁷⁵ Pr. – § 4 je převzat z Pomp. D. 45, 1, 5 pr. (Pomp. lib. 26 ad Sab.).

⁶⁷⁶ Gai. 3, 97-109; C. 8, 38.

⁶⁷⁷ Napůl člověk a napůl kůň.

⁶⁷⁸ Viz pozn. 496.

„MIHI AUT SEIO DARE SPONDES?“), UT OBLIGATIO QUIDEM STIPULATORI ADQUIRATUR, SOLVI TAMEN SEIO ETIAM INVITO EO RECTE POSSIT, UT LIBERATIO IPSO IURE CONTINGAT, SED ILLE ADVERSUS SEIUM HABEAT MANDATI ACTIONEM. QUOD SI QUIS SIBI ET ALII, CUIUS IURI SUBIECTUS NON SIT, DECEM DARI AUREOS STIPULATUS EST, VALEBIT QUIDEM STIPULATIO: SED UTRUM TOTUM DEBETUR QUOD IN STIPULATIONE DEDUCTUM EST, AN VERO PARS DIMIDIA, DUBITATUM EST: SED PLACET NON PLUS QUAM PARTEM DIMIDIAM EI ADQUIRI. EI QUI TUO IURI SUBIECTUS EST SI STIPULATUS SIS TIBI ADQUIRIS, QUIA VOX TUA TAMQUAM FILII SIT, SICUTI FILII VOX TAMQUAM TUA INTELLEGITUR IN HIS REBUS QUAE TIBI ADQUIRI POSSUNT.

5 PRAETEREA INUTILIS EST STIPULATIO, SI QUIS AD EA QUAE INTERROGATUS ERIT NON RESPONDERIT, VELUTI SI DECEM AUREOS A TE DARI STIPULETUR, TU QUINQUE PROMITTAS, VEL CONTRA: AUT SI ILLE PURE STIPULETUR, TU SUB CONDICIONE PROMITTAS, VEL CONTRA, SI MODO SCILICET ID EXPRIMAS, ID EST SI CUI SUB CONDICIONE VEL IN DIEM STIPULANTI TU RESPONDEAS: „PRAESENTI DIE SPONDEO“. NAM SI HOC SOLUM RESPONDEAS „PROMITTO“, BREVITER VIDERIS IN EANDEM DIEM AUT CONDICIONEM SPOPONDISSE: NEC ENIM NECESSE EST IN RESPONDENDO EADEM OMNIA REPETI, QUAE STIPULATOR EXPRESSERIT.

6 ITEM INUTILIS EST STIPULATIO, SI AB EO STIPULERIS, QUI IURI TUO SUBIECTUS EST, VEL SI IS A TE STIPULETUR. SED SERVUS QUIDEM NON SOLUM DOMINO SUO OBLIGARI NON POTEST, SED NE ALII QUIDEM ULLI: FILII VERO FAMILIAS ALIIS OBLIGARI POSSUNT.

7 MUTUM NEQUE STIPULARI NEQUE PROMITTERE POSSE PALAM EST. QUOD ET IN SURDO RECEPTUM EST, QUIA ET IS QUI STIPULATUR VERBA PROMITTENTIS ET IS QUI PROMITTIT VERBA STIPULANTIS AUDIRE DEBET. UNDE APPARET NON DE EO NOS LOQUI QUI TARDIUS EXAUDIT, SED DE EO QUI OMNINO NON EXAUDIT.

8 FURIOSUS NULLUM NEGOTIUM GERERE POTEST, QUIA NON INTELLEGIT QUID AGIT.

9 PUPILLUS OMNE NEGOTIUM RECTE GERIT: UT TAMEN, SICUBI TUTORIS AUCTORITAS NECESSARIA SIT, ADHIBEATUR TUTOR, VELUTI SI IPSE OBLIGETUR: NAM ALIUM SIBI OBLIGARE ETIAM SINE TUTORIS AUCTORITATE POTEST.

10 SED QUOD DIXIMUS DE PUPILLIS, UTIQUE DE HIS VERUM EST, QUI IAM ALIQUEM INTELLECTUM HABENT: NAM INFANS ET QUI INFANTI PROXIMUS EST NON MULTUM A FURIOSO DISTANT, QUIA HUIUS AETATIS PUPILLI NULLUM INTELLECTUM HABENT: SED IN PROXIMIS INFANTI PROPTER UTILITATEM EORUM BENIGNIOR IURIS INTERPRETATIO FACTA EST, UT IDEM IURIS HABEANT, QUOD PUBERTATI PROXIMI. SED QUI IN PARENTIS POTESTATE EST IMPUBES, NEC AUCTORE GUIDEM PATRE OBLIGATUR.

(například když si někdo dá slíbit: „Slibuješ dát mně nebo Seiovi?“), tehdy příjemce slibu sice nabude pohledávku, zároveň však, a to dokonce i proti jeho vůli, může být platně plněno Seiovi s tím, že osvobození nastupuje ihned; dotyčná osoba však má proti Seiovi žalobu z příkazní smlouvy. Ten, kdo si dá slíbit sobě a také pro druhého, jehož moci není podřízen, deset aureů, pak sice stipulace platná je, ale je sporné, zda mu dluží celou částku obsaženou ve stipulaci, nebo jen její polovinu. Nakonec se však prosadil názor, že nenabývá více než polovinu pohledávky. Pokud si dáš něco slíbit ve prospěch osoby, která je pod tvou mocí, pak nabudeš pohledávku, protože tvůj hlas je do jisté míry hlasem tvého syna, stejně jako hlas tvého syna je hlasem tvým v těch záležitostech, které se pro tebe mohou nabývat a považují se do jisté míry za tvé.

5. Stipulace je kromě toho neplatná, jestliže někdo neodpoví na to, na co byl dotázán, například když si dá někdo od tebe slíbit, že dáš deset aureů a ty slíbíš pět, nebo naopak. Nebo také když si někdo chce dát slíbit s podmínkou a ty s ní slíbíš, anebo naopak předpokládajíc, že to řekneš, například když někomu, kdo si chce dát slíbit s podmínkou anebo s určením času, odpovíš: „Slibuji dnes.“ Neboť jestliže řekl pouze: „Slibuji,“ tak ti bez pochyb ve zkratce slíbil ve stejném čase nebo s podmínkou. Není totiž nutné uvést v odpovědi vše, co věřitel řekl.⁶⁷⁹

6. Stejně tak je stipulace neplatná, když si dáš slíbit od toho, který se nachází pod tvou mocí, nebo když si on dá slíbit od tebe. Otrok se totiž nemůže zavazovat svému pánovi ani nikomu jinému. Synové se naproti tomu jiným zavazovat mohou.⁶⁸⁰

7. Není pochyb o tom, že němý nemůže ani slíbit, ani si dát slíbit. Totéž se vztahuje také k hluchému, neboť tak jako ten, kdo si dává slíbit, musí slova slyšet, tak i ten, kdo slibuje, musí slyšet slova slibujícího.⁶⁸¹ Z toho jasně vyplývá, že nemáme na mysli toho, kdo špatně slyší, ale pouze toho, kdo neslyší vůbec.⁶⁸²

8. Šílenec nemůže uzavřít právní jednání, neboť nechápe, co činí.⁶⁸³

9. Nedospělec může uzavřít každé právní jednání pouze za předpokladu, že je příbrán poručník, pokud je třeba jeho souhlasu, například když se nedospělec zavazuje; druhého totiž může zavázat i bez poručníkovu souhlasu.

10. To, co jsme řekli o nedospělcích, platí pouze pro ty z nich, kteří již mají vlastní rozum; dítě, které neumí mluvit, a ten, kdo je věku dětství blízký, se totiž výrazně neodlišují od šílence, neboť nedospělci, kteří jsou v tomto věku, ještě nejsou rozumní. Ohledně těch, kteří jsou blízcí věku dětství, kteří neumí mluvit, se prosadilo výhodnější hledisko, takže mají stejné postavení jako ti, kteří se již blíží věku dospělosti. Nedospělec pod otcovskou mocí se nemůže zavázat se souhlasem otce rodiny.

⁶⁷⁹ Gai. 3, 102.

⁶⁸⁰ Gai. 3, 104.

⁶⁸¹ Gai. 3, 105.

⁶⁸² Poslední věta je převzata z Gai. D. 44, 7, 1, in fine (Gai. lib. 2 rer. cott.).

⁶⁸³ Gai. 3, 106–107; Gai. 3, 109. Také Pomp. D. 50, 17, 40 (Pomp. lib. 34 ad Sab.).

11 SI IMPOSSIBILIS CONDICIO OBLIGATIONIBUS ADICIATUR, NIHIL VALET STIPULATIO. IMPOSSIBILIS AUTEM CONDICIO HABETUR, CUI NATURA IMPEDIMENTO EST, QUO MINUS EXISTAT, VELUTI SI QUIS ITA DIXERIT: „SI DIGITO CAELUM ATTIGERO, DARE SPONDES?“ AT SI ITA STIPULETUR, „SI DIGITO CAELUM NON ATTIGERO, DARE SPONDES?“ PURE FACTA OBLIGATIO INTELLEGITUR IDEOQUE STATIM PETERE POTEST.

12 ITEM VERBORUM OBLIGATIO INTER ABSENTES CONCEPTA INUTILIS EST. SED CUM HOC MATERIAM LITII CONTENTIOSIS HOMINIBUS PRAESTABAT, FORTE POST TEMPUS TALES ALLEGATIONES OPPONENTIBUS ET NON PRAESENTES ESSE VEL SE VEL ADVERSARIOS SUOS CONTENDENTIBUS: IDEO NOSTRA CONSTITUTIO PROPTER CELERITATEM DIRIMENDARUM LITII INTRODUCTA EST, QUAM AD CAESAREENSES ADVOCATOS SCRIPSIMUS, PER QUAM DISPOSUIMUS TALES SCRIPTURAS, QUAE PRAESTO ESSE PARTES INDICANT, OMNIMODO ESSE CREDENDAS, NISI IPSE, QUI TALIBUS UTITUR IMPROBIS ALLEGATIONIBUS, MANIFESTISSIMIS PROBATIONIBUS VEL PER SCRIPTURAM VEL PER TESTES IDONEOS APPROBAVERIT IN IPSO TOTO DIE QUO CONFICIEBATUR INSTRUMENTUM SESE VEL ADVERSARIUM SUUM IN ALIIS LOCIS ESSE.

13 POST MORTEM SUAM DARI SIBI NEMO STIPULARI POTERAT, NON MAGIS QUAM POST EIUS MORTEM A QUO STIPULABATUR. AC NE IS, QUI IN ALICUIUS POTESTATE EST, POST MORTEM EIUS STIPULARI POTERAT, QUIA PATRIS VEL DOMINI VOCE LOQUI VIDETUR. SED ET SI QUIS ITA STIPULETUR, „PRIDIE QUAM MORIAR“ VEL „PRIDIE QUAM MORIERIS DARI?“ INUTILIS ERAT STIPULATIO. SED CUM, UT IAM DICTUM EST, EX CONSENSU CONTRAHENTIUM STIPULATIONES VALENT, PLACUIT NOBIS ETIAM IN HUNC IURIS ARTICULUM NECESSARIAM INDUCERE EMENDATIONEM, UT, SIVE POST MORTEM SIVE PRIDIE QUAM MORIETUR STIPULATOR SIVE PROMISSOR STIPULATIO CONCEPTA EST, VALEAT STIPULATIO.

14 ITEM SI QUIS ITA STIPULATUS ERAT: „SI NAVIS EX ASIA VENERIT, HODIE DARE SPONDES?“ INUTILIS ERAT STIPULATIO, QUIA PRAEPOSTERE CONCEPTA EST. SED CUM LEO INCLITAE RECORDATIONIS IN DOTIBUS EANDEM STIPULATIONEM QUAE PRAEPOSTERA NUNCUPATUR NON ESSE REICIENDAM EXISTIMAVIT, NOBIS PLACUIT ET HUIC PERFECTUM ROBUR ACCOMMODARE, UT NON SOLUM IN DOTIBUS, SED ETIAM IN OMNIBUS VALEAT HUIUSMODI CONCEPTIO STIPULATIONIS.

15 ITA AUTEM CONCEPTA STIPULATIO, VELUTI SI TITIVS DICAT „CUM MORIAR, DARE SPONDES?“ VEL „CUM MORIERIS“, ET APUD VETERES UTILIS ERAT ET NUNC VALET.

16 ITEM POST MORTEM ALTERIVS RECTE STIPULAMUR.

17 SI SCRIPTUM FUERIT IN INSTRUMENTO PROMISSISSE ALIQUEM, PERINDE HABETUR, ATQUE SI INTERROGATIONE PRAECEDENTE RESPONSUM SIT.

11. Stipulace je neplatná, je-li k závazku připojena nemožná podmínka. Za nemožnou je považována ta podmínka, která je v rozporu s přírodou, například když někdo řekne: „Slibuješ dát, když se prstem dotknu nebe?“ Jestliže však řekne: „Slibuješ dát, když se prstem nebe nedotknu?“, je závazek považován za uzavřený bez podmínky, a je tedy možné žalovat ihned.

12. Verbální závazek je také neplatný tehdy, když je uzavřen mezi nepřítomnými. Aby hádaví lidí neměli záminku k soudnímu sporu, v němž by později mohli namítat a tvrdit, že nebyli přítomní buď oni sami, nebo jejich protivníci, a aby bylo takovýmto sporům zabráněno, vydali jsme naši konstituci⁶⁸⁴ určenou advokátům v Caesarei,⁶⁸⁵ v níž jsme nařídili, že listinám, v nichž je uvedeno, že jsou strany přítomny, je třeba vždy věřit, a ať je tak také tehdy, i kdyby ten, kdo používá takovouto zavrženíhodnou námítku, hodnověrnými důkazy, tedy listinami nebo důvěryhodnými svědky, prokázal, že po celý den, v němž byla listina sepsána, byl buď on, nebo jeho protivník, na jiném místě.

13. Nikdo si nemůže dát slíbit, aby mu bylo něco dáno po jeho smrti, a stejně není možné, aby mu bylo něco dáno po smrti toho, od něhož si něco dal slíbit. Slíbit si nemůže dát také ten, kdo je pod mocí jiného, na dobu po jeho smrti, neboť se má za to, jako kdyby mluvil hlasem svého otce anebo svého pána. Stipulace je neplatná také tehdy, když si dá někdo slíbit „Den předtím, než zemřu“, nebo „Den předtím, než zemřeš“. V takovémto případě jsou však stipulace platné, jak jsme již řekli,⁶⁸⁶ na základě dohody smluvních stran; zdálo se nám⁶⁸⁷ však vhodné také v této oblasti práva zavést nutná vylepšení, takže platnou je také stipulace, která je uzavřena na určitou dobu anebo den před smrtí věřitele nebo dlužníka.

14. Stejně tak byla stipulace neplatná, když někdo slíbil takto: „Slibuješ mi dát dnes, až přijede loď z Asie?“, neboť si protiřečí. Ale protože Leo⁶⁸⁸ v proslavené vzpomínce zvažoval, zda nemá být takováto protiřečící si stipulace odmítnuta v případě slibu věna, zdálo se nám vhodné⁶⁸⁹ přiznat úplnou platnost také této stipulaci, takže toto pojetí stipulace má být platným vždy, nejen když se jedná o věno.

15. Podle předků a také nyní byla platnou stipulace vytvořená například tak, že Titius řekl: „Slibuješ dát, až zemřu?“, nebo „až ty zemřeš?“

16. Stejně si tak můžeme platně něco dát slíbit pro třetího.

17. Je-li v listině napsáno, že někdo něco slíbil, tak je to uznáno stejně, jako kdyby odpověděl na předchozí otázku.

⁶⁸⁴ C. 8, 37, 14 (a. 531).

⁶⁸⁵ Caesarea byl název několika měst pojmenovaných na počest císaře Augusta. Mohlo by se jednat o přístavní město v Palestině (Caesarea Palaestinaensis), nebo o stejnojmenné hlavní město Kappadokie, případně o Caesarea Paneas ve Foinikii.

⁶⁸⁶ I. 3, 15, 1.

⁶⁸⁷ C. 8, 37, 11 (a. 528).

⁶⁸⁸ Viz pozn. 660.

⁶⁸⁹ C. 6, 23, 25 (a. 528).

18 QUOTIENS PLURES RES UNA STIPULATIONE COMPREHENDUNTUR, SI QUIDEM PROMISSOR SIMPLICITER RESPONDEAT „DARE SPONDEO“, PROPTER OMNES TENETUR: SI VERO UNAM EX HIS VEL QUASDAM DATURUM SE SPOPONDERIT, OBLIGATIO IN HIS PRO QUIBUS SPOPONDERIT CONTRAHITUR. EX PLURIBUS ENIM STIPULATIONIBUS UNA VEL QUAE DAM VIDENTUR ESSE PERFECTAE: SINGULAS ENIM RES STIPULARI ET AD SINGULAS RESPONDERE DEBEMUS.

19 ALTERI STIPULARI, UT SUPRA DICTUM EST, NEMO POTEST: INVENTAE SUNT ENIM HUIUSMODI OBLIGATIONES AD HOC, UT UNUSQUISQUE SIBI ADQUIRAT QUOD SUA INTEREST: CETERUM SI ALII DETUR, NIHIL INTEREST STIPULATORIS. PLANE SI QUIS VELIT HOC FACERE, POENAM STIPULARI CONVENIET, UT, NISI ITA FACTUM SIT, UT COMPREHENSUM ESSET, COMMITTETUR POENAE STIPULATIO ETIAM EI CUIUS NIHIL INTEREST: POENAM ENIM CUM STIPULATUR QUIS, NON ILLUD INSPICITUR, QUID INTERSIT EIUS, SED QUAE SIT QUANTITAS IN CONDICIONE STIPULATIONIS. ERGO SI QUIS STIPULETUR TITIO DARI, NIHIL AGIT, SED SI ADDIDERIT DE POENA „NISI DEDERIS, TOT AUREOS DARE SPONDES?“ TUNC COMMITTITUR STIPULATIO.

20 SED ET SI QUIS STIPULETUR ALII, CUM EIUS INTERESSET, PLACUIT STIPULATIONEM VALERE. NAM SI IS, QUI PUPILLI TUTELAM ADMINISTRARE COEPERAT, CESSIT ADMINISTRATIONE CONTUTORI SUO ET STIPULATUS EST REM PUPILLI SALVAM FORE, QUONIAM INTEREST STIPULATORIS FIERI QUOD STIPULATUS EST, CUM OBLIGATUS FUTURUS ESSET PUPILLO, SI MALE RES GESSERIT, TENET OBLIGATIO. ERGO ET SI QUIS PROCURATORI SUO DARI STIPULATUS SIT, STIPULATIO VIRES HABEBIT. ET SI CREDITORI SUO, QUOD SUA INTEREST, NE FORTE VEL POENA COMMITTATUR VEL PRAEDIA DISTRAHANTUR QUAE PIGNORI DATA ERANT, VALET STIPULATIO.

21 VERSA VICE QUI ALIUM FACTURUM PROMISIT, VIDETUR IN EA ESSE CAUSA, UT NON TENEATUR, NISI POENAM IPSE PROMISERIT.

22 ITEM NEMO REM SUAM FUTURAM IN EUM CASUM QUO SUA FIT UTILITER STIPULATUR.

23 SI DE ALIA RE STIPULATOR SENSERIT, DE ALIA PROMISSOR, PERINDE NULLA CONTRAHITUR OBLIGATIO, AC SI AD INTERROGATUM RESPONSUM NON ESSET, VELUTI SI HOMINEM STICHUM A TE STIPULATUS QUIS FUERIT, TU DE PAMPHILO SENSERIS, QUEM STICHUM VOCARI CREDIDERIS.

24 QUOD TURPI EX CAUSA PROMISSUM EST, VELUTI SI QUIS HOMICIDIUM VEL SACRILEGIUM SE FACTURUM PROMITTAT, NON VALET.

18. Pokaždé, když je do jedné stipulace zahrnuto více věcí, odpovídá slibující za všechny, ovšem za předpokladu, že jednoduše odpoví „Slibuji dát“. Kdyby však slíbil dát jen jednu anebo více z těchto věcí, pak závazek bude znít pouze na ty věci, které slíbil. Z více stipulací pak bude platná buď jedna, anebo více. Ve stipulaci se totiž musíme zeptat na každou věc a na každou odpovědět.

19. Jak již bylo řečeno,⁶⁹⁰ nikdo si nemůže dát něco slíbit ve prospěch druhého.⁶⁹¹ Závazky tohoto druhu byly totiž zavedeny proto, aby každý nabyl pro sebe to, o co má zájem; věřitel nemá vlastní zájem na tom, aby⁶⁹² bylo plněno jinému. Pokud toho však přece jen někdo chce dosáhnout, doporučuje se, aby si dal slíbit pokutu, takže pokud se nestane to, co bylo smlouvou stanoveno, případně stipulační pokuta ve prospěch toho, kdo neměl vlastní zájem. Pokud si totiž dá někdo slíbit pokutu, nepřihlíží se k jeho zájmu, ale k sumě závislé na splnění podmínky stipulace. Jestliže si přitom někdo dá slíbit, že se má dát Titiovi, nic tím nezakládá. Pokud ale ve snaze dohodnout smluvní pokutu připojí: „Slibuješ mi dát tolik a tolik aureů,⁶⁹³ když nebudeš plnit?“, pak stipulace vznikne.

20. Jestliže si ale někdo, v jehož je to zájmu, dá něco slíbit ve prospěch druhého, pak stipulace platná je. Protože závazek bude platným, když ten, kdo začal být v zájmu nedospělce poručníkem, přenechal správu svému spoluporučníkovi a dal si od něho slíbit, že majetek nedospělce zůstane zachován, neboť ten, komu je slibováno, má zájem na tom, co si dal slíbit; bude se totiž zodpovídat nedospělci, jestliže správa bude vedena špatně.⁶⁹⁴ Stipulace je platná také tehdy, když si někdo dá slíbit, že má být plněno jeho zástupci. Stipulace je platná také tehdy, když má být plněno vlastnímu věřiteli něco, na čem má příjemce slibu svůj zájem, jako například aby nepropadla smluvní pokuta, nebo aby nebyly zcizeny pozemky, pokud byly odevzdány do zástavy.

21. Odpovědnost patrně naopak nevznikne, když někdo slíbí, že někdo jiný bude něco konat, ledaže by současně slíbil pokutu.

22. Dále, nikdo si nemůže dát platně pro sebe slíbit vlastnictví k věci pro případ, že se stane jejím vlastníkem.⁶⁹⁵

23. Jestliže věřitel i slibující mají na mysli různé věci, závazek nevzniká stejně, jako kdyby na otázku vůbec nebylo odpovězeno, například když si někdo dá od tebe slíbit otroka Sticha, ale ty myslíš Pamphila, o němž se domníváš, že se jmenuje Stichus.

24. Slib je neplatný, když je dán ze zavrženíhodného důvodu, například když někdo slibuje spáchat vraždu nebo svatokrádež.

⁶⁹⁰ I. 3, 19, 4.

⁶⁹¹ Převzato z Ulp. D. 45, 1, 38, 17 (Ulp. lib. 49 ad Sab.).

⁶⁹² Překlad vychází z Ulp. D. 45, 1, 38, 17 (Ulp. lib. 49 ad Sab.) ze smyslu slova *ut*.

⁶⁹³ Viz pozn. 496.

⁶⁹⁴ Ulp. D. 45, 1, 38, 20 (Ulp. lib. 49 ad Sab.).

⁶⁹⁵ § 22 je převzat z Paul. D. 45, 1, 87 (Paul. lib. 75 ad ed.). Srov. také I. 4, 6, 14.

25 CUM QUIS SUB ALIQUA CONDICIONE FUERIT STIPULATUS, LICET ANTE CONDICIONEM DECESSERIT, POSTEA EXISTENTE CONDICIONE HERES EIUS AGERE POTEST. IDEM EST ET A PROMISSORIS PARTE.

26 QUI HOC ANNO AUT HOC MENSE DARI STIPULATUS SIT, NISI OMNIBUS PARTIBUS PRAETERITIS ANNI VEL MENSIS NON RECTE PETET.

27 SI FUNDUM DARI STIPULERIS VEL HOMINEM, NON POTERIS CONTINUO AGERE, NISI TANTUM SPATII PRAETERIERIT, QUO TRADITIO FIERI POSSIT.

TITULUS VICENSIMUS DE FIDEIUSSORIBUS

PRO EO QUI PROMITTIT SOLENT ALII OBLIGARI, QUI FIDEIUSSORES APPELLANTUR, QUOS HOMINES ACCIPERE SOLENT, DUM CURANT, UT DILIGENTIUS SIBI CAUTUM SIT.

1 IN OMNIBUS AUTEM OBLIGATIONIBUS ADSUMI POSSUNT, ID EST SIVE RE SIVE VERBIS SIVE LITTERIS SIVE CONSENSU CONTRACTAE FUERINT. AC NE ILLUD QUIDEM INTEREST, UTRUM CIVILIS AN NATURALIS SIT OBLIGATIO, CUI ADICIATUR FIDEIUSSOR, ADEO QUIDEM, UT PRO SERVO QUOQUE OBLIGETUR, SIVE EXTRANEUS SIT QUI FIDEIUSSOREM A SERVO ACCIPIAT, SIVE IPSE DOMINUS IN ID QUOD SIBI NATURALITER DEBETUR.

2 FIDEIUSSOR NON TANTUM IPSE OBLIGATUR, SED ETIAM HEREDEM OBLIGATUM RELINQUIT.

3 FIDEIUSSOR ET PRAECEDERE OBLIGATIONEM ET SEQUI POTEST.

4 SI PLURES SINT FIDEIUSSORES, QUOTQUOT ERUNT NUMERO, SINGULI IN SOLIDUM TENENTUR. ITAQUE LIBERUM EST CREDITORI A QUO VELIT SOLIDUM PETERE. SED EX EPISTULA DIVI HADRIANI COMPELLITUR CREDITOR A SINGULIS, QUI MODO SOLVENDO SINT LITIS CONTESTATAE TEMPORE, PARTES PETERE. IDEOQUE SI QUIS EX FIDEIUSSORIBUS EO TEMPORE SOLVENDO NON SIT, HOC CETEROS ONERAT. SED ET SI AB UNO FIDEIUSSORE CREDITOR TOTUM CONSEUTUS FUERIT, HUIUS SOLIUS DETRIMENTUM ERIT, SI IS PRO QUO FIDEIUSSIT SOLVENDO NON SIT: ET SIBI IMPUTARE DEBET, CUM POTUERIT ADIUVARI EX EPISTULA DIVI HADRIANI ET DESIDERARE, UT PRO PARTE IN SE DETUR ACTIO.

5 FIDEIUSSORES ITA OBLIGARI NON POSSUNT, UT PLUS DEBEANT, QUAM DEBET IS PRO QUO OBLIGANTUR: NAM EORUM OBLIGATIO ACCESSIO EST PRINCIPALIS OBLIGATIONIS NEC PLUS IN ACCESSIONE ESSE POTEST QUAM IN PRINCIPALI RE. AT EX DIVERSO, UT MINUS DEBEANT, OBLIGARI POSSUNT. ITAQUE SI REUS DECEM AUREOS PROMISERIT, FIDEIUSSOR IN QUINQUE RECTE OBLIGATUR: CONTRA VERO NON POTEST OBLIGARI. ITEM

25. Pokud si dá někdo něco slíbit s podmínkou, pak může, zejména když zemře před splněním podmínky, žalovat jeho dědic, pokud ovšem byla podmínka posléze splněna. Přiměřeně to platí také pro slibujícího.

26. Ten, kdo si dá slíbit, že mu má být něco odevzdáno tohoto roku anebo tohoto měsíce, může podat žalobu jen tehdy, když rok nebo měsíc zcela uplynul.⁶⁹⁶

27. Jestliže si dáš slíbit pozemek nebo otroka, nemůžeš žalovat ihned, ledaže by uplynulo tolik času, že bylo odevzdání možné.

DVACÁTÝ TITUL

O RUKOJMÍCH⁶⁹⁷

Za toho, kdo slíbil, se často zavazují ještě další, kteří se označují jako rukojmí, a ti jsou obvykle požadováni tehdy, když někomu záleží na tom, aby byl dobře zajištěn.⁶⁹⁸

1. Rukojmí je možné si vyžádat ke každému závazku bez ohledu na to, jestli vznikl odevzdáním věci, slovně, zápisem nebo dohodou. Vůbec nezáleží na tom, jestli závazek, pro něhož byl rukojmí vyžádán, je civilní nebo naturální; a jde to až tak daleko, že se rukojmí může zavazovat i za otroka, ať již ten, kdo otroka za rukojmího přijímá, je osoba cizí, nebo sám pán, toho, co mu otrok dluží z naturálního závazku.⁶⁹⁹

2. Rukojmí není zavázán pouze sám, ale přenechává svou povinnost také svému dědici.⁷⁰⁰

3. Vyžádání rukojmího může uzavření závazku předcházet anebo ho může následovat.

4. Jestliže v úvahu přichází více rukojmích, ať jich je, kolik chce, odpovídají všichni za celek. Záleží přitom na věřitelově vůli požadovat celé plnění od kteréhokoli z nich. Na základě dopisu božského Hadriana⁷⁰¹ může být věřitel donucen požadovat od jednoho pouze část, avšak za předpokladu, že všichni jsou v době zahájení řízení solventní. Pokud je jeden z rukojmích v této době insolventní, je to na škodu ostatním. Jestliže věřitel obdržel vše od jednoho rukojmího, je to k jeho škodě, pokud je insolventní ten, za něhož ručí. A je to jeho vina, že se mohl na základě dopisu božského Hadriana bránit a žádat proti němu povolení žaloby do výše svého podílu.

5. Rukojmí se nemohou zavázat tak, že budou dlužit více, než dluží ten, za něhož se zavazují. Mohou být ale naopak zavázáni za méně.⁷⁰² Jestliže se dlužník zaváže na deset aureů,⁷⁰³ může se rukojmí platně zavázat na pět; v opačném případě se zavázat

⁶⁹⁶ § 26 převzat z Pomp. D. 45, 1, 42 (Pomp. lib. 27 ad Sab.).

⁶⁹⁷ Gai. 3, 115-127; D. 46, 1; C. 8, 40.

⁶⁹⁸ Gai. 3, 115; 3, 117.

⁶⁹⁹ Gai. 3, 119a.

⁷⁰⁰ Srov. Ulp. D. 46, 1, 4, 1 (Ulp. lib. 44 ad Sab.).

⁷⁰¹ Srov. Gai. 3, 121-122; Gai. D. 46, 1, 26 (Gai. lib. 8 ad ed. prov.); C. 4, 18, 3 (a. 531). K Hadrianovi viz pozn. 239.

⁷⁰² Gai. 3, 126.

⁷⁰³ Viz pozn. 496.

SI ILLE PURE PROMISERIT, FIDEIUSSOR SUB CONDICIONE PROMITTERE POTEST: CONTRA VERO NON POTEST. NON SOLUM ENIM IN QUANTITATE, SED ETIAM IN TEMPORE MINUS ET PLUS INTELLEGITUR. PLUS EST ENIM STATIM ALIQUID DARE, MINUS EST POST TEMPUS DARE.

6 SI QUID AUTEM FIDEIUSSOR PRO REO SOLVERIT, EIUS RECIPERANDI CAUSA HABET CUM EO MANDATI IUDICIUM.

7 GRAECE FIDEIUSSOR PLERUMQUE ITA ACCIPITUR: Τῇ ἐμῇ πίστει χελεύω, λέγω, θέλω sive βούλομαι: SED ET SI ΦΗΜΙ DIXERIT, PRO EO ERIT, AC SI DIXERIT λέγω.

8 IN STIPULATIONIBUS FIDEIUSSORUM SCIENDUM EST GENERALITER HOC ACCIPI, UT, QUODCUMQUE SCRIPTUM SIT QUASI ACTUM, VIDEATUR ETIAM ACTUM: IDEOQUE CONSTAT, SI QUIS SE SCRIPSERIT FIDEIUSSISSE, VIDERI OMNIA SOLLEMNITER ACTA.

TITULUS VICENSIMUS PRIMUS DE LITTERARUM OBLIGATIONE

OLIM SCRIPTURA FIEBAT OBLIGATIO, QUAE NOMINIBUS FIERI DICEBATUR, QUAE NOMINA HODIE NON SUNT IN USU. PLANE SI QUIS DEBERE SE SCRIPSERIT, QUOD NUMERATUM EI NON EST, DE PECUNIA MINIME NUMERATA POST MULTUM TEMPORIS EXCEPTIONEM OPPO- NERE NON POTEST: HOC ENIM SAEPISSIME CONSTITUTUM EST. SIC FIT, UT ET HODIE, DUM QUERI NON POTEST, SCRIPTURA OBLIGETUR: ET EX EA NASCITUR CONDUCTIO, CESSANTE SCILICET VERBORUM OBLIGATIONE. MULTUM AUTEM TEMPUS IN HAC EXCEPTIONE ANTEA QUIDEM EX PRINCIPALIBUS CONSTITUTIONIBUS USQUE AD QUINQUENNium PROCEDEBAT: SED NE CREDITORES DIUTIUS POSSINT SUIS PECUNIIS FORSITAN DEFRAUDARI, PER CON- STITUTIONEM NOSTRAM TEMPUS COARTATUM EST, UT ULTRA BIENNII METAS HUIUSMODI EXCEPTIO MINIME EXTENDATUR.

TITULUS VICENSIMUS SECUNDUS DE CONSENSU OBLIGATIONE

CONSENSU FIUNT OBLIGATIONES IN EMPTIONIBUS VENDITIONIBUS, LOCATIONIBUS CON- DITIONIBUS, SOCIETATIBUS, MANDATIS.

nemůže. Stejně tak, když dlužník slíbí s podmínkou, může rukojmí také slíbit s podmínkou; naopak to učinit nelze. Méně a více rozlišujeme nejen v množství plnění, ale i v čase plnění. Něco dát ihned je totiž více, a něco dát později je méně.⁷⁰⁴

6. Jestliže rukojmí plní za dlužníka, má proti němu žalobu z příkazní smlouvy.⁷⁰⁵

7. Řecky bývá obvykle rukojmí žádán takto: „Τῇ ἐμῇ πίστει χελεύω, λέγω, θέλω“⁷⁰⁶ nebo „βούλομαι“.⁷⁰⁷ Ale i když někdo řekne „φημί“,⁷⁰⁸ je to také správně, jako kdyby řekl „λέγω“.⁷⁰⁹

8. Pokud se týká stipulací rukojmích je třeba vědět, že za obecně platné pravidlo bylo uznáno to, že vše, o čem bylo písemně zaznamenáno, že je provedeno, je za provedené považováno. Pokud někdo napsal, že je rukojmím, pak je zřejmé, že je na to třeba pohlížet tak, jako kdyby bylo vše provedeno slavnostním způsobem.⁷¹⁰

DVACÁTÝ PRVNÍ TITUL O LITERÁRNÍCH ZÁVAZCÍCH⁷¹¹

Kdysi závazek vznikal zápisem, o němž se říkalo, že byl založen zápisem dlužníkova jména. Tyto pohledávky se dnes již neužívají. Jestliže však ten, komu nebyla zápůjčka vyplacena, napíše, že dluží, tak po uplynutí delší doby nemůže vznést námitku nevyplacených peněz. Toto bylo nejčastěji nařizováno.⁷¹² Stává se však, že i dnes může být někdo zavázán písemně, ale dluh nemůže požadovat. A z toho pochází kondikce, i když verbální závazek nevzniká.⁷¹³ U této námitky byla delší lhůta, nejvíce pět let, která vyplývala z císařských konstitucí.⁷¹⁴ Aby však náhodným věřitelům nebyly jejich peníze ze zlého úmyslu dlouho zadržovány, zkrátili jsme lhůtu naší konstitucí,⁷¹⁵ takže použití této námitky nesmí překročit hranici dvou let.

DVACÁTÝ DRUHÝ TITUL O KONSENZUÁLNÍCH ZÁVAZCÍCH⁷¹⁶

Souhlasem vznikají závazky z koupě a prodeje, nájmu a pronájmu, společnosti a příkazu.

⁷⁰⁴ Gai. 3, 113.

⁷⁰⁵ Gai. 3, 127.

⁷⁰⁶ „Přikazuji, říkám, přeji si.“

⁷⁰⁷ „Chci to na svou čest.“

⁷⁰⁸ „Prohlašuji.“

⁷⁰⁹ „Řekl jsem.“ § 7 je převzat z Ulp. D. 46, 1, 8 pr. (Ulp. lib. 47 ad Sab.).

⁷¹⁰ Druhá věta je převzata z Ulp. D. 45, 1, 30 (Ulp. lib. 47 ad Sab.).

⁷¹¹ Gai. 3, 128–138; C. 4, 30.

⁷¹² Konstituce se nedochovala.

⁷¹³ Závazek zde neexistuje proto, že stipulací slíbené vrácení sumy peněz nezakládá závazek tehdy, když dlužník půjčenou sumu nevyplatil. Srov. Paul. D. 12, 1, 30 (Paul. lib. 5 ad Plaut.); Paul. D. 44, 7, 3 pr. (Paul. lib. 2 inst.).

⁷¹⁴ Konstituce se nedochovala.

⁷¹⁵ C. 4, 30, 14 (a. 528).

⁷¹⁶ Gai. 3, 135.

1 IDEO AUTEM ISTIS MODIS CONSENSU DICITUR OBLIGATIO CONTRAHI, QUIA NEQUE SCRIPTURA NEQUE PRAESENTIA OMNIMODO OPUS EST, AC NE DARI QUICQUAM NECESSE EST, UT SUBSTANTIAM CAPIAT OBLIGATIO, SED SUFFICITE EOS QUI NEGOTIUM GERUNT CONSENTIRE.

2 UNDE INTER ABSENTES QUOQUE TALIA NEGOTIA CONTRAHUNTUR, VELUTI PER EPISTULAM AUT PER NUNTIIUM.

3 ITEM IN HIS CONTRACTIBUS ALTER ALTERI OBLIGATUR IN ID, QUOD ALTERUM ALTERI EX BONO ET AEQUO PRAESTARE OPORTET, CUM ALIOQUIN IN VERBORUM OBLIGATIONIBUS ALIUS STIPULETUR, ALIUS PROMITTAT.

TITULUS VICENSIMUS TERTIUS DE EMPTIONE ET VENDITIONE

EMPTIO ET VENDITIO CONTRAHITUR, SIMULATQUE DE PRETIO CONVENERIT, QUAMVIS NONDUM PRETIUM NUMERATUM SIT AC NE ARRA QUIDEM DATA FUERIT. NAM QUOD ARRAE NOMINE DATUR, ARGUMENTUM EST EMPTIONIS ET VENDITIONIS CONTRACTAE. SED HAEC QUIDEM DE EMPTIONIBUS ET VENDITIONIBUS, QUAE SINE SCRIPTURA CONSISTUNT, OPTINERE OPORTET: NAM NIHIL A NOBIS IN HUIUSMODI VENDITIONIBUS INNOVATUM EST. IN HIS AUTEM QUAE SCRIPTURA CONFICIUNTUR NON ALITER PERFECTAM ESSE EMPTIONEM ET VENDITIONEM CONSTITUIMUS, NISI ET INSTRUMENTA EMPTIONIS FUERINT CONSCRIPTA VEL MANU PROPRIA CONTRAHENTIIUM, VEL AB ALIO QUIDEM SCRIPTA, A CONTRAHENTE AUTEM SUBSCRIPTA ET, SI PER TABELLIONEM FIUNT, NISI ET COMPLETIONES ACCEPERINT ET FUERINT PARTIBUS ABSOLUTA. DONEC ENIM ALIQUID EX HIS DEEST, ET PAENITENTIAE LOCUS EST ET POTEST EMPTOR VEL VENDITOR SINE POENA RECEDERE AB EMPTIONE. ITA TAMEN IMPUNE RECEDERE EIS CONCEDIMUS, NISI IAM ARRARUM NOMINE ALIQUID FUERIT DATUM: HOC ETENIM SUBSECUTO, SIVE IN SCRIPTIS SIVE SINE SCRIPTIS VENDITIO CELEBRATA EST, IS QUI RECUSAT ADIMPLERE CONTRACTUM, SI QUIDEM EMPTOR EST, PERDIT QUOD DEDIT, SI VERO VENDITOR, DUPLUM RESTITUERE COMPELLITUR, LICET NIHIL SUPER ARRIS EXPRESSUM EST.

1 PRETIUM AUTEM CONSTITUI OPORTET: NAM NULLA EMPTIO SINE PRETIO ESSE POTEST. SED ET CERTUM PRETIUM ESSE DEBET. ALIOQUIN SI ITA INTER ALIQUOS CONVENERIT, UT, QUANTI TITIIUS REM AESTIMAVERIT, TANTI SIT EMPTA: INTER VETERES SATIS ABUNDEQUE HOC DUBITABATUR, SIVE CONSTAT VENDITIO SIVE NON. SED NOSTRA DECISIO ITA HOC CONSTITUIT, UT, QUOTIENS SIC COMPOSITA SIT VENDITIO „QUANTI ILLE AESTIMAVERIT“, SUB HAC CONDICIONE STARET CONTRACTUS, UT, SI QUIDEM IPSE QUI NOMINATUS EST PRETIUM DEFINIERIT, OMNIMODO SECUNDUM EIUS AESTIMATIONEM ET PRETIUM PERSOLVATUR ET

1. Říkáme proto, že u těchto smluv se závazek zakládá souhlasem, neboť ke vzniku závazku není nezbytný ani zápis, ani přítomnost, ani odevzdání věci, ale zcela stačí, když se dohodnou⁷¹⁷ ti, kteří právní jednání uzavírají.

2. Tato právní jednání mohou vzniknout také mezi nepřítomnými, například dopisem nebo poslem.

3. U těchto smluv jsou dále strany vzájemně zavázány k tomu, co jeden druhému musí plnit na základě dobré víry a spravedlnosti, u verbálních smluv si naopak dá jeden slíbit a druhý slibuje.

DVACÁTÝ TŘETÍ TITUL

O KOUPI A PRODEJI⁷¹⁸

Smlouva o koupi a prodeji vznikne hned, když došlo k dohodě o kupní ceně, i když kupní cena ještě není zaplacená, ani nebyl odevzdán závdavek. To, co je odevzdáno jako závdavek, je totiž pouze důkazem o vzniku smlouvy o koupi a prodeji.⁷¹⁹ Toto se však vztahuje pouze na ty smlouvy o koupi a prodeji, které nevznikly písemně. Pro takovéto smlouvy o koupi a prodeji jsme totiž nezavedli nic nového. Pro ty, které jsou uzavírány písemně, jsme však nařídili,⁷²⁰ že smlouva o koupi a prodeji je platná pouze tehdy, když byla vyhotovena listina o koupi, ať již byla napsána stranami vlastnoručně, nebo ji napsal někdo jiný, ale smluvními stranami je podepsána, pokud byla sepsána veřejným písařem, pak musí být úplná a stranami schválena.⁷²¹ Jestliže něco z toho chybí, je totiž možné, že došlo k omylu, může kupec nebo prodávatel bez újmy od smlouvy o koupi a prodeji odstoupit. Bez újmy jim ale dovolíme odstoupit pouze tehdy, jestliže ještě nic nebylo jako závdavek odevzdáno. Pokud k tomu totiž již došlo, pak daný závazek končí, a je jedno, zda byla smlouva o koupi a prodeji uzavřena písemně nebo nikoli, a kdyby to byl kupec, pak ztratí to, co odevzdal, jestli by to byl prodávatel, bude muset vrátit dvojnásobek závdavku, i kdyby nic takového o závdavku ujednáno nebylo.

1. Kupní cena musí být vždy dohodnuta, neboť bez ní smlouva o koupi a prodeji existovat nemůže. Kupní cena musí být také určitá. Pokud se ale strany dohodly na tom, že má být věc koupena za tolik, na kolik ji ohodnotí Titius, byl mezi předky veden spor, zda byla smlouva o koupi a prodeji uzavřena nebo ne.⁷²² Naše rozhodnutí⁷²³ to vyřešilo následujícím způsobem: Jestliže smlouva o koupi a prodeji zní: „Na kolik on ocení,“ bude smlouva existovat s touto podmínkou a poté je třeba, když jmenovaný kupní cenu určí, přiměřeně tomuto ocenění kupní cenu zaplatit a věc předat, tím bude

⁷¹⁷ Dohoda se musí týkat podstatných částí právního jednání (*essentialia negotii*).

⁷¹⁸ Gai. 3, 139–141; D. 18, 1–7; D. 9, 1; C. 4, 38–49.

⁷¹⁹ Gai. 3, 139.

⁷²⁰ C. 4, 21, 17 (a. 528).

⁷²¹ Srov. C. 4, 21, 17 pr. (a. 528); Nov. 44, 1 pr. (a. 537).

⁷²² K tomu podrobně viz Gai. 3, 140.

⁷²³ C. 4, 38, 15 (a. 530).

RES TRADATUR, UT VENDITIO AD EFFECTUM PERDUCATUR, EMPTORE QUIDEM EX EMPTO ACTIONE, VENDITORE AUTEM EX VENDITO AGENTE. SIN AUTEM ILLE QUI NOMINATUS EST VEL NOLUERIT VEL NON POTUERIT PRETIUM DEFINIRE, TUNC PRO NIHILO ESSE VENDITIONEM QUASI NULLO PRETIO STATUTO. QUOD IUS CUM IN VENDITIONIBUS NOBIS PLACUIT, NON EST ABSURDUM ET IN LOCATIONIBUS ET CONDUCTIONIBUS TRAHERE.

2 ITEM PRETIUM IN NUMERATA PECUNIA CONSISTERE DEBET. NAM IN CETERIS REBUS AN PRETIUM ESSE POSSIT, VELUTI HOMO AUT FUNDUS AUT TOGA ALTERIUS REI PRETIUM ESSE POSSIT, VALDE QUAEREBATUR. SABINUS ET CASSIUS ETIAM IN ALIA RE PUTANT POSSE PRETIUM CONSISTERE: UNDE ILLUD EST, QUOD VULGO DICEBATUR PER PERMUTATIONEM RERUM EMPTIONEM ET VENDITIONEM CONTRAHI EAMQUE SPECIEM EMPTIONIS VENDITIONISQUE VETUSTISSIMAM ESSE: ARGUMENTOQUE UTEBANTUR GRAECO POETA HOMERO, QUI ALIQUA PARTE EXERCITUM ACHIVORUM VINUM SIBI COMPARASSE AIT PERMUTATIS QUIBUSDAM REBUS, HIS VERBIS:

ένθεν ἀρ' οἰνίζοντο κάρηκομόωντες Ἀχαιοί,
 ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἶθωνι σιδήρῳ,
 ἄλλοι δὲ ῥινοῖς,
 ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσιν, ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι·

DIVERSAE SCHOLAE AUCTORES CONTRA SENTIEBANT ALIUDQUE ESSE EXISTIMABANT PERMUTATIONEM RERUM, ALIUD EMPTIONEM ET VENDITIONEM. ALIOQUIR NON POSSE REM EXPEDIRI PERMUTATIS REBUS, QUAE VIDEATUR RES VENISSE ET QUAE PRETII NOMINE DATA ESSE: NAM UTRAMQUE VIDERI ET VENISSE ET PRETII NOMINE DATAM ESSE RATIONEM NON PATI. SED PROCULI SENTENTIA DICENTIS PERMUTATIONEM PROPRIAM ESSE SPECIEM CONTRACTUS A VENDITIONE SEPARATAM MERITO PRAEVALUIT, CUM ET IPSA ALIIS HOMERICIS VERSIBUS ADIUVATUR ET VALIDIORIBUS RATIONIBUS ARGUMENTATUR. QUOD ET ANTERIORES DIVI PRINCIPES ADMISERUNT ET IN NOSTRIS DIGESTIS LATIUS SIGNIFICATUR.

smlouva o koupi a prodeji platná a kupec může žalovat žalobou z koupě, prodávatel pak žalobou z prodeje. Jestliže však jmenovaný kupní cenu určit nechce nebo nemůže, pak smlouva o koupi a prodeji nevznikne, jako kdyby vůbec nebyla kupní cena dohodnuta. Když jsme pro prodej zavedli toto pravidlo, není nesmyslné ho vztáhnout také na smlouvu o nájmu a pronájmu.

2. Kupní cena musí být dále stanovena v penězích. Bylo velmi sporné, jestli může být kupní cena stanovena také v jiných věcech, zda může být například otrok nebo tóga⁷²⁴ kupní cenou za nějakou jinou věc. Sabinus⁷²⁵ a Cassius⁷²⁶ se domnívali, že kupní cena může být stanovena také v jiných věcech, než jsou peníze, zde se nabízí dříve běžné úsloví, které říká, že smlouva o koupi a prodeji vzniká výměnou věci za věc, a to je nejstarší případ smlouvy o koupi a prodeji, odvolávali se přitom na řeckého básníka Homéra,⁷²⁷ který na jednom místě říká, že vojsko Achájů⁷²⁸ si výměnou za různé věci koupilo víno, a to následujícími slovy:

*„Achájci kadeří dlouhých si odtud vozili víno,
jedni je koupili za měď, a za lesklé železo jiní,
někteří za krauské kůže a jiní za živé krávy,
jiní zas za své sluhy, a hody pak strojili skvělé.“*⁷²⁹

Představitelé druhé školy zastávali opačný názor a domnívali se, že výměna věci za věc se odlišuje od smlouvy o koupi a prodeji. V opačném případě totiž nelze stanovit, která věc je prodaná a která je poskytnuta jako kupní cena. Logika věci nepřipouští pohlížet na obě tak, že jsou obě současně prodané a zároveň odevzdané jako kupní cena. A poprávu získal převahu názor Procula,⁷³⁰ který řekl, že výměna věci za věc představuje zvláštní, od smlouvy o koupi a prodeji odlišný, typ smlouvy, přičemž toto stanovisko bylo podpořeno jiným veršem z Homéra⁷³¹ a kromě toho se stalo závazným z důvodu silnějších argumentů. Toto uznali také předchozí císaři a v našich Digestech⁷³² je to vysvětleno podrobněji.⁷³³

⁷²⁴ Druh římského mužského oděvu, přesněji svrchní oděv římského občana, který se nosil na veřejnosti a oblékal se na tuniku (přepásané a podkasané spodní roucho s krátkými rukávy). Cizinci nesměli tógu nosit. Později byla vystřídána lehčím, jednoduchým, volně řaseným oděvem (*pallium*).

⁷²⁵ Viz pozn. 399.

⁷²⁶ Římský klasický právník Gaius Cassius Longinus pocházel ze staré římské právnícké rodiny (jeho matka byla vnučkou Servia Sulpicia Rufa, viz pozn. 133). Žil v 1. století n. l. Zastával úřad konsula, byl prokonsulem v Asii a legátem v Sýrii. Napsal 10 knih o civilním právu, které komentovali pozdější významní právníci.

⁷²⁷ Viz pozn. 21.

⁷²⁸ Achájové byli obyvatelé území na severu Peloponéskeho poloostrova, kteří byli vyhnáni Dóry z Argolidy.

⁷²⁹ Il. 7, 472–475 (překl. O. Vaňorný, Ílias, Praha 1942, s. 169).

⁷³⁰ Patrně Gnaeus Acerronius Proculus jenž byl klasickým římským právníkem, konsulem v roce 37 n. l. a senátorem. Jeho *cognomen* dalo jméno tzv. prokuliánské škole (viz pozn. 175).

⁷³¹ Il. 6, 234–236:

*„Tehdáž Kronovec Zeus vzal nadobro Glaukovi rozum,
protože s Týdeovcem se nezdráhal změnití výzbroj,
za zlatou bronzovou dostal – vzal za devět krav – dal za sto.“* (překl. O. Vaňorný, Ílias, Praha 1942, s. 140).

⁷³² Viz pozn. 3.

⁷³³ Srov. C. 4, 64, 7 (a. 294); Gai. 3, 141; Paul. D. 18, 1, 1, 1 (Paul. lib. 33 ad ed.); D. 19, 4.

3 CUM AUTEM EMPTIO ET VENDITIO CONTRACTA SIT (QUOD EFFICI DIXIMUS, SIMULATQUE DE PRETIO CONVENERIT, CUM SINE SCRIPTURA RES AGITUR), PERICULUM REI VENDITAE STATIM AD EMPTOREM PERTINET, TAMETSI ADHUC EA RES EMPTORI TRADITA NON SIT. ITAQUE SI HOMO MORTUUS SIT VEL ALIQUA PARTE CORPORIS LAESUS FUERIT, AUT AEDES TOTAE AUT ALIQUA EX PARTE INCENDIO CONSUMPTAE FUERINT, AUT FUNDUS VI FLUMINIS TOTUS VEL ALIQUA EX PARTE ABLATUS SIT, SIVE ETIAM INUNDATIONE AQUAE AUT ARBORIBUS TURBINE DEIECTIS LONGE MINOR AUT DETERIOR ESSE COEPERIT: EMPTORIS DAMNUM EST, CUI NECESSE EST, LICET REM NON FUERIT NACTUS, PRETIUM SOLVERE. QUIDQUID ENIM SINE DOLO ET CULPA VENDITORIS ACCIDIT, IN EO VENDITOR SECURUS EST. SED ET SI POST EMPTIONEM FUNDO ALIQUID PER ALLUVIONEM ACCESSIT, AD EMPTORIS COMMODUM PERTINET: NAM ET COMMODUM EIUS ESSE DEBET, CUIUS PERICULUM EST.

3A QUOD SI FUGERIT HOMO QUI VENIIT AUT SUBREPTUS FUERIT, ITA UT NEQUE DOLUS NEQUE CULPA VENDITORIS INTERVENIAT, ANIMADVERTENDUM ERIT, AN CUSTODIAM EIUS USQUE AD TRADITIONEM VENDITOR SUSCEPERIT. SANE ENIM, SI SUSCEPERIT, AD IPSIUS PERICULUM IS CASUS PERTINET: SI NON SUSCEPERIT, SECURUS ERIT. IDEM ET IN CETERIS ANIMALIBUS CETERISQUE REBUS INTELLEGIMUS. UTIQUE TAMEN VINDICATIONEM REI ET CONDICTIONEM EXHIBERE DEBEBIT EMPTORI, QUIA SANE, QUI REM NONDUM EMPTORI TRADIDIT, ADHUC IPSE DOMINUS EST. IDEM EST ETIAM DE FURTI ET DE DAMNI INIURIAE ACTIONE.

4 EMPTIO TAM SUB CONDICIONE QUAM PURE CONTRAHI POTEST. SUB CONDICIONE VELUTI „SI STICHUS INTRA CERTUM DIEM TIBI PLACUERIT, ERIT TIBI EMPTUS AUREIS TOT“.

5 LOCA SACRA VEL RELIGIOSA, ITEM PUBLICA, VELUTI FORUM BASILICAM, FRUSTRA QUIS SCIENS EMIT, QUAS TAMEN SI PRO PRIVATIS VEL PROFANIS DECEPTUS A VENDITORE EMERIT, HABEBIT ACTIONEM EX EMPTO, QUOD NON HABERE EI LICEAT, UT CONSEQUATUR, QUOD SUA INTEREST DECEPTUM EUM NON ESSE. IDEM IURIS EST, SI HOMINEM LIBERUM PRO SERVO EMERIT.

TITULUS VICENSIMUS QUARTUS DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE

LOCATIO ET CONDUCTIO PROXIMA EST EMPTIONI ET VENDITIONI ISDEMQUE IURIS REGULIS CONSISTUNT. NAM UT EMPTIO ET VENDITIO ITA CONTRAHITUR, SI DE PRETIO CONVENERIT, SIC ETIAM LOCATIO ET CONDUCTIO ITA CONTRAHI INTELLEGITUR, SI MERCES CONSTITUTA SIT. ET COMPETIT LOCATORI QUIDEM LOCATI ACTIO, CONDUCTORI VERO CONDUCTI.

3. Když je smlouva o koupi a prodeji uzavřena (stane se to tak, jak jsme již řekli,⁷³⁴ když se sjednotíme na kupní ceně a není třeba uzavřít právní jednání písemně), pak okamžitě přechází nebezpečí prodané věci na kupce, a to i tehdy, když věc není kupci odevzdána. Když přitom otrok zemře, nebo je zraněn na některé části těla, dům je zcela anebo zčásti zničen požárem, nebo byl pozemek silným proudem řeky zcela anebo zčásti odplaven, nebo je značně zmenšen anebo se zhorší záplavami anebo vichřicí tím, že jsou vytrženy stromy i s kořeny, je to ke škodě kupci, který musí zaplatit kupní cenu, i když věc nenabyl. Prodávatel je totiž bezpečný před všemi nároky, které vznikly bez jeho úmyslu nebo nedbalosti. Pokud ovšem po uzavření smlouvy o koupi a prodeji něco přiroste k pozemku naplavením, případně to kupci; ten, kdo snáší nebezpečí, musí mít totiž také prospěch.⁷³⁵

3a. Kdyby však otrok, který byl prodán, utekl anebo byl ukraden, bez úmyslu a bez zavinění prodávatele, pak je třeba zkoumat, zda na sebe prodávatel převzal do přijetí věci odpovědnost za náhodu. Jestliže ji převzal, pak odpovídá za nebezpečí vzniklé touto náhodou; pokud ji nepřevzal, nemusí se obávat nároků. Totéž platí také ohledně jiných živých tvorů a věcí. Kupci přísluší vindikace a kondikce vždy, jestliže ten, kdo kupci ještě věc neodevzdal, je jejím vlastníkem. Totéž platí také pro žalobu z krádeže a pro žalobu z protiprávního poškození věci.

4. Smlouva o koupi a prodeji může být uzavřena buď s podmínkou, nebo bez podmínky, pod podmínkou například takto: „Když se ti bude Stichus po určitou dobu líbit, koupil jsi ho za tolik a tolik aureů.“⁷³⁶

5. Kdo ví, že kupuje posvátná anebo zasvěcená místa a stejně tak veřejná, jako tržiště nebo baziliku, ten kupuje zbytečně. Kdo však, podveden prodávatelem, koupí takovéto věci jako věci soukromé anebo věci lidského práva, má žalobu z koupě, neboť si tyto věci ponechat nemůže, a to proto, aby mu byla nahrazena škoda, která vznikla z toho důvodu, že byl podveden. Totéž platí, když někdo koupí svobodného jako otroka.

DVACÁTÝ ČTVRTÝ TITUL

O NÁJMU A PRONÁJMU⁷³⁷

Smlouva o nájmu a pronájmu je velmi podobná smlouvě o koupi a prodeji a obě vznikají podle obdobných právních pravidel. Tak jak je smlouva o koupi a prodeji uzavřena v okamžiku, kdy dojde k dohodě o kupní ceně, tak smlouva o nájmu a pronájmu vznikne, když je stanovena úplata. Nájemce může použít žalobu z nájmu a pronajímatel žalobu z pronájmu.⁷³⁸

⁷³⁴ I. 3, 23 pr.

⁷³⁵ Jedná se o originální způsob nabytí vlastnictví kupce k naplavenině.

⁷³⁶ Viz pozn. 496.

⁷³⁷ Gai. 3, 142–147; D. 19, 2; C. 4, 65. Teorie římského práva zahrnuje pod *locatio conductio* tři, respektive čtyři, smluvní typy: smlouvu o pronájmu a pachtovní, smlouvu pracovní a smlouvu o dílo.

⁷³⁸ Pr. je převzato z Gai. D. 19, 2, 2 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

1 ET QUAE SUPRA DIXIMUS, SI ALIENO ARBITRIO PRETIUM PERMISSUM FUERIT, EADEM ET DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE DICTA ESSE INTELLEGAMUS, SI ALIENO ARBITRIO MERCES PERMISSA FUERIT. QUA DE CAUSA SI FULLONI POLIENDA CURANDAVE AUT SARCINATORI SARCIENDA VESTIMENTA QUIS DEDERIT NULLA STATIM MERCEDE CONSTITUTA, SED POSTEA TANTUM DATURUS, QUANTUM INTER EOS CONVENERIT, NON PROPRIE LOCATIO ET CONDUCTIO CONTRAHI INTELLEGITUR, SED EO NOMINE PRAESCRIPTIS VERBIS ACTIO DATUR.

2 PRAETEREA SICUT VULGO QUAEREBATUR, AN PERMUTATIS REBUS EMPTIO ET VENDITIO CONTRAHITUR: ITA QUAERI SOLEBAT DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE, SI FORTE REM ALIQUAM TIBI UTENDAM SIVE FRUENDAM QUIS DEDERIT ET INVICEM A TE ALIAM UTENDAM SIVE FRUENDAM ACCEPERIT. ET PLACUIT NON ESSE LOCATIONEM ET CONDUCTIONEM, SED PROPRIUM GENUS ESSE CONTRACTUS. VELUTI SI, CUM UNUM QUIS BOVEM HABERET ET VICINUS EIUS UNUM, PLACUERIT INTER EOS, UT PER DENOS DIES INVICEM BOVES COMMODARENT, UT OPUS FACERENT, ET APUD ALTERUM BOS PERIIT: NEQUE LOCATI VEL CONDUCTI NEQUE COMMODATI COMPETIT ACTIO, QUIA NON FUIT GRATUITUM COMMODATUM, VERUM PRAESCRIPTIS VERBIS AGENDUM EST.

3 ADEO AUTEM FAMILIARITATEM ALIQUAM INTER SE HABERE VIDENTUR EMPTIO ET VENDITIO, ITEM LOCATIO ET CONDUCTIO, UT IN QUIBUSDAM CAUSIS QUAERI SOLEAT, UTRUM EMPTIO ET VENDITIO CONTRAHATUR, AN LOCATIO ET CONDUCTIO. UT ECCE DE PRAEDIIS, QUAE PERPETUO QUIBUSDAM FRUENDA TRADUNTUR, ID EST UT, QUAMDIU PENSIO SIVE REDITUS PRO HIS DOMINO PRAESTETUR, NEQUE IPSI CONDUCTORI NEQUE HEREDI EIUS, CUIVE CONDUCTOR HERESVE EIUS ID PRAEDIUM VENDIDERIT AUT DONAVERIT AUT DOTIS NOMINE DEDERIT ALIOVE QUO MODO ALIENAVERIT, AUFERRE LICEAT. SED TALIS CONTRACTUS, QUIA INTER VETERES DUBITABATUR ET A QUIBUSDAM LOCATIO, A QUIBUSDAM VENDITIO EXISTIMABATUR: LEX ZENONIANA LATA EST, QUAE EMPHYTEUSEOS CONTRACTUI PROPRIAM STATUIT NATURAM NEQUE AD LOCATIONEM NEQUE AD VENDITIONEM INCLINANTEM, SED SUI PACTIONIBUS FULCIENDAM, ET SI QUIDEM ALIQUID PACTUM FUERIT, HOC ITA OPTINERE, AC SI NATURALIS ESSET CONTRACTUS, SIN AUTEM NIHIL DE PERICULO REI FUERIT PACTUM, TUNC SI QUIDEM TOTIUS REI INTERITUS ACCESSERIT, AD DOMINUM SUPER HOC REDUNDARE PERICULUM, SIN PARTICULARIS, AD EMPHYTEUTICARIUM HUIUSMODI DAMNUM VENIRE. QUO IURE UTIMUR.

4 ITEM QUAERITUR, SI CUM AURIFICE TITIO CONVENERIT, UT IS EX AURO SUO CERTI PONDERIS CERTAEQUE FORMAE ANULOS EI FACERET ET ACCIPERET VERBI GRATIA AUREOS

1. A to, co jsme o tomto řekli výše,⁷³⁹ totiž že stanovení kupní ceny může být přenecháno třetí osobě, totéž chceme ponechat v platnosti také ohledně smlouvy o nájmu a pronájmu, je-li přenecháno stanovení výše úplaty třetí osobě. Jestliže jsou šaty předány čističi šatů ke škrobení anebo k vyčištění anebo krejčímu k opravě, aniž by byla hned stanovena úplata, avšak s úmyslem zaplatit tolik, kolik bude později vzájemnou dohodou stanoveno, pak se má za to, že smlouva o nájmu a pronájmu nevznikne, ale spíše v tomto případě přichází v úvahu žaloba zvaná *praescriptis verbis*.⁷⁴⁰

2. Stejně, jak bylo obvykle vysvětlováno, zda smlouva o koupi a prodeji vzniká výměnou věci za věc, tak si tuto otázku klademe také, pokud se jedná o smlouvu o nájmu a pronájmu, například když ti někdo odevzdá nějakou věc k užívání anebo k požívání a na druhé straně od tebe obdrží k užívání anebo k požívání jinou věc. Má se za to, že se nejedná o žádnou smlouvu o nájmu a pronájmu, ale o smlouvu svého druhu. Jestliže má někdo například vola a jeho soused také a dohodli se, že každý svého vola tomu druhému půjčí na deset dnů ke společným zemědělským pracím a půjčený vůl u jednoho z nich uhyne, pak zde není k dispozici žaloba z nájmu anebo z pronájmu, a protože půjčka nebyla poskytnuta bezplatně, není zde ani žaloba ze smlouvy o půjčce, ale je třeba žalovat pomocí žaloby zvané *praescriptis verbis*.⁷⁴¹

3. Smlouva o koupi a prodeji a smlouva o nájmu a pronájmu se natolik podobají, že v některých případech vznikají spory o tom, jestli vznikla smlouva o koupi a prodeji anebo smlouva o nájmu a pronájmu; například u pozemků, které byly někomu odevzdány do trvalého užívání, pokud jsou vlastníkovy vypláceny peníze anebo část úrody, nemůže být pozemek odejmut ani pachtýři, ani jeho dědici, ani tomu, jemuž pachtýř anebo jeho dědic pozemek prodal anebo daroval anebo odevzdal jako věno nebo zcizil jiným způsobem. Protože tato smlouva byla v dobách předků problematická,⁷⁴² a někteří ji považovali za pacht, jiní za koupi, byl přijat zákon císaře Zenona,⁷⁴³ který dal smlouvě o emfyteuzi vlastní právní povahu, a ta není podobná ani pachtu, ani koupi, ale má základ v příslušné dohodě. Pokud je takováto dohoda uzavřena, pak má platit tak, jako kdyby to bylo v povaze smlouvy.⁷⁴⁴ Pokud však nic nebylo ujednáno o odpovědnosti za nebezpečí, a kdyby věc zanikla, toto nebezpečí má být na straně vlastníka; jestliže ale došlo pouze k částečnému zániku věci, pak škoda tíží emfyteuta. Toto právo užíváme.

4. Stejně tak je sporné, zda smlouva o koupi a prodeji nebo smlouva o nájmu a pronájmu vzniká tehdy, když se Titius dohodl se zlatníkem, že zhotoví prsten určité váhy

⁷³⁹ I. 3, 23, 1.

⁷⁴⁰ Gai. 3, 143. *Actio praescriptis verbis* (Gaius ji neuvádí) je zaměřena na vzájemné plnění a přísluší tomu, kdo z reálného nepojmenovaného kontraktu již plnil (tímto způsobem byla konstruována v poklasickém a justiniánském právu).

⁷⁴¹ Ulp. D. 19, 5, 17, 3 (Ulp. lib. 28 ad ed.).

⁷⁴² Věta první a část druhé podle Gai. 3, 145.

⁷⁴³ C. 4, 66, 1 (a. 476–484). K Zenonovi viz pozn. 294.

⁷⁴⁴ Tento překlad odpovídá výrazu *natura talis* nejvíce.

DECEM, UTRUM EMPTIO ET VENDITIO AN LOCATIO ET CONDUCTIO CONTRAHI VIDEATUR? CASSIUS AIT MATERIAE QUIDEM EMPTIONEM VENDITIONEMQUE CONTRAHI, OPERAE AUTEM LOCATIONEM ET CONDUCTIONEM. SED PLACUIT TANTUM EMPTIONEM ET VENDITIONEM CONTRAHI. QUODSI SUUM AURUM TITIVS DEDERIT MERCEDE PRO OPERA CONSTITUTA, DUBIUM NON EST, QUIN LOCATIO ET CONDUCTIO SIT.

5 CONDUCTOR OMNIA SECUNDUM LEGEM CONDUCTIONIS FACERE DEBET ET, SI QUID IN LEGE PRAETERMISSUM FUERIT, ID EX BONO ET AEQUO DEBET PRAESTARE. QUI PRO USU AUT VESTIMENTORUM AUT ARGENTI AUT IUMENTI MERCEDEM AUT DEDIT AUT PROMISIT, AB EO CUSTODIA TALIS DESIDERATUR, QUALEM DILIGENTISSIMUS PATER FAMILIAS SUIS REBUS ADHIBET. QUAM SI PRAESTITERIT ET ALIQUO CASU REM AMISERIT, DE RESTITUENDA EA NON TENEBITUR.

6 MORTUO CONDUCTORE INTRA TEMPORA CONDUCTIONIS HERES EIUS EODEM IURE IN CONDUCTIONEM SUCCEDIT.

TITULUS VICENSIMUS QUINTUS DE SOCIETATE

SOCIETATEM COIRE SOLEMUS AUT TOTORUM BONORUM, QUAM GRAECI SPECIALITER κοινοπραξία appellat, AUT UNIUS ALICUIUS NEGOTIATIONIS, VELUTI MANCIPIORUM EMENDORUM VENDENDORUMQUE, AUT OLEI VINI FRUMENTI EMENDI VENDENDIQUE.

1 ET QUIDEM SI NIHIL DE PARTIBUS LUCRI ET DAMNI NOMINATIM CONVENERIT, AEQUALES SCILICET PARTES ET IN LUCRO ET IN DAMNO SPECTANTUR. QUOD SI EXPRESSAE FUERINT PARTES, HAE SERVARI DEBENT: NEC ENIM UMQUAM DUBIUM FUIT, QUIN VALEAT CONVENTIO, SI DUO INTER SE PACTI SUNT, UT AD UNUM QUIDEM DUAE PARTES ET DAMNI ET LUCRI PERTINEANT, AD ALIUM TERTIA.

2 DE ILLA SANE CONVENTIONE QUAESITUM EST, SI TITIVS ET SEIVS INTER SE PACTI SUNT, UT AD TITIVM LUCRI DUAE PARTES PERTINEANT, DAMNI TERTIA, AD SEIVM DUAE PARTES DAMNI, LUCRI TERTIA, AN RATA DEBET HABERI CONVENTIO? QUINTVS MUCIVS CONTRA NATURAM SOCIETATIS TALEM PACTIONEM ESSE EXISTIMAVIT ET OB ID NON ESSE RATAM HABENDAM. SERVIVS SVPICIVS, CUIVS SENTENTIA PRAEVALUIT, CONTRA SENTIT, QUIA SAEPE QUORUNDAM ITA PRETIOSA EST OPERA IN SOCIETATE, UT EOS IUSTVM SIT MELIORE CONDICIONE IN SOCIETATEM ADMITTI: NAM ET ITA COIRI POSSE SOCIETATEM NON DUBITATUR, UT ALTER PECUNIAM CONFERAT, ALTER NON CONFERAT ET TAMEN LUCRVM INTER EOS COMMUNE SIT, QUIA SAEPE OPERA ALICUIVS PRO PECUNIA VALET. ET ADEO

a tvaru z vlastního zlata, a že má za to obdržet například deset aureů.⁷⁴⁵ Cassius⁷⁴⁶ řekl, že pokud se jedná o materiál, pak smlouva o koupi a prodeji sice vznikla, ale pokud se jedná o práci, pak to bude smlouva o nájmu a pronájmu. Avšak uznává se, že vznikla pouze smlouva o koupi a prodeji. Jestliže však Titius dá své vlastní zlato, za jehož zpracování byla dohodnuta odměna, nepochybuje se, že se jedná o smlouvu o nájmu a pronájmu.

5. Pronajímatel musí ve všem splnit smluvní podmínky pronájmu, a je-li z nich něco vypuštěno, musí plnit na základě dobré víry a spravedlnosti. Jestliže někdo poskytne, nebo slíbí, úplatu za užití oděvu, stříbrného náčiní anebo tažného zvířete, pak je od něj vyžadována taková péče o věci, jakou zachovává přepěčlivý otec rodiny ke svým vlastním věcem. Pokud ji zachoval a věc se náhodou ztratila, pak za její vrácení neodpovídá.

6. Jestliže pronajímatel za trvání smlouvy zemře, nastupuje do všech práv ze smlouvy jeho dědic.

DVACÁTÝ PÁTÝ TITUL O SPOLEČENSKÉ SMLOUVĚ⁷⁴⁷

Do společnosti vstupujeme buď kvůli společnému majetku, což Řekové označují zvláštním výrazem společné hospodaření, nebo kvůli nějakému zvláštnímu obchodnímu účelu, jako například kvůli obchodu s otroky nebo s olejem, vínem či obilím.⁷⁴⁸

1. Jestliže nebylo výslovně nic dohodnuto o podílu na zisku a ztrátách, má se za to, že tyto podíly na zisku a ztrátách se pokládají za stejně velké. K podílům na zisku a ztrátách se musí přihlídnout tehdy, když jsou vyjádřeny číslicemi. Nikdy totiž nebylo pochyb o tom, že je závazná dohoda, v níž se dva dohodli tak, že jeden se bude na zisku a ztrátách podílet ze dvou třetin a druhý pouze z jedné třetiny.

2. Spornou však byla dohoda, v níž se Titius dohodl se Seiem, že Titiovi připadne zisk ze dvou třetin a ztráty z jedné třetiny, na Seia pak ztráty ze dvou třetin a zisk z jedné třetiny. Má být takováto dohoda považována za platnou? Quintus Mucius⁷⁴⁹ se domníval, že takováto dohoda odporuje povaze společenské smlouvy, a proto ji za platnou považovat nelze. Servius Sulpicius,⁷⁵⁰ jehož názor zvítězil, byl opačného mínění, protože ve společnosti je často přínos společníků natolik ceněn, že je spravedlivé přijmout je do společnosti za lepších podmínek. Společnost totiž bezpochyby může vzniknout také tím způsobem, že jeden vloží peníze, druhý nikoli, a přece je zisk spo-

⁷⁴⁵ Viz pozn. 496.

⁷⁴⁶ K tomu Gai. 3, 147. Ke Cassiovi viz pozn. 726.

⁷⁴⁷ Gai. 3, 148–154; D. 17, 2; C. 4, 37.

⁷⁴⁸ Gai. 3, 148.

⁷⁴⁹ Quintus Mucius Scaevola byl republikánským právníkem, prvním z řady šesti právníků z rodiny Scaevolů.

⁷⁵⁰ Viz pozn. 133. K názorovému rozdílu mezi Quintem Muciem Scaevolou a Serviem Sulpiciem Rufem viz Paul. D. 17, 2, 30 (Paul. lib. 6 ad Sab.).

CONTRA QUINTI MUCHII SENTENTIAM OPTINUIT, UT ILLUD QUOQUE CONSTITERIT POSSE CONVENIRE, UT QUIS LUCRI PARTEM FERAT, DAMNO NON TENEATUR, QUOD ET IPSUM SERVIUS CONVENIENTER SIBI EXISTIMAVIT: QUOD TAMEN ITA INTELLEGI OPORTET, UT, SI IN ALIQUA RE LUCRUM, IN ALIQUA DAMNUM ALLATUM SIT, COMPENSATIONE FACTA SOLUM QUOD SUPEREST INTELLEGATUR LUCRI ESSE.

3 ILLUD EXPEDITUM EST, SI IN UNA CAUSA PARS FUERIT EXPRESSA, VELUTI IN SOLO LUCRO VEL IN SOLO DAMNO, IN ALTERA VERO OMISSA: IN EO QUOQUE QUOD PRAETERMISSUM EST EANDEM PARTEM SERVARI.

4 MANET AUTEM SOCIETAS EO USQUE, DONEC IN EODEM CONSENSU PERSEVERAVERINT: AT CUM ALIQUIS RENUNTIAYERIT SOCIETATI, SOLVITUR SOCIETAS. SED PLANE SI QUIS CALLIDE IN HOC RENUNTIAYERIT SOCIETATI, UT OBVENIENS ALIQUOD LUCRUM SOLUS HABEAT, VELUTI SI TOTORUM BONORUM SOCIUS, CUM AB ALIQUO HERES ESSET RELICTUS, IN HOC RENUNTIAYERIT SOCIETATI, UT HEREDITATEM SOLUS LUCRIFACERET, COGITUR HOC LUCRUM COMMUNICARE: SI QUID VERO ALIUD LUCRIFACERET, QUOD NON CAPTAVERIT, AD IPSUM SOLUM PERTINET: EI VERO, CUI RENUNTIATUM EST, QUIDQUID OMNINO POST RENUNTIATAM SOCIETATEM ADQUIRITUR, SOLI CONCEDITUR.

5 SOLVITUR ADHUC SOCIETAS ETIAM MORTE SOCII, QUIA QUI SOCIETATEM CONTRAHIT CERTAM PERSONAM SIBI ELIGIT. SED ET SI CONSENSU PLURIUM SOCIETAS COITA SIT, MORTE UNIUS SOCII SOLVITUR, ETSI PLURES SUPERSINT, NISI SI IN COEUNDA SOCIETATE ALITER CONVENERIT.

6 ITEM SI ALICUIUS REI CONTRACTA SOCIETAS SIT ET FINIS NEGOTIO IMPOSITUS EST, FINITUR SOCIETAS.

7 PUBLICATIONE QUOQUE DISTRAHI SOCIETATEM MANIFESTUM EST, SCILICET SI UNIVERSA BONA SOCII PUBLICENTUR: NAM CUM IN EIUS LOCUM ALIUS SUCCEDIT, PRO MORTUO HABETUR.

8 ITEM SI QUIS EX SOCIIS MOLE DEBITI PRAEGRAVATUS BONIS SUIS CESSERIT ET IDEO PROPTER PUBLICA AUT PROPTER PRIVATA DEBITA SUBSTANTIA EIUS VENEAT, SOLVITUR SOCIETAS. SED HOC CASU SI ADHUC CONSENTIANT IN SOCIETATEM, NOVA VIDETUR INCIPERE SOCIETAS.

9 SOCIUS SOCIO UTRUM EO NOMINE TANTUM TENEATUR PRO SOCIO ACTIONE, SI QUID DOLO COMMISERIT, SICUT IS GUI DEPONI APUD SE PASSUS EST, AN ETIAM CULPAE,

lečný, neboť něčí práce má často hodnotu peněz.⁷⁵¹ A názor odporující mínění Quinta Mucia se prosadil do té míry, že je možné se také dohodnout tak, že se někdo podílí na zisku, aniž by se podílel na ztrátách. A právě toto považoval za svůj názor Servius. Rozumět je však tomu třeba tak, že poté, co z jedné záležitosti vznikl zisk a z druhé ztráta, pak vše, co zbude po provedeném vyúčtování, je považováno za zisk.

3. A nyní bude vysvětleno: Pokud je účast ve společnosti sjednána výslovně pouze pro jednu záležitost a pouze kvůli zisku či ztrátě, a pro druhou to ujednáno není, pak jsou pro vypuštěnou záležitost směrodatné stejné podíly.

4. Společnost trvá tak dlouho, dokud společníci setrvávají na jedné ujednání. Jestliže však jeden ze společníků odstoupí, pak společnost zaniká.⁷⁵² Kdyby však někdo vystoupil lstivě, za účelem opatřit si zisk, bude nucen tento zisk přidat do společného jmění, například když člen společnosti veškerého majetku poté, co byl někým ustanoven dědicem, vystoupí ze společnosti jen proto, aby zisk z pozůstalosti připadl pouze jemu. Jestliže ale získá jiné výhody, s nimiž nepočítal, pak náleží výlučně jemu. Tomu, jemuž byla dána výpověď, se ale přidělí vše, co bylo nabyto po vypovězení společenské smlouvy.⁷⁵³

5. Společenská smlouva zaniká také z důvodu smrti jednoho ze společníků, neboť ten, kdo společnost zakládá, si vybírá určitou osobu,⁷⁵⁴ stejně jako smrtí jednoho ze společníků, společenská smlouva rovněž zaniká na základě dohody více společníků, i když více společníků zůstává, pokud ovšem při vzniku společenské smlouvy nebylo dohodnuto něco jiného.⁷⁵⁵

6. Stejně tak společnost zaniká tehdy, když byla zřízena k určitému cíli a toto právní jednání bylo vykonáno.⁷⁵⁶

7. Je zcela zřejmé, že společnost zaniká také zabavením majetku, například když byl zabaven veškerý majetek jednoho ze společníků; protože na jeho místo nastupuje někdo jiný, je považován za mrtvého.⁷⁵⁷

8. Stejně tak společnost zaniká, pokud jeden ze společníků pod tlakem svých dluhů přenechá svůj majetek věřitelům a jednotlivé kusy jeho majetku jsou prodány k uhrazení veřejných i soukromých dluhů. Jestliže však v takovémto případě všichni společníci trvají na tom, že společnost pokračuje, pak se má za to, že byla uzavřena společnost nová.⁷⁵⁸

9. Bylo sporné, zda je společník odpovědný druhému společníkovi na základě žaloby ze společenské smlouvy, jestliže něco vykonal úmyslně, stejně jako ten, kdo něco přijal

⁷⁵¹ Gai. 3, 149.

⁷⁵² Toto je podstatný rozdíl ve srovnání s právnickou osobou, která po vystoupení jednoho člena trvá i nadále, pokud nezanikla z jiné příčiny.

⁷⁵³ Gai. 3, 151.

⁷⁵⁴ Gai. 3, 152.

⁷⁵⁵ Paul. D. 17, 2, 65, 9 (Paul. lib. 32 ad ed.).

⁷⁵⁶ Paul. D. 17, 2, 65, 10 (Paul. lib. 32 ad ed.).

⁷⁵⁷ Paul. D. 17, 2, 65, 12 (Paul. lib. 32 ad ed.).

⁷⁵⁸ Gai. 3, 154.

ID EST DESIDIAE ATQUE NEGLEGENTIAE NOMINE, QUAESITUM EST: PRAEVALUIT TAMEN ETIAM CULPAE NOMINE TENERI EUM. CULPA AUTEM NON AD EXACTISSIMAM DILIGENTIAM DIRIGENDA EST. SUFFICIT ENIM TALEM DILIGENTIAM IN COMMUNIBUS REBUS ADHIBERE SOCIUM, QUALEM SUIS REBUS ADHIBERE SOLET. NAM QUI PARUM DILIGENTEM SOCIUM SIBI ADSUMIT, DE SE QUERI DEBET.

TITULUS VICENSIMUS SEXTUS DE MANDATO

MANDATUM CONTRAHITUR QUINQUE MODIS, SIVE SUA TANTUM GRATIA ALIQUIS TIBI MANDET, SIVE SUA ET TUA, SIVE ALIENA TANTUM, SIVE SUA ET ALIENA, SIVE TUA ET ALIENA. AT SI TUA TANTUM GRATIA TIBI MANDATUM SIT, SUPERVACUUM EST MANDATUM ET OB ID NULLA EX EO OBLIGATIO NEC MANDATI INTER VOS ACTIO NASCITUR.

1 MANDANTIS TANTUM GRATIA INTERVENIT MANDATUM, VELUTI SI QUIS TIBI MANDET, UT NEGOTIA EIUS GERERES, VEL UT FUNDUM EI EMERES, VEL UT PRO EO SPONDERES.

2 TUA ET MANDANTIS, VELUTI SI MANDET TIBI, UT PECUNIAM SUB USURIS CREDERES EI, QUI IN REM IPSIUS MUTUARETUR, AUT SI VOLENTE TE AGERE CUM EO EX FIDEIUSSORIA CAUSA MANDET TIBI, UT CUM REO AGAS PERICULO MANDANTIS, VEL UT IPSIUS PERICULO STIPULERIS AB EO, QUEM TIBI DELEGET IN ID QUOD TIBI DEBUERAT.

3 ALIENA AUTEM CAUSA INTERVENIT MANDATUM, VELUTI SI TIBI MANDET, UT TITII NEGOTIA GERERES, VEL UT TITIO FUNDUM EMERES, VEL UT PRO TITIO SPONDERES.

4 SUA ET ALIENA, VELUTI SI DE COMMUNIBUS SUIS ET TITII NEGOTIIS GERENDIS TIBI MANDET, VEL UT SIBI ET TITIO FUNDUM EMERES, VEL UT PRO EO ET TITIO SPONDERES.

5 TUA ET ALIENA, VELUTI SI TIBI MANDET, UT TITIO SUB USURIS CREDERES. QUODSI UT SINE USURIS CREDERES, ALIENA TANTUM GRATIA INTERCEDIT MANDATUM.

6 TUA GRATIA INTERVENIT MANDATUM, VELUTI SI TIBI MANDET, UT PECUNIAS TUAS POTIUS IN EMPTIONES PRAEDIORUM COLLOCES, QUAM FENERES, VEL EX DIVERSO UT FENERES POTIUS, QUAM IN EMPTIONES PRAEDIORUM COLLOCES. CUIUS GENERIS MANDATUM MAGIS CONSILIUM EST QUAM MANDATUM ET OB ID NON EST OBLIGATORIUM, QUIA NEMO EX CONSILIO MANDATI OBLIGATUR, ETIAMSI NON EXPEDIAT EI CUI DABITUR, CUM LIBERUM CUIQUE SIT APUD SE EXPLORARE, AN EXPEDIAT CONSILIUM. ITAQUE SI OTIOSAM PECUNIAM DOMI TE HABENTEM HORTATUS FUERIT ALIQUIS, UT REM ALIQUAM EMERES VEL

do úschovy, anebo zda je odpovědný také za nedbalost, to znamená za nečinnost nebo nepozornost. Nakonec zvítězil názor, že je odpovědný také za nedbalost. Nedbalost není založena na nejvyšší možné míře opatrnosti. Stačí totiž, jestliže společník ve společných záležitostech zachovává takovou péči, jakou obvykle zachovává při správě svých vlastních věcí, jestliže si totiž někdo zvolí méně pečlivého společníka, musí vinit sám sebe.⁷⁵⁹

DVACÁTÝ ŠESTÝ TITUL O PŘÍKAZNÍ SMLOUVĚ⁷⁶⁰

Příkazní smlouva se uzavírá pěti způsoby. Buď ti někdo přikáže pouze v jeho vlastním zájmu, nebo pouze v cizím zájmu, nebo v jeho i tvém zájmu, nebo v jeho a cizím zájmu, nebo ve tvém a cizím zájmu. A jestliže ti někdo něco přikáže pouze ve tvém vlastním zájmu, je příkaz nadbytečný, a z toho důvodu také z něho nevzniká závazek, ani mezi vámi nevzniká žaloba z příkazní smlouvy.

1. Příkaz pouze ve prospěch zastoupeného je například vydán tehdy, když ti někdo přikáže, že budeš za něho uzavírat právní jednání nebo mu koupíš pozemek nebo za něho něco slíbiš.

2. Příkaz v zájmu tvém a zastoupeného je vydán například tehdy, když ti někdo dá příkaz zapůjčit peníze s úroky tomu, kdo to k majetku zastoupeného přijme, anebo když ti někdo, proti němuž chceš právě podat žalobu z rukojemství, dá příkaz žalovat hlavního dlužníka na jeho riziko nebo když si na jeho riziko od někoho dáš slíbit zaplacení a on je odkázán na to, co ti on dluží.

3. Příkaz v zájmu cizím je vydán například tehdy, když ti někdo přikáže, aby jsi zastupoval Titia nebo že máš pro Titia koupit pozemek nebo že máš za Titia něco slíbit.

4. Příkaz v zájmu jeho a cizím je vydán například tehdy, když ti někdo přikáže, aby jsi vyřizoval záležitosti společné jemu a Titiovi nebo že pro něho a Titia máš koupit pozemek anebo že za něho a Titia máš něco slíbit.

5. Příkaz v zájmu tvém a cizím je vydán například tehdy, když ti někdo přikáže, aby jsi Titiovi poskytl zápůjčku s úroky. Jestliže máš však poskytnout bezúročnou zápůjčku, pak přichází v úvahu pouze příkaz v zájmu cizím.

6. Příkaz v tvém zájmu je vydán například tehdy, když ti někdo přikáže, aby jsi své peníze vložil raději do nákupu pozemků než zápůjček s úroky, anebo naopak jsi je raději vložil do zúročených zápůjček než do nákupu pozemků. Příkaz tohoto druhu je spíše radou než skutečným příkazem a z tohoto důvodu není závazným, neboť nikdo není na základě rady zavázán z příkazní smlouvy, i když tomu, komu byla udělena, není ku prospěchu; každý se totiž může svobodně přesvědčit, zda je rada prospěšná. Jestliže tě někdo vyzve, protože máš doma neodeslané peníze, aby jsi za ně koupil nějakou věc nebo poskytl zápůjčku s úroky, pak je odpovědný, i když koupě nebo poskytnutí

⁷⁵⁹ Gai. D. 17, 2, 72 (Gai. lib. 2 rer. cott.).

⁷⁶⁰ Gai. 3, 155-162; D. 17, 1; C. 4, 35.

EAM CREDAS, QUAMVIS NON EXPEDIET TIBI EAM EMISSE VEL CREDIDISSE, NON TAMEN TIBI MANDATI TENETUR. ET ADEO HAEC ITA SUNT, UT QUAESITUM SIT, AN MANDATI TENEATUR QUI MANDAVIT TIBI, UT TITIO PECUNIAM FENERARES: SED OPTINUIT SABINI SENTENTIA OBLIGATORIUM ESSE IN HOC CASU MANDATUM, QUIA NON ALITER TITIO CREDIDISSES, QUAM SI TIBI MANDATUM ESSET.

7 ILLUD QUOQUE MANDATUM NON EST OBLIGATORIUM, QUOD CONTRA BONOS MORES EST, VELUTI SI TITIUS DE FURTO AUT DAMNO FACIENDO AUT DE INIURIA FACIENDA TIBI MANDET. LICET ENIM POENAM ISTIUS FACTI NOMINE PRAESTITERIS, NON TAMEN ULLAM HABES ADVERSUS TITIUM ACTIONEM.

8 IS QUI EXSEQUITUR MANDATUM NON DEBET EXCEDERE FINES MANDATI. UT ECCE SI QUIS USQUE AD CENTUM AUREOS MANDAVERIT TIBI, UT FUNDUM EMERES VEL UT PRO TITIO SPONDERES, NEQUE PLURIS EMERE DEBES NEQUE IN AMPLIOREM PECUNIAM FIDEIUBERE, ALIOQUIN NON HABEBIS CUM EO MANDATI ACTIONEM: ADEO QUIDEM, UT SABINO ET CASIO PLACUERIT, ETIAM SI USQUE AD CENTUM AUREOS CUM EO AGERE VELIS, INUTILITER TE ACTURUM: DIVERSAE SCHOLAE AUCTORES RECTE TE USQUE AD CENTUM AUREOS ACTURUM EXISTIMANT: QUAE SENTENTIA SANE BENIGNIOR EST. QUOD SI MINORIS EMERIS, HABEBIS SCILICET CUM EO ACTIONEM, QUONIAM QUI MANDAT, UT SIBI CENTUM AUREORUM FUNDUS EMERETUR, IS UTIQUE MANDASSE INTELLEGITUR, UT MINORIS SI POSSET EMERETUR.

9 RECTE QUOQUE MANDATUM CONTRACTUM, SI, DUM ADHUC INTEGRA RES SIT, REVOCATUM FUERIT, EVANESKIT.

10 ITEM SI ADHUC INTEGRO MANDATO MORS ALTERUTRIUS INTERVENIAT, ID EST VEL EIUS QUI MANDAVERIT, VEL EIUS QUI MANDATUM SUSCEPERIT, SOLVITUR MANDATUM. SED UTILITATIS CAUSA RECEPTUM EST, SI MORTUO EO, QUI TIBI MANDAVERIT, TU IGNORANS EUM DECESSISSE EXSECUTUS FUERAS MANDATUM, POSSE TE AGERE MANDATI ACTIONE: ALIOQUIN IUSTA ET PROBABILIS IGNORANTIA DAMNUM TIBI AFFERAT. ET HUIC SIMILE EST, QUOD PLACUIT, SI DEBITORES MANUMISSE DISPENSATORE TITII PER IGNORANTIAM LIBERTO SOLVERINT, LIBERARI EOS: CUM ALIOQUIN STRICTA IURIS RATIONE NON POSSENT LIBERARI, QUIA ALII SOLVISSENT, QUAM CUI SOLVERE DEBERENT.

11 MANDATUM NON SUSCIPERE LIBERUM EST: SUSCEPTUM AUTEM CONSUMMANDUM AUT QUAM PRIMUM RENUNTIANDUM EST, UT AUT PER SEMET IPSUM AUT PER ALIUM EANDEM REM MANDATOR EXSEQUATUR. NAM NISI ITA RENUNTIATUR, UT INTEGRA CAUSA MANDATORI RESERVETUR EANDEM REM EXPLICANDI, NIHILO MINUS MANDATI ACTIO LO-

zápůjčky ti nebylo ku prospěchu, ale nikoli na základě žaloby z příkazní smlouvy. A jde to až tak daleko, že dokonce vznikají pochybnosti, zda je na základě příkazní smlouvy odpovědný ten, kdo ti přikázal poskytnout Titiovi zápůjčku s úroky. Prosadil se ale názor Sabina,⁷⁶¹ že v takovém případě příkaz závazný je, protože by jsi Titiovi zápůjčku neposkytl, kdyby ti příkaz nebyl dán.

7. Také není závazným příkaz, který je v rozporu s dobrými mravy, například když ti Titius přikáže něco ukrást nebo poškodit věc nebo zranit. Protože i když jsi z tohoto důvodu zaplatil pokutu, nemáš proti Titiovi k dispozici žádnou žalobu.

8. Ten, kdo příkaz vykonává, nesmí jít za rámec příkazu. A tak když ti dá někdo příkaz koupit pozemek ne více než za sto aureů⁷⁶² anebo za Titia něco slíbit, pak nesmíš koupit za více ani ručit za vyšší sumu; v opačném případě nemáš k dispozici žalobu z příkazní smlouvy, a to až do té míry, že Sabinus a Cassius⁷⁶³ uznávali, že neúspěšně budeš žalovat také tehdy, když bys chtěl podat žalobu pouze do výše sto aureů. Představitelé druhé školy⁷⁶⁴ se naproti tomu domnívají, že do výše sto aureů můžeš úspěšně žalovat. Tento názor je určitě výhodnější. Jestliže však koupíš laciněji, pak samozřejmě máš žalobu proti zastoupenému, protože od toho, kdo ti dal příkaz koupit pro něho pozemek za sto aureů, se očekává, že by jistě také přikázal koupit ho, pokud to bude možné, také laciněji.⁷⁶⁵

9. Příkazní smlouva zanikne, když je příkaz odvolán, pokud ještě nic nebylo konáno.⁷⁶⁶

10. Stejně tak příkazní smlouva končí, jestliže jedna ze stran, ať již ten, kdo příkaz vydal, nebo ten, kdo ho měl vykonat, zemře a ještě nebylo nic vykonáno. Z důvodu účelnosti se uznávalo, že můžeš použít žalobu z příkazu, pokud ten, kdo příkaz vydal, zemřel a ty jsi nevěda o jeho smrti příkaz vykonal. Oprávněná a pravděpodobná neznalost ti nemůže škodit. Stejně tak se uznávalo právní pravidlo, které říká, že dlužníci se osvobozují, jestliže poté, co byl Titiem jeho účetní propuštěn na svobodu, a nevědouce o tom propuštění platili; v tomto případě by totiž nemohli být na základě přísné právní logiky osvobozeni, neboť platili jinému, než komu platit měli.⁷⁶⁷

11. Každý se může svobodně rozhodnout příkaz nepřijmout. Jednou přijatý příkaz však musí být proveden, anebo pokud to je možné, co nejrychleji vypovězen, aby zastoupený mohl takovéto právní jednání provést sám nebo skrze jiného. Pokud totiž zástupce nevypoví smlouvu takovým způsobem, aby zastoupenému nezůstala ani ta nejmenší možnost záležitost ještě obstarat, je přece jen k dispozici žaloba z příkazní

⁷⁶¹ Viz pozn. 399.

⁷⁶² Viz pozn. 496.

⁷⁶³ Viz pozn. 399 a 726. Oba byli představitelé školy sabiniánů.

⁷⁶⁴ Gai. D. 17, 1, 4 (Gai. lib. 2 rer. cott.). Gaius má na mysli prokuliány.

⁷⁶⁵ Gai. 3, 161.

⁷⁶⁶ Gai. 3, 159.

⁷⁶⁷ Gai. 3, 160.

CUM HABET, NISI SI IUSTA CAUSA INTERCESSIT AUT NON RENUNTIANDI AUT INTEMPESTIVE RENUNTIANDI.

12 MANDATUM ET IN DIEM DIFFERRI ET SUB CONDICIONE FIERI POTEST.

13 IN SUMMA SCIENDUM EST MANDATUM, NISI GRATUITUM SIT, IN ALIAM FORMAM NEGOTII CADERE: NAM MERCEDE CONSTITUTA INCIPIT LOCATIO ET CONDUCTIO ESSE ET UT GENERALITER DIXERIMUS: QUIBUS CASIBUS SINE MERCEDE SUSCEPTO OFFICIO MANDATI AUT DEPOSITI CONTRAHITUR NEGOTIUM, HIS CASIBUS INTERVENIENTE MERCEDE LOCATIO ET CONDUCTIO CONTRAHI INTELLEGITUR. ET IDEO SI FULLONI POLIENDA CURANDAVE VESTIMENTA DEDERIS AUT SARCINATORI SARCIENDA NULLA MERCEDE CONSTITUTA NEQUE PROMISSA, MANDATI COMPETIT ACTIO.

TITULUS VICENSIMUS SEPTIMUS DE OBLIGATIONIBUS QUASI EX CONTRACTU

POST GENERA CONTRACTUUM ENUMERATA DISPICIAMUS ETIAM DE HIS OBLIGATIONIBUS, QUAE NON PROPRIE QUIDEM EX CONTRACTU NASCI INTELLEGUNTUR, SED TAMEN, QUIA NON EX MALEFICIO SUBSTANTIAM CAPIUNT, QUASI EX CONTRACTU NASCI VIDENTUR.

1 IGITUR CUM QUIS ABSENTIS NEGOTIA GESSERIT, ULTRO CITROQUE INTER EOS NASCUNTUR ACTIONES, QUAE APPELLANTUR NEGOTIORUM GESTORUM: SED DOMINO QUIDEM REI GESTAE ADVERSUS EUM QUI GESSIT DIRECTA COMPETIT ACTIO, NEGOTIORUM AUTEM GESTORI CONTRARIA. QUAS EX NULLO CONTRACTU PROPRIE NASCI MANIFESTUM EST: QUIPPE ITA NASCUNTUR ISTAE ACTIONES, SI SINE MANDATO QUIQUE ALIENIS NEGOTIIS GERENDIS SE OPTULERIT: EX QUA CAUSA II QUORUM NEGOTIA GESTA FUERINT ETIAM IGNORANTES OBLIGANTUR. IDQUE UTILITATIS CAUSA RECEPTUM EST, NE ABSENTIUM, QUI SUBITA FESTINATIONE COACTI NULLI DEMANDATA NEGOTIORUM SUORUM ADMINISTRATIO-NE PEREGRE PROPECTI ESSENT, DESERERENTUR NEGOTIA: QUAE SANE NEMO CURATURUS ESSET, SI DE EO QUOD QUIS IMPENDISSET NULLAM HABITURUS ESSET ACTIONEM. SICUT AUTEM IS QUI UTILITER GESSERIT NEGOTIA HABET OBLIGATUM DOMINUM NEGOTIORUM, ITA ET CONTRA ISTE QUOQUE TENETUR, UT ADMINISTRATIONIS RATIONEM REDDAT. QUO CASU AD EXACTISSIMAM QUIQUE DILIGENTIAM COMPELLITUR REDDERE RATIONEM: NEC SUFFICIT TALEM DILIGENTIAM ADHIBERE, QUALEM SUIS REBUS ADHIBERE SOLERET, SI MODO ALIUS DILIGENTIOR COMMODIUS ADMINISTRATURUS ESSET NEGOTIA.

2 TUTORES QUOQUE, QUI TUTELAE IUDICIO TENENTUR, NON PROPRIE EX CONTRACTU OBLIGATI INTELLEGUNTUR (NULLUM ENIM NEGOTIUM INTER TUTOREM ET PUPILLUM CONTRAHITUR): SED QUIA SANE NON EX MALEFICIO TENENTUR, QUASI EX CONTRACTU TENERI VIDENTUR. ET HOC AUTEM CASU MUTUAE SUNT ACTIONES: NON TANTUM ENIM PUPILLUS CUM TUTORE HABET TUTELAE ACTIONEM, SED ET EX CONTRARIO TUTOR CUM

smlouvy, ledaže by zde existovalo oprávnění smlouvu nevypovědět anebo ji nevypovědět v přiměřené době.

12. Příkazní smlouvu je možné uzavřít s ustanovením odkládací lhůty anebo s podmínkou.

13. Nakonec je nezbytné vědět, že pokud příkazní smlouva není bezúplatná, spadá do jiné skupiny právních jednání. Dohodou o úplatě se totiž stává smlouvou o nájmu a pronájmu. Anebo obecně řečeno: vidíme, že ve všech případech, v nichž bezúplatným převzetím povinnosti vzniká příkazní smlouva anebo smlouva o úschově, když byla dohodnuta úplata, vznikne smlouva o nájmu a pronájmu. A tak, když odevzdáš čističi šatů ke škrobení anebo k vyprání oděv bez úmluvy anebo slibu o úplatě nebo krejčímu k opravě, jedná se o žalobu z příkazní smlouvy.

DVACÁTÝ SEDMÝ TITUL O ZÁVAZCÍCH JAKOBY ZE SMLOUVY

Po provedení výčtu druhů smluv bychom ještě chtěli pojednat o těch závazcích, které jednoznačně nevznikají ze smluv, avšak protože svou existenci neodvozují ani z deliktu, má se za to, že vznikají jakoby ze smlouvy.

1. Jestliže tedy někdo uzavírá právní jednání za nepřítomného, vznikají mezi nimi žaloby, které se označují jako žaloby z nepříkázaného jednání. Zastupovanému náleží z takového jednání proti jednajícímu přímá žaloba, jednajícímu přísluší proti-žaloba. Je zřejmé, že tyto žaloby vlastně nevznikají ze smlouvy. Vzniknou totiž tehdy, když je někdo připraven obstarat cizí záležitost, aniž by k tomu dostal příkaz. Ti, jejichž záležitosti jsou obstarávány, přitom budou zavázáni, aniž by to věděli. A toto bylo zavedeno z důvodu účelnosti, aby nebyly zanedbávány záležitosti nepřítomných, kteří se museli neočekávaně a rychle vzdálit, aniž by kohokoli pověřili správou svých záležitostí; nikdo by se určitě o tyto věci nestaral, kdyby neměl k dispozici žádnou žalobu znějící na náklady, které vynaložil. Jak ten, kdo přiměřeně pečuje o záležitost, zavazuje oprávněného, tak z druhé strany odpovídá oprávněný za to, že správa záležitostí bude vyúčtována. Nepostačuje zachovávat takovou péči, kterou obvykle věnujeme vlastním věcem, kdyby se někdo jiný, kdo je pečlivější, přiměřeně o záležitost staral.⁷⁶⁸

2. Také poručníci, kteří jsou odpovědni prostřednictvím žaloby z poručenství, nejsou zcela zjevně zavázáni ze smlouvy (poručník totiž nemůže uzavřít s nedospělcem žádné právní jednání). Má se však zároveň za to, že nejsou odpovědni z deliktu, ale jsou zavázáni jakoby ze smlouvy. A také v tomto případě existují vzájemné žaloby. Žalobu z poručenství má totiž nejen nedospělec proti poručníkovi, ale také naopak má poručník žalobu z poručenství proti nedospělci v případě, kdyby něco z majetku

⁷⁶⁸ Gai. D. 44, 7, 5 pr. (Gai. lib. 3 rer. cott.).

PUPILLO HABET CONTRARIAM TUTELAE, SI VEL IMPENDERIT ALIQUID IN REM PUPILLI VEL PRO EO FUERIT OBLIGATUS AUT REM SUAM CREDITORI EIUS OBLIGAVERIT.

3 ITEM SI INTER ALIQUOS COMMUNIS SIT RES SINE SOCIETATE, VELUTI QUOD PARITER EIS LEGATA DONATAVE ESSET, ET ALTER EORUM ALTERI IDEO TENEATUR COMMUNI DIVIDENDO IUDICIO, QUOD SOLUS FRUCTUS EX EA RE PERCEPERIT, AUT QUOD SOCIUS EIUS IN EAM REM NECESSARIAS IMPENSAS FECERIT: NON INTELLEGITUR PROPRIE EX CONTRACTU OBLIGATUS ESSE, QUIPPE NIHIL INTER SE CONTRAXERUNT: SED QUIA NON EX MALEFICIO TENETUR, QUASI EX CONTRACTU TENERI VIDETUR.

4 IDEM IURIS EST DE EO, QUI COHEREDI SUO FAMILIAE ERCISCUNDAE IUDICIO EX HIS CAUSIS OBLIGATUS EST.

5 HERES QUOQUE LEGATORUM NOMINE NON PROPRIE EX CONTRACTU OBLIGATUS INTELLEGITUR (NEQUE ENIM CUM HEREDE NEQUE CUM DEFUNCTO ULLUM NEGOTIUM LEGATARIUS GESSISSE PROPRIE DICI POTEST): ET TAMEN, QUIA EX MALEFICIO NON EST OBLIGATUS HERES, QUASI EX CONTRACTU DEBERE INTELLEGITUR.

6 ITEM IS, CUI QUIS PER ERROREM NON DEBITUM SOLVIT, QUASI EX CONTRACTU DEBERE VIDETUR. ADEO ENIM NON INTELLEGITUR PROPRIE EX CONTRACTU OBLIGATUS, UT, SI CERTIOREM RATIONEM SEQUAMUR, MAGIS UT SUPRA DIXIMUS EX DISTRACTU, QUAM EX CONTRACTU POSSIT DICI OBLIGATUS ESSE: NAM QUI SOLVENDI ANIMO PECUNIAM DAT, IN HOC DARE VIDETUR, UT DISTRAHAT POTIUS NEGOTIUM QUAM CONTRAHAT. SED TAMEN PROINDE IS QUI ACCEPIT OBLIGATUR, AC SI MUTUUM ILLI DARETUR, ET IDEO CONDICTIONE TENETUR.

7 EX QUIBUSDAM TAMEN CAUSIS REPETI NON POTEST, QUOD PER ERROREM NON DEBITUM SOLUTUM SIT. SIC NAMQUE DEFINIVERUNT VETERES: EX QUIBUS CAUSIS INFITIANDO LIS CRESCIT, EX HIS CAUSIS NON DEBITUM SOLUTUM REPETI NON POSSE, VELUTI EX LEGE AQUILIA, ITEM EX LEGATO. QUOD VETERES QUIDEM IN HIS LEGATIS LOCUM HABERE VOLUERUNT, QUAE CERTA CONSTITUTA PER DAMNATIONEM CUICUMQUE FUERANT LEGATA: NOSTRA AUTEM CONSTITUTIO CUM UNAM NATURAM OMNIBUS LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS INDULSIT, HUIUSMODI AUGMENTUM IN OMNIBUS LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS EXTENDI VOLUIT: SED NON OMNIBUS LEGATARIIS PRAEBUIT, SED TANTUMMODO IN HIS LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS QUAE SACROSANCTIS ECCLESIIIS CETERISQUE VENERABILIBUS LOCIS, QUAE RELIGIONIS VEL PIETATIS INTUITU HONORIFICANTUR, DERELICTA SUNT, QUAE SI INDEBITA SOLVANTUR, NON REPETUNTUR.

nedospělce použil nebo se za nedospělce zavázal anebo věřiteli nedospělce zastavil nějakou svou věc.⁷⁶⁹

3. Má-li více osob spoluvlastnictví k jedné věci, aniž by existovala společnost, například když jim byla věc současně odkázána nebo darována a když vzájemně podléhají žalobě na rozdělení spoluvlastnictví pro případ, že by jeden z nich sám požíval z této věci plody, nebo z toho důvodu, že jiný spoluvlastník vynaložil na tuto věc nutné náklady, pak obdobně není považován za zavázaného ze smlouvy, protože žádná smlouva nebyla uzavřena. A protože není zavázán ani z deliktu, má se za to, že je považován za toho, kdo jako by uzavřel smlouvu.

4. Totéž platí také pro toho, kdo je ze stejné příčiny zavázán svému spoludědici prostřednictvím žaloby na rozdělení dědictví.

5. Také dědic není kvůli odkazu považován za zavázaného ze smlouvy (nelze totiž říci, že by obdařený z odkazu uzavřel se zůstavitelem anebo s dědicem nějaké právní jednání). A protože dědic není zavázán z deliktu, hledíme na něho tak, že dluží jakoby ze smlouvy.

6. Stejně tak považujeme za zavázaného jakoby ze smlouvy toho, jemuž byl někým omylem plněn nedluh. A tak ho sice považujeme za někoho, kdo vlastně ze smlouvy zavázaný není, pokud se ovšem řídíme přísnou logikou, ale musí být ve stejném postavení jako ten, o čemž bylo hovořeno výše,⁷⁷⁰ kdo je zavázaným spíše ze zrušení smlouvy než z jejího uzavření. Neboť ten, kdo odevzdá peníze s úmyslem plnit, dává spíše proto, aby právní vztah zanikl, než proto, aby ho zřídil. I přesto bude příjemce zavázán stejně, jako kdyby mu byla zápůjčka poskytnuta, a podléhá kondikci.⁷⁷¹

7. V některých případech, když bylo omylem plněno jako nedluh, to nelze žádat zpět. Předkové totiž vytvořili následující pravidlo: V případech, když předmět sporu kvůli spornosti nároku vzroste, nelze požadovat omylem plněné, jako například podle Aquiliova zákona⁷⁷² anebo při odkazech. Předkové toto chtěli použít pouze v souvislosti s těmi odkazy, které byly damnační. Tím, že naše konstituce⁷⁷³ zajistila všem odkazům a fideikomisům stejnou povahu, zamýšlela tento druh zvětšení předmětu sporu rozšířit také na všechny odkazy a fideikomisy; nepřiznala to však všem odkazům, ale pouze těm odkazům a fideikomisům, které byly zanechány nejsvatější církvi anebo jiným ctihodným místům povýšeným náboženstvím a zbožností.⁷⁷⁴ Pokud jsou splněny bez toho, aby něco bylo dluženo, nelze je požadovat nazpět.

⁷⁶⁹ § 2 je převzat z Gai D. 44, 7, 5, 1 (Gai. lib. 3 rer. cott.).

⁷⁷⁰ I. 3, 14, 1.

⁷⁷¹ K §§ 5 a 6 viz Gai. D. 44, 7, 5, 2–3 (Gai. lib. 3 aur.).

⁷⁷² *Lex Aquilia de damno* byl přijat na návrh tribuna lidu Aquilia (jeho celé jméno neznáme) roku 286 př. n. l. a byl tedy plebiscitem. Jedná se o jeden z nejdůležitějších zákonů z oblasti soukromého práva, který stanovil předpoklady vzniku odpovědnosti (jednání způsobující škodu, kauzální nexus, protiprávnost, zavinění, škoda na majetku) v dobách antického Říma a v novověku podnítil propracování objektivní a subjektivní stránky skutkové podstaty protiprávního poškození cizí věci.

⁷⁷³ C. 1, 3, 45, 7a (a. 530); C. 6, 43, 1 (a. 529); I. 2, 20, 2.

⁷⁷⁴ I. 4, 16, 1.

TITULUS VICENSIMUS OCTAVUS
PER QUAS PERSONAS NOBIS OBLIGATIO ADQUIRITUR

EXPOSITIS GENERIBUS OBLIGATIONUM, QUAE EX CONTRACTU VEL QUASI EX CONTRACTU NASCUNTUR, ADMONENDI SUMUS ADQUIRI VOBIS NON SOLUM PER VOSMET IPSOS, SED ETIAM PER EAS QUOQUE PERSONAS, QUAE IN VESTRA POTESTATE SUNT, VELUTI PERSERVOS VESTROS ET FILIOS: UT TAMEN, QUOD PER SERVOS QUIDEM VOBIS ADQUIRITUR, TOTUM VESTRUM FIAT, QUOD AUTEM PER LIBEROS, QUOS IN POTESTATE HABETIS, EX OBLIGATIONE FUERIT ADQUISITUM, HOC DIVIDATUR SECUNDUM IMAGINEM RERUM PROPRIETATIS ET USUS FRUCTUS, QUAM NOSTRA DISCREVIT CONSTITUTIO: UT, QUOD AB ACTIONE COMMODUM PERVENIAT, HUIUS USUM FRUCTUM QUIDEM HABEAT PATER, PROPRIETAS AUTEM FILIO SERVETUR, SCILICET PATRE ACTIONEM MOVENTE SECUNDUM NOVELLAE NOSTRAE CONSTITUTIONIS DIVISIONEM.

1 ITEM PER LIBEROS HOMINES ET ALIENOS SERVOS, QUOS BONA FIDE POSSIDETIS, ADQUIRITUR VOBIS, SED TANTUM EX DUABUS CAUSIS, ID EST SI QUID EX OPERIS SUIS VEL EX RE VESTRA ADQUIRANT.

2 PER EUM QUOQUE SERVUM, IN QUO USUM FRUCTUM VEL USUM HABETIS, SIMILITER EX DUABUS ISTIS CAUSIS VOBIS ADQUIRITUR.

3 COMMUNEM SERVUM PRO DOMINICA PARTE DOMINIS ADQUIRERE CERTUM EST, EXCEPTO EO, QUOD UNI NOMINATIM STIPULANDO AUT PER TRADITIONEM ACCIPIENDO ILLI SOLI ADQUIRIT, VELUTI CUM ITA STIPULETUR: „TITIO DOMINO MEO DARE SPONDES?“ SED SI UNIUS DOMINI IUSSU SERVUS FUERIT STIPULATUS, LICET ANTEA DUBITABATUR, TAMEN POST NOSTRAM DECISIONEM RES EXPEDITA EST, UT ILLI TANTUM ADQUIRAT, QUI HOC EI FACERE IUSSIT, UT SUPRA DICTUM EST.

TITULUS VICENSIMUS NONUS
QUIBUS MODIS OBLIGATIO TOLLITUR

TOLLITUR AUTEM OMNIS OBLIGATIO SOLUTIONE EIUS QUOD DEBETUR, VEL SI QUIS CONSENTIENTE CREDITORE ALIUD PRO ALIO SOLVERIT. NEC TAMEN INTEREST, QUIS SOLVAT, UTRUM IPSE QUI DEBET AN ALIUS PRO EO: LIBERATUR ENIM ET ALIO SOLVENTE, SIVE SCIENTE DEBITORE SIVE IGNORANTE VEL INVITO SOLUTIO FIAT. ITEM SI REUS SOLVERIT,

DVACÁTÝ OSMÝ TITUL

PROSTŘEDNICTVÍM JAKÝCH OSOB SE ZAVAZUJEME⁷⁷⁵

Vysvětlivše druhy závazků vznikající ze smluv anebo jakoby ze smluv, musíme ještě upozornit, že se zavazujete nejen na základě vlastního jednání, ale také prostřednictvím osob, které jsou podřízeny vaší moci, například skrze vaše otroky a syny.⁷⁷⁶ To, co jste nabyli skrze vaše otroky, bude zcela vaše. Co však ale, když nabýváte ze závazku skrze vaše děti, které se nacházejí pod vaší mocí? To pak bylo podle vzoru vlastnického a požívacího práva, jak rozlišuje naše konstituce,⁷⁷⁷ rozděleno tak, že k tomu, co bylo prostřednictvím žaloby získáno jako zisk, sice měl otec rodiny požívací právo, synovi však zůstalo právo vlastnické, přičemž na základě rozdělení v naší nové konstituci je otec rodiny oprávněn žalovat.⁷⁷⁸

1. Obdobně nabýváte skrze svobodné anebo cizí otroky, které držíte v dobré víře, ale pouze ve dvou případech, tedy když něco nabudou na základě své vlastní práce anebo při použití vašeho majetku.⁷⁷⁹

2. Obdobnými způsoby k těmto dvěma nabýváte také skrze otroka, k němuž máte požívací nebo užívací právo.⁷⁸⁰

3. Je jisté, že otrok, který se nachází ve spoluvlastnictví, nabývá pro spoluvlastníky podle výše jejich spoluvlastnických podílů, přičemž je nezbytné odhlédnout od případu, když si dá slíbit výlučně pro jednoho anebo při odevzdání pouze pro jednoho přijímá; v takovém případě nabývá pouze pro tohoto jednoho, jako když si dá například slíbit: „Slibuješ dát Titiovi, mému pánovi?“⁷⁸¹ Pokud si ale dal otrok něco slíbit na příkaz jednoho ze spoluvlastníků, tak to je nyní, jak již bylo řečeno,⁷⁸² díky naší konstituci⁷⁸³ objasněno, i když dříve to bylo sporné, a nabude sám ten, kdo vydal příkaz.

DVACÁTÝ DEVÁTÝ TITUL

JAKÝMI ZPŮSOBY ZANIKÁ ZÁVAZEK⁷⁸⁴

Každý závazek zaniká splněním toho, co bylo dluženo, anebo také tím způsobem, že někdo se souhlasem věřitele plní místo dlužného něco jiné. Nezáleží ale na tom, kdo splní, jestli ten, kdo dluží, nebo místo něho někdo jiný. Je možné být osvobozen, i když splní někdo jiný, a to bez ohledu na to, zda splnění nastalo s vědomím anebo bez vědomí anebo proti vůli dlužníka. Plněním dlužníka bude osvobozen nejen on,

⁷⁷⁵ Gai. 3, 163–167; C. 4, 27.

⁷⁷⁶ Gai. 3, 163.

⁷⁷⁷ C. 6, 61, 6 (a. 529).

⁷⁷⁸ I. 2, 9, 1.

⁷⁷⁹ Gai. 3, 164.

⁷⁸⁰ Gai. 3, 165.

⁷⁸¹ Gai. 3, 167.

⁷⁸² I. 3, 17, 3.

⁷⁸³ C. 4, 27, 2 (a. 530).

⁷⁸⁴ Gai. 3, 168–181; D. 46, 2–4; C. 8, 41; C. 8, 43.

ETIAM II QUI PRO EO INTERVENERUNT LIBERANTUR. IDEM EX CONTRARIO CONTINGIT, SI FIDEIUSSOR SOLVERIT: NON ENIM SOLUS IPSE LIBERATUR, SED ETIAM REUS.

1 ITEM PER ACCEPTILATIONEM TOLLITUR OBLIGATIO. EST AUTEM ACCEPTILATIO IMAGINARIA SOLUTIO. QUOD ENIM EX VERBORUM OBLIGATIONE TITIO DEBETUR, ID SI VELIT TITIUS REMITTERE, POTERIT SIC FIERI, UT PATIATUR HAEC VERBA DEBITOREM DICERE: „QUOD EGO TIBI PROMISI HABESNE ACCEPTUM?“ ET TITIUS RESPONDEAT „HABEO“: SED ET GRAECE POTEST ACCEPTUM FIERI, DUMMODO SIC FIAT, UT LATINIS VERBIS SOLET: ἔχεις λαβῶν δηνάδια τόσα, ἔχω λαβῶν. QUO GENERE UT DIXIMUS TANTUM EAE OBLIGATIONES SOLVUNTUR, QUAE EX VERBIS CONSISTUNT, NON ETIAM CETERAE: CONSENTANEUM ENIM VISUM EST VERBIS FACTAM OBLIGATIONEM POSSE ALIIS VERBIS DISSOLVI: SED ID, QUOD EX ALIA CAUSA DEBETUR, POTEST IN STIPULATIONEM DEDUCI ET PER ACCEPTILATIONEM DISSOLVI. SICUT AUTEM QUOD DEBETUR PRO PARTE RECTE SOLVITUR, ITA IN PARTEM DEBITI ACCEPTILATIO FIERI POTEST.

2 EST PRODITA STIPULATIO, QUAE VULGO AQUILIANA APPELLATUR, PER QUAM STIPULATIONEM CONTINGIT, UT OMNIUM RERUM OBLIGATIO IN STIPULATUM DEDUCATUR ET EA PER ACCEPTILATIONEM TOLLATUR. STIPULATIO ENIM AQUILIANA NOVAT OMNES OBLIGATIONES ET A GALLO AQUILIO ITA COMPOSITA EST: „QUIDQUID TE MIHI EX QUACUMQUE CAUSA DARE FACERE OPORTET OPORTEBIT PRAESENS IN DIEMVE QUARUMQUE RERUM MIHI TECUM ACTIO QUAEQUE ABS TE PETITIO VEL ADVERSUS TE PERSECUTIO EST ERIT QUODQUE TU MEUM HABES TENES POSSIDES POSSIDERESVE DOLOVE MALO FECISTI, QUOMINUS POSSIDEAS: QUANTI QUAEQUE EARUM RERUM RES ERIT, TANTAM PECUNIAM DARI STIPULATUS EST AULUS AGERIUS, SPOPONDIT NUMERIUS NEGIDIUS.“ ITEM E DIVERSO NUMERIUS NEGIDIUS INTERROGAVIT AULUM AGERIUM: „QUIDQUID TIBI HODIERNO DIE PER AQUILIANAM STIPULATIONEM SPOPONDI, ID OMNE HABESNE ACCEPTUM?“ RESPONDIT AULUS AGERIUS: „HABEO ACCEPTUMQUE TULI.“

3 PRAETEREA NOVATIONE TOLLITUR OBLIGATIO. VELUTI SI ID, QUOD TU SEIO DEBEAS, A TITIO DARI STIPULATUS SIT. NAM INTERVENTU NOVAE PERSONAE NOVA NASCITUR OBLIGATIO ET PRIMA TOLLITUR TRANSLATA IN POSTERIOREM, ADEO UT INTERDUM, LICET POSTERIOR STIPULATIO INUTILIS SIT, TAMEN PRIMA NOVATIONIS IURE TOLLATUR. VELUTI SI ID, QUOD TITIO TU DEBEBAS, A PUPILLO SINE TUTORIS AUCTORITATE STIPULATUS

ale také ti, kteří se za něho zaručili. Totéž nastane také v opačném případě, když bude plnit rukojmí; tehdy bude osvobozen nejen on, ale také dlužník.⁷⁸⁵

1. Stejně závazek zanikne formálním prominutím. Formální prominutí je symbolickým splněním. Pokud chce Titius odpustit to, co je mu dluženo z verbálního závazku, může tak učinit tím způsobem, že strpí, aby dlužník řekl: „Máš, co jsem ti slíbil?“ a Titius pak řekne: „Mám.“⁷⁸⁶ Formální prominutí dluhu může být provedeno také řecky, pokud je učiněno tak, jak to je obvyklé v latině: „ἔχεις λαβών δηναρία τόσα“, „ἔχω λαβών“.⁷⁸⁷ Tímto způsobem, jak jsme již řekli, zaniknou pouze verbální závazky, avšak nikoli také jiné. Závazky vznikající přednesením slov totiž zanikají pouze tehdy, když jsou opět přednesena slova.⁷⁸⁸ To, co je ale dluženo na základě jiného důvodu, může být převedeno do stipulace a pak se dlužník může osvobodit pomocí formálního prominutí o dluhu. A stejně tak jak může být dluh platně splněn pouze z části, může formální prominutí dluhu nastat také tehdy, když se jedná pouze o část dluhu.⁷⁸⁹

2. Byla vytvořena stipulace, která je obecně označována jako aquiliánská. Tato stipulace má za následek, že je možné povinnosti ze všech závazků převést do stipulace a tu pak zrušit pomocí formálního prominutí dluhu. Aquiliánská stipulace totiž způsobuje novaci všech závazků a Aquilius Gallus⁷⁹⁰ ji vytvořil následujícím způsobem:⁷⁹¹ „Cokoli jsi mně na základě nějakého právního důvodu povinen nyní nebo v budoucnu dát nebo učinit, ať již to je splatné, nebo pod lhůtou, ať mám proti tobě osobní žalobu z jakéhokoli právního vztahu, stejně jako věcné nebo praetorské žaloby, které proti tobě mám nebo mít budu, a to, co máš, měl jsi anebo jsi držitelem z mého majetku anebo v důsledku tvého zlého úmyslu, již nedržíš: Jakou má každá z těchto věcí hodnotu, tolik peněz si dal Aulus Agerius slíbit a Numerius Negidius⁷⁹² slíbil.“ Stejným způsobem, ale opačně, se Numerius Negidius ptal Aulus Ageria: „Dostal jsi vše, co jsem ti dnes pomocí aquiliánské stipulace slíbil?“ a Aulus Agerius odpověděl: „Dostal jsem to.“

3. Závazek kromě toho zaniká také novací, například když si Seius to, co mu dlužíš, dá slíbit od Titia. Přistoupením nové osoby totiž vzniká nový závazek a první zaniká tak, že se stává součástí následujícího. Toto platí až té míry, že podle novačních pravidel první stipulace zaniká sama, i když se stane později neplatnou, například když si dá Titius to, co mu dlužíš, slíbit od nedospělého bez souhlasu poručníka. V takovémto

⁷⁸⁵ Gai. 3, 168.

⁷⁸⁶ Gai. 3, 169.

⁷⁸⁷ „Dostal jsi tolik a tolik denárů?“ „Dostal jsem je.“ Ulp. D. 46, 4, 8, 4 (Ulp. lib. 48 ad Sab.).

⁷⁸⁸ Právní věda označuje takovýto postup jako *contrarius actus*, to je případ, kdy závazek zaniká stejným způsobem, jakým vznikl – opačným právním jednáním.

⁷⁸⁹ K celému § 1 viz Gai. 3, 170 a 172.

⁷⁹⁰ Klasický římský právník Gaius Aquilius Gallus byl žákem Quinta Mucia Scaevoly (viz pozn. 749). V roce 66 př. n. l. zastával úřad praetora spolu s Markem Tulliem Ciceronem. Věnoval se především soudní praxi a je autorem nejen uvedených stipulací, ale především žaloby ze zlého úmyslu (*actio de dolo*). K tomu také Cic. de off. 3, 14–15.

⁷⁹¹ Text této stipulace nalezneme také ve Flor. D. 46, 4, 18, 1 (Flor. lib. 8 inst.).

⁷⁹² Aulus Agerius a Numerius Negidius jsou zástupná jména označující žalobce a žalovaného v žalobních formulích římského procesního práva.

FUERIT, QUO CASU RES AMITTITUR: NAM ET PRIOR DEBITOR LIBERATUR ET POSTERIOR OBLIGATIO NULLA EST. NON IDEM IURIS EST, SI A SERVO QUIS STIPULATUS FUERIT: NAM TUNC PRIOR PROINDE OBLIGATUS MANET, AC SI POSTEA A NULLO STIPULATUS FUISSET. SED SI EADEM PERSONA SIT, A QUA POSTEA STIPULERIS, ITA DEMUM NOVATIO FIT, SI QUID IN POSTERIORE STIPULATIONE NOVI SIT, FORTE SI CONDICIO AUT DIES AUT FIDEIUSSOR ADICIATUR AUT DETRAHATUR. QUOD AUTEM DIXIMUS, SI CONDICIO ADICIATUR, NOVATIONEM FIERI, SIC INTELLEGI OPORTET, UT ITA DICAMUS FACTAM NOVATIONEM, SI CONDICIO EXTITERIT: ALIOQUIN SI DEFECERIT, DURAT PRIOR OBLIGATIO.

3a SED CUM HOC QUIDEM INTER VETERES CONSTABAT TUNC FIERI NOVATIONEM, CUM NOVANDI ANIMO IN SECUNDAM OBLIGATIONEM ITUM FUERAT: PER HOC AUTEM DUBIUM ERAT, QUANDO NOVANDI ANIMO VIDERETUR HOC FIERI ET QUASDAM DE HOC PRAESUMPTIONES ALII IN ALIIS CASIBUS INTRODUCEBANT: IDEO NOSTRA PROCESSIT CONSTITUTIO, QUAE APERTISSIME DEFINIVIT TUNC SOLUM FIERI NOVATIONEM, QUOTIENS HOC IPSUM INTER CONTRAHENTES EXPRESSUM FUERIT, QUOD PROPTER NOVATIONEM PRIORIS OBLIGATIONIS CONVENERUNT, ALIOQUIN MANERE ET PRISTINAM OBLIGATIONEM ET SECUNDAM EI ACCEDERE, UT MANEAT EX UTRAQUE CAUSA OBLIGATIO SECUNDUM NOSTRAE CONSTITUTIONIS DEFINITIONES, QUAS LICET EX IPSIUS LECTIONE APERTIUS COGNOSCERE.

4 HOC AMPLIUS EAE OBLIGATIONES, QUAE CONSENSU CONTRAHUNTUR, CONTRARIA VOLUNTATE DISSOLVUNTUR. NAM SI TITIUS ET SEIUS INTER SE CONSENSERUNT, UT FUNDUM TUSCULANUM EMPTUM SEIUS HABERET CENTUM AUREORUM, DEINDE RE NONDUM SECUTA, ID EST NEQUE PRETIO SOLUTO NEQUE FUNDO TRADITO, PLACUERIT INTER EOS, UT DISCEDERETUR AB EMPTIONE ET VENDITIONE, INVICEM LIBERANTUR. IDEM EST ET IN CONDUCTIONE ET LOCATIONE ET OMNIBUS CONTRACTIBUS, QUI EX CONSENSU DESCENDUNT, SICUT IAM DICTUM EST.

případě je pohledávka ztracena. Původní dlužník je totiž z jedné strany osvobozen a ze strany druhé pozdější závazek vůbec nevznikne. Jiná právní situace nastane, když si dá věřitel slíbit od otroka. Původní dlužník totiž zůstane zavázán stejně, jako kdyby si věřitel později nedal od nikoho slíbit. Jestliže se ale jedná o tutéž osobu, od níž jsi si dal později slíbit, pak nastane novace pouze tehdy, když pozdější stipulace obsahuje něco nového, například podmínku nebo uložení času, nebo když přistoupil rukojmí anebo byl propuštěn. To, že říkáme, že novace nastupuje poté, co byla připojena podmínka, musíme chápat tak, že se domníváme, že novace nastane pouze tehdy, když je podmínka splněna; pokud podmínka odpadne, pak dřívější závazek trvá.⁷⁹³

3a. I když již předkové uznávali, že novace nastane pouze tehdy, jestliže k druhému závazku bylo přistupováno s úmyslem novaci provést, přece jen zůstal jeden bod sporným, a to kdy bylo možné mít za to, že zde novační úmysl byl. Rozliční právníci uváděli u různých případů odlišné předpoklady. Z tohoto důvodu jsme vydali naši konstituci,⁷⁹⁴ která zcela jasně stanovila, že k novaci dojde pouze tehdy, když smluvní strany výslovně vyjádří, že souhlasí s novací staršího závazku a že v opačném případě zůstává předchozí závazek platným a druhý se k němu připojuje, takže ze dvou právních důvodů se stává jeden závazek, a to v souladu s ustanovením naší konstituce, jak se s tím můžeme podrobněji seznámit jejím čtením.

4. V důsledku toho ty závazky, které vznikají pouhým souhlasem, zanikají pouhým projevem opačné vůle. Neboť když se Titius a Seius dohodli na tom, že Seius koupí za sto aureů⁷⁹⁵ pozemek, který se jmenuje Tusculanum, ale poté, dříve než byla zaplacená kupní cena nebo byl pozemek odevzdán, se dohodnou od smlouvy o koupi a prodeji odstoupit, budou oba osvobozeni. Stejně tak to je u smlouvy o nájmu a pronájmu, a jak bylo právě řečeno, u všech smluv, které vznikají pouhým souhlasem.

LIBER QUARTUS

TITULUS PRIMUS

DE OBLIGATIONIBUS QUAE EX DELICTO NASCUNTUR

CUM EXPOSITUM SIT SUPERIORE LIBRO DE OBLIGATIONIBUS EX CONTRACTU ET QUASI EX CONTRACTU, SEQUITUR UT DE OBLIGATIONIBUS EX MALEFICIO DISPICIAMUS. SED ILLAE QUIDEM, UT SUO LOCO TRADIDIMUS, IN QUATTUOR GENERA DIVIDUNTUR: HAE VERO UNIUS GENERIS SUNT, NAM OMNES EX RE NASCUNTUR, ID EST EX IPSO MALEFICIO, VELUTI EX FURTO AUT RAPINA AUT DAMNO AUT INIURIA.

1 FURTUM EST CONTRECTATIO REI FRAUDULOSA VEL IPSIUS REI VEL ETIAM USUS EIUS POSSESSIONISVE, QUOD LEGE NATURALI PROHIBITUM EST ADMITTERE.

2 FURTUM AUTEM VEL A FURVO ID EST NIGRO DICTUM EST, QUOD CLAM ET OBSCURE FIT ET PLERUMQUE NOCTE: VEL A FRAUDE: VEL A FERENDO, ID EST AUFERENDO: VEL A GRAECO SERMONE, QUI φώρρας APPELLANT FURES. IMMO ETIAM GRAECI ἀπό τοῦ ἔχειν φώρρας DIXERUNT

3. FURTORUM AUTEM GENERA DUO SUNT, MANIFESTUM ET NEC MANIFESTUM. NAM CONCEPTUM ET OBLATUM SPECIES POTIUS ACTIONIS SUNT FURTO COHAERENTES QUAM GENERA FURTORUM, SICUT INFERIUS APPAREBIT. MANIFESTUS FUR EST, QUEM GRAECI ἐπ' αὐτοφώρῳ APPELLANT: NEC SOLUM IS QUI IN IPSO FURTO DEPREHENDITUR, SED ETIAM IS QUI EO LOCO DEPREHENDITUR, QUO FIT, VELUTI QUI IN DOMO FURTUM FECIT ET NONDUM EGRESSUS IANUAM DEPREHENSUS FUERIT, ET QUI IN OLIVETO OLIVARUM AUT IN VINETO UVARUM FURTUM FECIT, QUAMDIU IN EO OLIVETO AUT IN VINETO FUR DEPREHENSUS SIT: IMMO ULTERIUS FURTUM MANIFESTUM EXTENDENDUM EST, QUAMDIU EAM REM FUR TENENS VISUS VEL DEPREHENSUS FUERIT SIVE IN PUBLICO SIVE IN PRIVATO VEL A DOMINO VEL AB ALIO, ANTEQUAM EO PERVENIRET, QUO PERFERRE AC DEPONERE REM DESTINASSET. SED SI PERTULIT QUO DESTINAVIT, TAMETSI DEPREHENDATUR CUM RE FURTIVA, NON EST MANIFESTUS FUR. NEC MANIFESTUM FURTUM QUID SIT, EX HIS QUAE DIXIMUS INTELLIGITUR: NAM QUOD MANIFESTUM NON EST, ID SCILICET NEC MANIFESTUM EST.

4 CONCEPTUM FURTUM DICITUR, CUM APUD ALIQUEM TESTIBUS PRAESENTIBUS FURTIVA RES QUAESITA ET INVENTA SIT: NAM IN EUM PROPRIA ACTIO CONSTITUTA EST, QUAMVIS FUR NON SIT, QUAE APPELLATUR CONCEPTI. OBLATUM FURTUM DICITUR, CUM RES FURTIVA AB ALIQUO TIBI OBLATA SIT EAQUE APUD TE CONCEPTA SIT, UTIQUE SI EA MENTE TIBI DATA FUERIT, UT APUD TE POTIUS QUAM APUD EUM QUI DEDERIT CONCIPERETUR:

PRVNÍ TITUL

O ZÁVAZCÍCH, KTERÉ VZNIKAJÍ Z DELIKTŮ⁷⁹⁶

Po výkladech v předchozí knize o závazcích ze smlouvy a jakoby ze smlouvy⁷⁹⁷ se nyní musíme blíže zabývat závazky z deliktů. Jestliže se první, jak jsme již o tom pojednali na jiném místě, dělí na čtyři druhy,⁷⁹⁸ poslední tvoří jen jeden jediný druh. Všechny vznikají na základě jednoho důvodu, z protiprávního jednání, a to z krádeže, nebo z loupeže, nebo z protiprávního poškození věci, nebo z urážky na cti.⁷⁹⁹

1. Krádež je zavrženíhodné zmocnění se věci samé, nebo jejího užitku, nebo její držby, a tím vykonání něčeho, co je zakázáno již podle přirozeného práva.⁸⁰⁰

2. Krádež je odvozena od slova *furtus*, což znamená tmavý, neboť je takovýto čin prováděn tajně, skrytě a často v noci, nebo od *fraus* – zavrženíhodné jednání, nebo od *ferre* – odnést, a to ve smyslu odnést nedovoleně, nebo z řečtiny, kde jsou zloději nazýváni φώρας. Vždyť také Řekové říkají, από τού ερρειν φώρας.⁸⁰¹

3. Jsou dva druhy krádeže, zjevná a nezjevná. Případy odhalené a podstrčené krádeže totiž spíše odpovídají žalobám z krádeže, než že by byly druhy krádeže, jak bude ještě dále ukázáno.⁸⁰² Zjevným zlodějem, kterého Řekové označují jako chyceného při činu, je nejen ten, kdo je chycen na místě, kde kradl, jako například ten, kdo kradl v domě, ale ještě neodešel dveřmi a byl zadržen, anebo ten, kdo odcizil olivy v olivovém háji nebo hrozny ve vinohradu, když byl chycen v háji nebo ve vinohradu jako zloděj. O zjevnou krádež se jedná také tehdy, jestliže se zloděj s ukradenou věcí ještě nachází na veřejném místě, nebo na soukromém pozemku vlastníka, anebo byl viděn a zadržen na jiném místě, dříve než odešel z místa, odkud věc odcizil a neodnesl ji do bezpečí. Zjevným zlodějem není ten, kdo přinesl věc na místo, kam ji přinést chtěl, i když byl s touto odcizenou věcí přistižen, tehdy se jedná o nezjevnou krádež, což vyplývá z toho, co jsme již řekli.

4. O odhalené krádeži hovoříme tehdy, když je ukradená věc u někoho hledána a za přítomnosti svědků nalezena. Neboť proti němu byla zavedena zvláštní žaloba, přestože zlodějem nebyl. Jmenuje se žaloba z odhalené krádeže. O podstrčené krádeži mluvíme tehdy, když ti někdo podstrčí kradenou věc a byla u tebe nalezena, přičemž ti byla podstrčena s úmyslem, aby byla nalezena spíše u tebe než u toho, kdo ti ji dal. Neboť pro tebe, u něhož byla věc nalezena, byla proti tomu, kdo ti ji podstrčil, zavedena

⁷⁹⁶ Gai. 3, 182–208; D. 47, 2; C. 6, 2.

⁷⁹⁷ I. 3, 13–27.

⁷⁹⁸ I. 3, 13, 2.

⁷⁹⁹ Gai. D. 44, 7, 4 (Gai. lib. 3 aur.).

⁸⁰⁰ Srov. známou definici krádeže z Paul. D. 47, 2, 1, 3 (Paul. lib. 39 ad ed.).

⁸⁰¹ „Slovo zloděj je odvozeno od odnést.“ § 2 je převzat z Paul. D. 47, 2, 1 pr. (Paul. lib. 39 ad ed.).

⁸⁰² I. 4, 1, 4. K textu srov. Gai. 3, 183; Gai. D. 47, 2, 2 (Gai. lib. 13 ad ed.).

NAM TIBI, APUD QUEM CONCEPTA SIT, PROPRIA ADVERSUS EUM QUI OPTULIT, QUAMVIS FUR NON SIT, CONSTITUTA EST ACTIO, QUAE APPELLATUR OBLATI. EST ETIAM PROHIBITI FURTI ACTIO ADVERSUS EUM, QUI FURTUM QUAERERE TESTIBUS PRAESENTIBUS VOLENTEM PROHIBUERIT. PRAETEREA POENA CONSTITUITUR EDICTO PRAETORIS PER ACTIONEM FURTI NON EXHIBITI ADVERSUS EUM, QUI FURTIVAM REM APUD SE QUAESITAM ET INVENTAM NON EXHIBUIT. SED HAE ACTIONES, ID EST CONCEPTI ET OBLATI ET FURTI PROHIBITI NEC NON FURTI NON EXHIBITI, IN DESUETUDINEM ABIERUNT. CUM ENIM REQUISITIO REI FURTIVAE HODIE SECUNDUM VETEREM OBSERVATIONEM NON FIT: MERITO EX CONSEQUENTIA ETIAM PRAEFATAE ACTIONES AB USU COMMUNI RECESSERUNT, CUM MANIFESTISSIMUM EST, QUOD OMNES, QUI SCIENTES REM FURTIVAM SUSCEPERINT ET CELAVERINT, FURTI NEC MANIFESTI OBNOXII SUNT.

5 POENA MANIFESTI FURTI QUADRUPLI EST TAM EX SERVI PERSONA QUAM EX LIBERI, NEC MANIFESTI DUPLI.

6 FURTUM AUTEM FIT NON SOLUM, CUM QUIS INTERCIPENDI CAUSA REM ALIENAM AMOVET, SED GENERALITER CUM QUIS ALIENAM REM INVITO DOMINO CONTRACTAT. ITAQUE SIVE CREDITOR PIGNORE SIVE IS APUD QUEM RES DEPOSITA EST EA RE UTATUR SIVE IS QUI REM UTENDAM ACCEPIT IN ALIUM USUM EAM TRANSFERAT, QUAM CUIUS GRATIA EI DATA EST, FURTUM COMMITTIT. VELUTI SI QUIS ARGENTUM UTENDUM ACCEPERIT QUASI AMICOS AD CENAM INVITATURUS ET ID PEREGRE SECUM TULERIT, AUT SI QUIS EQUUM GESTANDI CAUSA COMMODATUM SIBI LONGIUS ALIQUO DUXERIT, QUOD VETERES SCRIPSERUNT DE EO, QUI IN ACIEM EQUUM PERDUXISSET.

7 PLACUIT TAMEN EOS, QUI REBUS COMMODATIS ALITER UTERENTUR, QUAM UTENDAS ACCEPERINT, ITA FURTUM COMMITTERE, SI SE INTELLEGANT ID INVITO DOMINO FACERE EUMQUE SI INTELLEXISSET NON PERMISSURUM, AC SI PERMISSURUM CREDANT, EXTRA CRIMEN VIDERI: OPTIMA SANE DISTINCTIONE, QUIA FURTUM SINE AFFECTU FURANDI NON COMMITTITUR.

8 SED ET SI CREDAT ALIQUIS INVITO DOMINO SE REM COMMODATAM SIBI CONTRECTARE, DOMINO AUTEM VOLENTE ID FIAT, DICITUR FURTUM NON FIERI. UNDE ILLUD QUAESITUM EST, CUM TITIVS SERVUM MAEVII SOLLICITAVERIT, UT QUASDAM RES DOMINO SUBRIPERET ET AD EUM PERFERRET, ET SERVUS ID AD MAEVIVM PERTULERIT, MAEVIUS, DUM VULT TITIVM IN IPSO DELICTO DEPREHENDERE, PERMISIT SERVO QUASDAM RES AD EUM PERFERRE, UTRUM FURTI AN SERVI CORRUPTI IUDICIO TENEATUR TITIVS, AN NEUTRO? ET CUM NOBIS SUPER HAC DUBITATIONE SUGGESTUM EST ET ANTIQVORVM PRUDENTIVM SUPER HOC ALTERCATIONES PERSPEXIMVS, QUIBUSDAM NEQVE FURTI NEQVE SERVI CORRUPTI ACTIONEM PRAESTANTIBVS, QUIBUSDAM FURTI TANTVMmodo: NOS HVIUSMODI CALLIDITATI OBIAM EUNTES PER NOSTRAM DECISIONEM SANXIMVS NON SOLUM FURTI AC-

zvláštní žaloba, i když on sám zlodějem nebyl. Jmenuje se žaloba z podstrčené krádeže. Je také žaloba ze zabraňované krádeže proti tomu, kdo by chtěl jinému zabránit, aby za přítomnosti svědků krádež vypátral. Kromě toho praetorský edikt počítá s pokutou ze žaloby z nevydání kradené věci proti tomu, kdo by nevydal kradenou věc, která je u něho hledána a nalezena. Avšak tyto žaloby, to je žaloba z odhalené krádeže, žaloba z podstrčené krádeže, žaloba ze zabraňované krádeže a žaloba z nevydání kradené věci, se přestaly užívat. Protože se totiž dnes hledání ukradené věci neprovádí na základě starých předpisů, nejsou tyto žaloby důsledně, oprávněně a obecně používány, zejména když je zcela zřejmé, že všichni, kteří vědomě přijali a ukryli ukradenou věc, podléhají žalobě z nezjevné krádeže.

5. Při zjevné krádeži spáchané otrokem, stejně jako svobodným člověkem, zní pokuta na čtyřnásobek, při nezjevné na dvojnásobek.

6. O krádež se nejedná pouze tehdy, když si někdo vzal cizí věc proto, aby si ji přivlastnil, ale vždy, když někdo použije cizí věc proti vlastníkově vůli. Jestliže tedy někdo jako zástavní věřitel, nebo jako uschovatel, užívá převzatou věc, anebo ten, kdo si věc půjčí, ji užívá jiným způsobem, než za jakým účelem mu byla půjčena, spáchá krádež, jako například ten, kdo si půjčil stříbrné nádobí proto, aby mohl pozvat přítele na hostinu, si je vezme na cesty,⁸⁰³ anebo ten, kdo si půjčil koně, aby se na něm pouze projel, a pak s ním odcválá, jak o tom napsali předkové, ten, kdo si vzal koně do války.⁸⁰⁴

7. Nakonec se však prosadil názor, že ti, kteří půjčenou věc užívají jiným způsobem, než za jakým účelem byla předána, spáchají krádež pouze tehdy, když ví, že jednají bez souhlasu vlastníka, který by takovéto nakládání s věcí, kdyby o tom věděl, nedovolil; jestliže věří, že by to dovolil, má se za to, že protiprávně nejednají. Skutečně se jedná o skvělé rozlišení, protože krádež bez úmyslu ukrást spáchat nelze.

8. Jestliže se někdo domnívá, že užívá věc proti vlastníkově vůli, i když s tím je vlastník srozuměn, má se za to, že se o krádež nejedná. Z toho se odvíjí otázka: Kdyby se Titius pokoušel přemluvit otroka patřícího Maeviovi, aby některé věci ukradl svému pánovi a přinesl mu je, a když to otrok Maeviovi udělal a Maevius, který chtěl Titia chytnout při činu, dovolil otrokovi věci k Titiovi přinést, je pak Titius odpovědný ze žaloby z krádeže, nebo ze žaloby ze zkažení otroka, nebo ani z jedné z nich? Když nám byla tato otázka předložena a my jsme prozkoumali pochybnosti vyplývající z názorů učených předků, někteří z nich nepřipouštěli ani žalobu z krádeže, ani žalobu ze zkažení otroka, někteří pak pouze žalobu z krádeže, nařídili jsme naším rozhodnutím,⁸⁰⁵ abychom zamezili těmto spekulacím, že proti Titiovi je k dispozici nejen žaloba z krádeže, ale také žaloba ze zkažení otroka. I když totiž návodce tohoto otroka v žádném případě nezkazil a z tohoto důvodu nejsou dány všechny předpoklady odůvodňující

⁸⁰³ Viz Gai. D. 13, 6, 18 pr. (Gai. lib. 9 ad ed. prov.).

⁸⁰⁴ Gai. 3, 195–196.

⁸⁰⁵ C. 6, 2, 20 (a. 530).

TIONEM, SED ETIAM SERVI CORRUPTI CONTRA EUM DARI: LICET ENIM IS SERVUS DETERIOR A SOLLICITATORE MINIME FACTUS EST ET IDEO NON CONCURRANT REGULAE, QUAE SERVI CORRUPTI ACTIONEM INTRODUCERENT, TAMEN CONSILIUM CORRUPTORIS AD PERNICIEM PROBITATIS SERVI INTRODUCTUM EST, UT SIT EI POENALIS ACTIO IMPOSITA, TAMQUAM RE IPSA FUISSET SERVUS CORRUPTUS, NE EX HUIUSMODI IMPUNITATE ET IN ALIUM SERVUM, QUI POSSIT CORRUMPI, TALE FACINUS A QUIBUSDAM PERPETRETUR.

9 INTERDUM ETIAM LIBERORUM HOMINUM FURTUM FIT, VELUTI SI QUIS LIBERORUM NOSTRORUM, QUI IN POTESTATE NOSTRA SIT, SUBREPTUS FUERIT.

10 ALIQUANDO AUTEM ETIAM SUAE REI QUISQUE FURTUM COMMITTIT, VELUTI SI DEBITOR REM QUAM CREDITORI PIGNORIS CAUSA DEDIT SUBTRAXERIT.

11 INTERDUM FURTI TENETUR, QUI IPSE FURTUM NON FECERIT: QUALIS EST, CUIUS OPE ET CONSILIO FURTUM FACTUM EST. IN QUO NUMERO EST, QUI TIBI NUMMOS EXCUSSIT, UT ALIUS EOS RAPERET, AUT OBSTITIT TIBI, UT ALIUS REM TUAM EXCIPERET, VEL OVES AUT BOVES TUAS FUGAVERIT, UT ALIUS EAS EXCIPERET: ET HOC VETERES SCRIPSERUNT DE EO, QUI PANNIO RUBRO FUGAVIT ARMENTUM. SED SI QUID EORUM PER LASCIVIAM ET NON DATA OPERA, UT FURTUM ADMITTERETUR, FACTUM EST, IN FACTUM ACTIO DARI DEBEAT. AT UBI OPE MAEVII TITIUS FURTUM FECERIT, AMBO FURTI TENENTUR. OPE CONSILIO EIUS QUOQUE FURTUM ADMITTI VIDETUR, QUI SCALAS FORTE FENESTRIS SUPPONIT AUT IPSAS FENESTRAS VEL OSTIUM EFFRINGIT, UT ALIUS FURTUM FACERET, QUIVE FERRAMENTA AD EFFRINGENDUM AUT SCALAS UT FENESTRIS SUPPONERENTUR COMMODAVERIT, SCIENS CUIUS GRATIA COMMODAVERIT. CERTE QUI NULLAM OPERAM AD FURTUM FACIENDUM ADHIBUIT, SED TANTUM CONSILIUM DEDIT ATQUE HORTATUS EST AD FURTUM FACIENDUM, NON TENETUR FURTI.

12 HI, QUI IN PARENTIUM VEL DOMINORUM POTESTATE SUNT, SI REM EIS SUBRIPIANT, FURTUM QUIDEM ILLIS FACIUNT ET RES IN FURTIVAM CAUSAM CADIT NEC OB ID AB ULLO USUCAPI POTEST, ANTEQUAM IN DOMINI POTESTATEM REVERTATUR, SED FURTI ACTIO NON NASCITUR, QUIA NEC EX ALIA ULLA CAUSA POTEST INTER EOS ACTIO NASCI: SI VERO OPE CONSILIO ALTERIUS FURTUM FACTUM FUERIT, QUIA UTIQUE FURTUM COMMITTITUR, CONVENIENTER ILLE FURTI TENETUR, QUIA VERUM EST OPE CONSILIO EIUS FURTUM FACTUM ESSE.

13 FURTI AUTEM ACTIO EI COMPETIT, CUIUS INTEREST REM SALVAM ESSE, LICET DOMINUS NON SIT: ITAQUE NEC DOMINO ALITER COMPETIT, QUAM SI EIUS INTERSIT REM NON PERIRE.

14 UNDE CONSTAT CREDITOREM DE PIGNORE SUBREPTO FURTI AGERE POSSE, ETIAMSI IDONEUM DEBITOREM HABEAT, QUIA EXPEDIT EI PIGNORI POTIUS INCUMBERE QUAM IN

podání žaloby ze zkažení otroka, přece jen je průkazný úmysl pachatele poctivost otroka poskvřnit; proto se na něho vztahuje poenální žaloba stejně, jako kdyby byl otrok skutečně zkažený, aby takováto beztrestnost nikoho nesváděla, tedy jiného otroka, který by se případně dal zkažením svést ke spáchání takovéhoho činu.⁸⁰⁶

9. Čas od času dochází také ke krádeži svobodných lidí, jako například, když je uneseno jedno z našich dětí, které je pod naší otcovskou mocí.

10. Někdy se také někdo dopustí krádeže své vlastní věci, například tehdy, když dlužník odcizí věc, kterou předal věřiteli do zástavy.⁸⁰⁷

11. Příhodi se, že je za krádež odpovědný ten, kdo sám nekradl. Tak je tomu v případě, když byla krádež spáchána na návod a skutkem někoho. To se stane tehdy, když ti někdo vyrazí peníze z ruky proto, aby si je někdo jiný mohl přivlastnit, anebo když se ti někdo postaví do cesty, aby ti někdo jiný vzal tvou věc, anebo ten, kdo plaší tvé ovce nebo dobytek, aby je někdo jiný pochytil. Předkové psali také o případě, když někdo vydráždil stádo dobytka rudým hadrem. Pokud se něco takového přihodilo, nikoli však v úmyslu umožnit krádež, ale z rozpustilosti, má být v takovémto případě propuštěna žaloba založená na popsání skutkového stavu. Kdyby ale naopak odcizil Titius s pomocí Maevia, jsou oba odpovědní z krádeže. Má se za to, že něčím návodem a skutkem je krádež spáchána také tehdy, když někdo přistaví žebřík k oknu anebo otevře okno anebo dveře proto, aby někdo jiný krádež spáchal; anebo ten, kdo půjčí nářadí určené k vloupání anebo žebřík za účelem přistavení k oknům, když ví, z jakého důvodu tyto věci půjčuje. Za krádež nepochybně není odpovědný ten, kdo k provedení činu neposkytl žádnou pomoc, ale pouze poradil a ke krádeži povzbuzoval.⁸⁰⁸

12. Jestliže ti, kteří jsou pod otcovskou mocí anebo v moci pána, mu odcizí nějakou věc, pak spáchají krádež a věc bude náležet mezi věci kradené. Z tohoto důvodu ji nikdo nemůže vydržet do té doby, dokud se nevrátí do moci vlastníka; žaloba z krádeže však není přípustná, neboť mezi těmito osobami se žaloba nepřipouští ze žádného důvodu. Jestliže se to ale stane z návodu nebo skutkem třetího, pak je tento z krádeže odpovědný, neboť krádež jako taková spáchána byla, když byla spáchána z návodu nebo skutkem třetího.

13. Žaloba z krádeže přísluší tomu, kdo má zájem na tom, aby mu věc byla zachována, i kdyby nebyl vlastníkem. Vlastník je proto k podání žaloby příslušný pouze tehdy, když má zájem na tom, aby věc nezmizela.⁸⁰⁹

14. Je přitom zřejmé, že v případě odcizení zástavy může zástavní věřitel žalovat z krádeže, i když je jeho dlužník solventní, neboť pro něho může být prospěšnější držet

⁸⁰⁶ Gai. 3, 197–198.

⁸⁰⁷ K §§ 9 a 10 viz Gai. 3, 199–200.

⁸⁰⁸ Gai. 3, 202.

⁸⁰⁹ Gai. 3, 203.

PERSONAM AGERE: ADEO QUIDEM UT, QUAMVIS IPSE DEBITOR EAM REM SUBRIPUERIT, NIHILO MINUS CREDITORI COMPETIT ACTIO FURTI.

15 ITEM SI FULLO POLIENDA CURANDAVE AUT SARCINATOR SARCIENDA VESTIMENTA MERCEDE CERTA ACCEPERIT EAQUE FURTO AMISERIT, IPSE FURTI HABET ACTIONEM, NON DOMINUS, QUIA DOMINI NIHILO INTEREST EAM REM NON PERIRE, CUM IUDICIO LOCATI A FULLONE AUT SARCINATORE REM SUAM PERSEQUI POTEST. SED ET BONAE FIDEI EMPTORI SUBREPTA RE QUAM EMERIT, QUAMVIS DOMINUS NON SIT, OMNIMODO COMPETIT FURTI ACTIO, QUEMADMODUM ET CREDITORI. FULLONI VERO ET SARCINATORI NON ALITER FURTI COMPETERE PLACUIT, QUAM SI SOLVENDO SINT, HOC EST SI DOMINO REI AESTIMATIONEM SOLVERE POSSINT: NAM SI SOLVENDO NON SUNT, TUNC QUIA AB EIS SUUM DOMINUS CONSEQUI NON POSSIT, IPSI DOMINO FURTI ACTIO COMPETIT, QUIA HOC CASU IPSIUS INTEREST REM SALVAM ESSE. IDEM EST ET SI IN PARTE SOLVENDO SINT FULLO AUT SARCINATOR.

16 QUAE DE FULLONE ET SARCINATORE DIXIMUS, EADEM ET AD EUM CUI COMMODATA RES EST TRANSFERENDA VETERES EXISTIMABANT: NAM UT ILLE FULLO MERCEDEM ACCIPIENDO CUSTODIAM PRAESTAT, ITA IS QUOQUE, QUI COMMODUM UTENDI PERCIPIT, SIMILITER NECESSE HABET CUSTODIAM PRAESTARE: SED NOSTRA PROVIDENTIA ETIAM HOC IN DECISIONIBUS NOSTRIS EMENDAVIT, UT IN DOMINI SIT VOLUNTATE, SIVE COMMODATI ACTIONEM ADVERSUS EUM QUI REM COMMODATAM ACCEPIT MOVERE DESIDERAT, SIVE FURTI ADVERSUS EUM QUI REM SUBRIPUIT, ET ALTERUTRA EARUM ELECTA DOMINUM NON POSSE EX PAENITENTIA AD ALTERAM VENIRE ACTIONEM. SED SI QUIDEM FUREM ELEGERIT, ILLUM QUI REM UTENDAM ACCEPIT PENITUS LIBERARI. SIN AUTEM COMMODATOR VENIAT ADVERSUS EUM QUI REM UTENDAM ACCEPIT, IPSI QUIDEM NULO MODO COMPETERE POSSE ADVERSUS FUREM FURTI ACTIONEM, EUM AUTEM, QUI PRO RE COMMODATA CONVENITUR, POSSE ADVERSUS FUREM FURTI HABERE ACTIONEM, ITA TAMEN, SI DOMINUS SCIENS REM ESSE SUBREPTAM ADVERSUS EUM CUI RES COMMODATA FUIT PERVENIT: SIN AUTEM NESCIUS ET DUBITANS REM NON ESSE APUD EUM COMMODATI ACTIONEM INSTITUIT, POSTEA AUTEM RE COMPERTA VOLUIT REMITTERE QUIDEM COMMODATI ACTIONEM, AD FURTI AUTEM PERVENIRE, TUNC LICENTIA EI CONCEDATUR ET ADVERSUS FUREM VENIRE NULO OBSTACULO EI OPPONENDO, QUONIAM INCERTUS CONSTITUTUS MOVIT ADVERSUS EUM QUI REM UTENDAM ACCEPIT COMMODATI ACTIONEM (NISI DOMINO AB EO SATISFACTUM EST: TUNC ETENIM OMNIMODO FUREM A DOMINO QUIDEM FURTI ACTIONE LIBERARI, SUPPOSITUM AUTEM ESSE EI, QUI PRO RE SIBI COMMODATA DOMINO SATISFECIT), CUM MANIFESTISSIMUM EST, ETIAM SI AB INITIO DOMINUS ACTIONEM INSTITUIT COMMODATI IGNARUS REM ESSE SUBREPTAM, POSTEA AUTEM HOC EI COGNITO ADVERSUS FUREM TRANSIVIT, OMNIMODO LIBERARI EUM QUI REM COMMODATAM ACCEPIT, QUEMCUMQUE CAUSAE EXITUM

spíše zástavu, než žalovat dlužníka. Jde to až tak daleko, že věřiteli přísluší žaloba z krádeže dokonce také tehdy, když zástavu odcizí samotný dlužník.⁸¹⁰

15. A dále, jestliže převezme čistič oděvů šaty ke škrobení anebo čištění anebo krejčí k opravě za danou odměnu a kvůli krádeži se ztratily, mají žalobu z krádeže oni, a nikoli vlastník, protože ten nemá zájem na tom, aby se věc neztratila; ten totiž může svůj zájem vůči čističi anebo krejčímu uplatnit pomocí žaloby z nájmu.⁸¹¹ Žalobu z krádeže má také kupec v dobré víře, kterému byla koupená věc odcizena, a to i přesto, že se nestal vlastníkem, stejně jako ji má v každém případě zástavní věřitel. Má se za to, že čistič oděvů a krejčí mají žalobu z krádeže, pouze když jsou solventní, to znamená, když jsou schopni nahradit vlastníkovu hodnotu věci. Když totiž solventní nejsou a vlastník z tohoto důvodu nemůže od nich svoje požadovat, přísluší žaloba z krádeže vlastníkovu, neboť v takovémto případě má na tom, aby věc byla zachována, zájem on. Totéž platí, když čistič oděvů anebo krejčí jsou solventní pouze částečně.⁸¹²

16. To, co jsme řekli o čističi oděvů a krejčím, bylo třeba podle názoru předků vztáhnout také na toho, komu byla věc půjčena. Protože stejně tak, jako je čistič oděvů za odměnu odpovědný za opatrování věci, je stejně tak za opatrování věci odpovědný také ten, kdo obdržel výhodu v důsledku užívání věci.⁸¹³ Naším rozhodnutím⁸¹⁴ toto ale také vylepšila naše péče tak, že je rozhodující vůle vlastníka, zda chce podat proti zloději žalobu z půjčky, nebo žalobu z krádeže, a že když se vlastník pro jednu z nich rozhodl, nemůže mu to být líto a vrátit se ke druhé. Když si totiž zvolí žalobu z krádeže proti zloději, ten, kdo si půjčil, se zcela osvobozuje. Pokud ale ten, kdo věc půjčil, přece jen žaluje toho, kdo si půjčil, tak mu sice již v žádném případě nepřísluší žaloba z krádeže proti zloději, ale ten, kdo byl z půjčení věci žalován, může zloděje žalovat pomocí žaloby z krádeže, ovšem za předpokladu, že vlastník žaloval kvůli krádeži. Opačně ale platí, když použil žalobu z půjčení věci, aniž o krádeži věděl, anebo proto, že měl pouze podezření, že se věc nenachází u toho, kdo si ji půjčil. Když se však později situace objasnila a nechal žalobu z půjčky padnout a chtěl by použít žalobu z krádeže, měl by mít právo nastoupit proti zloději bez toho, aniž by mu byly činěny obtíže, a to proto, že když podával žalobu z půjčky proti tomu, kdo si věc půjčil, byl v nejistotě (tak ať je, kdyby ten, kdo si věc půjčil, poskytl vlastníkovu náhradu; v takovém případě by byl zloděj ze žaloby z krádeže úplně osvobozen, ale bude podléhat žalobě toho, kdo si věc půjčil, který za půjčenou věc poskytl vlastníkovu náhradu). Naproti tomu je zcela jasné, že ten, kdo si věc půjčil, bude zcela osvobozen, i když vlastník, protože zpočátku nevěděl, že věc byla odcizena, žaloval z půjčky, ale později, když se to dozvěděl, žaloval zloděje, ať již proces vlastníka proti zloději skončí jakkoli. Toto

⁸¹⁰ Gai. 3, 204.

⁸¹¹ Viz I. 3, 24.

⁸¹² Gai. 3, 205.

⁸¹³ Gai. 3, 206.

⁸¹⁴ C. 6, 2, 22, 1-2 (a. 530).

DOMINUS ADVERSUS FUREM HABUERIT: EADEM DEFINITIONE OPTINENTE, SIVE IN PARTEM SIVE IN SOLIDUM SOLVENDO SIT IS QUI REM COMMODATAM ACCEPIT.

17 SED IS, APUD QUEM RES DEPOSITA EST, CUSTODIAM NON PRAESTAT, SED TANTUM IN EO OBNOXIUS EST, SI QUID IPSE DOLO MALO FECERIT: QUA DE CAUSA SI RES EI SUBREPTA FUERIT, QUIA RESTITUENDAE EIUS NOMINE DEPOSITI NON TENETUR NEC OB ID EIUS INTEREST REM SALVAM ESSE, FURTI AGERE NON POTEST, SED FURTI ACTIO DOMINO COMPETIT.

18 IN SUMMA SCIENDUM EST QUAESITUM ESSE, AN IMPUBES REM ALIENAM AMOVENDO FURTUM FACIAT. ET PLACET, QUIA FURTUM EX AFFECTU CONSISTIT, ITA DEMUM OBLIGARI EO CRIMINE IMPUBEREM, SI PROXIMUS PUBERTATI SIT ET OB ID INTELLEGAT SE DELINQUERE.

19 FURTI ACTIO SIVE DUPLI SIVE QUADRUPLI TANTUM AD POENAE PERSECUTIONEM PERTINET: NAM IPSIUS REI PERSECUTIONEM EXTRINSECUS HABET DOMINUS, QUAM AUT VINDICANDO AUT CONDICENDO POTEST AUFERRE. SED VINDICATIO QUIDEM ADVERSUS POSSESSOREM EST, SIVE FUR IPSE POSSIDET SIVE ALIUS QUI LIBET: CONDUCTIO AUTEM ADVERSUS IPSUM FUREM HEREDEMVE EIUS, LICET NON POSSIDEAT, COMPETIT.

TITULUS SECUNDUS

VI BONORUM RAPTORUM

QUI RES ALIENAS RAPIT, TENETUR QUIDEM ETIAM FURTI (QUIS ENIM MAGIS ALIENAM REM INVITO DOMINO CONTRECTAT, QUAM QUI VI RAPIT? IDEOQUE RECTE DICTUM EST EUM IMPROBUM FUREM ESSE): SED TAMEN PROPRIAM ACTIONEM EIUS DELICTI NOMINE PRAETOR INTRODUXIT, QUAE APPELLATUR VI BONORUM RAPTORUM ET EST INTRA ANNUM QUADRUPLI, POST ANNUM SIMPLI. QUAE ACTIO UTILIS EST, ETIAMSI QUIS UNAM REM LICET MINIMAM RAPUERIT. QUADRUPLUM AUTEM NON TOTUM POENA EST ET EXTRA POENAM REI PERSECUTIO, SICUT IN ACTIONE FURTI MANIFESTI DIXIMUS: SED IN QUADRUPLIO INEST ET REI PERSECUTIO, UT POENA TRIPLI SIT, SIVE COMPREHENDATUR RAPTOR IN IPSO DELICTO SIVE NON. RIDICULUM EST ENIM LEVIORIS ESSE CONDICIONIS EUM QUI VI RAPIT, QUAM QUI CLAM AMOVET.

1 QUIA TAMEN ITA COMPETIT HAEC ACTIO, SI DOLO MALO QUISQUE RAPUERIT: QUI ALIQUO ERRORE INDUCTUS SUAM REM ESSE ET IMPRUDENS IURIS EO ANIMO RAPUIT, QUASI DOMINO LICEAT REM SUAM ETIAM PER VIM AUFERRE POSSESSORIBUS, ABSOLVI

pravidlo platí také tehdy, když je ten, kdo si věc půjčil, schopen poskytnout částečnou anebo úplnou náhradu za plnění.⁸¹⁵

17. Ten, komu byla věc odevzdána do úschovy, nebyl odpovědný za opatrování, ale odpovídal pouze tehdy, když sám jednal ve zlém úmyslu. Když mu bude v důsledku toho věc odcizena, nemůže použít žalobu z krádeže, protože na základě úschovy neodpovídá za vrácení věci, a proto také nemá zájem na tom, aby mu věc zůstala; žaloba z krádeže přísluší spíše vlastníkově.⁸¹⁶

18. Nakonec je třeba vědět, že vznikla otázka, zda krádež spáchá nedospělec, který odejme cizí věc. A o tom platí: když je krádež založena na úmyslu, je nedospělec za tento čin odpovědný pouze tehdy, když je blízký věku dospělosti, a proto ví, že spáchal protiprávní jednání.⁸¹⁷

19. Žaloba z krádeže na dvojnásobek, nebo čtyřnásobek, se týká pouze vymáhání pokuty. Kromě toho totiž může vlastník vymáhat věc samu, kterou si může obstarat pomocí vindikace nebo kondikce.⁸¹⁸ Vindikace je ale použitelná jen proti držiteli, ať již drží zloděj samotný anebo někdo jiný, zatímco kondikce směřuje osobně proti zloději, nebo proti jeho dědicům, i když držitelem není.⁸¹⁹

DRUHÝ TITUL

O LOUPEŽI⁸²⁰

Ten, kdo cizí věc uloupí, je odpovědný již z krádeže (kdo totiž odcizí věc více proti vůli vlastníka než ten, kdo ji odnese za použití násilí? Proto se u loupeže oprávněně hovoří o bezohledné krádeži.). Proti tomuto činu však přece jen praetor zavedl zvláštní žalobu. Jmenuje se žaloba proti násilím odejmuté věci a do roku směřuje na čtyřnásobek, pak již jen na jednonásobek. Žalobu lze použít také tehdy, i když někdo uloupí jen jednu jedinou věc, byť zcela bezvýznamnou.⁸²¹ Čtyřnásobek však není pouze pokutou a vedle pokuty nelze vymáhat věc zpět, jak jsme o tom pojednali v souvislosti se žalobou ze zjevné krádeže. Ve čtyřnásobku je zahrnuto také vymáhání věci, takže jako pokuta zůstává trojnásobek, a to bez ohledu na to, zda je lupič chycen při činu, nebo není. Bylo by totiž směšným dostat do lepšího postavení toho, kdo za použití násilí věc odnese, než toho, kdo tak činí tajně.

1. Protože je tato žaloba použitelná pouze v případě, když někdo jedná ve zlém úmyslu, musí být osvobozen ten, kdo věc považoval za svou a v důsledku neznalosti právních okolností převzetí ji odnese za použití násilí, proto ať je vlastníkově povo-

⁸¹⁵ Konstituce se zabývala problémem kumulativní a selektivní konkurence osobních žalob (*actiones in personam*).

⁸¹⁶ Gai. 3, 207.

⁸¹⁷ Gai. 3, 208.

⁸¹⁸ Jedná se o kumulativní konkurenci žaloby z krádeže (*actio furti*) s vindikační žalobou (*rei vindicatio*) anebo s kondikcí (*condictio furtiva*). Viz také I. 4, 6, 14; I. 4, 6, 18 a pozn. 875; I. 4, 9, 1 a pozn. 931.

⁸¹⁹ Jedná se zde o otázku pasivní legitimace ve vindikačním a kondikčním procesu.

⁸²⁰ D. 47, 8; C. 9, 33.

⁸²¹ Gai. 3, 209.

DEBET. CUI SCILICET CONVENIENS EST NEC FURTI TENERI EUM, QUI EODEM HOC ANIMO RAPUIT. SED NE, DUM TALIA EXCOGITENTUR, INVENIATUR VIA, PER QUAM RAPTORES IMPUNE SUAM EXERCEANT AVARITIAM: MELIUS DIVALIBUS CONSTITUTIONIBUS PRO HAC PARTE PROSPECTUM EST, UT NEMINI LICEAT VI RAPERE REM MOBILEM VEL SE MOVENTEM, LICET SUAM EANDEM REM EXISTIMET: SED SI QUIS CONTRA STATUTA FECERIT, REI QUIDEM SUAE DOMINIO CADERE, SIN AUTEM ALIENA SIT, POST RESTITUTIONEM ETIAM AESTIMATIONEM EIUSDEM REI PRAESTARE. QUOD NON SOLUM IN MOBILIBUS REBUS, QUAE RAPI POSSUNT, CONSTITUTIONES OPTINERE CENSUERUNT, SED ETIAM IN INVASIONIBUS, QUAE CIRCA RES SOLI FIUNT, UT EX HAC CAUSA OMNI RAPINA HOMINES ABSTINEANT.

2 IN HAC ACTIONE NON UTIQUE EXSPECTATUR REM IN BONIS ACTORIS ESSE: NAM SIVE IN BONIS SIT SIVE NON SIT, SI TAMEN EX BONIS SIT, LOCUM HAEC ACTIO HABEBIT. QUARE SIVE COMMODATA SIVE LOCATA SIVE ETIAM PIGNERATA SIVE DEPOSITA SIT APUD TITUM SIC, UT INTERSIT EIUS EAM NON AUFERRI, VELUTI SI IN RE DEPOSITA CULPAM QUOQUE PROMISIT, SIVE BONA FIDE POSSIDEAT, SIVE USUM FRUCTUM IN EA QUIS HABEAT VEL QUOD ALIUD IUS, UT INTERSIT EIUS NON RAPI: DICENDUM EST COMPETERE EI HANC ACTIONEM, UT NON DOMINIUM ACCIPIAT, SED ILLUD SOLUM, QUOD EX BONIS EIUS QUI RAPINAM PASSUS EST, ID EST QUOD EX SUBSTANTIA EIUS ABLATUM ESSE PROPONATUR. ET GENERALITER DICENDUM EST, EX QUIBUS CAUSIS FURTI ACTIO COMPETIT IN RE CLAM FACTA, EX ISDEM CAUSIS OMNES HABERE HANC ACTIONEM.

TITULUS TERTIUS DE LEGE AQUILIA

DAMNI INIURIAE ACTIO CONSTITUITUR PER LEGEM AQUILIAM. CUIUS PRIMO CAPITE CAUTUM EST, UT SI QUIS HOMINEM ALIENUM ALIENAMVE QUADRUPEDEM QUAE PECUDUM NUMERO SIT INIURIA OCCIDERIT, QUANTI EA RES IN EO ANNO PLURIMI FUIT, TANTUM DOMINO DARE DAMNETUR.

1 QUOD AUTEM NON PRAECISE DE QUADRUPEDE, SED DE EA TANTUM QUAE PECUDUM NUMERO EST CAVETUR, EO PERTINET, UT NEQUE DE FERIS BESTIIS NEQUE DE CANIBUS CAUTUM ESSE INTELLEGAMUS, SED DE HIS TANTUM, QUAE PROPRIE PASCI DICUNTUR, QUALES SUNT EQUI MULI ASINI BOVES OVES CAPRAE. DE SUIBUS QUOQUE IDEM PLACUIT: NAM ET SUES PECORUM APPELLATIONE CONTINENTUR, QUIA ET HI GREGATIM PASCUNTUR.

leno odejmout držiteli věc i za použití násilí. Za krádež není zřejmě odpovědný ten, kdo v tomto domnění odnesl násilím svou vlastní věc. Ale, aby v důsledku toho, že někdo bude něco takového předstírat, nebyla otevřena cesta, již by lupiči beztrestně naplňovali svou hrabivost, císařské konstituce⁸²² zde k vylepšení předpokládaly, že nikdo není oprávněn přivlastnit si za použití násilí movitou nebo pohybuující se věc, i kdyby ji považoval za svou vlastní, a o to více každý, kdo jedná v rozporu s nařízeními, v takovém případě ztratí vlastnické právo ke své věci, nebo jestliže se jedná o věc cizí, bude muset kromě vydání věci také uhradit její hodnotu. Konstituce stanovily, že má toto platit nejen u movitých věcí, které by mohly být odcizeny, ale také v případě násilného nabytí držby, což přichází v úvahu u pozemků, aby tímto lidi odradily od jakéhokoli druhu loupeže.

2. U této žaloby není nezbytně vyžadováno, aby byla věc součástí majetku žalobce. Tato žaloba je použitelná, ať již věc patří žalobci anebo nikoli, stačí pouze, když z jeho majetku pochází. Protože, když je nějaká věc Titiovi půjčena, pronajata nebo zastavena, nebo je mu předána do úschovy, má Titius zájem na tom, aby se tato věc neztratila, jako například pokud se týká uschované věci, na sebe převzal odpovědnost také za nedbalost, nebo když je Titius držitelem v dobré víře anebo když má někdo k věci poživací anebo nějaké jiné právo, a proto má zájem na tom, aby věc nebyla uloupena, pak je třeba říci, že mu nepřísluší žaloba k dosažení vlastnictví, ale že to, o co se zmenšil po podání žaloby majetek toho, kdo byl oloupen, tedy stav jeho majetku, bylo považováno za ztracené. A obecně lze říci, že tato žaloba přísluší ve všech případech, v nichž je při tajném odnětí použitelná žaloba z krádeže.⁸²³

TŘETÍ TITUL

O AQUILIOVU ZÁKONU⁸²⁴

Žaloba z protiprávně způsobené škody je založena na Aquiliovu zákonu. V jeho první kapitole je stanoveno, že ten, kdo protiprávně usmrtí cizího otroka anebo cizí čtyřnohé zvíře, které je součástí stáda, bude odsouzen, aby vlastníkovu zaplatil tolik, jaká byla nejvyšší hodnota věci v daném roce.⁸²⁵

1. Toto pravidlo se nevztahuje přímo na čtyřnohá zvířata, ale pouze na ta, která jsou stádní, to nám umožňuje stanovit, že se nemá týkat divokých zvířat, a ani psů, ale pouze zvířat, o nichž se v pravém smyslu slova říká, že se pasou, jako jsou koně, muly, osli, hovězí dobytek, ovce a kozy. Mělo se za to, že se toto vztahuje také na prasata. Také prasata se totiž zahrnují pod pojem stádní zvíře, protože také ta se pasou ve stádech.

⁸²² Callistr. D. 4, 2, 13 (Callistr. lib. 5 de cogn.); Callistr. D. 48, 7, 7 (Callistr. lib. 5 de cogn.); C. 3, 39, 4 (a. 330); C. 8, 4, 7 (a. 389); C. 8, 4, 10 (a. 484).

⁸²³ § 2 je převzat z Ulp. D. 47, 8, 2, 22-23 (Ulp. lib. 56 ad ed.).

⁸²⁴ Gai. 3, 210-219; D. 9, 2; C. 3, 35. K *lex Aquilia* viz pozn. 772.

⁸²⁵ Gai. 3, 210; Gai. D. 9, 2, 2 pr. (Gai. lib. 6 ad ed. prov.); Ulp. D. 9, 2, 21 (Ulp. lib. 18 ad ed.).

TUR: SIC DENIQUE ET HOMERUS IN ODYSSEA AIT, SICUT AELIUS MARCIANUS IN SUI INSTITUTIONIBUS REFERT:

δήεις τόν γε σύεσσι παρήμενον· αἱ δὲ νέμονται
παρ Κόρακος πέτρῃ, ἐπὶ τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ.

2 INIURIA AUTEM OCCIDERE INTELLEGITUR, QUI NULLO IURE OCCIDIT. ITAQUE QUI LATRONEM OCCIDIT, NON TENETUR, UTIQUE SI ALITER PERICULUM EFFUGERE NON POTEST.

3 AC NE IS QUIDEM HAC LEGE TENETUR; QUI CASU OCCIDIT, SI MODO CULPA EIUS NULLA INVENITUR: NAM ALIOQUIN NON MINUS EX DOLO QUAM EX CULPA QUISQUE HAC LEGE TENETUR.

4 ITAQUE SI QUIS, DUM IACULIS LUDIT VEL EXERCITATUR, TRANSEUNTEM SERVUM TUUM TRAIECERIT, DISTINGUITUR. NAM SI ID A MILITE QUIDEM IN CAMPO EOQUE, UBI SOLITUM EST EXERCITARI, ADMISSUM EST, NULLA CULPA EIUS INTELLEGITUR: SI ALIUS TALE QUID ADMISIT, CULPAE REUS EST. IDEM IURIS EST DE MILITE, SI IS IN ALIO LOCO, QUAM QUI EXERCITANDIS MILITIBUS DESTINATUS EST, ID ADMISIT.

5 ITEM SI PUTATOR EX ARBORE DEIECTO RAMO SERVUM TUUM TRANSEUNTEM OCCIDERIT, SI PROPE VIAM PUBLICAM AUT VICINALEM ID FACTUM EST NEQUE PRAECLAMAVIT, UT CASUS EVITARI POSSIT, CULPAE REUS EST: SI PRAECLAMAVIT NEQUE ILLE CURAVIT CAVERE, EXTRA CULPAM EST PUTATOR. AEQUE EXTRA CULPAM ESSE INTELLEGITUR, SI SEORSUM A VIA FORTE VEL IN MEDIO FUNDO CAEDEBAT, LICET NON PRAECLAMAVIT, QUIA EO LOCO NULLI EXTRANEI IUS FUERAT VERSANDI.

6 PRAETEREA SI MEDICUS, QUI SERVUM TUUM SECUIT, DERELIQUERIT CURATIONEM ATQUE OB ID MORTUUS FUERIT SERVUS, CULPAE REUS EST.

7 IMPERITIA QUOQUE CULPAE ADNUMERATUR, VELUTI SI MEDICUS IDEO SERVUM TUUM OCCIDERIT, QUOD EUM MALE SECUERIT AUT PERPERAM EI MEDICAMENTUM DEDERIT.

8 IMPETU QUOQUE MULARUM, QUAS MULIO PROPTER IMPERITIAM RETINERE NON POTUERIT, SI SERVUS TUUS OPPRESSUS FUERIT, CULPAE REUS EST MULIO. SED ET SI PROPTER INFIRMITATEM RETINERE EAS NON POTUERIT, CUM ALIUS FIRMIOR RETINERE POTUISSET, AEQUE CULPAE TENETUR. EADEM PLACUERUNT DE EO QUOQUE, QUI, CUM EQUO VEHERETUR, IMPETUM EIUS AUT PROPTER INFIRMITATEM AUT PROPTER IMPERITIAM SUAM RETINERE NON POTUERIT.

Jak oznamuje ve svých Institucích Aelius Marcianus⁸²⁶ a stejně jak říká také Homér v *Odysei*:⁸²⁷

*„Nalezneš jej, jak při vepřích jest, jak tito se krmí
poblíž Krkavčí skály a u zdroje Arethúsy.“*

2. Má se za to, že protiprávně usmrtí ten, kdo usmrtí bez toho, aniž by k tomu měl jakékoli oprávnění. Proto není odpovědný ten, kdo usmrtí lupiče, zejména ne tehdy, když se nebezpečí nemohl vyhnout jiným způsobem.⁸²⁸

3. Podle tohoto zákona není odpovědný ani ten, kdo usmrtí náhodou, ovšem za předpokladu, že u něho není žádná forma zavinění. V dalším je podle tohoto zákona odpovědný za úmysl, stejně jako za nedbalost.

4. Proto se rozlišuje, když si někdo hraje s nářadím na házení anebo cvičí, a probodne tvého otroka, který jde okolo: Pokud to udělal voják na cvičišti, nebo tam, kde se obvykle cvičí, pak se u něho zavinění nepředpokládá. Jestliže něco takového udělal někdo jiný, pak za zavinění odpovědný je. Totéž platí pro vojáka, který to udělal na jiném místě než na takovém, které je určeno pro výcvik vojáků.⁸²⁹

5. Obdobně je za zavinění odpovědný ořezávač větví, který větví spadlou ze stromu usmrtí okolo jdoucího otroka, pokud se to ovšem stane na veřejné anebo na polní cestě, a předtím nevolal tak hlasitě, aby mohl neštěstí zabránit. Jestliže ale předtím hlasitě volal a otrok se nenamáhal dát si pozor, pak je ořezávač větví bez viny. Stejně tak je nevinný ten, kdo kácel stromy podél cesty anebo uprostřed pozemku, i kdyby předtím hlasitým voláním neupozorňoval, protože nikdo cizí nemá právo se na takovém místě zdržovat.⁸³⁰

6. Kromě toho je za zavinění odpovědný lékař, který operoval tvého otroka, pokud opomenul další léčení a z toho důvodu otrok zemřel.

7. K zavinění se přičítá také nezkušenost, jako například když lékař usmrtí tvého otroka proto, že ho špatně operoval anebo mu předepsal špatný lék.⁸³¹

8. Pokud tvého otroka udupaly okolo běžící muly, které jejich pastýř pro svou nezkušenost nedokázal udržet, je pastýř mul odpovědný za zavinění. Za zavinění odpovídá stejně tak, když zvířata nemohl udržet pro svou fyzickou slabost, kdyby je někdo jiný silnější udržet dokázal. Totéž se uznávalo pokud šlo o jezdce, který nezvládl svého cválajícího koně v důsledku fyzické slabosti nebo nezkušenosti.⁸³²

⁸²⁶ Marci. D. 32, 65, 4 (Marci. lib. 7 inst.).

⁸²⁷ Od. 13, 407–408 (překl. O. Vaňorný, *Odyseia*, Praha 1943, s. 257).

⁸²⁸ Ulp. D. 9, 2, 3 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Gai. D. 9, 2, 4 pr. – 1 (Gai. lib. 7 ad ed. prov.); Paul. D. 9, 2, 45, 4 (Paul. lib. 10 ad Sab.); Coll. 7, 3, 1.

⁸²⁹ Ulp. D. 9, 2, 9, 4 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Paul. D. 9, 2, 10 (Paul. lib. 22 ad ed.); Alf. D. 9, 2, 52, 4 (Alf. lib. 2 dig.).

⁸³⁰ Paul. D. 9, 2, 31 (Paul. lib. 10 ad Sab.).

⁸³¹ Gai. D. 50, 17, 132 (Gai. lib. 7 ad ed. prov.); k §§ 6 a 7 také Ulp. D. 9, 2, 7, 8 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Gai. D. 9, 2, 8 pr. (Gai. lib. 7 ad ed. prov.); Ulp. D. 9, 2, 27, 9 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Coll. 12, 7, 7.

⁸³² Gai. D. 9, 2, 8, 1 (Gai. lib. 7 ad ed. prov.); Gai. D. 50, 17, 132 (Gai. lib. 7 ad ed. prov.); Alf. D. 9, 2, 52, 2 (Alf. lib. 2 dig.).

9 HIS AUTEM VERBIS LEGIS „QUANTI ID IN EO ANNO PLURIMI FUERIT“ ILLA SENTENTIA EXPRIMITUR, UT SI QUIS HOMINEM TUUM, QUI HODIE CLAUDUS AUT LUSCUS AUT MANCUS ERIT, OCCIDERIT, QUI IN EO ANNO INTEGER AUT PRETIOSUS FUERIT, NON TANTI TENEATUR, QUANTI IS HODIE ERIT, SED QUANTI IN EO ANNO PLURIMI FUERIT. QUA RATIONE CREDITUM EST POENALEM ESSE HUIUS LEGIS ACTIONEM, QUIA NON SOLUM TANTI QUISQUE OBLIGATUR, QUANTUM DAMNI DEDERIT, SED ALIQUANDO LONGE PLURIS: IDEOQUE CONSTAT IN HEREDEM EAM ACTIONEM NON TRANSIRE, QUAE TRANSITURA FUISSET, SI ULTRA DAMNUM NUMQUAM LIS AESTIMARETUR.

10 ILLUD NON EX VERBIS LEGIS, SED EX INTERPRETATIONE PLACUIT NON SOLUM PEREMPTI CORPORIS AESTIMATIONEM HABENDAM ESSE SECUNDUM EA QUAE DIXIMUS, SED EO AMPLIUS QUIDQUID PRAETEREA PEREMPTO EO CORPORE DAMNI VOBIS ADLATUM FUERIT, VELUTI SI SERVUM TUUM HEREDEM AB ALIQUO INSTITUTUM ANTE QUIS OCCIDERIT, QUAM IS IUSSU TUO ADIRET: NAM HEREDITATIS QUOQUE AMISSAE RATIONEM ESSE HABENDAM CONSTAT. ITEM SI EX PARI MULARUM UNAM VEL EX QUADRIGA EQUORUM UNUM OCCIDERIT, VEL EX COMOEDIS UNUS SERVUS FUERIT OCCISUS: NON SOLUM OCCISI FIT AESTIMATIO, SED EO AMPLIUS ID QUOQUE COMPUTATUR, QUANTO DEPRETIATI SUNT QUI SUPERSUNT.

11 LIBERUM EST AUTEM EI, CUIUS SERVUS FUERIT OCCISUS, ET PRIVATO IUDICIO LEGIS AQUILIAE DAMNUM PERSEQUI ET CAPITALIS CRIMINIS EUM REUM FACERE.

12 CAPUT SECUNDUM LEGIS AQUILIAE IN USU NON EST.

13 CAPITE TERTIO DE OMNI CETERO DAMNO CAVETUR. ITAQUE SI QUIS SERVUM VEL EAM QUADRUPEDEM QUAE PECUDUM NUMERO EST VULNERAVERIT, SIVE EAM QUADRUPEDEM QUAE PECUDUM NUMERO NON EST, VELUTI CANEM AUT FERAM BESTIAM, VULNERAVERIT AUT OCCIDERIT, HOC CAPITE ACTIO CONSTITUITUR. IN CETERIS QUOQUE OMNIBUS ANIMALIBUS, ITEM IN OMNIBUS REBUS QUAE ANIMA CARENT DAMNUM INIURIA DATUM HAC PARTE VINDICATUR. SI QUID ENIM USTUM AUT RUPTUM AUT FRACTUM FUERIT, ACTIO EX HOC CAPITE CONSTITUITUR: QUAMQUAM POTERIT SOLA RUPTI APPELLATIO IN OMNES ISTAS CAUSAS SUFFICERE: RUPTUM ENIM INTELLEGITUR, QUOD QUOQUO MODO CORRUPTUM EST. UNDE NON SOLUM USTA AUT FRACTA, SED ETIAM SCISSA ET COLLISA ET EFFUSA ET QUOQUO MODO PEREMPTA ATQUE DETERIORA FACTA HOC VERBO CONTINENTUR: DENIQUE RESPONSUM EST, SI QUIS IN ALIENUM VINUM AUT OLEUM ID IMMISERIT, QUO NATURALIS BONITAS VINI VEL OLEI CORRUMPERETUR, EX HAC PARTE LEGIS EUM TENERI.

9. Slova zákona „jaká byla nejvyšší hodnota věci v daném roce“ vyjadřují, že ten, kdo usmrtil tvého otroka, který byl v době skutku chromým anebo jednookým anebo mrzákem, ale v tomto roce porušen nebyl, nebo se stal hodnotným jinak, nemá být odpovědný za tolik, jakou měl otrok hodnotu v době skutku, ale za tolik, jaká byla jeho nejvyšší hodnota v tomto roce. Kvůli tomuto pravidlu je podle všeobecného přesvědčení žaloba z tohoto zákona žalobou poenální, neboť se neodpovídá za rozsah způsobené škody, ale někdy za mnohem více. A přitom je jisté, že tato žaloba nepřechází na dědice; na dědice by tato žaloba přecházela tehdy, kdyby hodnota sporu nikdy nepřekročila výši škody.⁸³³

10. Nikoli za základě slov zákona, ale výkladem bylo uznáno, jak jsme již řekli, že má být oceněn v penězích nejen sám otrok, ale vyplývá z toho, že také to, o co se smrtí otroka škoda zvětšila, jako například když někdo usmrtil tvého otroka, který byl povolán k pozůstalosti, dříve než ji na tvůj příkaz mohl přijmout. Je totiž jisté, že se ztracená pozůstalost musí zohlednit. Stejně tak se postupuje, když někdo usmrtí z páru mul jedno zvíře, nebo ze čtyřspřeží jednoho koně, nebo když je z herecké společnosti usmrcen jeden otrok. Zhodnocení se týká nejen usmrceného zvířete nebo otroka, ale vypočítává se z toho, o kolik se zmenšila hodnota těch, kteří zůstali.⁸³⁴

11. Ten, jehož otrok byl usmrcen, se může svobodně rozhodnout, zda bude náhradu škody vymáhat v civilním řízení na základě Aquiliova zákona a zda také bude pachatele žalovat pro zločin.⁸³⁵

12. Druhá kapitola Aquiliova zákona přestala být užívána.⁸³⁶

13. Třetí kapitola upravuje každou jinou škodu. Když někdo zraní otroka nebo čtyřnohé zvíře, které je stádní, nebo zraní či usmrtí čtyřnohé zvíře, které stádní není, jako je například pes anebo divoké zvíře, podléhá podle této kapitoly žalobě. Podle této části zákona se uplatní také protiprávně způsobená škoda na všech ostatních zvířatech, stejně jako na všech živých věcech. Když se totiž něco spálí, je poškozeno anebo zlomeno, je k dispozici žaloba podle této kapitoly. Ve všech těchto případech by především mohl postačovat již jen pojem poškodit. Pod poškozením se rozumí to, co se nějakým způsobem zhoršilo. Proto tento výraz zahrnuje nejen to, co bylo spáleno nebo zlomeno, ale také se roztrhlo, vylilo anebo porušilo jiným způsobem anebo bylo omezeno. Například bylo rozhodnuto, že je podle této části zákona odpovědný ten, kdo něco přilije do cizího vína anebo oleje, čímž se původní kvalita vína anebo oleje zhorší.⁸³⁷

⁸³³ Gai. 3, 214; Ulp. D. 9, 2, 23, 3–7 (Ulp. lib. 18 ad ed.); I. 4, 6, 19.

⁸³⁴ Gai. 3, 212; Paul. D. 9, 2, 22, 1 (Paul. lib. 22 ad ed.); Ulp. D. 9, 2, 23 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Ulp. D. 9, 2, 21, 2 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Ulp. D. 9, 2, 23, 1 (Ulp. lib. 18 ad ed.).

⁸³⁵ Gai. 3, 213; Ulp. D. 9, 2, 23, 9 (Ulp. lib. 18 ad ed.).

⁸³⁶ Gai. 3, 215–216; Ulp. D. 9, 2, 27, 4 (Ulp. lib. 18 ad ed.).

⁸³⁷ Gai. 3, 217; Ulp. D. 9, 2, 27, 5 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Ulp. D. 9, 2, 27, 13 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Ulp. D. 9, 2, 29, 6 (Ulp. lib. 18 ad ed.).

14 ILLUD PALAM EST, SICUT EX PRIMO CAPITE ITA DEMUM QUIQUE TENETUR, SI DOLO AUT CULPA EIUS HOMO AUT QUADRUPES OCCISUS OCCISAVE FUERIT, ITA EX HOC CAPITE EX DOLO AUT CULPA DE CETERO DAMNO QUEMQUE TENERI. HOC TAMEN CAPITE NON QUANTI IN EO ANNO, SED QUANTI IN DIEBUS TRIGINTA PROXIMIS RES FUERIT, OBLIGATUR IS QUI DAMNUM DEDERIT.

15 AC NE PLURIMI QUIDEM VERBUM ADICITUR. SED SABINO RECTE PLACUIT PERINDE HABENDAM AESTIMATIONEM, AC SI ETIAM HAC PARTE PLURIMI VERBUM ADIECTUM FUISSET: NAM PLEBEM ROMANAM, QUAE AQUILIO TRIBUNO ROGANTE HANC LEGEM TULIT, CONTENTAM FUISSE, QUOD PRIMA PARTE EO VERBO USA EST.

16 CETERUM PLACUIT ITA DEMUM EX HAC LEGE ACTIONEM ESSE, SI QUIS PRAECIPUE CORPORE SUO DAMNUM DEDERIT. IDEOQUE IN EUM, QUI ALIO MODO DAMNUM DEDERIT, UTILES ACTIONES DARI SOLENT: VELUTI SI QUIS HOMINEM ALIENUM AUT PECUS ITA INCLUSERIT, UT FAME NECARETUR, AUT IUMENTUM TAM VEHEMENTER EGERIT, UT RUMPERETUR, AUT PECUS IN TANTUM EXAGITAVERIT, UT PRAECIPITARETUR, AUT SI QUIS ALIENO SERVO PERSUASERIT, UT IN ARBOREM ASCENDERET VEL IN PUTEUM DESCENDERET, ET IS ASCENDENDO VEL DESCENDENDO AUT MORTUUS FUERIT AUT ALIQUA PARTE CORPORIS LAESUS ERIT, UTILIS IN EUM ACTIO DATUR. SED SI QUIS ALIENUM SERVUM DE PONTE AUT RIPA IN FLUMEN DEIECERIT ET IS SUFFOCATUS FUERIT, EO QUOD PROIECERIT CORPORE SUO DAMNUM DEDISSE NON DIFFICILITER INTELLEGI POTERIT IDEOQUE IPSA LEGE AQUILIA TENETUR. SED SI NON CORPORE DAMNUM FUERIT DATUM NEQUE CORPUS LAESUM FUERIT, SED ALIO MODO DAMNUM ALICUI CONTIGIT, CUM NON SUFFICIT NEQUE DIRECTA NEQUE UTILIS AQUILIA, PLACUIT EUM QUI OBNOXIUS FUERIT IN FACTUM ACTIONE TENERI: VELUTI SI QUIS MISERICORDIA DUCTUS ALIENUM SERVUM COMPEDITUM SOLVERIT, UT FUGERET.

TITULUS QUARTUS

DE INIURIIS

GENERALITER INIURIA DICITUR OMNE QUOD NON IURE FIT: SPECIALITER ALIAS CONTUMELIA, QUAE A CONTEMNENDO DICTA EST, QUAM GRAECI ὕβρις APPELLANT, ALIAS CULPA, QUAM GRAECI ἀδίκημα DICUNT, SICUT IN LEGE AQUILIA DAMNUM INIURIA ACCIPITUR,

14. Je jasné následující: tak jak je na základě první kapitoly někdo odpovědný, když usmrtí otroka nebo čtyřnohé zvíře úmyslně nebo z nedbalosti, tak je také podle této kapitoly odpovědný za zvláštní škodu, pokud se jedná o úmysl nebo nedbalost. Škůdce však nebude zavázán za to, jakou hodnotu měla věc v tomto roce, ale jakou hodnotu měla v předcházejících třiceti dnech.

15. Slovo nejvíce sice nebylo převzato, ale Sabinus⁸³⁸ oprávněně předpokládal, že ohodnocení škody musí být provedeno tak, jako kdyby bylo slovo nejvíce přijato také v této části zákona; římsští plebejové, kteří se na návrh tribuna lidu Aquilia na tomto zákoně usnesli, se totiž spokojili s použitím slova v jeho první části.⁸³⁹

16. Ohledně dalšího se prosadil názor, že na základě tohoto zákona je k dispozici žaloba pouze tehdy, když někdo způsobil škodu tělesným působením. Proto se obvykle proti tomu, kdo způsobil škodu jiným způsobem, propouštějí obdobné žaloby. Obdobná žaloba se například propouští proti tomu, kdo zavře cizího otroka anebo cizí zvíře, takže vyhladoví, anebo tažné zvíře pohání tak prudce, že vznikne škoda, anebo nechá stádní zvíře natolik zdivočet, že se někam zřítí, anebo přemluví cizího otroka, aby se vyšplhal na strom anebo aby sestoupil do studny, jestliže se otrok při šplhání nebo při sestupu buď usmrtí, anebo se zraní na některé části těla. Když ale někdo cizího otroka shodí z mostu nebo z břehu do řeky a když se tento utopí, lze jen s obtížemi rozeznat, zda způsobil škodu tělesným působením tak, že shodil, a z tohoto důvodu odpovídá přímo na základě Aquiliova zákona. Škůdce odpovídá i tehdy, když škoda nebyla způsobena v důsledku tělesného působení a nejedná se ani o tělesné poškození, ale někomu vznikla škoda nějakým jiným způsobem, neboť v úvahu sice nepřichází ani přímá, ani obdobná aquiliánská žaloba, ale podle všeobecného názoru žaloba založená na popsání skutkového stavu; jako například, když někdo z lítosti sundá pouta cizímu otrokovi, aby mohl uprchnout.⁸⁴⁰

ČTVRTÝ TITUL

O URÁŽCE⁸⁴¹

Jako bezpráví se obecně označuje vše, co se neděje v souladu s právem. Ve speciálním významu se takto označuje urážka osoby, jejíž název je odvozen od urazit a u Řeků se jmenuje ὕβρις,⁸⁴² neboli zavinění, které Řekové nazývají ἀδίκημα⁸⁴³, které je například v Aquiliovu zákonu⁸⁴⁴ chápáno jako protiprávnost způsobené škody, neboli nesprave-

⁸³⁸ Viz pozn. 389.

⁸³⁹ Gai. 3, 128; Ulp. D. 9, 2, 29, 8 (Ulp. lib. 18 ad ed.).

⁸⁴⁰ Gai. 3, 219; Ulp. D. 4, 3, 7, 7 (Ulp. lib. 11 ad ed.); Ulp. D. 9, 2, 7, 7 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Ulp. D. 9, 2, 9, 2 (Ulp. lib. 18 ad ed.); Ner. D. 9, 2, 53 (Ner. lib. 1 membr.); Gai. D. 47, 2, 51 (Gai. lib. 13 ad ed. prov.).

⁸⁴¹ Gai. 3, 220-225; D. 47, 10; C. 9, 35.

⁸⁴² „Sebepřeceňování“.

⁸⁴³ „Zaviněné bezpráví“.

⁸⁴⁴ Viz pozn. 772.

ALIAS INIQUITAS ET INIUSTITIA, QUAM GRAECI ἀδικίαν VOCANT. CUM ENIM PRAETOR VEL IUDEX NON IURE CONTRA QUEM PRONUNTIAT, INIURIAM ACCEPISSE DICITUR.

1 INIURIA AUTEM COMMITTITUR NON SOLUM, CUM QUIS PUGNO PUTA AUT FUSTIBUS CAESUS VEL ETIAM VERBERATUS ERIT, SED ETIAM SI CUI CONVICIUM FACTUM FUERIT, SIVE CUIUS BONA QUASI DEBITORIS POSSESSA FUERINT AB EO, QUI INTELLIGEBAT NIHIL EUM SIBI DEBERE, VEL SI QUIS AD INFAMIAM ALICUIUS LIBELLUM AUT CARMEN SCRIPSERIT COMPOSUERIT EDIDERIT DOLORE MALO FECERIT, QUO QUID EORUM FIERET, SIVE QUIS MATREM FAMILIAS AUT PRAETEXTATUM PRAETEXTATAMVE ADSECTATUS FUERIT, SIVE CUIUS PUDICITIA ATTEMPTATA ESSE DICETUR: ET DENIQUE ALIIS PLURIBUS MODIS ADMITTI INIURIAM MANIFESTUM EST.

2 PATITUR AUTEM QUIS INIURIAM NON SOLUM PER SEMET IPSUM, SED ETIAM PER LIBEROS SUOS QUOS IN POTESTATE HABET: ITEM PER UXOREM SUAM, ID ENIM MAGIS PRAEVALUIT. ITAQUE SI FILIAE ALICUIUS, QUAE TITIO NUPTA EST, INIURIAM FECERIS, NON SOLUM FILIAE NOMINE TECUM INIURIARUM AGI POTEST, SED ETIAM PATRIS QUOQUE ET MARITI NOMINE: CONTRA AUTEM, SI VIRO INIURIA FACTA SIT, UXOR INIURIARUM AGERE NON POTEST: DEFENDI ENIM UXORES A VIRIS, NON VIROS AB UXORIBUS AEQUUM EST. SED ET SOCER NURUS NOMINE, CUIUS VIR IN POTESTATE EST, INIURIARUM AGERE POTEST.

3 SERVIS AUTEM IPSIS QUIDEM NULLA INIURIA FIERI INTELLEGITUR, SED DOMINO PER EOS FIERI VIDETUR: NON TAMEN ISDEM MODIS, QUIBUS ETIAM PER LIBEROS ET UXORES, SED ITA CUM QUID ATROCIUS COMMISSUM FUERIT ET QUOD APERTE AD CONTUMELIAM DOMINI RESPICIT. VELUTI SI QUIS ALIENUM SERVUM VERBERAVERIT, ET IN HUNC CASUM ACTIO PROPONITUR: AT SI QUIS SERVO CONVICIUM FECERIT VEL PUGNO EUM PERCUSSERIT, NULLA IN EUM ACTIO DOMINO COMPETIT.

4 SI COMMUNI SERVO INIURIA FACTA SIT, AEQUUM EST NON PRO EA PARTE, QUA DOMINUS QUISQUE EST, AESTIMATIONEM INIURIAE FIERI, SED EX DOMINORUM PERSONA, QUIA IPSIS FIT INIURIA.

5 QUODSI USUS FRUCTUS IN SERVO TITII EST, PROPRIETAS MAEVII EST, MAGIS MAEVIO INIURIA FIERI INTELLEGITUR.

6 SED SI LIBERO, QUI TIBI BONA FIDE SERVIT, INIURIA FACTA SIT, NULLA TIBI ACTIO DABITUR, SED SUO NOMINE IS EXPERIRI POTERIT: NISI IN CONTUMELIAM TUAM PULSATUS SIT, TUNC ENIM COMPETIT ET TIBI INIURIARUM ACTIO. IDEM ERGO EST ET IN SERVO ALIENO BONA FIDE TIBI SERVIENTE, UT TOTIENS ADMITTATUR INIURIARUM ACTIO, QUOTIENS IN TUAM CONTUMELIAM INIURIA EI FACTA SIT.

dlnost, u Řeků nazývaná *ἀδικία*.⁸⁴⁵ Když totiž praetor anebo soudce v něčem sporu nerozhodli podle práva, říká se, že tento utrpěl bezpráví.⁸⁴⁶

1. K urážce dojde nejen tehdy, když je někdo zbit pěstí anebo holí anebo je dokonce bičován, ale také když je někomu veřejně nadáváno, nebo když je jeho majetek vzat do držby, jako kdyby byl dlužníkem, a ten věděl, že mu dotyčný nic nedluží, nebo když někdo druhého úmyslně pomluví, napíše, nastylizuje, vydá spis anebo báseň, nebo z nedbalosti dopustí, aby se něco takového stalo, anebo když někdo nepřetržitě následuje vdanou ženu, mladíka anebo děvče, anebo když se přihodí, že je něčí mravnost pošpiněna. A je tedy zřejmé, že může být urážka spáchána rozličnými způsoby.⁸⁴⁷

2. Někdo je uražen nejen tehdy, když se jedná o jeho osobu, ale také když se jedná o jeho děti, které jsou pod otcovskou mocí. Vztahuje se také na jeho ženu; tento názor se totiž prosadil. Proto, když jsi urazil něčí dceru a ta je provdána za Titia, může žalobou z urážky na cti žalovat nejen dcera, ale stejně tak otec a také manžel.⁸⁴⁸ Naopak ale manželka nemůže použít žalobu z urážky na cti, pokud byl uražen její manžel. Bylo totiž běžné, že ženy byly chráněny svými muži a nikoli naopak muži svými ženami. Žalovat žalobou z urážky na cti může také tchán svou snachu, jejíž manžel je podřízen jeho otcovské moci.

3. Otroky samotné nelze na cti urazit. Pohlíží se však na to tak, že jejich prostřednictvím byla způsobena urážka jejich pánům. Není to však stejné jako u dětí a manželek, ale k urážce dojde pouze tehdy, když se přihodilo něco mimořádného, co je očividně namířeno proti pánovi, jako například, když někdo tluče cizího otroka; v takovém případě se pak propouští žaloba. Jestli ale otrokovi někdo nadává anebo ho bije pěstí, nemá pán proti němu k dispozici žádnou žalobu.⁸⁴⁹

4. Kdyby byl uražen otrok, který je ve spoluvlastnictví, je správné neposuzovat výši způsobené škody podle podílu, který přísluší jednomu ze spoluvlastníků, ale podle jeho osoby, neboť urážka byla způsobena jemu.

5. Pokud ale Titiovi náleží k otrokovi požívací právo a Maeviovi právo vlastnické, má se za to, že uražen byl spíše Maevius.

6. Jestliže byl uražen svobodný člověk, který ti v dobré víře slouží jako otrok, pak ti žaloba udělena nebude; spíše by mohl žalovat on sám, neboť je tím, kdo byl zbit, aby byl uražen; v takovém případě máš žalobu z urážky také ty. Totéž platí, také když se jedná o cizího otroka, který ti v dobré víře slouží, žaloba z urážky je tedy propuštěna tehdy, když je v jemu způsobené škodě možné spatřit urážku tebe.⁸⁵⁰

⁸⁴⁵ „Nespravedlnost“.

⁸⁴⁶ Coll. 2, 5.

⁸⁴⁷ Gai. 3, 220.

⁸⁴⁸ Gai. 3, 221.

⁸⁴⁹ Gai. 3, 222.

⁸⁵⁰ § 6 in fine je převzat z Ulp. D. 47, 10, 15, 48 (Ulp. lib. 57 ad ed.).

7 POENA AUTEM INIURIARUM EX LEGE DUODECIM TABULARUM PROPTER MEMBRUM QUIDEM RUPTUM TALIO ERAT: PROPTER OS VERO FRACTUM NUMMARIAE POENAE ERANT CONSTITUTAE QUASI IN MAGNA VETERUM PAUPERTATE. SED POSTEA PRAETORES PERMITTEBANT IPSIS QUI INIURIAM PASSI SUNT EAM AESTIMARE, UT IUDEX VEL TANTI CONDEMNET, QUANTI INIURIAM PASSUS AESTIMAVERIT, VEL MINORIS, PROUT EI VISUM FUERIT. SED POENA QUIDEM INIURIAE, QUAE EX LEGE DUODECIM TABULARUM INTRODUCTA EST, IN DESUETUDINEM ABIIT: QUAM AUTEM PRAETORES INTRODUXERUNT, QUAE ETIAM HONORARIA APPELLATUR, IN IUDICIIS FREQUENTATUR. NAM SECUNDUM GRADUM DIGNITATIS VITAEQUE HONESTATEM CRESCIT AUT MINUITUR AESTIMATIO INIURIAE: QUI GRADUS CONDEMNATIONIS ET IN SERVILI PERSONA NON IMMERITO SERVATUR, UT ALIUD IN SERVO ACTORE, ALIUD IN MEDII ACTUS HOMINE, ALIUD IN VILISSIMO VEL COMPEDITO CONSTITUATUR.

8 SED ET LEX CORNELIA DE INIURIIS LOQUITUR ET INIURIARUM ACTIONEM INTRODUXIT. QUAE COMPETIT OB EAM REM, QUOD SE PULSATUM QUIS VERBERATUMVE DOMUMVE SUAM VI INTROITUM ESSE DICAT. DOMUM AUTEM ACCIPIMUS, SIVE IN PROPRIA DOMO QUIS HABITAT SIVE IN CONDUCTA VEL GRATIS SIVE HOSPITIO RECEPTUS SIT.

9 ATROX INIURIA AESTIMATUR VEL EX FACTO, VELUTI SI QUIS AB ALIQUO VULNERATUS FUERIT VEL FUSTIBUS CAESUS: VEL EX LOCO, VELUTI SI CUI IN THEATRO VEL IN FORO VEL IN CONSPECTU PRAETORIS INIURIA FACTA SIT: VEL EX PERSONA, VELUTI SI MAGISTRATUS INIURIAM PASSUS FUERIT, VEL SI SENATORI AB HUMILI INIURIA FACTA SIT, AUT PARENTI PATRONOQUE FIAT A LIBERIS VEL LIBERTIS: ALITER ENIM SENATORIS ET PARENTIS PATRONIQUE, ALITER EXTRANEI ET HUMILIS PERSONAE INIURIA AESTIMATUR, NONNUMQUAM ET LOCUS VULNERIS ATROCEM INIURIAM FACIT, VELUTI SI IN OCULO QUIS PERCUSSUS SIT. PARVI AUTEM REFERT, UTRUM PATRI FAMILIAS AN FILIO FAMILIAS TALIS INIURIA FACTA SIT: NAM ET HAEC ATROX AESTIMABITUR.

10 IN SUMMA SCIENDUM EST DE OMNI INIURIA EUM QUI PASSUS EST POSSE VEL CRIMINALITER AGERE VEL CIVILITER. ET SI QUIDEM CIVILITER AGATUR, AESTIMATIONE FACTA SECUNDUM QUOD DICTUM EST POENA IMPONITUR, SIN AUTEM CRIMINALITER, OFFICIO IUDICIS EXTRAORDINARIA POENA REO IRROGATUR: HOC VIDELICET OBSERVANDO, QUOD ZENONIANA CONSTITUTIO INTRODUXIT, UT VIRI ILLUSTRES QUIQUE SUPRA EOS SUNT ET PER PROCURATORES POSSINT ACTIONEM INIURIARUM CRIMINALITER VEL PERSEQUI VEL SUSCIPERE SECUNDUM EIUS TENOREM, QUI EX IPSA MANIFESTIUS APPARET.

7. V případě zničení některého údu byla podle zákona XII desek⁸⁵¹ trestem za urážku odplata. Naproti tomu při zlomenině byly, patrně z důvodu značné chudoby našich předků, stanoveny peněžité pokuty. Později praetori povolili uraženým, aby to sami ocenili, takže soudce odsoudil buď na tolik, na kolik se uražený ocenil, anebo na méně, a to podle toho, jak se mu to zdálo spravedlivé. Pokuta zavedená zákonem XII desek za urážku se přestala užívat. Na soudech se naproti tomu často bere v úvahu praetory zavedená pokuta, která se označuje jako honorární. Ohodnocení urážky v penězích na základě společenského postavení a cti osoby je vyšší nebo nižší. Takovéto odstupňování odsouzení se, nikoli bezdůvodně, týká také otroků, takže rozsudek je jiný v případě otroka, který spravuje majetek, jiný u otroka středního postavení a jiný u otroka, který se k ničemu nehodí, nebo je v okovech.⁸⁵²

8. A také Corneliův zákon⁸⁵³ hovoří o urážce a zavedl žalobu z ní. Žaloba je dána v případě, když je někdo zmlácen anebo zbit holí anebo bylo za pomoci násilí vniknuto do něčího domu. Pod domem rozumíme, když někdo bydlí ve svém vlastním domě nebo v domě pronajatém anebo ho bezplatně obývá anebo byl přijat jako host.

9. Těžká urážka je posuzována buď podle spáchaného skutku, například když někdo druhého zraní, nebo byl zmlácen holí; anebo podle místa, jako když například byl někdo uražen v divadle nebo na fóru, nebo před očima praetora; anebo podle osoby uraženého, jako například když byl uražen úředník, nebo když senátora urazil obyčejný člověk, nebo otce jeho děti, nebo patrona jeho propuštěnec;⁸⁵⁴ jinak se totiž hodnotí urážka senátora, otce, patrona a jinak urážka cizí osoby, nebo obyčejného muže. Někdy činí urážku těžkou místo poranění, například když bylo někomu vyraženo oko. Nezáleží příliš na tom, zda takovéto zranění bylo způsobeno otcí rodiny anebo synovi v otcovské moci; neboť tento poslední případ byl zařazen mezi těžké urážky.⁸⁵⁵

10. Nakonec musíme říci, že u každé urážky může poškozený žalovat buď trestněprávní žalobou, nebo soukromoprávní žalobou. Pokud se žaluje soukromoprávní žalobou, je po ohodnocení uložena pokuta, jak bylo vysvětleno. Jestliže se naproti tomu žaluje pořadem trestního práva, pak soudce ze své úřední moci uloží mimořádný trest. V této souvislosti je třeba si všimnout, co zavedla Zenonova⁸⁵⁶ konstituce, že totiž osvědčení muži a ti, kteří jsou vyššího postavení, mohou podat trestněprávní žalobu z urážky prostřednictvím zástupce, nebo se dát prostřednictvím zástupce žalovat, tak jak to odpovídá obsahu konstituce a z ní také dostatečně vyplývá.

⁸⁵¹ Lex XII tab. 8, 2. Viz pozn. 144.

⁸⁵² Gai. 3, 223–224.

⁸⁵³ *Lex Cornelia de iniuriis* byla přijata na návrh Lucia Cornelia Sully v roce 81 př. n. l. Zavedla trestní řízení pro některé případy urážek uvedené v tomto paragrafu a také za týrání (*verberatio*). Srov. Ulp. D. 47, 10, 5 pr. (Ulp. lib. 56 ad ed.).

⁸⁵⁴ Gai. 3, 225.

⁸⁵⁵ Poslední věta je převzata z Ulp. D. 47, 10, 9, 2 (Ulp. lib. 57 ad ed.).

⁸⁵⁶ C. 9, 35, 11 (a. 478). K císaři Zenonovi viz pozn. 294.

11 NON SOLUM AUTEM IS INIURIARUM TENETUR QUI FECIT INIURIAM, HOC EST QUI PERCUSSIT: VERUM ILLE QUOQUE CONTINEBITUR, QUI DOLO FECIT VEL QUI CURAVIT, UT CUI MALA PUGNO PERCUTERETUR.

12 HAEC ACTIO DISSIMULATIONE ABOLETUR: ET IDEO, SI QUIS INIURIAM DERELIQUERIT, HOC EST STATIM PASSUS AD ANIMUM SUUM NON REVOCaverIT, POSTEA EX PAENITENTIA REMISSAM INIURIAM NON POTERIT RECOLERE.

TITULUS QUINTUS

DE OBLIGATIONIBUS QUAE QUASI EX DELICTO NASCUNTUR

SI IUDEX LITEM SUAM FECERIT, NON PROPRIE EX MALEFICIO OBLIGATUS VIDETUR. SED QUIA NEQUE EX CONTRACTU OBLIGATUS EST ET UTIQUE PECCASSE ALIQUID INTELLEGITUR, LICET PER IMPRUDENTIAM: IDEO VIDETUR QUASI EX MALEFICIO TENERI, ET IN QUANTUM DE EA RE AEQUUM RELIGIONI IUDICANTIS VIDEBITUR, POENAM SUSTINEBIT.

1 ITEM IS, EX CUIUS CENACULO VEL PROPRIO IPSIUS VEL CONDUCTO VEL IN QUO GRATIS HABITABAT DEIECTUM EFFUSUMVE ALIQUID EST, ITA UT ALICUI NOCERETUR, QUASI EX MALEFICIO OBLIGATUS INTELLEGITUR: IDEO AUTEM NON PROPRIE EX MALEFICIO OBLIGATUS INTELLEGITUR, QUIA PLERUMQUE OB ALTERIUS CULPAM TENETUR AUT SERVI AUT LIBERI. CUI SIMILIS EST IS, QUI EA PARTE, QUA VULGO ITER FIERI SOLET, ID POSITUM AUT SUSPENSUM HABET, QUOD POTEST, SI CECIDERIT, ALICUI NOCERE: QUO CASU POENA DECEM AUREORUM CONSTITUTA EST. DE EO VERO QUOD DEIECTUM EFFUSUMVE EST DUPLI QUANTI DAMNUM DATUM SIT CONSTITUTA EST ACTIO. OB HOMINEM VERO LIBERUM OCCISUM QUINQUAGINTA AUREORUM POENA CONSTITUITUR: SI VERO VIVET NOCITUMQUE EI ESSE DICETUR, QUANTUM OB EAM REM AEQUUM IUDICI VIDETUR, ACTIO DATUR: IUDEX ENIM COMPUTARE DEBET MERCEDES MEDICIS PRAESTITAS CETERAQUE IMPENDIA, QUAE IN CURATIONE FACTA SUNT, PRAETEREA OPERARUM, QUIBUS CARUIT AUT CARITURUS EST OB ID QUOD INUTILIS FACTUS EST.

2 SI FILIUS FAMILIAS SEORSUM A PATRE HABITAVERIT ET QUID EX CENACULO EIUS DEIECTUM EFFUSUMVE SIT, SIVE QUID POSITUM SUSPENSUMVE HABUERIT, CUIUS CASUS PERICULOSUS EST: IULIANO PLACUIT IN PATREM NULLAM ESSE ACTIONEM, SED CUM IPSO FILIO AGENDUM. QUOD ET IN FILIO FAMILIAS IUDICE OBSERVANDUM EST, QUI LITEM SUAM FECERIT.

3 ITEM EXERCITOR NAVIS AUT CAUPONAE AUT STABULI DE DOLO AUT FURTO, QUOD IN NAVE AUT IN CAUPONA AUT IN STABULO FACTUM ERIT, QUASI EX MALEFICIO TENERI VIDETUR, SI MODO IPSIUS NULLUM EST MALEFICIUM, SED ALICUIUS EORUM, QUORUM OPERA NAVEM AUT CAUPONAM AUT STABULUM EXERCERET: CUM ENIM NEQUE EX CONTRACTU

11. Z žaloby z urážky je odpovědný nejen ten, kdo urazil, tedy ten, kdo mlátil, ale zahrnut pod ni bude také ten, kdo ve zlém úmyslu jednal anebo pomáhal, aby někoho fackovali.

12. Neuplatněním tato žaloba zanikne. Proto ten, kdo se dá urazit, to znamená, kdo si urážku jako dotčený hned nevezme k srdci, nemůže se později, když by toho litoval, vrátit k urážce, které si dříve nevšímal.⁸⁵⁷

PÁTÝ TITUL

O ZÁVAZCÍCH, KTERÉ VZNIKAJÍ JAKOBY Z DELIKTU⁸⁵⁸

Jestliže by soudce vynesl rozsudek ve svém vlastním sporu, není zavázán ani z protiprávního jednání, ani ze smlouvy, ale má se za to, že se provinil svou neopatrností: proto se má za to, jako by odpovídal z protiprávního jednání, a bude odsouzen k pokutě, která bude přiměřená podle spravedlnosti jeho soudce.⁸⁵⁹

1. Také ten, z jehož bytu, buď z jeho vlastního, anebo z pronajatého, nebo v němž zadarmo bydlí, je něco vyhozeno anebo vylito tak, že by to někomu způsobilo škodu, je zavázán jakoby z protiprávního jednání: proto také není zavázán přímo z protiprávního jednání, neboť se tak často stane cizím zaviněním, buď otroka, nebo svobodného. Podobný případ je i ten, když z té strany, kudy vede veřejná cesta, je něco položeno anebo zavěšeno, které by mohlo, v případě, že to spadne, způsobit někomu škodu: pro tento případ je stanovena pokuta 10 aureů.⁸⁶⁰ Pro ten případ, když bylo vyhozeno nebo vylito něco, co způsobilo škodu, je určena žaloba na dvojnásobek. Jestliže je zabit svobodný, je stanovena pokuta 50 aureů; jestliže by přežil a bylo mu ublíženo, ať dá soudce žalobu na tolik, kolik se mu bude zdát spravedlivým: soudce totiž musí započítat výdaje na lékaře a další výlohy na léčení, stejně jako ztrátu výdělku z důvodu zranění.

2. Jestliže syn pod otcovskou mocí nebydlí spolu se svým otcem rodiny a něco bylo vylito anebo vyhozeno z jeho bytu, nebo kdyby syn pod otcovskou mocí postavil nebo zavěsil něco, z čeho hrozí škoda, a jestliže to spadne, pak podle názoru Iuliana⁸⁶¹ není přípustná žaloba proti otci rodiny, ale je třeba žalovat syna. Totéž platí také o synovi pod otcovskou mocí, který ve sporu porušil právo jako soudce.

3. Stejně tak je z jakoby deliktu odpovědný také majitel lodi, majitel stájí anebo hostinský, a to za podvody⁸⁶² anebo krádeže, které jsou spáchány na lodi, ve stájích anebo v hostinci, i když tento delikt nespáchali sami, ale některá z osob, s jejichž pomocí spravují loď, stáj anebo hostinec. Protože tato žaloba sice nevyplývá ze smlouvy, ale

⁸⁵⁷ §§ 11 a 12 jsou převzaty z Ulp. D. 47, 10, 11 pr. a 1 druhá věta (Ulp. lib. 57 ad ed.).

⁸⁵⁸ D. 9, 3; D. 9, 4; D. 47, 5.

⁸⁵⁹ Pr. je převzato z Gai. D. 44, 7, 5, 4 (Gai. lib. 3 aur.) a z Gai. D. 50, 13, 6 (Gai. lib. 3 rer. cott.).

⁸⁶⁰ Viz pozn. 496.

⁸⁶¹ Viz pozn. 97. Iulianův názor viz Iulianus u Gai. D. 44, 7, 5, 5 (Gai. lib. 3 aur.).

⁸⁶² Správněji: za způsobení škody (*damnum*). K tomu viz Gai. D. 44, 7, 5, 6 (Gai. lib. 3 aur.).

SIT ADVERSUS EUM CONSTITUTA HAEC ACTIO ET ALIQUATENUS CULPAE REUS EST, QUOD OPERA MALORUM HOMINUM UTERETUR, IDEO QUASI EX MALEFICIO TENERI VIDETUR. IN HIS AUTEM CASIBUS IN FACTUM ACTIO COMPETIT, QUAE HEREDI QUIDEM DATUR, ADVERSUS HEREDEM AUTEM NON COMPETIT.

TITULUS SEXTUS DE ACTIONIBUS

SUPEREST, UT DE ACTIONIBUS LOQUAMUR. ACTIO AUTEM NIHIL ALIUD EST, QUAM IUS PERSEQUENDI IUDICIO QUOD SIBI DEBETUR.

1 OMNIUM ACTIONUM, QUIBUS INTER ALIQUOS APUD IUDICES ARBITROSVE DE QUACUNQUE RE QUAERITUR, SUMMA DIVISIO IN DUO GENERA DEDUCITUR: AUT ENIM IN REM SUNT AUT IN PERSONAM. NAMQUE AGIT UNUSQUISQUE AUT CUM EO, QUI EI OBLIGATUS EST VEL EX CONTRACTU VEL EX MALEFICIO, QUO CASU PRODIGITAE ACTIONES IN PERSONAM SUNT, PER QUAS INTENDIT ADVERSARIUM EI DARE AUT DARE FACERE OPORTERE ET ALIIS QUIBUSDAM MODIS: AUT CUM EO AGIT, QUI NULLO IURE EI OBLIGATUS EST, MOVET TAMEN ALICUI DE ALIQUA RE CONTROVERSIAM. QUO CASU PRODIGITAE ACTIONES IN REM SUNT. VELUTI SI REM CORPORALEM POSSIDEAT QUIS, QUAM TITIVS SUAM ESSE AFFIRMET, ET POSSESSOR DOMINUM SE ESSE DICAT: NAM SI TITIVS SUAM ESSE INTENDAT, IN REM ACTIO EST.

2 AEQUE SI AGAT IUS SIBI ESSE FUNDO FORTE VEL AEDIBUS UTENDI FRUENDI VEL PER FUNDUM VICINI EUNDI AGENDI VEL EX FUNDO VICINI AQUAM DUCENDI, IN REM ACTIO EST. EIUDEM GENERIS EST ACTIO DE IURE PRAEDIORUM URBANORUM, VELUTI SI AGAT IUS SIBI ESSE ALTIUS AEDES SUAS TOLLENDI PROSPICIENDIVE VEL PROICIENDI ALIQUID VEL IMMITTENDI IN VICINI AEDES. CONTRA QUOQUE DE USU FRUCTU ET DE SERVITUTIBUS PRAEDIORUM RUSTICORUM, ITEM PRAEDIORUM URBANORUM INVICEM QUOQUE PRODIGITAE SUNT ACTIONES, UT QUIS INTENDAT IUS NON ESSE ADVERSARIO UTENDI FRUENDI, EUNDI AGENDI AQUAMVE DUCENDI, ITEM ALTIUS TOLLENDI PROSPICIENDI PROICIENDI IMMITTENDI: ISTAE QUOQUE ACTIONES IN REM SUNT, SED NEGATIVAE. QUOD GENUS ACTIONIS IN CONTROVERSIIS RERUM CORPORALIUM PRODIGITUM NON EST: NAM IN HIS IS AGIT QUI NON POSSIDET: EI VERO QUI POSSIDET NON EST ACTIO PRODIGITA, PER QUAM NEGET REM ACTORIS ESSE. SANE UNO CASU QUI POSSIDET NIHILO MINUS ACTORIS PARTES OPTINET, SICUT IN LATIORIBUS DIGESTORUM LIBRIS OPPORTUNIUS APPAREBIT.

za zavinění, je v jistém smyslu odpovědný on, neboť využívá práci nespolehlivých lidí, má se za to, že je odpovědný jakoby z deliktu. Ve všech těchto případech je možné použít žalobu založenou na popsání skutkového stavu, kterou sice může použít dědic, ale nelze jí žalovat dědice.⁸⁶³

ŠESTÝ TITUL O ŽALOBÁCH⁸⁶⁴

Zbývá ještě promluvit o žalobách. Žaloba není nic jiného než právo dožadovat se na soudu toho, co komu náleží.⁸⁶⁵

1. Je dvojí základní rozdělení žalob, jejichž pomocí jsou před soudci nebo rozhodci projednávány rozmanité záležitosti: žaloby jsou totiž buď věcné, nebo osobní, když někdo žaluje někoho, kdo je mu zavázán ze smlouvy, nebo z deliktu. Pro tento případ byly zavedeny osobní žaloby, pomocí kterých žalobce nárokuje, že je mu protistrana zavázána něco dát nebo něco dát a udělat, nebo že mu dluží na základě nějakého jiného důvodu. Anebo žaluje někoho, kdo mu není zavázán za žádného právního vztahu; přece však proti němu v nějaké věci zahajuje právní spor.⁸⁶⁶ Pro tento případ byly zavedeny věcné žaloby, jako například, když je někdo držitelem hmotné věci, o níž Titius tvrdí, že je jeho, a o níž tvrdí držitel, že vlastníkem je on. Jestliže totiž Titius uplatní na soudu nárok, že je věc jeho, jedná se o věcnou žalobu.

2. Stejně tak se jedná o věcnou žalobu tehdy, když někdo podá žalobu, protože tvrdí, že má požívací právo k pozemku anebo ke stavbě, nebo že má právo průchodu k sousednímu pozemku, nebo právo průhonu, nebo právo vést přes sousední pozemek vodu. Stejně druhu jsou žaloby týkající se městských pozemkových služebností, jako když například někdo žaluje, že má právo stavět svůj dům vyšší, nebo mít nezastavěný výhled anebo postavit výklenek, anebo zabudovat trám do sousední stavby. Naopak také byly zavedeny žaloby týkající se požívacího práva, pozemkových venkovských služebností a pozemkových městských služebností pro případ, když někdo nárokuje, že druhému nepřísluší právo požívací, že nemá právo průchodu anebo průhonu, nemá právo vést vodu, a obdobně nemá právo stavět výše, mít nezastavěný výhled, postavit výklenek anebo zabudovat trám do sousední stavby. A také tyto žaloby jsou věcné, ale záporní. Tento typ žalob nebyl zaveden kvůli sporům o hmotných věcech. U těchto totiž žaluje ten, kdo nedoručí. Pro držitele ale nebyla zavedena žaloba, kterou by mohl popřít, že věc patří žalobci. V jednom případě však přece jen držitel v postavení žalobce je, jak je možné podrobněji nalézt v knihách Digest.⁸⁶⁷

⁸⁶³ §§ 2 a 3 jsou převzaty z Gai. D. 44, 7, 5-6 (Gai. lib. 3 rer. cott.).

⁸⁶⁴ Gai. 4, 1-74.

⁸⁶⁵ Pr. ze převzato ze známé definice uvedené v Cels. D. 44, 7, 51 (Cels. lib. 3 dig.).

⁸⁶⁶ Je zde uveden základní rozdíl v intencích obou typů žalob (*actiones in personam* a *actiones in rem*).

⁸⁶⁷ Tento případ však v Digestech jednoznačně prokázat nelze.

3 SED ISTAE QUIDEM ACTIONES, QUARUM MENTIONEM HABUIMUS, ET SI QVAE SUNT SIMILES, EX LEGITIMIS ET CIVILIBUS CAUSIS DESCENDUNT. ALIAE AUTEM SUNT, QUAS PRAETOR EX SUA IURISDICTIONE COMPARATAS HABET TAM IN REM QUAM IN PERSONAM, QUAS ET IPSAS NECESSARIUM EST EXEMPLIS OSTENDERE. ECCE PLERUMQUE ITA PERMITTIT IN REM AGERE, UT VEL ACTOR DICERET SE QUASI USU CEPISSE, QUOD USU NON CEPERIT, VEL EX DIVERSO POSSESSOR DICERET ADVERSARIUM SUUM USU NON CEPISSE QUOD USU CEPERIT.

4 NAMQUE SI CUI EX IUSTA CAUSA RES ALIQUA TRADITA FUERIT, VELUTI EX CAUSA EMPTIONIS AUT DONATIONIS AUT DOTIS AUT LEGATORUM, NECDUM EIUS REI DOMINUS EFFECTUS EST, SI EIUS REI CASU POSSESSIONEM AMISERIT, NULLAM HABET DIRECTAM IN REM ACTIONEM AD EAM REM PERSEQUENDAM: QUIPPE ITA PRODITAE SUNT IURE CIVILI ACTIONES, UT QUIS DOMINIUM SUUM VINDICET. SED QUIA SANE DURUM ERAT EO CASU DEFICERE ACTIONEM, INVENTA EST A PRAETORE ACTIO, IN QUA DICIT IS, QUI POSSESSIONEM AMISIT, EAM REM SE USU CEPISSE ET ITA VINDICAT SUAM ESSE. QVAE ACTIO PUBLICIANA APPELLATUR, QUONIAM PRIMUM A PUBLICIO PRAETORE IN EDICTO PROPOSITA EST.

5 RURSUS EX DIVERSO SI QUIS, CUM REI PUBLICAE CAUSA ABESSET VEL IN HOSTIUM POTESTATE ESSET, REM EIUS QUI IN CIVITATE ESSET USU CEPERIT, PERMITTITUR DOMINO, SI POSSESSOR REI PUBLICAE CAUSA ABESSE DESIERIT, TUNC INTRA ANNUM RESCISSA USUCAPIONE EAM PETERE, ID EST ITA PETERE, UT DICAT POSSESSOREM USU NON CEPISSE ET OB ID SUAM ESSE REM. QUOD GENUS ACTIONIS ET ALIIS QUIBUSDAM SIMILI AEQUITATE MOTUS PRAETOR ACCOMMODAT, SICUT EX LATIORE DIGESTORUM SEU PANDECTARUM VOLUMINE INTELLEGERE LICET.

6 ITEM SI QUIS IN FRAUDEM CREDITORUM REM SUAM ALICUI TRADIDERIT, BONIS EIUS A CREDITORIBUS EX SENTENTIA PRAESIDIS POSSESSIS PERMITTITUR IPSIS CREDITORIBUS RESCISSA TRADITIONE EAM REM PETERE, ID EST DICERE EAM REM TRADITAM NON ESSE ET OB ID IN BONIS DEBITORIS MANSISSE.

7 ITEM SERVIANA ET QUASI SERVIANA, QVAE ETIAM HYPOTHECARIA VOCATUR, EX IPSIUS PRAETORIS IURISDICTIONE SUBSTANTIAM CAPIT. SERVIANA AUTEM EXPERITUR QUIS DE REBUS COLONI, QVAE PIGNORIS IURE PRO MERCEDIBUS FUNDI EI TENENTUR: QUASI SERVIANA AUTEM QUA CREDITORES PIGNORA HYPOTHECASVE PERSEQUUNTUR. INTER PIGNUS AUTEM ET HYPOTHECAM QUANTUM AD ACTIONEM HYPOTHECARIAM NIHIL

3. Ty žaloby, které jsme uvedli, a také pokud existují k nim obdobné, vznikají ze zákonných a civilních důvodů. Jsou však také ještě další osobní a věcné žaloby, které poskytuje praetor na základě své jurisdikce, a ty musí být vysvětleny na základě příkladů. Praetor například často povolí žalovat věcnou žalobou, a to tak, že žalobce tvrdí, že věc vydržel, i když k tomu nedošlo, nebo naopak držitel tvrdí, že jeho protivník věc nevydržel, i když ve skutečnosti k vydržení došlo.

4. Protože když někdo, komu byla odevzdána věc na základě právního důvodu, například na základě koupě, darování, věna anebo odkazu, se ještě vlastníkem věci nestal a držbu k ní náhodně pozbyl, nemá k dispozici žádnou přímou věcnou žalobu ke znovunabytí věci; civilní žaloby byly totiž zavedeny pouze proto, že někdo uplatňuje své vlastnické právo. Protože by se ve skutečnosti jednalo o tvrdost, kdyby v takovémto případě žaloba chyběla, vytvořil praetor žalobu, v níž ten, kdo držbu věci pozbyl, tvrdí, že ji vydržel, a tak ji vindikuje, jako kdyby byla jeho. Tato žaloba se jmenuje Publiciánská, neboť poprvé byla zavedena praetorem Publiciem.⁸⁶⁸

5. Naopak když byl někdo nepřítomen z důvodu státního zájmu anebo se nacházel v rukou nepřátel, a věc vydržel ten, kdo byl na území římského státu, pak je vlastníkovu povoleno, jestliže držitel již ve státním zájmu není nepřítomen, požadovat do jednoho roku věc nazpět pomocí zpochybnění vydržení, to znamená, že ji požaduje takto: držitel věc nevydržel, a proto je věc jeho. Tento druh žaloby praetor, z obdobných spravedlivých důvodů, poskytoval také některým dalším, jak to vyplývá z obšírných knih Digest neboli Pandekt.⁸⁶⁹

6. Dále, když někdo předal ke škodě svých věřitelů svou věc jinému, tak poté, co se věřitelé ujali na základě rozhodnutí správce provincie držby svého majetku, jim bylo povoleno požadovat věc nazpět pomocí zpochybnění odevzdání, to znamená požadovat, že věc nebyla předána, a proto zůstala součástí majetku dlužníka.⁸⁷⁰

7. Také Serviánská žaloba a jakoby Serviánská žaloba,⁸⁷¹ které jsou označovány také jako hypotekární žaloby, vděčí za svou existenci praetorské jurisdikci. Serviánskou žalobou požadujeme věci nájemce, které někomu jako zástava zajišťují úroky z pozemku. Jakoby Serviánská žaloba je naproti tomu žaloba, kterou věřitel uplatňuje nárok na jiné ruční zástavy a hypotéky. Pokud se týká hypotekární žaloby, není mezi ruční zástavou a hypotékou žádný rozdíl. Všechny věci, které na základě smlouvy mezi

⁸⁶⁸ Zavedena byla asi roku 70 př. n. l. ve prospěch tzv. bonitárního vlastníka a jejím cílem bylo, aby se mohl pomocí vydržení stát jejím kviritským vlastníkem.

⁸⁶⁹ Srov. Ulp. D. 4, 6, 1, 1 (Ulp. lib. 12 ad ed.); Ulp. D. 4, 6, 21 pr. (Ulp. lib. 12 ad ed.); Ulp. D. 4, 6, 23, 3 (Ulp. lib. 12 ad ed.); Pap. D. 41, 3, 44, 7 (Pap. lib. 23 quaest.); Paul. D. 44, 7, 35 pr. (Paul. lib. 1 ad ed. praet.).

⁸⁷⁰ V §§ 3–6 se pracuje s kategorií fikce (*fictio iuris*), to znamená, že v zájmu spravedlnosti a slušnosti jsou s určitými skutečnostmi spojovány právní následky, jako kdyby existovaly, i když ve skutečnosti neexistují.

⁸⁷¹ *Actio Serviana* se jmenuje podle praetora Servia, který působil patrně v 1. století př. n. l. Věřitel se jí, jako vlastník pronajatého pozemku, domáhal na nájemci vydání jeho inventáře, který donesl na vlastníkův pozemek a jež byl zastaven třetí osobě. Z této žaloby se později vyvinula *actio quasi Serviana*, zvaná rovněž *actio hypothecaria* (nebo *actio pignoratitia in rem*, nebo jednoduše *vindicatio pignoris*), což byla žaloba zástavního věřitele proti každému, kdo fakticky ovládal předmět zástavy.

INTEREST: NAM DE QUA RE INTER CREDITOREM ET DEBITOREM CONVENERIT, UT SIT PRO DEBITO OBLIGATA, UTRAQUE HAC APPELLATIONE CONTINETUR. SED IN ALIIS DIFFERENTIA EST: NAM PIGNORIS APPELLATIONE EAM PROPRIE CONTINERI DICIMUS, QUAE SIMUL ETIAM TRADITUR CREDITORI, MAXIME SI MOBILIS SIT: AT EAM, QUAE SINE TRADITIONE NUDA CONVENTIONE TENETUR, PROPRIE HYPOTHECAE APPELLATIONE CONTINERI DICIMUS.

8 IN PERSONAM QUOQUE ACTIONES EX SUA IURISDICTIONE PROPOSITAS HABET PRAETOR. VELUTI DE PECUNIA CONSTITUTA, CUI SIMILIS VIDEBATUR RECEPTICIA: SED EX NOSTRA CONSTITUTIONE, CUM ET, SI QUID PLENUS HABEBAT, HOC IN PECUNIAM CONSTITUTAM TRANSFUSUM EST, EA QUASI SUPERVACUA IUSSA EST CUM SUA AUCTORITATE A NOSTRIS LEGIBUS RECEDERE. ITEM PRAETOR PROPOSUIT DE PECULIO SERVORUM FILIORUMQUE FAMILIAS ET EX QUA QUAERITUR, AN ACTOR IURAUERIT, ET ALIAS COMPLURES.

9 DE PECUNIA AUTEM CONSTITUTA CUM OMNIBUS AGITUR, QUICUMQUE VEL PRO SE VEL PRO ALIO SOLUTUROS SE CONSTITUERINT, NULLA SCILICET STIPULATIONE INTERPOSITA. NAM ALIOQUIN SI STIPULANTI PROMISERINT, IURE CIVILI TENENTUR.

10 ACTIONES AUTEM DE PECULIO IDEO ADVERSUS PATREM DOMINUMVE COMPARAVIT PRAETOR, QUIA LICET EX CONTRACTU FILIORUM SERVORUMVE IPSO IURE NON TENEANTUR, AEQUUM TAMEN ESSET PECULIO TENUS, QUOD VELUTI PATRIMONIUM EST FILIORUM FILIARUMQUE, ITEM SERVORUM, CONDEMNARI EOS.

11 ITEM SI QUIS POSTULANTE ADVERSARIO IURAUERIT DEBERI SIBI PECUNIAM QUAM PETERET, NEQUE EI SOLVATUR, IUSTISSIME ACCOMMODAT EI TALEM ACTIONEM, PER QUAM NON ILLUD QUAERITUR, AN EI PECUNIA DEBEATUR, SED AN IURAUERIT.

12 POENALES QUOQUE ACTIONES BENE MULTAS EX SUA IURISDICTIONE INTRODUXIT: VELUTI ADVERSUS EUM QUI QUID EX ALBO EIUS CORRUPISSET: ET IN EUM QUI PATRONUM VEL PARENTEM IN IUS VOCASSET, CUM ID NON IMPETRASSET: ITEM ADVERSUS EUM, QUI VI EXEMERIT EUM QUI IN IUS VOCARETUR, CUIUSVE DOLO ALIUS EXEMERIT: ET ALIAS INNUMERABILES.

13 PRAEIUDICIALES ACTIONES IN REM ESSE VIDENTUR, QUALES SUNT, PER QUAS QUAERITUR, AN ALIQUIS LIBER VEL AN LIBERTUS SIT, VEL DE PARTU AGNOSCENDO. EX QUIBUS FERE UNA ILLA LEGITIMAM CAUSAM HABET, PER QUAM QUAERITUR, AN ALIQUIS LIBER SIT: CETERAE EX IPSIUS PRAETORIS IURISDICTIONE SUBSTANTIAM CAPIUNT.

14 SIC ITAQUE DISCRETIS ACTIONIBUS CERTUM EST NON POSSE ACTOREM REM SUAM ITA AB ALIQUO PETERE „SI PARET EUM DARE OPORTERE“: NEC ENIM QUOD ACTORIS EST ID EI DARI OPORTET, QUIA SCILICET DARI CUIQUAM ID INTELLEGITUR, QUOD ITA DATUR, UT EIUS FIAT, NEC RES QUAE IAM ACTORIS EST MAGIS EIUS FIERI POTEST. PLANE ODIO.

věřitelem a dlužníkem zajišťují pohledávku, jsou totiž zahrnuty v obou z těchto dvou pojmů. V jiném ohledu však mezi nimi rozdíl je. Říkáme totiž, že označení ruční zástava označuje v pravém smyslu věc, která je věřiteli zároveň odevzdána, zejména pokud je movitá. Naproti tomu říkáme, že věc, která zajišťuje bez odevzdání pouze na základě dohody, je v pravém smyslu označována jako hypotéka.⁸⁷²

8. Na základě své jurisdikce nabízel praetor také osobní žaloby, například žalobu z uznání plnění; má se za to, že obdobnou žalobou k ní je žaloba bankéře. Avšak to, co na základě naší konstituce⁸⁷³ získají navíc, to bylo zahrnuto do uznání plnění, a tak zároveň s platností musela být tato konstituce z našich zákonů vypuštěna. Praetor nabízel také žalobu z pekulia otroka anebo syna a žalobu o otázce, zda žalobce přísahal, a mnohé jiné.

9. Z uznání plnění se žaluje proti těm všem, kteří slíbili plnění za sebe nebo za jiného, ovšem pochopitelně za předpokladu, že nebylo stipulováno. Pokud totiž slíbili stipulací, jsou zavázáni podle civilního práva.

10. Praetor zavedl žalobu z pekulia proti otci rodiny anebo proti pánovi otroka z toho důvodu, protože i když ze smluv synů a otroků nejsou podle civilního práva zavázáni, přece jen je spravedlivé odsoudit je do výše pekulia, které je v jistém smyslu majetkem synů a dcer, stejně jako otroků.

11. Jestliže někdo na výzvu protistrany přísahá, že jsou mu dluženy peníze, které žaluje, a ty pak nejsou splaceny, zajišťuje mu praetor kvůli nejvyšší spravedlnosti žalobu, při níž není zkoumáno, zda jsou peníze dluženy, ale zda bylo přísaháno.

12. Praetor⁸⁷⁴ zavedl na základě své jurisdikce mnohé poenální žaloby, jako například proti tomu, kdo něco poškodil na jeho vyhlášce. A také proti tomu, kdo předvolal na soud svého propuštěnce nebo svého otce, i když mu to nebylo povoleno. Dále proti tomu, kdo násilně osvobodil předvolaného na soud, anebo proti tomu, kdo úmyslně umožnil, aby to učinil někdo jiný. A další jiné nespočetné žaloby.

13. Také předběžné žaloby jsou považovány za věcné žaloby, jako ty, pomocí kterých je zjišťováno, zda je někdo svobodný nebo propuštěnec, anebo ty o uznání novorozence. Z těch má sice zákonný základ pouze ta, kterou je zjišťováno, zda je někdo svobodný, ale ostatní vděčí za svou existenci praetorově jurisdikci.

14. Poté, co se tímto způsobem rozlišují žaloby, je jisté, že žalobce nemůže jako vlastník nárokovat svou věc takovouto formulí: „Pokud se prokáže, že je tento zavázaný dát.“ Neboť k tomu, co patří žalobci, nemůže být někdo zavázán, aby to dal; pod obratem „někomu dát“ se totiž chápe, že někomu se dává něco, co je odevzdáváno tak, aby se stalo jeho vlastnictvím. A věc, která již patří vlastníkov, se nemůže stát jeho vlastnictvím ještě jednou. Především je dána k potlačení nenáviděných zlodějů,

⁸⁷² V klasickém římském právu byly výrazy *pignus* a *hypotheca* používány záměrně.

⁸⁷³ C. 4, 18, 2 (a. 531).

⁸⁷⁴ Místo „bene“ v originále je vhodnější použít slovo „praetor“.

FURUM, QUO MAGIS PLURIBUS ACTIONIBUS TENEANTUR, EFFECTUM EST, UT EXTRA POENAM DUPLI AUT QUADRUPLI REI RECIPIENDAE NOMINE FURES ETIAM HAC ACTIONE TENEANTUR „SI PARET EOS DARE OPORTERE“, QUAMVIS SIT ADVERSUS EOS ETIAM HAEC IN REM ACTIO, PER QUAM REM SUAM QUIS ESSE PETIT.

15 APPELLAMUS AUTEM IN REM QUIDEM ACTIONES VINDICATIONES: IN PERSONAM VERO ACTIONES, QUIBUS DARE FACERE EPORTERE INTENDITUR, CONDICTIONES. CONDICERE ENIM EST DENUNTIARE PRISCA LINGUA: NUNC VERO ABUSIVE DICIMUS CONDICTIONEM ACTIONEM IN PERSONAM ESSE, QUA ACTOR INTENDIT DARI SIBI OPORTERE: NULLA ENIM HOC TEMPORE EO NOMINE DENUNTIATIO FIT.

16 SEQUENS ILLA DIVISIO EST, QUOD QUAEDAM ACTIONES REI PERSEQUENDAE GRATIA COMPARATAE SUNT, QUAEDAM POENAE PERSEQUENDAE, QUAEDAM MIXTAE SUNT.

17 REI PERSEQUENDAE CAUSA COMPARATAE SUNT OMNES IN REM ACTIONES. EARUM VERO ACTIONUM, QUAE IN PERSONAM SUNT, HAE QUIDEM QUAE EX CONTRACTU NASCUNTUR FERE OMNES REI PERSEQUENDAE CAUSA COMPARATAE VIDENTUR: VELUTI QUIBUS MUTUAM PECUNIAM VEL IN STIPULATUM DEDUCTAM PETIT ACTOR, ITEM COMMODATI, DEPOSITI, MANDATI, PRO SOCIO, EX EMPTO VENDITO, LOCATO CONDUCTO. PLANE SI DEPOSITI AGATUR EO NOMINE, QUOD TUMULTUS INCENDII RUINAE NAUFRAGII CAUSA DEPOSITUM SIT, IN DUPLUM ACTIONEM PRAETOR REDDIT, SI MODO CUM IPSO APUD QUEM DEPOSITUM SIT AUT CUM HEREDE EIUS EX DOLO IPSIUS AGITUR: QUO CASU MIXTA EST ACTIO.

18 EX MALEFICIIS VERO PROBITAE ACTIONES ALIAE TANTUM POENAE PERSEQUENDAE CAUSA COMPARATAE SUNT, ALIAE TAM POENAE QUAM REI PERSEQUENDAE ET OB ID MIXTAE SUNT. POENAM TANTUM PERSEQUITUR QUIS ACTIONE FURTI: SIVE ENIM MANIFESTI AGATUR QUADRUPLI SIVE NEC MANIFESTI DUPLI, DE SOLA POENA AGITUR: NAM IPSAM REM PROPRIA ACTIONE PERSEQUITUR QUIS, ID EST SUAM ESSE PETENS, SIVE FUR IPSE EAM REM POSSIDEAT, SIVE ALIUS QUI LIBET: EO AMPLIUS ADVERSUS FUREM ETIAM CONDICTIO EST REI.

19 VI AUTEM BONORUM RAPTORUM ACTIO MIXTA EST, QUIA IN QUADRUPLIO REI PERSECUTIO CONTINETUR, POENA AUTEM TRIPLI EST. SED ET LEGIS AQUILIAE ACTIO DE DAMNO MIXTA EST, NON SOLUM SI ADVERSUS INFITIANTEM IN DUPLUM AGATUR, SED INTERDUM ET SI IN SIMPLUM QUISQUE AGIT. VELUTI SI QUIS HOMINEM CLAUDUM AUT LUSCUM OCCIDERIT, QUI IN EO ANNO INTEGER ET MAGNI PRETII FUERIT: TANTI ENIM DAMNATUR, QUANTI IS HOMO IN EO ANNO PLURIMI FUERIT, SECUNDUM IAM TRADITAM DIVISIONEM. ITEM MIXTA EST ACTIO CONTRA EOS, QUI RELICTA SACROSANCTIS ECCLESIIIS VEL ALIIS VENERABILIBUS LOCIS LEGATI VEL FIDEICOMMISSI NOMINE DARE DISTULERINT USQUE

a tak bylo mnoha žalobami zavedeno, aby byli přísněji odpovědní, a aby zloději kromě dvojnásobku a čtyřnásobku byli odpovědní také na základě této žaloby na vydání věci: „Pokud se prokáže, že jsou zavázáni dát,“ i když také proti nim lze použít věcnou žalobu, kterou někdo vymáhá svou věc.

15. Věcné žaloby označujeme jako vindikace, osobní žaloby, kterými je nárokováno, že je někdo povinný dát nebo udělat, jako kondikce. „Condicere“ ve starém jazyce znamená ohlásit. Naproti tomu dnes v přeneseném významu říkáme, že kondikce je osobní žalobou, kterou žalobce nárokuje, že je mu někdo zavázán něco dát. Dnes se již totiž vůbec neohlašuje.

16. Další dělení spočívá v tom, že některé žaloby slouží k vymáhání věci, některé jsou poenální a některé smíšené.

17. Všechny žaloby sloužící k vymáhání věci jsou věcnými žalobami, má se však za to, že z těch žalob, které jsou osobní a které vznikají ze smlouvy, jsou téměř všechny vytvořeny za účelem vymáhání věci. Jako například ty, jimiž žalobce požaduje zapůjčené peníze, nebo které byly předmětem stipulace; dále se jedná o žalobu z půjčky, úschovy, příkazní smlouvy, smlouvy společenské, smlouvy o koupi a prodeji a smlouvy o nájmu a pronájmu. Když je ale z úschovy žalováno z toho důvodu, že byla věc uschována kvůli vzpouře, požáru, zřícení budovy anebo ztroskotání lodě, udělí praetor žalobu na dvojnásobek, ovšem za předpokladu, že žaloba bude podána proti uschovateli anebo jeho dědicům, a to kvůli úmyslně způsobené škodě. V takovém případě se jedná o žalobu smíšenou.

18. Ze žalob z deliktů jsou některé poenální, jiné jsou poenální a reipersekutorní, a proto jsou smíšené. Pouze pokutu je možné vymáhat pomocí žaloby z krádeže. Jen na pokutu se žaluje, ať již je vymáhán čtyřnásobek u zjevné krádeže, nebo dvojnásobek u krádeže nezjevné. Věc samotnou totiž vymáháme zvláštní žalobou, tedy tak, že ji někdo vyžaduje jako svou vlastní, ať již je držitelem věci zloděj sám, nebo kdokoli jiný. Z toho vyplývá, že proti zloději lze uplatnit také kondikci.⁸⁷⁵

19. Žaloba z loupeže je smíšená, neboť ve čtyřnásobku je zahrnuto také vymáhání věci, pokuta pak zní na trojnásobek. Také žaloba na náhradu škody z Aquiliova zákona⁸⁷⁶ je smíšená, a to nejen tehdy, když je žalován ten, kdo zpochybňuje, že je žalován na dvojnásobek, ale někdy také tehdy, když je někdo žalován na jednonásobek. Jako například, když někdo usmrtí nějakého chromého nebo jednookého otroka, který byl v průběhu tohoto roku v pořádku a měl velkou hodnotu. Ve smyslu již uvedeného rozhodnutí⁸⁷⁷ totiž bude odsouzen na tolik, jaká byla hodnota otroka v tomto roce nejvyšší. Smíšenou žalobou je také žaloba proti těm, kteří se zdráhají plnit majetek zanechaný na základě odkazů nebo fideikomisů nejsvatější církvi anebo jiným ctihodným

⁸⁷⁵ Opět se zde setkáváme s problémem konkurence žalob. K tomu viz I. 4, 1, 19 a pozn. 818; I. 4, 9, 1 a pozn. 930.

⁸⁷⁶ Viz I. 4, 3. K *lex Aquilia* viz pozn. 772.

⁸⁷⁷ I. 4, 3, 9.

ADEO, UT ETIAM IN IUDICIUM VOCARENTUR: TUNC ETENIM ET IPSAM REM VEL PECUNIAM QUAE RELICTA EST DARE COMPELLUNTUR ET ALIUD TANTUM PRO POENA, ET IDEO IN DUPLUM EIUS FIT CONDEMNATIO.

20 QUAEDAM ACTIONES MIXTAM CAUSAM OPTINERE VIDENTUR TAM IN REM QUAM IN PERSONAM. QUALIS EST FAMILIAE ERCSICUNDAE ACTIO, QUAE COMPETIT COHEREDIBUS DE DIVIDENDA HEREDITATE: ITEM COMMUNI DIVIDUNDO, QUAE INTER EOS REDDITUR, INTER QUOS ALIQUID COMMUNE EST, UT ID DIVIDATUR: ITEM FINIUM REGUNDORUM, QUAE INTER EOS AGITUR QUI CONFINES AGROS HABENT. IN QUIBUS TRIBUS IUDICIIS PERMITTITUR IUDICI REM ALICUI EX LITIGATORIBUS EX BONO ET AEQUO ADIUDICARE ET, SI UNIUS PARS PRAEGRAVARI VIDEBITUR, EUM INVICEM CERTA PECUNIA ALTERI CONDEMNARE.

21 OMNES AUTEM ACTIONES VEL IN SIMPLUM CONCEPTAE SUNT VEL IN DUPLUM VEL IN TRIPLUM VEL IN QUADRUPLUM: ULTERIUS AUTEM NULLA ACTIO EXTENDITUR.

22 IN SIMPLUM AGITUR VELUTI EX STIPULATIONE, EX MUTUI DATIONE, EX EMPTO VENDITO, LOCATO CONDUCTO, MANDATO ET DENIQUE EX ALIIS COMPLURIBUS CAUSIS.

23 IN DUPLUM AGIMUS VELUTI FURTI NEC MANIFESTI, DAMNI INIURIAE EX LEGE AQUILIA, DEPOSITI EX QUIBUSDAM CASIBUS: ITEM SERVI CORRUPTI, QUAE COMPETIT IN EUM, CUIUS HORTATU CONSILIOVE SERVUS ALIENUS FUGERIT AUT CONTUMAX ADVERSUS DOMINUM FACTUS EST AUT LUXURIOSE VIVERE COEPERIT AUT DENIQUE QUOLIBET MODO DETERIOR FACTUS SIT (IN QUA ACTIONE ETIAM EARUM RERUM, QUAS FUGIENDO SERVUS ABSTULIT, AESTIMATIO DEDUCITUR): ITEM EX LEGATO, QUOD VENERABILIBUS LOCIS RELICTUM EST, SECUNDUM EA QUAE SUPRA DIXIMUS.

24 TRIPLI VERO, CUM QUIDAM MAIOREM VERAЕ AESTIMATIONIS QUANTITATEM IN LIBELLO CONVENTIONIS INSERUIT, UT EX HAC CAUSA VIATORES, ID EST EXSECUTORES LITII, AMPLIOREM SUMMAM SPORTULARUM NOMINE EXEGERINT: TUNC ENIM QUOD PROPTER EORUM CAUSAM DAMNUM PASSUS FUERIT REUS, ID TRIPLUM AB ACTORE CONSEQUETUR, UT IN HOC TRIPLO ET SIMPLUM, IN QUO DAMNUM PASSUS EST, CONNUMERETUR. QUOD NOSTRA CONSTITUTIO INDUXIT, QUAE IN NOSTRO CODICE FULGET, EX QUA DUBIO PROCUL EST EX LEGE CONDICTIONIAM EMANARE.

25 QUADRUPLI VELUTI FURTI MANIFESTI, ITEM DE EO, QUOD METUS CAUSA FACTUM SIT, DEQUE EA PECUNIA, QUAE IN HOC DATA SIT, UT IS CUI DATUR CALUMNIAE CAUSA NEGOTIUM ALICUI FACERET VEL NON FACERET: ITEM EX LEGE CONDICTIONIA A NOSTRA CONSTITUTIONE ORITUR, IN QUADRUPLUM CONDEMNATIONEM IMPONENS HIS EXSECUTORIBUS LITII, QUI CONTRA NOSTRAE CONSTITUTIONIS NORMAM A REIS QUICQUAM EXEGERINT.

místům tak dlouho, že dokonce musí být žalováni. Pak totiž budou nuceni plnit nejen odkázané věci nebo peníze, ale stejně tak i pokutu, a z tohoto důvodu bude rozsudek znít na dvojnásobek odkázaného.

20. Některé žaloby jsou zjevně smíšené a jsou jak věcné, tak i osobní. Takovouto žalobou je žaloba na rozdělení rodinného majetku, která slouží spoludědicům k rozdělení pozůstalosti. Stejně tak žaloba na rozdělení spoluvlastnictví, která přísluší těm, kteří jsou spoluvlastníky, a jejíž pomocí má být rozděleno. Dále to je mezní žaloba, kterou se žaluje mezi těmi, jejichž pozemky sousedí. U těchto žalob se umožňuje soudci, aby když se ukáže, že podíl jednoho z nich je vyšší, než mu přísluší, ho podle zásad slušnosti a spravedlnosti odsoudil na určitou částku určenou k vyrovnání ve prospěch druhého.

21. Všechny žaloby zní buď na jednonásobek, nebo na dvojnásobek, nebo na trojnásobek, nebo na čtyřnásobek; na více nezní ani jedna žaloba.

22. Na jednonásobek se žaluje například ze stipulace, ze zápůjčky, ze smlouvy o koupi a prodeji, ze smlouvy o nájmu a pronájmu a vůbec z mnoha dalších důvodů.

23. Na dvojnásobek žalujeme například z nezjevné krádeže, z protiprávního poškození věci podle Aquiliova zákona,⁸⁷⁸ v některých případech úschovy, stejně jako žalobou ze zkažení otroka, která je namířena proti tomu, z jehož návodu nebo rady cizí otrok uprchl, nebo začal být na svého pána hrubý, nebo začal výstředně žít anebo se nakonec zkažil nějakým jiným způsobem (tato žaloba zahrnuje také hodnotu věcí, které si otrok vzal při svém útěku s sebou); stejně tak se jedná o žalobu z takového odkazu, kterým bylo něco odkázáno ctihodným místům, a to přiměřeně tomu, co již bylo řečeno výše.⁸⁷⁹

24. Žaloba zní na trojnásobek tehdy, když někdo v písemné žalobě uvedl více, než je skutečná hodnota, a z tohoto důvodu pak soudní vykonavatelé požadují zaplacení příliš vysokých soudních poplatků. Pak totiž žalovaný obdrží od žalobce trojnásobek způsobené škody, a to tak, že v tomto trojnásobku je zahrnutá také prostá náhrada škody, která představuje utrpěnou škodu. Toto zavedla naše konstituce,⁸⁸⁰ mistrovské dílo našeho Kodexu,⁸⁸¹ kde je beze všech pochyb napsáno, že ze zákona vyplývá kondikce.

25. Na čtyřnásobek zní žaloba například proti zjevnému zloději, stejně jako proti vyděrači anebo když někdo přijal peníze proto, aby někoho neoprávněně žaloval, nebo nežaloval. Obdobně se z naší konstituce⁸⁸² odvozuje silou zákona kondikce, podle níž mají být na čtyřnásobek odsouzeni soudní vykonavatelé, kteří od žalovaného cokoli požadují v rozporu s pravidly naší konstituce.

⁸⁷⁸ Viz pozn. 772.

⁸⁷⁹ I. 4, 6, 19.

⁸⁸⁰ C. 3, 10, 2 (*sine datis*).

⁸⁸¹ Viz pozn. 489.

⁸⁸² C. 3, 2, 5 (a. 530).

26 SED FURTI QUIDEM NEC MANIFESTI ACTIO ET SERVI CORRUPTI A CETERIS, DE QUIBUS SIMUL LOCUTI SUMUS, EO DIFFERT, QUOD HAE ACTIONES OMNIMODO DUPLI SUNT: AT ILLAE, ID EST DAMNI INIURIAE EX LEGE AQUILIA ET INTERDUM DEPOSITI, INFITIATIONE DUPLICANTUR, IN CONFITENTEM AUTEM IN SIMPLUM DANTUR: SED ILLA, QUAE DE HIS COMPETIT, QUAE RELICTA VENERABILIBUS LOCIS SUNT, NON SOLUM INFITIATIONE DUPLICATUR, SED ET SI DISTULERIT RELICTI SOLUTIONEM, USQUE QUO IUSSU MAGISTRATUUM NOSTRORUM CONVENIATUR, IN CONFITENTEM VERO ET ANTEQUAM IUSSU MAGISTRATUUM CONVENIATUR SOLVENTEM SIMPLI REDDITUR.

27 ITEM ACTIO DE EO, QUOD METUS CAUSA FACTUM SIT, A CETERIS, DE QUIBUS SIMUL LOCUTI SUMUS, EO DIFFERT, QUOD EIUS NATURA TACITE CONTINETUR, UT, QUI IUDICIS IUSSU IPSAM REM ACTORI RESTITUAT, ABSOLVATUR. QUOD IN CETERIS CASIBUS NON ITA EST, SED OMNIMODO QUIQUE IN QUADRUPLUM CONDEMNATUR, QUOD EST ET IN FURTI MANIFESTI ACTIONE.

28 ACTIONUM AUTEM QUAEDAM BONAE FIDEI SUNT, QUAEDAM STRICTI IURIS. BONAE FIDEI SUNT HAE: EX EMPTO VENDITO, LOCATO CONDUCTO, NEGOTIORUM GESTORUM, MANDATI, DEPOSITI, PRO SOCIO, TUTELAE, COMMODATI, PIGNERATICIA, FAMILIAE ERISCUNDAE, COMMUNI DIVIDUNDO, PRAESCRIPTIS VERBIS, QUAE DE AESTIMATO PROPONITUR, ET EA, QUAE EX PERMUTATIONE COMPETIT, ET HEREDITATIS PETITIO. QUAMVIS ENIM USQUE ADHUC INCERTUM ERAT, SIVE INTER BONAE FIDEI IUDICIA CONNUMERANDA SIT SIVE NON, NOSTRA TAMEN CONSTITUTIO APERTE EAM ESSE BONAE FIDEI DISPOSUIT.

29 FUERAT ANTEA ET REI UXORIAE ACTIO EX BONAE FIDEI IUDICIIS: SED CUM PLENIOREM ESSE EX STIPULATU ACTIONEM INVENIENTES OMNE IUS, QUOD RES UXORIA ANTE HABEBAT, CUM MULTIS DIVISIONIBUS IN EX STIPULATU ACTIONEM, QUAE DE DOTIBUS EXIGENDIS PROPONITUR, TRANSTULIMUS, MERITO REI UXORIAE ACTIONE SUBLATA EX STIPULATU, QUAE PRO EA INTRODUCITA EST, NATURAM BONAE FIDEI IUDICII TANTUM IN EXACTIONE DOTIS MERUIT, UT BONAE FIDEI SIT. SED ET TACITAM EI DEDIMUS HYPOTHECAM: PRAEFERRI AUTEM ALIIS CREDITORIBUS IN HYPOTHECIS TUNC CENSUIMUS, CUM IPSA MULIER DE DOTE SUA EXPERIATUR, CUIUS SOLIUS PROVIDENTIA HOC INDUXIMUS.

30 IN BONAE FIDEI AUTEM IUDICIIS LIBERA POTESTAS PERMITTI VIDETUR IUDICI EX BONO ET AEQUO AESTIMANDI, QUANTUM ACTORI RESTITUI DEBEAT. IN QUO ET ILLUD CONTINETUR, UT, SI QUID INVICEM ACTOREM PRAESTARE OPORTEAT, EO COMPENSATO IN RELIQUUM IS CUM QUO ACTUM EST CONDEMNARI DEBEAT. SED ET IN STRICTIS IUDICIIS EX RESCRIPTO DIVI MARCI OPPOSITA DOLI MALI EXCEPTIONE COMPENSATIO INDUCEBA-

26. Žaloby z nezjevné krádeže a ze zkažení otroka se odlišují od dalších, o nichž již bylo hovořeno, především v tom, že tyto žaloby zní vždy pouze na dvojnásobek. Naproti tomu žaloba z protiprávně způsobené škody podle Aquiliova zákona, a někdy také žaloba z úschovy, zní na dvojnásobek v případě popírání nároku, proti těm, kteří nárok uznali, zní na jednonásobek. Avšak žaloba, která je zaměřena na to, co bylo odkázáno ctihodným místům, zní na dvojnásobek, nejen když dlužník popírá, ale také když váhá s plněním tak dlouho, dokud není z příkazu našich úřadů žalován. Proti těm, kteří nárok uznali, a také proti tomu, který splnil dříve, než byl z příkazu úřadů žalován, je udělena žaloba na jednonásobek.

27. Obdobně se od ostatních žalob, o nichž jsme již hovořili, odlišuje žaloba z vydírání do té míry, že podle její povahy bude osvobozen ten, kdo na příkaz soudce sám vydá věc žalobci. V jiných případech to možné není a daleko častěji zní rozsudek na čtyřnásobek. Děje se tak také u žaloby ze zjevné krádeže.

28. Mnohé žaloby jsou žalobami v dobré víře, některé jsou žalobami přísného práva. Žalobami v dobré víře jsou žaloby ze smlouvy o koupi a prodeji, z nájmu a pronájmu, z jednatelství bez příkazu, z příkazní smlouvy, z úschovy, ze společenské smlouvy, z poručenství, z půjčky, ze smlouvy o ruční zástavě, na rozdělení rodinného majetku, na rozdělení spoluvlastnictví, žaloba s předepsanými slovy, z vetešnické smlouvy, stejně jako žaloba, která se rodí z výměny věci za věc, a žaloba dědická.⁸⁸³ Neboť i když bylo až dosud jakkoli nejisté, zda patří dědická žaloba mezi žaloby v dobré víře anebo nikoli, přece jen naše konstituce⁸⁸⁴ jednoznačně stanovila, že je žalobou v dobré víře.

29. Žaloba na vrácení věna byla dříve žalobou v dobré víře. Ale když jsme zjistili, že žaloba ze stipulace obsahuje více, zahrnuli jsme proto celou úpravu, která se předtím týkala věna, s mnoha odlišnostmi kvůli slibu na vydání věna,⁸⁸⁵ do žaloby ze stipulace; poté, co byla žaloba na vrácení věna správně zrušena, je žaloba ze stipulace, která byla zřízena pro ty případy, v nichž se vrácení věna tak velmi blíží žalobám v dobré víře, také žalobou v dobré víře. Přidělili jsme jí však mlčky uzavřenou generální hypotéku.⁸⁸⁶ Stanovili jsme, že manželka, v jejíž prospěch jsme toto nařídili, má mít, když žaluje na vydání svého věna, ohledně hypotéky přednost před ostatními věřiteli.

30. U žalob založených na dobré víře je považováno za dané, že je soudci svěřena pravomoc rozhodnout na základě dobrého a spravedlivého, tedy kolik se má žalobci plnit. V tomto je také obsaženo, že žalovaný, v případě, když je žalobce povinen něco plnit, bude po odpovídajícím započítání odsouzen na zbytek. Započítání bylo ale reskriptem božského Marka⁸⁸⁷ zavedeno také u žalob přísného práva, a to prostřed-

⁸⁸³ Gai. 4, 62.

⁸⁸⁴ C. 3, 31, 12, 3 (a. 531).

⁸⁸⁵ C. 5, 13, 1 (a. 530).

⁸⁸⁶ C. 5, 12, 30 pr. – 1 (a. 529); C. 5, 13, 1, 1b – c (a. 530); C. 8, 17, 12, 4 (a. 531).

⁸⁸⁷ Viz pozn. 190.

TUR. SED NOSTRA CONSTITUTIO EAS COMPENSATIONES, QUAE IURE APERTO NITUNTUR, LATIUS INTRODUXIT, UT ACTIONES IPSO IURE MINUANT SIVE IN REM SIVE PERSONALES SIVE ALIAS QUASCUMQUE, EXCEPTA SOLA DEPOSITI ACTIONE, CUI ALIQUID COMPENSATIONIS NOMINE OPPONI SATIS IMPIUM ESSE CREDIDIMUS, NE SUB PRAETEXTU COMPENSATIONIS DEPOSITARUM RERUM QUIS EX ACTIONE DEFRAUDETUR.

31 PRAETEREA QUASDAM ACTIONES ARBITRARIAS ID EST EX ARBITRIO IUDICIS PENDENTES APPELLAMUS, IN QUIBUS NISI ARBITRIO IUDICIS IS CUM QUO AGITUR ACTORI SATISFACIAT, VELUTI REM RESTITUAT VEL EXHIBEAT VEL SOLVAT VEL EX NOXALI CAUSA SERVUM DEDAT, CONDEMNARI DEBEAT. SED ISTAE ACTIONES TAM IN REM QUAM IN PERSONAM INVENIUNTUR. IN REM VELUTI PUBLICIANA, SERVIANA DE REBUS COLONI, QUASI SERVIANA, QUAE ETIAM HYPOTHECARIA VOCATUR: IN PERSONAM VELUTI QUIBUS DE EO AGITUR, QUOD AUT METUS CAUSA AUT DOLO MALO FACTUM EST, ITEM QUA ID, QUOD CERTO LOCO PROMISSUM EST, PETITUR. AD EXHIBENDUM QUOQUE ACTIO EX ARBITRIO IUDICIS PENDET. IN HIS ENIM ACTIONIBUS ET CETERIS SIMILIBUS PERMITTITUR IUDICI EX BONO ET AEQUO SECUNDUM CUIUSQUE REI DE QUA ACTUM EST NATURAM AESTIMARE, QUEMADMODUM ACTORI SATISFIERI OPORTEAT.

32 CURARE AUTEM DEBET IUDEX, UT OMNIMODO, QUANTUM POSSIBILE EI SIT, CERTAE PECUNIAE VEL REI SENTENTIAM FERAT, ETIAM SI DE INCERTA QUANTITATE APUD EUM ACTUM EST.

33 SI QUIS AGENS IN INTENTIONE SUA PLUS COMPLEXUS FUERIT, QUAM AD EUM PERTINET, CAUSA CADEBAT, ID EST REM AMITTEBAT, NEC FACILE IN INTEGRUM A PRAETORE RESTITUEBATUR, NISI MINOR ERAT VIGINTI QUINQUE ANNIS. HUIC ENIM SICUT IN ALIIS CAUSIS CAUSA COGNITA SUCCURREBATUR, SI LAPsus IUVENTUTE FUERAT, ITA ET IN HAC CAUSA SUCCURRI SOLITUM ERAT. SANE SI TAM MAGNA CAUSA IUSTI ERRORIS INTERVENIEBAT, UT ETIAM CONSTANTISSIMUS QUISQUE LABI POSSET, ETIAM MAIORI VIGINTI QUINQUE ANNIS SUCCURREBATUR: VELUTI SI QUIS TOTUM LEGATUM PETIERIT, POST DEINDE PROLATI FUERINT CODICILLI, QUIBUS AUT PARS LEGATI ADEMPta SIT AUT QUIBUSDAM ALIIS LEGATA DATA SINT, QUAE EFFICIEBANT, UT PLUS PETIISSE VIDERETUR PETITOR QUAM DODRANTEM, ATQUE IDEO LEGE FALCIDIA LEGATA MINUEBANTUR.

33a PLUS AUTEM QUATTUOR MODIS PETITUR: RE, TEMPORE, LOCO, CAUSA. RE: VELUTI SI QUIS PRO DECEM AUREIS QUI EI DEBEBANTUR VIGINTI PETIERIT, AUT SI IS, CUIUS EX PARTE RES EST, TOTAM EAM VEL MAIORE EX PARTE SUAM ESSE INTENDERIT.

nictvím námitky zlého úmyslu. Naše konstituce⁸⁸⁸ však upravuje ta započítání, která vycházejí z jednoznačného chování, ještě více široce, takže žaloby jsou omezeny ze samotného práva, ať již se jedná o žaloby věcné, osobní anebo jakékoli jiné. Vyloučena je pouze žaloba z úschovy, u níž jsme považovali za zcela nesmyslné, aby proti ní bylo pomocí započítání cokoli namítáno, aby nikdo nebyl pod záminkou započítání zkrácen při vydání uschované věci.

31. Kromě toho některé žaloby označujeme jako arbitrární, ty jsou charakteristické volnou úvahou soudce. Podle nich musí být žalovaný odsouzen tehdy, když na základě soudcova volného uvážení žalobci neplní dostatečně, například vydá nebo předloží věc, nebo splní svůj dluh, nebo vydá otroka poškozenému. Tyto žaloby jsou jak věcné, tak i osobní, věcnou je například Publiciánská žaloba,⁸⁸⁹ Serviánská žaloba směřující na věci nájemníka a jakoby Serviánská žaloba,⁸⁹⁰ která se také označuje jako žaloba hypotekární; osobními jsou například ty, kterými je žalováno na to, co bylo plněno z donucení anebo z podvodu, stejně jako ta, kterou lze žalovat na to, co bylo slíbeno plnit na určitém místě. Také žaloba na předložení věci je arbitrární žalobou. U těchto a dalších podobných žalob je totiž soudci umožněno, aby podle zásad dobrého a spravedlivého, a v souladu s povahou věci, na níž je žalováno, rozhodl, jak má být odpovídajícím způsobem plněno.

32. Soudce musí dávat pozor, aby za všech okolností, pokud to je možné, odsoudil na určitou částku peněz, nebo na věc, i když bylo původně žalováno na neurčité plnění.

33. Jestliže žalobce v intenci požadoval více, než kolik mu přísluší, ztratí při a nebude praetorem bez dalšího uveden do předchozího stavu, kromě případu, kdy byl mladší dvaceti pěti let. Také v tomto případě totiž bylo běžné pomoci tomu, komu po předběžném prozkoumání pomohl v jiných případech, když se zmýlil kvůli svému nízkému věku. Pokud se skutečně jednalo o jasný případ s takovým omluvitelným omylem, že by se zmýlil i velmi zkušený muž, pak je možné pomoci také tomu, kdo byl starší dvaceti pěti let, například když někdo žaloval na vydání celého odkazu a poté byl předložen kodicil, v němž byla buď určitá část odkazů odvolána, nebo bylo něco odkázáno jiným osobám, což způsobilo, že si žalobce zjevně nárokoval více než tři čtvrtiny hodnoty pozůstalosti, a z tohoto důvodu byly všechny odkazy na základě Falcidiova zákona⁸⁹¹ zkráceny.⁸⁹²

33a. Na více je možné žalovat čtyřmi způsoby: věcí, časem, místem a důvodem. Žalování na více věcí: když někdo místo dlužených deseti aureů⁸⁹³ žaluje dvacet, nebo když ten, komu patří část věci, nárokuje věc celou anebo její větší část.⁸⁹⁴

⁸⁸⁸ C. 4, 31, 14 (a. 531).

⁸⁸⁹ Viz pozn. 868.

⁸⁹⁰ Viz pozn. 871.

⁸⁹¹ I. 2, 22. K *lex Falcidia* viz pozn. 501.

⁸⁹² Gai. 4, 53.

⁸⁹³ Viz pozn. 496.

⁸⁹⁴ Gai. 4, 53a.

33b TEMPORE: VELUTI SI QUIS ANTE DIEM VEL ANTE CONDICIONEM PETIERIT: QUARATIONE ENIM QUI TARDIUS SOLVIT, QUAM SOLVERE DEBERET, MINUS SOLVERE INTELLEGITUR, EADEM RATIONE QUI PRAEMATURE PETIT PLUS PETERE VIDETUR.

33c LOCO PLUS PETITUR, VELUTI CUM QUIS ID, QUOD CERTO LOCO SIBI STIPULATUS EST, ALIO LOCO PETIT SINE COMMEMORATIONE ILLIUS LOCI, IN QUO SIBI DARI STIPULATUS FUERIT: VERBI GRATIA SI IS, QUI ITA STIPULATUS FUERIT „EPHESI DARE SPONDES?“, ROMAE PURE INTENDAT DARI SIBI OPORTERE. IDEO AUTEM PLUS PETERE INTELLEGITUR, QUIA UTILITATEM, QUAM HABUIT PROMISSOR, SI EPHESI SOLVERET, ADIMIT EI PURA INTENTIONE: PROPTER QUAM CAUSAM ALIO LOCO PETENTI ARBITRARIA ACTIO PROPONITUR, IN QUA SCILICET RATIO HABETUR UTILITATIS, QUAE PROMISSORI COMPETITURA FUISSET, SI ILLO LOCO SOLVERET. QUAE UTILITAS PLERUMQUE IN MERCIBUS MAXIMA INVENITUR, VELUTI VINO OLEO FRUMENTO, QUAE PER SINGULAS REGIONES DIVERSA HABENT PRETIA: SED ET PECUNIAE NUMERATAE NON IN OMNIBUS REGIONIBUS SUB ISDEM USURIS FENERANTUR. SI QUIS TAMEN EPHESI PETAT, ID EST EO LOCO PETAT, QUO UT SIBI DETUR STIPULATUS EST, PURA ACTIONE RECTE AGIT: IDQUE ETIAM PRAETOR MONSTRAT, SCILICET QUIA UTILITAS SOLVENDI SALVA EST PROMISSORI.

33d HUIC AUTEM, QUI LOCO PLUS PETERE INTELLEGITUR, PROXIMUS EST IS QUI CAUSA PLUS PETIT: UT ECCE SI QUIS ITA A TE STIPULATUS SIT „HOMINEM STICHUM AUT DECEM AUREOS DARE SPONDES?“, DEINDE ALTERUTRUM PETAT, VELUTI HOMINEM TANTUM AUT DECEM TANTUM. IDEO AUTEM PLUS PETERE INTELLEGITUR, QUIA IN EO GENERE STIPULATIONIS PROMISSORIS EST ELECTIO, UTRUM PECUNIAM AN HOMINEM SOLVERE MALIT: QUI IGITUR PECUNIAM TANTUM VEL HOMINEM TANTUM SIBI DARI OPORTERE INTENDIT, ERIPIT ELECTIONEM ADVERSARIO ET EO MODO SUAM QUIDEM MELIOREM CONDICIONEM FACIT, ADVERSARII VERO SUI DETERIOREM. QUA DE CAUSA TALIS IN EA RE PRODITA EST ACTIO, UT QUIS INTENDAT HOMINEM STICHUM AUT AUREOS DECEM SIBI DARI OPORTERE, ID EST UT EODEM MODO PETERET, QUO STIPULATUS EST. PRAETEREA SI QUIS GENERALITER HOMINEM STIPULATUS SIT ET SPECIALITER STICHUM PETAT, AUT GENERALITER VINUM STIPULATUS SPECIALITER CAMPANUM PETAT, AUT GENERALITER PURPURAM STIPULATUS SIT, DEINDE SPECIALITER TYRIAM PETAT: PLUS PETERE INTELLEGITUR, QUIA ELECTIONEM ADVERSARIO TOLLIT, CUI STIPULATIONIS IURE LIBERUM FUIT ALIUD SOLVERE, QUAM QUOD PETERETUR. QUIN ETIAM LICET VILISSIMUM SIT QUOD QUIS PETAT, NIHILO MINUS PLUS PETERE INTELLEGITUR, QUIA SAEPE ACCIDIT, UT PROMISSORI FACILIUS SIT ILLUD SOLVERE, QUOD MAIORIS PRETII EST.

33b. Žalování na více časem: například když někdo žaluje před uplynutím lhůty, nebo před splněním podmínky. Ze stejného důvodu totiž, kvůli kterému platí méně ten, kdo se zpozdil, vyplývá, že žádá více ten, kdo žádá dříve.⁸⁹⁵

33c. Na více se žaluje místem například tehdy, když někdo to, co si dal slíbit plnit na určitém místě, žaluje na jiném místě, a to bez uvedení místa, kde si dal plnění slíbit. Například když ten, kdo si dal slíbit tímto způsobem: „Slibuješ plnit v Efesu?“,⁸⁹⁶ bez dodatku nárokuje, že mu má být plněno v Římě.⁸⁹⁷ Více žádá zjevně proto, neboť výhodu, kterou má slibující, pokud bude plnit v Efesu, mu žalobou bez dodatku odnímá. Z tohoto důvodu se tomu, kdo žaluje na jiném místě, uděluje arbitrární žaloba, v níž je pak přihlédnuto k výhodě, kterou by měl slibující, pokud by plnil na dohodnutém místě. Tato výhoda bývá někdy značně velká u takového zboží, jako je víno, olej, obilí, které mají na odlišných místech různou hodnotu. Avšak ani peníze v hotovosti nejsou na všech místech stejně zúročeny. Pokud někdo přece jen žaluje v Efesu, tedy v místě, v němž si dal slíbit plnění, žaluje správně žalobou bez dodatku; toto uznává také praetor, neboť slibujícímu byla zachována výhoda plnění.

33d. Má se za to, že nejbližší tomu, kdo žaluje navíc místem, je ten, kdo žaluje navíc důvodem, například, kdo si dal od tebe slíbit tímto způsobem: „Slibuješ mi dát otroka Sticha nebo deset aureů?“, a pak žaluje jedno z obou, tedy pouze otroka nebo pouze deset. Má se za to, že žaluje na víc z toho důvodu, protože u tohoto druhu stipulací má právo výběru slibující,⁸⁹⁸ tedy zda chce raději plnit peníze nebo otroka. Proto ten, kdo nárokuje, že mu musí být odevzdán pouze otrok nebo pouze peníze, odnímá druhé straně možnost volby, a tak sice zlepšuje své postavení, avšak zhoršuje postavení druhé strany. Z tohoto důvodu byla v této věci zavedena žaloba, která přísluší žalobci, a kterou může nárokovat, že se mu dluží otrok Stichus nebo deset aureů, to znamená, že žaluje tak, jak si dal slíbit. Má se za to, že ten, kdo si dal slíbit otroka jako druhově určenou věc a žaluje na konkrétního otroka Sticha, nebo kdo si dal slíbit jako druhově určenou věc víno a žaluje konkrétní víno z Kampánie,⁸⁹⁹ nebo kdo si dal slíbit purpur jako druhově určenou věc a žaluje konkrétní purpur z Tyru,⁹⁰⁰ žaluje na víc, neboť si na základě uzavřené stipulace dal slíbit něco jiného, než na co žaluje a bere druhé straně možnost volby. A dokonce i kdyby toho, co je žalováno, bylo směšně málo, tak se má

⁸⁹⁵ Gai. 4, 53b.

⁸⁹⁶ Efesos je město na pobřeží Malé Asie, které bylo osídleno již v 11. století př. n. l. Bylo to důležité obchodní a výrobní centrum. Narodil se zde například filozof Herakleitos.

⁸⁹⁷ Gai. 4, 53c.

⁸⁹⁸ Právo volby má tedy dlužník, což je v souladu se zásadou „pokud se strany nedohodnou jinak, přísluší právo volby dlužníkovi“.

⁸⁹⁹ Kampánie bylo území ve střední Itálii ležící na jih od Latia, kde Řekové zakládali své kolonie. V 6. století př. n. l. ovládli Kampánii Etruskové, poté Samnité a nakonec Římané, kteří zde například vybudovali silnici z Říma do hlavního města Kampánie Capuy nazvanou *via Appia*. Kampánie byla známa pěstováním vinné révy.

⁹⁰⁰ Tyros byl významným přístavem ve Fénicii. V římské době to bylo rozkvétající obchodní centrum známé také výrobou látek, skla a purpuru.

33e SED HAEC QUIDEM ANTEA IN USU FUERANT: POSTEA AUTEM LEX ZENONIANA ET NOSTRA REM COARTAVIT. ET SI QUIDEM TEMPORE PLUS FUERIT PETITUM, QUID STATUI OPORTET, ZENONIS DIVAE MEMORIAE LOQUITUR CONSTITUTIO: SIN AUTEM QUANTITATE VEL ALIO MODO PLUS FUERIT PETITUM, OMNE, SI QUID FORTE DAMNUM EX HAC CAUSA ACCIDERIT EI, CONTRA QUEM PLUS PETITUM FUERIT, COMMISSA TRIPLI CONDEMNATIONE, SICUT SUPRA DIXIMUS, PUNIATUR.

34 SI MINUS IN INTENTIONE COMPLEXUS FUERIT ACTOR, QUAM AD EUM PERTINERET, VELUTI SI, CUM EI DECEM DEBERENTUR, QUINQUE SIBI DARI OPORTERE INTENDERIT, AUT CUM TOTUS FUNDUS EIUS ESSET, PARTEM DIMIDIAM SUAM ESSE PETIERIT, SINE PERICULO AGIT: IN RELIQUUM ENIM NIHILO MINUS IUDEX ADVERSARIUM IN EODEM IUDICIO CONDEMNAT EX CONSTITUTIONE DIVAE MEMORIAE ZENONIS.

35 SI QUIS ALIUD PRO ALIO INTENDERIT, NIHILO EUM PERICLITARI PLACET, SED IN EODEM IUDICIO COGNITA VERITATE ERROREM SUUM CORRIGERE EI PERMITTIMUS, VELUTI SI IS, QUI HOMINEM STICHUM PETERE DEBERET, EROTEM PETIERIT, AUT SI QUIS EX TESTAMENTO SIBI DARI OPORTERE INTENDERIT, QUOD EX STIPULATU DEBETUR.

36 SUNT PRAETEREA QUAEDAM ACTIONES, QUIBUS NON SOLIDUM QUOD DEBETUR NOBIS PERSEQUIMUR, SED MODO SOLIDUM CONSEQUIMUR, MODO MINUS. UT ECCE SI IN PECULIUM FILII SERVIRE AGAMUS: NAM SI NON MINUS IN PECULIO SIT, QUAM PERSEQUIMUR, IN SOLIDUM PATER DOMINUSVE CONDEMNATUR: SI VERO MINUS INVENIATUR, EATENUS CONDEMNAT IUDEX, QUATENUS IN PECULIO SIT. QUEMADMODUM AUTEM PECULIUM INTELLEGI DEBEAT, SUO ORDINE PROPONEMUS.

37 ITEM SI DE DOTE IUDICIO MULIER AGAT, PLACET EATENUS MARITUM CONDEMNARI DEBERE, QUATENUS FACERE POSSIT, ID EST QUATENUS FACULTATES EIUS PATIUNTUR. ITAQUE SI DOTIS QUANTITATI CONCURRENT FACULTATES EIUS, IN SOLIDUM DAMNATUR: SI MINUS, IN TANTUM QUANTUM FACERE POTEST. PROPTER RETENTIONEM QUOQUE DOTIS REPETITIO MINUITUR: NAM OB IMPENSAS IN RES DOTALES FACTAS MARITO RETENTIO CONCESSA EST, QUIA IPSO IURE NECESSARIIS SUMPTIBUS DOS MINUITUR, SICUT EX LATIORIBUS DIGESTORUM LIBRIS COGNOSCERE LICEAT.

38 SED SI QUIS CUM PARENTE SUO PATRONOVE AGAT, ITEM SI SOCIUS CUM SOCIO IUDICIO SOCIETATIS AGAT, NON PLUS ACTOR CONSEQUITUR, QUAM ADVERSARIUS EIUS FACERE POTEST. IDEM EST, SI QUIS EX DONATIONE SUA CONVENIATUR.

39 COMPENSATIONES QUOQUE OPPOSITAE PLERUMQUE EFFICIUNT, UT MINUS QUISQUE CONSEQUATUR, QUAM EI DEBEATUR: NAMQUE EX BONO ET AEQUO, HABITA RATIONE EIUS, QUOD INVICEM ACTOREM EX EADEM CAUSA PRAESTARE OPORTERET, IN RELIQUUM EUM CUM QUO ACTUM EST CONDEMNARET, SICUT IAM DICTUM EST.

40 EUM QUOQUE, QUI CREDITORIBUS SUIS BONIS CESSIT, SI POSTEA ALIQUID ADQUI-
SIERIT QUOD IDONEUM EMOLUMENTUM HABEAT, EX INTEGRO IN ID QUOD FACERE POTEST CREDITORES CUM EO EXPERIUNTUR: INHUMANUM ENIM ERAT SPOLIATUM FORTUNIS SUIS IN SOLIDUM DAMNARI.

že i přesto je žalováno na víc, neboť se často stává, že je pro slabšího snadnější
o, co je dražší.

Toto vše se užívalo dříve, ale zákon císaře Zenona⁹⁰¹ a jeden náš zákon⁹⁰² toto
ly. A jakým způsobem je třeba rozhodnout u žalování na víc časem upravuje Ze-
a konstituce božské paměti.⁹⁰³ Pokud je však žalováno na víc množstvím anebo
způsobem, pak ve prospěch toho, jemuž z tohoto důvodu vznikla škoda, bude,
ne již uvedli výše,⁹⁰⁴ vyneseno rozsudek na trojnásobek.

Jestliže žalobce v intenci požaduje méně, než mu náleží, žaluje bez rizika, jako
lad když je mu dluženo deset a nárokuje, že mu má být plněno pět, nebo když
tníkem celého pozemku a žaluje, že je jeho vlastnictvím polovina. Soudce totiž,
u Zenonovy konstituce božské paměti,⁹⁰⁵ v tomtéž procesu druhou stranu ne-
dí na zbytek.

Když někdo něco žaluje místo jiného, pak se má za to, že se nevystavuje riziku
nu dovolujeme, aby poté, až se pravda objeví, v tomtéž procesu ospravedlnil
jako například když ten, kdo má žalovat otroka Sticha, žaluje otroka Erotu, nebo
někdo žaluje, že mu má být plněno ze závěti to, co je mu dluženo na základě
ice.⁹⁰⁶

Kromě toho jsou žaloby, kterými nezískáme vše, co je nám dluženo, ale někdy
eme všechno, někdy méně, jako například tehdy, když žalujeme z pekulia syna
otroka. Pokud totiž v pekuliu není méně, než na co žalujeme, bude otec rodiny
án odsouzen na vše; jestliže se však ukáže méně, odsoudí soudce v takovém
u, jak velké je pekulium. Co je třeba chápat pod pekuliem, vysvětlíme až na
ém místě.⁹⁰⁷

Také když někdo žaluje svého otce anebo svého propuštěnce, stejně jako když
ník žaluje žalobou ze společnosti jiného společníka, nedostane více, než je žalo-
chopen plnit. Totéž platí, když je někdo žalován ze svého darování.

Také namítaná započítání někdy způsobují, že se dostane méně, než kolik je
io. Soudce totiž, jak jsme již řekli,⁹⁰⁸ má na základě dobrého a spravedlivého
hlédnutím k tomu, co je žalobce v té věci a čase zavázán plnit, odsoudit žalova-
na zbytek.

Také ten, který svým věřitelům odevzdal svůj majetek, a když ho žalují věřitelé
, jestliže posléze něco nabyt, je odsouzen na to, co je schopen plnit; nebylo by
dské odsoudit ho na vše, když svůj majetek pozbyl.

0, 1 (a. 486 nebo 487). K císaři Zenonovi viz pozn. 294.

0, 2 (*sine datis*).

4, 13, 10.

, 24.

0, 1, 3 (a. 486 nebo 487).

, 55.

, 4.

, 30.

TITULUS SEPTIMUS
QUOD CUM EO QUI IN ALIENA POTESTATE
EST NEGOTIUM GESTUM ESSE DICITUR

QUIA TAMEN SUPERIUS MENTIONEM HABUIMUS DE ACTIONE, QUAE IN PECULIUM FILIORUM FAMILIAS SERVORUMQUE AGITUR: OPUS EST, UT DE HAC ACTIONE ET DE CETERIS, QUAE EORUNDEM NOMINE IN PARENTES DOMINOSVE DARI SOLENT, DILIGENTIUS ADMONEAMUS. ET QUIA, SIVE CUM SERVIS NEGOTIUM GESTUM SIT SIVE CUM HIS, QUI IN POTESTATE PARENTIS SUNT, FERE EADEM IURA SERVANTUR, NE VERBOSA FIAT DISPUTATIO, DIRIGAMUS SERMONEM IN PERSONAM SERVI DOMINIQUE, IDEM INTELLECTURI DE LIBERIS QUOQUE ET PARENTIBUS, QUORUM IN POTESTATE SUNT. NAM SI QUID IN HIS PROPRIE OBSERVETUR, SEPARATIM OSTENDEMUS.

1 SI IGITUR IUSSU DOMINI CUM SERVO NEGOTIUM GESTUM ERIT, IN SOLIDUM PRAETOR ADVERSUS DOMINUM ACTIONEM POLLICETUR, SCILICET QUIA QUI ITA CONTRAHIT FIDEM DOMINI SEQUI VIDETUR.

2 EADEM RATIONE PRAETOR DUAS ALIAS IN SOLIDUM ACTIONES POLLICETUR, QUARUM ALTERA EXERCITORIA, ALTERA INSTITORIA APPELLATUR. EXERCITORIA TUNC LOCUM HABET, CUM QUIS SERVUM SUUM MAGISTRUM NAVIS PRAEPOSUERIT ET QUID CUM EO EIUS REI GRATIA CUI PRAEPOSITUS ERIT CONTRACTUM FUERIT. IDEO AUTEM EXERCITORIA VOCATUR, QUIA EXERCITOR APPELLATUR IS, AD QUEM COTTIDIANUS NAVIS QUAESTUS PERTINET. INSTITORIA TUNC LOCUM HABET, CUM QUIS TABERNAE FORTE AUT CUILIBET NEGOTIATIONI SERVUM PRAEPOSUERIT ET QUID CUM EO EIUS REI CAUSA, CUI PRAEPOSITUS ERIT, CONTRACTUM FUERIT. IDEO AUTEM INSTITORIA APPELLATUR, QUIA QUI NEGOTIATIONIBUS PRAEAPONUNTUR INSTITORES VOCANTUR.

2a ISTAS TAMEN DUAS ACTIONES PRAETOR REDDIT ET SI LIBERUM QUIS HOMINEM AUT ALIENUM SERVUM NAVI AUT TABERNAE AUT CUILIBET NEGOTIATIONI PRAEPOSUERIT, SCILICET QUIA EADEM AEQUITATIS RATIO ETIAM EO CASU INTERVENIEBAT.

3 INTRODUXIT ET ALIAM ACTIONEM PRAETOR, QUAE TRIBUTORIA VOCATUR. NAMQUE SI SERVUS IN PECULIARI MERCE SCIENTE DOMINO NEGOTIETUR ET QUID CUM EO EIUS REI CAUSA CONTRACTUM ERIT, ITA PRAETOR IUS DICIT, UT, QUIDQUID IN HIS MERCIBUS ERIT QUODQUE INDE RECEPTUM ERIT, ID INTER DOMINUM, SI QUID EI DEBEBITUR, ET CETEROS CREDITORES PRO RATA PORTIONE DISTRIBUTUR. ET QUIA IPSI DOMINO DISTRIBUTIONEM PERMITTIT, SI QUIS EX CREDITORIBUS QUERATUR, QUASI MINUS EI TRIBUTUM SIT, QUAM OPORTUERIT, HANC EI ACTIONEM ACCOMMODAT, QUAE TRIBUTORIA APPELLATUR.

SEDMÝ TITUL
KDYŽ JE UZAVŘEN PRÁVNÍ ÚKON S TÍM,
KDO JE POD MOCÍ JINÉ OSOBY⁹⁰⁹

Když jsme výše zmínili žalobu, kterou je možné žalovat z pekulia syna a otroka,⁹¹⁰ je nezbytné důkladně rozebrat tuto žalobu, stejně jako ostatní, které jsou udělovány proti otcům rodin a pánům ohledně jim podřízených osob.⁹¹¹ A protože tatáž pravidla platí bez ohledu na to, zda bylo právní jednání uzavřeno s otrokem anebo s těmi, kteří jsou podřízeni otcovské moci, snažíce se, aby výklad nebyl rozvláčným, chceme ho zaměřit také na otroky a jejich pány, přičemž můžeme říci, že totéž platí ohledně dětí a otců rodin, v jejichž moci se děti nacházejí. Pokud bude třeba poukázat na něco zvláštního, učiníme tak odděleně.

1. Jestliže je tedy na příkaz pána uzavřeno s otrokem právní jednání, udělí praetor proti pánovi žalobu na plnění v plném rozsahu, neboť ten, kdo uzavřel smlouvu tímto způsobem, se spoléhal na poctivost pána.

2. Ze stejného důvodu udělí praetor dvě další žaloby znějící na celek, z nichž jedna se jmenuje žaloba proti rejdaři a druhá žaloba proti majiteli živnosti. Žaloba proti rejdaři se použije tehdy, když někdo pověří svého otroka, aby byl kapitánem lodě, a když s ním byly uzavřeny smlouvy ohledně záležitostí, které u něho byly objednány. Tato žaloba se jmenuje proti rejdaři z toho důvodu, že jako rejdař je označován ten, jehož se týkají výnosy z lodě. Žaloba proti majiteli živnosti se použije tehdy, když někdo pověří svého otroka vedením obchodu, nebo jakékoli jiné obchodní činnosti, a když s ním byly uzavřeny smlouvy ohledně záležitostí, jejichž správou byl pověřen. Tato žaloba se jmenuje proti živnostníkovi z toho důvodu, protože ti, kteří jsou pověřeni nabývat, se označují jako správci.⁹¹²

2a. Obě žaloby povolí praetor také tehdy, když někdo pověří svobodného nebo cizího otroka řízením lodě nebo živnosti anebo jakoukoli jinou činností spojenou s nabýváním, protože v těchto případech zde existuje stejná spravedlivá příčina.

3. Praetor zavedl také ještě další žalobu: jmenuje se žaloba z rozdělení. Protože když otrok s vědomím vlastníka obchoduje se zbožím, které je součástí pekulia, a tak ohledně něho uzavírá smlouvy, praetor stanovil, že vše, co se týká zboží anebo co je z něj získáno, se v případě, když mu otrok něco dluží, rozdělí mezi pána a ostatní věřitele na základě jejich podílů. A protože v tomto případě umožňuje praetor pánovi, aby sám rozdělení provedl, zajišťuje toto žalobou, která se jmenuje žaloba z rozdělení, v případě kdyby si jeden z věřitelů stěžoval, že mu bylo dáno méně, než mu náleží.⁹¹³

⁹⁰⁹ Gai. 4, 69–74; D. 14, 1–6; D. 15, 1–4; C. 4, 25–26.

⁹¹⁰ I. 4, 6, 36.

⁹¹¹ Gai. 4, 69.

⁹¹² Gai. 4, 71.

⁹¹³ Gai. 4, 72.

4 PRAETEREA INTRODUCTA EST ACTIO DE PECULIO DEQUE EO, QUOD IN REM DOMINI VERSUM ERIT, UT, QUAMVIS SINE VOLUNTATE DOMINI NEGOTIUM GESTUM ERIT, TAMEN SIVE QUID IN REM EIUS VERSUM FUERIT, ID TOTUM PRAESTARE DEBEAT, SIVE QUID NON SIT IN REM EIUS VERSUM, ID EATENUS PRAESTARE DEBEAT, QUATENUS PECULIUM PATITUR.

4a IN REM AUTEM DOMINI VERSUM INTELLEGITUR, QUIDQUID NECESSARIO IN REM EIUS IMPENDERIT SERVUS, VELUTI SI MUTUATUS PECUNIAM CREDITORIBUS EIUS SOLVERIT AUT AEDIFICIA RUENTIA FULSERIT AUT FAMILIAE FRUMENTUM EMERIT VEL ETIAM FUNDUM AUT QUAMLIBET ALIAM REM NECESSARIAM MERCATUS ERIT.

4b ITAQUE SI EX DECEM UT PUTA AUREIS, QUOS SERVUS TUUS A TITIO MUTUOS ACCEPIT, CREDITORI TUO QUINQUE AUREOS SOLVERIT, RELIQUOS VERO QUINQUE QUOLIBET MODO CONSUMPSERIT, PRO QUINQUE QUIDEM IN SOLIDUM DAMNARI DEBES, PRO CETERIS VERO QUINQUE EATENUS, QUATENUS IN PECULIO SIT: EX QUO SCILICET APPARET, SI TOTI DECEM AUREI IN REM TUAM VERSI FUERINT, TOTOS DECEM AUREOS TITIUM CONSEQUI POSSE. LICET ENIM UNA EST ACTIO, QUA DE PECULIO DEQUE EO QUOD IN REM DOMINI VERSUM SIT AGITUR, TAMEN DUAS HABET CONDEMNATIONES. ITAQUE IUDEX, APUD QUEM DE EA ACTIONE AGITUR, ANTE DISPICERE SOLET, AN IN REM DOMINI VERSUM SIT, NEC ALITER AD PECULII AESTIMATIONEM TRANSIT, QUAM SI AUT NIHIL IN REM DOMINI VERSUM INTELLEGATUR AUT NON TOTUM.

4c CUM AUTEM QUAEERITUR, QUANTUM IN PECULIO SIT, ANTE DEDUCITUR, QUIDQUID SERVUS DOMINO QUIVE EIUS IN POTESTATE SIT DEBET, ET QUOD SUPEREST, ID SOLUM PECULIUM INTELLEGITUR. ALIQUANDO TAMEN ID, QUOD EI DEBET SERVUS, QUI IN POTESTATE DOMINI SIT, NON DEDUCITUR EX PECULIO, VELUTI SI IS IN HUIUS IPSIUS PECULIO SIT. QUOD EO PERTINET, UT, SI QUID VICARIO SUO SERVUS DEBEAT, ID EX PECULIO EIUS NON DEDUCATUR.

5 CETERUM DUBIUM NON EST, QUIN IS QUOQUE, QUI IUSSU DOMINI CONTRAXERIT CUIQUE INSTITORIA VEL EXERCITORIA ACTIO COMPETIT, DE PECULIO DEQUE EO, QUOD IN REM DOMINI VERSUM EST, AGERE POSSIT: SED ERIT STULTISSIMUS, SI OMISSA ACTIONE, QUA FACILLIME SOLIDUM EX CONTRACTU CONSEQUI POSSIT, SE AD DIFFICULTATEM PERDUCAT PROBANDI IN REM DOMINI VERSUM ESSE, VEL HABERE SERVUM PECULIUM ET TANTUM HABERE, UT SOLIDUM SIBI SOLVI POSSIT.

5a IS QUOQUE, CUI TRIBUTORIA ACTIO COMPETIT, AEQUE DE PECULIO ET IN REM VERSO AGERE POTEST: SED SANE HUIC MODO TRIBUTORIA EXPEDIT AGERE, MODO DE PECULIO ET IN REM VERSO. TRIBUTORIA IDEO EX PEDIT AGERE, QUIA IN EA DOMINI CONDICIO PRAECIPUA NON EST, ID EST QUOD DOMINO DEBETUR NON DEDUCITUR, SED EIUSDEM IURIS EST DOMINUS, CUIUS ET CETERI CREDITORES: AT IN ACTIONE DE PECULIO ANTE DEDUCITUR QUOD DOMINO DEBETUR ET IN ID QUOD RELIQUUM EST CREDITORI

4. Kromě toho existuje také žaloba z pekulia a žaloba z prospěchu, takže vlastník, i když bylo právní jednání uzavřeno bez jeho vědomí, přece jen odpovídá buď za vše, o co se jeho majetek zvětšil, nebo když ke zvětšení majetku nedošlo, odpovídá do výše připouštějící pekulium.

4a. Pod majetkovým prospěchem pána rozumíme to, co otrok nutně k majetku přidal, jako například když uzavře zápůjčku a tím uspokojí pánovy věřitele, nebo když dá podepřít budovu, která hrozí zřícením, nebo když koupí obilí pro domácnost, nebo když nabude pozemek, nebo jinou užitečnou věc.

4b. Kdyby například z deseti aureů,⁹¹⁴ které tvůj otrok obdržel od Titia jako zápůjčku, zaplatil tvému věřiteli pět aureů a zbylých pět by použil k nějakému jinému účelu, budeš, pokud se týká pěti, odsouzen bez omezení, co se ale týká zbývajících pěti, pak jen do výše pekulia. Z toho pak přirozeně vyplývá, že Titius může obdržet všech deset, pokud jsi měl majetkový prospěch ze všech deseti. I když jsou žaloby, kterými se žaluje z pekulia a z majetkového prospěchu pána, žalobami jedinými, přece jen obsahují dva příkazy k odsouzení. Proto také soudce, před nímž je žalováno těmito žalobami, obvykle nejdříve zkoumá, jestli měl pán nějaký majetkový prospěch, a pekulium ohodnotí teprve poté, když se ukáže, že majetkový prospěch pána není žádný, nebo nikoli úplný.

4c. Poté, co se zjistí, jak velké je pekulium, se nejdříve odečte, co dluží otrok pánovi, v jehož moci je, nebo někomu jinému, za pekulium se bude považovat pouze to, co zbude. Někdy se však to, co dluží otrok, který je v moci svého pána, někomu jinému z pekulia neodpočítává, jako když je tento například součástí pekulia. To znamená, že se z pekulia správce neodpočítává to, co dluží⁹¹⁵ svému otrokovi.

5. Dále není pochyb o tom, že také ten, kdo uzavře smlouvu na příkaz pána, nebo komu přísluší žaloba proti živnostníkovi anebo proti rejdaři, může použít žalobu z pekulia nebo žalobu z prospěchu. Bylo by totiž velmi hloupé, aby ten, kdo nejjednodušeji může dosáhnout plnění celku na základě smlouvy, ponechal takovou žalobu stranou a tím se vystavil obtížím prokázat, že je celek ku prospěchu pána, nebo že má otrok pekulium, a to v takové výši, že se má žalobci plnit celek.⁹¹⁶

5a. Také ten, jemuž přísluší žaloba z rozdělení, může přímo žalovat pomocí žaloby z pekulia, nebo žalobou z prospěchu. Někdy je však pro něho výhodnější použít žalobu z rozdělení, jindy žalobu z pekulia, nebo žalobu z prospěchu. Žalobu z rozdělení je výhodnější použít z toho důvodu, že pak pán nemá přednost, což znamená, že se z pekulia neodpočítává to, co je dluženo pánovi, ale pán má stejné postavení, jaké mají ostatní věřitelé. Naproti tomu u žaloby z pekulia se napřed odpočítává to, co je dluženo pánovi, a ten bude ve prospěch věřitelů odsouzen na to, co zbude. Kromě toho je výhodné žalobou z pekulia žalovat také proto, že je u této žaloby přihlédnuto k celému

⁹¹⁴ Viz pozn. 496.

⁹¹⁵ Gai. 4, 73.

⁹¹⁶ Gai. 4, 74.

DOMINUS CONDEMNATUR. RURSUS DE PECULIO IDEO EXPEDIT AGERE, QUOD IN HAC ACTIONE TOTIUS PECULII RATIO HABETUR, AT IN TRIBUTORIA EIUS TANTUM, QUOD NEGOTIATUR, ET POTEST QUISQUE TERTIA FORTE PARTE PECULII AUT QUARTA VEL ETIAM MINIMA NEGOTIARI, MAIOREM AUTEM PARTEM IN PRAEDIIS ET MANCIPIIS AUT FENEBRI PECUNIA HABERE. PROUT ERGO EXPEDIT, ITA QUISQUE VEL HANC ACTIONEM VEL ILLAM ELIGERE DEBET: CERTE QUI POTEST PROBARE IN REM DOMINI VERSUM ESSE, DE IN REM VERSO AGERE DEBET.

6 QUAE DIXIMUS DE SERVO ET DOMINO, EADEM INTELLEGIMUS ET DE FILIO ET FILIA AUT NEPOTE ET NEPTE, PATRE AVOVE CUIUS IN POTESTATE SUNT.

7 ILLUD PROPRIE SERVATUR IN EORUM PERSONA, QUOD SENATUS CONSULTUM MACEDONIANUM PROHIBUIT MUTUAS PECUNIAS DARI EIS, QUI IN PARENTIS ERUNT POTESTATE: ET EI QUI CREDIDERIT DENEGATUR ACTIO TAM ADVERSUS IPSUM FILIUM FILIAMVE NEPOTEM NEPTEMVE, SIVE ADHUC IN POTESTATE SUNT, SIVE MORTE PARENTIS VEL EMANCIPATIONE SUAE POTESTATIS ESSE COEPERINT, QUAM ADVERSUS PATREM AVUMVE, SIVE HABEAT EOS ADHUC IN POTESTATE SIVE EMANCIPAVERIT. QUAE IDEO SENATUS PROSPEXIT, QUIA SAEPE ONERATI AERE ALIENO CREDITARUM PECUNIARUM, QUAS IN LUXURIAM CONSUMEBANT, VITAE PARENTIUM INSIDIABANTUR.

8 ILLUD IN SUMMA ADMONENDI SUMUS ID, QUOD IUSSU PATRIS DOMINIVE CONTRACTUM FUERIT QUODQUE IN REM EIUS VERSUM FUERIT, DIRECTO QUOQUE POSSE A PATRE DOMINOVE CONDICI, TAMQUAM SI PRINCIPALITER CUM IPSO NEGOTIUM GESTUM ESSET. EI QUOQUE, QUI VEL EXERCITORIA VEL INSTITORIA ACTIONE TENETUR, DIRECTO POSSE CONDICI PLACET, QUIA HUIUS QUOQUE IUSSU CONTRACTUM INTELLEGITUR.

TITULUS OCTAVUS DE NOXALIBUS ACTIONIBUS

EX MALEFICIIS SERVORUM, VELUTI SI FURTUM FECERINT AUT BONA RAPUERINT AUT DAMNUM DEDERINT AUT INIURIAM COMMISERINT, NOXALES ACTIONES PROBITAE SUNT, QUIBUS DOMINO DAMNATO PERMITTITUR AUT LITIS AESTIMATIONEM SUFFERE AUT HOMINEM NOXAE DEDERE.

1 NOXA AUTEM EST CORPUS QUOD NOCUI, ID EST SERVUS: NOXIA IPSUM MALEFICIUM, VELUTI FURTUM DAMNUM RAPINA INIURIA.

2 SUMMA AUTEM RATIONE PERMISSUM EST NOXAE DEDITIONE DEFUNGI: NAMQUE ERAT INIQUUM NEQUITIAM EORUM ULTRA IPSORUM CORPORA DOMINIS DAMNOSAM ESSE.

pekuliu, při žalobě z rozdělení pouze k té části, s níž je provozován obchod; někdo například může obchodovat se třetinou nebo se čtvrtinou pekulia, nebo také s jeho velmi malou částí, a zbytek mít v podobě pozemků, otroků nebo zúročené zápůjčky. Jednu nebo druhou žalobu tak musíme vybrat podle toho, co je výhodnější. Ten, kdo chce prokázat, že pán dosáhl prospěchu, má určitě žalovat žalobou z prospěchu.⁹¹⁷

6. To, co jsme řekli ohledně otroka a pána, platí také pro syna a dceru anebo vnuka a vnučku, stejně jako pro otce a děda, jejichž moci jsou podřízeni.

7. U těchto osob je nezbytné jako zvláštnost dávat pozor na to, že Macedoniánské usnesení senátu⁹¹⁸ zakázalo poskytovat zápůjčku osobám, které jsou podřízeny otcovské moci. Poskytovateli zápůjčky není udělena žaloba, a to jak proti synovi anebo dceři, tak i proti vnukovi nebo vnučce, a to bez ohledu na to, zda ještě otcovské moci podléhají, nebo se stali osobami svého práva v důsledku smrti otce rodiny, anebo byli z otcovské moci propuštěni, stejně je žaloba odmítnuta také proti otci nebo dědovi, ať je ještě v otcovské moci má, nebo je z ní propustil. Toto senát předvídal z toho důvodu, neboť děti pod otcovskou mocí nejednou pod tlakem dluhů ze zapůjčených peněz, které promrhaly, ukládaly o život otců.

8. Nakonec ještě musíme upozornit, že to, o čem byla na příkaz otce rodiny anebo pána uzavřena smlouva, nebo to, o co se jejich majetek zvětšil, může přímo žalovat také otec rodiny anebo pán, jako kdyby od samotného počátku uzavřeli právní jednání oni. Má se za to, že ten, kdo je odpovědný na základě žaloby proti živnostníkovi anebo proti rejdaři, může být žalován přímo, protože také v tomto případě jako kdyby byla smlouva uzavřena na základě jejich příkazu.

OSMÝ TITUL

O NOXÁLNÍCH ŽALOBÁCH⁹¹⁹

Z protiprávních jednání otroků, například pokud spáchali krádež, loupež, způsobili škodu nebo urazili, přísluší noxální žaloby, u nichž se odsouzenému pánovi umožňuje buď nahradit hodnotu sporu, nebo vydat otroka.⁹²⁰

1. „Noxa“ znamená také tělo, které způsobilo škodu, to znamená otrok; „noxia“ je protiprávním jednáním samotným, například krádež, loupež, poškození věci, urážka.

2. Ze správných důvodů bylo umožněno, aby bylo možné zprostit se odpovědnosti vydáním pachatele; bylo by totiž nespravedlivé, kdyby ničemnost otroka znevýhodňovala pána tím, že by musel nahradit více, než jakou má hodnotu on sám.⁹²¹

⁹¹⁷ Gai. 4, 74a.

⁹¹⁸ *Senatus consultum Macedonianum* bylo přijato za vlády císaře Vespasiana a ukládalo praetorovi, aby neudělil žalobu ze zápůjčky poskytnuté synovi pod otcovskou mocí, anebo aby ve prospěch žalovaného vložil do formule procesní námitku (*exceptio SC Macedoniani*). Důvodem přijetí tohoto usnesení senátu bylo, že jakýsi Macedo údajně zabil svého otce, aby mohl vyhovět věřitelům.

⁹¹⁹ Gai. 4, 75-79; D. 9, 4; C. 3, 41.

⁹²⁰ Gai. 4, 75.

⁹²¹ Gai. 4, 75 in fine.

3 DOMINUS NOXALI IUDICIO SERVI SUI NOMINE CONVENTUS SERVUM ACTORI NOXAE DEDENDO LIBERATUR. NEC MINUS PERPETUUM EIUS DOMINIUM A DOMINO TRANSFERTUR: SI AUTEM DAMNUM EI CUI DEDITUS EST RESARCIERIT QUAESITA PECUNIA, AUXILIO PRAETORIS INVITO DOMINO MANUMITTETUR.

4 SUNT AUTEM CONSTITUTAE NOXALES ACTIONES AUT LEGIBUS AUT EDICTO PRAETORIS: LEGIBUS VELUTI FURTI LEGE DUODECIM TABULARUM, DAMNI INIURIAE LEGE AQUILIA: EDICTO PRAETORIS VELUTI INIURIARUM ET VI BONORUM RAPTORUM.

5 OMNIS AUTEM NOXALIS ACTIO CAPUT SEQUITUR. NAM SI SERVUS TUUS NOXIAM COMMISERIT, QUAMDIU IN TUA POTESTATE SIT, TECUM EST ACTIO: SI IN ALTERIUS POTESTATEM PERVENERIT, CUM ILLO INCIPIT ACTIO ESSE, AUT SI MANUMISSUS FUERIT, DIRECTO IPSE TENETUR ET EXTINGUITUR NOXAE DEDITIO. EX DIVERSO QUOQUE DIRECTA ACTIO NOXALIS ESSE INCIPIT: NAM SI LIBER HOMO NOXIAM COMMISERIT ET IS SERVUS TUUS ESSE COEPERIT (QUOD CASIBUS QUIBUSDAM EFFICI PRIMO LIBRO TRADIDIMUS), INCIPIT TECUM ESSE NOXALIS ACTIO, QUAE ANTE DIRECTA FUISSET.

6 SI SERVUS DOMINO NOXIAM COMMISERIT, ACTIO NULLA NASCITUR: NAMQUE INTER DOMINUM ET EUM QUI IN EIUS POTESTATE EST NULLA OBLIGATIO NASCI POTEST. IDEOQUE ET SI IN ALIENAM POTESTATEM SERVUS PERVENERIT AUT MANUMISSUS FUERIT, NEQUE CUM IP SO NEQUE CUM EO, CUIUS NUNC IN POTESTATE SIT, AGI POTEST. UNDE SI ALIENUS SERVUS NOXIAM TIBI COMMISERIT ET IS POSTEA IN POTESTATE TUA ESSE COEPERIT, INTERCIDIT ACTIO, QUIA IN EUM CASUM DEDUCTA SIT, IN QUO CONSISTERE NON POTUIT: IDEOQUE LICET EXIERIT DE TUA POTESTATE, AGERE NON POTES, QUEMADMODUM SI DOMINUS IN SERVUM SUUM ALIQUID COMMISERIT, NEC SI MANUMISSUS VEL ALIENATUS FUERIT SERVUS, ULLAM ACTIONEM CONTRA DOMINUM HABERE POTEST.

7 SED VETERES QUIDEM HAEC ET IN FILIIS FAMILIAS MASCULIS ET FEMINIS ADMISERUNT. NOVA AUTEM HOMINUM CONVERSATIO HUIUSMODI ASPERITATEM RECTE RESPUENDAM ESSE EXISTIMAVIT ET AB USU COMMUNI HAEC PENITUS RECESSIT: QUIS ENIM PATITUR FILIUM SUUM ET MAXIME FILIAM IN NOXAM ALII DARE, UT PAENE PER CORPUS PATER MAGIS QUAM FILIUS PERICLITETUR, CUM IN FILIABUS ETIAM PUDICITIAE FAVOR HOC BENE EXCLUDIT? ET IDEO PLACUIT IN SERVOS TANTUMMODO NOXALES ACTIONES ESSE PROPONENDAS, CUM APUD VETERES LEGUM COMMENTATORES INVENIMUS SAEPIUS DICTUM IPSOS FILIOS FAMILIAS PRO SUIS DELICTIS POSSE CONVENIRI.

3. Pán, který je kvůli svému otrokovi žalován noxální žalobou, bude osvobozen tehdy, když vydá otroka, který škodu způsobil. A není o nic stálější vlastnictví k otrokovi, kterého pán vydal. Jestliže ale otrok získal peníze a nahradil škodu tomu, jemuž byl vydán, pak bude za pomoci praetora propuštěn na svobodu i proti vůli pána.⁹²²

4. Noxální žaloby jsou zavedeny zákonem nebo praetorským ediktem; zákonem například u krádeže podle zákona XII desek,⁹²³ u protiprávního poškození cizí věci zákonem Aquiliovým;⁹²⁴ praetorským ediktem například u urážky a u loupeže.⁹²⁵

5. Každá noxální žaloba se týká osoby otroka. Protože když tvůj otrok spáchá delikt, je žaloba namířena proti tobě, pokud je ve tvé moci. Když se dostane pod moc jiného, je namířena proti němu. Pokud však bude propuštěn na svobodu, odpovídá přímo on a vydání odpadá. Naopak také přímá žaloba se může stát noxální. Jako když například spáchá delikt svobodný a pak se stane tvým otrokem (někdy se to může stát, jak jsme uvedli v první knize),⁹²⁶ od té doby se pro tebe rodí noxální žaloba, která byla předtím přímou.

6. Žaloba není, když otrok spáchá delikt namířený proti pánovi; mezi pánem a tím, kdo je jeho moci podřízen, totiž nemůže vzniknout žádný závazek. Proto, pokud se otrok později dostane pod moc jiného, nebo bude propuštěn na svobodu, nelze žalovat ani jeho samotného, ani toho, komu je podřízen. Z druhé strany žaloba zanikne, když spáchal delikt namířený proti tobě cizí otrok a ten se pak dostane do tvé moci, neboť je přenesena do situace, v níž by vzniknout nemohla; a z tohoto důvodu žalovat nemůžeš, i kdyby se z tvé moci dostal. Tím méně může otrok žalovat nějakou žalobou svého pána, i kdyby na něm pán delikt spáchal, a to ani poté, co je otrok propuštěn na svobodu nebo zcizen.⁹²⁷

7. Předkové toto vše vztáhli také na děti mužského a ženského pohlaví. V důsledku nových životních poměrů se vytvořil názor, že takováto přísnost má být odmítnuta, a tak to přestalo být užíváno. Kdo totiž snese vydat jinému svého syna nebo dokonce dceru jako pachatele? Otec by totiž byl v důsledku fyzického vydání více zatížen než sám syn, zatímco když se jedná o vydání dcer, vylučuje to také ochrana mravní čistoty. Prosadil se proto názor, že je možné použít noxální žaloby pouze proti otrokům, zejména když při výkladu starých zákonů nalezneme zmínku, že děti pod otcovskou mocí mohou být za své delikty žalovány.

⁹²² Jedná se o zvláštní případ manumise otroka pomocí jeho vlastních prostředků, přičemž podle všeho Iustinianus výhodu syna podle Coll. 2, 3, 1 vztáhl také na otroka.

⁹²³ Lex XII tab. 12, 2. Viz pozn. 144.

⁹²⁴ Viz I. 4, 3. K *lex Aquilia* viz pozn. 772.

⁹²⁵ Gai. 4, 76.

⁹²⁶ I. 1, 3, 4, 1; I. 1, 16, 1.

⁹²⁷ I. 4, 78.

TITULUS NONUS

SI QUADRUPES PAUPERIEM FECISSE DICITUR

ANIMALIUM NOMINE, QUAE RATIONE CARENT, SI QUIDEM LASCIVIA AUT FERVORE AUT FERITATE PAUPERIEM FECERINT, NOXALIS ACTIO LEGE DUODECIM TABULARUM PRODITA EST (QUAE ANIMALIA SI NOXAE DEDANTUR, PROFICIUNT REO AD LIBERATIONEM, QUIA ITA LEX DUODECIM TABULARUM SCRIPTA EST): PUTA SI EQUUS CALCITROSUS CALCE PERCUSSERIT AUT BOS CORNU PETERE SOLITUS PETIERIT. HAEC AUTEM ACTIO IN HIS, QUAE CONTRA NATURAM MOVENTUR, LOCUM HABET: CETERUM SI GENITALIS SIT FERITAS, CESSAT. DENIQUE SI URSUS FUGIT A DOMINO ET SIC NOCUIT, NON POTEST QUONDAM DOMINUS CONVENIRI, QUIA DESINIT DOMINUS ESSE, UBI FERA EVASIT. PAUPERIES AUTEM EST DAMNUM SINE INIURIA FACIENTIS DATUM: NEC ENIM POTEST ANIMAL INIURIAM FECISSE DICI, QUOD SENSU CARET. HAEC QUOD AD NOXALEM ACTIONEM PERTINET.

1 CETERUM SCIENDUM EST AEDILICIO EDICTO PROHIBERI NOS CANEM VERREM APRUM URSUM LEONEM IBI HABERE, QUA VULGO ITER FIT: ET SI ADVERSUS EA FACTUM ERIT ET NOCITUM HOMINI LIBERO ESSE DICETUR, QUOD BONUM ET AEQUUM IUDICI VIDETUR, TANTI DOMINUS CONDEMNETUR, CETERARUM RERUM, QUANTI DAMNUM DATUM SIT, DUPLI. PRAETER HAS AUTEM AEDILICIAS ACTIONES ET DE PAUPERIE LOCUM HABEBIT: NUMQUAM ENIM ACTIONES PRAESERTIM POENALES DE EADEM RE CONCURRENTES ALIA ALIAM CONSUMIT.

TITULUS DECIMUS

DE HIS PER QUOS AGERE POSSUMUS

NUNC ADMONENDI SUMUS AGERE POSSE QUEMLIBET AUT SUO NOMINE AUT ALIENO. ALIENO VELUTI PROCURATORIO TUTORIO CURATORIO, CUM OLIM IN USU FUISSET ALTERIUS NOMINE AGERE NON POSSE NISI PRO POPULO, PRO LIBERTATE, PRO TUTELA. PRAETEREA LEGE HOSTILIA PERMISSUM EST FURTI AGERE EORUM NOMINE, QUI APUD HOSTES ESSENT AUT REI PUBLICAE CAUSA ABESSENT QUIVE IN EORUM CUIUS TUTELA ESSENT. ET QUIA HOC NON MINIMAM INCOMMODITATEM HABEBAT, QUOD ALIENO NOMINE NEQUE AGERE NEQUE EXCIPERE ACTIONEM LICEBAT, COEPERUNT HOMINES PER PROCURATORES LITIGARE: NAM

DEVÁTÝ TITUL

KDYŽ JE ŠKODA ZPŮSOBENA ČTYŘNOHÝM ZVÍŘETEM⁹²⁸

Pokud se jedná o zvířata, která nejsou nadána rozumem, zavedl zákon XII desek⁹²⁹ noxální žalobu,⁹³⁰ jestliže z rozpustilosti, na základě pudu anebo divokosti, způsobí škodu (takováto zvířata jsou vydána jako pachatelé a v důsledku toho je žalovaný osvo-bozen, neboť to tak stanovil zákon XII desek). Například když kůň, který má sklon k vyhazování nohama, někoho trefil kopytem, nebo když dobytek, který obvykle útočí rohy, na někoho zaútočil. Tato žaloba se v případě zvířat použije také tehdy, jestliže se chovají v rozporu se svou povahou; když je však divokost vrozená, nepoužije se. Jako když například uteče medvěd svému vlastníkovvi a poté způsobí škodu, pak nemůže být tehdejší vlastník poškozen, protože vlastníkem přestal být v okamžiku útěku zvíře-te. U škody způsobené zvířetem se však nejedná o škodu způsobenou protiprávním jednáním. Tolik, co se vztahuje k noxální žalobě.

1. Nakonec je třeba také vědět, že prostřednictvím ediktu aedilů je zakázáno držet psy, kance, divoká prasata, medvědy anebo lvy tam, kde se nachází veřejná cesta. Pokud to není dodrženo a je oznámeno, že byl zraněn svobodný, bude vlastník odsouzen na tolik, kolik bude soudce považovat za dobré a spravedlivé, v ostatních případech na dvojnásobek způsobené škody. Kromě těchto žalob aedilů existují také takové, které vznikají na základě škody způsobené zvířaty. Právě u poenálních žalob, které si v téže věci konkurují, nikdy neruší jedna druhou.⁹³¹

DESÁTÝ TITUL

O TĚCH, JEJICHŽ PROSTŘEDNICTVÍM

JE MOŽNÉ PODAT ŽALOBU⁹³²

Nyní musíme poukázat na to, že je možné žalovat vlastním jménem anebo jménem někoho jiného. Jménem jiného například jako zástupce, jako poručník anebo jako opa-trovník, i když se původně na to pohlíželo tak, že jménem jiného nelze žalovat jindy než jménem lidu, a to na svobodu, nebo z titulu poručenství.⁹³³ Kromě toho bylo možné podle Hostiliova zákona⁹³⁴ žalovat z krádeže za ty, kteří byli v moci nepřátel, nebo byli nepřítomni ve státním zájmu, nebo byli v poručenství takovéto osoby. A protože to vůbec nebylo nešikovné a ani nebylo dovoleno žádat o udělení žaloby za jiného, ani se dát za jiného žalovat, začali lidé žalovat prostřednictvím zástupců. Nemoc, věk,

⁹²⁸ D. 9, 1.

⁹²⁹ 8, 6. Viz pozn. 144.

⁹³⁰ I. 4, 8.

⁹³¹ K otázce konkurence žalob viz I. 4, 1, 19 a pozn. 818; I. 4, 6, 14; I. 4, 6, 18 a pozn. 875.

⁹³² I. 1, 3, 4; I. 1, 16, 1.

⁹³³ Gai. 4, 82.

⁹³⁴ *Lex Hostilia de actione furti* byla přijata ve 3. století př. n. l. pravděpodobně na návrh městského praetora r. 207 př. n. l. Gaia Hostilia Tubula a umožňovala, aby o udělení žaloby z krádeže žádal jakýkoli zástupce jménem nepřítomného okradeného.

ET MORBUS ET AETAS ET NECESSARIA PEREGRINATIO ITEMQUE ALIAE MULTAE CAUSAE SAEPE IMPEDIMENTO SUNT, QUO MINUS REM SUAM IPSI EXSEQUI POSSINT.

1 PROCURATOR NEQUE CERTIS VERBIS NEQUQ PRAESENTE ADVERSARIO, IMMO PLERUMQUE IGNORANTE EO CONSTITUITUR: CUICUMQUE ENIM PERMISERIS REM TUAM AGERE AUT DEFENDERE, IS PROCURATOR INTELLEGITUR.

2 TUTORES ET CURATORES QUEMADMODUM CONSTITUUNTUR, PRIMO LIBRO EXPOSITUM EST.

TITULUS UNDECIMUS DE SATISDATIONIBUS

SATISDATIONUM MODUS ALIUS ANTIQUITATI PLACUIT, ALIUM NOVITAS PER USUM AM-
PLEXA EST.

OLIM ENIM SI IN REM AGEBATUR, SATISDARE POSSESSOR COMPELLEBATUR, UT, SI VICTUS NEC REM IPSAM RESTITUERET NEC LITIS AESTIMATIONEM, POTESTAS ESSET PETITORI AUT CUM EO AGENDI AUT CUM FIDEIUSSORIBUS EIUS. QUAE SATISDATIO APPELLATUR IUDICATUM SOLVI: UNDE AUTEM SIC APPELLATUR, FACILE EST INTELLEGERE: NAMQUE STIPULATUR QUIS, UT SOLVERETUR SIBI QUOD FUERIT IUDICATUM. MULTO MAGIS IS, QUI IN REM ACTIONE CONVENIEBATUR, SATISDARE COGEBATUR, SI ALIENO NOMINE IUDICIUM ACCIPIEBAT. IPSE AUTEM QUI IN REM AGEBAT, SI SUO NOMINE PETEBAT, SATISDARE NON COGEBATUR. PROCURATOR VERO SI IN REM AGEBAT, SATISDARE IUBEBAUT RATAM REM DOMINUM HABITURUM: PERICULUM ENIM ERAT, NE ITERUM DOMINUS DE EADEM RE EXPERIATUR. TUTORES ET CURATORES EODEM MODO QUO ET PROCURATORES SATISDARE DEBERE VERBA EDICTI FACIEBANT. SED ALIQUANDO HIS AGENTIBUS SATISDATIO REMITTEBATUR.

1 HAEC ITA ERANT, SI IN REM AGEBATUR. SIN VERO IN PERSONAM, AB ACTORIS QUIDEM PARTE EADEM OPTINEBANT, QUAE DIXIMUS IN ACTIONE QUA IN REM AGITUR. AB EIUS VERO PARTE CUM QUO AGITUR SI QUIDEM ALIENO NOMINE ALIQUIS INTERVENERIT, OMNIMODO SATISDARET, QUIA NEMO DEFENSOR IN ALIENA RE SINE SATISDATIONE IDONEUS ESSE CREDITUR. QUOD SI PROPRIO NOMINE ALIQUIS IUDICIUM ACCIPIEBAT IN PERSONAM, IUDICATUM SOLVI SATISDARE NON COGEBATUR.

2 SED HAEC HODIE ALITER OBSERVANTUR. SIVE ENIM QUIS IN REM ACTIONE CONVENITUR SIVE PERSONALI SUO NOMINE, NULLAM SATISDATIONEM PROPTER LITIS AESTIMATIONEM DARE COMPELLITUR, SED PRO SUA TANTUM PERSONA, QUOD IUDICIO PERMANEAT USQUE AD TERMINUM LITIS, VEL COMMITTITUR SVAE PROMISSIONI CUM IUREIURANDO, QUAM IURATORIAM CAUTIONEM VOCANT, VEL NUDAM PROMISSIONEM VEL SATISDATIONEM PRO QUALITATE PERSONAE SVAE DARE COMPELLITUR.

neodkladná cesta, stejně jako mnohé jiné příčiny, totiž často zabraňují, aby si někdo vyřizoval své vlastní záležitosti sám.

1. Zástupce není zřizován předepsanými slovy ani za přítomnosti druhé strany, často dokonce i bez jejího vědomí. Neboť vždy, když dovolíš, aby někdo ve tvé záležitosti žaloval, nebo tě hájil, je tento považován za tvého zástupce.

2. Jakým způsobem jsou zřizováni poručníci a opatrovníci, je objasněno v první knize.⁹³⁵

JEDENÁCTÝ TITUL

O ZAJIŠTĚNÍ⁹³⁶

Jiný způsob poskytnutí jistoty byl uznáván dříve, jiný způsob se užívá nyní. Dříve se totiž používaly věcné žaloby, a proto byl držitel nucen poskytnout záruku,⁹³⁷ aby kdyby spor prohrál a nemohl ani vydat věc, ani by nezaplatil hodnotu sporu, měl ještě žalobce možnost žalovat jeho, nebo jeho rukojmí. Tento způsob zajištění se jmenuje, „že bude rozsudek splněn“. Proč se jmenuje právě takto, je lehce vysvětlitelné. Je totiž zvykem dát si slíbit, že bude splněno to, co bude vysloveno v rozsudku. O to více bude nucen poskytnout záruku ten, kdo se účastní na věcné žalobě, když přijal spor za jiného. Ten, kdo však žaloval svým jménem věcnou žalobou, nebude muset poskytnout záruku. Pokud žaluje věcnou žalobou zástupce, bude vyzván k poskytnutí záruky, že vlastník schválí vedení sporu. Existuje totiž nebezpečí, že by vlastník mohl v téže věci žalovat ještě jednou.⁹³⁸ Jak lze odvodit ze znění ediktu, museli poručníci a opatrovníci poskytnout záruku stejně jako zástupce. Těmto žalobcům však je přece jen někdy možné odpustit poskytnutí záruky.

1. Tak se postupovalo tehdy, když se žalovalo věcnými žalobami. Když se pak použila osobní žaloba, platilo pro žalujícího totéž, co jsme uvedli ohledně věcné žaloby. Když někdo vedl spor za jiného, musel ale žalovaný poskytnout záruku vždy, neboť nikdo není bez poskytnutí záruky považován za schopného obhájce v cizích záležitostech. Ten, kdo ale přijal osobní žalobu ve své vlastní věci, nebude nucen poskytnout záruku, „že bude rozsudek splněn“.⁹³⁹

2. Dnes se to však již dělá jinak. Ten, kdo je totiž ve své vlastní věci žalován věcnou nebo osobní žalobou, není nucen poskytnout záruku ohledně hodnoty sporu, ale pouze za svou osobu, že se bude sporu účastnit až do konce. To, co se označuje jako přísěžná záruka, se totiž ponechává na přísahu, anebo je možné ho, v závislosti na jeho postavení, přinutit, aby poskytl záruku pomocí obyčejného slibu.

⁹³⁵ I. 1, 13-15; I. 4, 1, 17-20; I. 4, 1, 23.

⁹³⁶ Gai. 4, 88-102; D. 2, 8; C. 2, 57.

⁹³⁷ Gai. 4, 89.

⁹³⁸ Gai. 4, 98.

⁹³⁹ Gai. 4, 100-101.

3 SIN AUTEM PER PROCURATOREM LIS VEL INFERTUR VEL SUSCIPITUR, IN ACTORIS QUIDEM PERSONA, SI NON MANDATUM ACTIS INSINUATUM EST VEL PRAESENS DOMINUS LITIS IN IUDICIO PROCURATORIS SUI PERSONAM CONFIRMAVERIT, RATAM REM DOMINUM HABITURUM SATISDATIONEM PROCURATOR DARE COMPELLITUR: EODEM OBSERVANDO ET SI TUTOR VEL CURATOR VEL ALIAE TALES PERSONAE, QUAE ALIENARUM RERUM GUBERNATIONEM RECEPERUNT, LITEM QUIBUSDAM PER ALIUM INFERUNT.

4 SIN VERO ALIQUIS CONVENITUR, SI QUIDEM PRAESENS PROCURATOREM DARE PARATUS EST, POTEST VEL IPSE IN IUDICIUM VENIRE ET SUI PROCURATORIS PERSONAM PER IUDICATUM SOLVI SATISDATIONIS SOLLEMNES STIPULATIONES FIRMARE VEL EXTRA IUDICIUM SATISDATIONEM EXPONERE, PER QUAM IPSE SUI PROCURATORIS FIDEIUSSOR EXISTIT PRO OMNIBUS IUDICATUM SOLVI SATISDATIONIS CLAUSULIS. UBI ET DE HYPOTHECA SUARUM RERUM CONVENIRE COMPELLITUR, SIVE IN IUDICIO PROMISERIT SIVE EXTRA IUDICIUM CAVERIT, UT TAM IPSE QUAM HEREDES EIUS OBLIGENTUR: ALIA INSUPER CAUTELA VEL SATISDATIONE PROPTER PERSONAM IPSIUS EXPONENDA, QUOD TEMPORE SENTENTIAE RECITANDAE IN IUDICIO INVENIETUR, VEL SI NON VENERIT, OMNIA DABIT FIDEIUSSOR, QUAE CONDEMNATIONI CONTINENTUR, NISI FUERIT PROVOCATUM.

5 SI VERO REUS PRAESTO EX QUACUMQUE CAUSA NON FUERIT ET ALIUS VELIT DEFENSIONEM SUBIRE, NULLA DIFFERENTIA INTER ACTIONES IN REM VEL PERSONALES INTRODUCENDA POTEST HOC FACERE, ITA TAMEN UT SATISDATIONEM IUDICATUM SOLVI PRO LITIS PRAESTET AESTIMATIONE. NEMO ENIM SECUNDUM VETEREM REGULAM, UT IAM DICTUM EST, ALIENAE REI SINE SATISDATIONE DEFENSOR IDONEUS INTELLEGITUR.

6 QUAE OMNIA APERTIUS ET PERFECTISSIME A COTTIDIANO IUDICIORUM USU IN IPSIS RERUM DOCUMENTIS APPARENT.

7 QUAM FORMAM NON SOLUM IN HAC REGIA URBE, SED ET IN OMNIBUS NOSTRIS PROVINCIIS, ET SI PROPTER IMPERITIAM ALITER FORTE CELEBRABANTUR, OPTINERE CENSEMUS, CUM NECESSE EST OMNES PROVINCIAS CAPUT OMNIUM NOSTRARUM CIVITATUM, ID EST HANC REGIAM URBEM, EIUSQUE OBSERVANTIAM SEQUI.

TITULUS DUODECIMUS

DE PERPETUIS ET TEMPORALIBUS ACTIONIBUS

ET QUAE AD HEREDES VEL IN HEREDES TRANSEUNT

HOC LOCO ADMONENDI SUMUS EAS QUIDEM ACTIONES, QUAE EX LEGE SENATUSVE CONSULTO SIVE EX SACRIS CONSTITUTIONIBUS PROFICISCUNTUR, PERPETUO SOLERE ANTIQUITUS COMPETERE, DONEC SACRAE CONSTITUTIONES TAM IN REM QUAM PERSONALIBUS ACTIONIBUS CERTOS FINES DEDERUNT: EAS VERO, QUAE EX PROPRIA PRAETORIS IURISDICTIONE PENDENT, PLERUMQUE INTRA ANNUM VIVERE (NAM ET IPSIUS PRAE-

3. Jestliže je však žaloba zvolena, nebo se zástupce této žalobě podřídí, bude zástupce žalobce nucen poskytnout záruku, že bude vlastník souhlasit s vedením sporu, pokud ovšem k soudním spisům není přiložena plná moc, nebo pokud přítomný vlastník neuznal zástupce před soudem. Obdobně je třeba postupovat tehdy, když poručníci anebo opatrovníci anebo podobné osoby převzali správu cizího majetku a skrze jiného podali žalobu proti třetím.

4. Jestliže ale bude někdo žalován a je přítomen a připraven ustanovit zástupce, může se sám dostavit na soud a svého zástupce uznat pomocí formálního poskytnutí záruky, „že bude rozsudek splněn“, nebo mimosoudně poskytnout záruku, pomocí níž se stává rukojmím svého zástupce pro všechny její doložky. Přitom bude nucen zřídit zástavu ke svým věcem, a to bez ohledu na to, zda chce poskytnout záruku na soudu anebo mimosoudně, takže bude odpovídat on i jeho dědici. Kromě toho, co se týče jeho osoby, je třeba poskytnout kauci nebo záruku, že bude přítomen na soudu v době vynesení rozsudku, nebo na to, že pokud nepřijde, splní rukojmí vše, co bude obsahem rozsudku, a to i když bude podáno odvolání.

5. Pokud však žalovaný není z nějakého důvodu přítomen a někdo jiný chce převzít procesní zastoupení, může tak učinit, ale tak, že poskytne záruku, „že bude rozsudek splněn“ ohledně hodnoty sporné věci; mezi věcnými a osobními žalobami přitom nelze činit žádný rozdíl. Jak již bylo řečeno,⁹⁴⁰ nikdo totiž není podle starého pravidla považován za schopného obhájce v cizí věci, aniž by poskytl záruku.

6. Toto vše se ukazuje jasně a ve všech jednotlivostech na pozadí každodenního souzení a na zkoumání případů.

7. Nařizujeme, že tato úprava není platnou pouze v tomto královském městě,⁹⁴¹ ale také ve všech našich provinciích, i když se někdy, snad z nevědomosti, postupuje jinak; je totiž nezbytné, aby všechny naše provincie následovaly hlavu všech našich měst, to je toto královské město a to, co je zde používáno.

DVANÁCTÝ TITUL

O VĚČNÝCH A ČASOVĚ OMEZENÝCH ŽALOBÁCH A O TĚCH, KTERÉ PŘECHÁZEJÍ NA A PROTI DĚDICŮM⁹⁴²

Na tomto místě musíme poukázat na to, že žaloby opírající se o zákon, usnesení senátu anebo svatou konstituci byly sice zpočátku udělovány pravidelně jako časově omezené, dokud svaté konstituce nestanovily věcným a osobním žalobám pevné hranice,⁹⁴³ ale

⁹⁴⁰ I. 4, 11, 1.

⁹⁴¹ Takto je označen Konstantinopol – hlavní město Římské říše.

⁹⁴² Gai. 4, 110–114.

⁹⁴³ Tento problém je v právní vědě označován jako temporalita žalob a dnes souvisí s institutem promlčení žaloby.

Teprve císařské konstituce zavedly časové omezení žalob na 30 let, v některých případech to bylo 40 a 100 let. Srov. C. 7, 39, 3 (a. 424); C. 7, 39, 4 (a. 491); C. 7, 39, 7 (a. 525); C. 1, 2, 23 (a. 530); Nov. 11 (a. 541); Nov. 131, 6 (a. 545).

TORIS INTRA ANNUM ERAT IMPERIUM). ALIQUANDO TAMEN ET IN PERPETUUM EXTENDUNTUR, ID EST USQUE AD FINEM CONSTITUTIONIBUS INTRODUCTUM: QUALES SUNT HAE, QUAS BONORUM POSSESSORI CETERISQUE QUI HEREDIS LOCO SUNT ACCOMMODAT. FURTI QUOQUE MANIFESTI ACTIO, QUAMVIS EX IPSIUS PRAETORIS IURISDICTIONE PROFICISCATUR, TAMEN PERPETUO DATUR: ABSURDUM ENIM ESSE EXISTIMAVIT ANNO EAM TERMINARI.

1 NON OMNES AUTEM ACTIONES, QUAЕ IN ALIQUEM AUT IPSO IURE COMPETUNT AUT A PRAETORE DANTUR, ET IN HEREDEM AEQUE COMPETUNT AUT DARI SOLENT. EST ENIM CERTISSIMA IURIS REGULA EX MALEFICIIS POENALES ACTIONES IN HEREDEM NON COMPETERE, VELUTI FURTI, VI BONORUM RAPTORUM, INIURIARUM, DAMNI INIURIAE. SED HEREDIBUS HUIUSMODI ACTIONES COMPETUNT NEC DENEGANTUR, EXCEPTA INIURIARUM ACTIONE ET SI QUA ALIA SIMILIS INVENIATUR. ALIQUANDO TAMEN ETIAM EX CONTRACTU ACTIO CONTRA HEREDEM NON COMPETIT, CUM TESTATOR DOLOSE VERSATUS SIT ET AD HEREDEM EIUS NIHIL EX EO DOLO PERVENERIT. POENALES AUTEM ACTIONES, QUAS SUPRA DIXIMUS, SI AB IPSIS PRINCIPALIBUS PERSONIS FUERINT CONTESTATAE, ET HEREDIBUS DANTUR ET CONTRA HEREDES TRANSEUNT.

2 SUPEREST UT ADMONEAMUS, QUOD SI ANTE REM IUDICATAM IS CUM QUO ACTUM EST SATISFACIAT ACTORI, OFFICIO IUDICIS CONVENIT EUM ABSOLVERE, LICET IUDICII ACCIPIENDI TEMPORE IN EA CAUSA FUISSET, UT DAMNARI DEBEAT: ET HOC EST, QUOD ANTE VULGO DICEBATUR OMNIA IUDICIA ABSOLUTORIA ESSE.

TITULUS DECIMUS TERTIUS DE EXCEPTIONIBUS

SEQUITUR, UT DE EXCEPTIONIBUS DISPICIAMUS. COMPARATAE SUNT AUTEM EXCEPTIONES DEFENDENDORUM EORUM GRATIA, CUM QUIBUS AGITUR: SAEPE ENIM ACCIDIT, UT, LICET IPSA PERSECUTIO QUA ACTOR EXPERITUR IUSTA SIT, TAMEN INIQUA SIT ADVERSUS EUM CUM QUO AGITUR.

1 VERBI GRATIA SI METU COACTUS AUT DOLO INDUCTUS AUT ERRORE LAPSUS STIPULANTI TITIO PROMISISTI, QUOD NON DEBUERAS PROMITTERE, PALAM EST IURE CIVILI TE OBLIGATUM ESSE ET ACTIO, QUA INTENDITUR DARE TE OPORTERE, EFFICAX EST: SED INIQUUM EST TE CONDEMNARI IDEOQUE DATUR TIBI EXCEPTIO METUS CAUSA AUT DOLI MALI AUT IN FACTUM COMPOSITA AD IMPUGNANDAM ACTIONEM.

2 IDEM IURIS EST, SI QUIS QUASI CREDENDI CAUSA PECUNIAM STIPULATUS FUERIT NEQUE NUMERAVIT. NAM EAM PECUNIAM A TE PETERE POSSE EUM CERTUM EST: DARE ENIM TE OPORTET, CUM EX STIPULATUS TENEARIS: SED QUIA INIQUUM EST EO NOMINE TE CONDEMNARI, PLACET EXCEPTIONE PECUNIAE NON NUMERATAE TE DEFENDI DEBERE,

že žaloby opírající se o jurisdikci praetora byly většinou omezeny na jeden rok (také praetorova jurisdikce totiž trvala pouze jeden rok). Někdy byly neomezeně prodlouženy, to znamená až do omezení zavedeného konstitucemi. To jsou ty, které praetor nabízí držiteli pozůstalosti a dalším osobám, které jsou v postavení dědiců. Také žaloba proti zjevnému zloději, i když má svůj původ v praetorově jurisdikci, je poskytnuta neomezeně; praetor totiž považuje za nesmyslné omezovat ji jedním rokem.

1. Avšak ne všechny žaloby, které je možné použít proti někomu na základě civilního práva, nebo je vytvořil praetor, jsou žalobami, které lze použít také proti dědicům anebo je možné je jim poskytnout. Existuje totiž celkem nesporné právní pravidlo, že poenální žaloby z deliktů nelze použít proti dědicům, jako například žalobu z krádeže, z loupeže, z urážky, nebo z protiprávního poškození věci. Ve prospěch dědiců však tyto žaloby udělovány jsou, kromě žaloby z urážky a všech dalších jí podobných. Někdy proti dědicům nelze použít ani žalobu ze smlouvy, a to tehdy, když zůstavitel jednal úmyslně a jeho dědic z tohoto úmyslného jednání nic nenabyl. Pokud však poenální žaloby, o nichž jsme hovořili před chvílí, podají osoby, kterých se týkají, přecházejí také na dědice a také proti nim směřují.

2. Zbývá ještě poukázat na to, že soudce musí z úřední povinnosti osvobodit žalovaného, když žalobce uspokojí před vynesáním rozsudku, i když v době přijetí žaloby bylo jeho právní postavení takové, že by musel být odsouzen. A tím se myslelo, jak se někdy obyčejně říkávalo, že všechny rozsudky jsou osvobozující.

TŘINÁCTÝ TITUL

O NÁMITKÁCH⁹⁴⁴

V dalším bychom se chtěli blíže věnovat námitkám. Námitky jsou vytvořeny na obranu těch, kteří jsou žalováni. Stává se totiž často, že stíhání, které požaduje žalobce, se samo o sobě zdá být oprávněné, i když žalovanému způsobuje bezpráví.⁹⁴⁵

1. Jako když například něco slíbíš Titiovi v důsledku vydírání anebo podvodu anebo omylem to, co slíbit nepotřebuješ, musíš to podle civilního práva beze všech pochyb splnit a žaloba, kterou je požadováno, že jsi povinen něco dát, je odůvodněná. Bylo by však nespravedlivé odsoudit tě, a proto ti je proti žalobě poskytnuta námitka strachu, nebo námitka podvodu, nebo námitka založená na popsání skutkového stavu.

2. Totéž platí, když si dá někdo slíbit vrácení peněz kvůli zápůjčce, kterou chce poskytnout, a pak zápůjčku neposkytne. Je totiž zřejmé, že tyto peníze může na tobě vyžadovat. Ty jsi totiž povinen zaplatit, neboť jsi zavázaný ze stipulace. Protože by bylo nespravedlivé tě z tohoto důvodu odsoudit, má se za to, že budeš chráněn námitkou

⁹⁴⁴ Gai. 4, 115, 125; D. 44, 1; C. 8, 35.

⁹⁴⁵ Gai. 4, 115-116.

CUIUS TEMPORA NOS, SECUNDUM QUOD IAM SUPERIORIBUS LIBRIS SCRIPTUM EST, CONSTITUTIONE NOSTRA COARTAVIMUS.

3 PRAETEREA DEBITOR SI PACTUS FUERIT CUM CREDITORE, NE A SE PETERETUR, NIHILO MINUS OBLIGATUS MANET, QUIA PACTO CONVENTO OBLIGATIONES NON OMNIMODO DISSOLVUNTUR: QUA DE CAUSA EFFICAX EST ADVERSUS EUM ACTIO, QUA ACTOR INTENDIT „SI PARET EUM DARE OPORTERE“. SED QUIA INIQUUM EST CONTRA PACTIONEM EUM DAMNARI, DEFENDITUR PER EXCEPTIONEM PACTI CONVENTI.

4 AEQUE SI DEBITOR DEFERENTE CREDITORE IURAVERIT NIHIL SE DARE OPORTERE, ADHUC OBLIGATUS PERMANET, SED QUIA INIQUUM EST DE PERIURIO QUAERI, DEFENDITUR PER EXCEPTIONEM IURISIURANDI. IN HIS QUOQUE ACTIONIBUS, QUIBUS IN REM AGITUR, AEQUE NECESSARIAE SUNT EXCEPTIONES: VELUTI SI PETITORE DEFERENTE POSSESSOR IURAVERIT EAM REM SUAM ESSE ET NIHILO MINUS EANDEM REM PETITOR VINDICET: LICET ENIM VERUM SIT QUOD INTENDIT, ID EST REM EIUS ESSE, INIQUUM EST TAMEN POSSESSOREM CONDEMNARI.

5 ITEM SI IUDICIO TECUM ACTUM FUERIT SIVE IN REM SIVE IN PERSONAM, NIHILO MINUS OBLIGATIO DURAT ET IDEO IPSO IURE POSTEA DE EADEM RE ADVERSUS TE AGI POTEST: SED DEBES PER EXCEPTIONEM REI IUDICATAE ADIUVARI.

6 HAEC EXEMPLI CAUSA RETTULISSE SUFFICIET. ALIOQUIN QUAM EX MULTIS VARIISQUE CAUSIS EXCEPTIONES NECESSARIAE SINT, EX LATIORIBUS DIGESTORUM SEU PANDECTARUM LIBRIS INTELLEGI POTEST.

7 QUARUM QUAEDAM EX LEGIBUS VEL EX HIS, QVAE LEGIS VICEM OPTINENT, VEL EX IPSIUS PRAETORIS IURISDICTIONE SUBSTANTIAM CAPUNT.

8 APPELLANTUR AUTEM EXCEPTIONES ALIAE PERPETUAE ET PEREMPTORIAE, ALIAE TEMPORALES ET DILATORIAE.

9 PERPETUAE ET PEREMPTORIAE SUNT, QVAE SEMPER AGENTIBUS OBSTANT ET SEMPER REM DE QUA AGITUR PEREMUNT: QUALIS EST EXCEPTIO DOLI MALI ET QUOD METUS CAUSA FACTUM EST ET PACTI CONVENTI, CUM ITA CONVENERIT, NE OMNINO PECUNIA PETERETUR.

10 TEMPORALES ATQUE DILATORIAE SUNT, QVAE AD TEMPUS NOCENT ET TEMPORIS DILATIONEM TRIBUUNT: QUALIS EST PACTI CONVENTI, CUM CONVENERIT, NE INTRA CERTUM TEMPUS AGERETUR, VELUTI INTRA QUINQUENNium. NAM FINITO EO TEMPORE NON IMPEDITUR ACTOR REM EXSEQUI. ERGO HI, QUIBUS INTRA TEMPUS AGERE VOLENTIBUS

nevypáčených peněz. Jejich lhůty jsme zkrátali našimi konstitucemi,⁹⁴⁶ jak odpovídá tomu, co jsme již napsali ve výše uvedených knihách.⁹⁴⁷

3. Kromě toho dlužník, který se neformálně dohodl s věřitelem na tom, že nebude žalován, nebude o to méně zavázán, protože obligaci nelze zrušit pouhou dohodou. Z tohoto důvodu je ho možné oprávněně žalovat: „Pokud se prokáže, že je povinen dát.“ A kdyby bylo nespravedlivé odsoudit ho v rozporu s dohodou, bude chráněn námitkou uzavřené dohody.⁹⁴⁸

4. Povinen dát není stejně tak dlužník plnící přísahu danou věřiteli, ale i přesto zůstává zavázán; protože by ale bylo nepřiměřené zjišťovat, zda bylo křivě přísaháno, bude chráněn pomocí námitky plnění z přísahy. Také při žalobách, kterými je žalováno na věc, se požadují námitky stejným způsobem, jako například když držitel splní přísahu danou žalobci, že je věc jeho, a žalobce i přesto vindikuje. Neboť i kdyby bylo prokázáno to, co je nárokováno, tedy že mu věc patří, bylo by i tak nepřiměřené držitele odsoudit.

5. Pokud jsi žalován, ať již to je věcnou anebo osobní žalobou, tak závazkový vztah trvá bez ohledu na to dále,⁹⁴⁹ a proto je podle civilního práva možné v téže věci žalovat. Tobě však musí být pomozeno námitkou.⁹⁵⁰

6. Toto je postačující k vysvětlení této záležitosti. Z jakých dalších a rozmanitých důvodů jsou ještě námitky přípustné, lze zjistit z rozsáhlých knih Digest neboli Pandekt.⁹⁵¹

7. Všechny tyto námitky se odvozují ze zákona anebo z nařízení podobných zákonu anebo z jurisdikce praetora.⁹⁵²

8. Některé z námitek se označují jako věčné, nebo vylučující, jiné jako dočasné, nebo odkládací.

9. Trvalé a vylučující námitky jsou takové, které jsou použitelné proti žalobci vždy a také trvale zeslabují žalovaný nárok, jako námitka zlého úmyslu a námitka vydírání, stejně jako námitka uzavřené dohody, pokud bylo dohodnuto, že peníze nebudou vůbec žalovány.

10. Dočasné nebo odkládací námitky jsou takové, které popírají dočasně a poskytují odklad, jako námitka uzavřené dohody, když bylo dohodnuto, že žaloba nebude podána do určité doby, například v průběhu pěti let. Po uplynutí této lhůty není žalobci bráněno, aby svůj nárok prosadil. Nakonec ti, které omezuje námitka uzavřené dohody, nebo nějaká jí podobná, musí, pokud by chtěli žalovat před uplynutím lhůty, proces

⁹⁴⁶ C. 4, 30, 14 (a. 528).

⁹⁴⁷ I. 3, 21.

⁹⁴⁸ Gai. 4, 166b.

⁹⁴⁹ Podle justiniánského práva u věcné žaloby, na rozdíl od práva klasického, existuje donucení žalovaného k součinnosti v rámci procesu (srov. Ulp. D. 6, 1, 68 – Ulp. lib. 51 ad ed.). Osobní žaloba se tak přibližuje osobnímu nároku na vydání věci.

⁹⁵⁰ Gai. 4, 106.

⁹⁵¹ Srov. např. D. 44, 1–4; I. 4, 14, 3. K Digestům viz pozn. 3.

⁹⁵² Gai. 4, 118.

OBICITUR EXCEPTIO AUT PACTI CONVENTI AUT ALIA SIMILIS, DIFFERRE DEBENT ACTIONEM ET POST TEMPUS AGERE: IDEO ENIM ET DILATORIAE ISTAE EXCEPTIONES APPELLANTUR. ALIOQUIN, SI INTRA TEMPUS EGERINT OBJECTAQUE SIT EXCEPTIO, NEQUE EO IUDICIO QUICQUAM CONSEQUERENTUR PROPTER EXCEPTIONEM NEC POST TEMPUS OLIM AGERE POTERANT, CUM TEMERE REM IN IUDICIUM DEDUCEBANT ET CONSUMEBANT, QUA RATIONE REM AMITTEBANT. HODIE AUTEM NON ITA STRICTE HAEC PROCEDERE VOLUMUS, SED EUM, QUI ANTE TEMPUS PACTIONIS VEL OBLIGATIONIS LITEM INFERRE AUSUS EST, ZENONIANAE CONSTITUTIONI SUBIACERE CENSEMUS, QUAM SACRATISSIMUS LEGISLATOR DE HIS QUI TEMPORE PLUS PETIERUNT PROTULIT, UT ET INDUTIAS, QUAS, SI IPSE ACTOR SPONTE INDULSERIT VEL NATURA ACTIONIS CONTINET, CONTEMPSERAT, IN DUPLUM HABEANT HI, QUI TALEM INIURIAM PASSI SUNT, ET POST EAS FINITAS NON ALITER LITEM SUSCIPIANT, NISI OMNES EXPENSAS LITIS ANTEA ACCEPERINT, UT ACTORES TALI POENA PERTERRITI TEMPORA LITII DOCEANTUR OBSERVARE.

11 PRAETEREA ETIAM EX PERSONA DILATORIAE SUNT EXCEPTIONES: QUALES SUNT PROCURATORIAE, VELUTI SI PER MILITEM AUT MULIEREM AGERE QUIS VELIT: NAM MILITIBUS NEC PRO PATRE VEL MATRE VEL UXORE NEC EX SACRO RESCRIPTO PROCURATORIO NOMINE EXPERIRI CONCEDITUR: SUIS VERO NEGOTIIS SUPERESSE SINE OFFENSA DISCIPLINAE POSSUNT. EAS VERO EXCEPTIONES, QUAE OLIM PROCURATORIBUS PROPTER INFAMIAM VEL DANTIS VEL IPSIUS PROCURATORIS OPPONEBANTUR, CUM IN IUDICIIS FREQUENTARI NULLO PERSPEXIMUS MODO, CONQUIESCERE SANCIMUS, NE, DUM DE HIS ALTERCATUR, IPSIUS NEGOTII DISCEPTATIO PROTELETUR.

TITULUS DECIMUS QUARTUS DE REPLICATIONIBUS

INTERDUM EVENIT, UT EXCEPTIO, QUAE PRIMA FACIE IUSTA VIDEATUR, INIQUE NOCEAT. QUOD CUM ACCIDIT, ALIA ALLEGATIONE OPUS EST ADIUVANDI ACTORIS GRATIA, QUAE REPLICATIO VOCATUR, QUIA PER EAM REPLICATUR ATQUE RESOLVITUR VIS EXCEPTIONIS. VELUTI CUM PACTUS EST ALIQUIS CUM DEBITORE SUO, NE AB EO PECUNIAM PETAT, DEINDE POSTEA IN CONTRARIUM PACTI SUNT, ID EST UT PETERE CREDITORI LICEAT: SI AGAT CREDITOR ET EXCIPIAT DEBITOR, UT ITA DEMUM CONDEMNETUR, SI NON CONVENERIT, NE EAM PECUNIAM CREDITOR PETAT, NOCET EI EXCEPTIO, CONVENIT ENIM ITA: NAMQUE NIHILO MINUS HOC VERUM MANET, LICET POSTEA IN CONTRARIUM PACTI SUNT. SED QUIA INIQUUM EST CREDITOREM EXCLUDI, REPLICATIO EI DABITUR EX POSTERIORE PACTO CONVENTO.

odložit a žalovat až po uplynutí lhůty, z tohoto důvodu se tyto námitky označují jako odkládací. Když i přesto žalují před uplynutím lhůty a námitka byla uplatněna a tímto procesem v důsledku námitky ničeho nedosáhli, nemohli žalovat nejen předtím, ale ani po uplynutí lhůty, neboť svůj nárok nerozvázně učinili předmětem řízení a tím ho spotřebovali, takže nároku pozbyli. Naproti tomu si my přejeme, aby toto dnes nebylo posuzováno tak přísně, ale nařizujeme, aby ten, kdo se odvážil podat žalobu před uplynutím lhůty, která byla dohodnuta anebo stanovena již přímo v závazku, se podřídil Zenonově konstituci,⁹⁵³ kterou tento všemocný zákonodárce, ohledně těch, kteří žalovali předčasně, nařídil, že těm, kteří takovéto bezpráví utrpěli, má být lhůta (ať již byla povolena anebo vyplývá z povahy žaloby), ohledně níž byl žalobce nepozorný, dvojnásobně prodloužena a po jejím uplynutí se mají žalobě podrobit, předtím však mají obdržet náklady sporu, aby žalobci byli tímto trestem zastrašeni a naučili se respektovat lhůty pro podání žaloby.⁹⁵⁴

II. Kromě toho jsou také odkládací námitky závislé na osobě. Jsou to ty, které se týkají procesního zástupce, jako například když někdo chce žalovat prostřednictvím vojáka nebo ženy. Vojákům totiž není dovoleno jako zástupcům žalovat, a to ani za otce nebo za matku, ani za manželku, ani na základě reskriptu.⁹⁵⁵ Své záležitosti si totiž mohou obstarávat i bez zanedbávání služebních povinností. O těch námitkách, které byly dříve užívány proti procesnímu zástupci z důvodu nečestnosti zastoupeného nebo zástupce, nařizujeme, že jsou zrušeny, když se o nich vede řízení, aby nebylo oddalováno rozhodnutí v hlavní věci.

ČTRNÁCTÝ TITUL O PROTINÁMITKÁCH⁹⁵⁶

Někdy se stává, že námitka, která se na první pohled zdá spravedlivou, žalobci škodí. Když se to stane, je třeba, aby bylo žalobci pomoheno tím, že učiní další předložení, které se označuje jako protinámitka, protože jejím prostřednictvím je námitka potlačena, jako když se například někdo dohodne se svým dlužníkem, že na něm nebude vymáhat žalobou peníze, a když je pak dohodnut opak, tedy když je věřiteli žalovat dovoleno. Když tedy věřitel žaluje a dlužník namítá, že může být odsouzen jen tehdy, když nebylo dohodnuto, že věřitel nemůže vymáhat peníze pomocí žaloby, má pak věřitel k dispozici námitku, že tak bylo dohodnuto. Je to sice pravda, ale později byl dohodnut opak. Protože by bylo nespravedlivé věřitele odmítnout, je mu na základě pozdější dohody udělena protinámitka.⁹⁵⁷

⁹⁵³ C. 3, 10, 1 (a. 487). K Zenonovi viz pozn. 294.

⁹⁵⁴ K §§ 8-10 srov. Gai. 4, 120-125.

⁹⁵⁵ C. 2, 12, 7 (a. 223).

⁹⁵⁶ Gai. 4, 126-129.

⁹⁵⁷ Gai. 4, 126.

1 RURSUS INTERDUM EVENIT, UT REPLICATIO, QUAE PRIMA FACIE IUSTA SIT, INIQUE NOCEAT. QUOD CUM ACCIDIT, ALIA ALLEGATIONE OPUS EST ADIUVANDI REI GRATIA, QUAE DUPLICATIONE VOCATUR.

2 ET SI RURSUS EA PRIMA FACIE IUSTA VIDEATUR, SED PROPTER ALIQUAM CAUSAM INIQUE ACTORI NOCEAT, RURSUS ALLEGATIONE ALIA OPUS EST, QUA ACTORI ADIUVETUR, QUAE DICITUR TRIPLICATIONE.

3 QUARUM OMNIUM EXCEPTIONUM USUM INTERDUM ULTERIUS QUAM DIXIMUS VARIETAS NEGOTIORUM INTRODUCIT: QUAS OMNES APERTIUS EX LATIORE DIGESTORUM VOLUMINE FACILE EST COGNOSCERE.

4 EXCEPTIONES AUTEM, QUIBUS DEBITOR DEFENDITUR, PLERUMQUE ACCOMMODARI SOLENT ETIAM FIDEIUSSORIBUS EIUS: ET RECTE, QUIA, QUOD AB HIS PETITUR, ID AB IP SO DEBITORE PETI VIDETUR, QUIA MANDATI IUDICIO REDDITURUS EST EIS, QUOD HI PRO EO SOLVERINT. QUA RATIONE ET SI DE NON PETENDA PECUNIA PACTUS QUIS CUM REO FUERIT, PLACUIT PROINDE SUCCURRENDUM ESSE PER EXCEPTIONEM PACTI CONVENTI ILLIS QUOQUE QUI PRO EO OBLIGATI ESSENT, AC SI ET CUM IPSIS PACTUS ESSET, NE AB EIS EA PECUNIA PETERETUR. SANE QUAEDAM EXCEPTIONES NON SOLENT HIS ACCOMMODARI. ECCE ENIM DEBITOR SI BONIS SUIS CESSERIT ET CUM EO CREDITOR EXPERIATUR, DEFENDITUR PER EXCEPTIONEM „NISI BONIS CESSERIT“: SED HAEC EXCEPTIO FIDEIUSSORIBUS NON DATUR, SCILICET IDEO QUIA, QUI ALIOS PRO DEBITORE OBLIGAT, HOC MAXIME PROSPICIT, UT, CUM FACULTATIBUS LAPsus FUERIT DEBITOR, POSSIT AB HIS QUOS PRO EO OBLIGAVIT SUUM CONSEQUI.

TITULUS DECIMUS QUINTUS DE INTERDICTIS

SEQUITUR, UT DISPICIAMUS DE INTERDICTIS SEU ACTIONIBUS, QUAE PRO HIS EXERCENTUR. ERANT AUTEM INTERDICTA FORMAE ATQUE CONCEPTIONES VERBORUM, QUIBUS PRAETOR AUT IUBEBAT ALIQUID FIERI AUT FIERI PROHIBEBAT. QUOD TUM MAXIME FACIEBAT, CUM DE POSSESSIONE AUT QUASI POSSESSIONE INTER ALIQUOS CONTENDEBATUR.

1 SUMMA AUTEM DIVISIO INTERDICTORUM HAEC EST, QUOD AUT PROHIBITORIA SUNT AUT RESTITUTORIA AUT EXHIBITORIA. PROHIBITORIA SUNT, QUIBUS VETAT ALIQUID FIERI, VELUTI VIM SINE VITIO POSSIDENTI, VEL MORTUUM INFERENTI, QUO EI IUS ERIT INFERRENDI, VEL IN LOCO SACRO AEDIFICARI, VEL IN FLUMINE PUBLICO RIPARE EIUS ALIQUID FIERI, QUO PEIUS NAVIGETUR. RESTITUTORIA SUNT, QUIBUS RESTITUI ALIQUID IUBET, VELUTI CUM BONORUM POSSESSORI POSSESSIONEM EORUM, QUAE QUIS PRO HEREDE AUT

1. Z druhé strany se ale čas od času přihodí, že protinámitka žalobci škodí, i když je na první pohled spravedlivá. Pokud se to stane, je pak třeba, aby bylo možné pomoci žalovanému, použít další předložení, které se označuje jako duplikace.⁹⁵⁸

2. A pokud se toto opět na první pohled zdá být spravedlivým, ale z nějakého důvodu to žalobci škodí, pak je nezbytné další předložení, kterým je žalobci pomoheno, což je triplikace.⁹⁵⁹

3. Různorodost právních vztahů s sebou nese používání všech těchto námitek, které někdy směřují k uvedenému. Všechny lze jednoduše najít v rozsáhlé knize Digest.⁹⁶⁰

4. Námitky chránící dlužníka jsou obvykle udělovány také rukojmím. A to oprávněně, neboť na to, co je na nich požadováno, se hledí tak, jako kdyby to bylo požadováno od samotného dlužníka; dlužník totiž pomocí žaloby z příkazu dovoluje rukojmím vyžadovat to, co je za něho plněno. Z tohoto důvodu se prosadil názor, že když si někdo dohodl s dlužníkem, že po něm nebude pomocí žaloby požadovat peníze, pak námitka uzavřené dohody obdobně prospívá také těm, kteří se zavázali za dlužníka, jako kdyby věřitel dohodl přímo s nimi, že od nich nebude peníze požadovat. Některé námitky se jim však obvykle neudělí. Například když dlužník přenechal svůj majetek věřitelům a některý z věřitelů ho žaluje, pak bude chráněn pomocí námitky, „jestliže nepřevedl majetek“. Tato námitka se však neudělí rukojmím, a to z toho důvodu, protože ten, kdo se zavázal za dlužníka jako rukojmí, zaručil se především za to, že když bude na dlužníka uvalen konkurz, může obdržet to, co mu náleží od těch, kteří slíbili, že za něho budou plnit jako rukojmí.

PATNÁCTÝ TITUL O INTERDIKTECH⁹⁶¹

V dalším se budeme blíže zabývat interdikty anebo žalobami, které jsou užívány místo nich. Interdikty měly podobu formálních výroků, kterými praetor buď něco nařídil, nebo zakázal. Učinil to především tehdy, když došlo ke sporu o držbu anebo o jakoby držbu.⁹⁶²

1. Uvedené rozdělení interdiktů je dělení interdiktů na zakazující, obnovující a na předložení věci nebo osoby.⁹⁶³ Zakazující jsou ty, kterými praetor zakazuje, aby se něco stalo, například aby nebylo použito násilí proti tomu, kdo nedrží vadně, nebo proti tomu, kdo pohřbívá mrtvolu tam, kde má právo pohřbu, nebo kterými se zakazuje na posvátném místě stavět, nebo na veřejné řece anebo jejím břehu konat něco, co omezuje plavbu lodí. Obnovující interdikty jsou ty, kterými praetor nařizuje, že něco má být

⁹⁵⁸ Gai. 4, 127.

⁹⁵⁹ Gai. 4, 128.

⁹⁶⁰ D. 44, 1–44. Srov. také I. 4, 13, 6.

⁹⁶¹ Gai. 4, 138–170; D. 43, 1; C. 8, 1.

⁹⁶² Gai. 4, 139.

⁹⁶³ Gai. 4, 140.

PRO POSSESSORE POSSIDET EX EA HEREDITATE, AUT CUM IUBET EI, QUI VI POSSESSIONE FUNDI DEIECTUS SIT, RESTITUI POSSESSIONEM. EXHIBITORIA SUNT, PER QUAЕ IUBET EXHIBERI, VELUTI EUM, CUIUS DE LIBERTATE AGITUR, AUT LIBERTUM, CUI PATRONUS OPERAS INDICERE VELIT, AUT PARENTI LIBEROS, QUI IN POTESTATE EIUS SUNT. SUNT TAMEN QUI PUTANT PROPRIE INTERDICTA EA VOCARI, QUAЕ PROHIBITORIA SUNT, QUIA INTERDICERE EST DENUNTIARE ET PROHIBERE: RESTITUTORIA AUTEM ET EXHIBITORIA PROPRIE DECRETA VOCARI: SED TAMEN OPTINUIT OMNIA INTERDICTA APPELLARI, QUIA INTER DUOS DICUNTUR.

2 SEQUENS DIVISIO INTERDICTORUM HAEC EST, QUOD QUAEDAM ADIPISCENDAE POSSESSIONIS CAUSA COMPARATA SUNT, QUAEDAM RETINENDAE, QUAEDAM RECIPERANDAE.

3 ADIPISCENDAE POSSESSIONIS CAUSA INTERDICTUM ACCOMMODATUR BONORUM POSSESSORI, QUOD APPELLATUR QUORUM BONORUM, EIUSQUE VIS ET POTESTAS HAEC EST, UT, QUOD EX HIS BONIS QUISQUE, QUORUM POSSESSIO ALICUI DATA EST, PRO HEREDE AUT PRO POSSESSORE POSSIDEAT, ID EI, CUI BONORUM POSSESSIO DATA EST, RESTITUERE DEBEAT. PRO HEREDE AUTEM POSSIDERE VIDETUR, QUI PUTAT SE HEREDEM ESSE: PRO POSSESSORE IS POSSIDET, QUI NULLO IURE REM HEREDITARIAM VEL ETIAM TOTAM HEREDITATEM SCIENS AD SE NON PERTINERE POSSIDET. IDEO AUTEM ADIPISCENDAE POSSESSIONIS VOCATUR INTERDICTUM, QUIA EI TANTUM UTILE EST, QUI NUNC PRIMUM CONATUR ADIPISCI REI POSSESSIONEM: ITAQUE SI QUIS ADEPTUS POSSESSIONEM AMISERIT EAM, HOC INTERDICTUM EI INUTILE EST. INTERDICTUM QUOQUE, QUOD APPELLATUR SALVIANUM, ADIPISCENDAE POSSESSIONIS CAUSA COMPARATUM EST EOQUE UTITUR DOMINUS FUNDI DE REBUS COLONI, QUAS IS PRO MERCEDIBUS FUNDI PIGNORI FUTURAS PEPIGISSET.

4 RETINENDAE POSSESSIONIS CAUSA COMPARATA SUNT INTERDICTA UTI POSSIDETIS ET UTRUBI, CUM AB UTRAQUE PARTE DE PROPRIETATE ALICUIUS REI CONTROVERSIA SIT ET ANTE QUAERITUR, UTER EX LITIGATORIBUS POSSIDERE ET UTER PETERE DEBEAT. NAMQUE NISI ANTE EXPLORATUM FUERIT, UTRUIS EORUM POSSESSIO SIT, NON POTEST PETITORIA ACTIO INSTITUI, QUIA ET CIVILIS ET NATURALIS RATIO FACIT, UT ALIUS POSSEDEAT, ALIUS A POSSIDENTE PETAT. ET QUIA LONGE COMMODIUS EST POSSIDERE POTIUS QUAM PETERE, IDEO PLERUMQUE ET FERE SEMPER INGENS EXISTIT CONTENTIO DE IPSA POSSESSIONE. COMMODUM AUTEM POSSIDENDI IN EO EST, QUOD, ETIAMSI EIUS RES NON SIT QUI POSSIDET, SI MODO ACTOR NON POTUERIT SUAM ESSE PROBARE, REMANET SUO

vydáno, například když přikazuje, aby držiteli pozůstalosti byla vydána držba toho, co někdo z pozůstalosti drží jako držitel pozůstalosti anebo jako pouhý držitel, nebo když přikazuje, že má být zpět převedena držba na toho, kdo byl násilím vyhnán z nějakého pozemku. Interdikty na předložení věci nebo osoby jsou ty, kterými praetor přikazuje, že má být něco předloženo, například ten, o jehož svobodě panují pochybnosti, nebo propuštěnec, jemuž chce patron uložit vykonání nějaké služby, nebo děti ve prospěch otce, v jehož moci jsou. Jsou však mnozí, kteří se domnívají, že za interdikty ve vlastním slova smyslu je možné označit pouze interdikty zakazující, neboť „interdicere“ znamená přikázat a zakázat, a že obnovující interdikty a ty, které znějí na předložení věci nebo osoby, jsou ve vlastním smyslu nařízeními. I přesto se ale nakonec prosadilo, že jsou všechny označovány jako interdikty, neboť přikazují mezi dvěma osobami.

2. Interdikty se dále rozdělují také tím způsobem, že jsou jedny určeny k nabytí držby, jiné k jejímu udržení a některé ke znovunabytí držby.⁹⁶⁴

3. K nabytí držby je udělen držiteli pozůstalosti interdikt, který se jmenuje „z jaké pozůstalosti“⁹⁶⁵ a jeho význam a účinek je založen na tom, že to, co někdo drží z pozůstalosti jako její držitel, nebo jako pouhý držitel, jejíž držba byla udělena někomu jinému, musí vydat tomu, komu byla udělena držba pozůstalosti. Má se však za to, že jako dědic drží ten, kdo se za něho pokládá. Jako pouhý držitel drží ten, kdo drží nějakou pozůstalostní věc nebo i celou pozůstalost a je si vědom, že na to nemá právo. Jako interdikt k nabytí držby se označuje proto, neboť prospívá jen tomu, kdo v té době poprvé usiluje o nabytí držby věci. A naopak když někdo držbu získal a pak jí pozbyl, pak mu tento interdikt neprospívá. Také interdikt, který se jmenuje Salviánský,⁹⁶⁶ byl určen k nabytí držby a vlastník pozemku ho může použít ohledně těch věcí kolóna, které jako budoucí inventář zastavil kvůli pachtu.⁹⁶⁷

4. K udržení držby byly vytvořeny interdikty „jak držíte“ a „na které straně“,⁹⁶⁸ jestliže jsou dva ve sporu o vlastnictví k nějaké věci a nejdříve je třeba vyjasnit, která ze sporových stran má být držitelem a která žalobcem. Protože jestliže by nebylo nejdříve řečeno, komu z nich patří držba, nelze použít žalobu na vydání věci, neboť právní i přirozený rozum přikazuje, že jeden drží a druhý pak musí na držiteli požadovat vydání věci. Protože je větší výhodou věc držet, než požadovat její vydání, vzniká někdy, anebo spíše téměř vždy, velký spor týkající se držby. Výhoda držet věc spočívá v následujícím: Když žalobce není schopen prokázat, že je věc jeho vlastnictvím, zůstává držba tam,

⁹⁶⁴ Gai. 4, 143.

⁹⁶⁵ Text v Ulp. D. 43, 2, 1 pr. (Ulp. lib. 67 ad ed.). Viz také *Edictum perpetuum*.

⁹⁶⁶ *Interdictum Salvianum* sloužilo k získání držby movitých věcí pachtýře (inventář vnesený na pozemek – *invecta et illata*) zástavním věřitelem v případě, když pachtýř nezaplatil pacht. Bylo to *interdictum adipiscendae a prohibitorum*. Viz také pozn. 871.

⁹⁶⁷ Gai. 4, 144; Gai. 4, 147.

⁹⁶⁸ Text v Ulp. D. 43, 17, 1 pr. (Ulp. lib. 69 ad ed.). Viz také Ulp. D. 43, 31, 1 pr. (Ulp. lib. 72 ad ed.) a *Edictum perpetuum*.

LOCO POSSESSIO: PROPTER QUAM CAUSAM, CUM OBSCURA SINT UTRIUSQUE IURA, CONTRA PETITOREM IUDICARI SOLET.

4a SED INTERDICTO QUIDEM UTI POSSIDETIS DE FUNDI VEL AEDII POSSESSIONE CONTENDITUR, UTRUBI VERO INTERDICTO DE RERUM MOBILII POSSESSIONE. QUORUM VIS ET POTESTAS PLURIMAM INTER SE DIFFERENTIAM APUD VETERES HABEBAT: NAM UTI POSSIDETIS INTERDICTO IS VINCEBAT, QUI INTERDICTI TEMPORE POSSIDEBAT, SI MODO NEC VI NEC CLAM NEC PRECARIO NACTUS FUERAT AB ADVERSARIO POSSESSIONEM, ETIAMSI ALIUM VI EXPULERIT AUT CLAM ABRIPIERIT ALIENAM POSSESSIONEM AUT PRECARIO ROGAVERAT ALIQUEM, UT SIBI POSSIDERE LICERET: UTRUBI VERO INTERDICTO IS VINCEBAT, QUI MAIORE PARTE EIUS ANNI NEC VI NEC CLAM NEC PRECARIO AB ADVERSARIO POSSIDEBAT. HODIE TAMEN ALITER OBSERVATUR: NAM UTRIUSQUE INTERDICTI POTESTAS QUANTUM AD POSSESSIONEM PERTINET EXAEQUATA EST, UT ILLE VINCAT ET IN RE SOLI ET IN RE MOBILI, QUI POSSESSIONEM NEC VI NEC CLAM NEC PRECARIO AB ADVERSARIO LITIS CONTESTATIONIS TEMPORE DETINET.

5 POSSIDERE AUTEM VIDETUR QUISQUE NON SOLUM, SI IPSE POSIDEAT, SED ET SI EIUS NOMINE ALIQUIS IN POSSESSIONE SIT, LICET IS EIUS IURI SUBIECTUS NON SIT, QUALIS EST COLONUS ET INQUILINUS: PER EOS QUOQUE, APUD QUOS DEPOSUERIT QUIS AUT QUIBUS COMMODAVERIT, IPSE POSSIDERE VIDETUR: ET HOC EST, QUOD DICITUR RETINERE POSSESSIONEM POSSE ALIQUEM PER QUEMLIBET, QUI EIUS NOMINE SIT IN POSSESSIONE. QUIN ETIAM ANIMO QUOQUE RETINERI POSSESSIONEM PLACET, ID EST UT, QUAMVIS NEQUE IPSE SIT IN POSSESSIONE NEQUE EIUS NOMINE ALIUS, TAMEN SI NON RELINQUENDAE POSSESSIONIS ANIMO, SED POSTEA REVERSURUS INDE DISCESSERIT, RETINERE POSSESSIONEM VIDETUR. ADIPISCI VERO POSSESSIONEM PER QUOS ALIQUIS POTEST, SECUNDO LIBRO EXPOSUIMUS. NEC ULLA DUBITATIO EST, QUIN ANIMO SOLO POSSESSIONEM ADIPISCI NEMO POTEST.

6 RECIPERANDAE POSSESSIONIS CAUSA SOLET INTERDICI, SI QUIS EX POSSESSIONE FUNDI VEL AEDII VI DEIECTUS FUERIT: NAM EI PROPONITUR INTERDICTUM UNDE VI, PER QUOD IS QUI DEIECIT COGITUR EI RESTITUERE POSSESSIONEM, LICET IS AB EO QUI VI DEIECIT VI VEL CLAM VEL PRECARIO POSSIDEBAT. SED EX SACRIS CONSTITUTIONIBUS, UT SUPRA DIXIMUS, SI QUIS REM PER VIM OCCUPAVERIT, SI QUIDEM IN BONIS EIUS EST, DOMINIO EIUS PRIVATUR, SI ALIENA, POST EIUS RESTITUTIONEM ETIAM AESTIMATIONEM

kde se nachází, i kdyby věc držiteli nepatřila. Z tohoto důvodu, když není právo obou stran jasné, se zpravidla rozhoduje v neprospěch žalobce.⁹⁶⁹

4a. Pomocí interdiktů „jak držíte“ je veden spor o držbu pozemku anebo budovy, pomocí interdiktů „na jaké straně“ je naproti tomu veden spor o držbu movitých věcí. Význam a účinek obou těchto interdiktů byl u předků zcela odlišný. Pomocí interdiktů „jak držíte“ totiž zvítězil ten, kdo držel v době vydání interdiktů, pokud ovšem nezískal držbu od svého odpůrce násilím, tajně nebo výprosou, a to i tehdy, kdyby někoho jiného násilím držby zbavil, nebo cizí věc získal tajně, nebo ji od jiného získal jako výprosou.⁹⁷⁰ Pomocí interdiktů „na jaké straně“ zvítězí ten, kdo držel věc po delší část roku než jeho odpůrce, pokud ji nezískal násilím, tajně ani výprosou. Dnes se však postupuje jinak. Účinek obou interdiktů týkajících se držby je totiž sjednocen, takže u pozemků nebo movité věci zvítězí ten, kdo s ohledem k osobě odpůrce nedrží věc násilím, tajně ani výprosou.⁹⁷¹

5. Má se za to, že někdo drží nejen tehdy, když drží sám, ale také tehdy, když někdo drží za něho, a to i tehdy, kdyby mu nebyl podřízen, jako například kolón a nájemník. Z tohoto důvodu se má za to, že někdo je držitelem skrze ty, kterým něco předal do úschovy nebo jimž něco půjčil. A tím myslíme to, jak se říká, že někdo skrze kohokoli, kdo jeho jménem drží, může také držbu udržet. Dokonce se má za to, že je možné udržet držbu pouhou vůlí.⁹⁷² Přitom někdo ani sám ve skutečnosti nedrží, ani nedrží pro jiného, přesto se ale má za to, že drží, pokud se nevzdálil s úmyslem držby se vzdát, ale s úmyslem se později k věci vrátit.⁹⁷³ Již ve druhé knize⁹⁷⁴ jsme vysvětlili, prostřednictvím kterých osob držbu nabýváme. A není pochyb o tom, že nikdo nemůže nabýt držbu pouhou vůlí.

6. Ke znovunabytí držby se obvykle uděluje interdikt tehdy, když byl někdo držby pozemku nebo budovy zbaven pomocí násilí. Je mu totiž zajištěn interdikt „odkud násilím“, ⁹⁷⁵ pomocí kterého bude ten, kdo ho vyhnal, nucen navrátit mu držbu, zejména když proti tomu, jenž ho pomocí násilí vyhnal, držel věc násilím, tajně nebo výprosou. Avšak na základě svatých konstitucí, jak jsme již uvedli,⁹⁷⁶ pobude ten, kdo nabyl držbu věci násilím, vlastnické právo k ní, jestliže je součástí jeho majetku; pokud se jedná o věc cizí, pak bude po vrácení věci nucen oběti násilí nahradit také její hodnotu. Pokud někdo někoho násilím zbaví držby věci, je odpovědný podle Iu-

⁹⁶⁹ Z toho lze také odvodit zásadu *beati possidentes* (blažení držitelé).

⁹⁷⁰ Jedná se o problém tzv. vadné a bezvadné držby zároveň, stejná držba věci byla tedy posuzována s ohledem k osobě, od níž současný držitel věc získal (*ab adversario*).

⁹⁷¹ Gai. 4, 150.

⁹⁷² Věc může být ve faktické moci dvou odlišných subjektů, v moci vlastníka nebo držitele věci a zároveň v moci toho, kdo „pro něho (tj. vlastníka nebo držitele) drží“ (*si eius nomine aliquis in possessione sit*). Takováto držba se označuje jako detence (*detentio*).

⁹⁷³ Jedná se o otázku trvání držby.

⁹⁷⁴ I. 2, 9, 4.

⁹⁷⁵ Text v Ulp. D. 43, 16, 1 pr. (Ulp. lib. 69 ad ed.). Viz také *Edictum perpetuum*.

⁹⁷⁶ I. 4, 2, 1.

REI DARE VIM PASSO COMPELLITUR. QUI AUTEM ALIQUEM DE POSSESSIONE PER VIM DEIECERIT, TENETUR LEGE IULIA DE VI PRIVATA AUT DE VI PUBLICA: SED DE VI PRIVATA, SI SINE ARMIS VIM FECERIT, SIN AUTEM CUM ARMIS EUM DE POSSESSIONE EXPULERIT, DE VI PUBLICA. ARMORUM AUTEM APPELLATIONE NON SOLUM SCUTA ET GLADIOS ET GALEAS SIGNIFICARI INTELLEGIMUS, SED ET FUSTES ET LAPIDES.

7 TERTIA DIVISIO INTERDICTORUM HAEC EST, QUOD AUT SIMPLICIA SUNT AUT DUPLICIA. SIMPLICIA SUNT, VELUTI IN QUIBUS ALTER ACTOR, ALTER REUS EST: QUALIA SUNT OMNIA RESTITUTORIA AUT EXHIBITORIA: NAMQUE ACTOR EST, QUI DESIDERAT AUT EXHIBERI AUT RESTITUI, REUS IS, A QUO DESIDERATUR, UT RESTITUAT AUT EXHIBEAT. PROHIBITORIORUM AUTEM INTERDICTORUM ALIA SIMPLICIA SUNT, ALIA DUPLICIA. SIMPLICIA SUNT, VELUTI CUM PROHIBET PRAETOR IN LOCO SACRO VEL IN FLUMINE PUBLICO RIPAVE EIUS ALIQUID FIERI (NAM ACTOR EST, QUI DESIDERAT, NE QUID FIAT, REUS, QUI ALIQUID FACERE CONATUR): DUPLICIA SUNT VELUTI UTI POSSIDETIS INTERDICTUM ET UTRUBI. IDEO AUTEM DUPLICIA VOCANTUR, QUIA PAR UTRIUSQUE LITIGATORIS IN HIS CONDICIO EST NEC QUISQUAM PRAECIPUE REUS VEL ACTOR INTELLEGITUR, SED UNUSQUISQUE TAM REI QUAM ACTORIS PARTEM SUSTINET.

8 DE ORDINE ET VETERI EXITU INTERDICTORUM SUPERVACUUM EST HODIE DICERE: NAM QUOTIENS EXTRA ORDINEM IUS DICITUR, QUALIA SUNT HODIE OMNIA IUDICIA, NON EST NECESSE REDDI INTERDICTUM, SED PERINDE IUDICATUR SINE INTERDICTIS, ATQUE SI UTILIS ACTIO EX CAUSA INTERDICTI REDDITA FUISSET.

TITULUS DECIMUS SEXTUS DE POENA TEMERE LITIGANTIIUM

NUNC ADMONENDI SUMUS MAGNAM CURAM EGISSE EOS, QUI IURA SUSTINEBANT, NE FACILE HOMINES AD LITIGANDUM PROCEDERENT: QUOD ET NOBIS STUDIO EST. IDQUE EO MAXIME FIERI POTEST, QUOD TEMERITAS TAM AGENTIUM QUAM EORUM CUM QUIBUS AGERETUR MODO PECUNIARIA POENA, MODO IURISIURANDI RELIGIONE, MODO METU INFAMIAE COERCETUR.

1 ECCE ENIM IUSIURANDUM OMNIBUS QUI CONVENIUNTUR EX NOSTRA CONSTITUTIONE DEFERTUR: NAM REUS NON ALITER SUIS ALLEGATIONIBUS UTITUR, NISI PRIUS IURAUERIT, QUOD PUTANS SE BONA INSTANTIA UTI AD CONTRADICENDUM PERVENIT. AT ADVERSUS INFITIANTE EX QUIBUSDAM CAUSIS DUPLI VEL TRIPLI ACTIO CONSTITUITUR,

liova zákona o soukromém nebo veřejném násilí.⁹⁷⁷ Za soukromé násilí je odpovědný, když se jedná o násilí bez použití zbraně; jestliže však byl zbaven držby ozbrojeným násilím, je odpovědný za násilí veřejné. Pod výrazem zbraň nerozumíme pouze štíty, meče a přílby, ale také hole a kameny.⁹⁷⁸

7. Třetí rozdělení interdiktů je na jednostranné anebo dvoustranné. Jednostranné jsou totiž ty interdikty, při nichž je jeden žalobcem a druhý žalovaným. Jsou to všechny obnovující interdikty a interdikty znějící na předložení věci nebo osoby. Neboť ten, kdo požaduje, že se mu má buď něco předložit, nebo mu má být něco obnoveno, je žalobcem a žalovaným je ten, na němž je požadováno, aby něco vrátil nebo předložil. Naproti tomu ze zakazujících interdiktů jsou některé jednostranné, jiné dvoustranné. Jednostranné jsou například ty, při nichž praetor zakazuje, aby se něco činilo na posvátném místě anebo na veřejné řece anebo na jejím břehu (protože když někdo požaduje, že se něco nemá činit, je žalobcem a žalovaným je ten, který se pokouší něco činit). Dvoustrannými jsou například interdikty „jak držíte“ a „na jaké straně“. Označují se jako dvoustranné proto, že u nich je postavení obou stran stejné a nikdo, ani žalobce, ani žalovaný, není považován za zvýhodněného, ale každý je v postavení žalovaného, stejně jako žalobce.⁹⁷⁹

8. Hovořit o řízení a původním způsobu ukončení interdiktů je dnes zbytečné. Neboť je často nalézáno právo v mimořádném procesu, což se dnes týká všech řízení, není nutné vydávat interdikty; nejednou je rozhodnuto bez interdiktů, jako kdyby měla být na základě interdiktu udělena normální žaloba.

ŠESTNÁCTÝ TITUL O POKUTÁCH, KTERÉ HROZÍ TĚM, KTEŘÍ BEZDŮVODNĚ VEDOU SPORY⁹⁸⁰

Musíme ještě poukázat na to, že ti, kteří byli odpovědní za výkon práva, vynaložili velkou péči, aby odradili lidi od lehkomyšlného podávání žalob. Toto je rovněž naší snahou. A tohoto cíle lze nejlépe dosáhnout tak, že svévůli žalobců, stejně jako žalovaných, je možné udržet na uzdě buď pokutou, nebo bohabojným strachem před přísahou, nebo obavou ze ztráty cti.⁹⁸¹

1. A tak je nejdříve, na základě naší konstituce,⁹⁸² předepsána všem žalovaným přísaha. Žalovaný se totiž může k věci vyjádřit teprve poté, co předtím složil přísahu, že odporuje žalobě proto, že má za to, že hájí spravedlivou věc. Avšak proti těm, kteří popírají, existuje žaloba na dvojnásobek nebo trojnásobek, jako když se například

⁹⁷⁷ *Lex Iulia de vi publica et privata* z roku 18 př. n. l., která byla přijata na návrh císaře Augusta.

⁹⁷⁸ *Gai.* 4, 154–155.

⁹⁷⁹ *Gai.* 4, 156–160.

⁹⁸⁰ *Gai.* 4, 171–183.

⁹⁸¹ *Gai.* 4, 171.

⁹⁸² *C.* 2, 58, 2 pr. (a. 531).

VELUTI SI DAMNI INIURIAE AUT LEGATORUM LOCIS VENERABILIBUS RELICTORUM NOMINE AGITUR. STATIM AUTEM AB INITIO PLURIS QUAM SIMPLI EST ACTIO VELUTI FURTI MANIFESTI QUADRUPLI, NEC MANIFESTI DUPLI: NAM EX HIS CAUSIS ET ALIIS QUIBUSDAM, SIVE QUIS NEGET SIVE FATEATUR, PLURIS QUAM SIMPLI EST ACTIO. ITEM ACTORIS QUOQUE CALUMNIA COERCETUR: NAM ETIAM ACTOR PRO CALUMNIA IURARE COGITUR EX NOSTRA CONSTITUTIONE. UTRIVSQUE ETIAM PARTIS ADVOCATI IUSIURANDUM SUBEUNT, QUOD ALIA NOSTRA CONSTITUTIONE COMPREHENSUM EST. HAEC AUTEM OMNIA PRO VETERIS CALUMNIAE ACTIONE INTRODUCTA SUNT, QUAE IN DESUETUDINEM ABIIT, QUIA IN PARTEM DECIMAM LITIS ACTOREM MULTABAT, QUOD NUSQUAM FACTUM ESSE INVENIMUS: SED PRO HIS INTRODUCTUM EST ET PRAEFATUM IUSIURANDUM ET UT IMPROBUS LITIGATOR ETIAM DAMNUM ET IMPENSAS LITIS INFERRE ADVERSARIO SUO COGATUR.

2 Ex QUIBUSDAM IUDICIIS DAMNATI IGNOMINIOSI FIUNT, VELUTI FURTI, VI BONORUM RAPTORUM, INIURIARUM, DE DOLO, ITEM TUTELAE, MANDATI, DEPOSITI, DIRECTIS NON CONTRARIIS ACTIONIBUS, ITEM PRO SOCIO, QUAE AB UTRAQUE PARTE DIRECTA EST ET OB ID QUILIBET EX SOCIIS EO IUDICIO DAMNATUS IGNOMINIA NOTATUR. SED FURTI QUIDEM AUT VI BONORUM RAPTORUM AUT INIURIARUM AUT DE DOLO NON SOLUM DAMNATI NOTANTUR IGNOMINIA, SED ETIAM PACTI, ET RECTE: PLURIMUM ENIM INTEREST, UTRUM EX DELICTO ALIQUIS AN EX CONTRACTU DEBITOR SIT.

3 OMNIUM AUTEM ACTIONUM INSTITUENDARUM PRINCIPIUM AB EA PARTE EDICTI PROFICISCITUR, QUA PRAETOR EDICIT DE IN IUS VOCANDO: UTIQUE ENIM IN PRIMIS ADVERSARIUS IN IUS VOCANDUS EST, ID EST AD EUM VOCANDUS EST, QUI IUS DICTURUS SIT. QUA PARTE PRAETOR PARENTIBUS ET PATRONIS, ITEM LIBERIS PARENTIBUSQUE PATRONORUM ET PATRONARUM HUNC PRAESTAT HONOREM, UT NON ALITER LICEAT LIBERIS LIBERTISQUE EOS IN IUS VOCARE, QUAM SI ID AB IPSO PRAETORE POSTULAUERINT ET IMPETRAVERINT: ET SI QUIS ALITER VOCAVERIT, IN EUM POENAM SOLIDORUM QUINGENTA CONSTITUIT.

TITULUS DECIMUS SEPTIMUS

DE OFFICIO IUDICIS

SUPEREST, UT DE OFFICIO IUDICIS DISPICIAMUS. ET QUIDEM IN PRIMIS ILLUD OBSERVARE DEBET IUDEX, NE ALITER IUDICET, QUAM LEGIBUS AUT CONSTITUTIONIBUS AUT MORIBUS PRODITUM EST.

1 ET IDEO SI NOXALI IUDICIO ADDICTUS EST, OBSERVARE DEBET, UT, SI CONDEMNANDUS VIDEBITUR DOMINUS, ITA DEBEAT CONDEMNARE: „PUBLIUM MAEVIUM LUCIO TITIO DECEM AUREIS CONDEMNO AUT NOXAM“ DEDERE.

žaluje z protiprávního poškození anebo z těch odkazů, z nichž mají být postavena svatá místa. Stejně tak od začátku zní více než na jednonásobek žaloby, jako například na čtyřnásobek ze zjevné krádeže a na dvojnásobek při krádeži nezjevné. V těchto případech totiž, a také v některých dalších, žaloba zní více než na jednonásobek bez ohledu na to, jestli někdo popírá nebo souhlasí.⁹⁸³ Stejně tak jsou vytvářena omezení zabraňující zneužití práva žalobci. Také žalobce totiž musí na základě naší konstituce přísahat, že nežaluje neoprávněně. Stejně tak přísahají také advokáti obou stran, což stanoví naše jiná konstituce.⁹⁸⁴ To vše bylo zavedeno namísto staré žaloby z neoprávněné žaloby, která přestala být používána, protože trestala žalobce jednou desetinou hodnoty sporu, a nikde jsme nenalezli, že by to bylo užíváno. Namísto toho byla zavedena uvedená přísaha, stejně jako pravidlo, že strana, která zneužije právo, bude muset druhé straně nahradit také škodu a náklady související s řízením.

2. Některé žaloby způsobují odsouzenému újmu na cti, jako například žaloby z krádeže, z loupeže, z urážky a z podvodu, dále přímé žaloby z poručenství, z příkazní smlouvy a z úschovy, nikoli ale opačné, také žaloba ze společenské smlouvy, která je na obou stranách žalobou přímou, a na jejímž základě se stává každý odsouzený společník osobou bezectnou. Avšak nejen odsouzení pro krádež, loupež, urážku a podvod budou pokládáni za bezectné, ale oprávněně také ti, kteří se s nimi smluvili. Je totiž velký rozdíl v tom, jestli je někdo dlužníkem na základě deliktu nebo smlouvy.⁹⁸⁵

3. Každý začátek sporu je založen na té části praetorského ediktu, v níž praetor upravuje povolání na soud. V každém případě totiž musí být odpůrce nejdříve povolán na soud, tedy musí být pozván před toho, kdo vyhlašuje právo. V této části praetor pro rodiče, propuštěnce a propuštěnky, stejně jako děti a rodiče propuštěnců a propuštěnek, zachovává přednostní právo, že děti a propuštěnce lze povolat na soud pouze tehdy, jestliže o to sami praetora požádali a bylo to povoleno. Kdyby je někdo povolal na soud bez toho, aniž by toto vzal v úvahu, udělí mu praetor pokutu ve výši padesáti solidů.⁹⁸⁶

SEDMNÁCTÝ TITUL

O ÚŘADU SOUDCE

Zbývá nám ještě blíže vysvětlit úřad soudce. Soudce samozřejmě musí především dbát na to, aby nerozhodl jinak, než příkazují zákony anebo konstituce anebo obyčej.

1. Jestliže rozhoduje noxální žalobu,⁹⁸⁷ musí dbát na to, že pokud na základě svého přesvědčení odsoudil pána, musí ho odsoudit tímto způsobem: „Odsuzuji Publia Maevia zaplatit Luciovi Titiovi deset aureů,⁹⁸⁸ nebo vydat pachatele.“

⁹⁸³ Gai. 4, 173.

⁹⁸⁴ C. 3, 1, 14, 4 (a. 530).

⁹⁸⁵ Gai. 4, 182.

⁹⁸⁶ Viz pozn. 169.

⁹⁸⁷ I. 4, 8.

⁹⁸⁸ Viz pozn. 496.

2 ET SI IN REM ACTUM SIT, SIVE CONTRA PETITOREM IUDICAVIT, ABSOLVERE DEBET POSSESSOREM, SIVE CONTRA POSSESSOREM, IUBERE EUM DEBET, UT REM IPSAM RESTITUAT CUM FRUCTIBUS. SED SI IN PRAESENTI NEGET SE POSSESSOR RESTITUERE POSSE ET SINE FRUSTRATIONE Videbitur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei, ut tamen de litis aestimatione caveat cum fideiussore, si intra tempus quod ei datum est non restituisset. ET SI HEREDITAS PETITA SIT, EADEM CIRCA FRUCTUS INTERVENIUNT, QUAE DIXIMUS INTERVENIRE IN SINGULARUM RERUM PETITIONE. ILLORUM AUTEM FRUCTUUM, QUOS CULPA SUA POSSESSOR NON PERCEPERIT, IN UTRAQUE ACTIONE EADEM RATIO PAENE FIT, SI PRAEDO FUERIT. SI VERO BONA FIDE POSSESSOR FUERIT, NON HABETUR RATIO CONSUMPTORUM NEQUE NON PERCEPTORUM: POST INCHOATAM AUTEM PETITIONEM ETIAM ILLORUM RATIO HABETUR, QUI CULPA POSSESSORIS PERCEPTI NON SUNT VEL PERCEPTI CONSUMPTI SUNT.

3 SI AD EXHIBENDUM ACTUM FUERIT, NON SUFFICIT, SI EXHIBEAT REM IS CUM QUO ACTUM EST, SED OPUS EST, UT ETIAM CAUSAM REI DEBEAT EXHIBERE, ID EST UT EAM CAUSAM HABEAT ACTOR, QUAM HABITURUS ESSET, SI, CUM PRIMUM AD EXHIBENDUM EGISSET, EXHIBITA RES FUISSET: IDEOQUE SI INTER MORAS USUCAPTA SIT RES A POSSESSORE, NIHILO MINUS CONDEMNATUR. PRAETEREA FRUCTUUM MEDII TEMPORIS, ID EST EIUS, QUOD POST ACCEPTUM AD EXHIBENDUM IUDICIUM ANTE REM IUDICATAM INTERCESSIT, RATIONEM HABERE DEBET IUDEX. QUOD SI NEGET IS, CUM QUO AD EXHIBENDUM ACTUM EST, IN PRAESENTI EXHIBERE SE POSSE ET TEMPUS EXHIBENDI CAUSA PETAT IDQUE SINE FRUSTRATIONE POSTULARE VIDEATUR, DARI EI DEBET, UT TAMEN CAVEAT SE RESTITUTURUM: QUOD SI NEQUE STATIM IUSSU IUDICIS REM EXHIBEAT NEQUE POSTEA EXHIBITURUM SE CAVEAT, CONDEMNANDUS SIT IN ID, QUOD ACTORIS INTERERAT AB INITIO REM EXHIBITAM ESSE.

4 SI FAMILIAE ERCISCUNDAE IUDICIO ACTUM SIT, SINGULAS RES SINGULIS HEREDIBUS ADIUDICARE DEBET ET, SI IN ALTERIUS PERSONA PRAEGRAVARE VIDEATUR ADIUDICATIO, DEBET HUNC INVICEM COHEREDI CERTA PECUNIA, SICUT IAM DICTUM EST, CONDEMNARE. EO QUOQUE NOMINE COHEREDI QUISQUE SUO CONDEMNANDUS EST, QUOD SOLUS FRUCTUS HEREDITARII FUNDI PERCEPIT AUT REM HEREDITARIAM CORRUPIT AUT CONSUMPSIT. QUAE QUIDEM SIMILITER INTER PLURES QUOQUE QUAM DUOS COHEREDES SUBSEQUUNTUR.

5 EADEM INTERVENIUNT ET SI COMMUNI DIVIDUNDO DE PLURIBUS REBUS ACTUM FUERIT. QUOD SI DE UNA RE, VELUTI DE FUNDO, SI QUIDEM ISTE FUNDUS COMMUNE REGIO-

2. Pokud je žalováno věcnou žalobou a rozhodl v neprospěch žalobce, musí osvobodit držitele; jestliže však rozhodl v neprospěch držitele, musí přikázat, aby mu byla věc vydána včetně plodů. Když však držitel prohlásí, že věc není schopen okamžitě vydat, a zřejmě bez úmyslu ji někam schovat žádá o poskytnutí lhůty k jejímu vydání, musí mu být poskytnuta, ovšem za předpokladu, že poskytne s přihlédnutím k hodnotě věci záruku prostřednictvím rukojmích pro případ, že věc ve lhůtě nevydá. Když je nárokováno vydání pozůstalosti, pak platí ohledně plodů totéž, co již bylo uvedeno o nárokování vydání jedné věci. Ty plody, které držitel zaviněně nesklidil, jestliže pozemek ukradl,⁹⁸⁹ jsou u obou žalob oceněny v zásadě podle stejných principů. Pokud je ale držitelem v dobré víře, pak se spotřebované ani nesklizené plody neoceňují. Po podání žaloby jsou však oceněny také ty plody, které držitel zaviněně nesklidil anebo je sklidil a spotřeboval.

3. Jestliže je podána žaloba na předložení věci, pak nestačí, že žalovaný věc předloží, ale vyžaduje se, aby ji předložil v původním právním postavení, to znamená, že žalobce dostane věc v takovém stavu, v jakém by ji dostal, kdyby byla věc předložena hned, když byla podána žaloba. Pokud byla věc mezitím vydržena, bude stejně odsouzen. Soudce musí navíc ocenit plody z tohoto období, to znamená od té doby, která uplynula od přijetí žaloby na předložení věci, až do vynesení rozsudku. Kdyby však ten, kdo je žalován na předložení věci, prohlásil, že není schopen věc ihned vydat, a zřejmě bez úmyslu ji někam schovat žádá o poskytnutí lhůty k jejímu vydání, musí mu být poskytnuta, ovšem za předpokladu, že se zaručí za její vydání. Jestliže ji ale na příkaz soudce ani nepředloží, ani se nezaručí za její pozdější vydání, musí být odsouzen k úhradě veškeré škody, která je způsobena žalobci z toho důvodu, že mu věc nebyla předložena ihned.

4. Jestliže je podána žaloba na rozdělení rodinného majetku, musí jednotlivým dědicům přisoudit vlastnictví k jednotlivým jeho dílům, a jestliže se ukáže, že byl přisouzením vlastnictví u jednoho ze spoludědiců překročen jeho dědický podíl, musí ho, jak již bylo řečeno,⁹⁹⁰ odsoudit ve prospěch ostatních spoludědiců na určitou částku peněz, aby došlo k vyrovnání. Někdo může být ve prospěch spoludědice odsouzen také tehdy, jestliže ze zděděného pozemku sklidil plody pouze pro sebe, nebo když zděděnou věc poškodil, nebo ji spotřeboval. Toto vše přiměřeným způsobem platí také pro případ, když jsou více než dva spoludědici.

5. Totéž platí také v případě, když je u více věcí použita žaloba na rozdělení spoluvlastnictví. Jestliže je podána žaloba na jednu věc, například pozemek, je soudce povinen přisoudit každému ze spoluvlastníků vlastnické právo k určité části, pokud je ovšem možné takovýto pozemek rozumně rozdělit na části. Pokud se ukáže, že přisouzená část převyšuje spoluvlastnický podíl, bude ve prospěch druhého odsouzen

⁹⁸⁹ Pokud je držitelem ve zlé víře.

⁹⁹⁰ I. 4, 6, 20.

NIBUS DIVISIONEM RECIPIAT, PARTES EIUS SINGULIS ADIUDICARE DEBET ET, SI UNIUS PARS PRAEGRAVARE VIDEBITUR, IS INVICEM CERTA PECUNIA ALTERI CONDEMNANDUS EST: QUOD SI COMMODE DIVIDI NON POSSIT, VEL HOMO FORTE AUT MULUS ERIT DE QUO ACTUM SIT, UNI TOTUS ADIUDICANDUS EST ET IS ALTERI CERTA PECUNIA CONDEMNANDUS.

6 SI FINIUM REGUNDORUM ACTUM FUERIT, DISPICERE DEBET IUDEX, AN NECESSARIA SIT ADIUDICATIO. QUAE SANE UNO CASU NECESSARIA EST, SI EVIDENTIORIBUS FINIBUS DISTINGUI AGROS COMMODIUS SIT, QUAM OLIM FUISSENT DISTINCTI: NAM TUNC NECESSE EST EX ALTERIUS AGRO PARTEM ALIQUAM ALTERIUS AGRI DOMINO ADIUDICARI. QUO CASU CONVENIENS EST, UT IS ALTERI CERTA PECUNIA DEBEAT CONDEMNARI. EO QUOQUE NOMINE DAMNANDUS EST QUIQUE HOC IUDICIO, QUOD FORTE CIRCA FINES MALITIOSE ALIQUID COMMISIT, VERBI GRATIA QUIA LAPIDES FINALES FURATUS EST AUT ARBORES FINALES CECIDIT. CONTUMACIAE QUOQUE NOMINE QUIQUE EO IUDICIO CONDEMNATUR, VELUTI SI QUIS IUBENTE IUDICE METIRI AGROS PASSUS NON FUERIT.

7 QUOD AUTEM ISTIS IUDICIIS ALICUI ADIUDICATUM SIT, ID STATIM EIUS FIT CUI ADIUDICATUM EST.

TITULUS DECIMUS OCTAVUS DE PUBLICIS IUDICIIS

PUBLICA IUDICIA NEQUE PER ACTIONES ORDINANTUR NEC OMNINO QUICQUAM SIMILE HABENT CETERIS IUDICIIS, DE QUIBUS LOCUTI SUMUS, MAGNAQUE DIVERSITAS EST EORUM ET IN INSTITUENDIS ET IN EXERCENDIS.

1 PUBLICA AUTEM DICTA SUNT, QUOD CUIVIS EX POPULO EXSECUTIO EORUM PLERUMQUE DATUR.

2 PUBLICORUM IUDICIORUM QUAEDAM CAPITALIA SUNT, QUAEDAM NON CAPITALIA. CAPITALIA DICIMUS, QUAE ULTIMO SUPPLICIO ADFICIUNT VEL AQUAE ET IGNIS INTERDICTIONE VEL DEPORTATIONE VEL METALLO: CETERA SI QUA INFAMIAM IRROGANT CUM DAMNO PECUNIARIO, HAEC PUBLICA QUIDEM SUNT, NON TAMEN CAPITALIA.

3 PUBLICA AUTEM IUDICIA SUNT HAEC. LEX IULIA MAIESTATIS, QUAE IN EOS, QUI CONTRA IMPERATOREM VEL REM PUBLICAM ALIQUID MOLITI SUNT, SUUM VIGOREM EXTENDIT. CUIUS POENA ANIMAE AMISSIONEM SUSTINET ET MEMORIA REI ET POST MORTEM DAMNATUR.

4 ITEM LEX IULIA DE ADULTERIIS COERCENDIS, QUAE NON SOLUM TEMERATORES ALIENARUM NUPTIARUM GLADIO PUNIT, SED ETIAM EOS, QUI CUM MASCULIS INFANDAM LIBIDINEM EXERCERE AUDENT. SED EADEM LEGE IULIA ETIAM STUPRI FLAGITIUM PUNITUR, CUM QUIS SINE VI VEL VIRGINEM VEL VIDUAM HONESTE VIVENTEM STUPRAVERIT.

na určitou částku peněz, aby došlo k vyrovnání. Jestliže něco nemůže být rozumně rozděleno, například když je předmětem žaloby otrok anebo tažné zvíře, je pak celé vlastnické právo k věci přisouzeno jednomu, a ten je odsouzen druhému zaplatit určitou částku peněz.

6. Jestliže je podána hraniční žaloba, je soudce povinen zkoumat, zda je nezbytné vlastnické právo přisoudit. Nezbytné to je v jednom případě: pokud je totiž zvlášť účelné odlišit pozemky výraznějšími hranicemi, než tomu bylo dříve. Pak je totiž nutné přisoudit vlastnické právo k části pozemku jednoho do vlastnictví vlastníkov druhého pozemku. V takovémto případě musí být onen důsledně odsouzen ve prospěch druhého k zaplacení určité částky peněz. Také na základě této žaloby musí být odsouzen ten, kdo něco učinil ohledně hranic pozemků zlomyslně, například když odcizil mezníky, nebo odstranil hraniční stromy. Na základě této žaloby je možné odsoudit také kvůli neposlušnosti, jako například toho, kdo brání tomu, aby byly pozemky z příkazu soudce přeměřeny.

7. To, co bylo u těchto žalob někomu do vlastnictví přisouzeno, stává se okamžitě vlastnictvím toho, komu to bylo přisouzeno.

OSMNÁCTÝ TITUL O VEŘEJNÝCH SOUDECH⁹⁹¹

Veřejná soudní řízení nejsou zahajována pomocí soukromé žaloby a nejsou v ničem podobná ostatním soudním řízením, o nichž jsme pojednali, existuje velká rozmanitost jak v jejich zahajování, tak i výkonu.

1. Veřejná soudní řízení jsou nazývána veřejnými proto, že je často dána možnost komukoli z občanů je vykonat.

2. Některá z veřejných soudních řízení jsou hrdelní, některá nehrdelní. O hrdelních hovoříme tehdy, jestliže jsou ukládány nejvyšší tresty, jako zákaz vody a ohně anebo deportace anebo odsouzení do dolů; ostatní, jestliže je jejich důsledkem bezectnost s peněžitým trestem, jsou sice veřejná, ale nikoli hrdelní.

3. Veřejná soudní řízení jsou tato: podle Iuliova zákona o majestátu,⁹⁹² jehož přísnost je zaměřena proti těm, kteří něco činili proti císaři nebo proti státu. Trestem je ztráta života a památka na pachatele je vymazána dokonce i po jeho smrti.

4. Také řízení na základě Iuliova zákona o cizoložství⁹⁹³ je veřejným soudním řízením, které netrestá mečem pouze ty, kteří porušili cizí manželství, ale také ty, kteří se odvážili podříditi se svým nepřírozeným sklonům k mužům. Podle téhož Iuliova zákona je trestáno také smilstvo, tedy když se někdo bez použití násilí proviní na panně anebo

⁹⁹¹ D. 48, 1.

⁹⁹² *Lex Iulia maiestatis* z roku 8 př. n. l. byla přijata na návrh císaře Augusta a trestala urážku principa, tedy císařského majestátu. Srov. D. 48, 4.

⁹⁹³ *Lex Iulia de adulteriis coercendis* z roku 18 př. n. l. byla přijata na návrh císaře Augusta. Srov. D. 48, 5.

POENAM AUTEM EADEM LEX IRROGAT PECCATORIBUS, SI HONESTI SUNT, PUBLICATIONEM PARTIS DIMIDIAE BONORUM, SI HUMILES, CORPORIS COERCITIONEM CUM RELEGATIONE.

5 ITEM LEX CORNELIA DE SICARIIS, QUAE HOMICIDAS ULTORE FERRO PERSEQUITUR VEL EOS, QUI HOMINIS OCCIDENDI CAUSA CUM TELO AMBULANT. TELUM AUTEM, UT GAIUS NOSTER IN INTERPRETATIONE LEGIS DUODECIM TABULARUM SCRIPTUM RELIQUIT, VULGO QUIDEM ID APPELLATUR, QUOD AB ARCU MITTITUR: SED ET OMNE SIGNIFICATUR, QUOD MANU CUIUSDAM MITTITUR: SEQUITUR ERGO, UT ET LAPIS ET LIGNUM ET FERRUM HOC NOMINE CONTINEATUR. DICTUMQUE AB EO, QUOD IN LONGINQUUM MITTITUR, A GRAECA VOCE FIGURATUM, ἀπό τού τηλού: ET HANC SIGNIFICATIONEM INVENIRE POSSUMUS ET IN GRAECO NOMINIE: NAM QUOD NOS TELUM APPELLAMUS, ILLI βέλος APPELLANT ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. ADMONET NOS XENOPHON. NAM ITA SCRIPSIT: καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχοι, τοξεύματα, σφενδόναί, πλεῖστοι δὲ χαλὶ λίθοι. SICarii AUTEM APPELLANTUR A SICA, QUOD SIGNIFICAT FERREUM CULTRUM. EADEM LEGE ET VENEFICI CAPITE DAMNANTUR, QUI ARTIBUS ODIOSIS, TAM VENENIS VEL SUSURRIS MAGICIS HOMINES OCCIDERUNT VEL MALA MEDICAMENTA PUBLICE VENDIDERUNT.

6 ALIA DEINDE LEX ASPERRIMUM CRIMEN NOVA POENA PERSEQUITUR, QUAE POMPEIA DE PARRICIDIIS VOCATUR. QUA CAVETUR, UT, SI QUIS PARENTIS AUT FILII AUT OMNINO ADFFECTIONIS EIUS, QUAE NUNCUPATIONE PARRICIDII CONTINETUR, FATA PROPERAVERIT, SIVE CLAM SIVE PALAM ID AUSUS FUERIT, NEC NON IS, CUIUS DOLO MALO ID FACTUM EST, VEL CONSCIUS CRIMINIS EXISTIT, LICET EXTRANEUS SIT, POENA PARRICIDII PUNIETUR ET NEQUE GLADIO NEQUE IGNIBUS NEQUE ULLA ALIA SOLLEMNI POENA SUBICIETUR, SED INSUTUS CULLEO CUM CANE ET GALLO GALLINACEO ET VIPERA ET SIMIA ET INTER EIUS FERALEs ANGUSTIAS COMPREHENSUS, SECUNDUM QUOD REGIONIS QUALITAS TULERIT, VEL IN VICINUM MARE VEL IN AMNEM PROICIATUR, UT OMNI ELEMENTORUM USU VIVUS CARERE INCIPIAT ET EI CAELUM SUPERSTITI, TERRA MORTUO AUFERATUR. SI QUIS AUTEM ALIAS COGNATIONE VEL ADFINITATE CONIUNCTAS PERSONAS NECAVERIT, POENAM LEGIS CORNELIAE DE SICARIIS SUSTINEBIT.

na počestné vdově. Tentýž zákon stanoví pachatelům jako trest, pokud se jedná o výše postavené, zabavení poloviny jejich majetku, když to jsou níže postavení, jsou to tresty tělesné a nucený pobyt na určitou dobu.

5. Také řízení na základě Corneliova zákona o úkladných vrazích⁹⁹⁴ je veřejným soudním řízením. Zákon stíhá mstícím mečem vrahy a ty, kteří u sebe mají útočnou zbraň s úmyslem zabít. Jako „telum“, jak napsal⁹⁹⁵ ve svém komentáři k zákonu XII desek⁹⁹⁶ náš Gaius,⁹⁹⁷ se obvykle označuje to, co se vystřeluje z luku, ale znamená to také vše, co někdo hodí rukou. Z toho se odvozuje, že toto označení zahrnuje také kameny, dřevo a železo. Je odvozeno od toho, co je házeno do dálky, a je vytvořeno od řeckého από τού τηλοῦ. Tento výraz můžeme nalézt také v odpovídajícím řeckém slově. To, co označujeme jako „telum“, totiž někteří nazývají βέλος od από τού βάλλεσθαι. Toto nás učí Xenofon,⁹⁹⁸ neboť napsal: „A zároveň začaly létat střely, oštěpy, šípy a kameny z praků. Mnoho kamení házeli Řekové rukama.“⁹⁹⁹ Úkladní vrahové se označují podle „sica“, slova označujícího železný nůž. Podle téhož zákona budou k trestu smrti odsouzeni také traviči, kteří nenáviděným uměním, jedem anebo magickými formulemi, usmrtili lidi anebo veřejně prodali otrávené léky.

6. Další zákon trestající jeden z nejděsivějších zločinů novými tresty se jmenuje zákon Pompeiův o otcovrazích.¹⁰⁰⁰ Tento zákon stanoví,¹⁰⁰¹ že za smrt svých příbuzných bude potrestán ten, kdo předčasně ukončil život svého otce anebo svého syna anebo osob, které ještě mohou být označeny jako blízcí příbuzní, ať již to bylo učiněno tajně nebo zjevně. Stejný trest dopadne také na toho, kdo k tomu úmyslně naváděl, nebo kdo o trestném činu věděl, i kdyby se jednalo o cizí osobu. A nebude popraven ani mečem, ani ohněm, ani podobným běžným způsobem, ale bude zašit do pytle spolu se psem, kohoutem, hadem a opicí a pak v této smrt přinášející úzkosti bude podle povahy krajiny vhozen do blízkého moře nebo do řeky, takže ještě za jeho života mu bude odňato jakékoli spojení s prvky a živému bude odňato nebe, mrtvému země. Jestliže však někdo usmrtí jiné osoby spojené příbuzenstvím nebo švagrovstvím, bude potrestán podle Corneliova zákona o úkladných vrazích.¹⁰⁰²

⁹⁹⁴ *Lex Cornelia de sicariis et veneficis* z roku 81 př. n. l. byla přijata na popud diktátora Lucia Cornelia Sully a stíhala úkladné vrahy a traviče. Srov. D. 48, 8.

⁹⁹⁵ Gai. D. 50, 16, 233, 2 (Gai. lib. 1 ad leg. XII tab.).

⁹⁹⁶ Viz pozn. 144.

⁹⁹⁷ Viz pozn. 4.

⁹⁹⁸ Řecký spisovatel a Sokratův žák (asi 430–353 př. n. l.). Odmítal athénskou demokracii a podporoval spartské zřízení. Roku 401 př. n. l. se zúčastnil výpravy Kyra ml. proti jeho vlastnímu bratrovi, perskému králi Artaxerxovi. Život a osudy Kyra ml. popsal v dílech „Anabasis“ a „Kyrův paideia“.

⁹⁹⁹ *Anabasis*, 5, 2, 14 (překl. J. Šonka, *Anabaze*, Praha 1974, s. 153).

¹⁰⁰⁰ *Lex Pompeia de parricidiis* byla přijata roku 55 př. n. l. na návrh Gnaea Pompeia Magna a rozšířila pojem *parricidium* (otcovražda a vražda jiného předka) také na vraždu blízkých příbuzných. Srov. D. 48, 9.

¹⁰⁰¹ Srov. také C. 9, 17, 1 (a. 318–319).

¹⁰⁰² Viz I. 4, 18, 5.

7 ITEM LEX CORNELIA DE FALSIS, QUAE ETIAM TESTAMENTARIA VOCATUR, POENAM IRROGAT EI, QUI TESTAMENTUM VEL ALIUD INSTRUMENTUM FALSUM SCRIPSERIT SIGNAVERIT RECITAVERIT SUBIECERIT QUIVE SIGNUM ADULTERINUM FECERIT SCULPSE-
 RIT EXPRESSERIT SCIENS DOLO MALO. EIUSQUE LEGIS POENA IN SERVOS ULTIMUM SUPPLICIUM EST, QUOD ET IN LEGE DE SICARIIS ET VENEFICIS SERVATUR, IN LIBEROS VERO DEPORTATIO.

8 ITEM LEX IULIA DE VI PUBLICA SEU PRIVATA ADVERSUS EOS EXORITUR, QUI VIM VEL ARMATAM VEL SINE ARMIS COMMISERINT. SED SI QUIDEM ARMATA VIS ARGUATUR, DEPORTATIO EI EX LEGE IULIA DE VI PUBLICA IRROGATUR: SI VERO SINE ARMIS, IN TERTIAM PARTEM BONORUM PUBLICATIO IMPONITUR. SIN AUTEM PER VIM RAPTUS VIRGINIS VEL VIDUAE VEL SANCTIMONIALIS VEL ALIAE FUERIT PERPETRATUS, TUNC ET PECCATO-
 RES ET EI, QUI OPEM FLAGITIO DEDERUNT, CAPITE PUNIUNTUR SECUNDUM NOSTRAE CONSTITUTIONIS DEFINITIONEM, EX QUA HAEC APERTIUS POSSIBILE EST SCIRE.

9 LEX IULIA PECULATUS EOS PUNIT, QUI PECUNIAM VEL REM PUBLICAM VEL SACRAM VEL RELIGIOSAM FURATI FUERINT. SED SI QUIDEM IPSI IUDICES TEMPORE ADMINISTRATIONIS PUBLICAS PECUNIAS SUBTRAXERUNT, CAPITALI ANIMADVERSIONE PUNIUNTUR, ET NON SOLUM HI, SED ETIAM QUI MINISTERIUM EIS AD HOC ADHIBUERUNT VEL QUI SUBTRACTA AB HIS SCIENTES SUSCEPERUNT: ALII VERO, QUI IN HANC LEGEM INCIDERINT, POENAE DEPORTATIONIS SUBIUGENTUR.

10 EST INTER PUBLICA IUDICIA LEX FABIA DE PLAGIARIIS, QUAE INTERDUM CAPITIS POENAM EX SACRIS CONSTITUTIONIBUS IRROGAT, INTERDUM LEVIOREM.

11 SUNT PRAETEREA PUBLICA IUDICIA LEX IULIA AMBITUS ET LEX IULIA REPETUNDARUM ET LEX IULIA DE ANNONA ET LEX IULIA DE RESIDUIS, QUAE DE CERTIS CAPITULIS LOQUUNTUR ET ANIMAE QUIDEM AMISSIONEM NON IRROGANT, ALIIS AUTEM POENIS EOS SUBICIUNT, QUI PRAECEPTA EARUM NEGLEXERINT.

12 SED DE PUBLICIS IUDICIIS HAEC EXPOSUIMUS, UT VOBIS POSSIBILE SIT SUMMO DIGITO ET QUASI PER INDICEM EA TETIGISSE. ALIOQUIN DILIGENTIOR EORUM SCIENTIA VOBIS EX LATIORIBUS DIGESTORUM SIVE PANDECTARUM LIBRIS DEO PROPITIO ADVENTURA EST.

7. Dále Corneliův zákon o falšování,¹⁰⁰³ který je označován také jako zákon o závětech, stíhá trestem ty, kteří vědomě a ve zlém úmyslu zhotoví nepravou závěť, nebo jinou nepravou listinu, zapečetí ji, předloží anebo podepíše anebo zhotoví falešnou pečeť, vystříhnou ji anebo ji otisknou. Otroci jsou podle tohoto zákona trestáni trestem smrti, který je stanoven také v zákoně o úkladných vrazích a travičích, svobodní pak doživotním vyhnanstvím.

8. Dalším hrozí trest podle Iuliova zákona o veřejném a soukromém násilí,¹⁰⁰⁴ jestliže použili násilí se zbraní nebo bez zbraně. Pokud bude žalovanému prokázáno použití ozbrojeného násilí, bude potrestán doživotním vyhnanstvím na základě Iuliova zákona o veřejném násilí, u násilí neozbrojeného bude naproti tomu zkonfiskována jedna třetina jeho majetku. Jestliže však byla oloupena panna, vdova, jeptiška anebo jiná žena, budou jak pachatelé, tak i jejich pomocníci, potrestáni smrtí, a to na základě naší konstituce,¹⁰⁰⁵ z níž lze toto vše přesně převzít.

9. Iuliův zákon o zpronevěře veřejného majetku¹⁰⁰⁶ stíhá ty, kteří si присvojili peníze nebo věci, jež jsou součástí veřejného, posvátného nebo zasvěceného majetku. Jedná-li se ale o soudce, kteří v době výkonu svého úřadu zpronevěřili veřejné peníze, budou potrestáni smrtí, a to nejen oni, ale také jejich pomocníci a ti, kteří od nich vědomě přijali zpronevěřený majetek. Ostatní, kteří podléhají tomuto zákonu, budou naproti tomu potrestáni doživotním vyhnanstvím.

10. Mezi veřejná soudní řízení náleží také Fabiův zákon o únosech.¹⁰⁰⁷ V mnoha případech, jak vyplývá ze svaté konstituce, ukládá trest smrti, v některých trest mírnější.

11. Kromě toho jsou veřejnými soudními řízeními ta, která se konají na základě Iuliova zákona o volebních podvodech,¹⁰⁰⁸ Iuliova zákona o vydírání,¹⁰⁰⁹ Iuliova zákona o machinacích při zásobování potravinami,¹⁰¹⁰ Iuliova zákona o zneužití veřejných peněz.¹⁰¹¹ Tyto zákony v některých svých částech sice nehrozí ztrátou života, ale těm, kteří je přestupují, hrozí jinými tresty.

12. Toto vše o veřejných řízeních jsme uvedli proto, abychom vám umožnili se s nimi obeznámit alespoň v krátkosti a – tak řečeno – souhrnně. O dalším můžete s Boží pomocí získat podrobnější znalosti v obšírných knihách Digest neboli Pandekt.¹⁰¹²

¹⁰⁰³ *Lex Cornelia de falsis* nebo *testamentaria* nebo *nummaria* Lucia Cornelia Sully z roku 81 př. n. l. zavedla nové skutkové podstaty falšování závětí a mincí. Srov. D. 48, 10.

¹⁰⁰⁴ Viz pozn. 977 a D. 48, 6–7.

¹⁰⁰⁵ C. 9, 13, 1 (a. 533).

¹⁰⁰⁶ *Lex Iulia peculatus* patrně z roku 8 př. n. l. byla navržena císařem Augustem. Srov. D. 48, 14.

¹⁰⁰⁷ *Lex Fabia de plagiaris* byla patrně roku 209 př. n. l. navržena Quintem Fabiem Labeonem a stíhala krádež lidí (*plagium*). Zavedla rovněž další skutkové podstaty (koupě a prodej svobodného člověka, navádění cizího otroka k útěku apod.). Srov. D. 48, 15.

¹⁰⁰⁸ *Lex Iulia ambitus* z roku 18 př. n. l. císaře Augusta. Srov. D. 48, 14.

¹⁰⁰⁹ *Lex Iulia repetundarum* Gaia Iulia Caesara z roku 59 př. n. l. Srov. D. 48, 11.

¹⁰¹⁰ *Lex Iulia de annona* císaře Augusta asi z roku 18 př. n. l. Srov. D. 48, 12.

¹⁰¹¹ *Lex Iulia de residuis* císaře Augusta z roku 8 př. n. l. zavedla pokutu ve výši jedné třetiny veřejných prostředků, které nebyly úředníkem včas vráceny. Srov. D. 48, 13.

¹⁰¹² Viz pozn. 3.

V naší překladové literatuře existuje již dlouhá a zároveň také velmi bohatá tradice převodů textů antických autorů do češtiny. Až na výjimky však mezi nimi chyběly právnické texty a čtenáři neměli možnost seznámit se s poklady starořímského právnického myšlení v celistvosti, jednalo se totiž především pouze o jejich výběry.

Právě absence kritických vydání překladů těchto textů byla jedním z důvodů vytvoření nové edice nakladatelství Karolinum nazvané FONTES IURIS ROMANI. Další a neméně podstatný důvod vyplývá z toho, že každá národní kultura vykazuje jisté svébytnosti, které ani v dnešní době, pro niž je charakteristický jistý univerzalizmus, neztrácejí na důležitosti. Její nedílnou součástí jsou rovněž jazykové výrazové prostředky, a tak i když většina vybraných textů již byla přeložena do mnoha jiných jazyků, neztrácí takovéto národní vydání na své opodstatněnosti.

Tato edice nenabídne, ostatně ani nemůže, veškeré bohatství římské právní vědy, ale pouze některé zásadní a zároveň také typické texty. Po tomto prvním dílu věnovaném učebnici práva z 6. století n. l., bude ve dvou dílech obsažen výběr toho podstatného a nejzajímavějšího z dalšího zákoníku císaře Iustiniana, z Digest. Následovat budou překlady nejstarších starořímských právních památek – tzv. královských zákonů a zákona dvanácti desek spolu s dvěma příručkami z pozdní doby, a to Ulpianovými Regulemi a Paulovými Sentencemi. Zastoupena bude také byzantská právní tvorba Eklogou a připravuje se rovněž překlad výkladového slovníku z 2. století n. l. od Sexta Pompeia Festa.

Snahou edice FONTES IURIS ROMANI bude zprostředkovat všem zájemcům nejen o římské právo, ale také o římský starověk, zasvěcený pohled na způsob tvorby a mechanismy fungování tohoto právního řádu, který tak hluboce ovlivnil evropský právní vývoj, a to nejen v minulých dobách, ale jehož výrazné stopy nacházíme v právu i dnes.

Michal Skřejpek

JMENNÝ A MÍSTNÍ REJSTŘÍK

Citování justiniánských Institucí je ve své podstatě velmi jednoduché. Skládá se ze tří údajů: první představuje knihu, druhý titul a třetí pak paragraf. Zkratka „pr.“ (*principium*) označuje začátek každého titulu, který předchází prvnímu paragrafu. Například 3, 4, 1 za jménem v tomto rejstříku odkazuje na třetí knihu, čtvrtý titul, první paragraf justiniánských Institucí. Zkratka „Const. Imp.“ pak znamená konstituci *Imperatoriam maiestatem*. Stejný způsob citace je použit také ve věcném rejstříku.

A

Aelius, S. Aelius Cato pozn. 56
Aelius Marcianus 1,8,2; 4,3,1; pozn. 41, 82
Africa Copnst. Imp. 1; 2,25 pr.; pozn. 432, 665
Africanus, Sex. Caecilius Africanus pozn. 290
Agrippina pozn. 516, 588
Achájové 3,23,2; pozn. 728
Alamanové Const. Imp. pr.
Alani Const. Imp. pr.
Alexandr Veliký pozn. 167, 233
Alexandria 1,20,5; pozn. 167
Anastasius I., císař Flavius Anastasius pozn. 604
Antové Const. Imp. pr.
Antoninus, císař M. Aurelius Severus
 Antoninus (Caracalla) 1,25,18; 1,26,3; 1,26,4;
 1,26,9; 2,6,9; 2,6,13; 2,10,7; 2,14 pr.; 2,15,3;
 2,17,3; 2,17,8; 2,20,7; 2,20,5; 2,20,12; 2,20,15;
 2,20,20; 2,25,1; pozn. 57, 191, 201
Apelles 2,1,34
Aquilius 4,3,15; pozn. 772
Aquillius Gallus 3,29,2; pozn. 790
Arcadius, císař Flavius Arcadius pozn. 565
Argolida pozn. 728
Armenia pozn. 354
Artaxerxes pozn. 998
Asia 3,19,14; pozn. 4, 472, 726, 896
Assyria pozn. 354
Athény 1,2,2; 1,2,10; pozn. 234, 998
Atilicinus 2,14 pr.; pozn. 391
Atilius, L. Atilius pozn. 160
Atilius, M. Atilius Regulus pozn. 160
Augustus, císař 1,1,11; 2,12 pr.; 2,23,1; 2,23,12;
 2,25 pr.; pozn. 33, 167, 277, 314, 361, 408, 516,
 613, 685, 977, 992, 993, 1006, 1008, 1010, 1011
Aulus Agerius 3,29,2; pozn. 792

B

Backhaus, R. Backhaus pozn. 386
Baetica pozn. 82
Berytus pr.

Bologna pozn. 3

Brutus, M. Iunius Brutus pozn. 236

C

Caesar, C. Iulius Caesar pozn. 169, 361, 496,
 1009
Caesarea 2,8,2; 3,19,12; pozn. 324, 685
Caligula, císař C. Iulius Caesar pozn. 588
Callistus pozn. 588
campus Martius 2,20,4; pozn. 465
Caninius, L. Caninius Gallus pozn. 73
Capelianus pozn. 456
Capitolium 3,15,4; pozn. 465, 664
Capua pozn. 899
Cassius, C. Cassius Longinus 3,23,2; 3,26,8;
 pozn. 175, 726
Cato, M. Porcius Cato Censorinus 1,11,12;
 pozn. 113
Cato M. Porcius Cato Licinianus 1,11,12;
 pozn. 113
Cato S. Aelius Cato pozn. 56
Catonius Verus 2,10,7
Celsus, P. Iuventius Celsus Titius Aufidius
 Hoenius Severianus 2,20,12; pozn. 175, 290,
 472
Cicero, M. Tullius Cicero pozn. 133, 790
Claudius Ti. Claudius Nero pozn. 408
Claudius, císař Ti. Claudius Nero Germanicus
 3,3,1; 3,8,3; pozn. 408, 516, 588, 650
Cocceius Campanus 2,17,3
Commodus, císař L. Aurelius Commodus
 pozn. 432
Constantin, císař Constantin I. Veliký pozn.
 569
Constantinopolis Const. Imp. 7; pozn. 2, 565,
 941
Cuiacius, J. Cuiacius pozn. 191

D

Dacia pozn. 354

Domitianus, cisar T. Flavius Domitianus
pozn. 362
Dorotheus Const. Imp. 3; pr.; pozn. 2
Dórové pozn. 728
Drakon 1,2,2
Drusilla pozn. 408

E

Efesos 4,6,33c; pozn. 234, 896
Eros 4,6,35
Etruskové pozn. 899

F

Fabius, Q. Fabius Labeo pozn. 1007
Falcidius, P. Falcidius pozn. 501
Frankové Const. Imp. pr.
Foinikie pozn. 685, 900
Fufius, C. Fufius Geminus pozn. 73
Furius, C. Furius pozn. 504

G

Gaius Const. Imp. 6; 2,18,5; pozn. 4, 126, 764
Germáni Const. Imp. pr.
Germanicus, C. Iulius Caesar Germanicus 1,11,11
Geta, L. Septimius Geta pozn. 191
Gordianus, cisar 2,19,6; pozn. 456
Gótové Const. Imp. pr.

H

Hadrianus, cisar P. Aelius Hadrianus 2,1,39;
2,10,7; 2,12 pr.; 2,19,6; 2,20,25; 3,3,2; 3,20,4;
pozn. 34, 97, 239, 342, 472, 586
Herakleitos pozn. 896
Hispania Ulterior pozn. 82
Homér 1,2,1; 2,7,1; 3,23,2; 4,3,1; pozn. 21, 191
Honorius, cisar Flavius Honorius pozn. 565
Horatius, Q. Horatius Flaccus pozn. 361
Hostilius, C. Hostilius Tubulus pozn. 934

I

Iavolenus, Iavolenus Priscus pozn. 175, 390
Irnerius pozn. 3
Italia pozn. 200, 569, 899
Iulianus, L. Octavius Cornelius Salvius
Iulianus Aemilianus 1,10,9; 1,26,5; 2,1,38;
2,20,9; 2,20,16; 2,20,18; 2,20,20; 3,8,2; 4,5,2;
pozn. 97, 175, 290
Iulius Sabinus 1,8,2

Iustinianus, cisar Flavius Iustinianus Const.
Imp. pr.; Const. Imp. 7; pr.; pozn. 1, 3, 4, 6,
35, 120, 126, 240, 243, 290, 295, 307, 311, 398,
607, 922,
Iustinus, cisar 2,7,3; 2,12,4; pozn. 307

K

Kampánie 4,6,33d; pozn. 899
Kappadokie pozn. 685
Kartágo 3,15,5; pozn. 113, 665
Kvádové pozn. 190
Kyros ml. pozn. 998

L

Labeo, M. Antistius Labeo 2,25 pr.; pozn. 175,
539, 540
Latinové 1,5,3; 3,7,4; pozn. 619, 621
Latium pozn. 619, 899
Leo, cisar Leo I. 3,15,1; 3,19,14; pozn. 660
Livius, T. Livius pozn. 361
Lucius Lentulus 2,25 pr.
Lucius Verus pozn. 193

M

Macedo pozn. 918
Maevius 2,1,31; 2,15,4; 3,14,6; 3,16 pr.; 4,1,8;
4,1,11; 4,4,5; 4,17,1
Magnus Maximus, cisar pozn. 565
Manilius, Manlius Manilius pozn. 236
Marcellus, Ulpius Marcellus 1,4 pr.; 2,5,5;
pozn. 41
Markomani pozn. 190
Marcus, cisar M. Aurelius Antoninus 1,25,1;
1,25,3; 1,25,6; 2,6,14; 3,4 pr.; 3,11 pr.; 4,6,30;
pozn. 41, 190, 193, 198, 342, 594
Massurius Sabinus 2,14 pr.; 2,20,36; 3,23,2;
3,26,6; 3,26,8; 4,3,15; pozn. 175, 389
Menelaos 2,7,1
Messalina pozn. 588
Mesopotamia pozn. 354
Mucius, P. Mucius Scaevola pozn. 236

N

Narcissus pozn. 588
Neratius, Neratius Priscus pozn. 175, 290, 390
Nero, cisar Nero Claudius Caesar Augustus
Germanicus 2,23,4; pozn. 516, 588
Nerva, M. Cocceius Nerva pozn. 175

Nerva, císař M. Cocceius Nerva 2,12 pr.;
pozn. 354, 362
Norbanus, L. Norbanus Balbus pozn. 55
Numerius Negidius 3,29,2; pozn. 792
Numidia pozn. 456

O

Octavius, C. Octavius pozn. 361
Orfitus, Ser. Cornelius Scipio Orfitus 3,4 pr.
Ostorius Scapula, P. Ostorius Scapula 3,8,3
Ovidius, P. Ovidius Naso pozn. 361

P

Palestina pozn. 685
Pallas pozn. 588
Papinianus, Aemilius Papinianus 1,25,2; 1,26,7;
2,1,8; 2,6,9; 2,20,14; 2,23,7; 2,25,1; pozn. 191,
200
Papius, M. Papius Matilus pozn. 613
Parhasios 2,1,34
Partenios 2,15,4
Paterculus, C. Velleius Paterculus pozn. 408
Paulus, Iulius Paulus 2,14 pr.; pozn. 388, 389, 390
Pegasus 2,23,5
Peiraeus 2,7,1
Pertinax, císař P. Helvius Pertinax 2,17,7-8;
pozn. 432
Philippus Arabs, císař M. Iulius Philippus
pozn. 456
Pius, císař T. Aurelius Antoninus Pius 1,8,2;
1,25,8; 2,6,9; 2,15,1; 2,20,4; pozn. 41, 80
Plautius 2,14 pr.; pozn. 390
Polybius pozn. 588
Pompeius, Gn. Pompeius Magnus pozn. 1000
Pomponius, Sex. Pomponius 2,10,5; pozn. 290,
342, 389, 390
Popilius Rufus 3,11 pr.
Poppaeus, C. Poppaeus Sabinus pozn. 613
Proculus, patrň Gn. Acerronius Proculus
3,23,2; pozn. 175, 290, 730
Proculus, Sempronius Proculus pozn. 391
Publicius, Q. Publicius 4,6,4
Pusio 2,23,5

Q

Quintus Mucius, Q. Mucius Scaevola 3,25,2;
pozn. 749, 750, 790
Quirinus 1,2,2; pozn. 20

R

Roma 1,5,3; 1,20 pr.; 1,20,4; 1,25 pr.; 1,26,1;
4,6,33c; 3,15,5; pozn. 20, 257, 516, 519, 619,
664, 665, 899
Romulus pozn. 20
Rufus, Iulianus Rufus 3,4 pr.

S

Samnité pozn. 899
Scaevola, Q. Cervidius Scaevola 1,25,16; pozn.
198
Seneca, L. Annaeus Seneca 2,23,4; pozn. 516
Sentius, C. Sentius Saturninus pozn. 56
Servius pozn. 871
Servius Sulpicius, Ser. Sulpicius Rufus 1,13,1;
3,25,2; pozn. 133, 134, 539, 726, 750
Severus, císař L. Septimius Severus 1,25,18;
1,26,3; 1,26,4; 1,26,9; 2,6,9; 2,6,13; 2,9,5; 2,10,7;
2,14 pr.; 2,15,3; 2,17,3; 2,17,8; 2,20,5; 2,20,12;
2,20,15; 2,20,20; 2,25,1; pozn. 41, 200, 201
Sidon pozn. 11
Silanus, M. Iunius Silanus Torquatus pozn. 55
Sokrates pozn. 998
Solon 1,2,1
Sparta 1,2,10
Statilius Severus 2,11,1
Stichus 2,20,8; 2,20,30; 2,20,31; 2,20,36; 2,21,1;
3,19,1; 3,19,23; 3,23,4; 4,6,33d; 4,6,35
Suetonius, C. Suetonius Tranquillus pozn. 408,
588
Suillus Rufus, P. Suillus Rufus 3,8,3
Sulla, L. Cornelius Sulla pozn. 853, 994, 1003
Syria pozn. 726

T

Tacitus, P. Cornelius Tacitus pozn. 408, 588
Telemachos 2,7,1
Theodora pozn. 295
Theodosius I., císař Flavius Theodosius Veliký
pozn. 565
Theodosius II., císař Flavius Theodosius pozn.
569
Theofilus Const. Imp. 3; pr.; pozn. 2
Thracia pozn. 472
Tiberius 2,16 pr.
Tiberius, císař Ti. Iulius Caesar Augustus
1,11,11; 2,15,4; pozn. 389, 408
Tibera pozn. 465

Timesitheus pozn. 456

Titius 2,1,28; 2,1,31; 2,1,33; 2,7,4; 2,13,1; 2,16,7;
2,20,8; 2,20,31; 2,20,36; 2,21,1; 2,22,1; 2,23,2;
3,16 pr.; 3,19,2; 3,19,3; 3,19,15; 3,19,19; 3,23,1;
3,24,4; 3,25,2; 3,26,3; 3,26,4; 3,26,5; 3,26,6;
3,26,7; 3,26,8; 3,26,10; 3,28,3; 3,29,1; 3,29,3;
3,29,4; 4,1,8; 4,1,11; 4,2,2; 4,4,2; 4,4,5; 4,6,1;
4,7,4b; 4,13,1; 4,17,1

Traianus, císař M. Ulpius Traianus 2,11,1; 2,12
pr.; 3,7,4; pozn. 534, 362

Trebatius, C. Trebatius Testa 2,25 pr.;
pozn. 539

Trebellius Maximus 2,23,4

Tribonianus Const. Imp. 3; Const. Imp. 4; pr.;
1,5,3; 2,8,2; 2,23,12; pozn. 1

Tusculum 3,29,4

Tyros 4,6,33d; pozn. 900

V

Valentinianus I., císař Flavius Valentinianus
pozn. 565

Valentinianus II., císař Flavius Valentinianus
pozn. 565

Vandalové Const. Imp. pr.

Vergilius, P. Vergilius Maro 1,2,2; pozn. 22, 361

Vespasianus, císař T. Flavius Vespasianus
2,23,5; pozn. 519, 918

Vindobona pozn. 565

Virginus Valens 3,11,1

Voconius, Q. Voconius Saxa pozn. 505

X

Xenofon 4,18,5

Z

Zeno, císař 2,6,14; 3,24,3; 4,4,10; 4,6,33e; 4,6,34;
4,13,10; pozn. 294

VĚCNÝ REJSTŘÍK

A

- abolitio** 4,4,12
- abortio** 2,13,1
- abrogatio** 1,7; 1,2,11; 2,20,2; 3,1,16; 3,9,5; 3,9,7; 3,9,12; 3,15,1; 4,6,8; 4,6,29
- absentia** 1,23,6; 1,25,2; 2,6 pr.; 2,6,6; 2,20,31; 3,19,12; 3,22,2; 3,27,1; 4,6,5; 4,10 pr.
- absolvere** 4,2,1; 4,6,27; 4,12,2; 4,17,2
- abstinere se ab hereditate** 2,19,2; 2,19,5
- accessio**
 - **aedificatio** 2,1,29; 2,1,30
 - **alluvio** 2,1,20; 3,23,3
 - **alveus derelictus** 2,1,23
 - **avulsio** 2,1,21
 - **insula in flumine nata** 2,1,22
 - **pictura** 2,1,34
 - **plantatio** 2,1,31
 - **satio** 2,1,32
 - **scriptura** 2,1,33
 - **textura** 2,1,26
- accusatio** 1,26,2; 2,18,1
- acta** 1,11,12; 1,12,8; 2,7,2; 4,11,3
- actio, -nes** 1,2,12; 2,6,14; 2,20,21; 2,23,9; 3,28 pr.; 3,29,2; 2,23,9; 3,28 pr.; 3,29,2; 4,1,12; 4,6 pr.-40; 4,7,7; 4,8,5-6; 4,10 pr.; 4,13,1; 4,13,3; 4,13,10; 4,15 pr.; 4,17,2
 - **ad exhibendum** 2,1,29; 2,8,2; 4,1,4; 4,6,31; 4,17,3
 - **adiecticiae qualitatis** 4,7 pr.-8
 - **ad supplendam legitimam** 2,18,3; 3,7,3
 - **adversus nautas, caupones, stabularios** 4,5,3
 - **aedilicia** 4,9,1
 - **arbitraria** 4,6,31; 4,6,33c
 - **bonae fidei** 4,6,28-30
 - **calumniae** 4,16,1
 - **commodati** 3,14,2; 3,24,2; 4,1,16; 4,6,16; 4,6,17; 4,6,28
 - **communi dividundo** 3,27,3; 4,6,20; 4,6,28; 4,17,5
 - **condictia** 3,14 pr.; 3,14,1
 - **contraria** 3,27,1; 3,27,2; 4,16,2
 - **damni iniuriae** 3,23,3a; 4,3 pr.; 4,6,19; 4,6,23; 4,6,26; 4,8,4; 4,12,1
 - **de aestimato** 4,6,28
 - **de deiecto vel effuso** 4,5,1; 4,5,2
 - **de dote** 2,20,15; 4,6,29; 4,6,37
 - **de fructibus** 2,1,35
 - **de inofficio testamento** 2,18 pr.-6; 3,1,14; 3,7,3
 - **de in rem verso** 2,8,2; 4,7,4; 4,7,4b; 4,7, 5-5a
 - **de pauperie** 4,9,1
 - **de peculio** 4,6,8; 4,6,10; 4,6,36
 - **depositi** 3,14,3; 4,6,17; 4,6,23; 4,6,26; 4,6,28; 4,6,30; 4,16,2
 - **de posito vel suspenso** 4,5,1-2
 - **de tigno iuncto** 2,1,29
 - **directa** 3,27,1-2; 4,3,16; 4,16,2
 - **doli** 4,6,31
 - **empti venditi** 3,23,1; 3,23,5; 4,6,17; 4,6,22; 4,6,28
 - **ex causa interdicti** 4,15,8
 - **ex contractu** 3,14 pr.-4; 3,15 pr.; 3,19,4; 3,19,25; 3,23,1; 3,23,5; 3,24 pr.; 3,24,2; 3,25,9; 3,26 pr.; 3,26,7-8; 3,26,10-11; 3,26,13; 3,27,6; 4,5,2; 4,6, 15; 4,6,17; 4,12,1
 - **exercitoria** 4,7,2-2a; 4,7,5; 4,7,8
 - **ex lege** 4,12 pr.
 - **ex maleficiis** 4,6,18
 - **ex mutui datione** 4,6,23
 - **ex permutatione** 4,6,28
 - **ex stipulatu** 3,15 pr.; 3,19,25; 4,6,17; 4,6,22; 4,6,29; 4,6,33d; 4,13,2
 - **ex testamento** 2,20,6; 2,20,9; 4,6,4
 - **familiae erciscundae** 3,27,4; 4,6,20; 4,6,28; 4,17,4
 - **finium regundorum** 4,6,20; 4,17,6
 - **furti** 2,1,26; 2,1,34; 3,23,3a; 4,1,4; 4,1,8; 4,1, 12-19; 4,2,2; 4,6,14; 4,6,18; 4,8,4; 4,12 pr.-1
 - **concepti** 4,1,3-4
 - **manifesti** 4,1,5; 4,2 pr.; 4,6,18; 4,6,25; 4,6,27; 4,12 pr.-1; 4,16,1
 - **nec manifesti** 4,1,5; 4,2 pr.; 4,4,6,18; 4,6,23; 4,6,26; 4,16,1
 - **non exhibiti** 4,1,4
 - **oblati** 4,1,3-4
 - **prohibiti** 4,1,4
 - **hereditaria** 2,23,4; 2,23,6-7; 2,23,9; 3,9,9
 - **hypothecaria** 2,20,2; 4,6,7; 4,6,31
 - **in bonum et aequum** 4,5,1
 - **in duplum** 2,1,29; 3,23 pr.; 4,1,5; 4,1,19; 4,5,1; 4,6,14; 4,6,17-19; 4,6,21; 4,6,23; 4,6,26; 4,9,1; 4,13,10; 4,16,1
 - **in factum** 4,1,11; 4,1,16; 4,3,16; 4,5,3; 4,13,1-2
 - **in fideiussorem** 3,20,4
 - **in heredem** 2,23,7

- **iniuriarum** 4,4,2-3; 4,4,6; 4,4,8-10; 4,4,12; 4,8,4; 4,12,1
- **in personam** 2,1,2; 2,1,6; 2,8,2; 2,20,2; 3,14 pr.-1; 3,14,21; 3,23,3a; 3,27,6; 4,1,19; 4,6,1; 4,6,3; 4,6,8; 4,6,14-15; 4,6,17-18; 4,6,24-25; 4,6,30-31; 4,7,8; 4,11,1-2; 4,11,5; 4,12 pr.-1; 4,13,5
- **in quadruplum** 4,1,5; 4,1,19; 4,2 pr.; 4,6,14; 4,6,18-19; 4,6,21; 4,6,25; 4,16,1
- **in rem** 2,1,28; 2,20,2; 4,6,1-7; 4,6,13-15; 4,6,17; 4,6,30-31; 4,11 pr.-2; 4,11,5; 4,12 pr.; 4,13,3-5; 4,17,2
- – **directa** 4,6,4
- – **negativa** 4,6,2
- **in simplum** 4,2 pr.; 4,6,19; 4,6,21-22
- **in solidum** 4,7,2
- **institoria** 4,7,2-2a; 4,7,5; 4,7,8
- **in triplum** 4,6,21; 4,6,24; 4,6,33c; 4,16,1
- **iure civili** 2,23,4; 4,6,4
- **legis Aquiliae** 4,3 pr.; 4,3,9; 4,3,13; 4,6,19; 4,6,23; 4,6,26
- – **directa** 4,3,16
- – **in factum** 4,3,16
- – **utilis** 4,3,16
- **locati conducti** 3,24,2
- **mandati** 3,19,4; 3,26 pr.; 3,26,7-8; 3,26,10-11; 3,26,13; 4,6,17; 4,6,22; 4,6,28; 4,16,2
- **mixta** 4,6,16-20
- **negotiorum gestorum** 3,27,1; 4,6,28
- **noxalis** 4,6,3; 4,8 pr.-7; 4,9 pr.-1
- **perpetua** 4,12 pr.
- **petitoria** 4,15,4
- **pigneraticia** 3,14,4; 4,6,28
- **poenalis** 4,1,19; 4,3,9; 4,6,12; 4,6,16; 4,6,18; 4,9,1; 4,12,1
- **praeiudicialis** 4,6,13
- **praescriptis verbis** 3,24,1-2; 4,6,28
- **pro interdictis** 4,15 pr.
- **pro parte** 3,20,4
- **pro socio** 3,25,9; 4,6,17; 4,6,28; 4,6,38; 4,16,2
- **publica** 4,18 pr.-1
- **Publiciana** 4,6,4; 4,6,31
- **quasi Serviana** 4,6,7; 4,6,31
- **quod iussu** 4,7,1
- **quod metus causa** 4,6,25; 4,6,27; 4,6,31
- **recepticia** 4,6,8
- **rei persecutoria** 4,6,16-17
- **rei uxoriae** 2,20,15; 4,6,29
- **rescissoria** 4,6,5-6
- **Serviana** 4,6,7; 4,6,31
- **servi corrupti** 4,1,8; 4,6,23; 4,6,26
- **stricti iuris** 4,6,28
- **subsidiaria** 1,24,2
- **temporalis** 4,12 pr.
- **tributoria** 4,7,3; 4,7,5a
- **tutela** 3,27,2; 4,6,28; 4,16,2
- **utilis** 2,1,34; 2,23,4; 4,3,16; 4,6,5; 4,15,8
- **vi bonorum raptorum** 4,2 pr.-2; 4,6,19; 4,8,4; 4,12,1; 4,16,2
- ademptio legati** 2,20,12; 2,20,36; 2,21 pr.-1; 4,6,33
- adfinitas** 1,10,6-7; 4,18,6
- adgnatio** 1,15,3; 2,13,1-2; 2,17,1; 3,2,1-3b; 3,2,7; 3,5,4-5; 3,6,8; 3,6,12
- adgnatus** 1,15,1-2; 1,16,7; 1,23,3; 3,1,15-16; 3,2,1-3b; 3,2,5; 3,2,7; 3,4 pr.; 3,5 pr.-1; 3,6,12; 3,9,1
- **proximus** 1,16,6; 3,2 pr.-1; 3,2,3; 3,2,5-7
- aditio hereditatis** 1,21 pr.; 2,9,3; 2,13,1; 2,14,1; 2,14,3; 2,15,4; 2,17,2; 2,19,4-6; 2,20,20; 2,20,33; 2,22 pr.; 2,22,2; 2,23,2; 2,23,5-7; 3,1,15; 3,2,7; 3,3,2; 3,4,4; 3,9 pr.; 3,11 pr.-1; 3,11,3; 3,17 pr.; 4,3,10
- adiudicatio** 4,6,20; 4,17,4; 4,17,7
- administratio** 1,20,3; 1,20,7; 1,23,5; 1,24,1-2; 1,25,1; 1,25,8; 1,25,18; 2,1,43; 2,12,2; 2,18,4; 3,442 19,20; 3,26,10; 3,27,1; 4,4,7; 4,11,3; 4,18,9
- adoptio** 1,10,1-2; 1,11 pr.-12; 1,10,11; 1,12,8-9; 2,17,1; 2,17,6; 3,1,10-11; 3,1,14; 3,2,2; 3,7,1
- adquisitiones** 1,11,3; 2,6,14; 2,14,3; 2,19,1; 2,20,6; 3,25,4; 4,6,40
- **ex causa lucrativa** 2,20,6
- **fructuum** 2,1,36
- **hereditatis** 2,19,4; 2,19,7; 3,1,3; 3,2,5-7
- **legati** 2,4,2; 2,20,6; 2,20,20; 2,20,32-33
- **non per nosmet ipsos** 1,11,3; 2,9 pr.-6; 2,12 pr.; 2,14,3; 2,15,4; 2,19,4; 2,28,2; 3,4 pr.; 3,10,1-2; 3,17 pr.-2; 3,28 pr.-3
- **per procuratorem** 2,9,5
- **per universitatem** 2,9,6; 2,20 pr.; 3,10 pr.; 3,12,1
- **possessionis** 4,15,3; 4,15,5
- adrogatio** 1,11,1; 1,11,3-4; 1,11,9; 1,11,11; 1,22,1; 2,9,6; 2,11,5; 2,17,1; 3,1,14
- adsignatio libertorum** 3,8 pr.-3
- adulescens** 1,23,2; 1,24,1; 2,20,3; 3,6,9
- adulteria** 2,14 pr.; 4,18,4
- advocati** 2,8,2; 3,19,12; 4,16,1
- aedes** 2,3,4; 2,4,2; 2,5,2; 2,10,8; 2,10,13; 4,48
- aedificatio** 2,1,29-30; 4,15,1; 4,15,7

aedificium 2,1,1; 2,1,8; 2,1,29; 2,1,32; 2,3,1; 3,23,3;
4,7,4a
aediles curules 1,2,7; 4,19,1
aequitas 1,8,2; 2,1,39-40; 4,5,1; 4,6,5; 4,6,20;
4,6,30; 4,6,39; 4,7,2a; 4,9,1
aes 2,1,25; 3,14 pr.; 3,23,2
aestimatio 2,4,2; 2,20,4; 2,20,6; 2,20,9-10;
2,24,1; 3,23,1; 4,1,16; 4,3 pr.; 4,3,3; 4,3,9-10;
4,3,14-15; 4,4,7; 4,6,23-24; 4,6,28; 4,6,31;
4,7,4b-c
– **duodecim annorum** 1,22 pr.; 2,16,8
– **litis** 3,27,7; 4,3,9; 4,8 pr.; 4,11 pr.; 4,11,2; 4,11,5;
4,15,5-6; 4,16,1; 4,17,2
aetas 1,5,3; 1,6,1; 1,6,5; 1,6,7; 1,11,4; 1,13,1; 1,19 pr.;
1,20,6; 1,22 pr.; 1,25,3
– **decem et septem annorum** 1,6,7
– **decem et octo annorum** 1,6,7; 1,11,3
– **quattuordecim annorum** 1,6,7; 1,22 pr.;
2,16,8
– **septuaginta annorum** 1,11,4
– **viginti annorum** 1,3,4; 1,6,4; 1,6,7
– **viginti quinque annorum** 1,14,2; 1,23 pr.;
1,23,3; 1,25,13; 2,19,5-6
ager 2,1,20; 2,1,22-24; 2,5,4; 4,6,20; 4,17,6
agere 2,18,1-2; 2,18,4-7; 4,10 pr.; 4,13,5; 4,13,5;
4,13,10
– **alieno nomine** 1,6,7; 2,18,5; 4,2,3; 4,2,6;
4,4,19; 4,10 pr.-2
– **civiliter** 4,4,10
– **criminaliter** 4,3,11; 4,4,10
– **iterum de eadem re** 4,11 pr.; 4,13 pr.
– **proprio nomine** 2,18,4; 4,4,6; 4,10 pr.
alienationes 2,1,8; 2,1,30; 2,1,40; 2,6,3-6; 2,6,14;
2,8 pr.-2; 2,14,1; 2,9,1; 2,20,10; 2,20,12; 2,20,17;
2,20,36; 3,19,20
– **alienandi potestas** 2,8 pr.-2
– **a non domino** 2,1,35; 2,6 pr.; 2,6,4; 2,6,14
alimenta 1,26,9-10
allegatio 1,25,20; 3,19,12; 4,14 pr.-2; 4,16,1
ambitus 4,18,11
ancilla 1,3,4; 1,4 pr.; 1,6,5; 2,1,37; 2,6,5; 2,20,7;
2,20,17; 2,22,2
animalia 1,2 pr.; 2,1,12; 2,1,14-16; 2,1,19; 2,22,2;
4,9 pr.-1
animus domini 2,1,48
– **furandi** 2,6,5; 4,1,7
– **novandi** 3,29,3
– **revertendi** 2,1,15
annona 4,18,11

annus 1,25,2; 2,6 pr.; 3,9,9; 3,19,26; 4,2 pr.; 4,3
pr.; 4,3,9; 4,3,14; 4,6,5; 4,6,19; 4,6,33; 4,12 pr.;
4,15,4a
anulus 2,10,5
aper 4,9,1
apes 2,1,14-15
aqua profluens 2,1,2; 2,1,24; 2,3,4
arbitratus boni viri 2,18,3; 3,23,1; 3,24,1
arbitrium iudicis 2,1,28; 4,6,30-31; 4,6,39; 4,9,1
arbor 2,1,4; 2,1,21; 2,1,31; 2,1,38; 3,23,3; 4,3,5;
4,17,6
arborum deiectio 3,23,3
arcus 4,18,5
argentum 2,1,25; 2,1,27; 2,21 pr.; 2,24 pr.; 3,14
pr.; 3,24,5; 4,1,6
arma 4,15,6; 4,15,8; 4,18,5
armarium 2,1,25
armentum 4,1,11
arra 3,23 pr.
artifex 2,1,25
as 2,14,5; 2,23,8
attemplatio pudicitiae 4,4,1
auctoritas 1,2,7-8; 2,23,1; 2,23,7; 2,25 pr.
– **imperatoris** 1,11,1
– **iuris** 1,2,7
– **patris** 3,19,10
– **tutoris** 1,21 pr.-3; 2,8,2; 3,1,3; 3,14,1; 3,19,9;
3,29,3
aurei 2,20,36; 2,22,2-3; 3,7,3; 3,15,2; 3,15,4; 3,15,7;
3,16 pr.; 3,19,3-5; 3,19,19; 3,20,5; 3,24,4; 3,26,8;
4,5,1; 4,6,32a; 4,6,33d; 4,7,4b; 4,17,1
aurifex 3,24,4
aurum 2,1,25; 2,1,27; 2,2,1; 3,14 pr.; 3,24,4
avus, -ia 1,11,7; 1,12 pr.; 1,12,8; 1,12,10; 1,26,3;
2,13,7; 2,20,26; 3,1,7-8; 3,1,15-16; 3,3,2-3; 3,4,1;
3,6,2-6; 3,7,3; 3,9,3
avunculus 1,15,1; 3,1,15; 3,2,1-5; 3,6 pr.; 3,6,3;
3,6,12

B

bellum 1,2,2; 1,25 pr.
beneficium 3,1,11
– **abstinendi** 2,19,2; 2,19,5-6
– **competentiae** 4,6,37
– **divisionis** 3,20,4
– **imperiale** 2,19,6; 3,7,4
– **inventarii** 2,19,6
– **separationis** 2,19,1
bez závěti, viz intestatus

biennium 2,6 pr.; 3,21 pr.
bigamia 1,1,6
bona 1,6,3; 1,6,7; 1,11,3; 1,12,6; 1,25,4; 1,26,9; 3,7,4
 – **defuncti** 2,18,2; 2,19,1; 2,22,2-3; 2,23,10; 3,3,5;
 3,3,7; 3,11,2
 – **fides** 2,1,30; 2,1,32-35; 2,6 pr.-4; 2,6,7; 2,6,9-
 10; 2,8,2; 2,9,4-5; 3,28,1; 4,1,15; 4,6,28-30;
 4,17,2
 – **vacantia** 2,6,9
bonorum possessiones 1,21,1; 2,6,12; 2,9,6; 3,9
 pr.-12; 4,12 pr.; 4,15,1; 4,15,3
 – **contra tabulas** 3,1,12; 3,1,14; 3,7,1; 3,7,3; 3,9,
 3-4; 3,9,6; 13,3
 – **emptio** 3,12 pr.
 – **ex lege** 3,9,8
 – **intestati** 3,1,13; 3,1,15; 3,9,3; 3,9,5; 3,9,8-9
 – **patrono ex patronae** 3,9,3; 3,9,6
 – **secundum tabulas** 2,17,6; 3,9,1; 3,9,3-4; 3,9,8
 – **tum quam ex familia** 3,9,3; 3,9,6
 – **unde cognati manumissoris** 3,9,3; 3,9,7
 – **unde cognati proximi** 3,1,3a; 3,1,8; 3,1,13;
 3,2,3; 3,2,7; 3,3 pr.; 3,5,1-2; 3,5,4-5; 3,5,10;
 3,9,3; 3,9,5
 – **unde decem personae** 3,9,3; 3,9,5
 – **unde legitimi** 3,5,5; 3,9,3; 3,9,6
 – **unde liberi** 3,1,9; 3,1,13; 3,7,3; 3,9,3-4
 – **unde vir et uxor** 3,9,3; 3,9,6
 – **venditio** 3,12 pr.
bonum et aequum 3,22,3; 3,24,5; 4,6,20;
 4,6,30-31; 4,6,39
bonus pater familias 2,1,38
bos 3,23,2; 3,24,2; 4,1,11; 4,3,1; 4,9 pr.
bratranci, viz sobrini

C

caecus 2,12,4
caelum 1,2 pr.; 4,18,6
calumnia 2,23,12; 4,16,1
canis 4,3,1; 4,18,6
capitis deminutio 1,15,3; 1,16 pr.-7; 2,4,2-3;
 2,11,5; 2,17,4-5; 3,4,2; 3,5,1; 3,6,12; 3,10 pr.
capra 4,3,1
captivitas 1,2,2; 1,3,4; 1,12,5; 1,20,2; 4,6,4
castra 2,11,3; 2,12 pr.
castratus 1,11,9
casus (fortuitus) 2,1,27-28; 2,1,39; 3,14,2; 3,14,4;
 3,23,3; 3,24,5
caupo 4,5,3
caupona 4,5,3

causa 1,6,6; 1,11,3
 – **donationis** 2,1,41
 – **emptionis** 2,20,6
 – **falsa** 2,20,31
 – **lucrativa** 2,20,6
 – **tradantur** 2,1,41
cautiones 1,11,3; 1,20,3; 1,20,5; 2,4,2; 3,11,1-2;
 3,18,1-2; 3,18,4; 3,19,20; 4,17,2-3
cessio
 – **actionum** 2,20,21
 – **bonorum** 1,6,1; 3,25,8; 4,6,40; 4,14,4
císařské konstituce 1,5,3; 1,6,2; 1,7 pr.; 1,8,2;
 1,11,3; 1,11,12; 1,12,4; 1,12,6; 1,19; 1,20,5; 1,22 pr.;
 1,25,13; 2,1,8; 2,1,40; 2,4,3; 2,6 pr.; 2,6,13-14;
 2,7,1-4; 2,8,1-2; 2,9,1; 2,9,1; 2,11 pr.; 2,11,6;
 2,12,3; 2,13,5; 2,14 pr.; 2,16,1; 2,18,2-3; 2,18,6;
 2,19,6; 2,20,2; 2,20,23; 2,20,34-36; 2,23,12;
 3,1,2a; 3,1,14; 3,1,16; 3,2,3b; 3,2,7-8; 3,3,4-5;
 3,5 pr.; 3,6,10; 3,7,3-4; 3,9 pr.; 3,9,5-6; 3,9,12;
 3,10,1-2; 3,11,7; 3,12,1; 3,15,1; 3,19,12-14; 3,21
 pr.; 3,23 pr.-1; 3,24,3; 3,27,7; 3,28 pr.; 3,28,3;
 3,29,3a; 4,1,8; 4,4,16; 4,2,1; 4,4,10; 4,6,8;
 4,6,24-25; 4,6,30; 4,6,33c-34; 4,12 pr.; 4,13,2;
 4,13,10-11; 4,16,1; 4,18,8
civitas 1,2,10-11; 2,1,6; 2,1, 39
 – **(občanství)** 1,2,4; 1,12,1; 1,16,1-3; 2,17,6
 – **Romana** 1,5,3; 1,9,2; 1,12,1; 2,25 pr.; 3,7,4
claves 2,1,45
 – **codicilli** 1,12,4; 2,21 pr.-1; 2,25 pr.-3; 3,11,3;
 4,6,33
Codex Theodosianus 3,1,16
codicillus 2,25 pr.-2
cognatio 1,15,3; 1,16,6; 3,1,8; 3,2,4; 3,5,4; 4,18,6
 – **civilis (adgnatio)** 1,10,2; 1,11,2
 – **ex feminis** 1,15,1; 3,1,15-16; 3,3 pr.; 3,5,2
 – **ex masculis (adgnati)** 1,15,1; 3,1,15-16; 3,2,1;
 3,3 pr.
 – **ex transverso** 1,10,2; 3,1,16; 3,2,4; 3,5,2
 – **inferior** 1,10,1; 3,6 pr.
 – **naturalis** 1,10,3; 1,11,2; 3,5,1
 – **servilis** 1,10,10; 3,6,10
 – **superior** 1,10,1; 3,6 pr.
cognatus 1,26,4; 2,18,1; 2,20,25; 3,1,13; 3,2,3a;
 3,2,4; 3,2,7; 3,3 pr.; 3,3,5; 3,5,1; 3,5,5; 3,9,3
cognitio extraordinaria 3,12 pr.
coheres 2,15,3; 2,20,36; 3,7, 3; 3,27,4; 4,6,20; 4,17,4
collegatarius 2,20,8
columba 2,1,15
comici 4,3,10

comitia calata 2,10,1
commixtio 2,1,28
commodatum 2,1,44; 2,6,4; 3,14,2; 4,1,6-8;
 4,1,11; 4,1,16; 4,6,17; 4,6,28; 4,15,5
communio 2,1,9; 2,1,27-28; 2,1,31; 2,7,4; 2,12
 pr.; 2,14,3; 2,20,8; 3,3,3; 3,17,3; 3,25,2; 3,25,4;
 3,25,9; 3,26,4; 3,27,3; 3,28,3; 4,6,20
compensatio 4,6,30; 4,6,39
conceptus 1,4 pr.; 3,1,8
concupere 1,4 pr.; 1,12,9; 3,18,3; 3,6,10
concubina 1,10,13; 3,1,2a
condemnatio 4,4,7; 4,4,10; 4,5,1; 4,6,25; 4,6,27;
 4,6,32; 4,6,36-38; 4,6,40; 4,17,1-2; 4,17,4-7
condicio 1,11,3; 1,14,3; 1,20,1; 1,22,2; 2,7,3;
 2,11,3; 2,14,9; 2,14,11; 2,19,4; 2,20,14; 2,20,23;
 2,20,31-33; 2,23,2; 2,25,2; 3,11,1; 3,15,2; 3,15,4;
 3,15,6; 3,19,5; 3,19,25; 3,20,5; 3,23,1; 3,23,4;
 3,26,12; 3,29,3; 4,6,33b
 – **impossibilis** 2,14,10; 3,19,11; 3,19,22
 – **potestativa** 3,15,4; 3,19,11
 – **quae ad praeteritum vel ad praesens tempus**
refertur 3,15,6
condictio 2,8,2; 3,14 pr.-1; 3,27,6; 4,6,15;
 4,6,17-18; 4,6,22
 – **indebiti** 3,14,1; 3,27,6-7
conductor 3,24 pr.; 3,24,3; 3,24,5-6
confessio 2,23,12; 4,6,26
confirmatio 1,13,5; 1,23,1; 2,25 pr.-1; 4,11,3
confusio 2,1,27
consanguinitas 3,2,1; 3,2,3b; 3,4 pr.; 3,5,4
consensus 1,2,9; 1,2,11; 1,10pr.; 1,11,7; 1,12,8; 2,1,
 9; 2,8 pr.; 2,12 pr.; 3,10 pr.; 3,11,1; 3,15,1; 3,18,
 3; 3,19,13; 3,22 pr.-3; 3,24 pr.-1; 3,24,3-4; 3,25,
 1-2; 3,25,4-5; 3,25,8; 3,29 pr.; 3,29,4; 4,1,8;
 4,6,7
 – **curatoris** 3,1,3
consilium 1,6,4
consobrini 3,6,4-6
consolidatio 2,4,3
consul 1,2,4; 1,12,4; 1,20,3; 2,1,46; 2,20,25; 2,23,1
consularia dignitas 1,12,4
contractus 1,2,2; 2,21 pr.; 3,14,2; 3,24,1-3;
 3,26,13; 3,29,4; 4,6,10
contubernium 3,1,2a
contumelia 4,4 pr.
conventiones 3,18,3; 4,15,3
corpus
 – **ex cohaerentibus** 2,20,18-19
 – **ex distantibus** 2,20,18

corrupto servi 4,1,8; 4,6,23
creditor 1,6 pr.; 1,6,3; 2,8,1; 2,12 pr.; 2,19,1;
 2,20,14; 3,9,9; 3,10,3; 3,1,1-2; 3,14,4; 3,20,4;
 4,1,6; 4,1,10; 4,1,14; 4,2,2; 4,6,7; 4,6,29; 4,6,40;
 4,7,3; 4,7,4c; 4,7,5a, 4,7,7; 14 pr.; 4,14,4
cullens 4,18,6
culpa 1,26,6; 2,1,30; 3,14,2-3; 3,23,3; 3,25,9; 4,2,2;
 4,3,3-8; 4,3,14; 4,4 pr.; 4,5,3; 4,8,3; 4,8,5; 4,17,2
cura 1,23 pr.-6; 1,24 pr.-4; 1,25 pr.-20; 1,26
 pr.-13; 1,13 pr.; 1,19 pr.; 1,22,3
curator 1,21,3; 1,23,1; 1,23,6; 1,25,2; 1,25,18;
 4,10,2; 4,11,1; 4,11,3
 – **furiosi** 1,22,3; 1,23,4
 – **minoris** 1,20,5; 1,23 pr.; 1,23,2
 – **prodigi** 1,23,3
 – **pupilli** 1,23,5
 – **surdi** 1,23,4
 – **suspectus** 1,26 pr.-13
curia 1,10,13; 3,1,2a
custodia 3,14,2-4; 3,23,3a; 3,24,5; 4,1,14; 4,1,17

Č

čistič šatů, viz **fullo**

D

damnatio 3,1,5; 4,18,2-3
 – **capitis** 2,1,10; 4,18,2-6; 4,18,8-10
 – **memoriae** 3,1,5; 4,18,3
damnum 1,21,1; 1,26,3; 2,7,2; 2,7,4; 2,8,2;
 2,20,20; 2,23,5; 2,23,7; 3,18,2; 3,23,3-3a; 3,23,5;
 3,25,1-3; 3,25,7; 3,26,7; 3,26,10; 4,1 pr.; 4,4
 pr.; 4,5,1; 4,3 pr.-16; 4,6,19; 4,6,23-24; 4,6,26;
 4,6,33e; 4,8 pr.-1; 4,8,3-4; 4,9 pr.-1; 4,12,1;
 4,16,1; 4,18,2
 – **non corpore datum** 4,3,16
dare in solutum 3,29 pr.
darování, viz donatio
dcera, syn, viz filius, -a
debitor 2,8,1-2; 2,20,13-14; 3,10,3; 3,12 pr.;
 3,14,4; 3,15,3; 3,16,1; 3,25,8; 3,27,6; 3,29,1;
 4,1,10; 4,1,14; 4,6,7; 4,7,4c; 4,7,7; 4,13,3-4; 4,14
 pr.; 4,14,4; 4,16,2
decretum 1,2,6; 1,23,1; 4,15,1
dědeček, viz avus
dědění podle testamentu, viz testamentum
dědění ze zákona, viz hereditas ab intestato
dědic, viz heres
dědictví, viz hereditas
dedititius 1,5,3; 3,7,4

deductio 2,23,9
defensor 3,11,2; 4,11,1-2; 4,11,5
 – **civitatis** 1,20,5
defunctus 1,6,1; 1,12 pr.-1; 1,12,19; 1,25 pr.; 2,6,4;
 2,6,12; 2,14,2; 2,16,3; 2,17,6; 2,18,2; 2,19,1;
 2,20,1-2; 2,20,4-5; 2,20,11; 2,20,21; 3,1,5; 3,1,13;
 3,16 pr.; 3,2,5; 3,3,5; 3,4 pr.; 3,6,11; 3,9,9; 3,11, 2;
 3,17 pr.; 3,27,5; 4,8,2
deiectio 4,15,1; 4,15,6
delatio 2,14,5; 2,22 pr.; 3,2,6; 3,3 pr.-3; 3,3,5;
 3,3,7; 3,4 pr.-3; 3,6,10-11; 3,7,3
delegatio 3,26,2; 3,29,3
delictum 1,12,1; 4,1 pr.-19; 4,2 pr.-2; 4,2,5; 4,3
 pr.-16; 4,4 pr.-6; 4,16,2
denuntiatio 4,6,15
deportatio 1,12,1; 1,16,2; 1,16,6; 1,22,1; 4,18,2;
 4,18,7-9
depositum 1,2,2; 1,21 pr.; 2,1,44; 2,6,4; 3,14,3;
 3,25,9; 3,26,13; 4,1,6; 4,1,17; 4,2,2; 4,6,17;
 4,6,23; 4,6,28; 4,6,30; 4,15,5
desuetudo Const. Imp. 5; 1,5,3; 2,10,1; 4,1,4;
 4,4,7; 4,16,1
dies 1,14,3; 1,20,1; 1,22,6; 1,25,16; 2,6 pr.; 2,6,14;
 2,11,4; 2,14,9; 2,20,14; 2,23,2; 3,9,9-12; 3,19,27;
 3,19,21; 4,2 pr.; 4,6,5; 4,6,5; 4,6,33b; 4,12 pr.;
 4,13,10; 4,17,2-3
Digesta 1,10,11; 3,12,1; 3,23,2; 4,6,2; 4,6,5; 4,6,37;
 4,13,6; 4,14,3; 4,18,12
dignitas 1,16,5; 4,4,7; 4,4,9-10; 4,18,4; 4,18,7
diligentia 1,24 pr.; 1,26,13; 2,1,38; 3,14,2; 3,14,4;
 3,24,5; 3,25,9; 3,27,1
dissimulatio 4,4,12
dítě, viz liberi
divisio 2,20,8; 3,27,4; 4,6,20; 4,6,28
 – **communione** 4,6,20; 4,6,28
 – **hereditatis** 3,1,6; 3,1,16; 3,2,4; 3,3,3; 3,3,5; 3,5,1;
 3,7,3
divoká zvířata, viz ferae bestiae
divortium 1,10,9
dlužník, viz debitor
dobrá víra, viz bona fides
dokazování, viz allegatio, probationes
dolus 1,26,6; 1,26,12; 2,1,30; 2,1,32-34; 2,6,5;
 2,8,2; 3,14,3; 3,18,1; 3,23,3-3a; 3,23,5; 3,25,9;
 3,29,2; 4,4,17; 4,2,1; 4,3,3; 4,4,1; 4,4,11; 4,6,12;
 4,6,17; 4,6,30-31; 4,12,1; 4,13,9; 4,16,1-2;
 4,18,6-7
dominium 1,3,2; 1,5,3; 2,1,11; 2,1,19; 2,6 pr.;
 2,6,14; 2,7,4; 2,8,1; 2,9,1-3; 2,9,5; 2,14,3; 3,1,3;

3,10,2; 3,17,3; 3,19 pr.; 3,19,2; 4,2,1-2; 4,8,9;
 4,15,6
dominus, -a 1,5,2; 1,6,1-2; 1,6,4; 1,6,7; 1,8,1-2;
 2,1,9; 2,1,12; 2,1,14; 2,1,20-26; 2,1,29-37;
 2,1,39-40; 2,1,42-44; 2,1,42-44; 2,1,46-48;
 2,4,3-4; 2,5,1; 2,6 pr.; 2,6,7-8; 2,6,14; 2,7,4; 2,8
 pr.; 2,9,4-5; 2,12 pr.; 2,14,1-3; 2,15,4; 2,19,2-3;
 2,19,7; 2,19,13; 2,20,6; 2,20,33; 2,24,2; 3,11 pr.;
 3,17,1-3; 3,19,6; 3,19,13; 3,20,1; 3,23,3a; 3,24,3;
 3,27,1; 3,28,3; 4,1,3; 4,1,6-8; 4,1,12; 4,1,15-17;
 4,1,19; 4,2,1; 4,4,4; 4,6,3; 4,6,10; 4,7 pr.-1;
 4,7,3-6; 4,7,8; 4,8,2-3; 4,8,6; 4,9 pr.-1; 4,11 pr.;
 4,11,3; 4,13,4; 4,15,3; 4,17,1; 4,17,6
donatio 1,35,41; 1,35,44; 1,6 pr.; 1,6,4-5; 1,6,10;
 1,6,14; 1,9,4; 1,16,4; 1,18,6; 1,20 pr.; 1,20,6;
 1,2,16; 2,7 pr.-6; 3,24,3; 3,27,3; 4,6,4; 4,6,38
donum 2,1,8
dos 1,10,12-13; 2,1,41; 2,6,4; 2,7,3; 2,20,15; 3,1,2a;
 3,24,3; 4,6,4; 4,6,29
dospělost, viz pubertas
dubitationes 3,1,16; 3,19,4; 3,28,3; 4,1,8
duodecim tabularum, viz lex
duplicatio 4,14,1
dupondius 2,14,8
duševně nemocný, viz furiosus

E

ecclesiae 1,5,1; 3,27,7; 4,6,19
edicta
 – **aedilium curulium** 1,2,7; 4,9,1
 – **imperatorum** 1,2,6; 2,6,14
 – **magistratuum** 1,2,3
 – **praetorum** 1,2,7; 1,12,6; 1,24,1; 2,10,2; 2,13,4;
 2,13,7; 2,19,5; 3,1,11-13; 3,2,3-3a; 3,5,4-5; 3,6,10;
 3,7,1; 4,1,4; 4,6,4; 4,8,4; 4,16,3
educatio 1,2 pr.
educator 1,6,5
electio 1,24,1; 2,20,22-23; 3,25,5; 4,6,33d; 4,7,5a
electrum 2,1,27
emancipatio 1,10,1-2; 1,11,2-3; 1,12,4; 1,12,6;
 1,12,9; 1,13,5; 1,18,19; 1,25 pr.; 2,9,2; 2,11,5;
 2,13,3-4; 2,20,26; 3,1,2b; 3,1,8-14; 3,2,8;
 3,6,11-12; 3,6,14; 3,8,2; 3,9,5
emphyteusis 3,24,3
emplastrum 2,1,25
emptio venditio 1,2,2; 3,3,4; 3,8,2; 3,12,6;
 3,16,1; 3,21 pr.; 2,1,34; 2,1,41-46; 2,5,4; 2,6,3;
 2,6,5; 2,6,9-10; 2,6,13-14; 2,7,2; 2,10,1; 2,19,1;
 2,19,7; 2,20,4; 2,20,6; 2,20,9; 2,20,12; 3,11,1-2;

3,12 pr.; 3,23 pr.-5; 3,24 pr.-4; 3,25 pr.; 3,26,1;
3,29,4; 4,1,15; 4,6,4; 4,17,28; 4,18,15
epistula 1,2,6; 1,21,2; 1,26,9; 3,20,4; 3,22,2
equulus 2,1,37
equus 4,1,6; 4,3,1; 4,3,8
error 1,14,1; 2,6,4-5; 2,6,11; 2,10,7; 2,15,4; 2,19,6;
2,20,4; 2,20,11; 2,20,25; 2,20,29-31; 3,14,1;
3,19,1; 3,19,23; 3,27,6-7; 4,1,8; 4,2,1; 4,6,33;
4,6,35; 4,13,1
examen 2,1,14
exceptio 2,6,14; 4,6,39; 4,13 pr.-11; 4,14 pr.;
4,14,4
– **doli mali** 2,1,30; 2,1,32-34; 2,8,2; 4,6,30; 3,13,1;
3,13,9
– **iusiurandi** 4,13,4
– **non numeratae pecuniae** 3,21
– **pacti conventi** 3,15,3; 4,13,3; 4,13,9-10; 4,14,4
– **perpetua et peremptoria** 4,13,8-9
– **procuratoria** 4,13,11
– **quod metus causa** 4,13,1; 4,13,9
– **rei iudicatae** 4,13,5
– **temporalis et dilatoria** 4,13,8; 4,13,10-11
excusationes 1,22,6; 1,23,5; 1,25 pr.-20
executores litium 4,6,24-25
exercitor
– **navis, caupone, stabuli** 4,5,3
exhereditatio 1,11,3; 2,13 pr.-7; 2,16,3; 2,18 pr.-1;
2,25,2; 3,1,7; 3,1,12; 3,1,14; 3,7,1; 3,7,3-4
– **liberorum** 2,13 pr.-7; 2,18 pr.-1
– **parentum** 2,18,1
expeditio 2,11 pr.; 2,11,4; 2,13,6
expromissor 2,1,41

F

familia 1,11,2; 1,15,1; 2,10,1; 2,10,10; 2,13,4; 3,1,5;
3,1,10; 3,1,12-13; 3,5,3; 3,9,3; 3,9,6; 3,10,2
– **servorum** 1,8,2; 4,7,4a
familiae emptor 2,10,1; 2,10,10
favor testamenti 2,10,7
femina 1,2 pr.; 1,10 pr.; 1,11,10; 1,15,1; 1,17 pr.; 1,22
pr.; 1,23 pr.; 1,26,3; 2,8 pr.; 2,9,1; 2,13 pr.-1;
2,13,4; 2,16,8; 2,19,3; 3,1,15-16; 3,2,2-3; 3,2,3b;
3,3,5; 3,6,11; 3,7,3; 4,8,7
ferae bestiae 1,12,3; 2,1,12; 4,3,1; 4,3,13
fetus 2,1,37-38; 2,22,2
fictio 1,12,5-6
fideicommissum 2,10,11; 2,14,10; 2,16,9; 2,18,6;
2,20,3; 3,20,25; 3,20,27; 2,23 pr.-12; 2,24 pr.-3;
2,25 pr.; 3,7,3; 3,27,7

– **et legatum** 2,20,3; 2,20,35; 3,27,7
– **hereditatis** 1,21,1; 2,23 pr.-12
– **speciale** 2,23,12; 2,24 pr.-3
fideiussor 3,15,1; 3,20 pr.-8; 3,26,2; 3,26,8; 3,29
pr.; 4,11 pr.; 4,11,4; 4,14,4; 4,17,2
fidepromissor 3,15,1
filius, -a 1,4 pr.; 1,8 pr.; 1,10 pr.; 1,10,6; 1,10,
8-9; 1,10,13; 1,10,15; 1,11,1-2; 1,11,11-12;
1,12,1-8; 1,13,3; 1,14,5; 1,15,1; 1,18 pr.; 1,19 pr.;
1,25 pr.; 1,26,11; 2,5,2; 2,9,1-2; 2,12 pr.; 2,13
pr.-1; 2,14,2; 2,14,12; 2,16 pr.-1; 2,19,2; 2,19,4;
2,20,25; 2,20,36; 3,1,2-2a; 3,1,6; 3,1,11-12;
3,2,4; 3,2,8; 3,3,2; 3,3,4-7; 3,4 pr.-1; 3,6 pr.-1;
3,6,3-6; 3,6,10; 3,7,4; 3,8,1; 3,9,13; 3,19,4; 3,28
pr.; 4,6,10; 4,7,6-7; 4,8,7; 4,18,6
– **adoptivus** 1,10,1; 1,11,2; 1,12,10; 1,25 pr.;
2,13,4-5; 2,18,2; 3,1,2; 3,1,9-11; 3,1,13; 3,7 pr.-1
– **emancipatus** 1,11,2-3; 1,18 pr.; 1,19 pr.; 1,25
pr.; 2,9,2; 2,11,5; 2,13,3; 2,13,5; 2,20,26; 3,1,12;
3,2,8; 3,6,11
– **familias (in potestate)** 1,10 pr.; 1,11,2; 1,12,2;
1,14 pr.; 2,9,1; 2,10,9; 2,11 pr.; 2,11,5; 2,19,4; 3,4
pr.; 3,10,2; 3,19,6; 4,4,9; 4,5,2; 4,6,8; 4,7 pr.;
4,8,7
– **legitimus** 1,9 pr.; 1,9,3
– **naturalis** 1,6,5; 1,10,13; 1,11 pr.; 1,12,10; 1,25 pr.;
2,13,4; 2,18,2; 3,1,2-2a; 3,1,14; 3,2,2; 3,7 pr.-1
– **postumus** 1,14,5
– **spurius** 1,10,12
– **vulgo conceptus** 1,4 pr.; 1,10,12; 3,3,7; 3,4,3;
3,5,4
fiscus 1,25,1; 2,1,39; 2,6,9; 2,6,14; 3,1,5; 3,11,1
flumen 2,1,2; 2,1,4; 2,1,20; 2,1,22-23; 2,3,1; 3,23,3;
4,3,16; 4,15,1; 4,15,7; 4,18,6
frater 1,10,2; 1,10,8; 1,10,10; 1,19 pr.; 2,10,8; 2,12
pr.; 2,18,1; 3,2,5; 3,6 pr.-1; 3,6,5-6; 3,6,11
– **collactaneus** 1,6,5
– **consanguineus** 1,15,1; 3,2,1; 3,3,5; 3,5,4; 3,9,3
– **nautralis** 1,6,5
– **patruelis** 3,6,4; 3,6,6
– **uterinus** 3,9,3
fraus 1,6,3; 1,8,2; 1,23,5; 1,26,10-12; 2,10,4
fructus 2,1,35-37; 2,2,2; 2,20,7; 3,27,3; 4,17,2-4
frumentum 2,1,25; 2,1,28; 2,1,32; 3,14 pr.;
4,6,33c; 4,7,4a
fuga 4,3,16; 4,6,23; 4,9 pr.
fullo 3,24,1; 3,26,13; 4,1,15-16
fur 2,1,26; 2,6,3; 4,1,2-4; 4,1,16; 4,1,19; 4,16,3;
4,16,14; 4,16,18

- **improbis** 4,2 pr.
- **impubes** 4,1,18
- **liber** 4,1,5
- **servus** 4,1,5
- furius** 1,10 pr.; 1,14,2; 1,23,5; 2,10,6; 2,12,1; 2,18 pr.; 2,19,4; 3,1,3; 3,19,8; 3,19,10
- furtum** 2,1,16; 2,1,34; 2,1,48; 2,6,3-5; 2,8,2; 3,14,3; 3,23,2a; 3,26,7; 4,1 pr.-19; 4,2,2; 4,5,3; 4,8,1; 4,8,4; 4,16,1-2
- **fundi** 2,6,7
- **liberorum hominum** 4,1,9
- **manifestum** 4,1,3; 4,1,8; 4,2 pr.
- **nec manifestum** 4,1,3
- **oblatum** 4,1,3-4
- **ope consilio** 4,1,8; 4,1,11-12
- **possessionis** 4,1,1
- **sue rei** 4,1,10; 4,1,14
- **usus** 4,1,1; 4,1,7

G

- gallina** 2,1,16
- gemma** 2,1,18
- gener** 2,10,2
- genera** 2,1,27; 2,7,2; 3,2,3b; 2,18,3; 2,26,6; 4,6,1-2; 4,6,5
- **actionum** 4,6,1-2; 4,6,5
- **contractuum** 3,27 pr.
- **donationum** 2,7 pr.; 2,7,3
- **furtorum** 4,1,3
- **legatorum** 2,20,2
- **obligationum** 3,13 pr.; 3,13,2; 3,14,1; 3,28 pr.; 4,1 pr.
- **testamentorum** 2,10,1-3
- genus** 1,2 pr.; 1,2,2; 1,2,4; 1,25,16; 2,1,40; 2,7 pr.-1; 3,10 pr.; 3,18,3; 3,24,2; 3,26,6; 4,1 pr.; 4,6,33d
- gradus cognationis** 1,10,2-3; 1,11,1; 1,16,7; 3,1,11; 3,1,16; 3,2,1; 3,2,4-5; 3,3,3; 3,5,5; 3,6 pr.-12; 3,7,3; 3,9,6
- Graeca lingua** 1,10,12; 3,6,3; 3,7,3; 3,15,1; 3,20,7; 3,23,2; 3,29,1; 4,18,5
- grammatici** 1,25,15
- grex** 2,1,28; 2,1,38; 2,20,18

H

- habitatio** 2,5,2; 2,5,5
- habitus corporis** 1,22 pr.
- heredis institutio** 1,6,7; 1,14,3; 2,10,10; 2,11,3; 2,13 pr.; 2,14 pr.-12; 2,16 pr.-9; 2,17,3; 2,17,8;

- 2,19,3-4; 2,20,28-29; 2,20,34; 2,23,2; 2,25,1-2; 3,1,7; 3,1,12; 3,7,1; 3,9 pr.; 3,9,3; 3,25,4
- **ex asse** 2,23,8-9
- **ex certa re** 2,17,3
- **poenae nomine** 2,20,36
- **pro parte** 2,23,8-9
- **servi** 1,6,1-2; 2,9,3-4; 2,14 pr.-3; 2,15 pr.; 2,19,3; 2,20,33
- hereditas** 1,17 pr.; 1,25,4; 2,2,2; 2,5,6; 2,16,4; 2,16,6; 2,18,2; 2,18,6; 2,19,7; 2,20,27; 2,20,33; 2,22 pr.-3; 2,23,1; 2,23,3; 2,23,5; 3,1,14; 3,2,3; 3,2,6-7; 3,3 pr.-1; 3,3,5; 3,4,1; 3,9,1-2; 3,11 pr.; 4,6,28; 4,15,3; 4,17,2
- **ab intestato** 1,11,2; 1,15,2; 2,9,6; 2,12 pr.; 2,14,5; 2,19,2; 2,19,7; 2,23,10; 3,1 pr.-16
- **adgnati (legitimi)** 1,11,2; 1,11,7; 2,13,5; 2,19,2; 3,1,10; 3,1,13; 3,1,15-16; 3,2 pr.-8; 3,3,5; 3,4 pr.; 3,5 pr.-1; 3,6,10; 3,6,12; 3,9,1; 3,9,3
- **damnosa** 2,19,5-6; 2,23,6
- **ex testamento, viz testamentum**
- **fideicommissaria** 1,21,2; 2,23 pr.-12
- **iacens** 2,14,2; 3,11,4; 3,17 pr.
- **libertorum hereditas** 1,17; 3,7 pr.-4; 3,9,6
- **liberorum et parentum naturalium** 3,6,10
- **necessaria** 1,11,3; 2,13 pr.-1; 2,4,7; 3,1,11; 3,1,14; 3,7 pr.-3
- **sui** 2,13,5; 2,19,2; 2,19,5; 3,1 pr.-16; 3,2 pr.-1; 3,3,3; 3,5 pr.; 3,6,10-12; 3,7 pr.-1; 3,9,1; 3,9,3; 3,4,1
- hereditati accessiones** 2,22,2
- hereditatis**
- **partes** 2,14,5
- **petitio** 4,6,28; 4,17,2
- heres** 1,24,2; 2,1,36; 2,4,1; 2,6,4; 2,6,12; 2,7,1; 2,10,10; 2,14,3; 2,14,6-8; 2,17,2; 2,19 pr.-7; 2,20,4-6; 2,20,13; 2,20,21; 2,20,25; 2,20,33; 2,20,35-36; 2,22,1; 2,23 pr.-9; 2,24,1-2; 3,9,2; 3,15,3; 3,19,25; 3,20,2; 3,24,3; 3,24,6; 3,27,5; 4,1,19; 4,3,10; 4,6,7; 4,12 pr.-1; 4,15,1; 4,15,3
- **ab intestato** 2,19,2; 3,1,13; 3,2,6; 3,5 pr.; 3,9,3
- **extraneus** 2,13,4; 2,19 pr.; 2,19,3-5; 2,16,9; 2,19,7; 2,20,26; 3,1,7; 3,1,10-11; 3,7,4
- **neccessarius** 1,6,1; 2,14,1; 2,15 pr.; 2,19 pr.-1
- **scriptus** 1,6,1; 1,20,1; 2,3,4; 2,18,1; 2,22 pr.; 2,23,5-6
- **suus** 1,11,7; 1,13,4; 2,13,2; 2,17,1; 2,19 pr.; 2,19,2; 2,20,26; 3,1,2a-16; 3,3,3; 3,5 pr.; 3,6,11-12; 3,7 pr.-1; 3,9,1; 3,9,3
- hippocentaurus** 3,19,1

homicidium 1,3,3; 1,8,2; 3,19,24; 4,3 pr.; 4,3,2-3;
 4,3,5; 4,3,7; 4,3,9-II; 4,3,13-14; 4,5,1; 4,6,19;
 4,7,7; 4,18,5-6
homines 1,2,1; 1,3 pr.; 1,5 pr.; 1,6,3; 1,8,2; 1,9,2;
 1,20,5; 2,1,11; 2,3 pr.; 2,7,2; 2,10,3; 2,11,1; 2,12,3;
 2,13,5; 2,19,5-6; 2,20,6; 2,20,29; 3,6,9; 3,19,12;
 3,20 pr.; 4,2,1; 4,5,3; 4,8,7; 4,10 pr.; 4,16 pr.; 4,18,5
homo
 – **liber** 2,6,1; 2,9 pr.; 2,9,4-5; 2,13,1; 2,14 pr.-4;
 2,23,7; 3,19,2; 3,23,5; 3,28,1; 4,1,9; 4,4,6; 4,5,1;
 4,6,13; 4,7,2a; 4,8,5; 4,9,1; 4,18,5; 4,18,7
 – **servus**, viz **servus**
horreus 2,1,45
hostes 1,3,3; 1,12,5; 1,20,1; 1,22,1; 2,1,17; 2,12,5;
 3,1,4; 3,14,2; 4,6,4; 4,10 pr.
hũlka svobody, viz **vindicta**
hypothecae 2,1,8; 2,6,14; 2,8 pr.; 2,20,2; 4,6,7;
 4,11,4
 – **tacitae** 4,6,29

I
iactus navis levandae causa 2,1,48
ignorantia 2,13,6; 2,14,12; 2,20,4-5; 2,20,11;
 2,20,16; 3,1,3; 4,2,1
impensae 3,27,1-2; 4,5,1
 – **funeris** 2,22,3
 – **litis** 4,13,10; 4,16,1
 – **neccessariae** 3,27,3; 4,6,37; 4,7,4a-4b
imperator 1,2,6; 1,2,8; 1,11,1; 1,12,1; 1,12,4; 2,7,3;
 3,9,12; 4,18,3
imperitia 2,11 pr.; 4,3,7-8; 4,11,7
imperium 1,2,6; 1,11,1; 1,12,5; 4,12 pr.
imprudencia 4,5 pr.
impubes 1,11,3; 1,12,6; 1,13,3; 1,17 pr.; 1,18; 1,19;
 1,20,6; 1,22,1; 1,26,4; 2,12,1; 2,16 pr.; 2,16,3-4;
 2,16,6-7; 2,19,4; 3,3,6; 3,19,10; 4,1,18
incendium 2,4,3; 2,22,2; 3,14,2; 3,23,3
indebitum 2,25 pr.; 3,14,1; 3,27,6-7
indulgentia principis 1,11,10; 1,12,1
infamia 4,13,11; 4,16 pr.; 4,16,2; 4,18,2
infans 3,19,10
infitiatio 3,27,7; 4,6,19; 4,6,26; 4,16,1
ingenuus, -a 1,3,5; 1,4 pr.-1; 1,5,3; 3,3,2; 3,3,4;
 3,7,3; 3,9,6
ingratitude 1,16,1; 2,7,2
inimicitiae 1,25,11
iniuria 1,6,1; 1,8,2; 2,7,2; 3,26,7; 4,1 pr.; 4,8 pr.-1;
 4,8,4; 4,9 pr.; 4,12 pr.; 4,16,2
 – **atrox** 4,4,3; 4,4,9

in ius vocatio 4,6,12; 4,16,3
inquilinus 4,15,5a
inquisitio 1,11,3; 1,13,5; 1,20,3-4; 1,23,3; 1,24
 pr.-1; 4,6,33
insinuatio 2,7,2; 4,11,3
inspectio corporis 1,22 pr.
institor 4,7,2-2a
instrumentum 3,19,17; 3,23 pr.; 4,18,7
 – **dotis** 1,10,13; 3,1,2a
 – **fundi** 2,20,17
insula
 – **in flumine nata**, viz **accessio**
 – **in mari nata** 2,1,22
interdicta 4,15 pr.-8
 – **adipiscendae possessionis** 4,15,2-3
 – **duplicia** 4,15,7
 – **exhibitoria, prohibitoria, restitutoria**
 4,15,1; 4,15,7
 – **reciperandae possessionis** 4,15,2; 4,15,6
 – **retinendae possessionis** 4,15,2; 4,15,4
 – **simplicia** 4,15,7
 – **summa divisio** 4,15,1
interdictio
 – **a bonis** 1,26,7; 2,10,6; 2,12,2
 – **aqua et igni** 1,16,2; 4,18,2
interdictum
 – **quorum bonorum** 4,15,3
 – **Salvianum** 4,15,3
 – **unde vi** 4,15,6
 – **uti possidetis** 4,15,4-4a; 4,15,7
 – **utrubi** 4,15,4-4a; 4,15,7
interitus rei 2,4,3; 2,20,16-17; 3,23,3-3a; 3,24,3;
 4,1,13; 4,1,15
intestatus 1,15,2; 2,12 pr.; 2,14,4; 2,17,2; 2,19,2;
 2,19,7; 2,22 pr.; 2,23,10; 2,25,1; 3,1 pr.-1; 3,1,7;
 3,1,13; 3,2,1; 3,2,6; 3,2,5; 3,4 pr.; 3,7 pr.-3; 3,9
 pr.; 3,9,3; 3,11,3
intuitus personae 3,25,5
inundatio 2,1,24; 3,23,3
invasiones 4,2,1
inventio 2,1,18; 2,1,39
iudex 1,2,8; 1,12,6; 1,12,8; 2,8,2; 2,20,9; 3,12 pr.;
 3,18,1; 3,18,3-4; 4,4 pr.; 4,4,7; 4,5 pr.; 4,5,2;
 4,6,27; 4,6,30-32; 4,6,34; 4,6,39; 4,9,1; 4,12,2;
 4,17 pr.-7; 4,18,9
 – **qui litem suam fecit** 4,5 pr.
iudicatum 4,11 pr.-5; 4,12,2; 4,13,5; 4,17,3
iudicia 4,3,11; 4,4,7; 4,6,35; 4,11,2-3; 4,13,11;
 4,15,18; 4,16,2

- **absolutoria** 4,12,2
- **ad exhibendum** 4,17,3
- **bonae fidei** 4,6,28-30
- **capitalia** 4,18,2
- **communi dividundo** 3,27,3; 4,6,20; 4,6,28; 4,17,5-7
- **de dote** 4,6,37
- **extraordinaria** 3,12 pr.; 4,15,8
- **familiae erciscundae** 3,27,4
- **finium regundorum** 4,17,6
- **locati** 4,1,15
- **mandati** 3,20,25; 4,14,4
- **noxalia** 4,8,3; 4,17,1
- **ordinaria** 3,12 pr.
- **publica** 4,18 pr.-12
- **societatis** 4,6,38
- **stricti iuris** 4,6,28; 4,6,30
- **tutela** 1,20,7; 1,21,3; 1,26,7-8; 3,27,2
- iumentum** 2,4,2; 3,24,5; 4,3,16
- iura condere** 1,2,8
- iura naturalia** 1,11,2; 1,15,3; 3,1,11; 3,1,14
- iura populi Romani** 1,1,1
- iura praediorum** 1,3,2; 2,2,3; 2,3,3-4; 2,5,6; 2,20,9; 4,6,1-2
- **rusticorum** 2,3 pr.; 2,3,2; 2,3,4
- **actus** 2,3 pr.; 2,3,4; 4,6,2
- **aquae ductus** 2,3 pr.; 2,3,4
- **aque haustus** 2,3,2; 4,6,2
- **calcis coquende** 2,3,2
- **harenae fodiendae** 2,3,2
- **iter** 2,3 pr.; 2,3,4; 4,6,2
- **pascendi** 2,3,2
- **pecoris ad aquam adpulsus** 2,3,2
- **via** 2,3 pr.; 2,3,4
- iura praediorum urbanorum** 2,3,1; 4,6,2
- **altius (non) tollendi** 2,3,1; 2,3,4; 4,6,2
- **fluminis** 2,3,1
- **ne luminibus officiatur** 2,3,1; 2,3,4
- **oneris ferendi** 2,3,1
- **proiciendi** 4,6,2
- **stillicidii** 2,3,1; 2,3,4
- **tigni immittendi** 2,3,1; 2,3,4; 4,6,2
- iuridicus** 1,20,5
- iurisconsulti** 1,2,8
- iurisdictio** 1,20,4; 2,23,1; 3,9,4; 3,11,1; 3,13,1; 3,18,2; 4,6,3; 4,6,7; 4,6,12-13; 4,12 pr.; 4,13,7; 4,15,8
- iuris iniquitas** 3,7,1
- iurisprudentia** 1,1,1; 2,7,3; 2,24 pr.; 3,2,3a
- ius** 1,1 pr.-4; 1,2 pr.-3; 1,2,9-12; 1,3,1; 1,13,1; 2,1 pr.; 2,1,9; 2,2,2; 3,3,5; 4,2,2; 4,3,2; 4,3,5; 4,4 pr.; 4,9,1
- **adcrendi** 2,7,4; 2,13 pr.; 2,14,7; 2,20,8
- **adgnationis** 1,15,3; 3,2 pr.-7; 3,6,12; 3,10,1
- **civile** 1,1,4; 1,2,1-3; 1,2,9; 1,3,4; 1,9,2; 1,13,1; 2,1,11; 2,5,6; 2,6 pr.; 2,7,4; 2,10,2-3; 2,10,14; 2,12 pr.; 2,13,3-4; 2,13,7; 2,13,7; 2,23,4; 2,23,6; 3,1,9; 3,1,11; 3,1,14; 3,2,3a; 3,9 pr.-1; 3,13,1; 4,6,3-4; 4,6,9; 4,13 pr.
- **cognitionis** 1,15,3; 1,16,6; 3,3,5
- **commune** 1,2,1; 1,10,7; 2,11 pr.; 2,3,6
- **divinum** 2,1,7; 2,1,10
- **ex scripto, ex non scripto** 1,2,3; 1,2,9-10
- **gentium** 1,1,4; 1,2,1-2; 1,3,2; 1,3,4; 1,5 pr.; 1,8,1; 2,1,1; 2,1,4-5; 2,1,11-12; 2,1,17; 2,1,20; 2,1,41; 2,5,6
- **honorarium** 1,2,7; 2,10,2; 2,23,10; 3,9 pr.
- **legitimum** 2,23,10
- **liberorum** 3,3,2-4
- **naturale** 1,1,4; 1,2 pr.; 1,2,2; 1,2,11; 1,5 pr.; 1,15,1; 1,20,6; 2,1 pr.; 2,1,2; 2,1,11-12; 2,1,18-19; 2,1,37; 2,1,40-41
- **personarum** 1,3 pr.-5
- **piscandi** 2,1,2
- **praetorium** 2,10,3; 3,1,14
- **privatum** 1,1,4
- **publicum** 1,1,4
- **Quiritium** 1,2,2
- **respondendi** 1,2,8
- **utendi fruendi** 4,6,2
- **vetus** 1,10,11; 3,1,9; 3,2,3; 3,2,7; 3,3 pr.; 3,3,5; 3,9 pr.-1
- iusiurandum** 2,23,12; 4,6,8; 4,6,11; 4,11,2; 4,13,4; 4,16,1
- **calumniae** 4,16 pr.-1
- iussus** 1,2,3; 2,20,13
- **iudicis** 3,18,3; 4,6,27; 4,17,3; 4,17,6
- **magistratum** 1,20,4; 2,23,6; 3,18,3; 4,6,26
- **patris dominive** 2,9,3; 2,14,1; 2,14,3; 2,15,4; 2,20,33; 3,3,2; 3,17,3; 3,28,3; 4,3,10; 4,7,1; 4,7,5; 4,7,8
- iusta causa** 1,6,4-5; 1,11,3; 2,1,35; 2,6 pr.; 2,6,10; 3,26,11; 4,6,4
- Iustiniani constitutiones** 1,5,3; 1,6,2; 1,7 pr.; 1,8,2; 1,11,3; 1,11,12; 1,12,4; 1,12,6; 1,19 pr.; 1,20,5; 1,22 pr.; 1,25,13; 2,1,8; 2,1,40; 2,4,3; 2,6 pr.; 2,6,13-14; 2,7,1-4; 2,8,1-2; 2,9,1; 2,11 pr.; 2,11,6; 2,12,3; 2,13,5; 2,14 pr.; 2,16,1; 2,18,2-3;

2,18,6; 2,19,6; 2,20,2; 2,20,23; 2,20,27;
 2,20,34-36; 2,23,12; 3,1,2a; 3,1,14; 3,1,16; 3,2,3b;
 3,2,7-8; 3,3,4-5; 3,5 pr.; 3,6,10; 3,7,3-4; 3,9 pr.;
 3,9,5-6; 3,9,12; 3,10,1-2; 3,11,7; 3,15,1; 3,19,12-
 14; 3,21 pr.; 3,23 pr.-1; 3,24,3; 3,27,7; 3,28 pr.;
 3,28,3; 3,29,3a; 4,1,8; 4,1,16; 4,2,1; 4,4,10; 4,6,8;
 4,6,24-25; 4,6,30; 4,6,33a-34; 4,12 pr.; 4,13,2;
 4,13,10-11; 4,16,1; 4,18,8
iustitia 1,1 pr.-1

J

jednatelství bez příkazu, viz negotiorum gestio

K

krejčí - opravář, viz sarcinator

krádež, viz furtum

kumulativní konkurence žalob 4,1,19; 4,6,14;
 4,6,18; 4,9,1

kupní smlouva, viz emptio venditio

L

lac 2,1,37; 2,5,4

lana 2,1,25; 2,1,37; 2,5,4

lapis 2,20,18; 4,15,6; 4,17,6; 4,18,5

latro 3,14,2; 4,3,2

legatarius 2,4,1; 2,4,4; 2,10,11; 2,20,4-6; 2,20,10;
 2,20,16; 2,20,20-23; 2,20,25; 2,20,29; 2,20,33;
 2,20,35; 2,22,2-3; 2,23,12; 2,24 pr.-2; 3,27,5;
 3,27,7

legatum 1,6,7; 2,7,1-2; 2,13,1; 2,14,10; 2,16,4;
 2,16,6; 2,18,4; 2,20 pr.-36; 2,21 pr.-1; 2,22 pr.-
 3; 2,23,10; 2,23,12; 2,24 pr.; 2,27,7; 3,7,3; 3,27,5;
 3,27,7; 4,6,4; 4,6,23; 4,6,26; 4,6,33; 4,16,1

– **aedium** 2,20,19

– **coniunctim** 2,20,8; 3,27,3

– **debiti** 2,20,14

– **definitio** 2,20,1

– **disiunctim** 2,20,8

– **dotis** 2,20,15

– **et fideicommissum** 2,20,3; 2,20,35

– **et heredis institutio** 2,20,34

– **extinguitur** 2,20,10; 2,20,17; 2,20,21; 2,20,30

– **genera** 2,20,2

– **generaliter** 2,20,22

– **gregis** 2,20,18

– **fundi** 2,29,9; 2,20,17

– **habitationis** 2,5,5

– **incertae personae** 2,20,25

– **instrumenti** 2,20,17

– **inutile** 2,20,10; 2,20,14-15; 2,20,25-26;
 2,20,32; 2,20,34-36

– **libertationis** 2,20,13; 2,20,21

– **nominis** 2,20,21

– **nudae proprietatis** 2,4,1

– **optionis** 2,20,23

– **partitionis** 2,23,5

– **peculii** 2,20,17; 2,20,20

– **poenae nomine** 2,20,36

– **post mortem heredis aut legatarii** 2,20,35

– **postumo alieno** 2,20,26

– **rei alienae** 2,20,4

– **rei creditori obligatae** 2,20,5

– **rei extra commercium** 2,20,4

– **rei future** 2,20,7

– **rei incorporalis** 2,20,21

– **servi** 2,20,16-17

– **servo** 2,9,3-4

– **suae rei** 2,20,11-12

– **usus** 2,5,4

– **ususfructus** 2,4,1

– **utile** 2,20,13; 2,20,29; 2,20,33

legatus proconsulis 1,26,1

legis interpretatio 1,1,2; 1,2,8; 1,7 pr.; 1,7,17;
 4,3,10; 4,18,5

legitima (pars) 1,11,3; 2,18,3; 2,18,6-7; 2,22
 pr.-3; 2,23,5; 3,7,1-3

legitimatio

– **per obtationem curiae** 1,10,13; 3,1,2a

– **per subsequens matrimonium** 1,10,13; 3,1,2a

lék, viz medicamentum

Leoniana constitutio 3,15,1

lex

– **Aelia Sentia** 1,6 pr.-1; 1,6,4; 1,6,7

– **Anastasiana** 3,5,1

– **Aquila** 3,27,7; 4,3 pr.-16; 4,4 pr.; 4,6,19;
 4,6,23; 4,6,26; 4,8,4

– **Atilia** 1,20 pr.; 1,20,3

– **Atinia** 2,6,2

– **Cornelia** 2,12,5

– – **de falsis** 4,18,7

– – **de iniuriis** 4,4,8

– – **de sicariis et beneficiis** 4,18,4; 4,18,6

– **duodecim tabularum** 1,15 pr.; 1,17 pr.; 1,23,3;
 1,26 pr.; 2,1,29; 2,1,41; 2,13,5; 2,22 pr.; 2,6,2;
 3,1,1; 3,1,9; 3,1,15; 3,2,3a-b; 3,2,5; 3,3 pr.; 3,4,2;
 3,5,1; 3,5,5; 3,7 pr.; 3,7,3; 3,9,2; 3,10 pr.; 4,4,7;
 4,8,4; 4,9 pr.; 4,18,5

- **Fabia de plagiaris** 4,18,10
- **Falcidia** 2,17,3; 2,22 pr.-3; 2,23,5
- **Fufia Caninia** 1,7 pr.
- **Furia** 2,22 pr.
- **Hortensia** 1,2,4
- **Hostilia** 4,10 pr.
- **Iulia de adulteriis coercendis** 4,18,4
- – **de annona** 4,18,11
- – **de maritandis ordinibus** 2,8 pr.
- – **de residuis** 4,18,11
- – **de vi publica et privata** 4,15,6; 4,18,8
- – **et Plautia** 2,6,2
- – **et Titia** 1,20 pr.
- – **maiestatis** 4,18,3
- – **repetundarum** 4,18,11
- **Iunia Norbana** 1,5,3; 3,7,4
- – **Vellaea** 2,13,2
- **Papia Poppaea** 3,7,2-3
- **Pompeia de parricidio** 4,18,6
- **Voconia** 2,22 pr.

ležící dědictví, viz hereditas iacens

libellus

- **ad infamiam** 4,4,1
- **conventionis** 4,6,24

liber, -a 1,2,2; 1,3 pr.-1; 1,3,4-5; 1,4 pr.; 1,5 pr.; 1,11,12; 1,12,7; 1,14,1; 2,1,4-5; 2,1,17; 2,1,43; 2,6,1; 2,9,4-5; 2,10,7; 2,14 pr.-1; 2,19,1; 2,20,20; 2,22 pr.; 2,22,2; 2,23,2; 2,24,2; 3,6,10; 3,7,4; 3,12,1; 3,19,2; 3,20,4; 3,23,5; 3,26,6; 3,26,11; 3,28,1; 4,1,5; 4,1,9; 4,3,11; 4,4,6; 4,5,1; 4,6,13; 4,6,30; 4,6,33d; 4,7,2a; 4,8,5; 4,9,1; 4,18,7

liberi 1,9 pr.; 1,9,2; 1,10,1; 1,10,4; 1,10,13; 1,11,10; 1,12,2; 1,12,10; 1,13,3; 1,14,5; 1,14,17; 1,14,19

libertas 1,3,1; 1,5 pr.-1; 1,5,3; 1,6 pr.-3; 1,6,7; 1,8,2; 1,14,1; 1,16,1-3; 1,22,4; 2,1,12; 2,7,4; 2,17,6; 2,20,25; 2,24,2; 3,6,10; 3,7,4; 3,11 pr.-3; 3,11,6; 3,12,1; 4,10 pr.; 4,15,1

libertinus, -a 1,3,5; 1,4 pr.; 1,5 pr.-3; 3,3,2-5; 3,7,3-4; 3,9,6

libertus 1,5,3; 1,12,6; 1,16,1; 1,16,17; 1,26,11; 2,5,2; 2,24,2; 3,7 pr.-4; 3,8 pr.-1; 3,9,6; 3,26,10; 4,4,9; 4,6,13; 4,15,1

libripens 2,10,1

lis 1,23,2; 1,25,4; 3,19,12; 4,5 pr.; 4,5,2; 4,6,1; 4,6,24-25; 4,6,33; 4,13,10

litem suam facere 4,5 pr.; 4,5,2

litis

- **aestimatio** 3,27,7; 4,3,9; 4,8 pr.; 4,11 pr.; 4,11,2-3; 4,11,5; 4,15,6; 4,16,1; 4,17,2

– **contestatio** 3,20,4; 4,15,4a

litigantes 4,6,20; 4,15,4; 4,15,7

– **temere** 4,16 pr.-3

litteras nesciens 1,25,8

litus maris 2,1,1; 2,1,3; 2,1,5; 2,1,18

locatio conductio 1,2,1; 1, 21 pr.; 2,1,44; 2,5,1; 2,5,5; 2,6,4; 2,19,7; 3,14,2; 3,22 pr.; 3,23,1; 3,24 pr.-6; 3,26,13; 4,1,15-16; 4,2,2; 4,5,1; 4,6,17; 4,6,28

locator 3,24 pr.

locatio conductio loco

– **absentium** 1,25,2

– **extraneorum** 3,1,10-11

– **filiae** 1,10,6

– **heredis** 2,20,13; 2,23,3; 3,3,3; 3,9,2

– **liberorum** 2,10,7

– **matris** 1,10,7

– **nepotis** 1,11,7

– **parentum** 1,10,1; 1,10,5

– **postumorum** 2,13,2

locus 1,25,16; 2,1,9; 2,1,39; 2,6 pr.; 2,6,7; 4,6,31; 4,6,33a; 4,6,33c-d; 4,15,4

– **Caesariis** 2,1,39

– **exercitandis militibus** 4,3,4

– **fiscalis** 2,1,39

– **privatus** 2,1,39; 4,1,3; 4,3,5

– **publicus** 2,1,39; 3,23,5; 4,1,3; 4,4,9

– **religiosus** 2,1,9; 2,1,39; 3,23,5

– **sacer** 2,1,8; 2,1,39; 3,23,5; 4,15,1; 4,15,7

– **vacans** 2,6,7

– **venerabilis** 3,27,7; 4,6,19; 4,6,23; 4,16,1

lod', viz navis

lodní kapitán, viz magister navis

lucrum 1,21 pr.-1; 2,1,16; 2,1,48; 2,7,4; 2,20,20; 2,22 pr.; 2,23,5; 3,2,7; 3,23,3; 3,23,5; 3,25,1-4

M

magister navis 4,7,2

magistratus 1,2,3-4; 1,2,7; 1,11,1; 1,12,6; 1,20,4-5; 1,23,1; 2,1,11; 3,10,3; 4,4,9; 4,6,26

maiestas 1,22 pr.; 4,18,3

mala fides 2,1,30; 2,1,35; 2,6,3; 2,7,12; 2,8,2; 2,23,1; 4,10,1; 4,16,1

maleficium 1,21,1; 3,13,2; 3,27 pr.; 3,27,2; 3,27,5; 4,1 pr.; 4,5 pr.-1; 4,5,3; 4,6,1; 4,6,18; 4,8 pr.-1; 4,12,1

male uti sua re 1,8,2

mancipatio 1,12,6; 2,10,1-2

mancipium 1,3,3; 3,23,2; 3,25 pr.; 4,7,5a

mandatum 1,2,10; 1,21 pr.; 2,24,3; 3,19,4; 3,22 pr.; 3,26 pr.-13; 4,6,17; 4,6,28; 4,13,11; 4,14,4; 4,16,2
 – **ad lites** 4,11,3
 – **contra bonos mores** 3,26,7
 – **credendi** 3,26,2; 3,26,6
 – **mea, tua, aliena gratia** 3,26 pr.-6
 – **renuntiatum** 3,26,11
 – **revocatum** 3,26 pr.
 – **supervacuum** 3,26 pr.
manumissio 1,4 pr.-1; 1,5 pr.-3; 1,6,1; 1,6,3-5; 1,6,7; 1,8,5-6; 1,10,10; 1,11,12; 1,12,6-7; 1,14,1; 1,16,6; 1,17 pr.; 1,19 pr.; 1,24,2; 2,7,4; 2,9,6; 2,14 pr.; 2,19,3; 2,20,16-17; 2,20,20; 2,22,3; 2,24,2; 3,2,8; 3,6,1b; 3,7,4; 3,9,3; 3,9,5; 3,9,7; 3,11,1
 – **definitio** 1,4,1; 1,5 pr.; 1,5,3
 – **in ecclesia** 1,5,1
 – **in fraudem creditorum** 1,6 pr.; 3,11,6
 – **inter amicos** 1,5,1
 – **non permissa** 1,6 pr.-7
 – **per epistulam** 1,5,1
 – **poenae nomine** 2,20,36
 – **servi communis** 2,7,4; 2,20,16
 – **tacita** 1,14,1
 – **testamento** 1,5,1; 1,6,7; 2,7,4; 2,14 pr.; 2,14,10; 2,20,25; 2,20,34; 2,24,2; 3,11 pr.-1; 3,3,6
 – **vindicta** 1,5,1; 1,6,4; 2,7,4
manus 1,5 pr.; 1,12,6
manžel, viz **maritus**
manželka, viz **mulier**
manželství, viz **matrimonium**
mare 1,2 pr.; 2,1,1; 2,1,3; 2,1,5; 2,1,12; 2,1,22; 2,1,48; 2,10,13; 4,18,6
maritalis affectio 3,1,2a
maritus 1,10,8; 1,10,12; 1,22 pr.; 1,23 pr.; 1,25,19; 2,5,2; 2,8 pr.; 2,20,15; 3,1,2a; 4,4,2; 4,6,37
marnotratník, viz **prodigus**
mas 1,2 pr.; 1,10 pr.; 1,15,1; 1,15,19; 1,22 pr.; 2,9,1; 2,13 pr.-1; 2,13,3; 2,13,5; 2,16,8; 3,1,15; 3,2,1-4; 3,3 pr.; 3,7,3; 4,8,7; 4,18,4
mater 1,4 pr.; 1,6,5; 1,10,1-2; 1,10,6; 1,10,12; 1,26,3; 2,13,7; 2,19,3; 3,1,5; 3,2,1; 3,2,4; 3,3 pr.-7; 3,4 pr.; 3,4,3; 3,5,4; 3,6,1; 3,6,3; 3,6,5; 3,6,10; 3,7,3; 3,9,3; 4,13,11
 – **familias** 4,4,1
matertera 1,10,5; 3,6 pr.; 3,3,12
matrimonium 1,2 pr.; 1,4 pr.; 1,9 pr.-1; 1,10 pr.-13; 1,11,8; 2,7,3; 2,13,4; 2,20,25; 2,20,36
medicamentum 2,1,25; 4,3,7; 4,18,5

medici 1,25,15; 4,3,6-7; 4,5,1
membranae 2,1,33; 2,10,12
membrum (ruptum) 4,4,3
mente capti 1,23,4; 2,16,1
merces 2,1,30; 3,14,2; 3,24 pr.-1; 3,24,4-5; 3,26,13; 4,1,15-16; 4,5,1; 4,6,7; 4,15,3
metus 4,6,25; 4,6,27; 4,6,31; 4,13,1; 4,13,9; 4,16 pr.
miles 1,25,14; 2,11 pr.-6; 2,12 pr.; 2,13,6; 2,14,5; 2,19,6; 2,20,25; 4,3,4; 4,13,11
militia 1,12,4; 2,11 pr.; 2,11,4; 2,12 pr.
mimořádné civilní soudní řízení, viz **cognitio extraordinaria**
minor
 – **XVII annorum** 1,6,5; 1,6,7
 – **XX annorum** 1,6,4
 – **XXV annorum** 1,14,2; 1,20,5; 1,24,2; 1,25,4; 1,25,11; 1,25,13; 2,19,5; 4,6,33
missilia 2,1,46
missio 2,10,9; 2,11,3
moc hlavy rodiny, viz **patria potestas**
mora 4,6,9; 4,6,33b
morbus 1,23,4; 2,12,3
mores 1,2,1; 1,2,9; 1,26,13; 2,16 pr.; 3,10 pr.; 4,17 pr.
mors 1,13,3; 1,17,2; 1,22,3; 1,26,8; 2,4,2; 2,6,7; 2,9,2; 2,20,35; 3,1,2b-5; 3,1,7-10; 3,1,12-13; 3,1,16; 3,2,1; 3,2,6; 3,3,4; 3,3,6; 3,4 pr.; 3,4,4; 3,7,1; 3,10,2; 3,24,6; 3,26,10; 4,7,7
mravy, viz **mores**
mula 4,3,1; 4,3,8; 4,3,10; 4,17,5
mulier 1,9,1; 1,10,3; 1,10,13; 1,26,3; 3,5,2; 3,8 pr.; 3,10,6; 3,13,1; 3,14 pr.; 3,1,2a; 3,2,3b; 3,6,10; 3,12,1; 4,6,29; 4,6,37; 4,13,11
mulio 4,3,8
muri 2,1,10
mutus 1,23,4; 2,10,6; 2,11,2; 2,12,3; 2,19,4; 2,19,7; 3,19,7
mutuum 1,2,2; 2,8,2; 3,14 pr.-2; 3,26,2; 3,26,5-6; 3,27,6; 4,6,17; 4,6,22; 4,7,4a; 4,7,5; 4,7,7; 4,13,2

N

nabytí vlastnického práva
 – **k plodům**, viz **fructus**
 – **nánosem (naplaveninou)**, viz **alluvio**
 – **odevzdáním věci**, viz **traditio**
 – **odtrhnutím půdy**, viz **avulsio**
 – **okupací**, viz **occupatio**
 – **slitím**, viz **confusio**

– smícháním, viz **commixtio**
 – spojením, viz **accessio**
 – vydržením, viz **usucapio**
 – zpracováním, viz **specificatio**
 náhradní dědění, viz **substitutio**
 nájem, viz **locatio conductio**
 náklady, viz **impensae**
 nález pokladu, viz **thesaurus**
 námitka, viz **exceptio**
 nasciturus 1,4 pr.; 2,13,5; 2,14,2; 2,20,28
 natales 1,4 pr.-1
 natura 1,2 pr.; 1,3,2; 2,1,11; 2,1,14-16; 2,2,1; 2,13,5;
 2,19,3; 2,20,2-3; 2,20,7; 3,1,15; 3,3,4; 3,14 pr.;
 3,15,6; 3,19,1-2; 3,19,11; 3,24,3; 3,25,2; 3,27,7;
 4,6,29; 4,6,31; 4,9 pr.
 naufragium 2,22,2; 3,14,2
 navigare 2,1,4; 4,15,1
 navis 2,1,4; 2,1,25; 2,1,48; 3,19,14; 4,5,3; 4,7,2-2a
 navrácení do původního stavu, viz **restitutio in integrum**
 návrat z válečného zajetí, viz **postliminium**
 názor právníků, viz **responsa prudentium**
 nebezpečí, viz **periculum**
 nečestnost, viz **infamia**
 nedluh, viz **indebitum**
 nedospělý, viz **impubes**
 negligentia 2,6,7; 3,3,6; 3,14,3; 3,25,9; 4,18,11
 negotia 1,20,7; 1,21,2; 1,23 pr.; 1,5,6; 1,24 pr.;
 1,25,7-8; 2,1,43; 2,10,8; 2,12,1; 2,20,31; 3,19,8-9;
 3,22,1-2; 3,26,1; 3,26,3-4; 3,27,1; 4,7; 4,13,11;
 4,14,3
 negotiationes 4,7,2-2a; 4,7,5a
 negotiorum gestio 2,20,31; 3,26,1; 3,26,4; 3,27,1;
 4,6,28
 nepos, neptis 1,10,1; 1,11,1; 1,12,6-7; 1,13,3; 1,14,5;
 1,26,11; 2,13,2; 2,16,1; 3,1,11; 3,1,15; 3,2,8; 3,4,1;
 3,6,1; 3,6,5; 3,8,1; 4,7,6-7
 – adoptivus 1,10,1
 – ex filia 1,9,3; 2,13,7; 3,1,2; 3,1,2b; 3,1,6;
 3,1,15-16; 3,3,3
 – ex filio 1,9,3; 2,13,7; 3,1,2; 3,1,2b; 3,1,6-8;
 3,1,15-16
 – ex fratre 1,10,3; 1,15,1; 3,1,6; 3,6,4
 – ex sorore 3,6,4
 nepřítel, viz **hostes**
 nepřítomnost, viz **absentia**
 neznalost, viz **ingorantia**
 nomen 1,2,2; 1,5 pr.; 1,5,3; 1,6,1; 1,13,2; 1,15,3; 2,7,3;
 2,10,4; 2,17,8; 2,18,4-5; 2,20,29; 3,1,2a; 3,1,11

nova species 2,1,25; 2,1,27
 novatio 3,29,1; 3,29,3-3a
 noxa 4,8,1
 nuda proprietas 2,4,1; 2,4,4; 2,9,1; 2,14 pr.; 2,20,9
 nummi 2,8,2
 nuntius 3,22,2
 nuptiae 1,9,1; 1,10 pr.-13
 – prohibitae 1,10 pr.-12; 2,20,28
 nurus 1,10,2; 1,10,6; 1,10,9; 1,12,9; 4,4,2
 nutrix 1,6,5; 1,26,3

O

oblatio curiae 1,10,13; 3,1,2a
 obligationes 1,21 pr.; 2,1,8; 2,2,2; 2,5,6; 2,8,2;
 2,16,9; 2,20,5; 3,10,1; 3,13 pr.-2; 3,10,14; 3,16,2;
 3,19,3; 3,19,6; 3,19,9-10; 3,19,20; 3,20 pr.-2;
 3,22,3; 3,26,6; 3,27,2-6; 3,29,3; 4,1,18; 4,5 pr.-1;
 4,6,1; 4,6,7; 4,6,30-31; 4,11,4; 4,13,3-4; 4,14,4;
 4,17,2
 – accessoriae 3,20,5; 3,29 pr.
 – civiles 3,13,1; 3,20,1
 – consensu 3,13,2; 3,20,1; 3,22 pr.-3; 3,23 pr.-5;
 3,24 pr.-5; 3,25 pr.-9; 3,26 pr.-13; 3,29,4
 – cum electione 4,6,33d
 – definitio 3,13,1
 – ex contractu 3,13,2; 3,13,14 pr.-4; 3,15 pr.-7;
 3,16 pr.-3; 3,17 pr.-3; 3,18 pr.-4; 3,19 pr.-27;
 3,20 pr.-8; 3,21 pr.-3; 3,22 pr.-3; 3,23 pr.-5;
 3,24 pr.-6; 3,25 pr.-9; 3,26 pr.-13; 3,27 pr.;
 3,27,2-4; 3,27,5-6; 4,1 pr.; 4,5 pr.; 4,6,1
 – ex maleficio (ex delicto) 3,13,2; 3,27 pr.;
 3,27,3; 3,27,5; 4,1 pr.-19; 4,2 pr.-2; 4,3 pr.-2;
 4,3 pr.-16; 4,4 pr.-12; 4,6,1
 – generaliter stipulatae 4,6,33d
 – in solidum 3,16,1-2; 3,20,4
 – litteris 3,13,2; 3,20,1; 3,21 pr.-3
 – mutuae 1,21 pr.
 – naturales 2,20,20; 3,19,6; 3,20,1; 3,27,7; 3,29,3;
 4,8,6
 – nullae 3,29,3
 – operarum 3,10,1
 – praetoriae 3,13,1
 – quasi ex contractu 3,13,2; 3,27 pr.-7
 – quasi ex maleficio (quasi ex delicto) 3,13,2;
 4,5 pr.-3
 – re 3,13,2; 3,14 pr.-4
 – sequens divisio 3,13,2
 – specialiter stipulatae 4,6,33d
 – summa divisio 3,13,1

– **tolluntur** 3,29 pr.-4
– **verbis** 3,13,2; 3,15 pr.-7; 3,16 pr.-3; 3,17 pr.-3; 3,18 pr.-4; 3,19 pr.-27; 3,20 pr.-8; 3,21 pr.-3; 3,22,3; 3,29,1-2
obnova závazku, viz novatio
observantia legis 4,17 pr.
occisio iure 4,3,2
occupatio 2,1,12-15; 2,1,18; 2,1,22; 2,1,39; 2,1,47; 2,11 pr.; 2,13,6; 4,15,6
odkaz, viz legatum
odvolání odkazu, viz ademptio legati
oleum 2,1,25; 2,4,2; 3,14 pr.; 3,25 pr.; 4,3,13; 4,6,33c
oliva 2,1,25; 4,1,3
olivetum 4,1,3
omyl, viz error
onus 1,17; 1,22,6; 1,25,2; 1,22,6; 1,25,2; 1,25,6; 2,1,4; 2,3,1; 2,22,1; 2,23,5-6; 2,23,9; 3,2,7; 3,7,3
operae 2,1,25; 2,1,39; 3,10,1; 3,24,4; 3,25,2; 4,5,1; 4,15,1
ořezávač stromů, viz putator
ordo successionis 3,1,15; 3,2,3a; 3,2,7; 3,3,5; 3,5,1
os 4,4,3
osoba, viz persona
ovis 2,1,28; 2,20,18; 4,1,11; 4,3,1

P

pactio, pactum 2,3,4; 2,4,1; 2,8,1; 2,22,2; 3,2,8; 3,9,5; 3,15,3; 3,24,3; 3,25,1-2; 4,13,3; 4,13,9; 4,14 pr.; 4,14,4; 4,16,2
paedagogus 1,6,5
Pandekta, viz Digesta
parens 1,10,1; 1,10,5; 1,11,1; 1,12 pr.; 1,12,6; 1,12,10; 1,13,3; 1,18; 1,19; 2,9,1; 2,12 pr.; 2,13,2; 2,13,7; 2,15 pr.; 2,16,4; 2,16,6; 2,17,1; 2,18,1; 3,1,3-4; 3,1,9-10; 3,1,12-14; 3,3,2; 3,7,3; 3,9,3; 3,9,6; 3,10,2; 3,19,10; 4,1,12; 4,4,9; 4,6,12; 4,7 pr.; 4,15,1; 4,16,3
parricidium 4,7,7; 4,18,6
pars virilis 2,18,7; 3,7,2
partus 3,3,4
– **ancillae** 2,1,37; 2,6,5; 2,20,7; 2,20,17; 2,22,2
pater 1,4 pr.; 1,9,3; 1,10,7; 1,10,9-10; 1,12 pr.-5; 1,13,3; 1,25 pr.; 1,9-11; 1,9,18; 2,10,8-9; 2,12 pr.; 2,19,2; 3,1,15-16; 3,6,1; 3,6,5; 3,6,10-11; 3,9,3; 3,10,2; 3,28 pr.; 4,4,2; 4,5,2; 4,6,36; 4,7,6; 4,7,8; 4,13,11
– **adoptivus** 1,11,2-3; 1,12,8; 2,13,4; 2,17,6; 3,1,10; 3,1,13; 3,2,2; 3,10,2

– **familias** 1,10 pr.; 1,14 pr.; 2,15,4; 2,17,2; 3,1,7; 3,1,14; 3,10,1; 3,24,5; 4,4,9
– **incertus** 1,4 pr.; 1,10,12
– **naturalis** 1,6,5; 1,11,2; 1,12,8; 1,25 pr.; 3,1,10; 3,1,14; 3,6,10
patria potestas 1,8 pr.; 1,9 pr.-3; 1,10,12-13; 1,11 pr.-2; 1,11,11; 1,12 pr.-10; 1,13,3; 2,10,8-11; 2,13,2; 2,19,3; 3,1,2a-2b
patricius 1,2,4
patrimonium 1,20,3-5; 1,25,17; 1,26,12; 2,1 pr.; 2,8 pr.; 2,22 pr.; 2,2,3; 3,1,16; 3,7,2-3; 3,12,1; 3,19,20; 3,25,4; 3,25,7-8; 4,6,10
patrocinium 2,20,31
patronatus 1,12,6; 3,2,7; 3,6,10; 3,7 pr.; 3,7,2-3; 3,8 pr.; 3,9,6
patronus, -a 1,12,6; 1,16,1; 1,17; 1,18; 1,19; 1,26,2; 1,26,5; 1,26,11; 2,19,1; 3,7 pr.-4; 3,8 pr.; 3,8,3; 3,9,3; 3,9,6; 3,16,3; 4,4,9; 4,6,12; 4,6,38; 4,15,1; 4,16,3
patruus 3,2,4; 3,6,3; 3,6,12
pauperes 4,9 pr.-1
pavo 2,1,15
pecudes 4,3 pr.-1; 4,3,13
peculatus 4,18,9
peculium 2,9,1; 2,10,9; 2,20,17; 2,20,20; 3,7,4; 4,6,8; 4,6,10; 4,6,36; 4,7 pr.; 4,7,3-4; 4,7,4b-5a
– **castrense** 2,9,1-2; 2,10,9; 2,11,5; 2,12 pr.
– **quasi castrense** 2,11,6; 2,12 pr.
– **servile** 2,9,3; 2,12 pr.; 2,20,20; 3,7,4; 4,6,8; 4,6,10
pecunia 2,2,2; 2,4,2; 2,20,20-21; 2,23,10; 2,24 pr.; 3,14 pr.; 3,15,2; 3,21; 3,23,2; 3,26,2; 3,26,6; 3,27,6; 3,29,2; 4,6,8-9; 4,6,11; 4,6,17; 4,6,19-20; 4,6,33c-d; 4,8,3; 4,13,2; 4,13,9; 4,14 pr.; 4,14,4; 4,18,9
– **constituta** 4,6,8-9
pecus 4,3,16
péče při nakládání s majetkem, viz diligentia
pensio praedii 3,24,3
perceptio fructuum 2,1,35-36; 2,2,2; 3,27,3; 4,1,16; 4,17,2; 4,17,4
perduellio 3,1,5
peregrinationes 2,25 pr.; 3,27,1; 4,1,6; 4,10 pr.
periculum 1,20,5; 3,26,2
– **rei** 3,23,3-3a; 3,24,3
periurium 4,13,4
permutatio 3,23,2; 3,24,2; 4,6,28
persona 1,2,12; 1,10,1; 1,10,11; 1,11,2; 1,12,8; 1,14,4; 2,9,4-5; 2,13,1; 2,13,5; 2,14,2; 2,15,4; 2,20,29;

2,25 pr.; 3,1,2b; 3,1,14; 3,2,4; 3,3,5; 3,6,7;
 3,9,3-5; 3,9,9; 3,10,2; 3,17 pr.; 3,17,2; 3,19,4;
 3,25,5; 3,29,3; 4,4,4; 4,4,7; 4,11,2
 – **publica** 1,11,3; 1,20,5
 – **incerta** 2,1,46; 2,20,24-27
 – **in potestate (alieni iuris)** 1,8 pr.-2; 1,12 pr.;
 1,16,3; 2,11,6; 2,12 pr.; 2,17,6
 – **sui iuris** 1,8 pr.; 1,11,1; 1,12 pr.; 1,12,8; 1,13 pr.;
 1,16,3; 1,19 pr.; 2,12 pr.
 – **turpis** 2,18,1
Pertinacis oratio 2,17,7-8
petere
 – **aliud pro alio** 4,6,35
 – **minus** 4,6,34
petitio 3,29,2; 4,3 pr.; 4,3,3
petitor 4,6,18; 4,11 pr.; 4,13,4; 4,15,4; 4,17,2;
 4,17,33; 4,17,33c
pignus 1,24,3; 2,1,8; 2,1,41; 2,8,1; 3,14,4; 3,19,20;
 3,27,2; 4,1,6; 4,1,10; 4,1,14; 4,2,2; 4,6,7; 4,15,3
pilus 2,1,37
plagium 4,18,10
plantatio, viz accessio
plebiscitum 1,2,3-4
plebs 1,2,4; 4,3,15
plus petitio 4,6,33-33e; 4,13,10
podmínka u právního jednání, viz condicio
poena 1,10,12; 1,16,1-2; 3,12,1; 3,23 pr.; 4,1,4-5;
 4,4,7; 4,4,10; 4,5 pr.-1; 4,6,14; 4,6,19; 4,16,3;
 4,18,3-4; 4,18,6-9; 4,18,11
pohrobek, viz postumus
poklad, viz thesaurus
pokuta, viz poena
pontifex 2,1,7
populus 1,1,2; 1,2,1-2; 1,2,4; 1,2,6; 1,2,11; 2,1,46;
 3,19,2; 4,10 pr.; 4,18,1
 – **Romanus** 1,2,1-2; 1,2,4-5
portae 2,1,10
portus 2,1,2
poručníctví, viz tutela
poručník, viz tutor
possessio 1,26,9; 2,1,22-23; 2,1,34-35; 2,6 pr.-3;
 2,6,7-12; 2,9 pr.; 2,9,3-5; 2,19,1-2; 3,10,3;
 3,11,2; 3,12 pr.; 3,28,1; 3,29,2; 4,1,19; 4,2,2;
 4,4,1; 4,6,2; 4,6,4; 4,6,6; 4,15 pr.-1; 4,15,3-6
 – **longi temporis** 2,6 pr.; 2,6,2; 2,6,7; 2,6,12;
 2,9,3
 – **pro herede** 4,15,1
 – **pro possessore** 4,15,1
 – **vi clam precario** 2,6,7; 4,15,1; 4,15,4a; 4,15,6

possessionis continuatio 2,6,12-13
possessores 2,1,26; 4,1,19; 4,6,1-2; 4,6,5; 4,11 pr.;
 4,13,4; 4,17,2
 – **bonae fidei** 2,1,30; 2,1,33-35; 2,6,1-4; 2,9,4;
 3,28,1; 4,2,2; 4,17,2
 – **malae fidei** 2,1,30; 2,1,35; 2,6,3; 2,6,12; 4,15,3;
 4,17,2
postliminium 1,12,5; 1,20,2; 2,12,5; 3,1,4
postumus 1,13,4; 1,14,5; 2,13,1-2; 2,13,5; 2,18,2;
 2,19,4; 2,20,26; 3,1,2b; 3,2,1
 – **alienus** 2,20,26-28; 3,9 pr.
potestas 1,2,6; 1,5 pr.; 1,5,11; 1,11,11; 1,12 pr.; 1,13
 pr.; 1,19 pr.; 2,19,3-4; 2,20,32-33; 3,1,2; 3,1,4;
 3,1,9; 3,1,12; 3,3,2; 3,4 pr.; 3,6,11; 3,8,2; 3,10,3;
 3,17,1; 3,19,4; 3,19,6; 3,19,10; 3,19,13; 3,28 pr.;
 4,1,9; 4,4,2; 4,7 pr.; 4,7,4c; 4,7,6-7; 4,8,5-6;
 4,15,1; 4,15,5
 – **domini** 1,8 pr.-2; 1,12 pr.; 4,1,12
 – **patria, viz patria potestas**
potrat, viz abortio
požár, viz incendium
požívací právo, viz ususfructus
praecepta iuris 1,1,3
právní věda, viz iurisprudentia
právo, viz ius
 – **bydlet v domě, viz habitatio**
 – **cesty, viz via**
 – **hnát dobytek, viz actus**
 – **přechodu přes cizí pozemek, viz iter**
 – **přírůstku, viz ius adcrendi**
 – **vodovodu, viz aquae ductus**
prodej majetku dlužníka, viz bonorum emptio
prodlení, viz mora
praedium 2,1,4; 2,1,12; 2,1,14; 2,1,21-24; 2,1,31-
 32; 2,1,35-36; 2,2,1; 2,3 pr.-1; 2,3,3-4; 2,5,1;
 2,6,7; 2,20,7; 2,20,9; 2,20,12; 2,20,17; 2,20,25;
 2,20,31; 2,23,2-3; 2,23,9-10; 2,24 pr.; 2,24,3;
 3,19,20-21; 3,23,2-3; 3,23,9-10; 3,24,3; 3,26,1;
 3,26,3-4; 3,24,6; 3,24,8; 4,6,2; 4,6,7; 4,6,34;
 4,7,4a; 4,7,5a; 4,15,1; 4,15,3-4a; 4,15,6; 4,17,4-5
 – **italicum** 2,1,40; 2,8 pr.
 – **rusticum** 2,2,3
 – **stipendiarium** 2,1,40
 – **tributarium** 2,1,40
 – **urbanum** 2,2,3
praedo 3,14,2; 4,17,2
praefectus urbis 1,20,4; 1,23,3; 1,2,3; 1,24,4;
 1,26,10-11
praescriptio longi temporis 2,9,5

praesentia 2,21,2; 1,26,10; 2,10,1; 3,19,12; 3,22,2;
4,10,1-2; 3,11,3-5
praeses provinciae 1,5,2; 1,8,2; 1,13,5; 1,20 pr.;
1,20,4-5; 1,23,1; 1,23,3; 1,23,5-6; 1,24,4; 1,26,1
praesumptio 1,14,5; 1,25,17; 2,14,1; 3,19,12; 3,21;
3,25,3; 3,29,3a; 4,7,8
praeteritio 2,13 pr.-1; 2,13,6-7; 3,1,1; 3,1,12;
3,7 pr.-1; 3,7,3; 3,9,3
praetextatus 4,4,1
praetor 1,2,7; 1,5,2; 1,11,8; 1,12,6; 1,20 pr.;
1,20,3-4; 1,23,1; 1,23,3; 1,23,5-6; 1,24 pr.-1;
1,24,4; 1,26,1; 1,26,3; 2,1,46; 2,10,2-3; 2,13,3-5;
2,13,7; 2,17,1; 2,23,1; 2,23,4; 2,23,6; 3,1,9;
3,1,11-13; 3,2 pr.; 3,2,3-3b; 3,2,7; 3,3 pr.; 3,5
pr.-2; 3,5,5; 3,7,1; 3,9 pr.-3; 3,9,5; 3,9,8-9; 3,10
pr.; 3,13,1; 3,18,2-4; 4,1,4; 4,2 pr.; 4,4 pr.; 4,4,7;
4,4,9; 4,6,3-8; 4,6,10; 4,6,12-13; 4,6,17; 4,6,33;
4,6,33c; 4,7,1-2a; 4,7,3; 4,8,3-4; 4,12 pr.-1;
4,13,7; 4,15 pr.; 4,15,7; 4,16,3
– **fideicommissarius** 2,23,1; 2,23,4
pretium 1,3,4; 1,8,2; 1,16,1; 2,1,30; 2,1,34; 2,1,41;
2,7,4; 2,9,2; 2,20,6; 3,18,1; 3,20,3; 3,20,6; 3,23
pr.-3; 3,24 pr.-1; 4,6,19; 4,6,33c-d
princeps 1,2,6; 2,17,8; 2,20,2; 2,20,36
privignus, -a 1,10,6; 1,10,8-9
privilegium 2,11 pr.-1
probandi necessitas 2,20,4; 3,15,7
probationes 1,6,6; 2,23,12; 3,19,12; 3,19,17;
3,20,8; 4,7,5-5a; 4,15,4
proces, spor, viz iudicium, lis
proconsul 1,5,2; 1,26,1
procreatio 1,2 pr.; 2,13,5
procurator 1,6,5; 2,9,5; 3,19,20; 4,4,10; 4,10
pr.-2; 4,11 pr.; 4,11,3-4; 4,13,11
prodigus 1,23,3; 2,10,6; 2,12,2
pro herede gestio 2,19,7
prokuliáni 2,1,25
promissor 3,15,5; 3,16 pr.; 3,19,2; 3,19,13; 3,19,18;
3,19,23; 3,19,25; 4,6,33c-d
proprietary 2,1,9
proprietas 2,1,4-5; 2,1,30-31; 2,1,36-37;
2,1,44-46; 2,4,1-4; 2,9,3-4; 2,20,9; 3,28 pr.;
4,15,4
propuštění otroka na svobodu, viz
manummissio
propuštěný na svobodu, viz libertinus
protiprávní poškození věci, viz damnum, lex
Aquila
providentia 1,2,11

provincia 1,8,2; 1,11,8; 1,20 pr.; 1,20,4; 1,23,3;
1,23,6; 1,25 pr.; 1,26,1; 2,1,40; 4,11,7
provocatio 4,11,4
předvolání na soud, viz in ius vocatio
příbuzenství, viz adfinitas, adgnatio,
cognatio
příkazní smlouva, viz mandatum
přísaha, viz iusiurandum
pubertas 1,10 pr.; 1,11,3; 1,20,7; 1,22 pr.; 1,23 pr.;
1,26,4; 2,10,1; 2,12,1; 2,16 pr.-1; 2,16,3-4; 2,16,9;
3,19,10; 4,1,18
– **plena** 1,11,3-4
publicatio 3,25,7; 4,18,4
půda, viz praedium
pudicitia 4,4,1; 4,8,7
pugnum 4,4,1; 4,4,3; 4,4,11
pupillus, -a 1,20,4-5; 1,20,7; 1,21 pr.; 1,22 pr.-1;
1,23,6; 1,25,9-13; 1,26,9-10; 3,19,10; 3,19,20;
3,22,4; 3,27,2
purpura 2,1,26; 4,6,33d
putator 4,3,5

Q

quadriga 4,3,10
quadrupes 4,3 pr.-1; 4,3,13-14; 4,9 pr.-1
quaestio
– **iuris** 1,5,3; 2,1,25; 3,23,2; 4,1,8
– **status** 2,10,7
quasi
– **ex contractu** 3,27 pr.-7
– **ex delicto** 4,5 pr.-3
– **possessio** 4,15 pr.
– **ususfructus** 2,4,2
Quirites 1,2,2

R

raptus 4,18,8
ratihabitio 2,1,19; 3,18,4
ratio 1,2,1; 1,6,2; 1,10 pr.; 1,10,6; 1,15,3; 1,20,7;
2,1,12; 2,1,25; 2,1,31-32; 2,1,35; 2,1,43; 2,1,47;
2,4,2; 2,8,2; 2,10 pr.; 2,22,1-3; 2,25 pr.; 3,1,11;
3,4,2; 3,11,1; 3,23,2; 3,26,10; 3,27,1; 3,27,6;
4,7,2a; 4,8,2; 4,9 pr.; 4,15,4
rationes 2,20,20
– **reddere** 1,20,7; 2,20,20; 3,27,1
recedere 3,23 pr.; 3,29,4
redemptio ab hostibus 2,1,8
regio 4,6,33c; 4,18,6
regres 3,20,6

regulae iuris 2,1,15; 2,7,4; 2,20,30; 2,20,36; 3,4,2;
 3,24 pr.; 4,1,8; 4,12,1
rei publicae causa 1,25,2
rei vindicatio 2,1,26; 2,1,29-30; 2,1,32-35; 2,8,2;
 3,23,3a; 4,1,19; 4,6,4; 4,6,14; 4,6,18; 4,13,4;
 4,17,2
relegatio 1,12,2; 4,18,4
relictum 3,27,7; 4,6,19; 4,6,23; 4,6,26; 4,16,1
remissio debiti 3,29,1; 4,13,9
 – **iniuriae** 4,4,12
renuntiatio 3,25,4
repetundae 4,18,11
replicatio 4,14 pr.-4
reprezentace 2,1,43; 3,19,4; 3,19,13; 3,19,20
res 1,2,12; 2,1 pr.-48; 2,6 pr.; 2,8,2; 2,20,22-23;
 2,24,1; 3,14 pr.-4; 3,24,3; 3,24,5; 4,1,1-3; 4,1,6;
 4,1,8-9; 4,1,13-16; 4,5,1-2; 4,17,5
 – **communis** 2,1 pr.
 – **corporalis** 2,1,40; 2,2 pr.-2; 2,4 pr.; 2,20,21;
 3,10,1; 4,6,1-2
 – **cuius non est commercium** 2,20,4; 3,19,2
 – **derelecta** 2,1,47
 – **deterior futura** 1,26,9
 – **divini iuris** 1,1,1
 – **extra patrimonium** 2,1 pr.
 – **fisci** 2,6,9
 – **furtiva** 2,6,2-3; 4,1,3-4; 4,1,12
 – **hereditaria** 1,6,1; 2,6,4; 4,15,1; 4,15,3
 – **hostibus capta** 2,1,17
 – **humani iuris** 1,1,1
 – **immobilis** 2,6 pr.; 2,19 pr.; 4,2,1; 4,15,4a
 – **incorporalis** 2,2 pr.-2; 2,20,21; 3,10,1
 – **in nostro patrimonio** 2,1 pr.; 3,19 pr.
 – **mobilis** 2,6 pr.; 2,6,3; 2,19 pr.; 4,2,1; 4,6,7; 4,15,4a
 – **nullius** 2,1 pr.; 2,1,7
 – **privata** 2,1 pr.; 2,1,6; 2,1,11; 3,19,2
 – **publica** 2,1 pr.; 2,1,2; 2,1,4; 3,19,2
 – **quae anima caret** 4,3,13
 – **quae commode dividi non possit** 4,17,5
 – **quae ipso usu consumitur** 2,4,2
 – **quae pondere numero mensura etc.** 3,14 pr.
 – **religiosa** 2,1,7; 2,1,9; 2,6,1; 3,19,2
 – **sacra** 2,1,7-8; 2,6,1; 3,19,2
 – **sancta** 2,1,7; 2,1,10
 – **soli** 2,6,7
 – **universitatis** 2,1 pr.; 2,1,6
 – **vi possessa** 2,6,2-3; 2,6,8
rescriptum principis 1,8,2; 1,11,1; 1,11,3; 1,11,11;
 1,12,6; 1,25,1; 1,25,3; 1,25,6; 1,25,8; 1,25,10;

1,25,18-19; 1,26,3-4; 1,26,9; 2,6,9; 2,6,13;
 2,10,7; 2,11,1; 2,15,2-3; 2,17,3; 2,17,8; 2,20,4-5;
 2,20,12; 2,20,15; 2,20,20; 2,15,1; 3,11 pr.-4;
 3,11,7; 4,6,30; 4,13,11
responsa prudentium 1,2,3; 1,2,8; 1,24,2
respublica 1,1,4; 1,2,1; 1,8,2; 1,25,2; 3,12,1; 3,13
 pr.; 4,18,3
restitutio in integrum 2,19,5; 3,11,5; 4,6,33
retentio 4,6,37
rethores 1,25,15
retia 2,1,5
reus 2,6,14; 2,20,13; 4,6,24-25; 4,6,38-39; 4,8,2;
 4,9 pr.; 4,11 pr.-4; 4,12,1; 4,13 pr.; 4,14,1; 4,15,7;
 4,16 pr.-1
reversus 1,12,5; 1,20,2; 1,25,2; 2,12,5
revertendi animus 2,1,15
ruční zástava, viz pignus
ruina 3,14,2
rukojmí, viz fideiussor
ruptum 4,3,13

Ř

řeka, viz flumen

S

sabiniáni 2,1,25
sacrilegium 3,19,24
saevitia dominorum 1,8,2
sanctimonialis 4,18,8
sarcinator 3,24,1; 3,26,13; 4,1,15-16
satisfactiones 1,24 pr.-4; 1,26,12; 4,11 pr.-7
scriptura, viz accessio
scripturae 1,6,2; 2,10 pr.-14; 2,17,8; 3,19,12;
 3,19,17; 3,20,8; 3,21; 3,22,1; 3,23 pr.
semestres 1,25,1
senator 1,2,4; 1,12,4; 4,4,9
senatus 1,2,5; 1,16,5; 2,4,2; 3,8 pr.; 4,7,7
senatusconsultum 1,2,3; 1,2,5; 2,4,2; 3,9,2; 3,9,8;
 4,12 pr.
 – **Afinianum** 3,1,14
 – **Claudianum** 3,12 pr.-1
 – **Largianum** 3,7,4
 – **Macedonianum** 4,7,7
 – **Orfitianum** 3,4 pr.-4
 – **Pegasianum** 3,23,6-7
 – **Tertullianum** 3,3 pr.-7; 3,4,2
 – **Trebellianum** 2,23,6-7
sententia 1,2,8; 1,13,5; 1,16,1; 2,8,2; 4,11,4
sepulchrum 2,1,9

servitus 1,2,2; 1,3,2; 1,4,1; 1,5 pr.
servus 1,3 pr.; 1,3,2-4; 1,5 pr.-3; 1,6,1-2; 1,6,5; 1,6,7; 1,7; 1,8 pr.-2; 1,11,12; 1,12 pr.; 1,12,5; 1,19 pr.; 2,1,37; 2,2,1-2; 2,4,2; 2,5,2-3; 2,7,4; 2,9,3-4; 2,10,7; 2,14,2-3; 2,15,4; 2,20,8; 2,20,23; 2,20,25; 2,20,32; 2,21,1; 2,22,2; 2,23,10; 2,24 pr.; 2,24,2; 3,7,4; 3,19,6; 3,19,23; 3,19,27; 3,20,1; 3,23,2-3a; 3,23,5; 3,28 pr.-1; 4,1,5; 4,1,8; 4,3 pr.-11; 4,3,13-14; 4,3,16; 4,4,3-7; 4,5,1; 4,6,8; 4,6,10; 4,6,19; 4,6,33d; 4,6,35; 4,7 pr.-2; 4,7,4a; 4,7,4c-5a; 4,8 pr.-1; 4,8,3; 4,8,5-7; 4,17,5; 4,18,5; 4,18,7
 – **alienus** 1,14,1; 2,9,4; 2,14 pr.-1; 2,20,16; 2,24,2; 4,6,24; 4,7,2a; 4,8,6
 – **communis** 2,7,4; 2,14 pr.; 2,14,3; 3,17,3; 3,28,3; 4,4,4
 – **fructuarius** 2,9 pr.; 2,9,4-5; 2,14 pr.; 3,28,2; 4,4,5
 – **fugitivus** 3,18,1; 3,23,3a
 – **hereditatis** 2,14 pr.; 2,22,2; 3,17 pr.
 – **heres** 1,6,1-2; 2,9,3-4; 2,14 pr.-1; 2,15 pr.; 2,19,1; 2,19,3; 4,3,10
 – **legatarius** 2,9,3-4
 – **ordinarius** 2,20,17; 4,7,4c
 – **poenae** 1,12,3; 1,16,1
 – **tutor** 1,14,1
 – **vicarius** 2,20,17
sestertium 3,7,2-3
sestra, viz **soror**
sicarius 4,18,5-7
signum 2,10,2-5; 2,10,7; 2,16,3; 4,18,7
slušnost, poctivost, viz **aequitas**
služebnosti
 – **pozemkové městské**, viz **iura praediorum urbanorum**
 – **venkovské**, viz **iura praediorum rusticorum**
smrt, viz **mors**
sobrini 2,5,5; 2,6,5-6; 2,6,11
socer 4,4,2
societas 1,2,2; 2,7,4; 3,22 pr.; 3,25 pr.-9; 3,26,4; 3,27,3; 4,6,17; 4,6,28
 – **totorum bonorum** 3,25 pr.; 3,25,4
 – **unius negationis** 3,25 pr.; 3,25,4
socius 2,7,4; 3,25 pr.; 3,25,2; 3,25,4-9; 4,6,38
 – **operarum** 3,25,2
socrus 1,10,7
solidum (in) 2,23,9; 3,3,5; 3,11,1-2; 3,16,1;

3,17,3; 3,20,4; 4,6,36-37; 4,6,40; 4,7,1-2; 4,7,4b; 4,7,5
sollicitatio 4,1,8; 4,1,11; 4,6,23
solus 2,1,29-33; 2,1,39; 2,6 pr.; 2,6,7; 2,8 pr.; 3,19 pr.; 4,2,1; 4,15,4a
solutio 2,8,2; 3,13 pr.; 3,15,2-3; 3,16,1; 3,19,4; 3,23,3; 3,26,10; 3,29 pr.; 3,29,4; 4,6,8-9; 4,6,19; 4,6,23; 4,6,26; 4,6,33b-d; 4,7 a-b; 4,11 pr.-2; 4,11,4-5; 4,13,10; 4,14,1; 4,16,1
 – **indebiti** 2,25 pr.; 3,14,1; 3,26,10; 3,27,6
 – **pro parte** 3,29,1
soror 1,10,2; 1,10,8; 1,10,10; 1,19; 1,26,3; 2,18,1; 3,2,3; 3,5,1; 3,6 pr.-1; 3,6,5-6; 3,6,12
 – **consanguinea** 1,10,2; 3,3,3
 – **naturalis** 1,6,5
 – **patruelis** 3,6,4
 – **uterina** 1,10,2; 3,2,4; 3,9,3
soudce, viz **iudex**
souhlas, viz **consensus**
soused, viz **vicinus**
spado 1,11,9
species 1,2,4; 2,9,2; 2,20,27; 2,23,5; 3,5,4; 3,9,9; 3,11,7; 3,20,25; 3,23,2
 – **adoptionum** 1,11,1
 – **furti actionum** 4,1,3
 – **iuris civilis** 1,2,10
 – **obligationum** 3,13,2; 3,14,1; 4,1 pr.
specificatio 2,1,25
spica 2,1,25
splnění, viz **solutio**
společenská smlouva, viz **societas**
sponsa 1,10,9
spor, **proces**, viz **iudicium**, **lis**
sportulae 4,6,24
spravedlnost, viz **iustitia**
stabularcius 4,5,3
stabulum 4,5,3
stádo, viz **grex**
status 1,5,3; 1,12,1; 1,16 pr.; 1,16,3; 1,16,5; 2,1,17; 2,10,7; 2,17,1; 3,11,1
stipulatio 2,3,4; 3,15 pr.-7; 3,17 pr.-3; 3,18 pr.-4; 3,19 pr.-27; 3,16,2; 3,20,5; 3,22,3; 3,23,7; 3,29,3; 4,6,9; 4,6,17; 4,6,22; 4,11,4; 4,13,2
 – **aedilicia** 3,18,2
 – **aliquid dari** 1,21 pr.; 3,15 pr.; 3,15,4-5; 3,19,1; 3,19,3-5; 3,19,9; 3,19,11; 3,19,15; 3,19,18-20; 3,19,26-27; 4,6,31; 4,6,33c-d
 – **aliquid fieri** 3,15 pr.; 3,15,7; 3,17,2
 – **Aquiliana** 3,29,1-2

- communis 3,18 pr.; 3,18,4
- conventionalis 3,18,3
- de rato 3,18,4
- forma 3,15,1
- stipulandi vel promittendi 3,16 pr.-2
- communis 3,17,3; 3,28,3
- emptae et venditae hereditatis 2,23,6
- inter absentes 3,19,12
- inter heredem et legatarium partiarium 2,23,5-6
- inutilis 3,15,5-6; 3,19 pr.-27; 3,29,3
- iudicialis 3,18 pr.-1
- poenae 3,15,7; 3,19,19-21; 3,26,7
- post mortem 3,19,13; 3,19,16
- praepostere concepta 3,19,14
- praetoria 3,18 pr.; 3,18,2
- quasi partis et pro parte 2,23,6
- servi 3,17 pr.-3
- stupeň pokrevního příbuzenství, viz gradus cognationis
- stuprum 4,18,4
- suboles 3,2,4; 3,3,6
- subscriptio 2,10,3; 2,12 pr.; 3,23 pr.
- subsellium 2,1,25
- substitutio
 - pupillaris 2,16 pr.-9
 - quasi pupillaris 2,16,1
 - vulgaris 2,15 pr.-4; 2,16,3; 2,25,2
- successio
 - graduum 3,1,6; 3,1,15; 3,2,1-2; 3,1,3b; 3,1,7; 3,9,10
 - in locum 1,25 pr.; 2,13,2; 2,19,2; 3,1,6; 3,1,15-16; 3,3,3; 3,4,1
 - mortis causa, viz hereditas
- successiones per universitatem 2,10,19; 3,1,8; 3,9 pr.-12; 3,10 pr.-3; 3,11 pr.-7; 3,12 pr.-1
- superstes 1,25 pr.; 2,12 pr.; 3,1,16; 3,2,4; 3,3,5
- supplicium ultimum 4,18,2-3; 4,18,5; 4,18,7
- surdus 1,23,4; 2,10,6; 2,11,2; 2,12,3; 2,19,4; 2,19,7; 3,19,7
- svědek, viz testis
- svoboda, viz libertas
- syn, dcera, viz filius, -a

Š

škoda, viz damnum
švagrovství, viz adfinitas

T

tabellio 3,23 pr.
taberna 4,7,2a
tabularius 1,11,3
talio 4,4,7
telum 4,18,5
templum 2,1,8; 2,20,4
terra 1,2 pr.; 2,1,5; 2,1,12; 2,1,31-32; 2,6 pr.; 4,18,6
terrae motus 2,4,3
testamenti factio 1,6,7; 2,10,6; 2,12 pr.-5; 3,14,2-3; 3,19,4; 3,20,24; 3,23,1
– caecus 2,12,4
– captivus 2,12,5
– furiosus 2,12,1
– impubes 2,12,1
– mutus 2,12,3
– prodigus 2,12,1-2
– si testator sit alieno iuri subiectus 2,11,6; 2,12 pr.
– surdus 2,12,3
testamentum 1,5,1; 1,6,1; 1,6,7; 1,13,3; 1,14,1-2; 1,15 pr.; 1,15,2; 1,17 pr.; 1,20,1; 1,22,2; 1,22,5; 1,23,1; 1,23,5; 1,24 pr.-1; 1,25,9; 1,25,18; 2,3,4; 2,4,1; 2,9,6; 2,10 pr.-14; 2,11,3; 2,14 pr.; 2,15; 2,16; 2,17,2; 2,18,4-5; 2,19,2-4; 2,19,7; 2,20 pr.; 2,20,6; 2,20,9; 2,20,12; 2,20,18; 2,20,24; 2,20,32; 2,20,34; 2,21 pr.-1; 2,23,1; 2,23,10; 2,24,2; 2,25 pr.-1; 3,1 pr.; 3,1,7-8; 3,1,14; 3,2,6; 3,7 pr.; 3,7,2-3; 3,8,3; 3,9,1; 3,11 pr.-1; 3,11,3
– calatis comitiis 2,10,1
– definitio 2,10 pr.
– falsum 4,18,7
– genera 2,10,1-3
– inofficiosum 2,18 pr.-7; 3,1,14; 3,7,3
– in procinctu 2,10,1
– irritum 2,11,5; 2,17 pr.; 2,17,5-7; 3,1 pr.
– inutile 2,12 pr.; 2,13 pr.-1; 2,13,5; 2,17 pr.-8; 2,18 pr.; 2,23,2; 3,1 pr.
– militare 2,11 pr.-6; 2,13,5; 2,14,5; 2,20,36
– per aes et libram 2,10,1
– praetorium 2,10,2
– ruptum 2,13,1-2; 2,17 pr.; 2,17,6; 3,1 pr.
– sine scriptis 2,10,14; 2,11,1
– tripertitum 2,10,13
testator 1,15,2; 1,24 pr.-1; 2,10,8; 2,10,10; 2,14 pr.; 2,14,5-6; 2,14,12; 2,15 pr.; 2,15,4; 2,17,1-2; 2,17,6; 2,18 pr.; 2,18,3; 2,19,1; 2,19,3-4; 2,20,6; 2,20,8; 2,20,12; 2,20,14; 2,20,22-23; 2,20,25;

2,20,29; 2,20,31-34; 2,20,36; 2,22 pr.; 2,32,12;
2,24,1; 3,2,6; 3,7,3; 4,12,1
testis 2,10,2-11; 2,10,14; 2,23,12; 3,19,2; 4,1,4
thesaurus 2,1,39
tchán, viz socer
tignum 2,1,29-30; 3,1,4
traditio 2,1,40-46; 2,6,3; 2,6,7; 2,7,2; 2,9,5; 3,9,3;
3,19,26-27; 3,23,3-32; 3,28,3; 3,29,4; 4,6,4;
4,6,6-7; 4,8 pr.; 4,8,2-3; 4,8,5; 4,8,7; 4,17,1
trám, viz tignum
transferre (in alium) 1,11,3; 2,1,40-46; 2,5,2-3;
2,6; 2,20,33; 2,20,36; 2,21,1; 2,23,6-7; 2,23,9;
3,14,1-2; 3,23,3a; 3,29,3; 4,1,6; 4,1,15-16; 4,8,3
translatio legati 2,20,36; 2,21,1; 4,6,33
trestní právo, viz iudicia publica
tribunus 1,2,4; 1,20 pr.
triplicatio 4,14,2
turbo 3,23,3
turpis causa 3,19,24
tutela 1,13 pr.-5; 1,14 pr.-5; 1,15 pr.-3; 1,17; 1,18;
1,19; 1,20 pr.-7; 1,2 pr.-3; 1,22 pr.-6; 1,24 pr.-4;
1,25 pr.-20; 1,26 pr.-13; 4,10 pr.
– **dativa** 1,20 pr.-7; 1,21,3; 1,22; 1,23,1; 1,24; 1,25;
1,26,12; 3,18,4; 3,19,20
– **definitio** 1,13,1
– **fiduciaria** 1,19
– **finis** 1,22 pr.-6
– **legitima** 1,15 pr.-3; 1,16,6-7; 1,1,18; 1,19 pr.;
1,23,15; 1,22,4; 1,26,2; 3,2,7
– **patronorum** 1,17; 1,18
– **testamentaria** 1,13,3; 1,14 pr.-5
tutor 1,13,2; 1,15,2; 1,20 pr.-7; 1,21 pr.-3; 1,23,5;
1,24 pr.-4; 1,25,2; 1,25,4; 1,25,9; 1,25,16-17;
1,26,2; 1,26,4; 1,26,13; 2,8,2; 2,18,4; 3,1,3;
3,27,2; 4,10,2; 4,11 pr.; 4,11,3
– **Atilianus** 1,20 pr.-7
– **confirmatus** 1,13,5
– **incertus** 2,20,25-27
– **suspectus** 1,22,6; 1,26 pr.-13
tutoris datio 1,13,3-5; 1,14 pr.-5; 1,15 pr.; 1,15,2;
1,20,1; 1,22,2; 1,22,5; 1,23,5; 1,25,18; 1,26,2;
2,20,25

U

univerzální sukcese, viz successio per universitatem
urbs regia 4,11,7
určovací žaloba, viz adiudicatio
ursus 4,9 pr.-1

úschova, viz depositum
ustanovení za dědice, viz heredis institutio
usucapio 2,6 pr.-14; 2,9,3-5; 4,1,12; 4,6,3
usurae 3,26,2; 3,26,5; 4,6,33c; 4,7,5a
usus 2,1,4-5; 2,5 pr.-6; 3,10,1
– **hominum** 1,2,9; 2,10,3; 4,1,4; 4,6,33c; 4,11,6-7
– **iudiciorum** 4,11,6-7; 4,16,1
ususfructus 2,1,9; 2,1,36; 2,1,38; 2,2,2; 2,4; 2,5,1;
2,5,5-6; 2,9 pr.-2; 2,9,4-5; 2,14 pr.; 2,20,9;
3,10,1-3; 2,28 pr.; 4,2,2; 4,6,2
– **ancillae** 2,6,5
– **sepulchri** 2,1,9
– **servi** 2,9 pr.; 2,9,4-5; 2,14 pr.; 3,28,2; 4,4,5
útěk, viz fuga
uva 2,1,25
uxor 1,6,5; 1,9,3; 1,10 pr.-3; 1,10,5-9; 1,10,12;
2,5,2; 2,20,15; 2,20,28; 2,20,36; 4,4,2-3; 4,6,29;
4,13,11
uživací právo, viz usus

V

vacatio 1,25,2
vas 2,1,25
věc, viz res
velezrada, viz perduelio
venatio 2,1,12-13
venditio, viz emptio venditio
venditor, viz emptio venditio
venefici 4,18,5; 4,18,7
venenum 4,18,5; 4,2
věno, viz dos
verba 2,15,4; 2,20,2; 2,24,3; 3,15,1; 2,29,1
verberatio 4,4,1
věřitel, viz creditor
vestimentum 2,1,25; 2,2,1; 2,4,2; 2,24 pr.; 3,24,1;
3,24,5; 3,26,13; 4,1,15
veteranus 2,11,3; 2,12 pr.
veteres 1,12,5; 1,17 pr.; 1,20,3; 1,22 pr.; 2,6,7;
2,13,4; 2,23,7; 2,25 pr.; 3,1,14-16; 3,2,8; 3,19,5;
3,23,1; 3,24,3; 3,27,7; 4,1,6; 4,1,11; 4,4,7; 4,8,7;
4,11 pr.
via
– **publica** 4,3,5
– **vicinalis** 4,3,5
vi bona rapta 4,1 pr.; 4,2 pr.-2; 4,6,1; 4,8 pr.-1;
4,12,1; 4,16,1-2
vicinus 2,1,21; 2,1,31; 2,3,1; 2,3,4; 2,6 pr.; 3,24,2;
4,6,2; 4,18,6
vidua 4,18,4; 4,18,8

villa 2,3,1
vinculum
 – **iuris** 2,23,1; 3,13 pr.
 – **naturale** 1,11,2; 3,1,14
vindicatio 4,1,19; 4,6,15
vindicta 1,5,1
vineae 2,1,38
vinum 2,1,25; 2,1,27; 2,4,2; 3,14 pr.; 3,23,2; 3,25 pr.; 4,3,13; 4,6,33c
virgo 4,18,4; 4,18,8
vis 1,3,1; 1,13,2; 2,1,21; 2,6,2-3; 2,6,7-8; 2,17,2; 2,25,1; 3,14,2; 3,19,20; 3,23,3; 4,2 pr.-1; 3,4,8; 3,6,12; 3,6,19; 3,8,4; 3,12,1; 3,15,1; 3,15,3; 3,15,4a; 3,18,4; 3,18,8
 – **maior** 3,14,2
 – **privata** 4,15,6
 – **publica** 4,15,6
vitia (rerum) 2,4,3; 2,6,4-5; 2,6,10
vlastnické právo, viz dominium, proprietas
vlastník, viz dominus
vnuk, vnučka, viz nepos, nepotis
vocatio
 – **ad hereditatem** 1,17 pr.; 2,19,7; 3,1,6; 3,1,13-15
 – **in ius** 4,6,12; 4,6,19; 4,16,3
volucres 2,1,12; 2,1,14
voluntas 1,6,3; 1,11,12; 1,14,5; 1,23,2; 2,1,27-28; 2,1,30; 2,1,40; 2,1,42; 2,1,44; 2,1,46-47; 2,6,3-5; 2,8 pr.-1; 2,10,14; 2,11 pr.-1; 2,11,4-5; 2,14,1; 2,15,4; 2,17,3; 2,17,7; 2,19,7; 2,20,2-5; 2,20,8;

2,20,11-12; 2,20,17-25; 2,20,34; 2,20,36; 2,21 pr.-1; 2,23,1-2; 2,25,1; 3,7,4; 3,9,12; 3,15,1; 3,19,4-5; 3,24,1; 3,24,3; 3,27,6; 3,29 pr.

– **contraria** 3,29,4

vrah, viz sicarius

vražda, viz homicidium

vydědění, viz exhereditatio

výhoda

– **oddělení, viz beneficium separationis**

– **odpovědnosti pouze do výše majetku, viz beneficium competentiae**

– **rozdělení, viz beneficium divisionis**

Z

zajištění pohledávky, viz satisfactio

zákon, viz lex

závazky, viz obligationes

závdavek, viz arra

zcizení, viz alienationes

zloděj, viz fur

zlý úmysl, viz mala fides

změna osobního stavu, viz capitis deminutio

zodpovědnost za škodu způsobenou zvířetem
4,9 pr.-1

Ž

žaloba, viz actio

žalobce žaluje na více, viz pluris petitio

ženy 1,10 pr.; 1,26,3; 3,3 pr.-7; 3,4 pr.-4; 4,18,4

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

I. Iustinianus a jeho doba

1. Amelotti, M.: Giustiniano maestro d'istituzioni. Università degli Studi di Genova, Annali della Facoltà di Giurisprudenza 5, 1966.
2. Archi, G. G.: Giustiniano legislatore. Bologna 1970.
3. Archi, G. G. (ed.): L'imperatore Giustiniano. Storia e mito. Giornate di studio a Ravenna 14-16 ottobre 1976, Milano 1978.
4. Barker, J. W.: Justinian and the Later Roman Empire. Madison 1960.
5. Biondi, B.: Giustiniano primo principe e legislatore cattolico. Pubbl. della Univ. Cattolica di S. Cuore, Roma 1936.
6. Bonini, R.: Introduzione allo studio dell'età Giustiniana. 4. ed., Bologna 1985.
7. Browning, R.: Justinian and Theodora. London 1971.
8. Bry, J.: s. v. Justinian I, Encyclopedia Britannica. Chicago - London - Toronto - Genève. Vol. 13, 1962, s. 209-213.
9. Burian, J.: Zánik antiky. Praha 1972.
10. Burian, J. - Oliva, P.: Civilizace starověkého středomoří. Praha 1984.
11. Bury, J. B.: A History of the Later Roman Empire from the Death of Theodosius to the Death of Justinian. I-II. 2. ed., London 1923.
12. Collinet, P.: Études historiques sur le droit de Justinien. Paris 1, 1912; 2, 1925; 4, 1932; 5, 1947.
13. Diehl, Ch.: Justinian et le civilisation byzantine. Paris 1901.
14. Ermann, H.: Zu Justinian. Festschrift P. Koschaker. 1. Bd., Weimar 1939.
15. Fritz, K. H.: Studien zur justinianischen Reformgesetzgebung. Diss. Berlin 1937.
16. Gruppe, E.: Kaiser Justinian. Aus seinem Leben und aus seiner Zeit. Leipzig 1923.
17. Holmes, W. G.: Age of Justinian and Theodora. A History of the Sixth Century. 2. ed., London 1912.
18. Honoré, T.: Tribonian. London 1978.
19. Jones, A. H. M.: The Later Roman Empire 264-602. A Social, Economic and Administrative Survey I-II. 2. ed. Oxford 1973.
20. Kaden, E.: L'église et l'état sous Justinien. 1952.
21. Kuypers, R.: Justinians Verbot der Digestenkommentierung. Diss. Bonn 1986.
22. Ostrogorsky, G.: Geschichte des byzantinischen Staates. 3. Aufl., München 1963.
23. Rubin, B.: Das Zeitalter Justinians. Berlin 1960.
24. Schindler, K. H.: Justinians Haltung zur Klassik. Forschungen zum Römischen Recht. 23. Bd., Köln-Wien 1966. K tomu Grosso, G.: Giustiniano e i classici. Index, 1, 1970.
25. Stein, E.: Histoire du Bas Empire II. Paris 1949.
26. Ure, P. N.: Justinian and his Age. Harmondsworth 1951.
27. Waldstein, W.: Tribonianus, ZSS 97, 1980.

II. Justiníánské právo

1. Albertario, E.: Introduzione storica allo studio del diritto Giustiniano. Milano 1935.
2. Archi, G. G. (ed.): Il mondo del diritto nell'epoca Giustiniana. Caratteri problematiche. Ravenna 1985.
3. Blaho, P.: Rímske právo na sklonku antiky. AVRIGA. Zprávy Jednoty klasických filologů. XXXIV (1992), XXXV (1993), Praha XXXVII 1995.
4. Bonini, R.: Studi sull'età giustiniana. 2. ed., Rimini 1992.
5. Hagemann, H. R.: Die Stellung der Piae causae nach justinianischem Rechte. Basel 1953.
6. Pampaloni, M.: Quaestioni di diritto giustiniano. Rivista italiana per le scienze giuridiche. Roma 49, 1911; 52, 1912.

7. Pringsheim, F.: Die archaische Tendenz Justinians. Studi P. Bonfante. Vol. 1., Milano 1930.
8. Wieacker, F.: Vulgarismus und Klassizismus im Recht der Spätantike. Heidelberg 1955.
9. Wieacker, F.: Allgemeine Zustände und Rechtszustände gegen Ende des weströmischen Reiches. *Ius romanum medii aevi* I 2a. Milano 1963.
10. Wieacker, F.: Recht und Gesellschaft in der Spätantike. Stuttgart 1964.

III. Justiniánské Institute

A. Edice

1. Arangio-Ruiz, V. – Guarino, A.: *Breviarium iuris romani*. 5. ed., Milano 1974.
2. Beckmann, N.: *Commentarius ad prima Juris Fundamenta*. London 1672.
3. *Corpus Iuris Civilis* I, *Institutiones*, recogn. P. Krüger, *Digesta* recogn. Th. Mommsen, retr. P. Krüger. 24. ed., Hildesheim 1988.
4. Costa, J. A.: *Justiniani Institutionum sive Elementorum libri quatuor et in eosdem Jani A. Costa commentarius*. Lugduni Batavorum 1719.
5. Ferrini, C.: *Institutionum Graeca paraphrasis Theophilo Antecessori vulgo tributa ad fidem librorum manu scriptorum recensuit prolegomenis notis criticis versione latina*. Berlin 1884.
6. Girard, P. F.: *Textes de droit romain*. 6. ed., Paris 1937.
7. *Glossa Poppi istituzioni*. La glossa di Poppi alle istituzioni di Giustiniano. A cura di V. Crescenzi. Roma 1990.
8. Gneist, R.: *Gai et Iustiniani Institutionum synopsis*. In: *Institutionum et regularum iuris romani syntagma*. Leipzig 1888.
9. Gruppe, E.: *De Iustiniani Institutionum cognitione*. 1884.
10. Huschke, Ph. E.: *Imperatoris Iustiniani Institutiones libri quattuor*. Leipzig 1868.
11. *Institutionum Graeca paraphrasis Theophilo Antecessori vulgo tributa, ad fidem librorum manu scriptorum recogn., prolegomenis, notis criticis, versione latina instruxit E. C. Ferrini, accedit epistula C. E. Zachariä v. Lingenthal I-II, 1884-1887*. Aalen 1965.
12. *Iustiniani Institutiones*, ed. E. Huschke. Tübingen 1835.
13. *Iustiniani Institutiones*, recogn. P. Krüger. Berlin 1867.
14. Kreh, F.: *Ein Exemplar des Fradin-Drucks der Institutiones Justiniani von 1534 und sein erster Eigentümer Augustin Pedro*. Bibliographie und Berichte, Festschrift für W. Schochow, München 1990.
15. *La summa institutionum „Justiniani est in hoc opere“ (Commentarius)*. Manuscript Pierpont Morgan 903, ed. par Pierre Legondro. Frankfurt a. M. 1973. K tomu Kupiszewski, H.: *Czasopismo Prawno-Historyczne* 2, 1976.
16. Mispoulet, J. B.: *Manuel des Textes de droit romain comprenant les institutes de Justinien et de Gaius ainsi que les fragments des jurisconsultes...* Paris 1889.
17. Pellat, C. A.: *Manuale Juris Synopticum in quo continentur Justiniani Institutiones cum Gaii Institutionibus*. Paris 1882.
18. Sarrubi, E.: *Compendio delle Giustiniane Istituzioni I-II (Libri 1-4)*. Napoli 1793-1794.
19. Thilo, R. M.: *Drucke des Corpus Iuris Civilis im deutschen Sprachraum*. Gutenberg-Gesellschaft, Mainz 59, 1984.
20. Van Der Keessel, G. D.: *Dictata ad Justiniani Institutionum libros quattuor. Observato ordine compendii auctore J. F. Böckelmann, ed. B. Beinart, B. L. Hijmans jr., P. Van Warmelo*. Amsterdam I, 1965, II, 1967.
21. Zocco-Rosa, A.: *Imperatoris Iustiniani Institutionum Palingenesia I-II*. Catania 1908-1911.

B. Překlady

1. Behrends, O. – Knütel, R. – Kupisch, B. – Seiler, H. H.: *Corpus Iuris Civilis. Die Institutionen. Text und Übersetzung.* Heidelberg 1993.
2. *Corpus Iuris Civilis. Text und Übersetzung. I. Institutionen, gemeinsch. übersetzt von* O. Behrends, R. Knütel, B. Kupisch, H. H. Seiler. Heidelberg 1990.
3. *Corpo del diritto corredato delle note di Dionisio Gotofredo e di C. E. Freiesleben ...per cura del consigliere G. Vignali. Vol. unico: Cronologia e Istituzioni.* Napoli 1856 (lat. a tal.).
4. *Corpo del diritto civile, in cui si contengono le Istituzioni di Giustiniano i Digesti o Pandette il codice le Autentiche ossia Novelle costituzioni e gli Editti ...Premesa la storia cronologica del diritto civile romano. 1. versia ital., per studio e cura di Francesco Foramiti.* Napoli 1844–1846.
5. *Corps de droit civil romain, en latin et en français, T. 12: Les Institutes de l'empereur Justinien. Traduits' par ordre alphabétique tant en français qu'en latin, par M. Hulot.* Metz 1806, Aalen 1979.
6. *Corpus Iuris Civilis. Tekst en Vertaling. I Instituten. Vertaald door J. E. Spruit, K. E. M. Bongenaar, Zutphen* 1993.
7. *Corpus Iuris Civilis. S. P. Scott, The Civil Law including the Twelve Tables, the Institutes of Gaius, the Rules of Ulpian, the Opinions of Paulus, the Enactments of Justinian and the Constitutions of Leo. Transl. from the original Latin, ed. and compared ... by S. P. Scott.* Cincinnati 1932. Vol. 1–17, New York 1973.
8. *Corpus Iuris Civilis. Las Institutiones de Justiniano. Version espagnola de F. Hernandez – Tejero Jorge.* Madrid 1961.
9. *Cuerpo del derecho civil romano. A doble texto, trad. al castellano del latino, publ. por ...Kriegel, Hermann y Osenbrüggen. Con las variantes de las principales ed. antiguas y modernas y con notas de referencias por Ildefonso. L. Garcia del Corral, 1. Instituta. Digesto.* Barcelona 1889.
10. Cukrowicz, A.: *Instytucje Justyniana.* Kraków 1850.
11. *Das Corpus Juris Civilis in's Deutsche übersetzt von einem Vereine Rechtsgelehrter und herausgegeben von C. E. Otto, B. Schilling und C. F. F. Sintenis. 2. Aufl., 1. Bd.: Institutionen. Pandekten Buch 1–11.* Leipzig 1839, Aalen 1984.
12. *De Instituten van Justinianus. Vertaling, tabellen en register van Mr. Ir. A. C. Oltmans. 3. ed.,* Haarlem 1961, 4. ed., 1967.
13. *De Oliveira: Institutas do imperador Justiniani.* São Paulo 1952 (port.).
14. *Die Institutionen des Kaisers Justinian. Lateinisch und deutsch nebst Marginalien von* M. Scherer. Berlin 1910.
15. *Gundling, N. H.: Gründlicher Discours über die Institutionen D. Justiniani, wie solcher aus dessen Munde mit begieriger Feder anfänglich zu Papier gebracht... 3. Aufl., welcher der Text der Institutionum beigefügt.* Frankfurt a. M. 1739.
16. *Hernández-Tejero, F. J.: Las Institutiones de Justiniano. Versión espagnola.* Madrid 1961.
17. *Hoffmann, P. L.: Justinianus császár institutioinak négy könyve.* Budapest 1864.
18. *Holland: The Institutes of Justinian edited as a recension of the Institutes of Gaius.* Oxford 1881.
19. *Imperatoris Iustiniani institutionum libri quattuor. The Institutes of Justinian. Transl. into Englisch with an Index by J. B. Moyle.* Oxford 1955.
20. *Institutiones imperiales. Eu gherechtigh oorsprouck der keyserlijke rechten. Van Thomas Murner in Duytsche tale overges. s'Graven-Hage* 1648 (hol.)
21. *Institutiones imperiales Latinogermanicae. Die vier Bücher Institutionum Keisers Iustiniani der jugent im Keiserlichem Rechten zum anfang und underweisung ... verdeutscht durch Iustinum Goblerum Jetzt erst beide texten, Latein u. Teutsch zus ...gedr. Cöllen* 1563.
22. *Institutes de l'Empereur Justinien: Institutiones. Trad. sur le texte de Cujas par A. M. Du Caurroy (Adolphe-Marie Du Caurroy de la Croix). 5. ed., Bruxelles* 1834 (lat. a fr.).

23. Institutes de l'Empereur Justinien. Trad. en français (par Louis Bernard Bonyean): suivies d'un choix de textes juridiques relatifs à l'histoire externe du droit romain et au droit privé antéjustinien. Recueil publ. par. (Jean B. A. Hyacinthe) Blondeau, T. 1. 2. Paris 1839 (lat. a fr.).
24. Institutioni imperiali del Giustiniano Cesare Augusto. Trad. in volgare in verso sciolto da F. Mengarelli. Venetia 1618 (ital.).
25. Instytucje Justyniana. Z języka łacinskiego przełożył i przedmową opatrzył C. Kunderewicz. Warszawa 1986.
26. Iustiniani Imperatoris Institutiones sive Elementa iuris. Dat is De leringen of beginzelen des regts van den Keizer Justinian. Begreepen in 4 boeken. Door N. N. R. G. Leyden 1705 (hol.).
27. Jireček, H.: Justiniana císaře Ustanovenie a naučení neb Prvních počátkův práv městských knihy čtvery. Praha 1867 (lat. a staročesky).
28. Justinianischer Instituten wahrhaftige Dolmetschung, darin der grossmächtigst Kayser Iustinian den ersten grund geschribner Recht hat fürgebildet: durch O. Fuchspers Augsbürg 1536 (ger.).
29. Justinians Institutionen in fingetreuer deutscher Übersetzung nebst sprachlichen und fachlichen Erläuterungen, Glossarien und Indices. Bearb. von einem praktischen Juristen. Stuttgart 1903.
30. Justiníánske Inštitúcie. Prel., úv. a pozn. napísal, reg. a bibl. zost. P. Blaho. Trnava 2000. K tomu Skřejpek, M.: Právník, Praha 140, 2001, s. 737-738; Hurdík, J.: Právní rozhledy, Praha 10, 2002, 1, s. 37-39; Vojáček, L.: OIR, Brno – Trnava 7, 2002, s. 163-164 (něm.); Žak, E.: Czasopismo Prawno-Historyczne, Poznań 53, 2001, z. 2, s. 238-241; Židlická, M.: Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanische Abteilung, Wien – Köln – Weimar 120, 2003, s. 388-390.
31. Justinijan Institucije. Preveo, uvod napisao i komentar sastavio. A. Romac, Latina et Graeca XXVII, Zagreb 1994 (lat. a chorv.).
32. Justinian's Institutes. Trans. with an Introduction by P. Birks and G. McLeod. With the Latin text of P. Krueger. Ithaca, New York 1987.
33. Lee, R. W.: Elements of Roman Law. London 1944. 4. ed., 1956, repr. 1985, 1990. With a transl. of the Institutes of Justinian.
34. Les Institutes de Justinian. Avec des observations pour l'intelligence de ce qui est obscur, ou de ce qui a est abrogé par le droit des nouvelles. Par C. de Ferriere. Paris 1680.
35. Les institutes impériales de Iustinian. Ioinctes avec la iurisprudence françoise mise à la marge d'icelles ...Naguères faict en latin par. J. Buchereau et maintent mises en français par G. de La Roche. Paris 1580.
36. Le Institutioni imperiali Del ...Giustiniano Cesare Augusto. Trad. in volgare de F. Sansovino. Napoli 1725.
37. L'Institutini imperiali. Del ...Giustiniano Cesare Augusto. Trad. in volgare de F. Sansovino. Venetia 1552.
38. Mészöly, G. – Marton, G.: Justinianus császár institutiói négy könyvben. Budapest 1939.
39. Moyle, J. B.: Imperatoris Iustiniani institutionum libri quattuor. With Introduction. Commentary and Excursus I-II. Oxford 1912-1913, repr.: 1921, 1928, 1937, 1945, 1969-1967.
40. Olivier – Martin: Les institutes de Justinien en français. Traduction anonyme du XVIIIe siècle. Paris 1935.
41. Oltmans, A. C.: De Instituten van Justinianus. Haarlem 1941 (hol.).
42. Ortolan, J.: Législation romaine II. Explication historique des Instituts de l'empereur Justinien. Livres I et II des Institus. Avec texte, la traduction en regard et les commentaires sous chaque paragraphe. Paris 1883.
43. Sandars, T. C.: The Institutes of Justinian with English Introduction, Translation and Notes. London 1922, repr. 1970.

44. Schindler, H.: Präparationen zu den Institutiones Justiniani. Zur Einführung in die römische Rechtssprache für Studierende I-II-III. Leipzig 1905–1906, Tübingen 1911.
45. Société d'histoire du droit. Les Institutes de Justinien en français. Trad. anonyme du 13e siècle. Publ. avec une introd. par F. Livier-Martin. Paris 1935.
46. Staudhoudend roomsch regt, begrepen in de 4 erste boeken der onderwyzing van den keizer Justinian. In't hollands overgebragt met de hedendaagse regten ... door C. Ortwyn, 3. dr., Amsterdam 1734.
47. Stephenson, A. Ph. D.: A history of Roman Law with a commentary on the Institutes of Gaius and Justinian. Boston 1912.
48. The Institutes of Justinian. Text, Translation and Commentary, J. A. Ch. Thomas. Amsterdam – Oxford 1975. K tomu Wacke, A.: ZSS 94, 1977; Beinart, B.: The Journal of Stan Society of Public Theachere of Law. 14, 1978.
49. Theophilus antecessor. Paraphrase der Institutionen Justinians. Aus dem griechischen übersetzt und mit Anmerkungen begleitet von K. Wüstermann, 2 Bände, Neudr. d. Ausg. 1823.
50. Traduction-commentaire des Institutes de Justinien. Avec le texte latin. Préc. d'une introd. historique par J. B. Ch. Picot. Paris 1845.
51. Umur, Z.: Iustinianus Institutiones. Istanbul 1955. 2. ed., 1968 (tur.).

C. Všeobecné publikace

1. Afolter, F. X.: Das römische Institutionensystem, sein Wesen und seine Geschichte. Berlin 1897.
2. Arangio-Ruiz, V.: Storia del diritto romano. 7. ed., Napoli 1957.
3. Bonfante, P.: Storia del diritto romano. Vol. 3, 4. ed., Roma 1934.
4. Bruns, K. G. – Lenel, O.: Geschichte und Quellen des römischen Rechts. Holtzendorff. Kohlers Enzyklopädie d. Rechtswiss. Bd. 1, 7. Aufl., 1915.
5. Collinet, P.: La genèse du Digeste, du Code et des Institutes de Justinien. Études historiques sur le droit de Justinien. T. IIIe. Paris 1952. K tomu: P. De Francisci, IVRA 4, 1953; I. Imbert, REL 31, 1963; H. J. Scheltema, TR 21, 1953; P. Fabia, MUA 31, 1964; A. Magdelain, RHD 32, 1954; F. Wieacker, ZSS 71, 1954; B. Beinart, SALR 1955.
6. Devilla, V.: s. v. Institutiones Iustiniani, Novissimo Digesto Italiano 8, Torino 1962.
7. Dulckeit, G. – Schwarz, F. – Waldstein, W.: Römische Rechtsgeschichte. 6. Aufl. München 1975.
8. Dydzinski, Th.: Beiträge zur handschriftlichen Überlieferung der Justinianischen Rechtsquellen. I: Institutionen. Berlin 1891.
9. Ebel, W.: Geschichte der Gesetzgebung. 2. Aufl., Göttingen 1958.
10. Gaudemet, J.: Institutions de l'antiquité. Paris 1967.
11. Grosso, G.: Storia del diritto romano. 5. ed., Torino 1965.
12. Guarino, A.: Storia del diritto romano. 4. ed., Milano 1969.
13. Jolowicz, H. F.: Historical Introduction to the Study of Roman Law. 2. ed., London 1952.
14. Karlowa, O.: Römische Rechtsgeschichte I. Leipzig 1885.
15. Kaser, M.: Römische Rechtsgeschichte. 2. Aufl., Göttingen 1987.
16. Kipp, Th.: Geschichte der Quellen des römischen Rechts. 4. Aufl., Leipzig-Erlangen 1919.
17. Kotz-Dobrz: s. v. Institutiones. I. Die Institutionen im allgemeinen. II. Die Justinianischen Institutionen, Pauly-Real Encyklopädie d. klassischen Altertumswiss. IX. Bd. Stuttgart 1916.
18. Krüger, P.: Geschichte der Quellen und Literatur des römischen Rechts. Leipzig 1888. 2. Aufl., München – Leipzig 1912.
19. Kübler, B.: Geschichte des römischen Rechts. Leipzig 1925.
20. Kunkel, W.: Römische Rechtsgeschichte. 12. Aufl., Köln – Wien 1990.
21. Kunkel, W. – Schermaier, M.: Römische Rechtsgeschichte, 13. Aufl., Köln – Weimar – Wien, 2001.
22. Le costituzioni Giustinianee nei papiri e nelle epigrafi. A cura di M. Amelotti e I. Luzzatto. Milano 1972.

23. Pacchioni, G.: Corso di diritto romano. Vol. 1. La costituzione e le fonti del diritto. Innsbruck 1905.
24. Pringsheim, F.: The Character of Justinian's legislation, *Law Quart. Rev.* 1940; Réimp.: *Gesammelte Abhandlungen II.* Heidelberg 1961.
25. Pólay, E.: Differenzierung der Gesellschaftsnormen im antiken Rom. Budapest 1964.
26. Sacchi, A.: Istituzioni di Giustiniano. *Nuovo Digesto Italiano* 7. Torino 1938.
27. Segura, Á. L.: s. v. Instituciones de Justiniano. *Nueva Enciclopedia Jurídica*. T. 13. Barcelona 1968.
28. Talamanca, M.: Lineamenti di storia del diritto romano. 2. ed., Milano 1989.
29. Villa, V. de.: Institutiones. *Nuovo Digesto Italiano* 6, Torino 1938.
30. Waldstein, W. – Reiner, M. (Dulckeit, G. – Schwarz, F.): *Römische Rechtsgeschichte*. 10. Aufl., München 2005.
31. Weiss, E.: *Grundzüge der römischen Rechtsgeschichte*. Reichenberg 1936.
32. Wenger, L.: *Die Quellen des römischen Rechts*. Wien 1953.
33. Wieacker, F.: *Corpus iuris. Vom römischen Recht*. 2. Aufl., Stuttgart 1961.
34. Wieacker, F.: *Römische Rechtsgeschichte*. 1. Absch., München 1988.
35. Wolff, H. J.: *Roman Law. An Historical Introduction*. Univ. of Oklahoma Pr. 1951.

D. Speciální publikace

1. Ambrosino, R.: *Vocabularium Institutionum Iustiniani Augusti*. Milano 1942.
2. Ambrosino, R.: Il metodo di compilazione delle Istituzioni giustinianee. *SDHI* 15, 1949.
3. Appleton, Ch.-L.: A proposito delle Fonti delle Istituzioni di Giustiniano del prof. Contardo Ferrini. *BIDR* 3, 1890.
4. Appleton, Ch.-L.: Les sources des Institutes de Justinien. *Revue générale du droit, de la législation et de la jurisprudence en France et à l'étranger* 15, 1891.
5. Bekker, E. I.: Aus den Grenzmarken der geschichtlichen Rechtswissenschaft II. De Iustiniani institutionum compositione, scr. Eduardus Gruppe. *ZSS* 6, 1885.
6. Blaho, P.: Peniaze vo svetle justiniánskych Inštitúcií. in: V. Vrana (ed.): *Význam peňazí vo vývoji rímskeho práva*. Košice 2001, s. 1–19.
7. Bonini, R.: Note sul primo libro Istituzioni giustinianee (I. 1,6,7 e 1,8,2). *AG* 180, 1971.
8. Brokate, H.: De Theophilinae quae fertur Iustiniani institutionem graecae paraphraseos compositione. Argentorati 1886.
9. Buonamici, F.: Due piccole note di diritto romano. *AG* 58, 1897.
10. Buonamici, F.: Sulla moderna ricerca della parte che presero nella compilazione delle Istituzioni Giustinianee i giureconsulti incaricati di essa. *AG* 58, 1897.
11. Chiappelli, L.: Il MS. Torinese delle Istituzioni. *ZSS* 11, 1980.
12. De Villa, V.: Emblemi nelle Istituzioni Giustinianee. *Studi Sassaresi* 17, 1939–1940.
13. Ebrard, F.: Über die Quellen der Institutionen Justinians. *ZSS* 38, 1917.
14. Ferrini, C.: Di alcuni recenti studi sulle Origini delle Istituzioni imperiali. *Rendiconti del R. Istituto Lombardo Serie II*, vol. XVIII 1885.
15. Ferrini, C.: Origine della parafrasi greca delle Istituzioni. *AG* 37, 1886.
16. Ferrini, C.: Intorno ai passi comuni ai Digesti ed alle Istituzioni. *Rendiconti del R. Istituto Lombardo* 22, 1889.
17. Ferrini, C.: De Iustiniani Institutionum compositione coniectanea. *ZSS* 11, 1890. (E. Albertario ed.: *Opere di C. Ferrini II*. Milano 1929, s. 307–419.)
18. Ferrini, C.: Sulle fonti delle Istituzioni di Giustiniano. *Mem. Ist. Lombardo* 23, 1890.
19. Ferrini, C.: Nota sull'articolo del prof. C. Appleton. *BIDR* 3, 1890.
20. Ferrini, C.: Sulle Fonti delle „Istituzioni“ di Giustiniano. *BIDR* 13, 1901.
21. Fitting, H.: Über die sogenannte Turiner Institutionenglosse und den sogenannten Brachylogus. Halle 1870.

22. Frezza, P.: Istituti ellenistici nei testi del Corpus iuris civilis. Studi Arangio-Ruiz 4, Napoli 1953.
23. Hauriou, M.: Note sur l'influence exercée par les Institutes en matière de classification du droit. Revue critique de législation et de jurisprudence, N. S. 16, 1887.
24. Henle, R.: Unus casus. Eine Studie zu Justinians Institutionen. Leipzig 1915.
25. Kalb, H.: Zur Analyse von Iustinians Institutionen. Archiv für lat. Lexikographie und Grammatik 8, 1893.
26. Kreller, H.: Res als Zentralbegriff des Institutionensystem. ZSS 66, 1948.
27. Krüger, P.: Die Turiner Institutionenglosse. Zeitschrift für Rechtsgeschichte 7, 1868.
28. Lewis, A.: Alluvio: The Meaning of Institutes II. 1. 20, SJI, s. 87-95.
29. MacCormack, G.: The Oral and Written Stipulation in the Institutes. SJI, s. 96-108.
30. Maurach, L.: Dissertatio ex Institutis Justinianis de servitutibus personalibus et realibus. Wittenberg 1599.
31. Mayer-Maly, Th.: Der Schatzfund in Justinians Institutionen. SJI, s. 109-117.
32. Meincke, J. P.: Die Institutionen Iustinians. Juristische Schulung. München - Frankfurt a. M. 1986, Heft. 4.
33. Meincke, J. P.: Die Institutionen Iustinians als Repetitionesprogramm. Juristen Zeitung 23, 1988.
34. Meincke, J. P.: Die Institutionen Justinians aus heutiger Sicht. Juristen Zeitung 52, 1997.
35. Meysenburg, H. O. A. de: De christiniana religionis vi et effectu in jus civile, speciatim in ea, quae institutiones in primo libro tractant. Göttingen 1827.
36. Mispoulet, J.: Les sources des Institutes de Justinien. Nouvelle revue historique de droit français et étranger 14, 1890.
37. Moschetti, G.: I frammenti veronesi del sec. IX delle Istituzioni di Giustiniano, Atti Verona I. Milano 1953.
38. Nardi, E.: Schema delle Istituzioni di Giustiniano nel loro quadro finale. Milano 1978.
39. Pateta, F.: Nota sopra alcuni mss. delle Istituzioni di Giustiniano. BIDR 4, 1891.
40. Robbe, U.: Una nuova ricerca su la Parafrasi di Teofilo. Studi G. Grosso I. Torino 1968.
41. Robinson, O. F.: Public Law and Justinian's Institutes. SJI, s. 125-133.
42. Rohle, R.: Das Berliner Institutionen und Digesten fragment Ms. Lat. Fol. N. 269. BIDR 71, 1968.
43. Samter, R.: Die Herkunft von § 2 I. 1,1. ZSS 31, 1910.
44. Sangiorgi, S.: II Metodo di compilazione delle Istituzioni di Giustiniano. Ann. Sem. Giur., Palermo 27, 1959.
45. Scheltema, H. J.: Subseciva. I. Die Turiner Institutionenglosse und die quinquaginta decisiones. TR 30, 1962.
46. Scheltema, H. J.: Subseciva. XV. L'autorité des Institutes, du Digeste et du Code Justinien. RIDA 13, 1966.
47. Spangenberg, E. P. J.: Einleitung in das Römisch-Justinianische Rechtsbuch oder Corpus Iuris Civilis Romani. Hannover 1817, Aalen 1970.
48. Stein, P.: The Development of the Institutional System. SJI, s. 151-163.
49. Sutherland, B.: Dissertationes undeviginti quibus Universum ius institutionum ex principiis explicatur. Giessen 1663.
50. Thomas, J. A. C.: Arra in sale in Justinian's law. TR 24, 1956.
51. Thomas, J. A. C.: Institutes 2.1.41 and the passage of property on sale. South African Law Journal 90, 1973.
52. Vrugt, M. van de: Institutiones, Lampas. Tijdschrift voor nederlandse classici 26, 1993.
53. Warmelo, P. Van: The Institutes of Justinian as Students' Manual. SJI, s. 164-180.
54. Watson, A.: Justinian's Institutes and Some English Counterparts. SJI, s. 181-186.
55. Wieacker, F.: Griechische Würzel des Institutionensystems. ZSS 70, 1953.

56. Zocco-Rosa, A.: La quaestione intorno al compilatore di Inst. 4,18 da Huschke a Gruppe e Ferrini, Per il XXXV anno d'insegnamento di Filippo Serafini studi giuridici. Firenze 1892.
57. Zocco-Rosa, A.: Le fonti del lib. IX tit. 1 delle Istituzioni di Giustiniano, Circulo giuridico. 1893.
58. Zocco-Rosa, A.: Le istituzioni di Giustiniano secondo la critica moderna. Palermo 1896.
57. Zocco-Rosa, A.: Iustiniani Institutionum Palingenesia. Annuario dello Istituto di Storia del Diritto Romano 9, 1905; 10, 1908.
58. Zocco-Rosa, A.: Le interpolazioni nelle Istituzioni di Giustiniano. Catania 1910.
59. Zocco-Rosa, A.: Per una raccolta d'interpolazioni nelle compilazioni giustinianee. Annuario dello Istituto di Storia del diritto romano 12, 1911.
60. Zocco-Rosa, A.: I risultati d'una nuova „Palingenesia“ delle Istituzioni di Giustiniano. Mélanges P. F. Girard II. Paris 1912.
61. Zocco-Rosa, A.: D'une nouvelle palingénésie des Institutes de Justinien. Mélanges Fitting II, Paris 1969.

OBSAH

ÚVOD (Peter Blaho)	7
I. Iustinianus a corpus iuris civilis	7
II. Teoretické zpracování římského práva a římskoprávní školy	9
Škola glosátorů	9
Škola komentátorů	9
Humanisté a elegantní jurisprudence	10
Přirozenoprávní škola a usus modernus pandectarum	11
Historickoprávní škola	11
III. Charakter a význam institucí	12
Edice	12
Systém institucí	13
IV. Svět justiniánských institucí	13
V. Problémy zpřístupnění latinského textu	14
PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ (Michal Skřejpek)	16
ZKRATKY	17
CONSTITUTIO IMPERATORIAM MAIESTATE	20
KONSTITUCE „IMPERATORIAM MAIESTATE“	21
INDEX TITULORUM	24
PŘEHLED TITULŮ	25
INSTITUTIONES	30
INSTITUTE ANEB ZÁKLADY	31
Liber primus / První kniha	30/31
Liber secundus / Druhá kniha	92/93
Liber tertius / Třetí kniha	202/203
Liber quartus / Čtvrtá kniha	296/297
O edici FONTES IURIS ROMANI	376
Jmenný a místní rejstřík	377
Věcný rejstřík	381
Výběrová bibliografie	403

IUSTINIANI
INSTITUTIONES
JUSTINIÁNSKÉ
INSTITUTE

Z latiny přeložil, úvod napsal, poznámkami opatřil,
věcný rejstřík a bibliografii sestavil Peter Blaho
Ze slovenštiny přeložil, předmluvu k českému vydání
napsal, poznámky doplnil, jmenný a místní rejstřík
sestavil a k vydání připravil Michal Skřejpek

Vydala Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum

Ovocný trh 3, 116 36 Praha 1

Praha 2010

Prorektor-editor prof. PhDr. Mojmír Horyna

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Sazba a zlom MU typografické studio

Tisk PBtisk, Příbram

Vydání první

ISBN 978-80-246-1749-7

Text publikace byl připraven k vydání
s podporou GAUK 2210/2007.